

~~4
8-0
14~~

Ex Bibliotheca
Majori Coll. Romae
Societ. Jesu

IV. 13. e

50-3-18

IV.
3
A

4-8

M. T. CICERONIS
PHILOSOPHICORVM
LIBRORVM

Pars Prima,

I D E S T,

Academicarum quaestionum editionis secundæ,
liber primus, Ad Varronem.

Academicarum quaest. editionis primæ, lib. I I. qui
à Nonio quartus numeratur simpliciter: à non-
nullis inscribitur, Lucullus: & rectè.

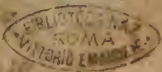
De Finibus bonorum & malorum LIBRI V.

Tusculanarum quaestionum LIBRI V.

EX DICNYSSII LAMBINI MONSTRO-

LIENSIS EMENTATIONE.

*Καὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀρχαίου Διωνυσίου ἑκείνου
ἐπισημασθέντος*

M D LXXIX
VENETIIS, M D LVII.

CICERO VAR-
RONI S. D.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

1
10
15
20
25
30
35
40
45
50
55
60
65
70
75
80
85
90
95
100
105
110
115
120
125
130
135
140
145
150
155
160
165
170
175
180
185
190
195
200
205
210
215
220
225
230
235
240
245
250
255
260
265
270
275
280
285
290
295
300
305
310
315
320
325
330
335
340
345
350
355
360
365
370
375
380
385
390
395
400
405
410
415
420
425
430
435
440
445
450
455
460
465
470
475
480
485
490
495
500
505
510
515
520
525
530
535
540
545
550
555
560
565
570
575
580
585
590
595
600
605
610
615
620
625
630
635
640
645
650
655
660
665
670
675
680
685
690
695
700
705
710
715
720
725
730
735
740
745
750
755
760
765
770
775
780
785
790
795
800
805
810
815
820
825
830
835
840
845
850
855
860
865
870
875
880
885
890
895
900
905
910
915
920
925
930
935
940
945
950
955
960
965
970
975
980
985
990
995

TSI munus flagitare, quamuis
quis ostenderit, ne populus qui-
dē solet, nisi concitatus: tamē e-
go expectatione promissi tui mo-
ueor, vt admoneam te, non vt fla-
gitem. nisi autem ad te quattuor
admonitores non nimis verecundos. nosti enim pro-
fecte os adolescentioris Academiae. Ex ea igitur
media excitatos misi: qui, metuo, ne te forte flagi-
tent. ego autem mandavi, vt rogarent. Expecta-
bam omnino iamdiu, meque sustinebam, ne ad te
prius ipse quid scriberē, quam aliquid accepissem,
vt possem te remunerari quam simillimo munere.
Sed cum tu tardius faceres, id est, vt ego interpre-
tor, diligentius, teneri non potui, quin coniunctio-
nem studiorum, amorisque nostri, quo possem litte-
rarum genere declararem: Feci igitur sermonem
inter nos habitum in Cumano, cum esset vna Pom-
ponius. tibi dedi ^b parteis Antiochianas, quas a
te probari intellexisse mihi videbar: mihi sumsi
Philonis. Puto fore, vt, cum legeris, mirere id nos
locutos esse inter nos, quod numquam locuti su-
mus. sed nosti morem dialogorum. ^c posthac autē,
mi Varro, quam plurima, si videbitur, & de no-
bis, & inter nos: ferō fortasse: sed superiorū tempo-
rū, fortuna reip. causam sustineat: hac ipsi praesta-
re debemus. atque vtinam quietis temporibus, at-

a q. libr. vet.
os huius ad

b L. parteis
Antiochi-
nas.

c al. postha

que aliquo, si non bono, at saltem certo statu civi-
tatis, hæc inter nos studia exercere possemus, quã-
quam tum quidem vel aliã quãpiam rationes, ho-
nestas nobis & curas, & actiones darent. nunc au-
tem quid est, sine his cur viuere velimus? mihi ve-
rò cum his ipsis vix: his autem detractis, ne vix
quidem. sed hæc coram, & sæpius. Migrationem,
& emtionem² feliciter euenire volo, tuumque
in ea re consilium probo. Cura vt valeas.

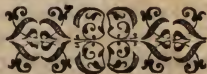
I tibi felici-
ter euenire
olo.

DIONYSII LAMBINI
ANNOTATIVNCVLÆ

IN LIB. PRIMVM ACADEMICARUM
questionum, ad Varronem.

1 PARTIS Antiochinas.) sic habet nostri libri veteres: atq;
ita iam pridem emendauit Petr. Victorius, Florentinus, Hæc epi-
stola autem exstat etiam in libris epistolarum ad familiares: &
locata est lib. IX.

2 feliciter euenire volo) legendum, tibi feliciter euenire volo.

M. TVLL. CICERONIS

ACADEMICARVM

quæstionum secundæ

editionis.

LIBER I.

10 **N**I CVMANO nuper cum me
cum Atticus noster esset, nuntia-
tum est nobis à M. Varrone, ve-
nisse cum Roma pridie vesperi, et
nisi de via fessus esset, continuò
15 ad nos venturum fuisse. ^a quod
cum audiuissemus, nullam moram interponendam
putauimus, quin videremus hominem nobiscum ^b
& studijs ijsdem, & vetustate amicitia coniunctum.
itaque confestim ad eum ire perreximus: paullim-
20 que cum eius villa abissemus, ipsum ad nos venien-
tem vidimus: atque illum complexi, ² vt mos ami-
corum est, satis eum longo interuallo ad suam vil-
lam reduximus. Hic pauca primo, atque ea per-
cunctantibus nobis, ^c & si quid fortè Roma noui:
25 ³ Atticus, omitte ista, quæ nec percunctari, nec au-
dire sine molestia possumus, quæso, inquit: & quæ-
re potiùs, ecquid ipse noui. silent enim diutiùs mu-
sa Varronis, quàm solebant: nec tamen illum cessa-
re, sed celare quæ scribat, existimo. Min me verò,
30 inquit ille. intemperantis enim ^d esse arbitror, scri-
bere quod occultari velit. sed habeo opus magnum

a L. quod cum audissemus,

b L. & studijs eisdem, & v. & ita v. c.

c L. ecquid fortè R.

d v. c. arbitror esse.

in manibus, ⁴ quòd iam pridem ad hunc eum ipsum
 (me autem dicebat) quadam institui, quæ & sunt
 magna sanè, et limantur à me politius. Et ego, ista
 quidem, inquam, Varro, iam diu expectans, nò au-
 deo tamen flagitare. audiui enim è Libone nostro, ⁵
 cuius nosti studium (nihil enim eiusmodi celare pos-
 sumus) ^a non ea te intermittere, sed accuratius tra-
 ctare, nec de manibus vquam deponere. Illud au-
 tem mihi ante hoc tempus numquam in mentem
 venit à te requirere: sed nunc, posteaquam sum in- ¹⁰
 gressus, res eas, quas tecum simul didici, mandare
 monumentis, philosophiamque veterem illam à So-
 crate ortam, Latinis litteris illustrare: quæro, quid
 sit, cur, cum multa scribas, genus hoc prætermi-
 tas, præsertim cum et ipse in eo excellas, & id stu- ¹⁵
 dium, totaque ea res longè ceteris & studijs, & ar-
 tibus ^b antecedit. Tum ille, Rem à me sæpe delibe-
 ratam, & multum agitatum requiris. ^c Itaque
 nò multum hæsitans, respondebo: sed ea dicam, quæ
 mihi sunt in promptu, quòd ista ipsa de re multum, ²⁰
 vt dixi, et diu cogitavi. Nam cum philosophiam vi-
 derem diligentissimè litteris Græcis explicatam,
 existimaui, si qui de nostris eius studio tenerentur,
 si essent Græcis doctrinis eruditi, Græca potius, quàm
 nostra lecturos: sin à Græcorum artibus, & disci- ²⁵
 plinis abhorrent, ne hæc quidem curaturos, quæ
 sine eruditione Græca intelligi ⁶ non possunt: itaq.
 ea nolui scribere, quæ nec indocti intelligere pos-
 sent, nec docti legere curarent. ⁷ Vides autem eam-
 dem ipse didicisti enim non posse nos ⁸ Amasaniij ³⁰
 aut Rabirij simileis esse, qui, nulla arte adhibita,
 de

L. non te
interni.
ita v.c.

L. antecel-
it. & ita q.
c.
L. Itaque
on hęc ias,
sp.

- de rebus ante oculos positis vulgari sermone disputat: nihil definiunt, nihil patiuntur, nihil apta interrogatione concludunt, nullam denique artem esse nec dicendi, nec differendi putant. nos autem proceptis dialecticorum,⁹ et oratorum, quoniam utraque vim, unam esse nostri putant, sic parentes, ut legibus.¹⁰ a verbis, quamquam novis, cogimur uti: quæ docti (ut dixi) à Græcis petere b malunt, indocti ne à nobis quidem accipiunt: c ut frustra omnis
- 10 suscipiatur labor. Iam verò physica, si Epicurum, id est, si Democritum probarem, possem scribere ita planè, ut Amasanius. quid est enim magnum, 11 cum causas rerum efficientium sustuleris, de corpusculorum (ita enim appellat atomos) concursione
- 15 fortuita loquere nostra tu physica nosti, d quæ contingantur ex effectione, & ex materia ea, quam fingit, & format e effectio. 12 adhibenda enim geometria est: quoniã quibusnã quisquã enũtiare verbis, aut quæ ad intelligendũ poterit adducere, hæc ipsa
- 20 de vita, & moribus, de expetendis, fugiendisque rebus. illi enim simpliciter pecudis & hominis idem bonum esse censent. apud nostros enim, non ignoras, quæ sit & quanta subtilitas. Sive enim Zenonem sequare: magnum est efficere, ut quis intelligat, quid sit illud verum, & simplex bonum, quod non possit ab honestate sciungi. quod bonum quale sit, f negat omnino Epicurus sine voluptatibus sensum mouentibus g nec suspicari. h si verò Academicam veterem præsequamur, quam nos, ut scis, probamus: quàm erit illa acutè explicanda nobis?
- 30 quàm argutè etiam contra Stoicos differendum?

a fort. ver b
al. quando n
uis cog.
b q. v. c. m.
ledt.
cal. vt on
nis opera
scribendis
lis suscipi
frustra.
d al. quæ ce
tinuantur
e L. effecti
(adhibene
enim ea m
teriæ est: h
ipsa de vit
& moribu
de expetend
fugiendisq
reb. Illi si
pliciter pe
dis, & hom
nis idem b
num esse c
set. aoud r
stros aure
non ignor
quæ sit, &
quæta sub
litas. qua
quibusnar
quisquam
queat enu
tiate verbi
aut quem
intelligen
poterit ad
cere? Sive
nim Zeno
&c.
f L. negat
ofno Epic.
g L. vel su
cari.
h L. siue A
demiã ve

totum igitur illud philosophiæ studium mihi quidem ipse sumo ¹³ & ad vitæ consuetudinem, & constantiam, quâ tam possum, & ad delectationem animi: nec vllum arbitror, vt apud Platonem est, maius, aut melius à dijs datum munus homini. sed meos amicos, in quibus est studium, in Græciam mitto, ¹⁴ id est, ad Græcos ire iubeo, ^b vt ea à fontibus potiùs hauriant, quàm riuulos consectentur. quæ autem nemo adhuc docuerat, nec erat vnde studiosi scire possent: ea, quantum potui, (nihil enim magno opere meorû miror) feci, vt essent nota nostris. à Græcis enim peti non poterant, ac post L. AELIJ nostri occasum ne à Latinis quidem. Et tamen in illis veteribus nostris, quæ Menippum imitati, non interpretati, quadam hilaritate conspersimus, multa ¹⁵ admixta ex intima philosophia, multa dialecticè dicta: quæ quo faciliùs minus docti intelligerent, iucunditate quadam ad legendum inuitati, in laudationibus, in ijs ipsis antiquitatû præmijs, ^d philosophiæ scribere voluimus, si modò consecuti sumus. Tum ego. Sunt, inquam, ista Varro. nam nos in nostra vrbe peregrinanteis, erranteis que, tanquam hospites, tui libri quasi domum ^c deduxerunt, vt possemus aliquando, qui, & vbi essemus, agnoscere. tu etatem patriæ, tu descriptiones temporû, ²⁵ tu sacrorum iura, tu sacerdotum, tu domesticam, tu bellicam disciplinam, tu sedem regionum, & locorum, tu omnium diuinarum, humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuisti: ³⁰ plurimumque poëtis nostris, omninoque Latinis et litteris luminis attulisti, & verbis: atque ipse varium,

a L. & ad vitam constantiam, quantâ poss.

b fort. vt ea è font.

c admixta

d philosophice

e fort. redunt,

rium, & elegans omni ferè numero, poëma fecisti; philosophiamque multis locis inchoasti, ad impellendum, satis: ¹⁶ ad docendum, parum. Causam autem probabilem tū quidem afferis. aut enim Græca legere malent, qui erūt eruditi: aut ne hæc quidē, qui illa nesciunt. ¹⁷ ^a sed da mihi nunc, satisne probas? immò verò & hæc, qui illa non poterunt, & qui Græca poterunt, non ^b contemnent sua. quid enim causa est, cur poëtæ Latinos Græcis litteris eruditi legant, philosophos non ledant? an quia delectat Ennius, Pacuvius, ^c Accius, ¹⁸ qui non verba, sed vim Græcorum expresserunt poëtarum? quāto magis philosophi delectabunt, si, vt illi Aeschylum, Sophoclem, Euripidem: sic hi Platonem imitentur, Aristotelem, Theophrastum? Oratores quidem laudari video, si qui è nostris Hyperidem sint, aut Demosthenem imitati, ego autem (dicam enim, vt res est) dum me ambitio, dum honores, dū causa, dum reip. non solū cura, sed quædam etiā procuratio multis officijs implicatum, & constrictum tenebat, hæc inclusa habebam, & ne obsolescerent, renouabam, cū licebat, legendo. nunc verò & fortuna grauissimo ^d percussus vulnere, & administratione reip. liberatus, doloris medicinā à philosophia peto, & otij oblectationem hanc, honestissimam iudico. aut enim huic ætati hoc maxime aptum est: aut ijs rebus, si quas dignas laude gessimus, hoc in primis consentaneum: aut etiam ad nostros ^e ciueis erudiendos nihil vtilius, aut, si hæc ita non sunt, nihil aliud video, quod agere possimus. Brutus quidem noster, excellens omni gene-

a L. sed eam mihi nūc satisne pr.
 b v. c. contēpnēt sua. mēdoisē
 c al. Artius, al. Aëtius,

d al. periculisus vala.

e v. c. ciuibus

re laudis, sic philosophiam Latinis litteris persequitur, nihil ut iisdem de rebus à Græcis desideres; & eandem quidem sententiam sequitur, quam tu. nam Aristum Athenis audiuit aliquandiu: cuius tu fratrem Antiochum. quãobrem da, quæso, te huic etiã generi litterarum. Tum ille, Istuc quidem considerabo, nec verò sine te. Sed de te ipso quid est, inquit, quod audio? Quãnam, inquam, de re? Relictam à te veterem iam, inquit: tractari autem nouam. Quid ergo, inquam, Antiocho id magis licuerit, nostro familiari, remigrare in domum veterem è noua, quàm nobis in nouam è veterem? certè enim recentissima quæque, sunt cor. ecla, & emendata maximè. quamquam Antiochi magister Philo, magnus vir, ut tu existimas ipse, negat in libris, (quod coràm etiam ex ipso audiebamus,) duas Academias esse, errorèque eorum, qui ita putarunt, coarguit. Est, inquit, ut dicis: sed ignorare te non arbitror, quæ contra Philonè Antiochus scripserit. Immò verò & istam, & etiam tam veterem Academiam, à qua absum tam diu, renouari à te, nisi molestum est, velim: & simul assidamus, inquam, si videtur. Sanè istud quidem, inquit: sum enim admodum infirmus. sed videamus, idem ne Attico placeat fieri à me, quod te velle video. Mibi verò, inquit ille. quid est enim, quod malim, quàm ex Antiocho iam pridem audita recordari? & simul videre, satisne ea commode dici possint Latinè? quæ cum sunt dicta, in conspectu confedimus omnes. Tum Varro ita exorsus est. Socrates mihi videtur, id quod constat inter

al. Græca
fidaret.

L. Quid? er-
o, inquam,
Antiocho id
magis licue-
rit. nostro fa-
mil.

q. v. c. nega-
er,

q. v. c. puta-
rent,

al. aqua ab
sumtam iã-
diu,
sal. & simul,
assidamus,
inquam,
v. c. Mibi
verò, ille. qd
est enim &c.

h for. omnes
n conspectu
confedimus,

5

10

15

20

25

30

inter

inter omneis, primus à rebus occultis, & ab ipsa natura inuolutis, in quibus omnes ante eum philosophi occupati fuerunt, auocauisse philosophiam, & ad vitam communem adduxisse, vt de virtutibus, & vitijs, omninoque de bonis rebus, & malis quæreret: caelestia autem vel procul esse à nostra cognitione censeret, vel, si maximè cognita essent, nihil tamen ad bene viuendum ²² conferre. Hic in omnibus serè sermonibus, qui ab ijs, qui illum audierunt, perscripti ² variè, copiosè sunt, ita disputat, vt nihil affirmet ipse, refellat alios: nihil se scire dicat, nisi id ipsum: eoque præstare ceteris, quod illi, quæ nesciant, scire se putent: ipse se nihil scire: id vnum sciat: ob eamque rē se arbitrari ab Apolline omnium ²³ sapientissimum esse dictum, ^b quod hæc esset vna omnis sapientia, non arbitrari sese scire quod nesciat. quæ cum diceret constanter, & in sententia permaneret, omnis eius oratio tum in virtute laudanda, ^c & in omnibus hominibus ad virtutis studium cohortandis consumebatur, vt è Socraticorum libris, maximèque Platonis intelligi potest. Platonis autem auctoritate, qui varius, & multiplex, & copiosus fuit, vna et consentiens duobus vocabulis philosophiæ forma instituta est, Academicorum, & Peripateticorum: qui rebus congruentes, nominibus differebant. nã, cum Speusippum, sororis filium, Plato philosophiæ quasi heredem reliquisset, duos autem ^d præstantissimos studio, atque doctrina, Xenocratem Chalcedonium & Aristotelem ^e Stagiritem: qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant

a sic v. c. L. v. r. & copiosè sunt.

b L. q. hæc esset vna hominis sap.

c L. tum in omn.

d v. c. præstantissimo studio,

e L. Stagiriten: al. Stagiritam,

in

inambulātes in Lycio: illi autem, qui Platonis instituto in Academia, quod est alterum gymnasiū, cætus erant, & sermones habere soliti, ex loci vocabulo nomen habuerunt. sed vtriq. Platonis vbertate completi, certam quandam disciplinae formulam composuerunt, & eam quidem plenam, ac refertam: illam autem Socraticam dubitationem de omnibus rebus, & nulla affirmatione adhibita, consuetudinem differendi reliquerunt. ^a ita facta est differendi, quod minimè Socrates probabat, ars quædam philosophiæ, & rerum ordo, & descriptio disciplina. quæ quidem erat primò duobus, vt dixi, nominibus vna. nihil enim inter Peripateticos, & illam veterem Academiam differebat. abundantia quadam ingenij præstabat, ^b vt mihi videtur quidem, Aristoteles: sed idē fons erat vtriusque, & eadem rerum expetendarum, fugiendarumque partitio. Sed quid ago? inquit: aut sumne sanus, qui hæc vos doceo? nam, etsi non sus Mineruam, vt aiunt: tamen ineptè quisque Mineruam docet. Tum Atticus, Tu verò, inquit, perge, Varro. valde enim amo nostra, atque nostros: meque ista delectāt, cum Latinè dicuntur, et isto modo. Quid me, inquā, putas, qui philosophiam iam professus sim ^c populo nostro exhibiturum? Pergamus igitur, inquit, quoniam placet. Fuit ergo iam accepta à Platone philosophandi ratio triplex: vna, de vita, & moribus: altera, de natura, & rebus occultis: tertia, de differendo, ^d & quid verum, & quid falsum: quid rectum in oratione, prauumque: quid consentiens, quid repugnans, iudicando. Ac primam partem illam

L. ita facta
 est, quod mi
 nimè Socra-
 tes probabat,
 ars quædam,
 philosophia,
 & r.

o fort. vt mi
 ni quidē vi-
 detur, Arist.

fort. me po-
 pulo nostro
 exhib.

fort. quid
 erum, aut
 vid fals. al.
 quid verum,
 quid fals.

5

10

15

20

25

30

lam

iam bene viuendi, à natura petebant, eique paren-
 dum esse dicebant: neque vlla alia in re, nisi in na-
 tura, quærendum esse illud summum bonum, quò
 omnia referrentur: constituebantque, extremum ef-
 se rerum expetendarum, & finem bonorum, ad ep-
 tum esse omnia è natura, & animo, & corpore, &
 vita. Corporis autem alia ponebant esse in toto, a-
 lia in partibus. ² valetudinem, viueis, pulcritudi-
 nem, in toto: in partibus autem, sensus integros, &
 præstantiam aliquam partium singularum: vt in
 pedibus, celeritatem: vim, in manibus: claritatem,
 in voce: in lingua etiam explanatã vocum impres-
 sionem. Animi autem, quæ essent ³ ad comprehen-
 dendam ^b ingenij virtutem idonea: eaque ab ijs in
 naturam, & mores diuidebantur. naturæ celerita-
 rem ad discendum, & memoriam dabant: quorum
 vtrumque mentis esset proprium, & ingenij. Mo-
 rum autem putabant studia esse, & quasi consue-
 tudinem: quam partim exercitationis assiduitate,
 partim ratione formabant. in quibus erat philoso-
 phia ipsa. in qua quod inchoatum est, neque absolu-
 tum, ^c progressio quædam ad virtutem appellatur:
 quòd autem absolutum, id est virtus, ^d quasi per-
 fectio naturæ, omniumque rerum, quas in animis
 ponunt, vna res optima. ergo hæc animorum. Vita
 autem (id enim erat tertium) adiuncta esse dice-
 bant, quæ ad virtutis vsum valerent. Iam virtus,
 animi bonis & corporis cernitur in quibusdam,
 quæ non tam naturæ, quàm beata vitæ adiuncta
 sunt. Hominem esse censebant, quasi partem quan-
 dam ciuitatis, & vniuersi generis humani, eumque
 esse

a v. c. valid
dinem,

b v. c. ing
nii

c προκοπή

d L. & qua
perfectio n
tura, & c.
ita. v. c.

esse coniunctum cum hominibus humana quadam societate. Ac de summo quidem,^a ac naturali bono sic agunt. cetera autem pertinere^b ad id putant,²⁵ aut ad agendum, aut ad tuendum, vt diuitias, vt opes, vt gloriam, vt gratiam. ^c Ita tripartita ⁵ ab ijs inducitur ratio bonorum: atque hæc illa sunt tria genera, quæ putant plerique Peripateticos dicere: id quidem non falsò: est enim hæc partitio illorum: illud imprudenter, si alios esse Academicos, qui tum appellarentur, alios Peripateticos arbitrantur. Communis hæc ratio, & vtrisque hic bonorum finis videbatur, adipisci quæ essent prima in natura, quæq; ipsa per sese expetenda, aut omnia, aut maxima. ea sunt autem maxima, quæ in ipso animo, atque in ipsa virtute versantur. Itaque ¹⁵ omnis illa antiqua philosophia sensit in vna virtute esse positam beatam vitam: nec tamen beatissimam, nisi adiungerentur^d & corporis, & cetera, quæ supra dicta sunt, ad virtutis vsum idonea. ex hac descriptione, agendi quoque aliquid in vita, et ²⁰ officij ipsius initium reperiebatur: quod erat in cõseruatione earum rerum, quas natura præscriberet. hinc gignebatur fuga desidiæ, voluptatimque ^e contemptio: ex quo laborum, dolorumque susceptio ^f multorum, magnorumque, recti honestique causa, ²⁵ & earum rerum, quæ erant congruentes cum descriptione naturæ. vnde & amicitia exsistebat, & iustitia, atque æquitas. ^g hæc et voluptatibus, et multis vitæ commodis anteponebatur. Hæc quidẽ fuit apud eos morum institutio, & eius artis, quam pri ³⁰ mam posui, forma, atque descriptio. De natura au-

a L. atque naturali bono
 &c. & ita v. c.
 b L. ad id putant aut agendum, aut tuendum: vt diuit.
 c L. Ita tripartita ab ijs
 &c.

d L. etiã corporis, & cetera
 e. q.

f. v. c. cõtemptio: & ita libri vulg. mēdosè.

g. quidã v. c. multorum, magnorum, r. g. v. c. hæc & voluptatibus. & multis

tem (id enim sequebatur) ita dicebant, ut eam diuiderent in res duas: ut altera esset efficiens, altera autem quasi huic se præbens, ^a ea, quæ efficeretur aliquid. In eo, quod efficeret, viri esse censebant: in eo autem, quod efficeretur, materiam quandam: in utroque tamen utrumque. neque enim materiam ipsam coherere potuisse, si nulla vi contineretur, neque vim sine aliqua materia. ²⁶ nihil est enim, quod non alicubi esse cogatur. sed quod ex utroque

10 id iam corpus, ²⁷ ^b & qualitatem nominabant. dabitur enim profectò, ut in rebus inusitatis, quod Græci ipsi faciunt, à quibus hæc iam diu tractantur, utamur verbis interdum inauditis. Nos verò inquit Atticus, quin etiam Græcis licebit utare,

15 cum voles, si te Latina fortè deficient. ^c Bene sanè facis: sed enitar, ut Latine loquar, nisi in huiusmodi verbis, ut philosophiam, ^d aut rhetoricen, aut physicen, aut dialecticen appellem, quibus, ut alijs multis, consuetudo iam vititur pro Latinis.

20 qualitates igitur appellavi, ^e quas ποικίλας Græci vocant: quod ipsum apud Græcos non est vulgi verbum, sed philosophorum, atque id in multis. ²⁸ dialecticorum quoque verba nulla sunt publica: suis utuntur. ^f & id quoque commune omnium ferè artium. aut enim noua sunt rerum nouarum facienda nomina, aut ex alijs transferenda. quod si Græci faciunt, ^g qui in ijs rebus tot iam sæcula versantur, quanto id magis nobis concedendum est, qui hæc nunc primùm tractare conamur? Tu verò, inquam, Varro, benè etiam meriturus mihi vidèris de tuis ciuibus, si eos non modò copia rerum auxeris,

a for. ex qua efficeretur a liq. vel sic, ea ex qua efficeretur aliq.

b v. c. & quasi qualitatem quãdam nominabant.

c fott. Bene sanè mecum agis;

d L. & v. c. aut rhetoricã, aut physicã, aut dialecticã appellat. e v. c. quas ποικίλας Gr.

f L. & id quidem commune.

g L. qui in his reb & ita v. c.

ris, ^a ut effecisti, sed etiam verborum. Audebimus
 ergo, inquit, nouis verbis uti, te auctore, si necesse
 est. Earum igitur qualitatum sunt aliæ principes,
 aliæ ^b ex ijs ortæ. principes sunt vniuersi modi, & sim-
 plices. ex his autem ortæ, variæ sunt, & quasi mul-
 tiformes. itaque aër quoque (vtimur enim pro La-
 tino) ignis, & aqua, & terra, prima sunt. ex ijs au-
 tem ortæ animantium formæ, earumque rerû, quæ
 gignuntur è terra. ergo illa initia, ^c vt è Græco ver-
 tam, ^d elementa dicuntur: è quibus aër, & ignis, ¹⁰
 mouendi vim habent, & efficiendi: reliquæ partes,
 accipiendi, & quasi patiendi: aquam dico, & ter-
 ram. Quintum genus, è quo essent astra, mentes-
 que singulares, eorum quattuor, quæ suprâ dixi,
 dissimile Aristoteles ^e quoddam esse rebatur. sed ¹⁵
 subiectam putant omnibus sine vlla specie: atque
 carentem omni illa qualitate (faciamus enim tra-
 ctando vsitatus hoc verbum, & tritius) materiã
 quandam, ²⁰ ex qua omnia expressa, ^f atque effecta
 sint: quæ tota omnia accipere possit, omnibusque ²⁵
 modis mutare, atque ex omni parte: ³⁰ eoque etiã
 interire non in nihilum, sed in suas partes, quæ
 infinitè secari, ac diuidi possint, ³¹ cum sit nihil om-
 nino in rerum natura minimum, quod diuidi ne-
 queat, quæ autem moueantur, omnia interuallis ²⁵
 moueri: quæ interualla item infinitè diuidi possint.
 & cum ita moueatur illa vis, quam qualitatem es-
 se diximus, & cum sic vltro, citroque versetur: &
 materiam ipsam totam penitus commutari putât,
 & ita effici quæ appellant qualia, è quibus in om-
 ni natura coherente, & continua cum omnibus ³⁰
 suis

L. vt feci-
 sti.

h al. ex his.

e q. v. c. &
 ut è Gr.
 d. στοιχία

e. L. quiddã
 esse reb.

f. L. efficta
 sunt.

suis partibus effectum esse mundum: extra quem
 nulla pars materiæ sit, nullumque corpus: parteis
 autem esse mundi, omnia, quæ insint in eo, quæ na-
 tura sentiente teneantur: in qua ratio perfecta in-
 5 sit, quæ sit eadem sempiterna. nihil enim valentius
 esse, à quo intereat. quam vim animum esse dicunt
 mundi, eandemque esse mentem, sapientiamq. per-
 fectam quem Deum appellant, omniumque rerum,
 quæ sunt ei subiectæ, ^a quasi prudentiam quandam,
 10 procurantem cælestia maximè: deinde in terris ea,
^b quæ pertinent ad homines: quam interdum ^c ne-
 cessitatem appellant, quia nihil aliter ^d possit, at-
 que ab ea constitutum sit: ^e inter quasi ^f fatalem, et
 immutabilem continuationem ordinis sempiterni:
 15 ^g nonnumquam quidem eandem fortunam, quòd
 efficiat & multa improvisa hæc nec-opinata nobis,
 propter obscuritatem, ignoratoremque causarum.
 Tertia deinde philosophiæ pars, quæ erat ^h in ratio-
 ne, & in differendo, sic tractabatur ab utrisque: ⁱ
 20 quamquam oriretur à sensibus, tamen non esse iu-
 dicium veritatis in sensibus, mentem volebant re-
 rum esse iudicem: solam censebant idoneam, cui cre-
 deretur, quia sola cerneret id, quod semper esset
 simplex, & uniusmodi, & tale, quale essent. hanc
 25 illi ideam appellabant, iam à Platone ita nomi-
 natam: nos rectè speciem possumus dicere. Sen-
 sus autem ^k omneis, hebetes, & tardos esse arbitra-
 bantur, nec percipere vlllo modo res eas, quæ subie-
 ctæ sensibus viderentur, quæ essent aut ita parvæ,
 30 vt sub sensum cadere non possent: aut ita mobiles,
 & concitatæ, vt nihil vnumquam vnum esset con-

a sic v. c. al.
quasi prouidentiam

b v. c. quæ
pertineant

c ἀνάγκη
d L. esse pos-

sit,

e L. interdum
quasi fatal.

f ἰσχυρῶς
γυν,

g L. multa
improvisa,

& nec-opina-
ta nobis,

h fort. in ora-
tione,

i fort. quam-
quã iudiciũ

oriretur à
sensib. tamẽ

non esse iu-
dic. verit.

K v. c. omnia

stans, ne idem quidem, quia continenter laboren-
 tur, & fluere omnia. itaque hanc omnem partem
 rerum, ^a opinabilem appellabant. scientiam autem
 nusquam esse censebant, ³³ nisi in animi ^b motioni-
 bus, atque rationibus. qua de causa definitiones re-
 rum probabant, & has ad omnia, de quibus disce-
 ptabatur, adhibebant. verborum etiam explicatio
 probabatur, ³⁴ qua de causa quaeque essent ita no-
 minata: quam etymologiam appellabant. post ar-
 gumentis, ³⁵ & quasi rerum notis utebantur ad
 probandum, & ad concludendum id, quod expla-
 nari volebant: in qua tradebatur omnis dialectica
 disciplina, id est, orationis ratione conclusa. huic
 quasi ^c ex altera parte oratoria vis dicendi adhibe-
 batur, explicatrix orationis perpetua ad persua-
 dendum accommodata. Haec erat illis prima à Pla-
 tone tradita, cuius quas acceperim disputationes,
 si vultis, exponam. Nos verò volumus, inquam, ut
 pro Attico etiam respondeam. Et rectè, inquit, re-
 spondes. præclare enim explicatur Peripateticor-
 rum, et Academiæ veteris auctoritas. Aristoteles
 primus species, quas paullo antè dixi, labe facta-
 vit: quas mirificè Plato erat amplexatus: ut in
 his quiddam diuinum esse diceret. Theophrastus
 autem, vir & oratione suavis, ³⁶ & ita ^d modera-
 tus, ut præ se probitatem quandam, & ingenuita-
 tem ferat, vehementiùs etiam fregit quodam mo-
 do ^e veteris disciplinae auctoritatè. spoliavit enim
 virtutem suo decore, imbecillamque reddidit,
 quòd negavit in ea sola positum esse, beatè viuere.
 Nam Strato, eius auditor, quamquã fuit acri inge-
 nio,

a ὀφθαλμῶν,

b fort. notio-
nibus, atque

c αὐτίσπορος

d v. c. mora-
tus.

e v. c. aucto-
ritatem vete-
ris discipli-
nae.

nio, tamen ab ea disciplina omnino semouendus
 est: qui cum maximè necessariam partem philoso-
 phiæ, quæ posita est in virtute, ^a & moribus, reli-
 quisset, totumque se ad inuestigationem naturæ & cõ-
 5 tulisset, in ea ipsa plurimùm discedit à suis. Speusip-
 pus autem, & Xenocrates, qui primi Platonis ra-
 tionem, auctoritatèq. susceperant; ^b post has Po-
 lemo, & Crates, vnàque Crantor, in Academia cõ-
 gregati, ³⁶ diligenter ea, quæ à superioribus accepe-
 10 rant, tuebantur. Iam Polemonem audierant assi-
 duè Zeno, & Arcesilas. sed Zeno cum Arcesilam
 anteiret ætate, valdèque subtiliter disereret, &
 peracutè moueretur: corrigere conatus est discipli-
 nam. eam quoque, si videtur, correctionem expli-
 15 cabo, sicut solebat Antiochus. Mihi verò, inquam,
 videtur: quod vides idem significare Pomponium.
 Zeno igitur nullo modo is erat, qui, vt Theophra-
 stus, neruos virtutis ^c incidit: sed cõtrà, qui om-
 20 nia, quæ ad beatam vitam pertinerent, in vna
 virtute poneret: nec quidquam aliud numerar-
 ret in bonis, idque appellaret honestum, quod es-
 set simplex quoddam, & solum, & vnum bonum.
 cetera autem etsi nec bona, nec mala essent, ta-
 men alia secundum naturam dicebat, alia naturæ
 25 esse contraria. ijs ipsis alia interiecta, & media nu-
 merabat. quæ autem secundùm naturam essent, ea su-
 menda, & quadam æstimatione dignanda dicebat:
 contràque contraria: neutra autem in medijs relin-
 quebat: in quibus ponebat nihil omnino esse momẽ-
 30 ti. sed quæ essent sumèda, ex ijs alia pluris esse æsti-
 manda, alia minoris: quæ pluris, ea ^d proposita ap-
 pellabat:

a v. c. & i
moribus,

b v. c. & pol
cos P.

c v. c. incide-
ret,

d πρὸς τὰς
v.

pellabat: ^a reiecta autem, quæ minoris. atque ut
 hac non tam rebus, quàm vocabulis commutauerat:
 sic inter rectè factum, atque peccatum, officium,
 & contra officium, media locabat quædam: rectè
 facta sola in bonis actionibus ponens, prauè, id est, 5
 peccata, in malis. officia autem ^b & seruata, præ-
 termittendaque, ³⁷ media putabat, ut dixi. cùmque su-
 periores non omnem virtutem in rationes esse di-
 cerent, sed quasdam virtutes natura, aut more per-
 fectas: hic omneis in ratione ponebat: cùmque illi 10
 ea genera virtutum, quæ supra dixi, seiungi posse
 arbitrarentur, nec virtutis vsum modò, ut superio-
 res, sed habitum per se esse præclarum, nec tamen
 virtutem cuiquam adesse, quin ea semper vtere-
 tur, cùmque perturbationem animi illi ex homine 15
 non tollerent, naturaque & condolere, & con-
 cupiscere, & extimescere, & efferrilætitia dice-
 rent, sed ea contraherent, ³⁸ in angustiumque ^c de-
 ducerent: hic omnibus his quasi morbis voluit ca-
 rere sapientem: cùmque eas perturbationes anti-
 qui naturalem esse dicerent, et rationis experteis, 20
 aliisque in parte animi cupiditatem, ^d alia ratio-
 nem collocarent: ne his quidem assentiebatur. nam
 & perturbationes, voluntarias esse putabat, opi-
 nionesque iudicio suscipi, & omnium perturbatio-
 num arbitrabatur esse matrem, immoderatam quã 25
 dam intemperantiam. Hac ferè de moribus. De na-
 turis autem sic sentiebat, primùm, ³⁹ ut in quat-
 tuor inijs rerum illis quintam hanc naturam, ex
 qua superiores sensus, & mentem effici rebantur, 30
 non adhiberet. statuebat enim ignem esse ipsam
 naturam,

πρῶτον
 αὐτῶν

copulatio,
 videtur
 delenda.

fort. addu-
 erent:

fort. in alia
 rat.

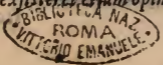
MON
 17

naturam, quæ quidque gigneret, & mentem, atque sensus. discrepabat etiam ab iisdem, quòd nullo modo arbitratur quidquam effici posse ab ea, quæ experta esset corporis. cuius generis Xenocrates, et superiores etiam animum esse dixerunt: nec verò, aut quod efficeret aliquid, aut quod efficeretur, posse esse non corpus. Plurima autem in illa tertia philosophiæ parte mutavit. in qua primùm de sensibus ipsis quædam dixit noua: quos iunctos esse censuit è quadam quasi impulsione oblata extrinsecus: quæ ille ^a φαντασιον nos visum ^b appellamus, licet, & teneamus hoc verbum quidem. erit enim vtendum in reliquo sermone sapius, sed ad hæc quæ visa sunt, & quasi accepta sensibus, assensionem adiungit animorum: quam esse vult in nobis positam, & voluntariam. Visis non omnibus adiungebat fidem, sed ijs solùm, quæ propriam quædam haberent declarationem earum rerum, quæ viderentur: id autem visum cùm ipsum cerneretur, ^c comprehensibile. feretis hæc? Nos verò, inquam. quonam enim modo ^d κατάληπτον diceres? Sed cùm acceptum iam, & approbatum esset, comprehensionem appellabat, similem ijs rebus, quæ manu prenderentur: ex quo etiam: 4° nomen hoc ^e duxerat. at, cùm eo verbo antè nemo tali in re vsus esset, plurimis quæ idem nouis verbis (noua enim dicebat) vsus est. quod autem erat sensu ^f comprehensum, id ipsum sensum appellabat, & si ita erat & comprehensum, vt conuelli ratione non posset, scientiam: sin aliter, inscientiam nominabat: ex qua existere etiam opinio quæ esset imbecilla. &

a v. e. phantasiam,
b L. appellamus licet: teneam⁹ &c

c v. c. comprehensibile.
d v. c. catal. pron

e L. duxerat cùm eo verbo antea nemo tali in re vsus esset: plur.
f v. c. comprehensum
g v. c. comprehensum.

cum falso, incognitòque communis. Sed inter scien-
 tiam, & inscientiam, comprehensionem illam, quã
 dixi, collocabat, eãque neque in rectis, neque in
 prauis numerabat, sed soli credendum esse dice-
 bat. è quo sensibus etiam fidem tribuebat, quòd, 5
 vt supra dixi, comprehensio facta sensibus & ve-
 ra esse illi, & fidelis videbatur: non quòd omnia,
 quæ essent in re, comprehenderet: sed quia nihil,
 quod cadere in eam posset, relinqueret, quòdque
 natura quasi normam scientiæ, & principium sui 10
 dedisset, 2 vnde postea notiones rerum in animis
 imprimerentur, è quibus non principia solùm, 41
 sed latiores quædam ad rationem inueniendam
 viæ reperiuntur. errorem autem, & temeritatem,
 & ignorantiam, & opinionem, & suspicionem, 15
 & vno nomine omnia, quæ essent aliena firmæ &
 constantis assensionis, à virtute, sapientiãque 42 re-
 mouebat. atque in ijs fere commutatio consistit om-
 nis, dissensioque Zenonis, à superioribus. 43 b Que
 cum dixisset: & breuiter sanè, minimèque obscu- 20
 rè exposita est, inquam, à te, Varro, & veteris A-
 cademiæ ratio, & Stoicorum, c verum esse autem
 arbitror, vt Antiocho, nostro familiari, placebat,
 correctionem veteris Academiæ potiùs, quàm ali-
 quam nouam disciplinam putandam. Tunc Varro, 25
 Tuæ sunt nunc partes, inquit, qui ab antiquorum
 ratione nunc desciscis, & ea, quæ ab Arcesila no-
 uata sunt, probas, docere, quod, 44 & qua de cau-
 sa d dissidium factum sit, vt videamus, satisne ista
 sit iusta defectio. Tum ego, Cum Zenone, inquam, 30
 vt accepimus, Arcesilas sibi omne certamen in-
 stituit,

fort. vnde
 ostea notio
 nes rerum a
 umis impri
 ner.

L. Que cũ
 dixisset. Bre-
 uiter sanè,
 cc.
 for. verum
 utem esse
 rb.

L. discediũ
 actum sit,

flituit, non pertinacia, aut studio vincendi, vt mihi quidem videtur, sed earum rerum obscuritate, quæ ad confessionem ignorantionis adduxerant Socratem, & veluti amanteis Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnibus pene veteres: qui nihil cognosci, nihil percipi, nihil sciri posse dixerunt: angustos sensus, imbecillos animos, breuia curricula vitæ, & vt Democritus, in profundo veritatem esse demersam: opinionibus, & institutis omnia teneri: ^a nihil veritati relinqui: deinceps omnia tenebris circumfusa esse dixerunt: Itaque Arcefilas negabat esse quidquam, quod sciri posset, ne illud quidem ipsum, quod Socrates sibi reliquisset. sic omnia latere ^b censebant in occulto: neque esse quidquam, quod cerni, aut intelligi possit: quibus de causis nihil oportere neque profueri, neque affirmare quemquam, ⁴⁵ ^c neque assertionem approbare: ⁴⁶ cohibereque semper, & ab omni lapsu continere temeritatem: quæ tum esset insignis, cum aut falsa, aut incognita res approbaretur: neque hoc quidquam esset turpius, quàm cognitioni & perceptioni ^d assertionem, approbationemque præcurrere. Huic rationi quod erat cõsentaneum, faciebat, vt contra omnium sententias dies iam plerosque ^e deduceret: vt, cum in eadem re paria contrarijs in partibus momenta rationum inuenirentur, facilius ab vtraque parte ^f assertio sustineretur. Hanc Academiam nouam appellabant: quæ mihi vetus videtur: si quidem Platonem ex illa vetere numeramus. cuius in libris nihil affirmatur, & in vtramque partem multa disseruntur, de

a fort. nihil veritati loci relinqui:

b al. censebat

c L. neq. assertionem approbare.

d L. assensionem,

e L. diceret: al. disserteret:

f L. assensio

omnibus quæritur, nihil certi dicitur. sed tamen illa, quam exposui, vetus: hæc, noua nominetur: quæ vsque ad Carneadem perducta, qui quartus ab Arcesila fuit, in eadem Arcesile ratione permansit. Carneades autem nullius philosophiæ partis ignarus, & vt cognoui ex ijs, qui illum audierant, maximèque ex Epicuréo Zenone, qui cum ab eo plurimum dissentiret, vnum tamen præter ceteros mirabatur, incredibili quadam fuit facultate.

Multa ex hoc primo libro Academicarum quæst. ad Varronem, & secundus, tertius, quartus, desiderantur: nisi quis velit eum, qui inscribitur, Lucullus, qui deinceps sequitur, quartum numerare. quod facit Nonius.

IN LIBR. I. ACADEM. Quæst. editionis secundæ.

1 IN Cumano, &c.) Post primam editionem nostram, præter codices eos, quibus tum vsi sumus, Memmianos: cum alios præterea nacti sumus, tum vnum sanè quàm fidum, atq. integrum: quem nobis vtendum dedit Claud. Puteanus.

2 Vt mos amicorum est,) hæc olent glossam, seu annotationem. quare fortasse sunt delenda, vt aliena. Veruntamen delere ausi non sumus, partim quia in nostris codicib. reperimus, partim quia posse ferri videntur.

3 Atticus, omitte. &c.) puto legendum, libris omnib. inuitis. Atticus autem. omitte ista. &c.

4 quod iam pridem ad hunc eum ipsi.) libri nostri vet. habent, quæ iam pridem &c. ego vulgatam lectionem retineo.

5 Itaq. non hæsitans) Vulgati libri habent, non multum hæsitans: nos vocem, multum, non repertam in libris manuscript. delendam curauimus.

6 non possunt.) libri veteres habent, non possent.

7 Vides autem eadem ipse. didicisti enim &c.) sic habent libri

& manuscr. & vulg. Sed quid, si dicamus legendum, Didicisti autem eadem ipse. Vides enim non posse nos &c. Iudicet lector. ego nihil affirmo.

8 Amasani) quidam libri manuscr. habent, Amasinij.

9 & oratorum etiam quoniam &c.) duo ex nostris libris veteres habent, & oratorum etiam, quoniam, &c.

10 verbis, quamquam nouis, cog.) Si deleatur vox, quamquam longa planior sit ut mihi quidem videtur, sententia. malim tamen in locum, quamquam, substitui, aliquando.

11 cum in causas rerum efficientium &c.) sic omnes quidem habent libri & vulg. & manuscr sed videtur legendum, cum causas rerum efficientis &c. sic enim sepius loquitur: ut libro de fato, in Topicis, in Timæo, seu de vniuerso, & alibi. Quin malim legi, cum causas efficientis &c. deleta voce, rerum.

12 adhibenda enim ea materia est, &c.) locus est admodum corruptus, ad quem tamen emendandum aliquantum nos libri veteres adiuuerunt: in quorum nonnullis scriptum est. materia pro geometria. Omnino vox, geometria, nihil hinc loci habet: cetera, quæ peruerso ordine erant collocata, eadē opera, & in suū locum restituta, & perpurgata sunt.

13 & ad vitæ constantiam, &c.) libri vulgati habent, & ad vitæ consuetudinem & constantiam. nos libros veteres secuti, vocem consuetudinem, delcuimus.

14 id est, ad Græcos (te iubeo,) possit aliquis suspicari, hæc verba esse ex declaratione superiorum verborum nata & in contextum Ciceronis translata. ego quidem ita esse arbitror.

15 plurimum. i. poetis nostris &c.) Adr. Turnebus legendum censet, Plurimum quidem & poetis nostris, &c.

16 ad docendum parum.) quidam libri manuscr. habent, ad edocendum parum.

17 sed eam mihi nunc &c.) sic hunc locum emendauit Turnebus. in libris vulgatis, & manuscr. corruptum, in quibus legitur, sed da mihi &c.

18 qui non verba, sed &c.) qui sententiam poetarum Græcorum interpretantur, ut Ennius in Medea: Accius in Phz nissis.

19 Relictam à te veterem iam, &c.) Academia scilicet, quam sequebaris, cum Antiochum audiebas.

20 à qua absumtam diu) libri veteres habent, aqua absumtam iam diu, & probant docti quidam, ut sit tralatio ab ædificijs, eluisione, & vi aquarum ablatis. Sed vulgata lectio non est reiicienda, à qua absumtam diu.

21 in conspectu consedimus omnes) locus planus, & apertus: ad cetera igitur propero.

22 conferre.) conducere, id est, Socrates censebat astrologiā inutilem esse ad bene, & ex virtute viuendum.

23 sapientissimum esse dictum,) fortasse legendū, esse iudicatis.

24 ad comprehendēdā ingenij virtutem idonea:) in quibusdam libris manuscr. legitur, ad comprehendendum ingenijs &c.

Nam qui docilitate & memoria præstant, ingeniosi dicuntur, factileque comprehendunt ea, quæ sunt ad bene viuendû idonea.

25 aut augendum, aut tuendum: sic reposui ex codice Memoria no. sententia autem plana est. cetera, inquit, pertinent ad id bonum aut amplificandum, atque augendum, aut tuendum, ac retinendum, agendum, quod est in vulgatis, ferri non potest.

26 nihil est enim, quod non alicubi esse cogatur. hoc totû mihi videtur alienum, non Ciceronis.

27 & qualitatem nominabant. libri quidam veteres habent, & quasi qualitatem quandam nominabant.

28 dialecticorum quoque verba nulla sunt publica: in quibusdam libris manuscr. legitur, Dialecticorû verò verba nulla sunt publica, vtuntur suis.

29 ex qua omnia expressa, atque effecta sint: sic censet legendû Adr. Turnebus: & rectè: cum vulgari libri habeant, effecta.

30 eoque etiam interire) nempe ea, quæ genita sunt. Itaq. velim sic legi, eoque etiam omnia interire, &c.

31 cum sit nihil omnino in rerum natura minimum, &c.) nana physici non est, credere aliquid esse minimum.

32 nonnunquam quidem eadem fortunam, quod efficiat multa improuisa hæc nec opinata nobis) quidam libri veteres habent, Interdum quidem eandem fortunam, quod efficiat multa improuisa, & nec opinata nobis, &c.

33 nisi in animi notionibus. sic habet codex vnus vetus. alij, motionibus: quod non rejicit Adr. Turnebus, & interpretatur agitationibus. Nam in cogitando (inquit) Platoni animus mouetur. ego tamen magis probo, notionibus, quemadmodum edendum curauit: neque ille improbat.

34 qua de causa quæque essent &c.) libri veteres habent, id est, qua de causa quæque essent &c. quam scripturam non puto rejiciendam.

35 & quasi rerum notis vtet) nonnulli libri veteres habent, & quasi rerum notis ducib. vtet. &c. ego nihil muto.

36 & ita moderatus, vt præ se &c.) libri duo manuscr. habent, & ita moratus: vnde quidam legendum putant, & vita ita moratus, &c. Ego scripturam antiquam sine vlla additione probo. neque tamen vulgatam damno.

36 diligenter ea quæ à superioribus accep. tuebatur.) duo libri veteres habent, diligenter eis, quæ à superioribus, acceperant, vt eban tur. ego nihil muto.

37 media putabat, vt dixi) malim legi, media ponebat, &c. Quod autem supra proximè libri veteres habent, officia autem & seruata, prætermisâque, puto copulationem, & esse delendam quod si retineatur, legendum, & prætermisâ, non, prætermisâque.

38 in angustumque deducerent) lego, adducerent, &c. Sic enim potius Cicero loqui solet in Partitionibus Rationum, & firmamentorum contentio adducit in angustum disceprationem. Idè pro Quinctio, qui hunc in summas angustias adductû putaret: &c.

39 vt in quattuor initijs rerum &c.) Zeno quattuor tantum elementa ponebat: quintam autem naturam non agnoscebat: celum enim igneum esse putabat.

40 nomē hoc duxerat, cum eo verbo antea nemo tali in te vsus esset: plur. &c.) sic restitui, à libris manuscr. adiutus: & sic censeo esse legendum, non, vt in libris vulg. legitur. nomē hoc duxerat.

41 cum eo verbo antè nemo tali in te vsus esset, &c.

41 sed latiores quædam ad rationem inueniendam vix reperiuntur) legendum fortasse est, vix aperiuntur: verum tamen nihil mutare ausim sine librorum veterum auctoritate, cum præsertim hæc lectio nihil habeat vitij.

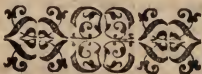
42 remouebat) Zeno scilicet.

43 Quæ cum dixisset: & breuiter sanè, &c.) quidam libri manuscr. habent, Quæ cum dixisset. Breuiter sanè, &c.

44 & qua de causa discidium factum sit) sic est legendum, & ita scriptum est in tribus antiquis codicib. discidium autem, à discindo natum: significatque, diuisionem, & distractionem, *χωρισμόν*. de quo nos alibi.

45 neque assensione approbare) sic legendum, non, vt est in libris vulg. assentione. Item infra nō longè, assensionem, non. assentionem. Nam, assentio, sic accepta, vox barbara est.

46 cohiberēque semper, &c.) approbationem, & assensionē tollebat Arcefilas, quam ponebat Zeno, contrariāmq. inducebat assentionem, quam *ἰσοχόνη* appellabat.

M. TVLL. CICERONIS
ACADEMICARVM

quæstionum editionis
primæ, Liber II.

*Seu potius, vt eum enumerat Nonius, IIII.
qui inscribitur.*

LVCVLLVS.

AGNVM ingenium L. Luculli,
magnamque optimarum artium
studium, tum omnis liberalis, &
digna homine nobili ab eo perce
pta doctrina, quibus temporibus
florere in foro maximè po-
tuit, caruit omnino rebus urbanis. Vt enim admo-
dum adolescens cum fratre, pari pietate, & indu-
stria prædito, paternas inimicitias magna cum glo-
ria est persecutus: in Asiam quæstor profectus, ibi
permultos annos, admirabili quadam laude pro-
uincia præfuit: deinde absens factus adilis, conti-
nuò prætor: (licebat enim celerius legis præmio)
post in Africam: inde ad consulatum: quem ita ges-
sit, vt diligentiam admirarentur omnes, ingenium
cognoscerent. Post ad Mithridaticum bellum mis-
sus à senatu, non modò opinionem vicit omnium,
quæ de virtute eius erat, sed etiam gloriam supe-
riorum. Idq; eo fuit mirabilius, quòd ab eo laus im-
peratoria non admodum expectabatur, qui adole-
scenciam

scientiam in forensi opera, questura diuturnum tempus, Murena bellum in Ponto gerente, in Asia pace consumserat. Sed incredibilis quaedam ingenij magnitudo non desideravit indocilem usus disciplinam. Itaque cum totum iter & navigationem consumsisset partim in^a percontando à peritis, ^b partim rebus gestis legendis: in Asiam factus imperator venit, cum esset Roma profectus rei militaris rudis. Habuit enim diuinam quãdã memoriã

a al. percun-
ctando
b L. partim
in reb. gestis
legend. & ita
v. c.

rerũ, verborũ maiorẽ Hortensius. Sed, quo plus in negotijs gerendis res, quàm verba, profunt, hoc erat memoria illa præstantior: quam fuisse in Themistocle, quem facile Græciã principem ponimus, singularem ferunt. Qui quidem etiam pollicenti

cuidam se artem ei memoriã, quã tũ primũ proferebatur, traditurum, respondisse dicitur, obliuisci se malle discere: credo, ^c quòd hærebant ^d in memoria quæcumque audierat, aut viderat. Tali ingenio præditus Lucullus adiunxerat etiam illam,

e v. e. quod
habebat in
memoria
quæc.
d for. in eius
memoria

quam Themistocles spreuerat disciplinam. Itaque, vt litteris consignamus, quã monumentis mandare volumus: sic ille in animo res insculptas habebat. Tantus ergo Imperator in omni genere belli fuit, prælijs, oppugnationibus, naualibus pugnis,

totiusque belli instrumentis, & apparatu, vt ille rex post Alexandrum maximus hunc à se maiorẽ ducem cognitum, quàm quemquam eorum, quos legisset, fateretur. In eodem tanta prudentia fuit in constituendis, temperandisque ciuitatibus, tanta

æquitas, vt hodie stet Asia Luculli institutis seruandis, & quasi vestigijs persequendis. Sed, etsi

magna

M. TVLL. CICERONIS
 ACADEMICARVM
 quæstionum editionis
 primæ, Liber II.

*Seu potius, vt eum enumerat Nonius, IIII.
 qui inscribitur.*

LVCVLLVS.

AGNVM ingenium L. Luculli,
 magnamque optimarum artium
 studium, tum omnis liberalis, &
 digna homine nobili ab eo perce
 15 pta doctrina, quibus tempori-
 bus florere in foro maximè po-
 tuit, caruit omnino rebus vrbani-
 s. Vt enim admo-
 dum adolescens cum fratre, pari pietate, & indu-
 20 stria prædito, paternas inimicitias magna cum glo-
 ria est persecutus: in Asiam quæstor profectus, ibi
 permultos annos, admirabili quadam laude pro-
 uincia præfuit: deinde absens factus edilis, conti-
 25 nued prætor: (licebat enim celerius legis præmio)
 post in Africam: inde ad consulatum: quem ita ges-
 sit, vt diligentiam admirarentur omnes, ingenium
 cognoscerent. Post ad Mithridaticum bellum mis-
 30 sus à senatu, non modò opinionem vicit omnium,
 quæ de virtute eius erat, sed etiam gloriam supe-
 riorum. Idq; eo fuit mirabilius, quòd ab eo laus im-
 peratoria non admodum expectabatur, qui adole-
 scentiam

scientiam in forensi opera, quæsturæ diuturnum tē-
pus, Murena bellum in Ponto gerente, in Asia pa-
ce consumserat. Sed incredibilis quædam ingenij
magnitudo^a non desiderauit indocilem vsus disci-
plinam. Itaque cum totum iter & nauigationem
consumsisset partim in^a percontando à peritis, ^b
partim rebus gestis legendis: in Asiam factus im-
perator venit, cum esset Roma profectus rei mili-
taris rudis. Habuit enim diuinam quædam memoriã

a al. percun-
tando
b L. partim
in reb. gestis
legend. & ita
v. c.

10 rerũ, verborũ maiorẽ Hortensius. Sed, quo plus in
negotijs gerendis res, quàm verba, profunt, hoc e-
rat memoria illa præstantior: quam fuisse in The-
mistocle, quem facile Græciã principem ponimus,
singularem ferunt. Qui quidem etiam pollicenti

15 cuidam se artem ei memoriæ, quæ tũ primũ pro-
ferebatur, traditurum, respondisse dicitur, obliui-
sci se malle discere: credo, ^c quòd hærebant ^d in me-
moria quæcumque audierat, aut viderat. Tali in-
genio præditus Lucullus adiunxerat etiam illam,

e v. e. quod
habebat in
memoria
quæc.
d for. in eius
memoria

20 quam Themistocles spreuerat disciplinam. Itaque,
vt litteris consignamus, quæ monumentis manda-
re volumus: sic ille in animo res insculptas habe-
bat. Tantus ergo Imperator in omni genere belli

25 fuit, prælijs, oppugnationibus, naualibus pugnis,
totiusque belli instrumentis, & apparatu, vt ille
rex post Alexandrum maximus hunc à se maiorẽ
ducem cognitum, quàm quemquam eorum, quos le-
gisset, fateretur. In eodem tanta prudentia fuit in
constituendis, temperandisque ciuitatibus, tanta

30 equitas, vt hodie stet Asia Luculli institutis ser-
uandis, & quasi vestigijs persequendis. Sed, etsi

magna

magna cum vtilitate reipu. tamen diutiùs, quàm
 vellem, tanta vis virtutis, atque ingenij, peregrina-
 nata^a absuit ab oculis & fori, & curiæ. Quin
 etiam, cum victor à Mithridatico bello reuertisset,
 inimicorum calumnia triennio tardiùs, quàm de-
 buerat, triumphauit. nos enim consules introduxi-
 mus pane in vrbem currum clarissimi viri. Cuius
 mihi consilium, & auctoritas quid tum in maxi-
 mis rebus profuisset, dicerem, nisi de me ipso dicen-
 dum esset: quod hoc tempore non est necesse. itaque
 priuabo illum potiùs debito testimonio, quàm id
 cum mea laude communicem. Sed, quæ populari
 gloria decorari in Lucullo debuerunt, ea ferè sunt
 & Græcis litteris, & Latinis celebrata. Nos au-
 tem illa exteriora, cum multis: hæc interiora, cum
 paucis ex ipso sepe cognouimus. maiore enim stu-
 dio Lucullus cum omni litterarum generi, tum phi-
 losophiæ deditus fuit, quàm, qui illum ignorabant,
 arbitrabantur. nec verò ineunte atate solùm,^b sed
 & pro quaestore aliquot annos, & in ipso bello: in
 quo ita magna rei militaris esse occupatio solet, vt
 non multum imperatori sub ipsis pellibus otij re-
 linquatur. Cum autem è philosophis, ingenio, scien-
 tiæque putaretur Antiochus, Philonis auditor,
 excellere, eum secum & quaestor habuit, & post ali-
 quot annos, imperator. cumque esset ea memoria,
 quam antè dixi, ea sepe audiendo facile cognouit,
 quæ vel semel audita meminisse potuisset. Delecta-
 batur autem mirificè lectione librorum, de quibus
 audiebat. Ac vereor interdum, ne talium persona-
 rum, cum amplificare velim, miniam etiam glo-
 riam.

a L. absuit ab
 ocul. & ita v.
 e.

b al. sed &
 quaestor

riam. Sunt enim multi, qui omnino^a Græcas non
 ament litteras: plures, qui philosophiam: reliqui,
 qui etiam si hæc non improbent, tamen earum re-
 rum disputationem principibus ciuitatis non ita
 5 decoram^b putent. Ego autem, cum Græcas litte-
 ras M. Catonem in senectute didicisse acceperim,
 P. autem Africani, historiæ loquantur, in legatio-
 ne illa nobili, quam ante censuram obiit, Panætium
 vnum omnino comitem fuisse: nec litterarum Græ-
 10 carum, nec philosophiæ iam vllum auctorem requi-
 ro. Restat, vt ijs respondeam, qui sermonibus eius-
 modi nolint personas tam graueis illigari. Quasi
 verò clarorum virorū aut tacitos congressus esse
 oporteat, aut ludicros sermones, aut rerum collo-
 15 quia leuiorum. Etenim, si quodam in libro verè est
 à nobis philosophia laudata, profectò eius tracta-
 tio optimo atque amplissimo quòque dignissima est:
 nec quidquam aliud^c videndum est nobis, quos
 20 populus R. hoc in gradu collocauit, nisi ne quid pri-
 uatis studijs de opera publica detrahamus. Quòd
 si, cum fungi munere^d debeamus, non modò ope-
 ram nostram numquam à populari cætu remoue-
 mus, sed ne litteram quidem vllam facimus, nisi fo-
 renssem: quis reprehendet nostrum otium: qui in eo
 25 non modò nosmetipsos hebescere, & languere no-
 lumus, sed etiam, vt plurimis prosimus, enitimur?
 Gloriam verò non modò non minui, sed etiam auge-
 ri arbitramur eorum, quorum ad popolareis, illu-
 streisque laudes, has etiam minùs notas, minùsq.
 30 peruulgatas adiungimus. Sunt etiam, qui negent,
 in ijs, qui in nostris libris disputent, fuisse earum
 rerum,

a q. v. c. non
 amant Græcas
 litteras: al.
 Græcas non
 amant litte-
 ras:
 b al. putant,

c L. est vidē-
 dū nobis, q.

d fort debe-
 mus,

rerum, de quibus disputatur, scientiam. Qui mihi
 videntur non solum viuis, sed etiam mortuis inui-
 dere. Restat vnum genus reprehensorum, quibus
 Academię ratio non probatur. Quod grauius fer-
 remus, si quisquam vllam disciplinam philosophię
 probaret, preter eam, quam ipse sequeretur. Nos
 autem, quoniam^a contra omneis dicere, qui scire si
 bi videntur, solemus, non possumus, quin alij à no-
 bis dissentiant, recusare. Quamquam nostra quidē
 causa facilior est, qui verum inuenire sine vlla con-
 tentione volumus: id que summa cura, studioq. con-
 quirimus. Et si enim omnis cognitio^b multis est ob-
 structa difficultatibus, ^c eaque est & in ipsis rebus
 obscuritas, & in iudicijs nostris infirmitas, vt nō
 sine causa, ^d & doctissimi, & antiquissimi inuenire
 se posse, quod cuperent, diffisi sint: tamen nec illi
 defecerunt, neque nos studium exquirendi de fati-
 gati relinquemus, neq. nostrę disputationes quid-
 quam aliud agunt, ⁴ nisi vt ^e in vtramque partem
 dicendo, & audiendo, eliciant, & tamquam expri-
 mant aliquid, quod aut verum sit, aut ad id quā
 proximē accedat. Neque inter nos & eos, qui se sci-
 re arbitrantur, quidquam interest, nisi quōd illi
 non dubitant, quin ea vera sint, quę defendunt:
 nos probabilia multa habemus, quę sequi facile,
 affirmare vix possumus. Hoc autem liberiores, &
 solutiores sumus, quōd integra nobis est iudicandi
 potestas: neque, vt omnia, quę pręscripta, & qua
 si imperata sint, defendamus, necessitate vlla cogi-
 mur. Nam ceteri primū antē tenentur adstricti,
 quā, quid esset optimum, iudicare^f potuerunt:
 deinde

a al. contra
 omneis dice-
 re quę viden-
 tur, solem^o,
 & c. non pl.

b abest à q.
 v. c. vox, mul-
 tis,
 c L. eaque in
 est & in ips.
 d v. c. anti-
 quissimi, &
 doctissimi

e in vtramq.
 partem dice-
 do, eluceant,
 & ita v. c.

f o. po. ue-
 111. 1

deinde infirmissimo tempore atatis aut obsecuti
 amico^a cuidam, aut vna alicuius, quem primum
 audierunt, oratione capti, de rebus incognitis iu-
 dicant, & ad quamcumque sunt disciplinam quasi
 5 tempestate delati, ad eam, tamquam ad saxum,
 adhærescunt. Nam, quòd dicunt omnia se credere
 ei, quem iudicent fuisse sapientem: probarem, si id
 ipsum rudes & indocti iudicare potuissent, Statue-
 re enim,^b quid si sapiens, vel maximè videtur esse
 10 sapientis: ^c Sed vt potuerunt omnibus rebus au-
 ditis, cognitis etiam reliquorum sententijs, iudica-
 uerunt: aut re semel audita ad vnus se auctori-
 tatem contulerunt. Sed nescio quo modo plerique er-
 rare malunt, eamque sententiam, quam adam aue-
 15 runt, pugnacissimè defendere, quam sine pertina-
 cia, quid constantissimè dicatur, exquirere. Quibus
 de rebus & aliàs sepe^d nobis multa quesita & di-
 sputata sunt, & quondam in Hortensii villa, quæ
 est ad Baulos, cum eò Catulus, & Lucullus, nosque
 20 ipsi postridie venissemus, quam apud Catulū fuis-
 semus. Quòd quidè etiam maturius venimus, quòd
 erat constitutum,^e si ventus esset, Lucullo in Nea-
 politanum, mihi in Pompeianum nauigare. Cum
 igitur pauca in xysto locuti essemus, tum eodem in
 25 spatio consedimus. Hic Catulus, Etsi heri, inquit, id,
 quod quærebatur, pæne explicatum est, vt tota fe-
 re quæstio tractata videatur, tamen exspecto ea,
 quæ te pollicitus es, Luculle, ab Antiocho audita,
 dicturum. Equidem, inquit Hortensius, feci plus,
 30 quam vellem. totam enim rem Lucullo integram
 seruari oportuit. & tamen fortasse seruata est: à

a L. cuiquam,

b L. quis sit
sapiens, & ita
v.c.c L. Sed, vt po-
tuerint. po-
tuerunt om-
nibus rebus
auditis, co-
gnitis etiam
reliquorum
sententijs.d Iudicauerunt
autem re se-
mel audita,
atq. ad vnus
se auct. cont.
dal. à nobis

me enim, quæ in promptu erant, dicta sunt: à Lucullo autem reconditiora desidero. Tum ille, Non sanè, inquit, Hortensi, conturbat me expectatio tua: etsi nihil est ijs, qui placere volunt, tam aduersarium: sed quia non laboro, quàm valde ea, quæ dico, probaturus sim, eo minùs conturbor. Dicam enim nec mea, nec ea, in quibus, ⁷ a si non fuerint, non vinci me malim, quàm vincere. Sed mehercule, vt quidem se nunc causa habet, etsi hesternò sermone labefactata est, mihi tamen videtur esse verissima. Agam igitur sicut Antiochus agebat. nota enim mihi res est. nam & vacuo animo illum audiebam, & magno studio, eadem de re etiam sepius: vt etiam maiorem expectationem mei faciã, quàm modò fecit Hortensius. Cùm ita esset exorsus, ad audiendum animos ereximus. At ille, ^b Cùm Alexandriæ pro quæstore, inquit essem, fuit Antiochus mecum, & erat iam antea Alexandriæ familiaris Antiochi Heraclitus Tyrius: qui et Clitomachum multos annos, & Philonem audierat, homo sanè in ista philosophia, quæ nunc propè dimissa reuocatur, probatus, & nobilis: cum quo Antiochũ saepe disputantem audiebam: sed vtrumque leuiter. Et quidem isti libri duo Philonis, de quibus heri dictum à Catulo est, tum erant allati Alexandriam, tumque primùm in Antiochi manus venerant: & homo natura lenissimus (nihil enim poterat fieri illo mitius) stomachari tamen cœpit. Mirabar. neque enim vquam antea videram. At ille Heracliti memoriam implorans, ^c querere ex eo, viderentur ne illa Philonis, aut ea num vel è Philone,

a L. si non fuerint vera, non v.

b al. Cùm Alexandriæ quæstor, in q. al. Cùm Alexandria pro quæstore, inquit, ist. &c. mendosè

c al. quære bat

lore, vel ex vlllo Academico audiuiſſet aliquando?
 negabat: Philonis tamen ſcriptum agnoſcebat: ^a
 nec id quidem dubitari poterat. nam aderant mei
 familiares, & docti homines, P. & C. Lelij, & ^b Te
 5 trilius ^c Rogus: qui ſe illa auდიſſe Romę de Philone,
 & ab eo ipſo illos duos libros dicerent deſcripſiſ-
 ſe. Tum & illa dixit Antiochus, quę heri Catulus
 commemorauit à patre ſuo dicta Philoni, & alia
 10 plura: ^d nec ſe tenuit, ^e quin contra ſuum docto-
 rem librum etiam ederet, qui, Soſus, inſcribitur.
 Tum igitur & cùm Heraclitum ſtudioſe audirem
 contra Antiochum differentem, & item Antio-
 chum contra Academicos, dedi Antiocho operam
 diligentius, vt cauſam ex eo totam cognoſcerem.
 15 Ita que complureis dies, adhibito Heraclito, doctis
 que compluribus, & in his Antiochi fratre Ari-
 ſto, & præterea Ariſtone, & Dione. quibus ille ſe-
 cundum fratrem plurimum tribuebat: multum tẽ-
 poris in iſta vna diſputatione conſumſimus. Sed ea
 20 pars, quę contra Philonem erat, prætermittenda
 eſt. minùs enim acer eſt aduerſarius iſ, qui iſta, quę
 ſunt heri deſenſi, negat Academicos omnino dice-
 re. etſi enim mentitur, tamen eſt aduerſarius ^c le-
 nior. Ad Arceſilam, Carneadẽmque veniamus.
 25 Quę cùm dixiſſet, ſic ruruſus exorſus eſt: Primũm
 mihi videmini (me autẽ nomine appellabat) cùm
 veteres phyſicos nominatos, facere idem, quod ſe-
 ditioſi ciues ſolent cùm aliquos ex antiquis claros
 viros proferunt, quos dicant fuiſſe populareis, vt
 30 eorum ipſi ſimiles eſſe videantur. ^g ^f Repetunt
 iam P. Valerium, qui, exactis regibus, primo anno

^a al. neque
 enim id qui
 dem dubit.
^b L. Tertul-
 lius Rogus
^c al. Trogua

^d L. nec ſe
 tenuit. quin
 contra ſuum
 doct. lib etiã
 edidit. qui ſ.

^e L. leuior.

^f L. Repetũt
 iam à P. Vale-
 rio. & ita
 tres v. g.

M. TVLL. CICERONIS
 ACADEMICARVM
 quæstionum editionis
 primæ, Liber II.

*Seu potius, vt eum enumerat Nonius, IIII.
 qui inscribitur.*

LVCVLLVS.

AGNVM ingenium L. Luculli,
 magnamque optimarum artium
 studium, tum omnis liberalis, &
 digna homine nobili ab eo perce
 15 pta doctrina, quibus tempori-
 bus florere in foro maxime po-
 tuit, caruit omnino rebus vrbaniis. Vt enim admo-
 dum adolescens cum fratre, pari pietate, & indu-
 20 stria prædito, paternas inimicitias magna cum glo-
 ria est persecutus: in Asiam quæstor profectus, ibi
 permultos annos, admirabili quadam laude pro-
 uincia præfuit: deinde absens factus edilis, conti-
 nuò prætor: (licebat enim celerius legis præmio)
 25 post in Africam: inde ad consulatum: quem ita ges-
 sit, vt diligentiam admirarentur omnes, ingenium
 cognoscerent. Post ad Mithridaticum bellum mis-
 sus à senatu, non modò opinionem vicit omnium,
 qua de virtute eius erat, sed etiam gloriam supe-
 30 riorum. Idq̃, eo fuit mirabilius, quòd ab eo laus im-
 peratoria non admodum expectabatur, qui adole-
 scientiam

scientiam in forensi opera, questura diuturnum tē-
 pus, Murena bellum in Ponto gerente, in Asia pa-
 ce consumserat. Sed incredibilis quædam ingenij
 magnitudo^a non desideravit indocilem vsus disci-
 5 plinam. Itaque cum totum iter & navigationem
 consumsisset partim in^a percontando à peritis, ^b
 partim rebus gestis legendis: in Asiam factus im-
 perator venit, cum esset Roma profectus rei mili-
 taris rudis. Habuit enim diuinam quãdã memoriã
 10 rerũ, verborũ maiorẽ Hortensius. Sed, quo plus in
 negotijs gerendis res, quàm verba, profunt, hoc e-
 rat memoria illa præstantior: quam fuisse in The-
 mistocle, quem facile Græcia principem ponimus,
 singularem ferunt. Qui quidem etiam pollicenti
 15 cuidam se artem ei memoriæ, quæ tũ primùm pro-
 ferebatur, traditurum, respondisse dicitur, obliui-
 sci se malle discere: credo,^c quòd hærebant^d in me-
 moria quæcumque audierat, aut viderat. Tali in-
 genio præditus Lucullus adiunxerat etiam illam,
 20 quam Themistocles spreuerat disciplinam. Itaque,
 vt litteris consignamus, quæ monumentis manda-
 re volumus: sic ille in animo res insculptas habe-
 bat. Tantus ergo Imperator in omni genere belli
 fuit, prælijs, oppugnationibus, naualibus pugnis,
 25 totiũsque belli instrumentis, & apparatu, vt ille
 rex post Alexandrum maximus hunc à se maiorẽ
 ducem cognitum, quàm quemquam eorum, quos le-
 gisset, fateretur. In eodem tanta prudentia fuit in
 constituendis, temperandisque ciuitatibus, tanta
 30 æquitas, vt hodie stet Asia Luculli institutis ser-
 uandis, & quasi vestigijs persequendis. Sed, etsi
 magna

a al. percun-
 ctando
 b L. partim
 in reb. gestis
 legend. & ita
 v. c.

e v. e. quod
 habebat in
 memoria
 quæc.
 d for. in eius
 memoria

magna cum vtilitate reipu. tamen diutiùs, quàm
 vellem, tanta vis virtutis, atque ingenij, peregrina-
 nata² ^a absuit ab oculis & fori, & curiæ. Quin
 etiam, cùm victor à Mithridatico bello reuerisset,
 inimicorum calumnia triennio tardiùs, quàm de-
 buerat, triumphauit. nos enim consules introduxi-
 mus pæne in urbem currum clarissimi viri. Cuius
 mihi consilium, & auctoritas quid tum in maxi-
 mis rebus profuisset, dicerem, nisi de me ipso dicen-
 dum esset: quod hoc tempore non est necesse. itaque
 priuabo illum potiùs debito testimonio, quàm id
 cum mea laude communicem. Sed, quæ populari
 gloria decorari in Lucullo debuerunt, ea ferè sunt
 & Græcis litteris, & Latinis celebrata. Nos au-
 tem illa exteriora, cum multis: hæc interiora, cum
 paucis ex ipso sepe cognouimus. maiore enim stu-
 dio Lucullus cùm omni litterarum generi, tum phi-
 losophiæ deditus fuit, quàm, qui illum ignorabant,
 arbitrabantur. nec verò ineunte atate solùm,^b sed
 & pro quæstore aliquot annos, & in ipso bello: in
 quo ita magna rei militaris esse occupatio solet, vt
 non multum imperatori sub ipsis pellibus otij re-
 linquatur. Cùm autem è philosophis, ingenio, scien-
 tiæque putaretur Antiochus, Philonis auditor,
 excellere, eum secum & questor habuit, & post ali-
 quot annos, imperator. cùmque esset ea memoria,
 quam antè dixi, ea sepe audiendo facillè cognouit,
 quæ vel semel audita meminisse potuisset. Delecta-
 batur autem mirificè lectione librorum, de quibus
 audiebat. Ac vereor interdum, ne talium persona-
 rum, cùm amplificare velim, miniam etiam glo-
 riam.

a L. absuit ab
 ocul. & ita v.
 e.

b al. sed &
 quæstor

riam. Sunt enim multi, qui omnino^a Grætas non
 ament litteras: plures, qui philosophiam: reliqui,
 qui etiam si hæc non improbent, tamen earum re-
 rum disputationem principibus ciuitatis non ita
 5 décoram^b putent. Ego autem, cum Grætas litte-
 ras M. Catonem in senectute didicisse acceperim,
 P. autem Africani, historia loquantur, in legatio-
 ne illa nobili, quam ante censuram obiit, Panetiū
 vnum omnino comitem fuisse: nec litterarum Græ-
 10 carum, nec philosophia iam vllum auctorem requi-
 ro. Restat, vt ijs respondeam, qui sermonibus eius-
 modi nolint personas tam graueis illigari. Quasi
 verò clarorum virorū aut tacitos congressus esse
 oporteat, aut ludicros sermones, aut rerum collo-
 15 quia leuiorum. Etenim, si quodam in libro verè est
 à nobis philosophia laudata, profectò eius tracta-
 tio optimo atque amplissimo quòque dignissima est:
 nec quidquam aliud^c videndum est nobis, quos
 20 populus R. hoc in gradu collocauit, nisi ne quid pri-
 uatis studijs de opera publica detrahamus. Quòd
 si, cum fungi munere^d debeamus, non modò ope-
 ram nostram numquam à populari cœtu remoue-
 mus, sed ne litteram quidem vllam facimus, nisi fo-
 rensem: quis reprehendet nostrum otium: qui in eo
 25 non modò nosmetipsos hebescere, & languere no-
 lumus, sed etiam, vt plurimis profimus, enitimur?
 Gloriam verò non modò non minui, sed etiam auge-
 ri arbitramur eorum, quorum ad populareis, illu-
 streis que laudes, has etiam minùs notas, minùsq.
 30 peruulgatas adiungimus. Sunt etiam, qui negent,
 in ijs, qui in nostris libris disputent, fuisse earum
 rerum,

a q. v. c. non
 amat Grætas
 litteras: al.
 Grætas non
 amant litte-
 ras:
 b al. putant,

c L. est vidē-
 dū nobis, q.

d fort debe-
 mus,

rerum, de quibus disputatur, scientiam. Qui mihi
 videntur non solum viuis, sed etiam mortuis inui-
 dere. Restat vnum genus reprehensorum, quibus
 Academię ratio non probatur. Quod grauius fer-
 remus, si quisquam vllam disciplinam philosophię
 probaret, preter eam, quam ipse sequeretur. Nos
 autem, quoniam^a contra omneis dicere, qui scire si
 bi videntur, solemus, non possumus, quin alij à no-
 bis dissentiant, recusare. Quamquam nostra quidē
 causa facilior est, qui verum inuenire sine vlla con-
 tentione volumus: id que summa cura, studioq. con-
 quirimus. Et si enim omnis cognitio^b multis est ob-
 structa difficultatibus, ^c eaque est & in ipsis rebus
 obscuritas, & in iudicijs nostris infirmitas, vt nō
 sine causa, ^d & doctissimi, & antiquissimi inuenire
 se posse, quod cuperent, diffisi sint: tamen nec illi
 defecerunt, neque nos studium exquirendi defati-
 gati relinquemus, neq. nostrę disputationes quid-
 quam aliud agunt, ^e nisi vt in vtramque partem
 dicendo, & audiendo, eliciant, & tamquam expri-
 mant aliquid, quod aut verum sit, aut ad id quā
 proximē accedat. Neque inter nos & eos, qui se sci-
 re arbitrantur, quidquam interest, nisi quod illi
 non dubitant, quin ea vera sint, quę defendunt:
 nos probabilia multa habemus, quę sequi facile,
 affirmare vix possumus. Hoc autem liberiores, &
 solutiores sumus, quod integra nobis est iudicandi
 potestas: neque, vt omnia, quę prescripta, & qua
 si imperata sint, defendamus, necessitate vlla cogi-
 mur. Nam ceteri primū antē tenentur adstricti,
 quā, quid esset optimum, iudicare^f potuerunt:

deinde

a al. contra
 omneis dice
 re quę viden
 rur, solem^o,
 &c. non pl.

b abest à q.
 v. c. vox, mul
 tis,
 c L. eaque in
 est & in ips.
 d v. c. anti-
 quissimi, &
 doctissimi

e in vtramq.
 partem dicē-
 do, eluceant,
 & ita v. c.

f a. po: ue-
 111.

deinde infirmissimo tempore atatis aut obsecuti
 amico^a cuidam, aut vna alicuius, quem primum
 audierunt, oratione capti, de rebus incognitis iu-
 dicant, & ad quamcumque sunt disciplinam quasi
 5 tempestate delati, ad eam, tamquam ad saxum,
 adhaerescunt. Nam, quòd dicunt omnia se credere
 ei, quem iudicent fuisse sapientem: probarem, si id
 ipsum rudes & indocti iudicare potuissent, Statue
 re enim,^b quid si sapiens, vel maximè videtur esse
 10 sapientis: ^c Sed vt potuerunt omnibus rebus au-
 ditis, cognitis etiam reliquorum sententijs, iudica-
 uerunt: aut re semel audita ad vnius se auctori-
 tatem contulerunt. Sed nescio quo modo plerique er-
 rare malunt, eamque sententiam, quam adam auer-
 15 runt, pugnacissimè defendere, quam sine pertina-
 cia, quid constantissimè dicatur, exquirere. Quibus
 de rebus & aliàs sepe^d nobis multa quaesita & di-
 sputata sunt, & quondam in Hortensii villa, quae
 est ad Baulos, cum eò Catulus, & Lucullus, nosque
 20 ipsi postridie venissemus, quam apud Catulū fuis-
 semus. Quòd quidè etiam maturiùs venimus, quòd
 erat constitutum, ^e si ventus esset, Lucullo in Nea-
 politanum, mihi in Pompeianum nauigare. Cum
 igitur pauca in xysto locuti essemus, tum eodem in
 25 spatio consedimus. Hic Catulus, Et si heri, inquit, id,
 quod quaerebatur, pæne explicatum est, vt tota fe-
 re quaestio tractata videatur, tamen exspecto ea,
 quae te pollicitus es, Luculle, ab Antiocho audita,
 dicturum. Equidem, inquit Hortensius, feci plus,
 30 quam vellem. totam enim rem Lucullo integram
 seruari oportuit. & tamen fortasse seruata est: à

a L. cuipiam,

b L. quis sit
fapiès, & ita
v. c.c l. Sed, vt po-
tuerint. om-
nibus rebus
auditis, co-
gnitis etiam
reliquorum
sententijs.Judicauerunt
autem re se-
mel audita
atq. ad vnius
se auct. cont.
d al. à nobis

me enim, quæ in promptu erant, dicta sunt: à Lucullo autem reconditiora desidero. Tum ille, Non sanè, inquit, Hortensi, conturbat me exspectatio tua: etsi nihil est ijs, qui placere volunt, tam aduersarium: sed quia non laboro, quàm valde ea, quæ dico, probaturus sim, eo minùs conturbor. Dicam enim nec mea, nec ea, in quibus, ⁷ ^a si non fuerint, non vinci me malim, quàm vincere. Sed me hercule, vt quidem se nunc causa habet, etsi hesternò sermone labefactata est, mihi tamen videtur esse verissima. Agam igitur sicut Antiochus agebat. nota enim mihi res est. nam & vacuo animo illum audiebam, & magno studio, eadem de re etiam sæpius: vt etiam maiorem exspectationem mei faciã, quàm modò fecit Hortensius. Cùm ita esset exorsus, ad audiendum animos ereximus. At ille, ^b Cùm Alexandriae pro quaestore, inquit essem, fuit Antiochus mecum, & erat iam antea Alexandriae familiaris Antiochi Heraclitus Tyrius: qui et Clitomachus multos annos, & Philonem audierat, homo sanè in ista philosophia, quæ nunc propè dimissa reuocatur, probatus, & nobilis: cum quo Antiochum sæpe disputantem audiebam: sed vtrumque leuiter. Et quidem isti libri duo Philonis, de quibus heri dictum à Catulo est, tum erant allati Alexandriae, tumque primùm in Antiochi manus venerant: & homo natura lenissimus (nihil enim poterat fieri illo mitius) stomachari tamen cœpit. Mirabar. neque enim vquam antea videram. At ille Heracliti memoriam implorans, quærere ex eo, viderentur ne illa Philonis, aut ea num vel è Philone,

a L. si non fuerint vera, non v.

b al. Cùm Alexandriae quaestor, in q. al. Cùm Alexandriae pro quaestore, inquit, ill. &c. mendosè

al. quære
 at

lore, vel ex vlllo Academico audiuiſſet aliquando?
 negabat: Philonis tamen ſcriptum agnoſcebat: ^a
 nec id quidem dubitari poterat. nam aderant mei
 familiares, & docti homines, P. & C. Lelij, & ^b Te
 5 trilius ^c Rogus: qui ſe illa auდიſſe Romę de Philone,
 & ab eo ipſo illos duos libros dicerent deſcripſiſ-
 ſe. Tum & illa dixit Antiochus, quę heri Catulus
 commemorauit à patre ſuo dicta Philoni, & alia
 plura: ^d nec ſe tenuit, ^e quin contra ſuum docto-
 10 rem librum etiam ederet, qui, Sosus, inſcribitur.
 Tum igitur & cùm Heraclitum ſtudioſe audirem
 contra Antiochum differentem, & item Antio-
 chum contra Academicos, dedi Antiocho operam
 diligentius, vt cauſam ex eo totam cognoſcerem.
 15 Itaque complurcis dies, adhibito Heraclito, doctis
 que compluribus, & in his Antiochi fratre Ari-
 ſto, & præterea Ariſtone, & Dione. quibus ille ſe-
 cundum fratrem plurimum tribuebat: multum tẽ-
 poris in iſta vna diſputatione conſumſimus. Sed ea
 20 pars, quę contra Philonem erat, prætermittenda
 eſt. minùs enim acer eſt aduerſarius iſ, qui iſta, quę
 ſunt heri deſenſi, negat Academicos omnino dice-
 re. etſi enim mentitur, tamen eſt aduerſarius ^c le-
 nior. Ad Arceſilam, Carneademque veniamus.
 25 Quę cùm dixiſſet, ſic ruruſus exorſus eſt: Primùm
 mihi videmini (me autẽ nomine appellabat) cùm
 veteres phyſicos nominatos, facere idem, quod ſe-
 ditioſi ciues ſolent cùm aliquos ex antiquis claros
 viros proferunt, quos dicant fuiſſe popolareis, vt
 30 eorum ipſi ſimiles eſſe videantur. ^g ^f Repetunt
 iam P. Valerium, qui, exactis regibus, primo anno

^a al. neque
 enim id qui
 dem dubit.
^b L. Tertul-
 lius Rogus
^c al. Troguſ

^d L. nec ſe
 tenuit. quin
 contra ſuum
 doct. lib etiã
 edidit, qui ſ.

^e L. leuior.

^f L. Repetunt
 iam à P. Vale-
 rio. & ita
 tres v. o.

a al. aliquot,

consul fuit: commemorant^a reliquos, qui leges populares de prouocationibus tulerint, cum consules essent: tum ad hos notiores, C. Flaminius, qui legem agrariam aliquot annis ante secundum Punicum bellum tribunus pl. tulerit, inuito senatu, et

b al. Sp Cassium,

postea bis consul factus sit: b L. Cassium, Q. Pompeium. atque illi quidem etiam P. Africanum referre in eundem numerum solent. Duos verò sapientissimos, c & clarissimos fratres, P. Crassum, d &

e L. & clarissimos viros, P. Cr.

d L. P. Scquellam, e v. c. vt suspicantur,

P. Scauolam, aiunt Ti. Graccho auctores legum fuisse, alterum quidem, vt videmus, palam: alterum, c vt suspicamur, obscurius. Addunt etiam C. Marium. & de hoc quidem nihil mentiuntur. Horum nominibus tot virorum, atque tantorum expositis,

f fort. Similiter cum perturbare vt illi temp.

eorum se institutum sequi dicunt. t Similiter vos cum perturbare, vt illi rempu. si vos philosophiam bene iam constitutam velitis, Empedoclem, Anaxagoram, Democritum, Parmenidem, Xenophanem, Platonem etiam, & Socratem profertis. Sed neque Saturninus (vt nostrum inimicum potissimum nomen) simile quidquam habuit veterum illorum, neque Arcesila & calumnia conferenda est cum Democriti verecundia. Et tamen isti

g v. c. calumpnia

physici raro admodum, cum herent aliquo loco, exclamant quasi mente h incitati: Empedocles quidem, vt interdum mihi furere videatur: abstrusa esse omnia, nihil nos sentire, nihil cernere: nihil omnino, quale sit, posse reperire. Maiorem autem partem mihi quidem omnes isti videntur nimis etiam

h v. c. concitati:

quaedam affirmare, plusque profiteri se scire, quam sciant. Quod si illi tum in nouis rebus, quasi modò nascentes,

nascentes,

nascentes, hesitauerunt, nihilne tot seculis, sum-
 mus ingenijs, maximis studijs explicatū putamus?
 nonne, cum iam philosophorum disciplinę grauissi-
 ma constitissent, tum exortus est, vt in optima
 5 rep. Ti. Gracchus, qui otium perturbaret, sic Arce-
 silas, qui constitutam philosophiam euerteret, &
 in eorum auctoritate delitesceret, qui negassent
 quidquam sciri, aut percipi posse? quorum ē nume-
 10 ro tollendus est Plato, & Socrates: alter, quia re-
 liquit perfectissimam disciplinam, Peripateti-
 cos, & Academicos, nominibus differenteis, re
 congruenteis: à quibus Stoici ipsi verbis magis,
 quam sententijs dissenserunt. Socrates autem
 15 ^b de se ipse detrahens in disputatione, plus tribue-
 bat ijs, quos valebat refellere, Ita cum aliud dice-
 ret, atque sentiret, libenter vti solitus est ea dissi-
 mulatione, quam Græci ἐπεισέω vocāt: quam ait e-
 20 tiam in Africano fuisse Fannius: idque propterea
 vitiosum in illo non putandum, quod idem fuerit
 in Socrate. Sed fuerint illa vetera, si vultis, inco-
 gnita. Nihilne est ergo actum, quod inuestigata
 sunt, posteaquam Arcesilas Zenoni, vt putatur, ob-
 25 treclans, nihil noui reperienti, sed emendanti supe-
 riores, immutatione verborum, dum huius defini-
 tiones labefactare vult, conatus est clarissimis re-
 30 bus tenebras obducere? Cuius primò non admodū
 probata ratio, quamquam floruit tum acumine in-
 genij, tum admirabili quodam lepore dicendi, pro-
 ximè à Lacyde solo retenta est: post autem ^c conficta
 à Carneade, qui est quartus ab Arcesila. audiuit
 enim Eggesimum, qui Euandrum audierat, Lacydis

a tres v. e. vt
 exort⁹ est in
 optima rep.
 T. Gracch. &
 ita L.

b πλατωνα
 νος

c L. conficta

omnibus quæritur, nihil certi dicitur. sed tamen illa, quam exposui, vetus: hæc, noua nominetur: quæ vsque ad Carneadem perducta, qui quartus ab Arcefila fuit, in eadem Arcefilæ ratione permansit. Carneades autem nullius philosophiæ partis ignarus, & vt cognoui ex ijs, qui illum audierant, maximèque ex Epicuréo Zenone, qui cùm ab eo plurimum dissentiret, vnum tamen præter ceteros mirabatur, incredibili quadam fuit facultate.

Multa ex hoc primo libro Academicarum quæst. ad Varronem, & secundus, tertius, quartus, desiderantur: nisi quis velit eum, qui inscribitur, Lucullus, qui deinceps sequitur, quartum numerare. quod facit Nonius.

IN LIBR. I. ACADEM. Quæst. editionis secundæ.

1 IN Cumano, &c.) Post primam editionem nostram, præter codices eos, quibus tum vsi sumus, Memmianos: cùm alios præterea nacti sumus, tum vnum sanè quàm fidum, atq. integrum: quem nobis vtendum dedit Claud. Puteanus.

2 vt mos amicorum est,) hæc olent glossam, seu annotationem. quare fortasse sunt delenda, vt aliena. Veruntamen delere ausi non sumus, partim quia in nostris codicib. reperimus, partim quia posse ferri videntur.

3 Atticus, omitte. &c.) puto legendum, libris omnib. inuitis. Atticus autem. omitte ista. &c.

4 quòd iam pridem ad hunc eum ipsi.) libri nostri vet. habent, quæ iam pridem &c. ego vulgatam lectionem retineo.

5 Itaq. non hæsitans.) Vulgati libri habent, non multùm hæsitans: nos vocem, multùm, non repertam in libris manuscript. delendam curauimus.

6 non possunt.) libri veteres habent, non possent.

7 Vides autem eadem ipse. didicisti enim &c.) sic habent libri

& manuscr. & vulg. Sed quid, si dicamus legendum, Didicisti autem eadem ipse. Vides enim non posse nos &c. Iudicet lector, ego nihil affirmo.

8 Amasani) quidam libri manuscr. habent, Amasinij.

9 & oratorum etiam quoniam &c.) duo ex nostris libris veteribus habent, & oratorum etiam, quoniam, &c.

10 verbis, quamquam nouis, cog.) Si deleatur vox, quamquam longa planior sit ut mihi quidem videtur, sententia. malim tamen in locum, quamquam, substitui, aliquando.

11 cum causas rerum efficientium &c.) sic omnes quidem habent libri & vulg. & manuscr sed videtur legendum, cum causas rerum efficientis &c. sic enim saepius loquitur: ut libro de fato, in Topicis, in Timæo, seu de vniuerso, & alibi. Quin malim legi, cum causas efficienteis &c. deleta voce, rerum.

12 adhibenda enim ea materiae est, &c.) locus est admodum corruptus, ad quem tamen emendandum aliquantum nos libri veteres adiuuerunt: in quorum nonnullis scriptum est. materia pro geometria. Omnino vox, geometria, nihil huius loci habet: cetera, quae peruerso ordine erant collocata, eadem opera, & in suum locum restituta, & perpurgata sunt.

13 & ad vitæ constantiam, &c.) libri vulgati habent, & ad vitæ consuetudinem & constantiam. nos libros veteres secuti, vocem consuetudinem, delcuimus.

14 id est, ad Græcos ire iubeo.) possit aliquis suspicari, hæc verba esse ex declaratione superiorum verborum nata & in contextum Ciceronis translata. ego quidem ita esse arbitror.

15 plurimum ꝑ. poetis nostris &c.) Adr. Turnebus legendum censet, Plurimum quidem & poetis nostris, &c.

16 ad docendum parum.) quidam libri manuscr. habent, ad edocendum parum.

17 sed eam mihi nunc &c.) sic hunc locum emendauit Turnebus in libris vulgatis, & manuscr. corruptum, in quibus legitur, sed da mihi &c.

18 qui non verba, sed &c.) qui sententiam poetarum Græcorum interpretantur, ut Ennius in Medea: Accius in Phœnissis.

19 Relictam à te veterem iam, &c.) Academiam scilicet, quam sequebaris, cum Antiochum audiebas.

20 à qua absum tam diu.) libri veteres habent, aqua absumtam iam diu, & probant docti quidam, ut sit tralatio ab ædificijs, eluuiione, & vi aquarum ablaui. Sed vulgata lectio non est reiiciens, à qua absumtam diu.

21 in conspectu confedimus omnes) locus planus, & apertus: ad cetera igitur propero.

22 conferre.) conducere, id est, Socrates censebat astrologiã inutilem esse ad bene, & ex virtute viuendum.

23 sapientissimum esse dictum,) forsasse legendum, esse iudicatum.

24 ad comprehendendam ingenij virtutem idonea: in quibusdam libris manuscr. legitur, ad comprehendendum ingenij &c.

IN LIB. I.
Nam qui docilitate & memoria præstant, ingeniosi dicuntur, faciliusque comprehendunt ea, quæ sunt ad bene viuendum idonea. 25 aut augendum, aut tuendum:) sic reposui ex codice Memmia no. sententia autem plana est. cetera, inquit, pertinent ad id bonum aut amplificandum, atque augendum, aut tuendum, ac retinendum, agendum, quod est in vulgatis, ferri non potest.

26 nihil est enim, quod non alicubi esse cogatur.) hoc totum mihi videtur alienum, non Ciceronis.

27 & qualitatem nominabant.) libri quidam veteres habent, & quasi qualitatem quandam nominabant.

28 dialecticorum quoque verba nulla sunt publica:) in quibusdam libris manuscr. legitur, Dialecticorum verò verba nulla sunt publica, vtuntur suis.

29 ex qua omnia expressa, atque effecta sint:) sic censet legendum Adr. Turnebus: & rectè: cum vulgati libri habeant, effecta.

30 eoque etiam interire) nempe ea, quæ genita sunt. Itaque velim sic legi, eoque etiam omnia interire, &c.

31 cum sit nihil omnino in rerum natura minimum, &c.) nam physicis non est, credere aliquid esse minimum.

32 nonnunquam quidem eadem fortunam, quod efficiat multa improvisa hæc nec opinata nobis) quidam libri veteres habent, Interdum quidem eandem fortunam, quod efficiat multa improvisa, & nec opinata nobis, &c.

33 nisi in animi notionibus.) sic habet codex vnus vetus. alij, motionibus: quod non rejicit Adr. Turnebus, & interpretatur agitationibus. Nam in cogitando (inquit) Platonis animus mouetur. ego tamen magis probo, notionibus, quemadmodum edendum curavi: neque ille improbat.

34 qua de causa quæque essent &c.) libri veteres habent, id est, qua de causa quæque essent &c. quam scripturam non puto rejiciendam.

35 & quasi rerum notis vtet) nonnulli libri veteres habent, & quasi rerum notis ducib. vtet. &c. ego nihil muto.

36 & ita moderatus, vt præ se &c.) libri duo manuscr. habent, & ita moratus: vnde quidam legendum putant, & vita ita moratus. &c. Ego scripturam antiquam sine vlla additione probo. neque tamen vulgatam damno.

36 diligenter ea quæ à superioribus accep. tuebatur.) duo libri veteres habent, diligenter eis, quæ à superioribus. acceperant, vtentur. ego nihil muto.

37 media putabat, vt dixi) malim legi, media ponebat, &c. Quod autem supra proximè libri veteres habent, officia autem & seruata, prætermittaque, puto copulationem, & esse delendam. quod si retineatur. legendum, & prætermittaque, non, prætermittaque.

38 in angustumque deducerent) lego, adducerent, &c. Sic enim potius Cicero loqui solet in Partitionibus. Rationum, & firmamentorum contentio adducit in angustum disceptationem. Idem pro Quintio, qui hunc in summas angustias adductum putaret: &c.

39 vt in quattuor initijs rerum &c.) Zeno quattuor tantum elementa ponebat: quintam autem naturam non agnoscebat: cælum enim igneum esse putabat.

40 nomē hoc duxerat, cum eo verbo antea nemo tali in te vsus esset: plur. &c.) sic restitui, à libris manuscr. adiutus: & sic censeo esse legendum, non, vt in libris vulg. legitur. nomē hoc duxerat. at cum eo verbo antè nemo tali in te vsus esset, &c.

41 sed latiores quædam ad rationem inueniendam viæ reperiuntur) legendum fortasse est, viæ aperiuntur: verum tamen nihil mutare ausim sine librorum veterum auctoritate, cum præsertim hæc lectio nihil habeat vitij.

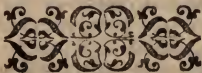
42 remouebat) Zeno scilicet.

43 Quæ cum dixisset: & breuiter sanè, &c.) quidā libri manuscr. habent, Quæ cum dixisset. Breuiter sanè, &c.

44 & qua de causa discidium factum sit) sic est legendum, & ita scriptum est in tribus antiquis codicib. discidium autem, à disciundo natum: significatque, diuulsionem, & distractionem, *χωρισμὸν*. de quo nos alibi.

45 neque assensione approbare) sic legendum, non, vt est in libris vulg. assertionem. Item infra nō longè, assensionem, non, assertionem. Nam, assertio, sic accepta, vox barbara est.

46 cohiberéque semper, &c.) approbationem, & assensionem tollebat Arcefilas, quam ponebat Zeno, contrariamque. inducebat retentionem, quam *ἰποχῶν* appellabat.

M. TVLL. CICERONIS
ACADEMICARVM

quæstionum editionis
primæ, Liber II.

*Seu potius, vt eum enumerat Nonius, IIII.
qui inscribitur.*

LVCVLLVS.

AGNVM ingenium L. Luculli,
magnamque optimarum artium
studium, tum omnis liberalis, &
digna homine nobili ab eo perce
pta doctrina, quibus temporibus
florere in foro maxime po-
tuit, caruit omnino rebus vrbanis. Vt enim admo-
dum adolescens cum fratre, pari pietate, & indu-
stria prædito, paternas inimicitias magna cum glo-
ria est persecutus: in Asiam quæstor profectus, ibi
permultos annos, admirabili quadam laude pro-
uincia præfuit: deinde absens factus ædilis, conti-
nuò prætor: (licebat enim celerius legis præmio)
post in Africam: inde ad consulatum: quem ita ges-
sit, vt diligentiam admirarentur omnes, ingenium
cognoscerent. Post ad Mithridaticum bellum mis-
sus à senatu, non modò opinionem vicit omnium,
quæ de virtute eius erat, sed etiam gloriam supe-
riorum. Idè, eo fuit mirabilius, quòd ab eo laus im-
peratoria non admodum exspectabatur, qui adole-
scientiam

scientiam in forensi opera, questuræ diuturnum tē-
 pus, Murena bellum in Ponto gerente, in Asia pa-
 ce consumserat. Sed incredibilis quædam ingenij
 magnitudo non desideravit indocilem vsus disci-
 plinam. Itaque cum totum iter & nauigationem
 consumsisset partim in^a percontando à peritis, ^b
 partim rebus gestis legendis: in Asiam factus im-
 perator venit, cum esset Roma profectus rei mili-
 taris rudis. Habuit enim diuinam quædam memoriã
 rerū, verborū maiorē Hortensius. Sed, quo plus in
 negotijs gerendis res, quàm verba, profunt, hoc e-
 rat memoria illa præstantior: quam fuisse in The-
 mistocle, quem facile Græciã principem ponimus,
 singularem ferunt. Qui quidem etiam pollicenti
 cuidam se artem ei memoriæ, quæ tū primùm pro-
 ferebatur, traditurum, respondisse dicitur, obliui-
 sci se malle discere: credo, quòd hærebant^d in me-
 moria quæcumque audierat, aut viderat. Tali in-
 genio præditus Lucullus adiunxerat etiam illam,
 quam Themistocles spreuerat disciplinam. Itaque,
 vt litteris consignamus, quæ monumentis manda-
 re volumus: sic ille in animo res insculptas habe-
 bat. Tantus ergo Imperator in omni genere belli
 fuit, prælijs, oppugnationibus, naualibus pugnis,
 totiùsque belli instrumentis, & apparatu, vt ille
 rex post Alexandrum maximus hunc à se maiorē
 ducem cognitum, quàm quemquam eorum, quos le-
 gisset, fateretur. In eodem tanta prudentia fuit in
 constituendis, temperandisque ciuitatibus, tanta
 equitas, vt hodie stet Asia Luculli institutis ser-
 uandis, & quasi vestigijs persequendis. Sed, etsi

a al. percun-
ctando

b L. partim
in reb. gestis
legend. & ita
v. c.

c v. c. quod
habebat in
memoria
quæc.
d for. in eius
memoria

magna cum vtilitate reipu. tamen diutiùs, quàm
 vellem, tanta vis virtutis, atque ingenij, peregrina-
 nata² ^a absuit ab oculis & fori, & curiæ. Quin
 etiam, cum victor à Mithridatico bello reuertisset,
 inimicorum calumnia triennio tardiùs, quàm de- 5
 buerat, triumphauit. nos enim consules introduxi-
 mus pane in vrbem currum clarissimi viri. Cuius
 mihi consilium, & auctoritas quid tum in maxi-
 mis rebus profuisset, dicerem, nisi de me ipso dicen-
 dum esset: quod hoc tempore non est necesse. itaque 10
 priuabo illum potiùs debito testimonio, quàm id
 cum mea laude communicem. Sed, quæ populari
 gloria decorari in Lucullo debuerunt, ea ferè sunt
 & Græcis litteris, & Latinis celebrata. Nos au-
 tem illa exteriora, cum multis: hæc interiora, cum 15
 paucis ex ipso sæpe cognouimus. maiore enim stu-
 dio Lucullus cum omni litterarum generi, tum phi-
 losophiæ deditus fuit, quàm, qui illum ignorabant,
 arbitrabantur. nec verò ineunte atate solùm,^b sed
 & pro quæstore aliquot annos, & in ipso bello: in 20
 quo ita magna rei militaris esse occupatio solet, vt
 non multum imperatori sub ipsis pellibus otij re-
 linquatur. Cum autem è philosophis, ingenio, scien-
 tiæque putaretur Antiochus, Philonis auditor,
 excellere, eum secum & quæstor habuit, & post ali- 25
 quot annos, imperator. cumque esset ea memoria,
 quam antè dixi, ea sæpe audiendo faciliè cognouit,
 quæ vel semel audita meminisse potuisset. Delecta
 batur autem mirificè lectiõne librorum, de quibus
 audiebat. Ac vereor interdum, ne talium persona- 30
 rum, cum amplificare velim, minuam etiam glo-
 riam.

a L. a fuit ab
 ocul. & ita v.
 c.

b al. sed &
 quæstor

riam. Sunt enim multi, qui omnino^a Græcas non
 ament litteras: plures, qui philosophiam: reliqui,
 qui etiam si hæc non improbent, tamen earum re-
 rum disputationem principibus ciuitatis non ita
 5 decoram^b putent. Ego autem, cum Græcas litte-
 ras M. Catonem in senectute didicisse acceperim,
 P. autem Africani, historiæ loquantur, in legatio-
 ne illa nobili, quam ante censuram obiit, Panætiū
 vnum omnino comitem fuisse: nec litterarum Græ-
 10 carum, nec philosophiæ iam vllum auctorem requi-
 ro. Restat, vt ijs respondeam, qui sermonibus eius-
 modi nolint personas tam graueis illigari. Quasi
 verò clarorum virorū aut tacitos congressus esse
 oporteat, aut ludicros sermones, aut rerum collo-
 15 quia leuiorum. Etenim, si quodam in libro verè est
 à nobis philosophia laudata, profectò eius tracta-
 tio optimo atque amplissimo quòque dignissima est:
 nec quidquam aliud^c videndum est nobis, quos
 20 populus R. hoc in gradu collocauit, nisi ne quid pri-
 uatis studijs de opera publica detrahamus. Quòd
 si, cum fungi munere^d debeamus, non modò ope-
 ram nostram numquam à populari cætu remoue-
 mus, sed ne litteram quidem vllam facimus, nisi fo-
 renssem: quis reprehendet nostrum otium: qui in eo
 25 non modò nosmetipsos hebescere, & languere no-
 lumus, sed etiam, vt plurimis profimus, enitimur?
 Gloriam verò non modò non minui, sed etiam auge-
 ri arbitramur eorum, quorum ad populareis, illu-
 streis que laudes, has etiam minùs notas, minùs q.
 30 peruulgatas adiungimus. Sunt etiam, qui negent,
 in ijs, qui in nostris libris disputent, fuisse earum
 rerum,

a q. v. c. non
 amant Græcas
 litteras: al.
 Græcas non
 amant litte-
 ras:
 bal. putant,

c L. est vidē-
 dū nobis, q.

d fort debe-
 mus,

verum, de quibus disputatur, scientiam. Qui mihi
 videntur non solum viuis, sed etiam mortuis inui-
 dere. Restat vnum genus reprehensorum, quibus
 Academię ratio non probatur. Quod grauius fer-
 remus, si quisquam vllam disciplinam philosophię
 probaret, preter eam, quam ipse sequeretur. Nos
 autem, quoniam^a contra omneis dicere, qui scire si-
 bi videntur, solemus, non possumus, quin alij à no-
 bis dissentiant, recusare. Quamquam nostra quidē
 causa facilius est, qui verum inuenire sine vlla con-
 tentione volumus: id que summa cura, studioq. con-
 quirimus. Et si enim omnis cognitio^b multis est ob-
 structa difficultatibus, ^c eaque est & in ipsis rebus
 obscuritas, & in iudicijs nostris infirmitas, vt nō
 sine causa, ^d & doctissimi, & antiquissimi inuenire
 se posse, quod cuperent, diffisi sint: tamen nec illi
 defecerunt, neque nos studium exquirendi de fati-
 gati relinquemus, neq. nostrę disputationes quid-
 quam aliud agunt, ⁴ nisi vt ^e in vtramque partem
 dicendo, & audiendo, eliciant, & tamquam expri-
 mant aliquid, quod aut verum sit, aut ad id quā
 proximē accedat. Neque inter nos & eos, qui se sci-
 re arbitrantur, quidquam interest, nisi quōd illi
 non dubitant, quin ea vera sint, quę defendunt:
 nos probabilia multa habemus, quę sequi facile,
 affirmare vix possumus. Hoc autem liberiores, &
 solutiores sumus, quōd integra nobis est iudicandi
 potestas: neque, vt omnia, quę pręscripta, & qua
 si imperata sint, defendamus, necessitate vlla cogi-
 mur. Nam ceteri primū antē tenentur adstricti,
 quā, quid esset optimum, iudicare^f potuerunt:

deinde

a al. contra
 omneis dice-
 re quę viden-
 tur, solem⁹.
 &c. non pl.

b abest à q.
 v. c. vox, mul-
 tis,
 c L. eaque in
 est & in ipf.
 d v. c. anti-
 quissimi, &
 doctissimi

e in vtramq.
 partem dice-
 do; eliceant,
 & ita v. c.

f a. po: ue-
 ritate.

deinde infirmissimo tempore atatis aut obsecuti
 amico^a cuidam, aut vna alicuius, quem primum
 audierunt, oratione capti, de rebus incognitis iu-
 dicant, & ad quamcumque sunt disciplinam quasi
 5 tempestate delati, ad eam, tamquam ad saxum,
 adhærescunt. Nam, quod dicunt omnia se credere
 ei, quem iudicent fuisse sapientem: probarem, si id
 ipsum rudes & indocti iudicare potuissent, Statue
 re enim,^b quid si sapiens, vel maximè videtur esse
 10 sapientis: ^c Sed vt potuerunt omnibus rebus au-
 ditis, cognitis etiam reliquorum sententijs, iudica-
 uerunt: aut re semel audita ad vnus se auctori-
 tatem contulerunt. Sed nescio quo modo plerique er-
 rare malunt, eamque sententiam, quam adam auer-
 runt, pugnacissimè defendere, quàm sine pertina-
 15 cia, quid constantissimè dicatur, exquirere. Quibus
 de rebus & aliàs sepe^d nobis multa quesita & di-
 sputata sunt, & quondam in Hortensii villa, quæ
 est ad Baulos, cum eò Catulus, & Lucullus, nosque
 20 ipsi postridie venissemus, quàm apud Catulū fuis-
 semus. Quò quidē etiam maturiùs venimus, quòd
 erat constitutum, ^e si ventus esset, Lucullo in Nea-
 politanum, mihi in Pompeianum nauigare. Cum
 igitur pauca in xysto locuti essemus, tum eodem in
 25 spatio consedimus. Hic Catulus, Et si heri, inquit, id,
 quod quærebat, pane explicatum est, vt tota fe-
 re quæstio tractata videatur, tamen exspecto ea,
 quæ te pollicitus es, Luculle, ab Antiocho audita,
 dicturum. Equidem, inquit Hortensius, feci plus,
 30 quàm vellem. totam enim rem Lucullo integram
 seruari oportuit. & tamen fortasse seruata est: à

a L. cuiquam,

b L. quis sit
 sapiens, & ita
 v. c.

c L. Sed, vt po-
 tuerint. po-
 tuerunt om-
 nibus rebus
 auditis, co-
 gnitis etiam
 reliquorum
 sententijs.

d Iudicauerunt
 autem re se-
 mel audita,
 atq. ad vnus
 se auct. cont.
 dal. à nobis

*me enim, quæ in promptu erant, dicta sunt: à Lucul-
 lo autem reconditoria desidero. Tum ille, Non sa-
 nè, inquit, Hortensi, conturbat me exspectatio tua:
 etsi nihil est ijs, qui placere volunt, tam aduersa-
 rium: sed quia non laboro, quàm valde ea, quæ di-
 co, probaturus sim, eo minus conturbor. Dicam e-
 nim nec mea, nec ea, in quibus, ⁷ ^a si non fuerint,
 non vinci me malim, quàm vincere. Sed me hercu-
 le, vt quidem se nunc causa habet, etsi hesternò ser-
 mone labefactata est, mihi tamen videtur esse ve-
 rissima. Agam igitur sicut Antiochus agebat. no-
 ta enim mihi res est. nam & vacuo animo illum
 audiebam, & magno studio, eadem de re etiam sæ-
 pius: vt etiam maiorem exspectationem meci faciã,
 quàm modò fecit Hortensius. Cùm ita esset exor-
 sus, ad audiendum animos ereximus. At ille, ^b Cùm
 Alexandriae pro quaestore, inquit essem, fuit Antio-
 chus mecum, & erat iam antea Alexandriae fami-
 liaris Antiochi Heraclitus Tyrius: qui et Clitoma-
 chum multos annos, & Philonem audierat, homo
 sanè in ista philosophia, quæ nunc propè dimissa re-
 uocatur, probatus, & nobilis: cum quo Antiochũ
 sæpe disputantem audiebam: sed vtrumque leui-
 ter. Et quidem isti libri duo Philonis, de quibus
 heri dictum à Catulo est, tum erant allati Alexan-
 driam, tumque primùm in Antiochi manus vene-
 rant: & homo natura lenissimus (nihil enim pote-
 rat fieri illo mitius) stomachari tamen cœpit. Mira-
 bar. neque enim vñquam antea videram. At ille
 Heracliti memoriam implorans, ^c quærere ex eo,
 viderenturne illa Philonis, aut ea num vel è Phi-
 lone,*

a L. si non
 fuerint vera,
 non v.

b al. Cùm
 Alexandriae
 quaestor, in
 q. al. Cùm A
 lexandriã pro
 quaestore, in
 quit, ill. &c.
 mendosè

al. quære
 at

lone, vel ex vlllo Academico audiuiſſet aliquando? negabat: Philonis tamen ſcriptum agnoſcebat: a nec id quidem dubitari poterat. nam adcrant mei familiares, & docti homines, P. & C. Lelij, & b Te trilius c Rogus: qui ſe illa auდიſſe Romę de Philone, & ab eo ipſo illos duos libros dicerent deſcripſiſſe. Tum & illa dixit Antiochus, quę heri Catulus commemorauit à patre ſuo dicta Philoni, & alia plura: d nec ſe tenuit, e quin contra ſuum doctorem librum etiam ederet, qui, Soſus, inſcribitur. Tum igitur & cùm Heraclitum ſtudioſe audirem contra Antiochum differentem, & item Antiochum contra Academicos, dedi Antiocho operam diligentius, vt cauſam ex eo totam cognoſcerem. Ita que complureis dies, adhibito Heraclito, doctis que compluribus, & in his Antiochi fratre Ariſto, & præterea Ariſtone, & Dione. quibus ille ſecundum fratrem plurimum tribuebat: multum tēporis in iſta vna diſputatione conſumſimus. Sed ea pars, quę contra Philonem erat, prætermittenda eſt. minùs enim acer eſt aduerſarius iſ, qui iſta, quę ſunt heri deſenſi, negat Academicos omnino dicere. cſi enim mentitur, tamen eſt aduerſarius e leuior. Ad Arceſilam, Carneadēque veniamus. Que cùm dixiſſet, ſic ruruſus exorſus eſt: Primùm mihi videmini (me autē nomine appellabat) cùm veteres phyſicos nominatos, facere idem, quod ſeditioſi ciues ſolent cùm aliquos ex antiquis claros viros proferunt, quos dicant fuiſſe popolareis, vt eorum ipſi ſimiles eſſe videantur. f Repetunt iam P. Valerium, qui, exactis regibus, primo anno

a al. neque enim id quidem dubit.
b L. Tertullius Rogus
c al. Trogus

d L. nec ſe tenuit. quin contra ſuum doct. lib etiam edidit, qui S.

e L. leuior.

f L. Repetunt iam à P. Valerio. & ita tres v. e.

a al. aliquot, consul fuit: commemorant^a reliquos, qui leges popu-
 lareis de prouocationibus tulerint, cum consu-
 les essent: tum ad hos notiores, C. Flaminium, qui
 legem agrariam aliquot annis ante secundum Pu-
 nicum bellum tribunus pl. tulerit, inuito senatu, et
 postea bis consul factus sit: ^b L. Cassium, Q. Pompe-
 ium. atque illi quidem etiam P. Africanum refer-
 re in eundem numerum solent. Duos verò sapien-
 tissimos, ^c & clarissimos fratres, P. Crassum, ^d &
 P. Scauolam, aiunt Ti. Graccho auctores legū fuisse, ^e
 alterum quidem, vt videmus, palàm: alterum, ^e
 vt suspicamur, obscuriùs. Addunt etiam C. Ma-
 rium. & de hoc quidem nihil mentiuntur. Horum
 nominibus tot virorum, atque tantorum exposi-
 tis, eorum se institutum sequi dicunt. ^f Similiter
 vos cum perturbare, vt illi rempu. si vos philoso-
 phiam bene iam constitutam velitis, Empedoclem,
 Anaxagoram, Democritum, Parmenidem, Xeno-
 phanem, Platonem etiam, & Socratem profertis.
 Sed neque Saturninus (vt nostrum inimicum po-
 tissimum nominem) simile quidquam habuit vete-
 rum illorum, neque Arcesila & calumnia conferen-
 da est cum Democriti verecundia. Et tamen isti
 physici rarò admodum, cum herent aliquo loco, ex-
 clamant quasi mente ^h incitati: Empedocles qui-
 dem, vt interdum mihi furere videatur: abstrusa
 esse omnia, nihil nos sentire, nihil cernere: nihil om-
 nino, quale sit, posse reperire. Maiorem autem par-
 tem mihi quidem omnes isti videntur nimis etiam
 quaedam affirmare, plusque profiteri se scire, quàm
 sciant. Quòd si illi tum in nouis rebus, quasi modò
 nascentes,

b al. Sp Cas-
sium,

e L. & clarif-
simos viros,
P. Cr.

d L. P. Scquu-
lam,

e v. c. vt fu-
spicantur,

f fort. Simili-
ter cum per-
turbare vt il-
li temp.

g v. c. calum-
nia

h v. c. conci-
tati:

nascentes, hesitauerunt, nihilne tot seculis, sum-
 mus ingenijs, maximis studijs explicatū putamus?
 nonne, cū iam philosophorum discipline grauissi-
 ma constitissent, tum exortus est, vt in optima
 5 rep. Ti. Gracchus, qui otium perturbaret, sic Arce-
 silas, qui constitutam philosophiam euerteret, &
 in eorum auctoritate delitesceret, qui negassent
 quidquam sciri, aut percipi posse? quorum ē nume-
 ro tollendus est Plato, & Socrates: alter, quia re-
 10 liquit perfectissimam disciplinam, Peripateti-
 cos, & Academicos, nominibus differenteis, re
 congruenteis: à quibus Stoici ipsi verbis magis,
 quàm sententijs dissenserunt. Socrates autem
 b de se ipse detrahens in disputatione, plus tribue-
 15 bat ijs, quos valebat refellere, Ita cū aliud dice-
 ret, atque sentiret, libenter vti solitus est ea dissi-
 mulatione, quam Græci εἰρηαιεῖαι vocāt: quam ait e-
 tiam in Africano fuisse Fannius: idque propterea
 vitiosum in illo non putandum, quòd idem fuerit
 20 in Socrate. Sed fuerint illa vetera, si vultis, inco-
 gnita. Nihilne est ergo actum, quòd inuestigata
 sunt, postea quàm Arcesilas Zenoni, vt putatur, ob-
 trectans, nihil noui reperiēti, sed emendanti supe-
 riores, immutatione verborum, dum huius defini-
 25 tiones labefactare vult, conatus est clarissimis re-
 bus tenebras obducere? Cuius primò non admodū
 probata ratio, quamquam floruit tum acumine in-
 genij, tum admirabili quodam lepore dicendi, pro-
 ximè à Lacyde solo retenta est: post autem cōficta
 30 à Carneade, qui est quartus ab Arcesila. audiuit
 enim Egesimum, qui Euandrum audierat, Lacytis

a tres v. e. vt
 exort⁹ est in
 Optima rep.
 T. Gracc. &
 ita L.

b εἰρηαιεῖαι
 κός

c L. conficta

discipulum, cum Arcesila Lacydes fuisset. Sed ipse Carneades diu tenuit. nam nonaginta vixit annos: & qui illum audierant, admodum floruerunt: è quibus industria plurimum in Clitomacho fuit: ^a declarat multitudo librorum: ¹⁰ ingenij non minus in hoc, quam in Carneade eloquentie, in Melanthio Rhodio suauitatis. Bene autem nosse Carneadem Stratoniceus Metrodorus putabatur. Iam Clitomacho Philo vester operam multos annos dedit. Philone autem viuo patrocinium Academiae non defuit. Sed, quod nos facere nunc ^b ingredimur, vt contra Academicos differamus: id quidem è philosophis, et ij quidem non mediocres, faciendum omnino non putabant: ¹¹ ^c nec verò esse vllam ratione disputare cū ijs, qui nihil probarent: Antipatrum ¹⁵ que Stoicum, qui multus in eo fuisset, reprehendebant: nec definiiri aiebant necesse esse, quid esset cognitio, aut perceptio, aut, si verbum è verbo volumus, comprehensio, quam κατὰ λόγον illi vocant: eosque, qui persuadere vellent, esse aliquid, quod comprehendendi & percipi posset, inscienter facere dicebant, propterea quòd nihil esset clarius ^d ἐναργεῖα, vt ²⁰ Græci: perspicuitatem, aut euidentiā nos, si placeat, nominemus: fabricemur que, si opus erit verba, ne hic sibi (me appellabat iocans) hoc licere soli putet. Sed tamen orationem nullam putabant illustriorem ipsa euidentiā reperiri posse, nec ea, quæ tam clara essent, definienda censebant. Alij autem negabant se pro hac euidentiā quidquam priores fuisse dicturos: sed ad ea, quæ contrā dicerentur, dici oportere putabant, nequi fallerentur. Plerique ³⁰

^a L. (declarat multitudo librorum)

^b L. aggredimur, & ita v. c.

^c L. nec enim verum esse, disputare cū ijs, qui nihil pr.

^d v. c. enargia.

tamen & definitiones ipsarum etiam evidentium rerum non improbāt: et rem idoneam, de qua queratur, & homines dignos, quibuscum differatur, putant. Philo autem, ^a dum noua quaedam commo-
 5 uet, quod ea sustinere vix poterat, quæ contra Academicorum pertinaciam dicebantur, & aperte mentitur, vt est reprehensus à patre Catulo, & vt docuit Antiochus, ^b in id ipsum se induit, quod timebat. Cùm enim ita negaret quidquam esse, quod
 10 cōprehendi posset (id enim volumus esse ¹² c ακαταδληπτοι) si illud esset, sicut Zeno definiret, tale visum (iam enim hoc pro ^d φαυτατια verbū satis hesterni sermone triuimus) visum igitur impressum, ¹³ c effi-
 15 elimque ex eo, vnde esset, quale esse non posset, vt ex eo, vnde non esset: id nos à Zenone definitum re-
 20 clissimè dicimus. quī enim potest quidquam comprehendi, vt planè confidas, id perceptum, cognitū-
 que esse, quod est tale, quale vel falsum esse possit? hoc cū infirmat, tollit que Philo, iudicium tollit
 25 incogniti, & cogniti. ex quo efficitur, nihil posse comprehendi. ita imprudens eò, quò minimè vult, reuoluitur. Quare omnis oratio contra Academiā
 30 suscipitur à nobis, vt retineamus eam definitionem, quam Philo voluit euertere. Quam nisi obtinemus, percipi nihil posse concedimus. Ordiamur igitur à sensibus. quorum ita clara iudicia, & certa sunt, vt, si optio naturæ nostræ detur, & ab ea Deus aliquis requirat, cōtentāne sit suis integris, incorruptisque sensibus, an postulet melius ali-
 35 quid: non videam, quid querat amplius. Neque verò hoc loco expectādum est, dum de remo inflexo,

a al. dum noua quædam comm.

b al. in id ipsum incidit, q.

c fort. ακαταδληπτοι

d v. c. phantasia

e L. effectum-que ex eo. quod esset, quale esse non posset ex eo. quod non esset: id a.

40
L V C V L L V S.
aut de collo columbæ respondeam. nō enim is sum,
qui, quidquid videtur, tale dicam esse, quale videatur.
Epicurus hoc viderit, & multa alia. meo autē
iudicio ita est maxima in sensibus veritas si & sa
ni sunt, & valentes, ^a & omnia remouentur, quæ
obstant, & impediunt. itaque & lumen mutari se
pe volumus, & situs earum rerum, quas intue-
mur, & interualla aut contrahimus, aut diduci-
mus: multaque facimus vsque eò, dum ad spectus
ipse fidem faciat sui iudicij. quod idem fit in voci
bus, in odore, in sapore: vt nemo sit nostrum, ¹⁴ qui
non in sensibus sui cuiusque generis iudicium requi-
rat acrius. adhibita verò exercitatione, & arte, vt
oculi pictura teneantur, & aures cantibus, quis
est, ^b quin cernat, quanta vis sit in sensibus? quàm
multa vident pictores in vmbriis, & in eminentia,
quæ nos non videmus? quàm multa, quæ nos fugiunt
in cantu, exaudiunt in eo genere exercitati? qui
primo inflatu tibicinis Antiozam esse aiunt, aut
Andromacham, cum id nos ne suspicemur quidem. ²⁰
nihil necesse est de gustatu, et odoratu loqui. in qui-
bus intelligentia, etsi vitiosa, est quedam tamen.
quid de tactu, & eo quidem, quem philosophi inte-
riorem vocant, aut doloris, aut voluptatis? in quo
Cyrenaici solo putant veri esse iudicium, quia sen-
tiatur. Potestne igitur quisquam dicere, inter eum,
qui doleat, & inter eum, qui in voluptate sit, nihil
interesse? aut, ita qui sentiat, non apertissime insa-
niat? at qui qualia sunt, hæc, quæ sensibus percipi
dicimus: talia sequuntur ea, quæ non sensibus ipsis
percipi dicuntur, sed quodam modo sensibus: vt
hæc:

a L. & si om-
nia rem.

b L. qui non
cernat,

hæc: illud est album, hoc dulce, canorum illud, hoc
 bene olens, hoc asperum. animo iam hæc tenemus
 comprehensa, nõ sensibus. ^a ille deinceps equus est,
 ille canis. cetera series deinde sequitur, maiora ne-
 5 Etens, vt hæc, quæ quasi expletam rerum compre-
 hensionem amplectuntur: si homo est, animal est
 mortale, rationis particeps. quo è genere nobis no-
 titiæ rerum imprimuntur: sine quibus neque intel-
 ligi quidquam, neque quæri, aut disputari potest.
 10 quòd si essent falsæ notitiæ (^b inõis enim notitias
 appellare tu videbare) si igitur essent hæ falsæ, aut
 eiusmodi visis impressæ, qualia visa à falsis discer-
 ni non possent: quo tandem his modo vteremur?
 15 quo modo autem quid cuique rei consentaneum es-
 set, quid repugnaret, videremus? memoriæ quidem
 certè, quæ non modò philosophiam, sed omnis vitæ
 vsum, omneisque artis vna maxime continet, ni-
 hil omnino loci relinquitur. quæ potest enim esse
 memoria falsorum? aut quid quisquam meminit,
 20 quod non animo comprehendit, & tenet? ars verò
 quæ potest esse, nisi quæ non ex vna, aut ex duabus,
 sed ^c ex multis animi perceptionibus constat? quæ
 si subtraxeris, quæ distingues artificem ab inscio?
 non enim fortuitò hunc artificem dicemus esse, il-
 lum negabimus: sed cum alterum percepta, & cõ-
 25 prehensa tenere^d videmus, alterum nõ item; cum-
 que artium aliud eiusmodi genus sit, vt, tantum-
 modò animo rē cernat: aliud, vt moliatur aliquid,
 & faciat: quo modo aut geometres cernere ea po-
 test, quæ aut nulla sunt, aut internosci à falsis non
 30 possunt: aut is, qui fidibus vtitur, explere nume-

a fort. deinceps: ille equus est, ille canis.

b al. eunq. & ita v.c.

c ex πολλὰ διασπασί- των

d L. videl mus

ros, & conficere versas? quod idem in similibus
quoque artibus continget: quarum omne opus est
in faciendo, atque agendo. quid enim est, quod arte
effici possit, nisi is, qui artem tractabit, multa per-
ceperit? Maxime verò virtutum cognitio confir-
mat, percipi, & comprehendere multa posse. in qui-
bus solis inesse etiam scientiam dicimus: quam nos
non comprehensionem modò rerum, sed etiam sta-
bilem, atque immutabilem esse censemus: itémque
sapiéntiam: partem viuendi, quæ ipsa ex sese habeat
constantiam. ea autem constantia si nihil habeat
percepti, & cogniti, quæro, vnde nata sit, aut quo
modo. quæro etiam, ille vir bonus, qui statuit omnè
cruciatum perferre, intolerabili dolore lacerari po-
tius, ^a quàm aut officiũ prodat, aut fidem, cur has
sibi tam graueis leges imposuerit, cùm, quamobrè
ita oporteret, nihil haberet comprehensi, perce-
pti, cogniti, constituti? Nullo igitur modo fieri po-
test, vt quisquam tanti æstimet æquitatem, & fi-
dem, vt eius conseruandæ causa nullum supplicium
recuset, nisi ijs rebus assensus sit, quæ falsæ esse nõ
possunt. Ipsa verò sapientia, si se ignorabit, sapien-
tia sit, necne, ^b quo modo primùm obtinebit nomen
sapientia? deinde quo modò suscipere aliquam rē,
aut agere fidenter audebit, cùm certi nihil erit,
quod sequatur? cùm verò dubitabit, quid sit extre-
mum, & vltimum bonorum, ignorans, quò omnia
referantur, qui poterit esse sapientia? Atque etiam
illud perspicuum est, constitui necesse esse initium,
quod sapientia, cùm quid agere incipiat, sequatur:
idque initium, esse naturæ accommodatum. nam
aliter

v. e. quàm
vt officiũ pr.
& ita L.

fort. pri-
mùm quo
modo obt.

- aliter appetitio, (eam enim esse volumus ^a δεξιόν) a v. s. ho-
 qua ad agendum impellimur, & id appetimus, men)
 quod est visum, moueri non potest. illud autē, quod
 mouet, prius oportet videri, eique credi: quod fieri
 non potest, si id, quod visum erit, discerni non po-
 terit à falso. Quo modo autem moueri animus ad
 appetendum potest, si id, quod videtur, non perci-
 pitur, ^b accommodatumne naturę sit, an alienum? b eiusdem
 Itēque, si, quid officij sui sit, non occurrit animo,
 10 nihil vñquam omnino aget, ad nullā rem vñquā
 impelletur, numquam mouebitur. quod si aliquid
 aliquando acturus est, necesse est id ei verum, quod
 occurrit, videri. Quid, quod, si ista vera sunt, ratio
 omnis tollitur, quasi quaedam lux, lumenque vitę?
 15 tamēne in ista prauitate perstabitis? nam queren-
 di initium ratio attulit: quę perfecit virtutem,
 cū esset ipsa ratio confirmata querendo. quęstio
 autem, est appetitio cognitionis: quęstionisque fi-
 nis, inuentio. At nemo inuenit falsa: nec ea, quę in-
 20 certa permanent, inuenta esse possunt: sed, cū ea,
 quę quasi inuoluta fuerunt, aperta sunt, tum inue-
 ta dicuntur. sic & initium querendi, ^c & exitus c L. & exitus
 percipiendi, & comprehendendi tenet. itaque ar-
 gumenti conclusio, quę est Gręcę ^d ἀποδείξις ita defi- d v. c. apodē-
 25 nitur: Ratio, quę ex rebus perceptis ad id, quod nō
 percipiebatur, adducit. Quod si omnia visa eiusmo-
 di essent, qualia isti dicunt, vt ea vel falsa esse pos-
 sent, neque ea posset vlla notio discernere: quo mo-
 do quempiam aut conclusisse aliquid, aut inuenisse
 30 diceremus? aut quę esset conclusi argumenti fi-
 des? Ipsa autem philosophia, quę rationibus pro-
 gredi

gredi debet, quem habebit exitum? sapientia verò
 quid futurum est? quæ neq; de se ipsa dubitare de-
 bet, neque de suis decretis, quæ philosophi vocant
 a δόγματα quorū nullum sine scelere prodi poterit.
 cū enim decretum proditur, lex veri, restiq; pro-
 ditur. quo è vitio & amicitiarum proditiones, &
 rerum publicarum nasci solent. Non potest igitur
 tur dubitari, quin decretum nullum falsum possit
 esse, ¹⁵ b sapientique satis sit, non esse falsum, sed e-
 tiam stabile, fixum, ratum esse debeat: quod mo- 10
 uere nulla ratio queat. talia autem neque esse, ne-
 que videri possunt eorum ratione, qui illa visa,
 è quibus omnia decreta sunt nata, negant quid-
 quam à falsis interesse. Ex hoc illud est natum,
 quod postulabat Hortensius, vt id ipsum saltem 15
 perceptum à sapiente diceretis, nihil posse per-
 cipi. Sed Antipatro hoc idem postulanti, cū
 diceret, ei, qui affirmaret nihil posse percipi,
 consentaneum esse, vnum tamen illud dicere per-
 cipi posse, vt alia non possent, Carneades acu- 20
 tius resistebat. nam tantum abesse dicebat, vt
 id ei consentaneum esset, vt maximè etiam repu-
 gnaret. qui enim negaret quidquam esse, quod
 perciperetur, eum nihil excipere. ita necesse es-
 se, ne id ipsum quidem, quod exceptum non es- 25
 set, comprehendi, & percipi vlllo modo posse.
 Antiochus ad istum locum pressius videbatur ac-
 cedere. quoniam enim id haberent Academici
 decretum (sentitis enim iam hoc me δόγμα dice-
 re) nihil posse percipi, non debere eos in suo
 decreto, sicut in ceteris rebus, fluctuare, præ- 30
 fertim

a v. c. dogma
 ta.

b L. sapiētiq.
 satis non sit

fertim cum in eo summa consisteret. hanc enim esse regulam totius philosophiæ, constitutionem veri, falsi, cogniti, incogniti: quam rationem quoniam susciperent, docerèque vellent, quæ à
 5 quouis accipi oporteret, & quæ repudiari, certè hoc ipsum, ex quo omne veri, falsique iudicium esset, percipere eos debuisse. etenim duo esse hæc maxima in philosophia, iudicium veri, & finem bonorum: neque sapientem posse esse,
 10 se, qui aut cognoscendi esse initium ignoret, aut extremum expetendi, ut, aut vnde proficiscatur, aut quò perueniendum sit, nesciat. hæc autem habere dubia, neque his ita confidere, ut moueri non possint, abhorrere à sapientia plurimum. Hoc igitur modo potiùs erat ab his postulandum, ut hoc vnum saltem, percipi nihil posse, perceptum esse dicerent. Sed de inconstantia totius illorum sententiæ, si vlla sententia cuiusquam esse potest nihil approbantis, sit, ut opinor, dictum satis: Sequitur disputatio copiosa illa quidem, sed paullo abstrusior. habet enim aliquantum à physicis: ut verear, ne maiorem largiar ei, qui contra dicturus est, libertatem, & licentiam. nam quid eum facturum putem de abditis rebus, & obscuris, ¹⁶ qui lucem eripere conetur? Sed disputari poterat subtiliter, quanto quasi artificio natura fabricata esset primùm animal omne: deinde hominem maximè: quæ vis esset in sensibus: ¹⁷ quemadmodum ^b prima visa nos pelleret, deinde appetitio ab his pulsa sequeretur. tum ut sensus ad res percipiendas intenderemus. mens enim ipsa,

a fort. aut cognoscendi initium ign.

b for. prima visa eos pe

sa, quæ sensuum fons est, atque etiam ipsa sensus est, naturalem vim habet, quam intèdi ad ea, quibus mouetur, itaque alia visa sic arripit, vt his statim vtatur, ¹⁸ aliqua * sic recondit: *

* è quibus memoria oritur. cetera autem similitudinibus constituit: ex quibus efficiuntur notitiæ rerum: quas Græci tum ^b ἐνοεῖς, tum ^c προλήψεις vocant. eò cum accessu ratio, argumentique conclusio, rerumque innumerabilium multitudo, tum & perceptio eorum omnium apparet, & eadem ratio profecta his gradibus, ad sapientiam peruenit. Ad rerum igitur scientiam, vitæq; constantiam aptissima, cum sit mens hominis, amplectitur maximè cognitionē: ¹⁹ et ^d κατὰ ληψιν, quæ, vt dixi, verbum è verbo exprimentes, comprehensionem ^e dicemus, cum ipsam ^f per se amat (nihil est enim ei veritatis luce dulcius) tum etiam propter usum. quocirca etiam sensibus vtitur: et artibus efficit, quasi sensus alteros: & vsque eò philosophiam ipsam corroborat, vt virtutem efficiat, ex qua re vna vita omnis apta sit. Ergo hi, qui negant quidquam posse comprehendi, hæc ipsa eripiunt vel instrumenta, vel ornamenta vitæ: vel potius etiam totam vitam euertunt funditus, ipsamque animal orbant animo: vt difficile sit de temeritate eorum, & perinde vt causa postulat, dicere. Nec verò satis constitucere possum, quod sit eorum consilium, aut quid velint. interdum enim cum adhibemus ad eos orationem huiusmodi: Si ea, quæ disputentur, vera non sint, tum omnia fore incerta: respondent. Quid ergo istud ad nos? num nostra culpa est? naturam

accu-

fort. sic re-
dit, vt ea
opus sit,
depromat: è
quib. mem.
v. c. enneas,
v. c. prole-
psis

v. c. & ista
atalepin, &
a L.
L. dicimus,
fort. pro-
ter se amat,

L. proinde

accusa, quæ in profundo veritatem, vt ait Democritus, penitus abstruserit. Alij autem elegantius, qui etiam queruntur, quod eos insimulemus omnia incerta dicere: quantùmque intersit inter incertum, et id, quod percipi non possit, docere conantur, eaque distinguere. Cum his igitur agamus, qui hæc distinguunt: illos, qui omnia sic incerta dicunt, ²⁰ vt, stellarum numerus, ^a par, an impar, nesciatur, quasi desperatos aliquos relinquamus. volunt enim, & hoc quidem vel maximè animaduertebã vos moueri, probabile aliquid esse, & quasi verisimile, eaq; vti regula et in agēda vita, & in querēdo, ac disserēdo, ²¹ ^b Quæ ista regula est veri & falsi, si notionē veri & falsi, propterea q̄ ea non possunt internosci, nullam habemus? nã, si habemus, interesse oportet, vt inter rectū, & prauū, sic inter verū, & falsū. si nihil interest, nulla regula est: nec potest is, cui est visio veri, falsique cōmunis, vllū habere iudicium, aut vllam omnino veritatis notam. nam, cūm dicūt, hoc se vnum tollere, vt quidquam possit ita videri, vt non eodem modo ^c falsum etiam possit ita videri, cetera autem concedere faciunt pueriliter. quo enim omnia iudicantur, sublato, reliqua se negant tollere. vt, si quis, quem oculis priuauerit, dicat, ea, quæ cerni ^d possent, non se ei ademisisse. Vt enim illa oculis modo cognoscuntur, sic reliqua visis: sed propria veri, non communi veri, & falsi nota. ²² ^e quamobrem, siue tu probabilem visionem, siue improbabilem, et quæ non impediatur, vt Carneades volebat, siue aliud quid proferes, quod sequare: ad visum illud, de

a L. par, an impar sit, ne scitur, quali desperatos aliq.

b v. e. & L. Quæ est ista regula, si notionem veri, & f.

c L. falsum etiam possit videri,

d al. possunt, e L. Quamobrem, siue tu probabilem visionē, & quæ non impediatur: siue improbabilem, & quæ impediatur, vt Carneades vol.

nibus abrogatur fides: deinde, cum dicant posse accidere sapienti, ut, cum omnia fecerit, diligentissimèque circumspexerit, existat aliquid, quod & verisimile videatur, & absit longissimè à vero: quo

5 modo, ^a si magna parte quidem, ut solent dicere, ad verum ipsum, aut quàm proximè accedant, confidere sibi poterunt? ut enim confidant, notum his esse debet insigne veri. ^b quo obscuro, & oppresso, quod tandem verum sibi uidebuntur attingere?

a L. si magnam partem q. & ita v. c.

b I. quo obscuro, & oppr. & ita quidam v. c.

10 Quid autem tam obscurum dici potest, quàm cum ita loquuntur? Est hoc quidem rei illius signum, aut argumentum, & ea re id sequor: sed fieri potest, ut id, quod significatur, aut falsum sit, aut nihil sit omnino. Sed de perceptione hætenus. si quis

15 enim ea, quæ dicta sunt, labefactare volet, facile, etiam absentibus nobis, veritas se ipsa defendet. His satis cognitis, quæ iam explicata sunt, nunc de assensione, ^c atque approbatione, quam Græci *συγκατάθεσις* vocant, pauca dicemus: nō quod non latus

c al. de approbatione,

20 locus sit: sed paullo antè iacta sunt fundamenta. ^d nam cum vim, quæ esset in sensibus, explicabamus, simul illud aperiebatur, comprehendi multa, & percipi sensibus: quod fieri sine assensione non potest. deinde cum inter inanimum, & animal hoc

d al. nā cum, quæ vis esset in sensibus,

25 maxime interfit, quod inanimum nihil agit, animal agit, aliquid, (nihil enim agens ne cogitari quidem potest, quale sit:) aut ei sensus adimendus est: aut ea, quæ est in nostra sita potestate, ²⁴ reddenda assensio. At vero animus quodam modo eripitur his, quos neque sentire, neque assentiri vo-

30 lunt. etenim necesse est, ut lancem in libra, ponderibus

ribus impositis, deprimi: sic animum perspicuis ce-
 dere. nam, quo modo non potest animal vllum non
 appetere id, quod accommodatum ad naturam ap-
 pareat: (Græci id ^{ἀσθενῶς} appellant) sic non potest ob-
 iectam rem perspicuam non approbare. quamquã, 5
 si illa, de quibus disputatum est, vera sunt, nihil at-
 tinet de assensione omnino loqui. qui enim quid
 percipit, assentitur statim: sed hæc etiam sequun-
 tur, nec memoriam sine assensione posse constare,
 neque notitias rerum, nec arteis: idque, quod ma- 10
 ximum est, vt sit aliquid in nostra potestate, in eo,
 qui rei nulli assentietur, non erit. Vbi igitur vir-
 tus, ^a si nihil situm est in ipsis nobis? Maximè au-
 tem absurdum, vitia in ipsorum esse potestate, ne-
 que peccare quemquam nisi assensione: hoc idem in 15
 virtute non esse: cuius omnis constantia, & firmitas
 ex his rebus constat, quib. assensa est, & quas
 approbavit. ²⁴ omninòque antè videri aliquid,
 quàm agamus, necesse est: eique, quod visum sit, ^b
 assentiatur. Quare qui aut visum aut assensum tol- 20
 lit, is omnem actionem tollit è vita. Nunc ea videa-
 mus, quæ contrà ab ijs disputari solent. Sed priùs
 potestis totius eorum rationis quasi fundamenta
 cognoscere. Componunt igitur primùm artē quan-
 dam ^c de his, quæ visa dicimus: eorumque & vim, 25
 & genera definiunt: in his, quale sit id, quod perci-
 pi, & comprehendì possit: totidè verbis, quot Stoi-
 ci. deinde illa exponunt duo, quæ quasi ^d contineant
 omnem hanc quæstionem: Quæ ita videantur, vt
 etiam alia multa, eodem modo videri possint, ne- 30
 que in his quidquam intersit: non posse eorum alia
 percipi,

^a L. si nihil si-
 tum est in
 nobis ipsis?

^b L. assentiri.

^c L. de ijs.

^d al. continet

a q v c. non
habent, au-
tem,

percipi, alia non percipi: nihil inter esse autem, nõ
modò si ex omni parte eiusdem modi sint, sed etiam
si discerni non possint. quibus positis, vnius argu-
menti conclusione tota ab his causa comprehenditur,
5 composita autem ea conclusio sic est: Eorum,
quæ videntur, alia vera sunt, alia falsa: & quod
falsum est, id percipi non potest: quod autem ve-
rum visum est, id omne tale est, vt eiusdemmodi
falsum etiam possit videri: Et, quæ visa sunt eius-
10 modi, vt in ijs nihil intersit, non potest accidere, vt
eorum aliqua percipi possint, alia non possint: Nul-
lum igitur est visum, quod percipi possit. Quæ au-
tem sumunt, vt concludam id, quod volunt: ex his
duo sibi putant concedi. neque enim quisquam re-
15 pugnat. ea sunt hæc: Quæ visa falsa sint, percipi
ea non posse: & alterum, Inter quæ visa nihil in-
tersit, ex his non posse alia talia esse, vt percipi pos-
sint, alia vt non possint. reliqua verò, multa, et va-
ria oratione defendunt. quæ sunt item duo: vnum,
20 Eorum, quæ videantur, aliud verum esse, aliud fal-
sum: alterum, Omne visum, quod sit à vero, tale ef-
se, quale etiam à falso possit esse. Hæc duo proposi-
ta non præteruolant, sed ita dilatant, vt non me-
diocrem curam adhibeant, & diligentiam. diui-
dunt enim in partes, & eas quidem magnas: pri-
mum in sensus: deinde in ea, quæ ducuntur à sensi-
25 bus, & ab omni consuetudine: quam obscurari vo-
lunt. tum perueniunt ad eam partem, vt ne ratio-
ne quidem, et cõiectura vlla res percipi possit. Hæc
autem vniuersa concidunt etiam minutius. Vt enim
30 de sensibus hesterno sermone vidistis, item faciunt

a al. disper-
tunt,

de reliquis: in singulisque rebus, quas in minima
dispartunt, volunt efficere, his omnibus, quæ visa
sint, veris, adiuncta esse falsa, quæ à veris nihil dif-
ferant: ea cum talia sint, nihil posse comprehendendi.
Hanc ego subtilitatem, philosophia quidem dignis-
simam iudico, sed ab eorum causa, qui ita disse-
runt, remotissimam. definitiones enim, & partitio-
nes, & horum luminibus vtens oratio, tum simili-
tudines, dissimilitudinésque, & earum tenuis &
acuta distinctio, fidentium est hominum: illa, vera,
& firma, & certa esse, quæ tutentur: non eorum,
qui clament, nihilo magis vera illa esse, quàm fal-
sa. quid enim agant, si, cum aliquid definierint, ro-
get eos quispiam, num illa definitio possit in aliam
rem transferri quamlibet? si posse dixerint: c quid
enim dicere habeant, cur illa vera definitio sit? si
negauerint: fatendum sit, quoniam vel illa veri
definitio transferri non possit in falsum, d quod ea
definitione explicetur, id percipi posse: quod mini-
mè illi volunt. eadem dici poterunt in omnibus par-
tibus. Si enim dicent, ea, de quibus different, se di-
lucidè perspicere, nec vlla communione visorum
impediri: comprehendere ea se posse fatebuntur.
Sin autem negabunt vera visa à falsis posse distin-
gui, qui poterunt longiùs progredi? occurratur e-
nim, sicut occursum est. nam concludi argumentũ
non potest, e nisi his, quæ ad concludendum sumta
erunt, ita probatis, vt falsa eiusdemmodi nulla pos-
sint esse. ergo si, rebus comprehensis, & perceptis,
nisa, & progressa ratio hæc efficiet, nihil posse cõ-
prehendi: quid potest reperiri, quod ipsum sibi re-
pugnet

b L. & harũ
luminibus

c L. quid di-
cere habeat,
cur illa &c.
al. quid tum
dicere hab.
d L. vel quod
ea definitio-
nes expl.

e L. nisi ijs.
quæ

- pugnet magis? ¹⁶ cumque ipsa natura accuratę orationis hoc profiteatur, se aliquid patefacturam, quod non appareat, & quo id facilius assequatur, adhibituram & sensus, & ea, quę perspicua sint:
- 5 qualis est istorum oratio, qui omnia non tam esse, quàm videri volunt? Maxime autem conuincuntur, cum hæc duo pro congruentibus sumunt tam vehementer repugnantia: primùm esse quædam falsa visa: quòd cum volunt, declarant quædam esse vera: deinde ^a ibidem, inter falsa visa, & vera nihil interesse. At primùm sumseras, tanquam intereßet. ita priori posterius, posteriori superius nõ iungitur. Sed progrediamur longiùs, & ita agamus, vt nihil nobis assentati esse videamur: quæq;
- 15 ab his dicuntur, sic persequamur, vt nihil in præteritis relinquamus. Primùm igitur perspicuitas illa, quam diximus, satis magnam habet vim, vt ipsa per sese, ea, quę sint, nobis, ita vt sint, indicet. Sed tamen, vt maneamus in perspicuis firmiùs, &
- 20 constantiùs, maiore quædam opus est vel arte, vel diligentia, ne ab ijs, quę clara sint ipsa per sese, quasi præstigijs quibusdam, & captionibus depellamur. nã, qui voluit subuenire erroribus Epicurus, ijs, qui videntur conturbare veri cognitionem, dixit que sapientis esse, opinionem à perspicuitate se-
- 25 iungere: ^b nihil fecit. ipsius enim opinionis errorẽ nullo modo sustulit. Quamobrem cum duę causa perspicuis, & evidentibus rebus aduersentur: auxilia totidem sunt contrà comparanda. aduersatur enim primùm, quod parum desigunt animos, &
- 30 intendunt in ea, quę perspicua sunt, vt, quanta

a ibidem, videretur delendum.

b q. v. c. nihã perfectit L. alij v. c. nihil egit.

L. non pos-
nt agn.

luce ea circumfusa sunt, ^a possint agnoscere: alterum est, quod fallacibus, & captiosis interrogationibus circumscripti, atque decepti quidam, cum eas dissolvere non possunt, desciscunt à veritate. oportet igitur & ea, quæ pro perspicuitate responderi possunt, in promptu habere, de quibus iam diximus: & esse armatos, ut occurrere possimus in interrogationibus eorum, captionesque discutere. quod deinceps facere constitui. Exponam igitur generatim argumenta eorum, quoniam ipsi etiam illa solent non confuse loqui. Primum conantur ostendere, multa posse videri esse, quæ omnino nulla sunt, cum animi inaniter moueantur eodem modo rebus ijs, quæ nullæ sint, ut ijs, quæ sint. Nam cum dicatis, inquit, visa quædam mitti à deo, vel lut e. i., ^b quæ in somnijs videantur, quæq; oraculis, auspicijs, extis ^c declarantur: (hæc enim aiunt probari à Stoicis, quos contra disputant) quærunt, quoniam modo, falsa visa quæ sint, ea deus efficere possit probabilia: quæ autem planè proximè ad verum accedant, efficere non possit? aut, si ea quoque possit, cur illa non possit, quæ perdifficiliter, interno-
scantur tamen? & si hæc, ^d cur non inter quæ nihil sit omnino? deinde, cum mens moueatur ipsa per sese, ut & ea declarant, quæ cogitatione depingimus, & ea, quæ vel furiosis, vel dormientibus videntur, nonne, inquit, verisimile sit, sic etiam mentem moueri, ut non modo interno-
scat, ^e visa vera illa sint, an'ne falsa, ²⁷ sed ut in his nihil intersit omnino? ut, si qui tremere, & exalbescerent vel ipsi per se, motu mentis aliquo, vel obie-

L. quæ in
omnis vid.
ita o. v. e.
L. declaren
ur:

L. cur non
inter quæ ni
il intersit o
mnino?

v. e. vera il-
la visa sint,
anne falsa,
ita L.

Et a terribili re extrinsecus, ²⁸ nihil interesset, qui distingueretur tremor ille, & pallor, ^b neque, vt quidquam interesset inter intestinum, et oblatum.

Postremò si nulla visa ^c sint probabilia, quæ falsa sint, alia ratio est. sin autem sunt: cur nõ etiam quæ non faciliè internoscantur? ²⁸ cur non vt planè nihil intersit? præsertim cùm dicatis, sapientem in furore sustinere se ab omni assensu, quia nulla in visis distinctio appareat. Ad has omneis visiones

10 inaneis Antiochus quidem, & permulta dicebat, & erat de hac vna re vnus diei disputatio. mihi autem non idem faciundum puto: sed ipsa capita dicenda: et primùm quidem hoc reprehendendum, quòd captiosissimo genere interrogationis vtun-

15 tur: quod genus minimè in philosophia probari solet, cùm aliquid minutatim, & gradatim additur, aut demitur. Soritas hos vocat, ^d qui aceruum efficiunt vno addito grano. Vitiosum sanè, & captiosum genus. sic enim adscenditis: Si tale visum ob-

20 iectum est à deo dormienti, vt probabile sit, cur non etiam vt valde verisimile? cur deinde non, vt difficiliter à vero internoscatur? ^e deinde, vt ne internoscatur quidem? postremò vt nihil inter hoc & illud intersit? Huc si perueneris, me tibi primùm

25 quidque concedente: meum vitium fuerit. sin ipse tua sponte processeris: tuum. Quis enim tibi dederit, aut omnia deum posse: aut ita facturum esse, si possit? quo modo autem sumis, vt, si quid cui simile esse possit, sequatur, vt etiam internosci difficiliter

30 possit? deinde, vt ne vix internosci quidem? postremò, vt idem sit? ^f vt, si lupi canibus similes: eosdem

a L. nihil vt esset, qui distingueretur.

b al. neque quidquã interesset inter intest. &c.

c L. sunt p.

d fort. quia

e for. cur nõ, vt ne stern.

f L. vt. si lupi canibus sint similes: eo d.

dices ad extremum. Et quidem honestis similia sunt quædam non honesta, & bonis non bona, & artificiosis minimè artificiosa. quid dubitamus igitur affirmare, nihil inter hæc interesse? Ne repugnantia quidem videmus? nihil est enim, quod de suo genere in aliud genus transferri possit. at si efficeretur, ut inter visa differentium generum nihil interesset: reperirentur quæ & in suo genere essent, et in alieno. quod fieri quæ potest? omnium deinde inanium visorum vna depulsio est, siue illa cogitatione informantur, quod fieri solere concedimus: siue in quiete, siue per vinum, siue per insaniam. nam ab omnibus eiusdemmodi visis perspicuitatem, quam mordicè tenere debemus, abesse dicemus. quis enim, cum sibi fingit aliquid, & cogitatione depingit, non, simul ac se ipse commouit, at que ad se reuocauit, sentit, quid intersit inter perspicua, & inania? Eadem ratio est somniorum. num censes Ennium, cum in hortis tum Ser. Galba, vicino suo ambulasset, dixisse, visus sum mihi cum Galba, ambulare? At, cum somniauit, ita narrauit:

Visus Homerus adesse poëta: Idemq. Epicharmo.

³⁰ Nam videbar somniare me & ego esse mortuum. Itaque, simul experrecti sumus, visa illa contemnimus: neque ita habemus, ut ea, quæ in foro gessimus. At enim dum videntur, eadem est in somnis species eorum, quæ vigilantes videmus. Plurimum interest. sed id omittamus. illud enim dicimus, non eandem esse vim, neque integritatem dormientium, & vigilantium, nec mente, nec sensu. Ne vinolenti quidem quæ faciunt, eadem approbatione

a fort. com-
monuit, atq.
ad sese reu.

le al. simul
v exp.
c L. in som-
n. species
horum, & co-
rum, quæ

batione faciunt, qua sobrii: dubitant, hæsitant, re-
 uocant se interdum, iisque, quæ videntur, imbecil-
 lius assentiuntur: cumque^a edormiuerunt, illa visa
 quàm leuia fuerint, intelligunt. quod idem contin-
 git insanis, vt & incipientes furere, sentiant, &
 dicant, ^b aliquid, quod non sit, id videri sibi: &
 cum relaxentur, sentiant, atque illa dicant *Alco-*
meonis:

a L. cumque
 edormierunt,
 & ita v.c.

b L. aliquid,
 quod nõ sit,
 videri sibi:

Sed mihi neutiquam cor consentit cum oculo-
 rum adspectu. At enim ipse sapiens sustinet se in fu-
 rore, ne approbet falsa pro veris. Et aliàs quidem
 sæpe, si aut in sensibus ipsius est aliqua forte gra-
 uitas, aut tarditas, aut obscuriora sunt, quæ vidē-
 tur, aut à perspicendo temporis breuitate exclu-
 ditur. quamquam totum hoc, sapientem aliquando
 sustinere assensionem contra vos est. si enim inter
 visa nihil interesset, aut semper sustineret, aut nū-
 quam. Sed ex hoc genere toto perspicari potest leui-
 tas orationis eorū, qui omnia cupiunt confundere.

c fort. aut s
 obscur.

Querimus grauitatis, constantiæ, firmitatis, sapien-
 tiæ iudiciū: vtimur exemplis somniantium, furioso-
 rum, ebriosorum. illud attendamus, in hoc omni genere
 quàm inconstanter loquamur. non enim proserue-
 mus vino, aut somno oppressos, aut mente captos,
 tam absurdè, vt tum diceremus interesse inter vi-
 gilantium visa, & sobriorum, & sanorum, & eo-
 rum qui essent aliter affecti, tum nihil interesse.
 Ne hoc quidem cernunt, omnia se reddere incerta,
 quod nolunt ea dico incerta, quæ ἄδυνα Græci. Si
 enim res se ita habeāt, vt nihil intersit, vt r̄ū ita cui
 videatur, vt insano, ^d an sano: cui possit exploratū
 esse

d L. an vt sa-
 no:

esse de sua sanitate? quod velle efficere, non medio-
 cris insania est. Similitudines verò aut gemino-
 rum, aut signorum annulis impressorum, puerili-
 ter consecretantur. quis enim nostrum similitudines
 negat esse, cum ea plurimis in rebus appareant? 5
 sed, si satis est ad tollendam cognitionem, similia
 esse multa multorum: cur eo non estis contenti, pre-
 sertim concedentibus nobis? & cur potius id con-
 tenditis, quod rerum natura non patitur, ut non
 suo, quicque genere sit tale, quale est: 31 nec sit in 10
 duobus aut pluribus nulla re differens, vlla com-
 munitas? ut sibi sint & oua ouorum, & apes apum
 simillimæ. Quid pugnas igitur? aut quid tibi vis
 in geminis? conceditur enim, simileis esse: quo con-
 tentus esse potueras. tu autem vis eosdem esse pla- 15
 nè, non simileis. quod fieri nullo modo potest. Dein-
 de confugis ad phisicos eos, qui maximè in Aca-
 demia irridentur: à quibus ne tu quidem iam te
 abstinebis: & ais Democritum dicere, innumera-
 bileis esse mundos, & quidem sic quosdam inter se 20
 non solum simileis, sed vndique, perfectè, & ab-
 solutè ita pares, ut inter eos nihil prorsus inter-
 sit, d & eos quidem innumerabileis: itèmq; homi-
 nes. deinde postulas, ut, si mundus ita sit par alte-
 ri mundo, ut inter eos ne minimum quidem inter- 25
 sit, concedatur tibi, ut in hoc quoque nostro mun-
 do aliquid alicui sic par sit, ut nihil differat, nihil
 intersit. cur enim, inquires, cum ex illis indiuiduis,
 vnde omnia Democritus gigni affirmat, in reliquis
 mundis, & in his quidem innumerabilibus, innu- 30
 merabiles Q. Lutatij Catuli non modò possint esse,
 sed

a L. suo quid
 que in gene-
 re

b L. nulla cõ
 munitas? &
 ita v. c.

c L. At tibi
 sint & oua
 ouorũ, & ap.

d al. hoc to-
 rum, & eos
 quidem in-
 numerabi-
 leis, videtur
 delendum

sed etiam sint, in hoc tanto mundo Catulus alter
 non possit effici? Primum quidem me ad Democri-
 tum vocas, cui non assentior: potiusque refellam,
 propter id, quod dilucidè docetur à politioribus
 5 physicis, singularum rerum singulas proprietates
 esse. fac enim antiquos illos Seruilius, qui gemini
 fuerunt, tam simileis, quàm dicuntur: num censes
 etiam eosdem fuisse? non cognoscebantur foris: at
 domi. non ab alienis: at à suis. An non videmus,
 10 hoc usu venire, ut, quos numquam putassemus à
 nobis internosci posse, eos, consuetudine adhibita,
 tam facilè internosceremus, uti ne minimum qui-
 dem similes esse viderentur? Hic, pugnes licet,
 non repugnabo: quin etiam concedam, illum ipsum
 15 sapientem, de quo omnis hic sermo est, cum ei res
 similes occurrant, quas non habeat denotatas, re-
 tenturum assensum, nec umquam ulli viso assensu-
 rum, nisi quod tale fuerit, quale falsum esse non
 possit. Sed ad ceteras res habet quandam artem,
 20 qua vera à falsis possit distinguere: & ad similitu-
 dines istas usus adhibendus est. ^b ut mater gemi-
 nos internoscit consuetudine oculorum: sic tu in-
 ternoscas, si assueueris. Vidésne, ut in prouerbio
 sit ouorum inter se similitudo? tamen hoc accepi-
 mus, Deli fuisse complureis, saluis rebus illis, qui
 25 gallinas alere permultas quæstus causa solerent.
 hi cum ouum inspexerant, quæ id gallina peperis-
 set, dicere solebant. ³² neque id est contra nos. nam
 nobis satis est, ^c oua illa internoscere. ³³ nihil enim
 30 magis assentiri potest hoc illud esse, quàm si inter
 illa omnino nihil interesset. habeo enim regulam,

a L. tam simi-
 leis fuisse,
 quàm d.

b fort. & ut
 mater

c L. oua illa
 internoscere
 licere. At e-
 nim nihilomi-
 nus assen-
 titi potes,
 hoc illud
 &c. interes-
 set nō ita est.
 Habeo &c.

vt talia visa vera, iudicem, qualia falsa esse non
 possunt. ab hac mihi non licet transuersum, vt a-
 iunt, digitorum discedere, ne confundam omnia. ve-
 ri enim, & falsi non modò cognitio, sed & natura
 tolletur, si nihil erit, quod intersit: vt etiam illud
 absurdum sit, quod interdum soletis dicere, cum
 visa^a in animos imprimantur, non vos id dice-
 re inter ipsas impressiones nihil interesse, sed in-
 ter species, et quasdam formas eorum. Quasi verò
 non specie visa iudicentur: quæ fidem nullam ha-
 bebunt, sublata veri, & falsi nota. Illud verò per-
 absurdum, quòd dicitis probabilia vos sequi, si re
 nulla impediamini. Primum qui potestis non im-
 pediri, cum à veris falsa non distet? deinde quod iu-
 dicium est veri, cum sit commune falsi? Ex his illa
 necessariò nata est ἐποχή, id est assensionis reten-
 tio: in qua melius sibi constitit Arcesilas, si vera
 sunt quæ de Carneade nonnulli existimant, si. n. perci-
 pi nihil potest, quod utriq. visum est: tollendus assen-
 sus est. quid enim est tam futile, quàm quid quæ ap-
 probare non cognitum? Carneadem autem etiã heri
 audiebamus, solitum esse delabi interdum, vt dice-
 ret, opinaturum, id est, peccaturum esse sapientem. Mihi
 porrò nõ tam certum est, esse aliquid, quod cõprehen-
 di possit, de quo iam etiã nimium diu disputo, quã
 sapientem nihil opinari, id est, numquam assentiri
 rei vel falsæ, vel incognitæ. Restat illud, quòd di-
 cunt, veri inueniendi causa cõtra omnia dici oport-
 tere, et pro omnibus. Volo igitur videre, quid inue-
 nerint. Nõ solemus, inquit, ostendere. Quæ sunt tan-
 dē ista mysteria? aut cur celatis quasi turpe aliquid
 senten-

a L. in ani-
 mis impri-
 mantur,

b fort. huc
 solitum esse
 delabi

sententiam vestram? Ut, qui audient, inquit, ratione potius, quã auctoritate ducantur. Quid si utrũque? num peius est? vnũ tamen illud non celant, nihil esse, quod percipi possit. an in eo auctoritas nihil obest? mihi quidem videtur vel plurimum. quis enim ista tam aperte, perspicueque & peruersa, & falsa secutus esset, nisi tanta in Arcesila, multo etiam maior in Carneade & copia rerum, & dicendi vis fuisset? Hac Antiochus ferè et Alexandriæ tum, & multis annis post, multo etiam asseuerantius in Syria, cum esset mecum, paullo antè quàm esset mortuus. Sed iam etiam confirmata causa, te, hominem amicissimum, (me autem appellabat) & aliquot annis minorem natu, nõ dubitabo monere.

¶ Tunc, cum tãtis laudibus philosophiam extuleris, Hortensiumque nostrum dissentientem commoueris, eam philosophiam sequere, quæ confundit veram cum falsis, spoliat nos iudicio, priuat approbatione, omnibus orbat sensibus? ^a Et Cimmerijs quidem, quibus ad spectum solis siue deus aliquis, siue natura ademerat, siue eius loci, quem incolebant, situs, ignes tamen aderant, quo tum illis vti lumine licebat. isti autem, quos tu probas, tantis offusis tenebris, ne scintillam quidem vlla nobis ad adspiciendum reliquerunt. quos si sequamur, ijs vinculis simus adstricti, vt nos commouere nequeamus. sublata enim assensione, omnem & motum animorum, & actionem rerum sustulerunt. quòd non modò rectè fieri, sed omnino fieri non potest. provide etiã, ne vni tibi istam sententiam minime liceat defendere. an tu, cum res occultissimas aperueris,

a al. At Cim.

a L. eas te c.
b L. illas c.

in lucemque protuleris, ³⁵ iuratusque dixeris, ^a ea
 te comperisse: quod mihi quoque licebat, qui ex te
^b illa cognoueram: negabis esse rem ullam, quae co-
 gnosci, comprehēdi, percipi possit? vide, quae so, etiā
 atque etiam, ne illarum quoque rerum pulcherri-
 marum à te ipso minuatur auctoritas. Quae cum
 dixisset ille, finem fecit. Hortensius autem vehe-
 menter admirans, quod quidem perpetuò Lucullo
 loquente, fecerat, ut etiam manus saepe tolleret.
 nec mirum. nam numquam arbitror contra Aca-
 demiam dictum esse subtilius. me quoque, iocāns-
 ne, an ita sentiens, (non enim satis intelligebam)
 cepit hortari, ut sententia desisterem. Tum mihi
 Catulus, Si te, inquit, Luculli oratio flexit, quae est
 habita memoriter, accuratè, copiosè: taceo, neque
 te, quo minùs, si tibi ita videatur, sententiam mu-
 tes, deterrendum puto. illud verò non censuerim,
 ut eius auctoritate moueare. tantum enim te non
 monuit, inquit, arridens, ut caueres, ne quis impro-
 bus tribunus pleb. quorum vides quāta copia sem-
 per futura sit, arriperet te, & in contione quare-
 ret, qui tibi constares, cum idem negares quidquā
 certi posse reperiri, ³⁶ idem te comperisse dixisses.
 Hoc, quae so, ne te terreat. de causa autem ipsa ma-
 lim ^c quidem te ab hoc dissentire. sin ceſſeris, non
 magnopere mirabor. meminis enim Antiochum
 ipsum, cum annos multos talia sensisset: simulac vi-
 sum sit, sententia destitisse. Hæc cum dixisset Catu-
 lus: me omnes intueri. Tum ego non minùs com-
 motus, quàm soleo in causis maioribus, huiusmodi,
 quandam orationem sum exorsus. Me, Catule, ora-
 tio

o al. equidē

- tio Luculli de ipsa re ita mouit, vt docti hominis,
 & copiosi, & parati, et nihil pratercuntis eorum,
 quæ pro illa causa dici possent, non tamen vt ei re-
 spondere me posse diffiderem. auctoritas autem tā-
 5 ta planè me mouebat, nisi tu opposuisses non mino-
 rem tuam. aggrediar igitur, si pauca antè quasi
 de fama mea dixero. Ego enim si aut ostentatione
 aliqua adductus, aut studio certandi, ad hanc po-
 10 tissimum philosophiam me applicauit, nõ modò stul-
 titiam meam, sed etiam mores, & naturam condẽ-
 nandam puto. nam, si minimis in rebus pertinacia
 reprehenditur, calumnia etiam coërcetur: ego de
 omni statu, consilioque totius vitæ aut certare cum
 alijs pugnaciter, aut frustrari cùm alios, tum etiã
 15 me ipsum velim? Itaque, nisi ineptum putarem,
 cùm in tali disputatione id facerem, quod, cùm de
 rep. disceptatur, fieri interdum solet: iurarem per
 Iouem, deosque penateis, me & ardere studio ve-
 ri reperiendi, & ea sentire, quæ dicerem: quĩ enim
 20 possum non cupere verum inuenire, cùm gaudeã,
 si simile veri quid inuenerim? sed, vt hoc pulcher-
 rimum esse iudicem, vera videre: sic, pro veris pro-
 bare falsa, turpissimum est. nec tamen ego is sum,
 qui nihil vquam falsi approbem, qui numquam
 25 assentiar, qui nihil opiner: sed quærimus de sapien-
 te. ego verò ipse^a & magnus quidem sum opina-
 tor (nõ enim sum sapiens) et meas cogitationes sic
 dirigo, non ad illam paruulam^b Cynosuram,
 Qua fidunt duce nocturna Phœnices in alto.
 30 vt ait Aratus, eoque directiùs gubernant, quòd
 eam tenent,

^a al. & ma-
gnus quidã
sum
^b Kaudẽ Cyno-
suram.

Que cursu interiore, breui conuertitur orbe :
 sed ad Elicen, & clarissimos septemtriones, id est,
 rationes has, latiore specie, non ad tenue elima-
 tas. eò fit, vt errem, & vager latiùs. sed non de
 me, vt dixi, sed de sapiente queritur. visa enim ista
 cum acriter mentem, sensumue pepulerunt, acci-
 pio, hisque interdum assentior, nec percipio tamen.
 nihil enim arbitror posse percipi. non sum sapiens.
 itaque visis cedo, neque possum resistere. sapientis
 autem hanc censet Arcesilas vim esse maximam, 10
 Zenoni assentiens, cauere ne capiatur: ne fallatur,
 videre. nihil est enim ab ea cogitatione, quam ha-
 bemus de grauitate sapientis, errore, leuitate, te-
 meritate disiunctius. quid igitur loquar de firmita-
 te sapientis? quem quidem nihil opinari tu quo- 15
 que, Luculle, concedis. quod quoniam à te proba-
 tur (vt praposterè tecum agam, mox referam me
 ad ordinem) hæc primùm conclusio quam habeat
 vim, considera. Si vlli rei sapiens assentietur vm-
 quam: aliquando etiam opinabitur. numquam au- 20
 tem opinabitur: nulli igitur rei assentietur. hanc
 conclusionem Arcesilas probat: confirmat enim
 primùm, & secundum, 37 Carneades a nonnumquã
 secundum. & illud dabat, assentiri aliquando. ita
 sequebatur etiam opinari: quod tu non vis, & re- 25
 etè, vt mihi vidèris. Sed illud primùm, sapientem,
 si assensurus esset, etiam opinaturum, falsum esse
 & Stoici dicunt, & eorum adstipulator Antio-
 chus, posse enim eum falsa à veris, b & quæ non
 possint percipi, ab ijs, quæ possint, distinguere. No- 30
 bis autem primùm, etiam si quid percipi possit, ta-
 men

a L. nonnum
 quam & se-
 cundum illud
 dabat,

b al. & quæ
 nõ possunt.
 percipi.

men ipsa consuetudo assentiendi, periculosa esse videtur, & lubrica. quamobrem cum tam vitiosum esse constet, ³⁸ ^a assentiri quidquam aut falsum, aut incognitum: sustinenda est potius omnis assensio, ne precipitet, si temere processerit. ita enim finitima sunt falsa veris, ³⁹ ^b eaque quae percipi possunt (si modò ea sunt quaedam: iam enim videbimus) ⁴⁰ ^c ut tamen in precipitem locum non debeat se sapiens committere. ⁴¹ ^d sin autem, omnino nihil esse, quod percipi possit, à me sumsero, &, quod tu mihi das, accepero, sapientem nihil opinari: effectum illud erit, sapientem assensus omneis cohibiturum: ut tibi videndum sit, idne malis, an aliquid opinaturum esse sapientem. neutrum, inquires, illorum. nitamur igitur, nihil posse percipi. etenim de ea omnis est controuersia. Sed prius pauca cum Antiocho: qui hac ipsa, quae à me defenduntur, & didicit apud Philonem tam diu, ut constaret diutius didicisse neminem, & scripsit de his rebus acutissime, & idem haec non acrius accusauit in senectute, quam antea defensitauerat. Quamuis igitur fuerit acutus, ut fuit: tamen inconstantia leuatur auctoritas. ⁴² ^d quis, inquam, enim iste dies illuxerit, quæro, qui illi ostenderit eam, quam multos annos esse negauisse, veri & falsi notam. excogitauit aliquid: eadem dicit, quae Stoici; pœnituit eum illa sensisse. cur non se transtulit ad alios, & maxime ad Stoicos? eorum enim erat propria ista defensio. quid? eum Mnesarchi pœnitebat? quid? Dardani? qui erant Athenis tum principes Stoicorum. numquã à Philone discessit, nisi posteaquam ipse cœpit, qui

a al. assenti
cuiquã aut
falso, aut in-
b L. eaque
quæ percipi
non possunt
ijs, quæ pos-
sunt, (si mo-
dò &c.

c L. ut in tã
precipitem
&c.

d L. quis enim
vniquã iste
dies ill.

se audirent, habere. Vnde autem subito vetus Academia reuocata est? nominis dignitatem videtur, cum à re ipsa descisceret, retinere voluisse, quod erant ^a qui illum gloriæ causa ^a facerent sperare, etiam, fore, vt ij, qui se sequerentur, Antiochij vocarentur. Mibi autem magis videtur non potuisse sustinere concursum omnium philosophorum. etenim de ceteris sunt inter illos nonnulla communia: hæc Academicorum est vna sententia, quam reliquorum philosophorum nemo probet. itaque cessit. vt enim ij, ^b qui sub nube solem non ferunt: item ille, cum æstuarer, veterum, vt Menianorum, sic Academicorum vmbra secutus est. quòque solebat vti argumento tum, cum ei placebat, nihil posse percipi, ⁴⁴ ^c cum quæreret Dionysius ille Heracleotes, vtrum cõprehendisset certa illa nota, qua assentiri dicitis oportere, illudne, quod multos annos tenuisset, Zenonique magistro credidisset, honestum quod esset, id bonum solum esse: an quod postea defensitauisset, honesti inane nomen esse, voluptatem esse summum bonum: qui ex illius commutata sententia docere vellet, nihil ita signari in animis nostris à vero posse, quod non eodem modo possit à falso, ^d is curauit, quod argumētum ex Dionysio ipse sumsisset, ^e ex eo ceteri sumerent. Sed cum hæc alio loco plura, nunc ad ea, quæ à te, Luculle, dicta sunt: & primum quod initio dixisti, videamus, quale sit: similiter à nobis de antiquis philosophis commemorari, atque seditiosi solerent claros viros, sed tamen populareis aliquos nominare. illi cum res ^f bonas tractent, similes bonorum videri volunt. nos autem

a L. facere dicerent: sperare etiam, si

b L. qui nisi sub nube &c.

c L. cum quæreret, Dionysius ille Heracleotes vtrum &c.

d L. is curauit, vt, quod e L. id ex eo

f L. non bonas tr.

autem dicimus, ea nobis videri, quæ vosmetipsi no-
 bilissimis philosophis placuisse conceditis. Anaxa-
 goras niuem nigram dixit esse. ferres me, si ego
 idem dicerem? tu, ne si dubitarem quidem. at quis
 5 est hic? num sophistes? sic enim appellantur ij, qui
 ostentationis, aut quæstus causa philosophantur.
 maxima fuit & grauitatis, et ingenij gloria. Quid
 loquar de Democrito? quem cum eo conferre possu-
 mus non modò ingenij magnitudine, sed etiam ani-
 10 mi? qui ita sit ausus ordiri, Hæc loquor de vniuer-
 sis. nihil excipit, de quo non profiteatur. quid enim
 esse potest extra vniuersa? quis hunc philosophum
 non anteponit Cleanthi, Chrysippo, reliquisque in-
 ferioris ætatis? qui mihi cum illo collati, quintæ
 15 classis videntur. atque is non hoc dicit, quod nos,
 qui veri esse aliquid non negamus, percipi posse ne-
 gamus: ille verum esse planè negat: ⁴⁵² esse sensus
 quidè nec obscuros dicit, nec tenebricosos: sic enim
 appellat eos is, qui hunc maximè est admiratus.
 20 Chius Metrodorus initio libri, qui est de natura. Ne-
 go, inquit, scire nos, sciamusne aliquid, an nihil scia-
 mus: ne id ipsum quidem nescire, aut scire, scire nos:
 nec omnino, sitne aliquid, an nihil sit. Furere tibi
 Empedocles videtur: at mihi dignissimum rebus
 25 ijs, de quibus loquitur, sonum fundere. num ergo is
 excæcat nos, aut orbat sensibus, si parum magnam
 vim censet in ijs esse ad ea, quæ sub eos subiecta
 sunt, iudicanda? Parmenides, Xenophanes, minùs
 bonis quamquam versibus, sed tamen illis versibus
 30 increpant eorum arrogantiam, quasi irati, qui cum
 sciri nihil possit, audeant se scire dicere. Et ab his

a L. esse sen-
 sus quidem
 dicit obscu-
 ros, sed & te-
 nebricosos 2

aiebas remouendum Socratem & Platonem. cur?
 an de vllis certius possum dicere? vixisse cum his e-
 quidem videor: ita multi sermones per scripti sunt,
 e quibus dubitari non possit, quin Socrati nihil sit
 visum sciri posse. exceptit vnum tantum, scire se,
 nihil se scire: nihil amplius. Quid dicam de Plato-
 ne? qui certè tam multis libris hæc persecutus non
 esset, nisi probauisset. ironiam enim alterius, perpe-
 tuam præsertim, nulla fuit ratio persequi. Videor-
 ne tibi, non vt Saturninus, nominare modò illu-
 streis homines,⁴⁶ sed etiam imitari numquam, ni-
 si clarum, nisi nobilem? ^b Atque habebam mole-
 stos vobis, sed minutos, ^c Stilbonem, Diodorū, Ale-
 xinum: quorum sunt contorta, & aculeata quedam
 sophismata. sic enim appellantur fallaces conclu-
 siunculae. Sed quid eos colligam, cum habeam Chry-
 sippum, qui fulcire putatur porticum Stoicorum?
 quàm multa ille contra sensus, quàm multa contra
 omnia, quæ in consuetudine probantur, dissoluit?
 Idem mihi quidem non videtur: sed dissoluerit sane.
 certè tam multa non collegisset, quæ nos falle-
 rent probabilitate magna, nisi videret his resisti
 non facile posse, ^d Quid ^e Cyrenei? ⁴⁷ videntur, mi-
 nimè contemti philosophi; qui negant esse quid-
 quã, quod percipi possit extrinsecus: ea se sola per-
 cipere, quæ tactu intimo sentiant, vt dolorem, &
 voluptatem: neque se, quo quid colore, aut quo so-
 no sit, scire, sed tantum sentire, affici se quodammo-
 do. Satis multa de auctoribus. quamquam ex me
 quæstias, nonne putarem post illos veteres, tot sa-
 culis, inueniri verum potuisse, tot ingenijs, tantis-
 que

a L. sed imi-
 tari non quæ
 quam, nisi
 clarū, nisi n.
 b al. Atqui
 c L. Stilponé,

d al. Quid?
 Cyrenei, ui-
 dentur tibi
 contemti
 philosophi?
 e al. Quid Cy-
 reni? viden-
 tur mihi qui
 dem non cō-
 temti philo-
 sophi: qui n.
 f al. Cyrenai-
 ci?

que studijs quærentibus. Quid inuentum sit, paullo
 post videro, te ipso quoque iudice. Arcesilam verò
 non obtrectandi causa cum Zenone pugnavisse, sed
 verum inuenire voluisse, sic intelligitur. ^a Nemo,
 5 inquam, superiorum non modò expresserat, sed ne
 dixerat quidem, posse hominem nihil opinari: nec
 solùm posse, sed ita necesse esse sapienti. visa est Ar
 cesila cùm vera sententia, tum honesta, & digna
 sapiente. quæsivit de Zenone fortasse, quid futurũ
 10 esset, si nec percipere quidquam posset sapiens, nec
 opinari sapientis esset. Ille credo, ^b Nihil opinatur,
 quoniam esset quod percipi posset. ^c Quid ergo esset
 id? ⁴⁸ Visum, credo. Quale igitur visum? tum illum
 ita definitur, ex eo, quod esset, sicut esset, impres
 15 sum. & signatum, ^d & effectum. Post requisitum,
 etiã n e, si eiusmodi esset visum verum, quale fal
 sum. Hic Zenonem vidisse acutè, nullum esse visum,
 quod percipi posset, si id tale esset ab eo, quod est,
 vt eiusmodi ab eo, quod non est, posset esse. Re Et è cõ
 20 sensit Arcesilas ad definitionem additum. neque
 enim falsum percipi posse, neque verum, si esset ta
 le, quale vel falsum. Incubuit autem in eas dispu
 tationes, vt doceret, nullum tale esse visum à ve
 ro, vt non eiusdemmodi etiam à falso possit esse. Hęc
 25 autem est vna contentio, quæ adhuc permanserit.
 nam illud, nulli rei assensurum esse sapientem, nihil
 ad hanc controuersiam pertinebat. ⁴⁹ licebat enim
 nihil percipere, ⁵⁰ et tamen opinari: quod à Carne
 de dicitur probatum. Equidem Clitomacho plus,
 quàm Philoni, aut Metrodoro, credens, hoc magis
 30 ab eo disputatum, quàm probatum puto. Sed id o
 mittamus.

a L. Nemo
 vniquam su
 periorum nõ
 modò

b L. Nihil opi
 naturum, q.
 c L. Quid er
 go id esset? &
 ita v. c.
 d L. & effectũ

mittamus. illud certè, opinatione, & perceptione
 sublata, sequitur^a omnium assensionum retentio,
 ut, si ostendero nihil posse percipi, tu concedas nū
 quam assensurum esse. Quid ergo est, quod percipi
 possit, si ne sensus quidem vera nunciant? quos tu, 5
 Luculle, communi loco defendis. ^b quod ne id face
 re posses, iccirco heri, non necessario loco contra
 sensus tam multa dixerant: tu autem te negas in
 fracto remo, neque columba collo commoueri. pri
 mum cur? nam & in remo sentio non esse id, quod 10
 videatur: & in columba plureis videri colores, nec
 esse plus vno. deinde nihilne præterea diximus? ut
 maneat illa omnia. ^c lacerat ista causa: veraceis
 suos sensus esse dicit. Igitur semper auctorem ha
 bes, & eum, qui magno suo periculo causam agat. 15
 eò enim rem dimittit Epicurus, si vnus sensus se
 mel in vita mentitus sit, nulli vnumquam esse credē
 dum, Hoc est verum esse, confidere suis testibus, &
 importunè insistere. Itaque Timagoras Epicureus
 negat sibi vnumquam, cum oculum torsisset, duas ex 20
 lucerna ^d flammulas esse visas. opinionis enim
 esse mendacium, nō oculorum. quasi quærat quid
 sit, non quid videatur. Sed hic quidem maiorum si
 milis. Tu verò, qui visa sensibus alia vera dicas
 esse, alia falsa: quæ ea distinguis? desine, quæ so, com 25
 munib. locis. domi nobis ista nascuntur. Si quis deus
 te interroget, sanis modò, et integris sensib. ^e num
 amplius quid desideras? quid respondeas? Vtinã quæ
 roget. audiat, quæ nobiscum malè agatur. ut enim
 vera videamus, quàm longè videbimus? ego Catu
 li Cumanam ex hoc loco regionem video, Pompeia 30
 num

ἐπιποχίς.

b I. quod ne
 tu facere pos
 ses. idcirco

e al. Lacerat
 iste causam,
 qui verac.

d v. c. flammu
 las

e al. num am
 plius quid
 desideres:
 quid r.

num non cerno : neque quidquam interiectum est,
 quod obstat : sed intendi longius acies non potest. O
 præclarum prospectum. Puteolos videmus : at fa-
 miliarem nostrum Avianum fortasse in porticu Ne-
 5 ptuni ambulantem , non videmus . At ille^a nescio
 qui, qui in scholis nominari solet, mille & octingē-
 ta stadia quod abesset, videbat: quadam volucres
 longius . Responderem igitur audacter isti vestro
 deo, me planè his oculis non esse contentum. ¹² ^b Di-
 10 cit me acrius videre , quàm ullos pisceis fortasse :
 qui neque videntur à nobis , & nunc quidem sub
 oculis sunt : neque ipsi nos suspicere possunt . Ergo
 ut illis aqua , sic nobis aër crassus offunditur . At
 amplius non desideramus. ^c Quid talpam? num de-
 15 siderare lumen putas ? neque tam quererem cum
 deo , quòd parum longè , quàm quòd falsum vide-
 rem. vidēsne nauem illam? stare nobis videtur: at
 ijs, qui in navi sunt, moueri hæc villa. quære ratio-
 nem, cur ita videatur: quam ut maximè inueneris,
 20 quod haud scio, an non possis: non te verum testem
 habere, sed eum non sine causa falsum testimonium
 dicere ostenderis. Quid ego de navi? vidi enim à
 te remum contemni: maiora fortasse quæris. quid
 potest esse sole maius? quem mathematici amplius
 duodeuiginti partibus confirmant maiorem esse,
 25 quàm terram. quantulus nobis videtur? mihi qui-
 dem quasi pedalis. Epicurus autem posse putat e-
 tiam minorem esse eum, quàm videatur, sed non
 multo. ne maiorem quidem multo putat esse: vel
 tantum esse, quantus videatur: ut oculi aut nihil,
 30 aut nõ multum mentiantur. ¹³ Ubi igitur illud est,

a al. nescio
quis,

b fort. Dicit
me acutiùs
videre,

c L. Quid?
talpam num
c. c. 1.

SEMIEL? Sed ab hoc credulo, qui numquam sensus mentiri putat, discedamus: ⁵⁴ qui^a ne nūc quidem, cum ille sol, qui tanta incitatione fertur, ut celeritas eius quanta sit ne cogitari quidem possit, tamen nobis stare videatur. Sed, ut minuat contro-
uersiam: videte, quaeso, quam in paruulis^a sitis. Quattuor sunt capita, quæ concludunt, nihil esse, quod^b nosci, percipi, comprehendendi possit. de quo hæc tota quaestio est, e quibus primum est, esse aliquod visum falsum: secundum, non posse id percipi: tertium, inter quæ visa nihil intersit, fieri non posse, ut eorum alia percipi possint, alia non possint: quartum, nullum esse visum verum à sensu profectum, cui non appositum sit^c visum aliud, quod ab eo nihil intersit, quòdque percipi non possit. Horū quattuor capitum secundum, & tertium, omnes concedunt. primum Epicurus non dat. vos, quibuscum res est, id quoque conceditis. omnis pugna de quarto est. Qui igitur P. Sernilium Geminum videbat, si Quinctum se videre putabat, incidebat in eiusmodi visum, quod percipi non posset: quia nulla nota verum à falso distinguebatur: qua distinctio-
ne sublata, quam haberet M. Cotta, qui bis cum Geminio consul fuit, ^d agnoscendo eiusmodi notam, quæ falsa esse non possit? Negas tantam similitudinem in rerum natura esse. Pugnas omnino, sed cum aduersario facili. ne sit sanè. videri certè potest. fallerit igitur sensum: & si vna fefellerit similitudo, dubia omnia reddiderit. sublato enim iudicio illo, quo oportet agnoscere: etiam si ipse erit, quem videris, qui tibi videbitur, tamen non ea nota iudicabis;

a al. ne nunc quidem putat, cum

b L. sita sit.

c fort. cognosci,

d L. visum aliud falsum, quod

e L. ad noscendum, & ita v. c. al. agnoscendi

bis;

bis : 55^a qua dicis oportere, ut non possit esse eius-
 demmodi falsa. Quando igitur potest tibi P. Gemi-
 nus, Quintus videri. quid habes explorati, cur nō
 possit tibi Cotta videri, qui nō sit, quoniam aliquid
 videtur esse, quod non est? Omnia dicis sui generis
 esse, nihil esse idem, quod sit aliud. ^b Stoicum est
 quidem, nec admodum credibile, nullum esse pilum
 omnibus rebus talem, qualis sit pilus alius, nullum
 granum. hęc refelli possunt : sed pugnare nolo. ad
 id enim, quod agitur, nihil inter est, omnibusne par-
 tibus visa res nihil differat, an internosci non pos-
 sit, etiam si differat. sed, si hominum similitudo tan-
 ta esse non potest, ne signorum quidem? dic mihi,
 Lysippus eodem aëre, eadem temperatione, ^c eodē
 calo, aqua, ceteris omnibus, centum Alexandros
 eiusdemmodi facere non possit? qua igitur notione
 discerneres? Quid sit in ^e eiusmodi cera centum si-
 gilla hoc annulo impressero? ecquæ poterit in agno-
 scendo esse distinctio? an tibi erit quærendus annu-
 larius aliquis, quoniam gallinarium inuenisti De-
 liacum illum, qui ova cognosceret? Sed adhibes ar-
 tem aduocatam etiam sensibus. pictor videt, qua
 nos non videmus: & simul inflant tibicen, à peri-
 to carmen agnoscitur. ^d Quid hoc? nōne videtur
 contra te valere, si sine magnis artificijs, ad quæ
 pauci accedunt, nostri quidem generis, admodum,
 nec videre, nec audire possumus? Iam illa præcla-
 ra, quanto artificio esset sensus nostros, mentemq.
 & totam constructionem hominis fabricata natu-
 ra. Cur non extimescam opinandi temeritatem?
 Etiamne hoc affirmare potes, Luculle, esse aliquam
 vim,

a L. quam d
 cis esse opo
 terē,

b L. Stoicum
 est id quidē

c Leiufden
 modi

d L. Quic
 hoc nōm
 videtur &

vim, cum prudentia & consilio scilicet, quæ finxerit, vel, ut tuo verbo utar, quæ fabricata sit hominem? qualis ista fabrica est? ubi adhibita est? quando? cur? quo modo? tractantur ista ingeniosè: disputantur etiam eleganter. denique videantur sanè, 5
ne affirmantur modò. sed de physicis mox, & quidem ob eam causam, ne tu, qui idem me facturum paullo antè dixeris, videre mentitus. sed, ut ad ea, quæ clariora sunt, veniam: res iam vniuersas profundam: de quibus volumina impleta sunt non 10
à nostris solùm, sed etiã à Chrysippo. de quo queri solent Stoici: dum studiosè omnia conquiescit contra sensus, & perspicuitatem, contraque omnem consuetudinem, contraque rationem, ipsum sibi respondentem, ^a inferiorem fuisse: itaque ab eo arma 15
tum esse Carneadem. Ea sunt eiusmodi, quæ à te diligentissimè tractata sunt. dormientium, & vinolentorum, & furiosorum visa imbecilliora esse dicebas, quàm vigilantium, siccorum, sanorum: quomodò? quia cum experrectus esset Ennius, nõ dicit 20
ret se vidisse Homerũ, sed visum esse: Alcmaeo autè,
, Sed mihi ne utiquam cor ^b consentit.

Similia de vinolentis. Quasi quisquam neget, & qui experrectus sit, ^c eum somnare: & cuius furor confederit, putare non fuisse ea vera, quæ essent si- 25
bi visa in furore. Sed non id agitur. ^d tum, cum videantur, quo modo videntur, id queritur, nisi verò Ennium non putamus ita totum illud audiuisse,
O pietas animi, si modò id somniauit; ut si vigilans audiret. experrectus enim potuit illa visa 30
putare, ut erant, & somnia. dormienti verò, æque,

ac vigilanti^a probantur: quid Iliona somno illo?
 Mater te appello. nōnne illa credit filium locutum, ut verè experrecta etiam crederet? vnde enim illa?

a L. probabatur.

5 Age adsta: mane: audi: ^b itera eadem & ista mihi: num videtur minorem habere visis, quàm vigilantes, fidem? Quid loquar de insanis? qualis tandem fuit affinis tuus, Catule, Tuditanus? quisquam sanissimus tam certa putat quæ videt, quàm

b L. itera dicit eadem et ista mihi,

10 is putabat, quæ videbantur? quid ille, qui, Video, video te viuum, Vlysses, dum licet: nōne etiam bis exclamauit se videre, cū omnino nō videret? quid apud Euripidem c Hercules, cū ut Eurysthei filios, ita suos configebat sagittis? cum uxorem interimebat? cū conabatur etiam patrem? ^d nō perinde mouebatur falsis, ut veris moueretur? ^e Quid ipse Alcmao tuus, qui negat cor sibi cū oculis consentire? nōne ibidem incitato furore?

c Ἠρακλῆς μὲν ὑβρίζων

Vnde hæc flamma oritur? & illa deinceps:

d al. non proinde

e L. Quid? Ipse Alcmao tuus, qui negat cor sibi cū oculis consentire, nōne ibidem, incitato furore, Vnde &c.

20 Incende, incēde: adsunt, adsunt: me, me expetūt. Quid, cū virginis fidem implorat?

Fer mi auxilium: pestem abige à me:

Flammiferam hanc vim, quæ me excruciat.

Ceruleæ incinctæ igni ^f incendunt:

f L. incendunt

25 Circumstant cum ardentibus tædis. Num dubitas, quin sibi hæc videre videatur? itēque cetera:

Intendit crinitus Apollo

Arcum auratum ^g Luna innixus.

g L. genu innixus.

30 Diana facem iacit à leua. Quī magis hæc crederet, si essent, quàm credebat, quia

quia videbantur? apparet enim iam cor cum oculis consentire. omnia autem hæc proferuntur, ut illud efficiatur, quo certius nihil potest esse: inter visa vera, & falsa, ad animi assensum, nihil interesse. Vos autem nihil agitis, cum falsa illa ut furiosorum, vel somniantium, recordatione ipsorum refellitis: non enim id quaeritur, qualis recordatio fieri soleat eorum, qui experrecti sunt: aut eorum, qui furere^a destiterint: sed qualis visio fuerit aut furentium, aut somniantium tum, cum commuebantur. Sed ab eo à sensibus. Quid est, quod ratione percipi possit? dialecticam inuentam esse dicitis, veri, & falsi quasi disceptatricem, & iudicem. cuius veri & falsi? & in qua re? in geometriane, quid sit verum, vel falsum, dialecticus iudicabit, an in litteris, aut in musicis? At ea non nouit. In philosophia igitur: sol quatus sit, quid ad illum? quod sit summum bonum, quid habet, ut queat iudicare? quid igitur iudicabit? quæ cõiunctio, quæ disiunctio vera sit, quid ambiguum dictum sit, quid sequatur quæque res, quid repugnet? Si hæc, & horum similia iudicat, de se ipsa iudicat. plus autem pollicebatur. nam hæc qui de iudicare, ad ceteras res, quæ sunt in philosophia multa, atque magna, non est satis. sed quonia in ea arte tantum ponitis: videte, ne contra vos tota nata sit. quæ primo progressu festiue tradit elementa loquendi, et ambiguum intelligentiam, concludendique rationem: tum, paucis additis, venit ad soritas, lubricum sanè, & periculosum locum: quod tu modò dicebas esse vitiosum interrogandi genus. Quid ergo? istius vitij num nostra culpa est? rerum natura nullam

a L. destiterunt:

b L. In philosophia igitur?

c. al. Quid? ergo istius vitij num nostra culpa est?

- nullam nobis dedit cognitionem finium, ut vlla in
 re statuere possimus, quatenus nec hoc in aceruo
 tritici solùm, vnde nomen est, sed vlla omnino in
 re minutatim interroganti: diues, pauper: clarus,
 5 obscurus sit: multa, pauca: magna, parua: longa,
 breuia: lata, angusta: quanto aut addito, aut dem-
 to, certum respondeamus, non habemus. At vitiosi
 sunt soritæ. Frangite igitur eos, si potestis, ne mole
 sti sint. erunt enim, nisi caueatis. cautum est, inquit.
 10 placet enim Chrysippo, cum gradatim interroge-
 tur, verbi causa, tria, pauca sint, an'ne multa: ali-
 quanto prius, quàm ad multa perueniat, quiesce-
 re, id est, quod ab ijs dicitur, ἡσυχάζειν. Per me vel
 stertas licet, inquit Carneades, non modò quie-
 15 scas, sed quid proficit? sequitur enim qui te ex som-
 no excitet, & eodẽ modo interroget.^a Quod in nu-
 mero conticuisisti: si ad eum numerum vnum addide-
 ro, multane erunt? progrediere rursus, quoad vide-
 bitur. Quid plura? hoc enim^b fateris, neque vlti-
 mum te paucorum, neque primum multorum respõ-
 20 dere posse. cuius generis error ita manat, ut non vi-
 deam, quò non possit accedere. Nihil me lædit, in-
 quit. ego enim: vt agitator callidus, prius quã ad
 finem veniam, equos sustinebo: eoque magis, si lo-
 cus is, quò ferentur equi, præceps erit. sic me, in-
 25 quit, ante sustinebo, nec diutiùs captiosè interro-
 ganti respondebo. Si habes, quod liqueat, neque re-
 spondes: superbe: si non habes, ne tu quidem perspi-
 cis, si, quia obscura: concedo. sed negas te vsque
 30 ad obscura progredi. illustribus igitur rebus insi-
 stis. si id tantummodò, ut taceas: nihil assequeris.

a L. Quo in numero conticuisisti:

b fort fatebitur,

quid

quid enim ad illum, qui te captare vult, vtrum ta-
 centem irretiat te, an loquentem? sin autem vsque
 ad nouem, verbi gratia, sine dubitatione respondes
 pauca esse, in decimo insistis: etiam à certis, & illu-
 strioribus cohibes assensum: hoc idem me in obscu-
 ris facere non sinis. nihil igitur te contra soritas
 ars ista adiuvat: s^b a quæ nec augendi, nec minuen-
 di, quid aut primum sit, aut postremū, docet, Quid,
 quod eadem illa ars, quasi Penelope telam rete-
 xens, tollit ad extremum superiora? vtrum ea ve-
 stra, an nostra culpa est? nempe fundamentum dia-
 lecticæ est, quidquid enuntietur (id autem appella-
 tur ἀξιωμα: quod est quasi effatum) aut verum esse,
 aut falsum. quid igitur? hæc vera, an falsa sunt?
 Si te mentiri dicis, idque verum dicis: mentiri, ve-
 rum dicis. Hæc scilicet b inexplicabilia esse dicitis.
 quod est odiosius, quàm illa, quæ nos c incõprehensæ
 & nõ percepta dicimus. Sed hæc omitto. illud que-
 ro, si ista explicari non possunt, nec eorum vllum
 iudicium inuenitur, vt respondere possitis, verane
 an falsa sint: vbi est illa definitio, effatum est id,
 quod aut verum, aut falsum sit? Rebus sumtis, ad-
 iungam, ex his sequendas esse alias, alias impro-
 bandas, quæ sint in genere cõtrario: Quo modo igitur
 hoc conclusum esse iudicas? Si dicis nunc luce-
 re, & verum dicis: lucet. dicis autem lucere, & ve-
 rum dicis. lucet igitur. probatis certè genus, & ve-
 rissime conclusum dicitis. itaque in docendo, cum
 primum concludendi modum traditis. aut, quid-
 quid igitur eodem modo concluditur, probabitis:
 aut ars ista nulla est. Vide ergo, hanc conclusionem
 probatu-

L. quæ nec
 ugenti, nec
 minuēti, qd
 ut pr. al.
 ut nec au-
 entem, nec
 minuētiem,
 uid &c.

ἀπὸρα :
 ἀκατάλη-
 γτα

5

10

15

20

25

30

probatu-

probaturus ne sis. Si dicis te mentiri, verumque dicis: mentiris. dicis autem te mentiri, verumque dicis. mentiris igitur. Quis potes hanc non probare, cum probaueris eiusdem generis superiorem? Hac

5 Chrysippéa sunt, ne ab ipso quidem dissoluta. quid enim faceret huic conclusioni? si lucet, lucet. lucet autem. lucet igitur. ^a Crederet scilicet. ipsa enim

^a L. Cederet
scilicet.

10 differt? Si mentiris, mentiris. mentiris autem. mentiris igitur. Hoc negas te posse nec approbare, nec improbare. Quis igitur magis illud? Si ars, si ratio, si via, si vis denique conclusionis valet: eadem est

in utroque. Sed hoc extremum eorum est. postulant, ut excipiantur hæc inexplicabilia. Tribunum aliquem censeo adeant. à me istam exceptionem numquam impetrabunt. etenim cum ab Epicuro, qui totam dialecticam & contemnit, & irridet, non impetrent, ut verum esse concedat, quod ita effabi

20 mur, aut viuet cras Hermachus, aut non viuet: cum dialectici sic statuunt, omne, quod ita disiunctum sit, quasi, aut etiam, aut non, non modò verum esse, sed etiam necessarium: ¹⁹ vide, ^b quàm sit cautus

^b fort. quàm
sic catus

25 utrum concessero: necessariū esse necesse erit, cras Hermachum aut viuere, aut non viuere. nulla autem est in natura rerum talis necessitas. Cum hoc igitur dialectici pugnent, id est, Antiochus, et Stoici. totam enim euertit dialecticam. nam si è contrarijs disiunctio (contraria autem ea dico, cum alterum ait, alterum negat) si talis disiunctio, falsa potest

est

test esse, nulla vera est. mecum verò quid habent li-
 tium, qui ipsorum disciplinam sequor? Cùm aliquid
 huiusmodi inciderat, sic ludere Carneades solebat.
 Si rectè^a conclusit: teneo. sin vitiosè: minam Dioge-
 nes reddat. ab eo enim Stoico dialecticam didice-
 rat. hæc autem merces erat dialecticorum. sequar
 igitur eas vias, quas didici ab Antiocho: nec repe-
 rio, quomodo iudicem, Si lucet, lucet, verum esse,
 ob eam causam, quod ita didici, omne, quod ipsum
 ex se connexum sit, verum esse: non iudicem, Si mē-
 10
 tiris, mentiris: eodem modo esse connexum. Aut
 igitur hoc, & illud: aut nisi hoc, ne illud quidem iu-
 dicabo. Sed, vt omneis istos aculeos,^b & totum tor-
 tuosum genus disputandi relinquamus, ostēdamus-
 que, qui simus: iam, explicata tota Carneadis sen-
 15
 tentia, Antiochi ista corruent vniuersa. Nec verò
 quidquam ita dicam, vt quisquam id fingi suspice-
 tur: à Clitomacho sumam, qui vsque ad senectutem
 cum Carneade fuit, homo & acutus, vt Pænus, et
 valde studiosus, ac diligens. & quattuor eius libri
 20
 sunt de sustinendis assensionibus. hæc autem, quæ
 iam dicam, sunt sumta de primo. Duo placet esse
 Carneadi visorum genera: in vno hæc diuisionem,
 Alia visa esse, quæ percipi possint: alia, quæ non
 possint: in altero autem, Alia visa esse probabilia,
 25
 alia non probabilia. itaque, quæ contra sensus, con-
 trāque perspicuitatem dicantur, ea pertinere ad su-
 periores diuisionem: contra posteriorem nihil di-
 ci oportere. quare ita placere, tale visum nullum
 esse, vt perceptio consequeretur: vt autem proba-
 30
 tio, multa. etenim contra naturam esse, si proba-
 bile,

a L. cōclusit:

b fort. & hoc
totum

a fort. sequeretur enim
omnis vitæ
&c.

bile nihil esset. ^a Sequitur omnis vitæ ea, quam tu,
Luculle, commemorabas, euersio. itaque & sensibus
probanda multa sunt; teneatur modò illud, non
inesse in his quidquam tale, quale non etiam falsum
nihil ab eo differens esse possit. sic, quidquid ac
ciderit specie probabile, si nihil se offeret, quod sit
probabilitati illi contrarium, vt etur eo sapiens: ac
sic omnis ratio vitæ gubernabitur. etenim is quoque,
qui à vobis sapiens inducitur, multa sequitur
probabilia, non comprehensa, neque percepta, neque
assensa, sed similia veri: quæ nisi probet, omnis vita
tollatur. Quid enim? conscendens nauem sapiens,
num comprehensum animo habet, atque perceptum,
se ex sententia nauigaturum? qui potest? sed
si iam ex hoc loco proficiatur Puteolos stadia
triginta, probo nauigio, bono gubernatore, hac trā
quillitate: ^b probabile videatur, se illuc venturum
esse saluum. Huiusmodi igitur visis consilia capiet
& agendi, & non agendi: faciliorque erit, vt albā
niuem esse probet, quàm erat Anaxagoras: qui id
non modò ita esse negabat, sed sibi, quia sciret aquā
nigram esse, vnde illa concreta esset, albam ipsam
esse ne videri quidem. & quæcumque res cum sic
attinet, vt sit visum illud probabile, neque vlla re
impeditum: mouebitur. nō enim est è saxo sculptus,
aut è robore dolatus. habet corpus: habet animum:
mouetur mente: mouetur sensibus: vt ei multa vera
videantur. ^c neque tamen habere insignem illam,
& propriam percipiendi notam: eoque sapientem
non assentiri, quia possit eiusdem modi existere
falsum aliquod, cuiusmodi hoc verum. neque nos

b L. probabile
ei videatur, se

c L. neque tamē
habet inf. & ita
q. v. c.

cōtra sensus aliter dicimus, ac Stoici: qui multa fal-
 sa esse dicunt, longēque aliter se habere, ac sensibus
 videantur. Hoc autem si ita sit, vt vnum modò sen-
 sibus falsum videatur: prestò est, qui neget, rem vl-
 lam percipi posse sensibus. ita, nobis tacentibus, ex 5
 vno Epicuri capite, altero vestro, perceptio, & cō-
 prehensio tollitur. Quod est caput Epicuri? Si vllū
 sensibus visum, falsum est: nihil percipi potest, quod
 vestrum? Sunt falsa sensus visa. Quid sequitur?
 vt taceam, conclusio ipsa loquitur, nihil posse perci- 10
 pi. Non concedo, inquit, Epicuro. Certa igitur cum
 illo, qui à te totus diuersus est: noli mecum, qui hoc
 quidē certē, falsi esse aliquid in sensibus, tibi absen-
 tior. Quamquam nihil mihi tam mirum videtur,
 quàm ista dici ab Antiocho quidem maxime, cui 15
 erant, quæ paullo antè dixi, notissima. licet enim
 hæc quiuis arbitrato suo reprehendat, quòd nege-
 mus rem vllam percipi posse. certē leuior reprehen-
 sio est, quòd tamē dicimus esse quædam probabilia,
 non videtur hoc satis esse vobis. ne sit. illa certē de- 20
 bebamus effugere, quæ à te vel maxime agitata sunt.
 nihil igitur cernis? nihil audis? nihil tibi est perspi-
 cuum? Explicauī paullo antè, Clitomacho auctore,
 quo modo ista Carneades diceret. accipe, quemad-
 modum ea dicantur à Clitomacho, in eo libro, quē 25
 ad C. Lucilium scripsit, poëtam, cū scripsisset vs-
 dem de rebus ad L. Censorinum, eum, qui consul
 cum M. Manilio fuit. scripsit igitur his ferè ver-
 bis. sunt enim mihi nota, propterea quòd earum ip-
 sarum rerum, de quibus agimus, prima institutio, 30
 & quasi disciplina illo libro continetur. sed scrip-
 tum

tum est ita: Academicis placere, esse rerū⁶⁰ eius-
 modi dissimilitudines, vt aliæ probabiles videan-
 tur, aliæ contrā: id autē non esse satis, cur alia per-
 5 cipi posse dicas, alia non posse, propterea quod mul-
 ta falsa probabilia sint: nihil autem falsi, percep-
 tum, & cognitum possit esse. Itaque ait vehemen-
 ter errare eos, qui dicant, ab Academia sensus eri-
 pi, à quibus numquam dictum sit, aut colorem, aut
 saporem, aut sonum nullum esse: illud sit disputatū,
 10 non inesse in his propriam, quæ nusquam alibi es-
 set, veri & certi notam. Quæ cum exposuisset,
 adiungit, dupliciter dici assensus sustinere sapien-
 tem: vno modo, cum hoc intelligatur, omnino eum
 rei nulli assentiri. altero, cum se, à respondendo, vt
 15 aut approbet quid, aut improbet, sustineat, vt ne-
 que neget aliquid, neque aiat. Id cum ita sit: alte-
 rum placere, vt numquam assentiatur: alterum te-
 nere, vt sequens probabilitatem, vbicumque hæc
 aut occurrat, aut deficiat, aut etiam, aut non,^b re-
 20 spondere possit: nec, vt placeat, eum, qui de omni-
 bus rebus contineat se ab assentiendo, moueri ta-
 men, & agere aliquid, ^c reliquit eiusmodi visa,
 quibus ad actionem excitemur: item ea, quæ inter-
 rogati in vtramque partem respondere possumus,
 25 sequentes tantummodò quod ita visum sit, dum si-
 ne assensu: neque tamen omnia eiusmodi visa ap-
 probari, sed ea, quæ nulla re impedirentur. Hæc si
 vobis non probamus, sint falsa sanè: inuidiosa cer-
 tē non sunt. non enim lucem eripimus: sed ea, quæ
 30 vos percipi, comprehendique, eadem nos, si modò
 probabilia sint, videri dicimus. Sic igitur inducto

a fort. Quæ
 cum exposu-
 it, adiungit,
 &c. al. Quæ
 cum exposu-
 isset, adiu-
 nit,
 b L. respōde-
 re possit. nā,
 cū placeat,
 eum, qui de
 omnib. reb.
 contineat, se
 ab assent. mo-
 ueri tamē, &c

c al. reliquit
 se eiusmodi
 visa, q.

& constituto probabili, & eo quidem expedito, so-
 luto, libero, nulla re implicato, vides profecto, Lu-
 culle, iacere iam illud tuum perspicuitatis patrocini-
 um. iisdem enim hic sapiens, de quo loquor, ocu-
 lis, quibus iste vester calum, terram, mare intuebi-
 tur: iisdem sensibus reliqua, quæ sub quemque sen-
 sum cadunt, sentiet. Mare illud quidem nunc fauo-
 rio nascente, purpureum videtur, nec tamen as-
 sentietur, ⁶¹ quia nobismetipsis modò ceruleum vi-
 debatur, ^a mare flauum, quòdque nunc, quia à sole
 collucet, albescit, & vibrat, dissimileque est ^b pro-
 ximo ei continenti: vt, etiam si possis rationem red-
 dere, cur id eueniat, tamen non possis id verum es-
 se, quod videbatur oculis, defendere. Unde memo-
 ria, si nihil percipimus? (sic enim quærebatur,) quòd
 meminisse visa, nisi comprehensa, non possumus. ^c
 Quid Polyenus, qui magnus mathematicus fuis-
 se dicitur? is posteaquàm Epicuro assentiens, totam
 geometriam esse falsam credidit, num illa etiam,
 quæ sciebat, oblitus est? Atqui, falsum quod est, id
 percipi non potest, vt nobismetipsis placet. Si igitur
 memoria, perceptarum, comprehensarumque
 rerum est: omnia, quæ quisque meminit, habet ea
 comprehensa, atque percepta. falsi autem compre-
 hendi nihil potest: & omnia meminit Scyron Epicu-
 ri dogmata. vera igitur illa sunt nunc omnia. Hoc
 per me licet. sed tibi aut concedendum ita esse, quod
 minimè vis: aut memoriam mihi remittas, oportet,
 & facile esse ei locum, etiam si comprehensio,
 perceptioque nulla sit. Quid fiet artibus? quibus?
 ijs ne, quæ ipsæ fatentur coniectura se plus vti, quàm
 scientia:

a L. manè ra-
 uum, nunc,
 quia à sole.
 coll.
 b L. pximo,
 & continen-
 ti: vt, etiam

c al. Quid?
 Polyen⁹, qui
 magnus ma-
 thematicus
 fuisse dicit,
 is &c.

scientia: an ijs, quæ tantùm id, quod videtur, sequitur, nec habent istam artem vestram, qua vera & falsa dyudicent? Sed illa sunt lumina duo, quæ maxime causam istam continent. primùm enim negatis fieri posse, vt quisquam nulli rei assentiatur. At id quidem perspicuum est: cùm Panætius, princeps propè, meo quidem iudicio, Stoicorum, ea de re dubitare se dicat, quam omnes, præter eum, Stoici certissimam putant, vera esse haruspicum auspicia, oracula, somnia, vaticinationes, seque ab assensu sustineat: ^a quod is potest facere, vt de ijs rebus, quas illi, à quibus ipse didicit, certas habuerint: cur id sapiens de reliquis rebus facere non possit? an est aliquid, quod positum ^b vel improbare, vel approbare possit, dubitari non possit? an tu in sortitis poteris hoc, cùm voles: iùe in reliquis rebus nõ poterit eodem modo insistere, præsertim cùm possit sine assensione ipsam verisimilitudinem non impeditam sequi? Alterum est, quòd negatis actionem ullius rei posse in eo esse, qui nullam rē assensu suo comprobet. primùm enim videri oportet, in quo sit etiam assensus. dicunt enim Stoici, sensus ipsos assensus esse: quos quoniam appetitio consequatur, actionem sequi. tolli autem omnia, si visa tollantur. Hac de re in vtramque partem & dicta sunt, & scripta multa. ^c vide superiora, sed breui res potest tota confici. ego enim etsi maximam actionem puto, repugnare visis, obsistere opinionibus, assensus lubricos sustinere, credoque Clitomacho ita scribenti, ⁶² ^d Herculis quendam laborem exantlatum à Carneade, quòd, vt seram, & immanem bel

a L. quod is potest facere de ijs rebus, quas illi,
 b L. vel improbari, vel approbari p.

c hoc totū, vide superiora: delendū.

d L. Herculis quendam lab.

uam, sic ex animis nostris assensionem, id est, opina-
 tionem, & temeritatem extraxisset: tamen, ut ea
 pars defensionis relinquatur, quid impediēt actio-
 nem eius, quia probabilia sequitur, nulla re impe-
 diente? Hoc, inquit, ipsum impediēt, quod statuet, 5
 ne id quidem, quod probet, posse percipi. Iam istuc
 te quoque impediēt in nauigando, ^a in conferendo,
 in uxore ducenda, in liberis procreandis, pluri-
 misque in rebus, in quib. nihil sequere, præter pro-
 babile. Et tamen illud vsitatum, & sæpe repudia- 10
 tum refers, non ut Antipater, sed, ut ais, pressius.
 nam Antipatrum reprehensum, quod diceret, con-
 sentaneum esse ei, qui affirmaret, nihil posse com-
 prehendi, id ipsum saltē dicere posse comprehen-
 di: quod ipsi Antiocho pingue videbatur, et sibi cō 15
 trarium. non enim potest conuenienter dici, nihil
 comprehendi posse, si id ipsum comprehendi posse
 dicatur. illo modo potius putat ^b vrgendum fuisse
 Carneadem: cūm sapientis nullum decretum esse
 possit, nisi comprehensum, perceptum, cognitum, ut 20
 hoc ipsum decretum, quod sapientis esset, nihil pos-
 se percipi, fateretur esse perceptum. proinde quasi
 sapiens nullum aliud decretum habeat, ^c et sine de-
 cretis vitam agere possit. Sed ut illa habet proba-
 bilia, non percepta, sic hoc ipsum, nihil posse perci- 25
 pi. nam si in hoc haberet cognitionis notam, eadem
 vteretur in ceteris. quam quoniam non habet, vti-
 tur probabilibus. Itaque non metuit, ne confunde-
 re omnia videatur, & incerta reddere. non enim,
 quemadmodum, si quasitum ex eo sit, stellarum nu- 30
 merus par, an impar sit: item, si de officio, multis-
 que

a al. in sereno
do,

b v. e. vrgē-
dum

c L. nec sine
decretis vitā
ag. poss. al.
aut sine dec.
vitam agere
non possit.

que alijs de rebus, in quibus versatur, exercitatusque sit, nescire se dicat. in incertis enim nihil est probabile: in quibus autem est, in his non deerit sapienti, neque^a quid faciat, neque^b quid respondeat.

a L. quod faciat,
b L. quod respondet.

- 5 Ne illam quidem praetermisisti, Luculle, reprehensionem Antiochi. nec mirum: in primis enim est nobilis: qua solebat dicere Antiochus, Philonem maxime perturbatum. Cum enim sumeretur unum, esse quadam falsa visa: alterum, nihil ea differre à
- 10 veris; non attendere, superius illud ea re à se esse concessum, quod videretur esse quadam in visis differentia: eam tollit altero, quo neget visa à falsis vera differre: nihil tam repugnare. Id ita esset, si nos verum omnino tolleremus. non facimus. nam
- 15 tam vera, quam falsa cernimus. sed probandi species est: percipiendi signum nullum habemus. Ac mihi videor nimis etiam nunc agere ieiune. cum sit enim campus, in quo possit exultare oratio: cur eam in tantas angustias, & in Stoicorum dumeta con-
- 20 pellimus? si enim mihi cum Peripatetico res esset, qui id percipi posse diceret, quod impressum esset^c è vero: neque adhiberet illam magnam accessionem, quo modo imprimi non posset à falso: cum simplici homine simpliciter agerem, nec magnopere
- 25 contenderem. atque etiam, si, cum ego nihil dicerem posse comprehendi, diceret ille sapientem interdum opinari: non repugnarem, praesertim ne Carneade quidem huic loco valde repugnante. nunc quid facere possum? Quæro enim, quid sit, quod comprehendendi possit. respondet mihi non Aristoteles, aut Theophrastus. ne Xenocrates quidem, aut Po-
- 30

c L. à vero.

a L. sed nihil
lo minor, ef-
se tale verū,
quale f.

b L. Itaq in-
cognito ni-
mirū assen-
tiar.

lemo, ⁶³ sed nihil miror: quod est tale verum, qua-
le falsum esse non possit. Nihil eiusmodi inuenio. ⁶⁴
 b Itaque in cognitione nimirum assentiar, id est,
 opinabor. hoc mihi & Peripatetici, & vetus Aca-
 demia concedit: vos negatis, Antiochus in primis: 5
 qui me valde mouet: vel quòd amaui hominem, si-
 cut ille me: vel quòd ita iudico, politissimum, & a-
 cutissimum omnium nostræ memoriæ philosopho-
 rum. à quo primū quæro, quo tandem modo sit
 eius Academia, cuius se esse profiteatur? Vt omit- 10
 tam alia: hac duo, de quibus agitur, quis vñquam
 dixit aut veteris Academia, aut Peripateticorū?
 vel id solum percipi posse, quod esset verum tale,
 quale falsum esse non posset: vel sapientem nihil
 opinari? certè nemo. horum neutrum ante Zenonē 15
 magnopere defensum est. ego tamen vtrumque ve-
 rum puto: nec dico temporis causa: sed ita planè
 probo. illud ferre non possum, Tu, cum me incogni-
 to assentiri vetes, idque turpissimum esse dicas, &
 plenissimum temeritatis: tantum tibi arroges, vt 20
 exponas disciplinam sapientiæ, naturam rerū om-
 niū enoluas, mores fingas, sineis bonorum, malo-
 rumque constituas, officia describas, quam vitam
 ingrediar, definias: idēque etiam disputandi, &
 intelligendi iudicium dicas te, & artificium tradi 25
 turum: perficies, vt ego ista innumerabilia comple-
 tens, nusquam labar? nihil opiner? quæ tandem ea
 est disciplina, ad quam me deducas, si ab hac ab-
 straxeris? vereor, ne subarroganter facias, si di-
 xeris tuam. ^c Atque, ita dicas, necesse est. Neque 30
 verò tu solus, sed me ad suam quisque rapiet. Age
 resistero.

c L. Atqui ita
dicas. necesse
est, & ita o.
v. e.

resltero Peripateticis, qui sibi cum oratoribus cog-
 nationem esse, qui claros viros à se instructos^a di-
 cunt remp. saepe rexisse: sustinero Epicurèos, tot
 meos familiareis, tam bonos, tam inter se aman-
 teis viros: Diodoto quid faciam Stoico, quem à pue-
 ro audiui? qui mecum viuit tot annos? qui habi-
 tat apud me? quem & admiror, & diligo? qui ista
 Antiochia contemnit? Nostra, inquires, sola vera
 sunt. Certè sola, si vera. plura enim vera discrepan-
 tia esse non possunt. Utrum igitur nos^b impuden-
 tes, qui labi nolumus: an illi arrogantes, qui sibi
 persuaserint scire se solos omnia? Non me quidem,
 inquit, sed sapientem dico scire. Optimè: nempe ista
 scire, quæ sunt in tua disciplina. Hoc primùm qua-
 le est, à non sapiente explicari sapientiam? sed di-
 scedamus à nobismetipsis: de sapiente loquamur:
 de quo, vt sepe iam dixi, omnis hæc quæstio est. In
 treis igitur parteis & à plerisque, & à nobismet-
 ipsis distributa sapientia est. primùm ergo, si pla-
 cet, quæ de natura rerum sunt quæsitæ, videamus:
^c velut illud antè. Estne quisquam tanto inflatus
 errore, vt sibi se illa scire persuaserit? non quæro
 rationes eas, quæ ex coniectura pendent: quæ di-
 sputationibus huc, & illuc trahuntur, nullam adhi-
 bent persuadendi necessitatem. ^d Geometra prouide-
 ant, qui se profitentur non persuadere, sed co-
 gere: & qui omnia ^e vobis, quæ describunt, pro-
 bant. nõ quæro ex his illa initia mathematicorum:
 quibus nõ concessis, digitum progredi non possunt.
 Punctum esse, quod magnitudinẽ nullam habeat; &
 30 Extrematatem, & quasi libramentum, in quo nulla
 omnino

a al. dicans

b sic o. v. e.
al. imprudē-
tes,

c L. a te.

d fort. Geo-
metra hoc
videant.
e L. nobis.f L. Extréma
tatem, quæ
libramen

a L. Lineam
autem, longi
tudinem lati
tudine care
rentem. al. li
neam autem
sine vlla lati
tudine cur
rentem.
b si adigam
iuradum,

omnino crassitudo sit: ^a Lineamentum sine vlla lati
tudine carentem. Hac cum vera esse concessero: ⁶⁶
^b si adijciam iuradum, sapientemne prius, quam
Archimedes eos inspectante rationes omneis de
scripserit eas, quibus efficitur, multis partibus so
lem maiorem esse quam terram, iuraturum putas?
si fecerit: solem ipsum, quem deum censet esse, con
temserit. Quod si geometricis rationibus non est
crediturus, quæ vim afferunt in docendo, vos ipsi
vt dicitis: nã ille longè aberit, vt argumentis cre
dat philosophorum: aut, si est crediturus, quorum
potissimum? omnia physicorum licet explicare. sed
longum est. quæro tamen, quem sequatur. Finge,
aliquem nunc fieri sapientem, nõdum esse: ⁶⁷ ^c qua
potissimum sententia meliùs eliget disciplinam?
etsi quamcumque eliget, insipiens eliget. Sed sit
ingenio diuino, quem vnum è physicis potissimum
probabit? nec plus vno poterit. non persequor quæ
stiones infinitas: tãtùm de principijs rerum, è qui
bus omnia constant, videamus quem probet. est e
nim inter magnos homines summa dissensio. Prin
ceps Thales, vnus è septem, ⁶⁸ cui sex reliquos ^d cõ
sensisse primos ferunt: ex aqua dixit constare om
nia. At hoc Anaximandro, populari, et sodali suo,
non persuasit. is enim infinitatem nature dixit ef
se, è qua omnia gignerentur. post eius auditor Ana
ximenes, infinitum aëre: sed ea, quæ ex eo orirent
tur, definita, gigni autem terram. Aquam, ignem,
tum ex his omnia: Anaxagoras, ^e materiam infini
tam: sed eas ^f particulas simileis interse, & minu
tas; eas primùm confusas, postea in ordinem ad
ductas

c L. quam po
tissimū sen
tentiam, aut
quam disci
plinā meliùs
eliget? etsi,
quamc. elig.

d L. cõcessif
se primas f.

e L. materiã
infinitam, id
est, particul.
ὁμοιομή --
πειται

5

10

15

20

25

30

ductas à mente diuina : Xenophanes paullo etiam antiquior, vnum esse omnia, neque id esse mutabile, & id esse deum, neque natum vquam, & sempiternum, et conglobata figura: Parmenides, igne, qui moueat terram, quæ ab eo formetur : Leucippus, plenum : & inane: Democritus huic in hoc similis, vberior in ceteris: Empedocles, hæc peruulgata, & nota quattuor. Heraclitus, ignem: Melissus, hoc, quod esset infinitum, & immutabile, & fuisse semper, & fore : Plato ex materia in se omnia recipiente mundum esse factum censet à deo sempiternum. Pythagoræi, ex numeris, & mathematicorum inityis proficisci volūt omnia. Ex his eliget vester sapiens vnum aliquem, credo, quem sequatur : ceteri tot viri, & tanti, repudiati ab eo, condemnatique discedent. Quamcumque verò sententiam probauerit, eam sic animo comprehensam habebit, vt ea, quæ sensibus: nec magis approbabit nunc lucere, quàm, quoniam^a Stoicus, hunc mundum esse sapientem, habere mentem, quæ & se, & ipsum fabricata sit, & omnia moderetur, moueat, regat.^b Erit persuasum etiam, solem, lunam, stellas omneis, terram, mare, deos esse, quòd quædam animalis intelligentia^c per omnia ea^c permeet, & transeat: fore tamen aliquando, vt omnis hic mundus ardore deflagret. Sint ista vera : (vides enim iam me fateri aliquid esse veri) comprehendì ea tamen, & percipi nego. cum enim tuus iste Stoicus sapiens syllabatim ista dixerit, veniet flumen orationis aureum fundens Aristoteles, qui illum desipere dicat : neque enim ortum esse vquam mundum,

a L. Stoicus
est, h.

b L. Erit ei

c al. permā
nect.

a L. nouo et
filio inito,
tam præcl.

dum, 7° quod nulla fuerit, ^a nouo consilio inito tã
præclari operis inceptio, & ita eum esse vndique
aptum, vt nulla vis tantos queat motus, mutatio-
nẽque moliri, nulla senectus diuturnitate tempo-
rum exsistere, vt hic ornatus vniquam dilapsus oc- 5
cidat. Tibi hoc repudiare, illud autem superius, si-
cut caput, & famam tuam, defendere necesse erit:
b L. relinque
tur?
mibi, ne vt dubitem quidẽ, ^b relinquatur? vt omit-
tam leuitatem temere assentientium, quanti liber-
tas ista æstimãda est, non mihi necesse esse, quod ti 10
bi est? Cur deus, omnia ^c nostri causa cum faceret
(sic enim vultis) tantam vim natricum, vipera-
rumque fecerit? cur mortifera ^d tam multa perni-
ciosa terra, marique disperferit? negatis hæc tam
politẽ, tãque subtiliter effici potuisse sine diuina 15
aliqua solertia. cuius quidem vos maiestatem de-
ducitis vsque ad apium, formicarumque perfectio-
nem: vt etiam inter deos ^e Myrmecides aliquis,
minutorum opusculorum fabricator, fuisse videat-
tur. Negas sine deo posse quidquam. Ecce tibi è trã 20
suerso Lampsacenus Strato, qui det isti deo immu-
nitatem magni quidem muneris. Sed cum sacerdo-
tes deorum vacationẽ habeant, quanto est æquius
habere ipsos deos? negat opera deorum se vti ad fa-
bricandum mundum. quęcumque sint docet, omnia 25
esse effecta natura: nec, vt ille, qui asperis, & leui-
bus, & hamatis, vncinatisque corporibus concre-
ta hæc esse dicat, interieclo inani. somnia cęset hæc
esse Democriti, non docentis, sed optantis. ipse au-
tem singulas mundi parteis persequens, quidquid 30
aut sit, aut fiat, naturalibus fieri, aut factum esse
docet

b L. relinque
tur?

c al. nostra

d L. tam mul-
ta tam mul-
ta pernit.

docet ponderibus, & motibus. Sic ille & deum^a
 opere magno liberat: & me timore. Quis enim po-
 test, cum existimet à deo se curari, non & dies, &
 nocteis diuinum numen horrere? & si quid aduer-
 si acciderit: quod cui non accidit? extimescere, ne
 id iure euenerit? Nec Stratoni tamen assentior: ne
 que verò tibi, modò hoc, modò illud probabilius vi-
 detur. Latent ista omnia, Luculle, crassis occultata,
 et circumfusa tenebris, vt nulla acies humani inge-
 nij tanta sit, quæ penetrare in calum, terram intra-
 re possit. corpora nostra non nouimus: qui sint situs
 partium, quam vim quæque pars habeat, ignora-
 mus. ita que medici ipsi, quorum intererat ea nosse,
 aperuerunt, vt ea viderent.⁷²^b nec eo tamen aiunt
 empiricis notiora esse illa: quia possit fieri, vt pate-
 facta, & detecta mutantur. Sed ecquid nos eodem
 modo rerum naturas persecare, aperire, diuidere
 possumus, vt videamus, terrane penitus defixa sit,
 & quasi radicibus suis hæreat, an media pendeat?
 20 Habitari ait Xenophanes in luna, eamque esse ter-
 ram multarum vrbiũ, & montium. portentosa vi-
 dentur: sed tamen neque ille, qui dixit, iurare pos-
 set ita se rem habere, neque ego. Nonne etiam di-
 citis, esse è regione nobis,⁷³ è contraria parte ter-
 ræ, * * * qui aduersis vestigijs stent contra no-
 25 stra vestigia, quos Antipodas vocatis? cur mihi
 magis^c succensetis, qui ista non aspernor, quàm
 eis, qui, cum audiunt, desipere vos arbitrantur?^d
 Nicetas Syracusius, vt ait Theophrastus, calum,
 30 solem, lunam, stellas, supera denique omnia, stare
 censet: neque, præter terram, rem vllam in mundo

moneri:

a L. opera
magna

b L. Nec e-
tamen aiunt
empirici n-
tiora &c.
& ita v. e.

c L. succensetis,
& ita
c.

d L. Nicetas
Syracusus. ex
Diog. Laër-
tius

moueri: quæ cum circum axem se summa celeritate
 conuertat, & torqueat, eadem effici omnia, quæ, si
 stante terra cælum moueretur. atque hoc etiam
 Platonem in Timæo dicere quidam arbitrantur,
 sed paullo obscurius. Quid tu Epicure? loquere. pu
 tas solem esse tantulum? ^{74^a} Ego ne vobis quidem
 tantum. sed & vos ab illo irridemini: & ipsi illum
 vicissim eluditis. Liber igitur à tali irrisione Socra
 tes, liber Aristo Chius, qui nihil istorum sciri pu
 tat posse. Sed redeo ad animum, & corpus. Satisne
 tandem ea nota sunt nobis, quæ neruorum natura
 sit, quæ venarum? tenemusne, quid animus sit? vbi
 sit? denique, sitne, ^b aut, vt Dicæarcho visum est,
 ne sit quidem vllus? si est: treisne parteis habeat, vt
 Platoni placuit, rationis, iræ, cupiditatis, an sim
 plex, vnusque sit? si simplex, vtrum sit ignis, an
 anima, an sanguis? ⁷⁵ an, ^c vt Xenocrates, mens
 nullo corpore? quod intelligi, quale sit, vix potest.
 & , quid quid est mortale sit, an æternum? nam ^d
 vtraque in parte multa dicuntur. Horum aliquid
 vestro sapienti certum videtur: nostro, ne quid ma
 ximè quidem probabile sit, occurrit. ita sunt in ple
 risque contrariarum rationum paria momenta.
 Sin agis verecundiùs, & me accusas, non quòd
 tuis rationibus non assentiar, sed quòd nullis: vin
 cam animum: cuique assentiar, deligam quem po
 tissimum? quem? Democritum? semper enim, vt sci
 tis, studiosus nobilitatis sui. Urgebor iam omnium
 vestrum conuicio. Tùne aut inane quidquam putes
 esse, cum ita complexa, & conferta sint omnia. ^{76^c}
 vt & quod mouebitur corporum cedat, & quæ quid
 que

a L. Egone?
 ne bis quidè
 tantum.

b L. an, vt D.

e L. vt Xeno
 crati,

d fort. vtrâ
 que in partè

a L. vt. & qua
 rumque mo
 ueatur cor
 pus, ea aliud
 cedat, & qua
 quidq; cesse
 rit, ea aliud
 illico suble
 uetur.

que cesserit, aliud illico subsequatur? aut atomos
 vllas, è quibus quidquid efficiatur, illarum sit dissi-
 millimum? aut sine aliqua mente rem vllam effici
 posse præclaram? & cum in vno mundo ornatus?
 5 hic tam sit mirabilis, innumerabileis. supra, infra,
 dextrà, sinistrà, antè, post, alios dissimileis, alios
 eiusdem modi mundos esse? & vt nos nunc sumus
 ad Baulos, Puteolosque ^a videamus, sic innumera-
 10 ribus, rebus gestis, ingenijs, formis, atatibus, eis-
 dem de rebus disputanteis? & si nunc, aut si etiam
 dormientes aliquid animos videre videamur, ima-
 gines extrinsecus in animos nostros per corpus ir-
 rumpere? ^b Tu verò ne ista ascueris, neue fueris
 15 commentitis rebus assensus. nihil sentire, est me-
 lius, quàm tam praua sentire. Non ergo id agitur,
 vt aliquid assensu meo comprobem. quæ tu vide, ne
 impudenter etiam postules, non solùm arroganter:
 præsertim cum ista tua mihi ne probabilia quidem
 20 videantur. nec enim diuinationem quam probatis,
 vllam esse arbitror: fatumque illud etiam, quo om-
 nia contineri dicitis, contemno. ne ex edificatum
 quidem hunc mundum diuino consilio existimo. at-
 que haud scio, an ita sit. Sed cur ravior in inuidiâ?
 25 licetne per vos nescire, quod nescio? an Stoicis ip-
 sis inter se disceptare, mihi cū ijs non licebit? Zeno
 ni, & reliquis ferè Stoicis ather videtur summus
 deus, mente præditus, qua omnia regantur. Clean-
 thes, qui quasi maiorum est gentium Stoicus Zeno-
 nis auditor, Solè dominari, & rerum potiri putat.
 30 Itaque cogimur dissensione sapientum, dominum
 nostrum

a L. videm⁹,
 sic & innum-
 mer.

b v. e. Tu ve-
 rò ista ne a-
 scueris,

nostrum ignorare: quippe qui nesciamus, Soli, an
 Aetheri seruiamus.^a Solis autem magnitudo (ip-
 se enim hic radiatus me intueri videtur) admonet,
 ut crebrò faciam mentionem sui. Vos verò huius
 magnitudinem 77^b quasi decempeda: hinc enim me
 quasi malis archibectis mensuræ vestræ nego hoc:
 permensi refertis. ergo credere dubium est, vter
 nostrum sit, leuiter ut dicam, verecundior? neque
 tamen istas quæstiones physicorum, exterminan-
 das puto. est enim animorum, ingeniorumque natu-
 10
 rale quoddam quasi pabulum, consideratio, contem-
 platioque naturæ: 78^c erigimur: elatiores fieri vi-
 demur: humana despiciamus: cogitantesque supera,
 atque caelestia, hac nostra, ut exigua,^d & mi-
 nima, contemnimus. indagatio ipsa rerum tum ma-
 15
 ximarum, tum etiam occultissimarum, habet oble-
 ctationem. si verò aliquid occurreret, quod verisimi-
 le videatur: humanissima completur animus volu-
 ptate. Queret igitur hac & vester sapiens, & hic
 nosler: sed vester, ut assentiatur, credat, affirmet.
 20
 noster, ut vereatur temere opinari, præclarèque
 agi secum putet, si in eiusmodi rebus, verisimile
 quod sit, inuenerit. Veniamus nunc ad bonorum,
 malorumque notionem. sed paullulum antè dicen-
 dum est. non mihi videntur considerare,^e cum phy-
 25
 sica ista valde affirmant, earum etiam rerum au-
 thoritatem, si quæ illustriores videantur, amittere.
 non enim magis assentiuntur, neque approbant lu-
 cere nunc, quàm, cum cornix cecinerit, tū aliquid
 eam aut iubere, aut vetare: nec magis affirmabūt,
 30
 signum illud, si erunt mensi, sex pedum esse, quàm
 solem,

L. Solis au-
 tem magni-
 tudo quam
 obscura est.

p. se enim hic
 radiatus me
 intueri vide-
 tur, & admo-
 net, ut cr.

b. L. quasi de-
 tempeda
 permensi, re-
 fertis. Huic
 ra mensuræ
 vestræ, & vo-
 bis, quasi
 malis archi-
 bectis, nego
 ergo credite.
 Dubiu est v-
 ter nostrum,
 &c.

c. al. altiores
 f.

d. L. & minu-
 ta

e. L. se, cum
 physica.

solem, quem metiri non possunt, plus quàm duode-
 uiginti partibus maiorem esse, quàm terram. Ex
 quo illa conclusio nascitur; Si, sol quantus sit, perci-
 pi non potest, qui ceteras res eodem modo, quo ma-
 5 gnitudinem solis, approbat, is eas res non perci-
 pit. magnitudo autem solis percipi non potest. qui
 igitur id approbat, quasi percipiat, nullam rē perci-
 pit. Responderint, posse percipi, quantus sol sit. non
 repugnabo, dummodò eodem pacto cetera percipi,
 10 comprehendique dicant. nec enim possunt dicere;
 aliud alio magis, minùsve comprehendì: quoniam
 omnium rerù vna est definitio cōprehendēdi.^a Sed,
 quod cæperam, quid habemus in rebus bonis, &
 malis explorati? nempe fines constituendi sunt, ad
 15 quos & bonorum & malorum summa referatur.
 Qua de re est igitur inter summos viros maior dis-
 sensio? ^b & omitto illa, quæ relicta iam videntur,
 & Herillum, qui in cognitione, & scientia summū
 bonum ponit. qui cùm Zenonis auditor esset, vides
 20 quantum ab eo dissenserit, & quàm non multum à
 Platone Megarici: quorum fuit nobilis disciplina.
 cuius, vt scriptum video, princeps Xenophanes,
 quem modò nominavi: deinde eum secuti, Parmeni-
 des, & Zeno. itaque ab his ^c Eretriaci philosophi
 25 nominabantur. post Euclides, Socratis discipulus,
 Megareus: à quo idem illi Megarici dicti: qui id bo-
 num solum esse dicebant, quod esset vnum, & simi-
 le, & idem, & semper. hi quoque multa à Platone.
 A Menedemo autem, quòd is ^d Eretrias fuit, Ere-
 triaci appellati: quorum omne bonum in mente po-
 situm, & mentis acie, qua verum cerneretur. Illis
 30

a L. Sed quod
 cæperam. Quid
 hab.

b L. Et omisit
 illa,

c L. Eleatici
 phil.

d L. Eretri-
 cius
 f. al. Ere-
 trius .

G similia,

dogma prodere. contineo igitur me, ne incognito assentiar: quod mihi tecum est dogma commune. Ecce multo maior etiam dissensio, Zeno in vna virtute positam beatam vitam putat. Quid Antiochus? Etiam, inquit: beatam, sed non beatissimam. Deus ille, qui nihil censuit deesse virtuti, homuncio hic, qui multa putat præter virtutem homini partim cara esse, partim etiam necessaria. Sed ille vereor ne virtuti plus tribuat, quam natura patitur, præsertim Theophrasto^a multa disertè, copiosèque dicente. & hic metuo ne vix sibi constet: qui cum dicat esse quadam & corporis, & fortunæ mala, tamen eum, qui in his omnibus sit, beatum fore censet, si sapiens sit. Distrahor: ^b tum hoc mihi probabilius, tum illud videtur: & tamen, nisi alterutrum sit, virtutem iacere planè puto. Verùm in his discrepant. ^c Quid illud? in quibus consentiunt, num pro veris probare possumus? Sapientis animum numquam neque cupiditate moueri, neque lætitia efferrì. Age, hæc probabilia sanè sint: num etiam illa? numquam timere, numquam dolere. sapiensne non timeat? ^d nec, si patria deleatur, non doleat? Satis durum: sed Zenoni necessarium: cui, præter honestum, nihil est in bonis: tibi verò, Antioche, minimè: cui, præter honestatem, multa bona: præter turpitudinem multa mala videntur: quæ & venientia metuat sapiens necesse est, & venisse doleat. Sed quæro, quando ista fuerint ab Academia vetere decreta, vt animum sapientis commoueri, & conturbari negarent? mediocritates illi probant, & in omni permotione naturalem vole-

^a L. multa cõtrà discernit, cop.

^b L. cum hoc in.

^c L. Quid? illa, in quibus consentiunt, num &c.

^d L. nec, si patria deleatur, doleat?

bant esse quendam modum . legimus omnes Crantoris, veteris Academici, de luctu. est enim non magnus, verum aureolus, & , vt Tuberoni Panatius præcipit, ad verbum ediscendus libellus. Atque illi quidem etiam vtiliter à natura dicebant per motiones istas animis nostris datas: metum, cauendi causa: misericordiam, agritudinemque, clementia: ipsam iracundiam, fortitudinis quasi cotem esse dicebant: rectè, secusne, aliàs viderimus. atrocitas

10 ista quidem tua quo modo in veterem Academiã irruperit, nescio . Illa verò ferre non possum, non quoddam mihi displiceant: sunt enim Socratica pleraque mirabilia Stoicorum, quæ πᾶσι νομίζονται nominantur: sed vbi Xenocrates, vbi Aristoteles ista tetigit?

15 hos enim quasi eosdem esse vultis. illi vnumquam dicerent, sapientis solos reges? solos diuites? solos formosos? omnia, quæ vbi que essent, sapientis esse? neminem consulem, prætorè, imperatorem, nescio an ne quinquenirũ quidẽ quemquam nisi sapietẽ?

20 postremo, solum ciuẽ, solum liberum? insipientis omneis, peregrinos, exsules, seruos, furiosos? denique scripta Lycurgi, Solonis, ^a duodecim tabulas nostras, non esse leges? ^b ne vrbeis denique, aut ciuitates, nisi quæ essent sapientium? Hac tibi, Luculle, si es assensus. Antiocho, familiari tuo, tam sunt defendenda, quàm mœnia: mihi autem, bono modo: tantum, quantum videbitur. Legi apud Clitomachum, cum Carneades, & Stoicus Diogenes ad senatum in Capitolio starent. A. Albinum, qui tum,

30 P. Scipione, & M. Marcello consulibus prætor esset, eum, qui cum auo tuo, Luculle, consul fuit, sanè

a L. xii. tab.

b L. nec vrbeis deniq.

a L. sed nihil
 lo minor, ef-
 se tale vetū,
 quale f.

b L. Itaq. in-
 cognito ni-
 mirū assen-
 tiar.

lemo, ⁶³ sed nihil miror: quod est tale verum, qua-
 le falsum esse non possit. Nihil eiusmodi inuenio. ⁶⁴
^b Itaque in cognitione nimirum assentiar, id est,
 opinabor. hoc mihi & Peripatetici, & vetus Aca-
 demia concedit; vos negatis, Antiochus in primis: ⁵
 qui me valde mouet: vel quod amari hominem, si-
 cut ille me: vel quod ita iudico, politissimum, & a-
 cutissimum omnium nostrae memoriae philosopho-
 rum. à quo primū quæro, quo tandem modo sit
 eius Academia, cuius se esse profiteatur? Vt omit- ¹⁰
 tam alii: hac duo, de quibus agitur, quis vquam
 dixit aut veteris Academia, aut Peripateticorū?
 vel id solum percipi posse, quod esset verum tale,
 quale falsum esse non posset: vel sapientem nihil
 opinari? certè nemo. horum neutrum ante Zenonē ¹⁵
 magnopere defensum est. ego tamen vtrumque ve-
 rum puto: nec dico temporis causa: sed ita planè
 probo. Illud ferre non possum, Tu, cum me incogni-
 to assentiri vetes, idque turpissimum esse dicas, &
 plenissimum temeritatis: tantum tibi arroges, vt ²⁰
 exponas disciplinam sapientiae, naturam rerū om-
 niū euoluas, mores fingas, sineis bonorum, malo-
 rumque constituas, officia describas, quam vitam
 ingrediar, definias: idēque etiam disputandi, &
 intelligendi iudicium dicas te, & artificium tradi ²⁵
 turum: perficies, vt ego ista innumerabilia comple-
 etens, nusquam labar? nihil opiner? quæ tandem ea
 est disciplina, ad quam me deducas, si ab hac ab-
 straxeris? vereor, ne subarroganter facias, si di-
 xeris tuam. ^c Atque, ita dicas, necesse est. Neque ³⁰
 verò tu solus, sed me ad suam quisque rapiet. Age
 resistero.

c L. Atqui ita
 dicas, necesse
 est, & ita o.
 v. e.

reslitem Peripateticis, qui sibi cum oratoribus cog-
 nationem esse, qui claros viros à se instructos di-
 cunt temp. saepe rexisse: sustinuerunt Epicuræos, tot
 meos familiares, tam bonos, tam inter se aman-
 5 teis viros: Diodoto quid faciam Stoico, quem à pue-
 ro audiui? qui mecum viuit tot annos? qui habi-
 tat apud me? quem & admiror, & diligo? qui ista
 Antiochia contemnit? Nostra, inquires, sola vera
 sunt. Certè sola, si vera. plura enim vera discrepan-
 10 tia esse non possunt. Utrùm igitur nos ^b impuden-
 tes, qui labi nolumus: an illi arrogantes, qui sibi
 persuaferint scire se solos omnia? Non me quidem,
 inquit, sed sapientem dico scire. Optimè: nempe ista
 scire, quæ sunt in tua disciplina. Hoc primùm qua-
 15 le est, à non sapiente explicari sapientiam? sed di-
 scedamus à nobismetipsis: de sapiente loquamur:
 de quo, ut saepe iam dixi, omnis hæc quæstio est. In
 treis igitur parteis & à plerisque, & à nobismet-
 20 ipsis distributa sapientia est. primùm ergo, si pla-
 cet, quæ de natura rerum sunt quæsitæ, videamus:
 65 velut illud ^c antè. éstne quisquam tanto inflatus
 errore, ut sibi se illa scire persuaferit? non quæro
 rationes eas, quæ ex coniectura pendent: quæ di-
 sputationibus huc, & illuc trahuntur, nullam adhi-
 25 bent persuadendi necessitatem. ^d Geometria prouide-
 ant, qui se profitentur non persuadere, sed co-
 gere; & qui omnia ^e vobis, quæ describunt, probant.
 nõ quæro ex his illa initia mathematicorum:
 quibus nõ concessis, digitum progredi non possunt.
 30 Punctum esse, quod magnitudinè nullam habeat; ^f
 Extremitatem, & quasi libramentum, in quo nulla
 omnino

a al. dicana

b fico. v. e.
al. imprudē-
tes,

c La te.

d fort. Geo-
metriae ho-
videant,
e L. nobis,f L. Extremi-
tatem, qua
librament

a L. Lineam autem, longi tudinem lati tudine carentem. al. li neam autem sine vlla lati tudine cur rentem.

b si adigam iusiuradum,

c L. quam po tissimū sen tentiam, aut quam disei plinā meliūs eliget? et si, quame. elig.

d L. cōcessif se primas f.

e L. materiā infinitam, id est, particul.

ομορομη --
οιαι

omnino crassitudo sit: ^a Lineamentum sine vlla lati tudine carentem. Hac cum vera esse concessero: ⁶⁶

^b si adijciam iusiuradum, sapientemne prius, quam Archimedes eos inspectante rationes omneis descripserit eas, quibus efficitur, multis partibus solem maiorem esse quam terram, iuraturum putas? si fecerit: solem ipsum, quem deum censet esse, contemserit. Quod si geometricis rationibus non est crediturus, quæ vim afferunt in docendo, vos ipsi ut dicitis: nã ille longè aberit, ut argumentis credat philosophorum: aut, si est crediturus, quorum potissimum? omnia physicorum licet explicare. sed longum est. quæro tamen, quem sequatur. Finge, aliquem nunc fieri sapientem, nõdum esse: ⁶⁷ ^c qua potissimum sententia meliüs eliget disciplinam? ¹⁵ et si quamcumque eliget, insipiens eliget. Sed sit ingenio diuino, quem vnum è physicis potissimum probabit? nec plus vno poterit. non persequor quæstiones infinitas: tãtum de principijs rerum, è quibus omnia constant, videamus quem probet. est enim inter magnos homines summa dissensio. ²⁰ Princeps Thales, vnus è septem, ⁶⁸ cui sex reliquos ^d cõsensisse primos ferunt: ex aqua dixit constare omnia. At hoc Anaximandro, populari, et sodali suo, non persuasit. is enim infinitatem nature dixit esse, ²⁵ è qua omnia gignerentur. post eius auditor Anaximenes, infinitum aëre: sed ea, quæ ex eo orirentur, definita, gigni autem terram. Aquam, ignem, tum ex his omnia: Anaxagoras, ^e materiam infinitam: sed eas ^f particulas simileis inter se, & minutas; eas primùm confusas, postea in ordinem ad ductas ³⁰

ductas à mente diuina : Xenophanes paullo etiam antiquior, vnum esse omnia, neque id esse mutabile, & id esse deum, neque natum vquam, & sempiternum, et conglobata figura: Parmenides, ignē, qui moueat terram, quæ ab eo formetur : Leucippus, plenum : & inane: Democritus huic in hoc similis, vberior in ceteris: Empedocles, hæc peruulgata, & nota quattuor. Heraclitus, ignem: Melissus, hoc, quod esset infinitum, & immutabile, & fuisse semper, & fore : Plato ex materia in se omnia recipiente mundum esse factum censet à deo sempiternum. Pythagorēi, ex numeris, & mathematicorum initijs proficisci volūt omnia. Ex his eliget vester sapiens vnum aliquem, credo, quem sequatur : ceteri tot viri, & tanti, repudiati ab eo, condemnatique discedent. Quamcumque verò sententiam probauerit, eam sic animo comprehensam habebit, vt ea, quæ sensibus: nec magis approbabit nunc lucere, quàm, quoniam^a Stoicus, hunc mundum esse sapientem, habere mentem, quæ & se, & ipsum fabricata sit, & omnia moderetur, moueat, regat.^b Erit persuasum etiam, solem, lunam, stellas omneis, terram, mare, deos esse, quòd quædam animalis intelligentia^c per omnia ea^c permect, & transeat: fore tamen aliquando, vt omnis hic mundus ardore deflagret. Sint ista vera: (vides enim iam me fateri aliquid esse veri) comprehendi ea tamen, & percipi nego. cum enim tuus iste Stoicus sapiens syllabatim ista dixerit, veniet flumen orationis aureum fundens Aristoteles, qui illum desipere dicat : neque enim ortum esse vquam mundum,

a L. Stoicus est. h.

b L. Erit ei p

c al. permect, net.

L. nouo cō-
silio inito,
am p̄cl.

dum, 7° quòd nulla fuerit, ^a nouo consilio inito tã
præclari operis inceptio, & ita eum esse vndique
aptum, vt nulla vis tantos queat motus, mutatio-
nẽmque moliri, nulla senectus diurnitate tempo-
rum exsistere, vt hic ornatus v̄quam dilapsus oc-
cidat. Tibi hoc repudiare, illud autem superius, si-
cut caput, & famam tuam, defendere necesse erit:
mibi, ne vt dubitem quidẽ, ^b relinquatur? vt omit-
tam leuitatem temere assentientium, quanti liber-
tas ista æstimãda est, non mihi necesse esse, quod ti-
bi est? Cur deus, omnia ^c nostri causa cùm faceret
(sic enim vultis) tantam vim natricum, vipera-
rũque fecerit? cur mortifera ^d tam multa perni-
ciosa terra, marique disperferit? negatis hæc tam
politẽ, tamque subtiliter effici potuisse sine diuina
aliqua solertia. cuius quidem vos maiestatem de-
ducitis vsque ad apium, formicarũque perfectio-
nem: vt etiam inter deos ⁷¹ Myrmecides aliquis,
minutorum opusculorum fabricator, fuisse videat-
ur. Negas sine deo posse quidquam. Ecce tibi è trã
suerfo Lampsacenus Strato, qui det istli deo immu-
nitatem magni quidem muneris. Sed cùm sacerdo-
tes deorum vacationẽ habeant, quanto est æquius
habere ipsos deos? negat opera deorum se vti ad fa-
bricandum mundum. quęcumque sint docet, omnia
esse effecta natura: nec, vt illẽ, qui asperis, & leui-
bus, & hamatis, v̄ncinatisque corporibus concre-
ta hæc esse dicat, interiecto inani. somnia cõset hæc
esse Democriti, non docentis, sed optantis. ipse au-
tem singulas mundi partes persequens, quidquid
aut sit, aut fiat, naturalibus fieri, aut factum esse
docet

L. relinque
ur?

al. nostra

L. tam mul-
ta tam mul-
ta pernit.

5

10

15

20

25

30

docet ponderibus, & motibus. Sic ille & deum^a
 opere magno liberat: & me timore. Quis enim po-
 test, cum existimet à deo se curari, non & dies, &
 nocteis diuinum numen horrere? & si quid aduer-
 si acciderit: quod cui non accidit? extimescere, ne
 id iure euenerit? Nec Stratoni tamen assentior: ne
 que verò tibi, modò hoc, modò illud probabilius vi-
 detur. Latent ista omnia, Luculle, crassis occultata,
 et circumfusa tenebris, vt nulla acies humani inge-
 nij tanta sit, quæ penetrare in cælum, terram intra-
 re possit. corpora nostra non nouimus: qui sint situs
 partium, quam vim quæque pars habeat, ignora-
 mus. ita que medici ipsi, quorum intererat ea nosse,
 aperuerunt, vt ea viderent.⁷²^b nec eo tamen aiunt
 empiricis notiora esse illa: quia possit fieri, vt pate-
 facta, & detecta mutantur. Sed ecquid nos eodem
 modo rerum naturas persecare, aperire, diuidere
 possumus, vt videamus, terrane penitus defixa sit,
 & quasi radicibus suis hæreat, an media pendeat?
 20 Habitari ait Xenophanes in luna, eamque esse ter-
 ram multarum urbium, & montium. portenta vi-
 dentur: sed tamen neque ille, qui dixit, iurare pos-
 set ita se rem habere, neque ego. Nonne etiam di-
 citis, esse è regione nobis,⁷³ è contraria parte ter-
 ræ, * * * qui aduersis vestigijs stent contra no-
 25 stra vestigia, quos Antipodas vocatis? cur mihi
 magis^c succensetis, qui ista non aspernor, quàm
 eis, qui, cum audiunt, desipere vos arbitrantur?^d
 Nicetas Syracusius, vt ait Theophrastus, cælum,
 30 sol em, lunam, stellas, supera denique omnia, stare
 censet: neque, præter terram, rem vllam in mundo

moneri:

a L. opera
magna

b L. Nec
tamen aiunt
empirici
notiora &c.
& ita v. e.

c L. succenset
tis, & ita
c.

d L. Nicetas
Syracusus
Diog. Laërtius

moueri: quæ cum circum axem se summa celeritate
 conuertat, & torqueat, eadem effici omnia, quæ, si
 stante terra cælum moueretur. atque hoc etiam
 Platonem in Timæo dicere quidam arbitrantur,
 sed paullo obscurius. Quid tu Epicure? loquere. pu
 tas solem esse tantulum? ^{74^a} Ego ne vobis quidem
 tantum. sed & vos ab illo irridemini: & ipsi illum
 vicissim eluditis. Liber igitur à tali irrisione Socra
 tes, liber Aristo Chius, qui nihil istorum sciri pu
 tat posse. Sed redeo ad animum, & corpus. Satis ne
 tandem ea nota sunt nobis, quæ neruorum natura
 sit, quæ venarum? tenemusne, quid animus sit? vbi
 sit? denique, sitne, ^b aut, vt Dicaecho visum est,
 ne sit quidem vllus? si est: treisne parteis habeat, vt
 Platoni placuit, rationis, iræ, cupiditatis, an sim
 plex, vnusque sit? si simplex, vtrum sit ignis, an
 anima, an sanguis? ^{75^a} an, ^c vt Xenocrates, mens
 nullo corpore? quod intelligi, quale sit, vix potest.
 &, quid quid est mortale sit, an æternum? nam ^d
 vtraque in parte multa dicuntur. Horum aliquid
 vestro sapienti certum videtur: nostro, ne quid ma
 ximè quidem probabile sit, occurrit. ita sunt in ple
 risque contrariarum rationum paria momenta.
 Sin agis verecundiùs, & me accusas, non quòd
 tuis rationibus non assentiar, sed quòd nullis: vin
 cam animum: cuique assentiar, deligam quem po
 tissimum? quem? Democritum? semper enim, vt sci
 tis, studio sus nobilitatis sui. Urgebor iam omnium
 vestrùm conuicio. Tùne aut inane quidquam putes
 esse, cum ita complexa, & conferta sint omnia. ^{76^c}
 vt & quod mouebitur corporù cedat, & quæ quid
 que

L. Egone?
 ne bis quidè
 tantum.

L. an, vt D.

L. vt Xeno
 crati,

fort. vtrū
 que in partè

L. vt, & qua
 rumque mo
 ueatur cor
 pus, ea aliud
 cedat, & qua
 quidq; esse
 sit, ea aliud
 vllis sub.

que cesserit, aliud illico subsequatur? aut atomos
 vllas, è quibus quidquid efficiatur, illarum sit dissi-
 millimum? aut sine aliqua mente rem vllam effici
 posse præclaram? & cum in vno mundo ornatus?
 5 hic tam sit mirabilis, innumerabileis. supra, infra,
 dextrà, sinistrà, antè, post, alios dissimileis, alios
 eiusdem modi mundos esse? & vt nos nunc sumus
 ad Baulos, Puteolosque ^a videamus, sic innumera-
 bileis paribus in locis esse, eisdem nominibus, hono-
 10 ribus, rebus gestis, ingenijs, formis, ætatibus, eif-
 dem de rebus disputanteis? & si nunc, aut si etiam
 dormientes aliquid animos videre videamur, ima-
 gines extrinsecus in animos nostros per corpus ir-
 rumpere? ^b Tu verò ne ista ascueris, neue fueris
 15 commentitis rebus assensus. nihil sentire, est me-
 lius, quàm tam praua sentire. Non ergo id agitur,
 vt aliquid assensu meo comprobem. quæ tu vide, ne
 impudenter etiam postules, non solùm arroganter:
 præsertim cum ista tua mihi ne probabilia quidem
 20 videantur. nec enim diuinationem quam probatis,
 vllam esse arbitror: fatumque illud etiam, quo om-
 nia contineri dicitis, contemno. ne ex ædificatum
 quidem hunc mundum diuino consilio existimo. at-
 que haud scio, an ita sit. Sed cur ravior in inuidiâ?
 licetne per vos nescire, quod nescio? an Stoicis ip-
 25 sis inter se disceptare, mihi cū ijs non licebit? Zeno
 ni, & reliquis ferè Stoicis æther videtur summus
 deus, mente præditus, qua omnia regantur. Clean-
 thes, qui quasi maiorum est gentium Stoicus Zeno-
 nis auditor, Solẽ dominari, & rerum potiri putat.
 30 Itaque cogimur dissensione sapientum, dominum
 nostrum

a L. videm?
 sic & innum-
 mer.

b v. e. Tu ve-
 rò ista ne a-
 scueris,

L. Solis autem magnitudo quam obscura est. Ipse enim hic radiatus me intueri videtur, & admonet, ut cr.

L. quasi de impenda permenſi, reſertis. Huic me menſurę veſtrę, & vobis, quaſi malis architectis, nego credo. Oniſi eſt vter noſtrum, &c.

L. & minua

L. ſc. cūm phyſica.

noſtrum ignorare: quippe qui neſciamus, Soli, an Aetheri ſcruiamus.^a Solis autem magnitudo (ipſe enim hic radiatus me intueri videtur) admonet, ut crebrò faciam mentionem ſui. Vos verò huius magnitudinem^{77^b} quaſi decempeda: hinc enim me quaſi malis architectis menſura veſtrę nego hoc: permenſi reſertis. ergo credere dubium eſt, vter noſtrum ſit, leuiter ut dicam, verecundior? neque tamen iſtas quaſtiones phyſicorum, exterminandas puto. eſt enim animorum, ingeniorumque naturale quoddam quaſi pabulum, conſideratio, contemplatioque naturę: ⁷⁸ erigimur; ^c elatiores fieri videmur: humana deſpicimus: cogitantésque ſupera, atque cęleſtia, hæc noſtra, ut exigua, ^d & minima, contemnimus. indagatio ipſa rerum tum maximarum, tum etiam occultiſſimarum, habet oblationem. ſi verò aliquid occurreret, quod veriſimile videatur: humaniſſima completur animus voluptate. Queret igitur hæc & veſter ſapiens, & hic noſter: ſed veſter, ut aſſentiatur, credat, aſſermet. noſter, ut vereatur temere opinari, præclaręque agi ſecum putet, ſi in eiſmodi rebus, veriſimile quod ſit, inuenerit. Veniamus nunc ad bonorum, malorumque notionem. ſed paullulum antè dicendum eſt. non mihi videntur conſiderare, ^e cūm phyſica iſta valde aſſerunt, earum etiam rerum auctoritatem, ſi quę illuſtriores videantur, amittere. non enim magis aſſentiuntur, neque approbant luere nunc, quàm, cūm cornix cecinerit, tū aliquid eam aut iubere, aut vetare: nec magis aſſerunt, ſignum illud, ſi erunt menſi, ſex pedum eſſe, quàm ſolem,

5

10

15

20

25

30

solem, quem metiri non possunt, plus quàm duode-
 uiginti partibus maiorem esse, quàm terram. Ex
 quo illa conclusio nascitur; Si, sol quantus sit, perci-
 pi non potest, qui ceteras res eodem modo, quo ma-
 5 gnitudinem solis, approbat, is eas res non perci-
 pit. magnitudo autem solis percipi non potest: qui
 igitur id approbat, quasi percipiat, nullam rē perci-
 pit. Responderint, posse percipi, quantus sol sit. non
 repugnabo, dummodò eodem pacto cetera percipi,
 10 comprehendique dicant. nec enim possunt dicere;
 aliud alio magis, minúsve comprehendi: quoniam
 omnium rerū vna est definitio cōprehendēdi.^a Sed,
 quod cæperam, quid habemus in rebus bonis, &
 malis explorati? nempe fines constituendi sunt, ad
 15 quos & bonorum & malorum summa referatur.
 Qua de re est igitur inter summos viros maior dis-
 sensio? ^b & omitto illa, quæ relicta iam videntur,
 & Herillum, qui in cognitione, & scientia summū
 bonum ponit. qui cū Zenonis auditor esset, vides
 20 quantum ab eo dissenserit, & quàm non multum à
 Platone Megarici: quorum fuit nobilis disciplina.
 cuius, vt scriptum video, princeps Xenophanes,
 quem modò nominavi: deinde eum secuti, Parmeni-
 des, & Zeno. itaque ab his ^c Eretriaci philosophi
 25 nominabantur. post Euclides, Socratis discipulus,
 Megareus: à quo idem illi Megarici dicti: qui id bo-
 num solum esse dicebant, quod esset vnum, & simi-
 le, & idem, & semper. hi quoque multa à Platone.
 A Menedemo autem, quòd is ^d Eretrias fuit, Ere-
 triaci appellati: quorum omne bonum in mente po-
 30 situm, & mentis acie, qua verum cerneretur. Illis
 G similia,

a L. Sed quod
 cæperā. Quid
 hab.

b L. Et omisit
 to illa,

c L. Eleatici
 phil.

d L. Eretri-
 cus
 f. al. Ere-
 trius .

similia, sed, opinor, explicata vberius, & ornatius. Hos si contemnimus, ^a & iam abiectos putamus, illos certè minùs despiciere debemus, Aristonem, qui, cum Zenonis fuisset auditor, ^b re probauit illa, quæ ille verbis: nihil esse bonum, nisi virtutem: neque malum, nisi quod virtuti esset contrarium: in medijs ea momenta, quæ Zeno voluit, nulla esse censuit. Huic summum bonum est, in his rebus neutram in partem moueri: quæ ἀδικοφία ab ipso dicitur. Pyrrho autem, ea ne sentire quidem sapientè: ^c quæ ἀπάθεια nominantur. Has igitur tot sententias omittamus: hac nunc videamus, quæ diu, multumque defensa sunt. Alij voluptatem, finem esse voluerunt: quorum princeps Aristippus, qui Socratem audierat, vnde Cyrenaici: post Epicurus: cuius est disciplina nunc notior: neque tamen cum Cyrenaicis de ipsa voluptate consentiens. voluptatem autem, & honestatem sineis esse Callipho censuit: vacare omni molestia, Hieronymus: hoc idem cum honestate, Diodorus. ambo hi, Peripatetici. Honestè autem viuere, fruente[m] rebus ijs, quas primas homini natura conciliet, & vetus Academia censuit, vt indicant scripta Polemonis, quem Antiochus probat maximè, & Aristoteles: eiusque amici nunc proximè videntur accedere. Introducebat etiam Carnéades, ^d non quò probaret, sed vt opponeret Stoicis, summum bonum esse, frui ijs rebus, quas primas natura conciliauisset. Honestum autem, quod ducatur à conciliatione naturæ, Zeno statuit finem esse bonorum: qui inuentor, & princeps Stoicorum fuit. Iam illud perspicuum est, omnibus

^a L. & iam abiectos putamus: illos &c.

^b L. reprobauit illa.

^c L. quæ ἀπάθεια nominatur.

^d al. non quò prob.

nibus finibus ijs bonorum, quos exposui, malorum
 fineis esse contrario. Ad vos nunc refero, quem se-
 quar: modò ne quis illud tam ineruditum, abjur-
 aúmque respondeat: Quemlibet, modò aliquem. Ni-
 5 bil potest dici inconsideratus. Cupio sequi Stoicos.
 licéne? omitto, per ipsum Aristotelem, in eo iudicio
 in philosophia propè singularem: per ipsum Antio-
 chum, qui appellabatur Academicus: erat quidè,
 si per pauca mutauisset, germanissimus Stoicus. e-
 10 rit igitur res iam in discrimine: nam aut Stoicus
 constituatur sapiens, aut veteris Academicæ, utrū-
 que non potest. est enim inter eos non de terminis,
 sed de tota possessione contentio. nam omnis ratio
 vitæ definitione summi boni continetur: de qua qui
 15 dissident, de omni ratione vitæ dissident. non potest
 igitur vterque sapiens esse, quoniam tantopere
 dissentiunt, sed alter. si Polemonéus, peccat. Stoi-
 cus, rei falsæ assentiens. vos quidem nihil dicitis à
 sapiente tam alienum esse: sin vera sunt Zenonis,
 20 éadem in veteres Academicos, Peripateticósque
 dicenda. Hic igitur neutri assentiens, ^{80 b} si num-
 quam, vter est prudentior? Quid, cum ipse Antio-
 chus dissentit quibusdam in rebus ab ijs, quos a-
 mat, Stoicis? nonne indicat ^{81 c} non posse illa probã
 25 da esse sapienti? Placet Stoicis, omnia peccata esse
 paria. at hoc Antiocho vehementissimè displicet. li-
 ceat tandem mihi considerare, vtram setentiam se-
 quar. Præcide, inquit: statue aliquando quidlibet.
 quid? quæ dicuntur quidem, & acuta mihi viden-
 30 tur in vtramque partem, ^d & paria. nonne caueã,
 ne scelus faciam? scelus enim dicebas esse, Luculle,

a al. consti-
 tuetur

b al. m. d. d.

c al. m. d. d.

b L. si num-
 quã, vter sit
 sapiens, appa-
 rebit, nonne
 vtroque est
 prudentior?
 c L. non esse
 illa proban-
 da sapienti?

d L. & paria:
 sed nonne ca-
 ueam,

dogma prodere. contineo igitur me, ne incognito assentiar: quod mihi tecum est dogma commune. Ecce multo maior etiam dissensio, Zeno in vna virtute positam beatam vitam putat. Quid Antiochus? Etiam, inquit: beatam, sed non beatissimam. Deus ille, qui nihil censuit deesse virtuti, homuncio hic, qui multa putat præter virtutem homini partim cara esse, partim etiam necessaria. Sed ille vereor ne virtuti plus tribuat, quam natura patiatur, præsertim Theophrasto^a multa disertè, copiosèque dicente. & hic metuo ne vix sibi constet: qui cum dicat esse quædam & corporis, & fortunæ mala, tamen eum, qui in his omnibus sit, beatum fore censet, si sapiens sit. Distrabor: ^b tum hoc mihi probabilius, tum illud videtur: & tamen, nisi alterutrum sit, virtutem iacere planè puto. Verùm in his discrepant. ^c Quid illud? in quibus consentiunt, num pro veris probare possumus? Sapientis animum numquam neque cupiditate moueri, neque latitia efferrì. Age, hæc probabilia sanè sint: num etiam illa? numquam timere, numquam dolere. sapiensne non timeat? ^d nec, si patria deleatur, non doleat? Satis durum: sed Zenoni necessarium: cui, præter honestum, nihil est in bonis: tibi verò, Antioche, minimè: cui, præter honestatem, multa bona: præter turpitudinem multa mala videntur: quæ & venientia metuat sapiens necesse est, & venisse doleat. Sed quæro, quando ista fuerint ab Academia veterè decreta, vt animum sapientis commoueri, & conturbari negarent? mediocritates illi probant, & in omni permotione naturalem valebant

^a L. multa cõtra disertè, cop.

^b L. cum hoc in.

^c L. Quid? illa, in quib. consentiunt, num &c.

^d L. nec, si patria deleatur, doleat?

bant esse quendam modum . legimus omnes Crantoris, veteris Academici, de luctu. est enim non magnus, verum aureolus, & , vt Tuberoni Panatius precipit, ad verbum ediscendus libellus. Atque illi quidem etiam vtiliter à natura dicebant permotiones istas animis nostris datas: metum, cauendi causa: misericordiam, ægritudinẽque, clementiã: ipsam iracundiam, fortitudinis quasi cotem esse dicebant: rectè, secusne, aliàs viderimus. atrocitas

10 ista quidem tua quo modo in veterem Academiã irruerit, nescio. Illa verò ferre non possum, non quod mihi displiceant: sunt enim Socratica pleraque mirabilia Stoicorum, quæ ^{περὰ δ' ὧν} nominantur: sed vbi Xenocrates, vbi Aristoteles ista tetigit?

15 hos enim quasi eosdem esse vultis. illi vniquam dicerent, sapientis solos reges? solos diuites? solos formosos? omnia, quæ vbi que essent, sapientis esse? neminem consulem, prætorẽ, imperatorem, nescio an ne quinquẽuirũ quidẽ quemquam nisi sapiẽtẽ?

20 postremo, solum ciuẽ, solum liberum? insipientis omneis, peregrinos, exsules, seruos, furiosos? denique scripta Lycurgi, Solonis, ^a duodecim tabulas nostras, non esse leges? ^b ne vrbis denique, aut ciuitates, nisi quæ essent sapientium? Hæc tibi, Luculle, si es assensus Antiocho, familiari tuo, tam sunt defendenda, quàm mœnia: mihi autem, bono modo: tantum, quantum videbitur. Legi apud Clitomachum, cum Carneades, & Stoicus Diogenes ad senatum in Capitolio starent. A. Albinum, qui tum, P. Scipione, & M. Marcello consulibus prætor esset, eum, qui cum auo tuo, Luculle, consul fuit, sanè

30

a L. xii. tab.

b L. nec vrbeis deniq.

doctum hominem, vt indicat ipsius historia, scripta Græcè, iocantem dixisse Carneadi: ego tibi, Carneade, prator esse nō videor, quia sapiens non sum; nec hec vrbs, nec in ea ciuitas. Tum ille, huic Stoico non vidēris. Aristoteles, aut Xenocrates, quos Antiochus sequi volebat, non dubitasset, quin & prator ille esset, & Roma, vrbs, & eam ciuitas incoleret. Sed ille, noster est planè, vt superà dixi: Stoicus per pauca balbutiens.^{82 b} Vos autem mihi veremini: ne labar ad opinionem, & aliquid asciscam, & comprobē incognitum: quod minimè vultis. quid consiliū datis? testatur sepe Chrysippus, treis solas esse sententias, quæ defendi possint, de finibus bonorum: circumcēdit, & amputat multitudinem. aut enim honestatem esse finem, aut voluptatem, aut vtrumque. nam qui dicant sumum bonum id esse, si vacemus omni molestia, eos inuidiosum nomen voluptatis fugere. sed in vicinitate versari: quod facere eos etiam, qui illud idem cum honestate coniungerent: nec multo secus eos, qui ad honestatem prima natura commoda adiungerent. Ita treis reliquit sententias, quas putet probabiliter posse defendi. sit sanè ita. quamquam à Polemonis, & Peripateticorum, & Antiochi finibus non faciliè diuellor: neque quidquam habeo adhuc probabilius. verumtamen video, quàm suauiter voluptas sensibus nostris blandiatur.^c Laboro, vt assentiar Epicuro, aut Aristippo. reuocat virtus. vel potius^d reprehendit manu: pecudum illos motus esse dicit: hominem iungit deo. possum esse medius: vt, quoniam Aristippus, quasi animum nullum habeamus,

a for. Stoica, per pauca
b fort. Vos autē sic mihi vereri vide-
mini, ne labar ad opin.

^c Labor, vt assentiar Epicuro, &c.
^d al. prehendit manu:

beamus, corpus solum tuetur: Zeno, quasi corporis
 simus expertes, animum solum complectitur: ⁸³ ^a
 vt Calliphontem sequar: cuius quidem sententiam
 Carneades ita studiosè defensitabat, vt eam proba
 5 re etiam videretur. quamquam Clitomachus affir-
 mabat, numquam se intelligere potuisse, quid Car-
 neadi probaretur. ^b Sed, si ipsum finè velim sequi,
 nonne ipsa seueritas, & grauis, & recta ratio mi-
 hi obuersetur? Tu, cum honestas in voluptate con-
 10 temnenda consistat, honestatem cum voluptate, tã
 quam hominem cum belua, copulabis? Vnum igitur
 par, quod depugnet, reliquum est, voluptas cū
 honestate. de quo Chrysippo fuit, quantum ego sen-
 tio, non magna contentio. alterum si sequare, mul-
 15 ta ruunt, & maximè communitas cum hominum
 genere, caritas, amicitia, iustitia, reliquæ virtutes:
 quarum esse nulla potest, nisi erit gratuita. nã quæ
 voluptate, quasi mercede aliqua, ad officium im-
 pellitur, ea non est virtus, sed fallax imitatio, simu-
 20 latioque virtutis. ^c Audi contra illos, qui nomen
 honestatis à se ne intelligi quidem dicant, nisi for-
 tè quod gloriosum sit in vulgus, id honestum veli-
 mus dicere: fontem omnium bonorum in corpore
 esse: hanc normam, hanc regulam, hanc præscrip-
 tionem esse naturæ: à qua qui aberrauisset, cum nū-
 25 quam, quid in vita sequatur, habiturum. nihil igitur
 me putabis, hæc, & alia innumerabilia cum au-
 diam, moueri? tam moueor, quàm tu, Luculle: ne-
 que me minùs hominem, quàm te putaueris. Tan-
 tum interest, quòd tu, cum es commotus, acq-
 30 scis, assentiris, approbas; verum illud, certum, com-

a L. vt Calli-
phonè seq.

b fort. Sed, si
ipsum finem
velim f.

c L. Audi cõ-
trà illos, qui

prehensum, perceptum ratum, firmum, fixum fuisse vis: deque eo nulla ratione neque pelli, neque moveri potes, ego nihil eiusmodi esse arbitror, cui si assensus sim, non assentiar sepe^a falsè, quoniam vera à falsis nullo discrimine separantur, præsertim cum iudicia ista dialectica, nulla sint. Venio enim iam ad tertiam partem philosophiæ. aliud iudicium Protagoræ est, ^b qui putet id cuique verum esse, quod cuique videatur: aliud Cyrenaicorū, qui præter permotiones intimas, nihil putant esse iudicij: aliud Epicuri, qui omne iudicium in sensibus, & in rerum notitijs, & in voluptate constituit. Plato autem omne iudicium veritatis, veritatēque ipsam, abductam ab opinionibus, & à sensibus, cogitationis ipsius, & mentis esse voluit. Numquid horum probat noster Antiochus? ille verò ne maiorum quidem suorum. ubi enim aut Xenocratem sequitur, cuius libri sunt de ratione loquendi multi, & multum probati? aut ipsum Aristotelem, quo profectò nihil est acutius, nihil politius? à Chrysippo pedem numquam. Quid ergo Academici appellamur? an abutimur gloria nominis? aut cur cogimur eos sequi, qui inter se dissidēt? In hoc ipso, quod in elementis dialectici docent, quo modo iudicare oporteat, verum, falsissimne sit, si quid ita connexum est, ut hoc: Si dies est, lucet: quanta contentio est? aliter Diodoto, aliter Philoni, Chrysippo aliter placet. Quid? cum Cleanthe, doctore suo, quàm multis rebus Chrysippus dissidet? quid? duo vel principes dialecticorum, Antipater, ^c & Archidemus, opiniosissimi homines, nonne multis in rebus dissentiunt?

^a L. falso,

^b L. qui putat, id cuique.

^c al. & Archidamus,

tiunt? Quid me igitur, Luculle, in inuidiam, & tan-
 quam in contionem vocas? & quidem, vt seditiosi
 tribuni solent, occludi tabernas iubes? quod enim
 spectat illud, cum artificia tolli quereris à nobis, ni-
 si vt opifices concitentur? qui si vndique omnes
 conuenerint, facile contra vos incitabuntur. ex-
 promam primùm illa inuidiosa, quod eos omneis,
 qui in contione stabunt, exsules, seruos, insanos ef-
 se dicatis: deinde ad illa veniam, qua iam non ad
 multitudinem, sed ad vosmetipfos, qui adestis, per-
 tinent. negat enim vos Zeno, negat Antiochus scire
 quidquam. quo modo? inquires. nos enim defendi-
 mus, etiam insipientem multa comprehendere. At
 scire negatis quemquam rem vllam, nisi sapien-
 tem. & hoc quidem Zeno gestis consciebat. nam,
 cum^a extensis digitis aduersam manum ostende-
 rat, visum, inquebat, huiusmodi est. deinde, cum
 paululum digitos constrinxerat, assensus huiusmo-
 di. tum cum planè compresserat, pugnumque fece-
 rat: comprehensionem illam esse dicebat. qua ex si-
 militudine etiam nomen ei, rei, quod antè non fue-
 rat, κατὰ ληψιν imposuit. cum autem lauam manum^b
 admouerat, & illum pugnum^c artè, vehemen-
 tèrque compresserat, scientiam talem esse dicebat:
 cuius compotem, nisi sapientè, esse. neminem. Sed,
 qui sapiens sit, aut fuerit, ne ipsi quidem solent di-
 cere. Ita tu nunc, Catule, lucere nescis, neque tu
 Hortensi, in tua villa nos esse.^d Num nimis hæc in-
 uidiosè dicuntur? hæc tamen minùs eleganter: illa
 subtiliùs. Sed, quo modo tu, si nihil comprehendi
 posset, artificia concidere dicebas, neque mihi da-
 bas,

a al. extenti

b for. pugnum
admouerat
c v. e. atte.d L. Non mi-
nùs hæc inui-
diosè dicuntur:
neq. ta-
men minùs
eleganter: il-
la subtil. &
ita v. e.

*bas, id quod probabile esset, satis magnam vim ha-
 bere ad arteis: sic ego nunc tibi refero, artem sine
 scientia esse non posse. An pateretur hoc^a Zeusis,
 aut Phidias, aut Polycletus, nihil se scire, cum in
 his esset tanta sollertia? quod si eos docuisset ali-
 quis, quam vim habere diceretur scientia desine-
 rent irasci: ne nobis quidem^b succenserent, cum
 didicissent id tollere nos, quod nusquam esset: quod
 autem satis esset ipsis, relinquere, quam rationem,
 maiorum, etiam comprobatur diligentia: qui primùm
 iurare EX SVI ANIMI SENTENTIA
 quæq. voluerunt: deinde ita teneri, SI SCIENS
 FALLERET, quod inscientia multa versaretur
 in vita: tum, qui testimonium diceret, vt AR-
 BITRARI se diceret etiam quod ipse vidisset:
 quæq. iurati iudices cognouissent, vt ea non esse fa-
 cta, sed vt VIDERI prouentiant. Verùm, quo-
 niam non solum nauta significat, sed etiam Fauo-
 nius ipse insuffurat, nauigandi nobis, Luculle, tem-
 pus esse, et quoniam satis multa dixi, est mihi per-
 orandum. posthac tamen, cum hæc quaeremus, po-
 tius de dissensionibus tantis summorum virorum
 differamus, de obscuritate nature, deque errore tot
 philosophorum, qui de bonis, contrariis que rebus
 tantopere discrepant, vt, cum plus vno verum es-
 se non possit, iacere necesse sit tot, & tam nobileis
 disciplinas, quam de oculorum, sensuumque reli-
 quorum mendacijs, & de sorte, aut pseudomeno:
 quas plagas ipsi contra se Stoici texuerunt. Tum
 Lucullus, non moleste, inquit, fero nos hæc contu-
 libe. sæpius enim congregantes nos, & maximè in*

a al. Zeusis,

b v e. suscen-
 serent,

Tusculanis nostris, si qua videbuntur, requiremus. Optimè, inquam. sed quid Catulus sentit? quid Hortensius? Tum Catulus, egone, inquit? ad patris reuoluor sententiam: quam quid em ille Carneadèam esse dicebat, vt percipi nihil putem posse, assensurum autem non percepto, id est, opinaturum sapientem existimem: sed ita, vt intelligat se opinari, sciâtque nihil esse, quod comprehendendi, & percipi^a possit:⁸⁴ per ἐποχὴν illam omnium rerum cōprobās, illi alteri sententiæ, nihil esse, quod percipi possit, vehementer assentior. Habeo, inquam, sententiam tuam, neque eam admodum aspernor. Sed tibi quid tandem videtur, Hortensius? Tum ille ridens.^b Tollendum. Teneo te, inquam. nam ista Academię est propria sententia. Ita, sermone confecto, Catulus remansit: nos ad nauiculas nostras descendimus.

a L. possit. epochè enim ill.

b L. Tollendam. Ten.

EIVSDEM IN LVCVLLVM, seu lib. III. Academicarum quæstionum.

1 Non desiderauit indocilem vs. discipl.) si recta scriptura est, disciplinam vsus indocilem, interpretor, disciplinam vsus, quæ doceri non potest, quæque nullis præceptionibus tradi potest: μάθησις ἰνὸς ἰνδοκίλου ἀδιδάκτων. Et videtur dixisse, disciplinâ vsus pro, vsu: vel potius, pro longa exercitatione, & consuetudine artis alicuius: ex qua quis fit vsu peritus. In quibusdam libris vulgatis impressum est, indocilem militiæ disciplinam.

2 sicut ab oculis & feri, &c.) sic habent libri veteres duo, longè omnium optimi: & sic esse legendum & nos, millies iam lectorem admonuimus, & alij ex auctoritate similiter veterum codicum demonstrarunt.

3 nec quidquam aliud est videndum nob.) duo libri veteres habent, nec quidquam aliud est intendendum nobis &c. plane vitiosè. sed ex hac vitiosa scriptura suspicabar legendum, nec quidquam aliud est enitendum nobis, &c. Verumtamen nihil mutandum censeo.

4 nisi vt, in vtramque partem dicendo. eliciant &c.) sic habent libri veteres, neque est in eis, & audiendo, quod est in vulgatis.

5 Sed vt potuerint, potuerunt omnibus rebus aut hunc locum multos abhinc annos sic emendandum esse iudicavi, manebque in sententia. Nihil enim neq. ad Ciceronis sensum accommodatus, neque scripturæ receptæ affinitus, ac similis excogitari potest. Licet tamen legere, pro, iudicauerunt autem re semel aud. vbi libri omnes habent, iudicauerunt: aut re semel audita, &c. licet, inquam legere. At iudicauerunt re semel audita, &c. vt ex, aut, faciamus, at: & muta to loco, transferamus in eum, in quo locari debet. Licet etiam sic, vt olim, nunc autem iudicauerit, re semel &c. Sed hæc emendatio minus placet, propter particulam, nunc. cuius in antiqua scriptura nullum vestigium comparer.

6 si ventus esset, id est, vt Plautus in Milite glo. loquitur, si ventus operam daret.

7 si nõ fuerint vera,) sic restitui, codices manuscriptos secutus: in quibus partim ita scriptum est, partim, si, non fuit veritas.

8 quin contra suum doctorem, librum etiam edidit) sic habent libri veteres, atque ita legendum. Nam quin, non pertinet ad verbum, tenuit, quod proxime antecedit, sed per se stat, & ad ea, quæ sequuntur, refertur: hoc modò. Quin etiam contra suum doctorem, &c.

9 Repetunt iam à P. Valerio) cum in libris veteribus scriptura reperissem, Repetunt iam P. Valerio, ego, à P. Valerio, reposui: quæ scriptura perspicue recta est.

10 ingenij non minus in hoc, q.) locus per se ipse suspectus. auget suspicionem veteres codices: in quibus mirè corruptus, & deprauatus est. Sic enim fetè legitur, ingenij non minus in hoc nomine in thermada, eloquentiæ in Melachio. i. odio suauitatis. Quis Lynceus in his tenebris aliquid videat? Ego quidem fatcor me hic nihil videre. Verum tamen, vt hominum ingenia excitemus, aliquid potius, quantumuis leue, & nugatorium, quam nihil dicamus. Quid igitur, si quis conijciat ita legendum? ingenij non minus in Bione, in Carneade eloquentiæ. in Melanthio Rhodio suauitatis. De Bione legendus Diogenes Laërtius.

11 nec enim verum esse disputare, &c.) sic est legendum, non vt quidam, emendare se putantes, corruerunt, nec verò esse vllam rationem, &c. Verum, autem, id est iustum, æquum: vt apud Horat. episto. ad Mæcenatem 2. libr. 1. Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est. & item apud M. Tullium pro Quintilio: continuūne verum fuit, à prætoribus postulare, vt tibi ex edicto possidere liceret? Nequis autem me putet pro meo iure, atque imperio sic edendum curasse: ita planè nuper scriptum reperi in duobus codicibus veteribus, in quibus tamen hæc duo inania verba, vllam rationem, nihilominus scripta sunt, quæ sine dubio delenda sunt, vt aliena. & ab eo, qui veram scripturam non intellexerat, adscripta. Olim verò testatus sum me sine vlla varietate ita scriptum reperisse in duobus alijs libris manuscriptis, nisi quòd in eis est, ordine verborum mu-

tato, nec verum enim: duarum autem illarum vocum, vllam rationem, nulla exstant in ijs libris vestigia: neque verò cuiquam dubium esse debet. quin ab ijs fuerint adiecta, qui, verò, pro, verum, legerint.

12 ἀκατάληπτον) κατὰληπτόν legi vult Turnebus. nã vulgò legitur, (id enim volumus esse ἀκατάληπτον) in libris veterib. autem, litteris Latinis scriptum est, (id enim volumus esse acatalepton) &c. Quamvis autem Turnebi coniectura sit probabilis, vt, catalepton, referatur ad illud tantum, quod postremo loco à Cicerone ponitur, quod comprehendi posset, tamen antiqua & recepta lectio ferri potest, vt referatur ad illud totum, cum negaret quidquã esse, quod cõprehendi posset, &c. nõ qui negat quidquã esse, quod comprehendi possit, ponit acatalepton. Omnino Turnebi emendatio, faciliõr, ac planior est, quam lectio recepta.

13 ἐπίστυμ que ex eo, quod esset, quale, &c.) Hic locus restitutus est ex ipso Cicerone infra pag. ab hoc loco vices. quinta. ibi, Quale igitur visum? Tum illum ita definiuisse: ex eo, quod esset, sicut esset, impressum & signatum & effectum. sequitur paulò post. Hic Zenonem vidisse acutè, nullum esse visum, quod percipi posset, si id tale esset ab eo; quod est, vt eiusmodi ab eo, quod non est, posset esse. Vt igitur hunc locum aliquanto obscuriorem declaremus, hoc dicebat Philo. Si Zeno rectè definiuit visum, quod percipi possit (sic autem definiuit: Visum, quod percipi possit, est quod impressum ac signatum est ex eo, quod est, quale esse non potest ex eo, quod non est) verum est, nihil comprehendi, nisi que percipi posse. At Zeno visum definiuit non rectè: aliquid igitur comprehendi potest. effectum autem edendum curauimus, Manutianam editionem secuti, quamuis in omnibus libris, effectum, scriptum inuenerimus.

14 qui non in sensibus sui cuiusq. generis, &c.) aliquot libri veteres non habent negatione post relatiuum, qui. In eis enim sic legitur, qui in sensibus, &c. ego tamen nihil muto.

15 sapientisque satis non sit, non esse falsum &c.) negationis particulam, quæ inter, satis, &, sit, aberat ab omnibus libris vulgatis, restitui ex codice Memm. sic enim legitur in omnibus vulgatis. satis sic: vbi quis non videt negationem deesse?

16 qui lucem eripere conetur?) sic omnes quidem habent libri, sed Passeratius legendum putat, qui lucem in rebus clarissimis eripere conetur?

17 quemadmodum prima visa &c.) legendum fortasse est, Primò visa, &c. vt primò, & deinde, inter se respondeant. Omnino neque prima visa, neque secunda dicuntur. Præterea vbi libri vulgati habent, nos pellerent, legendum, eos pellerent. eos autè, videlicet, sensus.

18 aliqua sic recondit?) Manutius putat legendum, aliqua sibi recondit: alij delent particulã, sic. ego cum videã eã reperiri in omnibus libris, suspicor aliquid potius desiderari: verbì graua, tale quiddã: vt horum vsurum in alia tempora referuet: vel potius

tale,

tales, ut ea, cum opus sit, depromat.

19 & istam catalepsim, quam &c.) Sic habent nostri codices veteres: & ita sine dubio legendum nam vulgati non habent prouocabulum, istam. quæ hic non est inanis.

20 ut, stellarum numerus, par, an impar sit, nescitur, quasi d.) sic nunc edidi. olim autem, nesciatur, quomodo habent libri vulgati. Sed videtur neque nesciatur, neque nescitur, hic locum habere debere. nam subintelligitur, vel potius repetitur. ἀπὸ κοινῆς incertum est. hoc modo, ut stellarum numerus par, an impar sit, quasi desperatos aliquos relinquamus. hac sententia. Cum his igitur agamus, qui hæc distinguunt illos, qui omnia sic incerta dicant, ut, stellarum numerus, par, an impar sit, incertum est, quasi desperatos aliquos relinquamus.

21 Quæ est ista regula, si nouerim veri & falsi, &c.) in libr. vulgatis ita legitur. Quæ ista regula est veri & falsi, &c. ego hoc totum, veri & falsi, tanquam à librario errante temerè bis positum, semel hic non suo loco, iterumque suo loco, funditus deleui. Namque hæc regula, quam dicitur non intelligitur regula veri & falsi: sed regula, qua certum ab incerto, cognitum ab incognito distinguitur, id est, regula cognitionis. Suprà, paulo antè operari isti, malignæ planè & flagitiosæ, mendosè ediderunt olim, nos moueri, pro, vos moueri, & mox, differendo, pro, disserendo.

22 Quamobrem, siue tu probabilem visionem, & quæ non impediatur, &c.) hunc locum antè mutilum ac lacertum, beneficio codicum manuscriptorum sanè quàm feliciter restitui. nam probabilis visio, & ea, quæ non impeditur, eiusdem sunt ordinis ac ponderis rursus, improbabilis visio, & ea, quæ impeditur, idem valent. At, ut vulgè legitur, hæc sunt confusa, & præterea mutila. Sic enim habent omnes libri vulgati. Quamobrem, siue tu probabilem visionem, siue improbabilem, & quæ non impediatur, ut Carneades vol. &c. quæ lectio planè inepta & inexplicabilis est.

23 cum conuicti, ac iudicio veritatis coacti, &c.) libri veteres non habent, conuicti, ac, sed his duabus vocibus sublati, simpliciter, cum iudicio veritatis coacti, &c.

24 reddenda assensio.) plerique libri veteres habent, credenda assensio. unde suspicor legendum, prodenda assensio. prodenda autem, id est, desetenda, & relinquenda.

25 quoniam vel illa vera definitio transf. non poss. in fals. vel quod ea def. expl.) hunc quoque locum antè corruptum atque inexplicabilem; nos ope veterum codicum sanè quàm feliciter restituimus, atque emendauimus. sic enim habet omnes lib. vulgati: quoniam vel illa vera def. transf. non poss. in fals. quod ea def. &c. quorum verborum quis sententiam explicare poterat? Nunc autem testiuera particula disiunctiua, vel, ante, quod ea def. &c. sententia Ciceronis planissima est. Hoc enim sentit. si negauerint Academici definitionem illam posse in aliam rem transferri; quàm quæ definita sit: fatendum eis sit, quoniam neque illa definitio transferri possit in falsum, neque id, quod ea definitione

expli-

- explicetur, id, quod definitū est, percipi posse: quod ille negauit.
- 26 cūmque ipsa natura accuratæ orationis, &c.) docti quidam legi volunt, accuratæ rationis, & paullo post: qualis est istorum ratio &c. ego nihil muto, tamen non damnem eorum coniecturā.
- 27 sed vt in his nihil interfit omnino, &c.) quidam legi malūt, sed vt inter hæc, nihil &c. nihil vt esset, qui disting. tr. ille & pallor, neque vt, &c. quidam libri vulgati sic habent, nihil interferet, qui distingueretur, &c. quæ lectio videtur planè mendosa: alij sic, vt olim à me editum est, nihil vt esset, qui distingueretur tremor ille &c. minùs corruptè. nam ne hæc quidem lectio fortasse mendo vacat. Videtur enim sic potiùs legendum, nihil, esset, qui, seu, quo disting. tr. ille & pall. neque quidquam interferet. &c. verum tamen nihil muto. licet enim ex his verbis sententiam & accommodatam sententiam elicere.
- 28 cur non vt planè nihil interfit?) legendum fortasse est, cur nō inter quæ planè, &c. vel sic, cur non eiusmodi, vt planè nihil interfit?
- 29 simul ac se ipse commouit, atque &c.) legendum fortassis est, si mul ac se ipse commouit, atque ad sese reuocauit, &c. commouere enim est, memoriam reficere, & quali auram vellere: quod videtur hic quadrare.
- 30 nam videbar somnare medego, &c.) sic legendum, nam videbar somnare medego esse &c. vel, somnare egomed esse mortuum. nō vt vulgo, nam videbar somnare me & ego &c. & paullo post sic est legendum, eadem est in somnis species horum, & eorum. omissum fuerat à scriptore, horum, cum copula, &, vt ex ipsa sententia intelligere licet. Legendum autem, in somnis, non vt vulgo, in somnijs. in somnis enim, & vigilantes, inter se opponuntur, vt apud Græcos, ὄναρ, seu κντ' ὄναρ, & ὕπαρ.
- 31 nec sit in duobus, aut plurib. nulla re diff. nulla comm.) sic esse legendum sententia ipsa elamat. & verò sic habent nostri lib. veteres. Vult enim Cicero, hoc Academicos falsum contendere ac postulare. Nam hæc duo falsa sunt: hoc primum, non esse suo quidq; in genere, tale esse, quale est. contrariū enim verum, suo quidq; in genere, tale esse, quale est. Alterū deinde falsum: in duobus, aut pluribus nulla re differentem esse aliquam communitatem. Paullo post legendum vt edidimus. At tibi sunt & ova ouorum, &c. est enim concessio.
- 32 neq; id est contra nos. &c.) neque id prouerbiū, tam simile aliquid alicui esse, quàm ouum ouo. contra nos est. nam nobis satis est, licere res quantumuis inter se similes, & geminas, inter nosci posse, vsu adhibito.
- 33 At enim nihilo minùs assentiri potes, hoc illud esse, &c.) hic locus erat ante nostram editionem impeditiss. & planè inexplicabilis. nunc autem expeditiss. & ad explicandum faillimus. Sunt enim verba aduersarij, sic obijcientis. At enim nihilo minùs, &c. id est, at enim dices, me æquè posse assentiri, & obedere, hoc ouum, esse illud, & rursus, illud, hoc esse, vt si inter

qua illa nihil omnino interesset. Resp. Non est ita. habeo enim regulam. &c. Sexpenumero autem scriptores librariorum erranteis scripsisse magis, pro minus: & contra, minus, pro, magis, sciunt qui tractant codices manuscriptos, & hoc indicarunt quidam viri doctissimi. & philosophi, & iurisperiti.

34 id est. assentionis reiutio:) suspicor hæc non esse verba Ciceronis, sed aliena, & ex annotatione nata: Quid enim minus credibile quam Hortensio & Ciceroni obscuram fuisse futuram huius Græcæ vocis significationem, nisi eam interpretarentur?

35 iuratus quos dixeris, eas te comper.) Sic legendum, eas te comperisse, non ut vulgò ea te comp.

36 idem te comperisse dix.) te comperisse coniurationem Catilinariam.

37 Carneades nonnumquam & secundum illud dabat) nempe hoc, At aliquando assentietur.

38 assentiri quidquam aut falsum, aut incognitum) vel legendum, assentiri cuiquam aut falso, aut incognito: vel, assentiri, accipiendum est *ἰσχυρὰ πεισθῆς*, quòd non est inusitatum.

39 eaque quæ percipi non possunt, ijs, quæ possunt) fuerant hoc loco ommissæ à scriptore quattuor voces propter verbum, possunt bis positum, à verbo enim, percipi, contulerat se ad secundum, possunt.

40 ut in tam præcipitem locum &c.) sic legendum est, non ut vulgò, ut tamen in præcipitem locum &c. Atque hanc emendationem & comprobabat ratio, & adiuuant codices manuscr. quaruvis hoc loco corrupti. nam ex ea ipsa corrupta scriptura licet intelligere, vulgatam esse adulterinam, & elicere vetâ. Partim enim in eis scriptum, causa: partim causa. Quis non videt, ex, tã, quod erat rectum & verum factum esse, causa: deinde ex, causa, causa? Mihi autem eo magis hæc emendatio placet, quòd Guidoni Fabricio, patrino regio, viro doctissimo, & integerrimo, antè quàm ad codicum antiquorum scripturam animum aduertissem, venerat in mentem.

41 si autem, omnino nihil esse, quod percipi, &c.) Nam si nihil percipi potest, non potest sapiens assentiri rei incognitæ, quin vno tempore opinetur. At sapiens non opinatur: ergo sapiens assensus omneis cohibere debet.

42 quis enim iste dies illux. q.) Sic nunc edidi, quis enim iste dies &c. Nam vulgati habent, quis, inquam, enim iste dies ill. vnde olim sic legendum conieceram, quid enim vquam iste dies ille quam lectionem nunc repudio, posteaquàm vidi in libris veteribus neque, inquam, neque vquam, scriptum esse.

43 qui illum gloriæ causa facere dicerent, scripserat, facerent, duobus verbis in vnum contractis.

44 cum quæretet, Dionysius ille Heracl.) cum quæreret, nempe, Antiochus. itaque post verbum, quæreret, debet nota distinctio: nis poni: quatuor olim omiserant operæ.

- 45 esse sensus quidem dicit. & sic iustitiam olim exaudi, si quidem operæ mihi obtemperare voluissent, esse sensus quidem dicit, sed obscuros & tenebricosos, &c.
- 46 sed etiam imitari quemquam, &c.) malim sic legi: sed etiam imitari non nisi claram, nisi nobilem quemquam? Admonendus autem est lector, in libris manuscr. non esse particulam, etiam.
- 47 videntur minime contemti philosophi) quidam sic legi volunt, videntur mihi quidem non contemti philosophi: alij sic, videntur tibi contemti philosophi? quod magis placet.
- 48 Visum, credo) sic quidam putant legendum, Visum verum, credo Quale igitur visum verum? Tum &c in quibus esse me profiteor, & verò hanc scripturam comprobant ea, quæ non longè sequuntur.
- 49 licebat enim nihil percipere) nempe si nullum visum verum esset.
- 50 & tamen opinari) id est, assentiri incognito & falso.
- 51 maneat illa omnia. Lacerat iste causam. &c.) Sic olim edidi. sic & nunc: quia nihil reperi melius. iste autem, id est, Epicurus, per contemptum. Nam veteres codices non multum me adiuverunt; qui sic habent, maneat illa omnia. lacerat ista tam veracis vos esse sensus dicit. qua scriptura quid corruptius? Vulgata lectio porro coniecturam, & manum emendatoris non nimis sagacis olet. Sed quid si ex antiqua scriptura, deprauata hanc faciamus? Lacerat Themista causam. veracis suos esse sensus dicit. ut per Themistam, mulierem Epicuræam, & philosophiæ Epicurææ peritiss. Epicurus significetur. Themistam autem commentior M. Tullius in oratione in Pison. & lib. 2. de finibus. ubi tamen vulgò legitur, de Themistocle loqui? pro, de Themista loqui?
- 52 Dicit me acutiùs videre: &c.) legendum fortasse est, Dicit me, &c. præterea docti quidam legi velunt, acutiùs videre. quòq; magis placet
- 53 Vbi igitur illud est, semel?) pertinet hic locus ad illum, qui est superiore pagina, eò enim rem dimittit Epicurus, si vnus sensus semel in vita mentitus sit, &c.
- 54 qui ne nunc quidem) vel repetendum *καὶ νῦν* putat: vel adscribendum. doctus quidam neutrum probat, sed vult deleri relatiuum, qui. ego nihil muto.
- 55 quam dieis esse oportere, ut non possit, &c.) sic legendum est, non, ut est in libris vulgatis, qua dieis oportere.
- 56 eodem celo, aqua, ceteris &c.) quid hic valeat aquæ nomen, quæro.
- 57 ut agit Callidus, priùs quàm &c.) sic lib. 11. epist. ad Attic. nec est melius, quidquam, quàm ut Lucilius, Sustineat rursum, ut bonu' sæpe agitator, equòsque.
- 58 quæ nec augenti, nec minuenti, quid &c.) Sic necessariò legendum, libris omnibus reclamantibus. sententia autem hæc est. quæ ars, inquit, quid primum, aut postremum sit aut ei, qui auget, aut ei, qui minuit, non docet.

39 vide, quàm sit cautus is, qui &c.) Sic omnes quidem habent libri & manuscripti, & typis impressi. Sed ijs inuitis, legendum arbitror, vide, quàm sit catus is, &c. cauto enim non opponitur tardus: sed improvidus potius, aut ineonsultus, aut inconsideratus. Itaque eum sequantur hæc verba, quem isti tardum putant, cumque M. Tullius perspicue tardum voluerit opponi nomini superiori, siue cauto, siue cato: si tardus & cautus non opponuntur inter se, sed catus, & tardus potius: (catus enim, est acutus:) dico hic legendum, catus, non cautus. nulla enim vox est affinium voci, cautus, quàm catus.

60 eiusmodi dissimilitudines) Passeratius legendum putat, eiusmodi similitudines &c.

61 quia nobismetipsis modò cæruleum videbatur, manè rauū) sic Nonius legit, manè rauum, vbi vulgati omnes & manuseri, habent partim, manè flauum, partim, manè atrum.

62 Herculi quendam laborem exantlatum) Herculi, positum pro, Herculis, qua de re alibi. Profert autem hunc locum Nonius in verbo, exantlare: vbi legit, exanclatum, per e, quasi à verbo, ancularè: quod quidam dicunt apud veteres valuisse, haurire. Atqui existimo, ancularè, significasse apud veteres ministrare, nò haurire: & ita Festus in voce ancillæ. idem perspicue, antlare docet ortu esse à Græco verbo ἀντλήν. nec me mouet, quòd apud eum scriptum est, anclare, in libris vulgatis. nonnulli enim veteres habent, antlare. Omnino exhaurire laborem Latini dicunt, præsertim poetæ. Ergo &, exantlare, probandum est. Exanclare autem etiam probò, ab ancularando: quod est ministrare, vt, exanclare laborem, idem valeat, quod perferre, & tolerare.

63 sed nihilo minor: Esse tale verum, quale &c.) Sic restitui, & ita legendum: non, vt vulgò, sed nihil miror: quod est tale &c. Nequis autem arguat, me meo arbitratu, & quasi pro imperio, ita edidisse: proponam antiquam scripturam: eique meam emendationem affinem esse ostendam: deinde ratione confirmabo. Partim igitur sic habent codices manuseri, sed mihi minor esse tale &c. partim sic, sed nihil minor est, sed tale &c. ex his vitiosis scripturis quid facilius, quàm facere, sed nihilo minor, esse tale verum &c. Sententia autem plana est. Respondet mihi non Aristoteles, aut Theophrastus, nec Xenocrates quidem, aut Polemo, sed nihilo minor: nempe Zeno, Stoicorum princeps. quid mihi respondet quærenti, quid sit id, quod comprehendi possit? esse tale verum, &c. Hæc huius loci sententia est. Nam quòd Adrianus Turnebus voluit hic περιεργείν cum iam meam editionem vidisset: vellem quiescèret. Sic autem legendum censet ille, sed mihi minores: tale verum &c. planè inconsideratè. Nam primùm cum antecedit verbum numeri singularis, respondet, debet subsequi nomen quoq; singularis numeri. At, minores, numeri similitudinis est. Deinde, Zeno, vel solus, vel primus dixit, καταληπτόν, hoc est, id, quod comprehendi possit, esse, tale verum, quale falsum esse nò possit. Itaque cum Zeno significetur,

& Zeno sit princeps Stoicorum, & idem sæpe à M. Tullio laudatus sit, & discipulorum multitudine flouerit: non dubium est, quin, minores, hinc ferri non possit. adde quòd hæc & locutio, & sententia, mihi minores, parum concinna est. Sed iudicet lector.

64 Itaque incognito nimirum assentiar.) hunc locum in omnibus libris deprauatum, sententiam Ciceronis odoratus, parua immutatione correxi. sic enim vulgò legitur, in cognitione assentiar. sic paullò post ead. pagina, Tu, cum, me incognito assentiri vetes, idque turpissimum esse dicas, & plenissimum temeritatis, &c & infra aliquot post paginis, Contineo igitur me, ne in cognito assentiar.

65 velut illud anie: éstne &c.) libri veteres habent, velut illud à te, éstne &, &c. Locus suspectus.

66 si adagiam iusiurandum, &c.) Sic coniecit esse legendum Paull. Manutius: & rectè. Itaque reiecta vulgata lectione, à qua non discrepat antiqua, si adiciam iusiurandum, hanc secutus sum. Paullò antè autem, vbi libri vulgati, & scripti manu habent, Extremitatem & quasi libramentum, &c. ego delecta copulatione, &, edendum curavi, Extremitatem, quasi libram. &c., & vbi vulgò legitur, Lineamentum sine vlla latitudine carentè, reposui, Lineam autem, longitudinem latitudine carentem. Nò improbo tamen Manutii coniecturam, qui sic reponendum putat, Lineam auem, sine vlla latitudine currentem. Vt tamen liberè quod sentio, dicam, minùs probatur.

67 quam potissimum sententiam meliùs eliget, aut disc.) sic habent libri nonnulli veteres, omnino meliùs, quàm vulgati. sed mihi tamen ij quoque hinc suspecti sunt. nam alij habent, quam potissimum sapientem sententiam meliùs eliget, insipiens eliget. quam scripturam quis non videt esse laceram, & mutilam? nemo, opinor. Sed licet fortassis ex hac aliquid elicere, quod sit probabile. Quid igitur si sic legamus? quam potissimum sapientum sententiam meliùs eliget? et si, quamcumque eliget, insipiens eliget.

68 cui sex reliquos concessisse primas) sic emendauit Paullus Manutius: cui assentior. nam vulgò legebatur concessisse primos f. mendosè. nostri quidem libri veteres habent, concessisse primas: quæ scriptura, quamuis deprauata, Manutij emendationem comprobat.

69 per omnia permânet, & tr.) nostri libri vet. habent planè, per omnia permânet, & tr. quæ scriptura non est rejicienda: sed nec hæc, quam secuti sumus, damnanda.

70 quod nulla fuerit, nouo consilio inito, &c.) sic legendum, non vt est in lib. vulgatis, initio.

71 Myrmecides aliquis, minut.) De Myrmecide sic Varro lib. vi. de lingua Lat. Etenim faciliùs obscura opera Myrmecidis ex ebore oculi videant, si extrinsecus nigrae setas adinoueant. Plin. lib. 7. cap. 21. Callicrates ex ebore formicas, & alia tam parua

fecit animalia, ut partes earum à ceteris cerni non possent Myrmecides quidam in eodem genere inelaturit : à quo quadrigam ex eadem materia, quam musca in tegeter alis, fabricatam, & nativam, quam apicula pinnis absconderet. Idem lib. 36. cap. 5. in extra. Sunt & in parvis marmoris famam consecuti, Myrmecides : cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis musca : & Callicratis, cuius fornicarum pedes, atque alia membra peruidere non est. Galenus *προσπειραδις εις τας τέχνας, και περι των άλλων υμεις και πάνυ πρόποια γνώσκειν, οτι μηδ' αν των εις τέχνη, εις το πεταυριστιν, και βασιζειν επι σχηματα. λιπταυ εν κύκλω τε περιδινεισται, μη σκοτάμενον, και τοιαυτα ποιειν δια τα Μυρμηκιδε τε άθινάιν, και Καλλικράτες τε λακο θαμοσις* id est. Ac de alijs quidem valde confido vos sic existimate, nihil horum artem esse, exempli causa petantistarum more pernici saltu mouere, & quasi in aere volare. & in funibus tenuibus ambulare, & in orbem circumnagi sine vertigine capitis, & talia opera facere, qualia Myrmecidis Atheniensis, & Callicratis Lacedæmonij fuerunt.

72 nec eo tamen aiunt empirici notiora, &c.) sic legendum, nō ut habent omnes libri vulgati, empiricis. Nam & sententia, ut ita legatur, postulat : & libri veteres ita planè scriptum habent. Empirici (inquit) quamuis medici corpora aperuerint, ut viderent singularum partium situs, &c. negant tamen ea ideo esse notiora : quia &c. empirici autem sunt ij, qui artem negligunt, usum tantum consecuti sunt, & usu tantum valent.

73 è cōtratiā parte terræ,) videntur hæc aliena, non Ciceronis.

74 Egone? ne bis quidem tantum) verba sunt Epicuri : quorum hæc sententia est ego solem maiorem quidem esse posse, quam videatur, puto, sed non multo : ne bis maiorem quidem, id est, ne altero quidem tanto maiorem esse arbitror : tantum abest, ut amplius duodeciginti partibus maiorem, quam terram esse putem, ut mathematici confirmant. sic ferè suprā. Epicurus autem posse putat etiam minorem esse eum, quam videatur, sed non multo : ne maiorem quidem multo putat esse, vel tantum esse, quantum videatur. Mendosi autem sunt hoc loco libri omnes, qui habent, Egone vobis quidem, &c.

75 an ut Xenocrati, &c.) repete από κεινῶ, placet. mendosè hic operæ olim, Xenocratis, ediderant, pro, Xenocrati. mendosè itè habent libri vulgati, Xenocratis.

76 ut & quacumque moueatur corpus, ea aliud cedit.) legendum fortasse est, ut & quacumque quodque moueatur corpus, ea aliud cedit, & quā quodque cesserit, ea aliud illico subsequatur? vel, & quā quidquam moueatur corporum, &c. Mendosè autem hic operæ olim ediderant, moueatur corpus, & aliud cedit, &c. delenda. n. est copulatio, &, vel ex, &, faciendū, eā : & pro quocumque. supra non longè, legendū, quacumque quod malo. ut dixi.

77 quasi decempeda permessi refertis, &c.) Manutij coniecturā, quæ mihi ita certa uideretur, ut pro verā scriptura corruptis exhiberetur,

plaribus,

pluribus, habenda sit, sequi non dubitavi, paucis quibusdam exceptis, in quibus ab ea non ita longè discessi, praesertim cum hic nihil ferè praeter ordinem immutetur. ego tamen putavi hæc verba, quasi malis architectis, quæ sunt in omnibus libris, non esse Ciceronis, sed aliunde in contextum orationis illata: aut sic legendum, quasi mali sitis architecti. quamquam, quomodo ego edidi, quasi malis architectis, aptè coheret cum prouocabulo, vobis, sine quo stare non potest. Præterea ex voce, ergo, facio, ego: ut à voce, dubium, proficiscatur principium nouæ orationis.

78 erigimur, elatiores fieri videmur.) melius fortasse, altiores fieri videmur: ut habet codex vnus vetus.

79. quæ ἀπάθεια nominatur.) sic scriptum est in vno codice Memmiano: & ita legendum: nisi quis putet legi debere potius, quæ πᾶθῃ nominantur. Omnino alterutro modo legendum est, quæ bona sententia. nam si, quæ πᾶθῃ nominantur, legamus: ita verba erunt explicanda, sapientem, ea, quæ πᾶθῃ nominantur, ne sentire quidem. si quæ ἀπάθεια nominatur: sic sapientem ea, quæ sunt media ne sentire quidem: quæ ἀπάθεια nominantur,

80 si numquam, vter sit sapiens, apparebit: non ne vtroque est prud.) multa hæc erant à scriptore librario præperante, atque aliuo agente, prætermissa: quæ ego ex sensu Ciceronis, & sententia huius loci restitui, non sine ope codicum manuscriptorum.

81 non esse illa probanda sapienti?) vel sic legendum, quomodo iam olim edidimus: vel sic, non posse illa probata esse sapienti? vel sic, non posse illa probabilia esse sapienti? Omnino primâ lectionem, quam iam olim securus sum, reliquis quibus antepo- no Vulgata autem lectio, non posse illa probanda esse sapienti? ferri non potest.

82 Vos autem mihi veremini) legendum videtur, Vos autem mihi vereri videmini, &c. Verumtamen nihil mutare aosisim. nam, mihi veremini, sic potest explicari, mihi timetis, hoc est, mea causa, & pro me, & in rem meam timetis, ne scilicet labar, &c. quomodo boni scriptores loquuntur interdum.

83 ut Calliphonem sequar,) videtur delenda particula, ut, hoc loco, ut inanis, & otiosa. nam supra posita semel est suo loco, ibi, ut, quoniam Aristippus, &c. Verumtamen non sum eam delere ausus. nam sæpe Latini scriptores tales particulas bis ponunt, cum ea, quæ semel posita est, longius distat: id quæ sæpenumero apud Plautum animaduerti, & notaui.

84 epochem enim illam &c.) Sic nunc edendum curavi. Nam olim verborum ordinem, perturbatum esse putans, mutatum: nunc eodem ordine, seruato, paucissima, mutò: & primùm deleo, per, quod inane est, & natum ex verbo, quod antecedit, per: pi: deinde restituo particulam, enim, quæ ommissa fuit ab imprudente librario, propter similitudinem syllabæ postremæ vocis, epochem, Latine scriptæ. infisâ. Tollendam, repono pro, Tollendum. Manutius ex, per, facit, quare quod non damno. sed sic, ut dixi, legi malo.

M. TVLL. CICERONIS,

DE FINIBVS BONORVM

& malorum, ad Brutum,

LIBER I.

NON ERAM ne scius, Brute, cum
 quæ summis ingenijs, exquisitâ
 que doctrina philosophi Græco
 sermone tractauissent, ea Lati-
 nis litteris mandarem, fore,
 vt hic noster labor in varias re-
 prehensiones incurreret. nã quibusdam, & ijs qui-
 dem non admodum indoctis, totum hoc displicet,
 philosophari. ² quidam autem id non totum repre-
 hendunt, si remissiùs agatur: sed tantum studium,
 tamque multam operam ponendam in eo non arbi-
 trantur. Erunt etiam, & hi quidem eruditi Græcis
 litteris, contemntes Latinas, qui se dicant in
 Græcis legendis operam malle consumere. Postre-
 mò aliquos futuros suspicor, qui me ad alias litte-
 ras vocent: genus hoc scribendi, etsi sit elegans,
 personæ tamen, & dignitatis esse negent. Contra
 quos omneis dicendum breuiter existimo. quam-
 quam philosophiæ quidem vituperatoribus satis
 responsum est eo libro, quo à no bis philosophia de-
 fensa, ^b & collaudata est, cum esset accusata, & vi-
 tuperata ab Hortensio. Qui liber cum & tibi pro-
 batus videretur, & ijs, quos ego posse iudicare ar-
 bitracer, plura suscepi, veritus ne mouere homi-

m v. e. quidã
 autem nõ id
 eorum repr.

b al. & lauda
 m c. r.

num studia viderer, & retinere non posse. Qui autem,
 a si hoc maximè placeat, moderatius tamen id vo-
 lunt fieri, difficilem quandam temperantiam postu-
 lant in eo, ¹ b quod semel admissum, coerceri, repri-
 5 mique non potest: vt propemodum iustioribus vt-
 amur illis, qui omnino auocent à philosophia, quam
 ijs, qui rebus infinitis modum constituent: in ré que
 eo meliore, quo maior sit, mediocritatem desideret.

a L. si maxi-
 mè hoc plac.
 & ita v. c.
 b al. quod se-
 mel iam mis-
 sum.

Siue enim ad sapientiam perueniri potest: c non pa-
 10 randa solùm nobis ea, sed fruenda etiam sapientia
 est, siue hoc difficile est: tamen nec modus est vllus
 inuestigandi veri, nisi inueneris: & quærendi defa-
 tigratio turpis est, cùm id, quod quæritur, sit pul-
 cherrimum. Etenim si delectamur, cùm scribimus:
 15 quis est tam inuidus, qui ab eo nos adducat? sin la-
 boramus: quis est, qui aliena modum statuatur indu-
 striæ? Nam, vt Terentianus Chremes non inhumana-
 nus, qui nouum vicinum non vult

c fort. nò pa-
 randa solùm
 nobis ea, sed
 fruenda etiã
 est. siue &c.
 vel sic: nò pa-
 randa solùm
 nobis, sed
 fruenda etiam
 sapiètia est.

Fodere, aut arare, ² aut aliquid ferre denique.
 20 non enim illum ab industria, sed ab illiberali labo-
 re deterret: sic isti curiosi, quos offendit noster mi-
 nimè nobis iniucundus labor: His igitur est diffici-
 lius satisfacere, qui se ^d Latina scripta dicunt ^e cõ-
 temnere. in quibus hoc primum est, ^f in quo g admi-
 25 rer: cur in grauissimis rebus non delectet eos pa-
 trius sermo, cùm iisdem fabellas Latinas, ad verbũ
 de Græcis expressas, non inuiti legant. Quis enim
 tam inimicus pæne nomini Romano est, qui Ennij
 Medeam, aut Antiopã Pacuuij spernat, ^h aut reij-
 30 ciat? qui se iisdem Euripidis fabulis delectari di-
 cat, Latinas litteras oderit? Synepobos ego, in-

d al. Latinõ
 scripta
 e v. c. con-
 tempneie.
 mendosè.
 f fort. quod
 admirer:
 g v. c. ammi-
 rer: al. mi-
 rer:
 h v. c. aut
 reiciat /

quit, potius Cæcilij, aut Andriam Terentij, quàm
 vtramque Menandri legam? A quibus tam dissen-
 tio, vt, cùm Sophocles vel optimè scripserit Ele-
 ctram, tamen malè conuersam^a Attilij mihi legen-
 dam putem.^b de quo Licinius, ferreum scriptorem:
^c verum opinor: scriptorem tamen, vt legendus
 sit. rudem enim esse omnino in nostris poëtis, aut
 inertissimæ segnitie est, aut fastidij delicatissimi.
 mihi quidem nulli satis eruditi videntur, quibus
 nostra ignota sunt:^d At, Vtinã ne in nemore,
 nihilo minùs legimus, q̄ hoc idem Græcum.
 quæ autem de bene, beatèque viuendo à Platone
 disputata sunt, hæc explicari non placebit Latinè?
 Quòd si nos non interpretum fungimur munere,
 sed tuemur ea, quæ dicta sunt ab ijs, quos proba-
 mus, eisque nostrum iudicium, & nostrum scriben-
 di ordinem adiungimus: quid habent, cur Græca
 anteponant ijs, quæ & splendide^e dicta sint, neq̄
 sint conuersa de Græcis? B. Nam si dicerent, ab illis
 has res esse tractatas: ne ipsos quidem Græcos est
 cur tam multos legant, quàm legendi sunt. quid
 enim est à Chrysippo prætermissum in Stoicis? le-
 gimus tamen Diogenem, Antipatrum, Mnesar-
 chum, Panætium, multos alios, in primisque fami-
 liarem nostrum^h Possidoniũ. Quid Theophrastus?
 mediocriterne delectat, cùm tractat locos ab Ari-
 stotele antè tractatos? quid Epicurũ? num desistit
 de ijsdem, de quibus & ab Epicuro scriptum est, &
 ab antiquis, ad arbitrium suum scribere? Quòd si
 Græci leguntur à Græcis ijsdem de rebus alia ratio-
 ne compositis: quid est, cur nostri à nostris non le-

a L. Attilij
 b L. de quo
 Lucilius,
 c L. verũm, o
 pinor, scrip-
 torem tamẽ,
 d L. An, Vti-
 nã ne in ne-
 more, nihilo
 minùs legi-
 mus, quam
 hoc itẽ Græ-
 cum: quæ au-
 tem de &c.

e al. dicta
 sunt, neque
 sunt.
 f L. nam si
 dicent,

g L. Possido-
 niũ.

gantur? Quamquam si planè sic verterem Platonem; aut Aristotelem, vt verterunt nostri poëta fabulas; malè, credo, mererer de meis ciuibus, si ad eorum cognitionem diuina illa ingenia transferrè.

5 sed id neque feci adhuc, nec mihi tamè, ne faciam, interdìctum puto. locos quidem quosdam, si videbitur, transferam, & maximè ab ijs, quos modò nominauì, cum inciderit, vt id aptè fieri possit: vt ab Homero Ennius, Afranius à Menandro solet. nec

10 verò, vt nosler Lucilius, recusabo, quo minùs omnes mea legant. Vtinam ille Persius: Scipio verò, & Rutilius multo etiam magis: quorum ille iudicium reformidans, Tarentinis ait se, & Consentinis, & Siculis scribere. Facetè is quidè, sicut aliàs:

15 sed nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaboraret, & sunt illius scripta leuiora, vt urbanitas summa appareat, doctrina mediocris. Ego autem quem timeam lectorem, cum ad te, ne Græcis quidem cedentem in philosophia, audeam scribere? Quamquam à te ipso id quidem facio, prouocatus gratissimo mihi libro, quem ad me de virtute misisti. Sed ex eo credo quibusdam vsuuenire, vt

20 abhorreant à Latinis, quòd inciderint in inculta quadam, & horrida, de malis Græcis Latinè scripta deterius. quibus ego assentior, dummodò à se^a de iisdem rebus ne Græcos quidem legendos putent. res verò bonas verbis electis, grauiter, & ornatèque^b dictatas, quis non legat? nisi qui se planè Græcum dici velit: vt à^c Scauola est prætor salutatus Athenis Albutius. quem quidem locum

30 cum multa venustate, & omni sale idem Lucilius:

a L. de iij reb.

b L. dicta

c L. à Scxu la

apud

a L. Scenu-
la.
b L. Albuci,
c L. Tritan-
ni,

d L. Xaίρo
Tite. hinc
Muci iū Al-
bucius, hinc
inimic.
e al. Mucius.

f L. ne nobis
dicam,

g al. sim:
h fort. tum
debeo prof.
i L. elabora-
re,

apud quem præclare^a Sceuola,
Græcū te,^b Albuti, quàm Romanū, atq. Sabinū,
Municipem Ponti, ^cTiti, Anni, centurionum,
Præclarorū hominū, ac primorū, signiferūmq.,
Maluisti dici Græcè ergo prætor Athenis, 5
Id quod maluisti, te, cū ad me accedi, saluto:
Xαίρει in quā, Tite: lictores turma omni, cohorsq.,
s d Xαίρει hinc hostis Mūti Albutius, hinc ini-
micus.

sed iure^c Mutius. Ego autem satis mirari nō queo, 10
vnde hoc sit tam insolens domesticarum rerum fa-
stidium, non est omnino hic docendi locus: sed ita
sentio, & saepe disserū, Latinam linguam non mo-
dò non inopem, vt vulgò putarent, sed locupletio-
rem etiam esse, quàm Græcam. Quando enim, ^tvel 15
nobis dicam, aut oratoribus bonis, aut poëtis, po-
stea quidem quàm fuit quem imitarentur, vllus
orationis vel copiosa, vel elegātis ornatus defuit?
ego verò, cū forensibus operis, laboribus, pericu-
lis, non deseruisse mihi videor præsidium, in quo à 20
populo R. locatus^g sum: ^hdebeo profectò, quam tū-
cumque possint, in eo quoqueⁱ laborare, vt sint ope-
ra, studio, labore meo doctiores ciues mei, nec cum
istis tantopere pugnare, qui Græca legere malint:
modò legant illa ipsa, nec simulent: & ijs seruire, 25
qui vel vtrisque litteris vti velint, vel, si suas ha-
bent, illas non magnopere desiderent. Qui autem
alia malunt scribi à nobis, æqui esse debent, quòd et
scripta multa sunt, sic vt plura nemini è nostris, et
scribentur fortasse plura, si vita suppetet: & ta- 30
men qui diligenter hæc, quæ de philosophia litte-
ris

ris mandamus, legere assueuerit, iudicabit nulla ad legendum his esse potiora. Quid est enim in vita tantopere quærendum, quàm cum omnia in philosophia, tum id, quod his libris quæritur,^a quid sit finis, quid extremum, quid vltimum, quò sint omnia bene viuendi, rectèque faciendũ consilia referenda? quid sequatur natura, vt summum ex rebus expetendis? quid fugiat, vt extremum malorum? qua de re cum sit inter doctissimos magna dissensio, quis alienum putet eius esse dignitatis, quam mihi quisque tribuit, quid in omni munere vitæ optimum, & verissimum sit, exquirere? An, partus ancillæ sitne in fructu habendus, differetur inter principes ciuitatis,^b P. Scauolam, M. Manilium? ab hisque M. Brutus dissentiet, quòd & acutum genus est, & ad vsus ciuium non inutile: nõsque ea scripta, reliquaque eiusdem generis & legimus libenter, & legemus: hæc, quæ vitam continent omnem, negligentur? nam, vt sint illa vendibiliora, hæc vberiora certè sunt. quamquam id quidem licebit ijs existimare, qui legerint. Nos autem hanc omnem quæstionem de finibus bonorum & malorum, ferè à nobis explicatam esse c ijs litteris arbitramur, in quibus, quantum potuimus, non modò quid nobis probaretur, sed etiam quid à singulis philosophiæ disciplinis diceretur, persecuti sumus. Vt autem à facillimis ordiamur, prima veniat in medium Epicuri ratio, quæ plerisque notissima est: quã à nobis sic intelliges expositam, vt ab ijs, qui eam disciplinam probant, non soleat accuratius explicari. verum enim inuenire volumus,

a al. quis sit finis, quod extr. quod vlt.

b L. P. Scauolam, M^o Manilium; ab hisque

c fort. ijs libris

non tamquam aduersarium aliquem convincere.
 Accurate autem quondam à L. Torquato, homine
 omni doctrina erudito, defensa est Epicuri senten-
 tia de voluptate: à meq. ei responsum, cum C. Tri-
 rius, in primis grauis, & doctus adolescens, ei di- 5
 sputationi interesset. nam cum ad me in Cumanum
 salutandi causa vterque venisset, pauca primò in-
 ter nos de litteris, quarum summum erat in vtro-
 que studium: deinde Torquatus, Quoniam nati te,
 inquit, sumus aliquando otiosum, certè audiã, quid 10
 sit, quòd Epicurum nostrum non tu quidem oderis,
 vt ferè faciunt, qui ab eo dissentiant, sed certè non
 probes, eum, quem ego arbitror vnum vidisse ve-
 rum, maximisque erroribus hominum animos li-
 berauisse, & omnia tradidisse, quæ pertinerent ad 15
 benè, beatèque viuendum: sed existimo, te, sicut
 nostrum Triarium, ^a minùs eo delectari, quòd ista
 Platonis, Aristotelis, Theophrasti orationis orna-
 menta neglexerit. nam illuc quidem adduci vix
 possum, vt ea, quæ senserit ille, tibi non vera videã 20
 tur. Vide quantum, inquam, fallare, Torquate. ora-
 tio me istius philosophi non offendit. nam & com-
 plectitur verbis, quod vult: & dicit planè, quod
 intelligam: & tamen à philosopho, si afferat elo-
 quentiam, non asperner: si non habeat, non admo- 25
 dum flagitem. re mihi non æquè ^b satisfacit, & qui-
 dem locis pluribus. sed quot homines, tot senten-
 tia. falli igitur possumus. Quamobrem tandem, in-
 quit, non satisfacit? te enim iudicem æquum pu-
 to: modò, quæ dicat ille, bene noris. Hic, nisi mihi 30
 Phædrum, inquam, ^c mentitum, aut Zenonem pu-

^a v. e. minùs
 ab eo dele-
 ctari,

^b v. e. satisfa-
 cit, non pl.

^{v.} e. meri-
 um, non pl.

tas: quorum vtrumque audiui, cum mihi nihil sane
prater sedulitatem probarent: omnes mihi Epicu-
ri sententia satis nota sunt. atque eos, quos nomi-
naui, cum Attico nostro frequenter audiui, cum

5 **J** miraretur ille quidem vtrumque, Phedrum autem
etiam amaret: ^a quotidieque inter nos ea, quae au-
diebamus, conferebamus: neque erat vquam cō-
trouersia, quid ego intelligerem, sed quid probarē.

a v. s. cotidie
que

10 **10** Quid igitur est, inquit? audire enim cupio, quid nō
probes. Principio, inquam, in physicis, quibus ma-
ximē gloriatur, ⁶ primūm totus est alienus. Demo-
crito adijcit, per pauca mutans, sed ita, vt ea, quae
corrigere vult, mihi quidē deprauare videatur. Ille

15 **15** atomos, quas appellat, id est, corpora indiuidua, p-
pter soliditatem cēset in infinito inani, ^b in quo nec
summum, nec infinitum, nec medium, nec vltimū,
nec extremum sit, ita ferri, vt concursioibus in-
ter se cohaerescant: ex quo efficiantur ea, quae sint,

b v. c. in quo
nec summū,

20 **20** quaeque cernantur, omnia: eūque motum atomo-
rum nullo à principio, sed ex aeterno tempore intel-
ligi conuenire. Epicurus autem, in quibus sequitur
Democritum, non ferē labitur, quamquam vtrif-
que cum multa non probo, tū illud in primis, quōd
cum in rerum natura duo quaerenda sint, vnum,

25 **25** quae materia sit, ex qua quaeque res ^c efficiantur; al-
terum, quae vis sit, quae quidque efficiat: de mate-
ria differuerunt: vim, & causam efficiendi relique-
runt. sed hoc commune vitium: illae Epicuri pro-
priae ruinae. censeat enim, eadem illa indiuidua, &
30 **30** solida corpora ferri suo deorsum pondere ad lineā:
hunc naturalem esse omnium corporum motum.

c l. efficiat
& ita o. v. e.

deinde

deinde ibidem homo acutus, cum illud occurreret. si omnia deorsum e regione ferrentur, & ut dixi, ad lineam, numquam fore, ut atomus altera alteram posset attingere: itaque attulit rem commētitiam: declinare dixit atomum^b perpauillum: quo nihil posset fieri minùs. ita effici^c complexiones, & copulationes, 7 & adhesiones atomorum inter se: ex quo efficeretur mundus, omnesque partes mundi, quæque in eo essent. quæ cum res tota ficta sit pueriliter, tum ne efficit quidem quod vult. nã & ipsa declinatio, ad libidinem fugitur (ait enim declinare atomum sine causa: ⁸ quo nihil turpius physico, ^d quàm fieri sine causa quidquam dicere) & illum motum naturalem omnium ponderum, ut ipse constituit, e regione inferiorem locum petentium, sine causa eripuit atomis: nec tamen id, cuius causa hæc finxerat, assecutus est. ^e nam si omnes atomi declinabunt, nullæ vñquam coherescēt: siue aliæ declinabunt, aliæ suo nutu rectè ferentur: primum erit hoc quasi provincias atomis dare, ^f quæ obliquè ferantur: deinde eadem illa atomorum, in quo etiam Democritus hæret, turbulenta concursio hunc mundi ornatum efficere non poterit. ne illud quidem physici est, credere aliquid esse minimum. quod profecto numquam putauisset, si a Polyæno, familiari suo, geometriam discere maluisset, quàm illam etiam ipsum dedocere. Sol Democrito magnus videtur, quippe homini erudito, in geometriæque perfectio. huic bipedalis fortasse, tantum enim esse censet, quātus videtur, vel paulo aut maiorem, aut minorem. Ita quæ mutat, ea

a fort. ita attulit rem c.
b ἐλάχιον,
c περιπλο-
εἶς,

d L. hoc totū,
(quàm fieri sine causa quidquam dicere) videtur delendū.
e fort: nam siue omnes atomi

f al. quæ rectè, quæ obliquæ f.

corrumpit: ^a quæ sequitur, sunt tota Democriti.
 atomi, inane, imagines, quæ idola nominant, quo-
 rum incurfione non solum videamus, sed etiam co-
 gitemus: infinitio ipsa, quam ἀπειρίαν vocant, tota
 ab illo est: tum innumerabiles mundi, qui & orian-
 tur, & intereant ^a quotidie. quæ & si mihi nullo

a v. c. coti-
 di.

modo probantur: tamen Democritum laudatum à
 ceteris, ab hoc, qui eum vnum secutus est, nollem
 vituperatum. Iam in altera philosophiæ parte,
 quæ est quærendi, ac differendi, quæ ^b λογικὴ dicitur,
 iste vester, planè, vt mihi quidem videtur, iner-
 mis ac nudus est tollit definitiones: nihil de diui-
 dendo, ac partiendo docet: non, quo modo efficia-
 tur, concludaturque ratio, tradit: non, quæ via ca-
 ptiosa soluantur, ambigua distinguantur, ostendit.
 iudicia rerum in sensibus ponit: quibus si semel ali-
 quid falsi pro vero probatum sit, sublatum esse om-
 ne iudicium veri, & falsi putat. ¹⁰ In tertia verò

b v. c. logice

parte, quæ est de vita, & moribus, in constitutio-
 né finis, nil generosum sapit, ^c atque magnificum.
 Confirmat illud vel maxime, quod ipsa natura, vt
 ait ille, asciscat, & reprobet, id est, voluptatem, &
 dolorem. ad hæc, & quæ fugiamus, & quæ sequa-
 mur, refert omnia. quod quamquam Aristippi est,
 à Cyrenaicisque melius, liberiusque defenditur: ta-
 men eiusmodi esse iudico, vt nihil homine videat-
 ur indignius. ad maiora enim quædam nos natu-
 ra genuit, & conformauit, vt mihi quidem vide-
 tur. ac fieri potest, vt errem: ^d sed ita prorsus exi-
 stimo, neque eum Torquatum, qui hoc primus cog-
 nomen inuenerit, aut torquem illum hosti detra-

c fort. neque
 magnificū.

d v. c. sed ita
 prorsus exi-
 stimo: neque
 enim Torqua-
 tum, qui hoc
 primus cog-
 &c.

xisse,

a v. c. corpo-
re

xisse, vt aliquam ex eo perciperet^a corporis volu-
ptatem, aut cum Latinis tertio consulatu conflixi-
se apud Ueserim propter voluptatem. Quòd verò
securi filium percussisset, priuauisse se etiam vide-
tur multis voluptatibus, cum ipsi naturæ, patrio-
que amorì prætulerit ius maiestatis, atque im-
perij. Quid? L. Torquatus, is, qui consul cum Cn.
Octauiò fuit, cum illam seueritatem in eo filio adhi-
buit, quem in adoptionem D. Silano emancipaue-
rat, vt eum, Macedonũ legatis accusantibus, quòd
pecunias prætorem in prouincia cepisse argueret,
causam apud se dicere iuberet, reque ex vtraque
parte audita pronuntiaret, cum non talem v-
D E R I fuisse in imperio, quales eius maiores fuis-
sent: & in conspectum suum venire vetuit: num-
quid videtur tibi de voluptatibus suis cogitaui-
sse? Sed vt omittam pericula, labores, dolorem etiã,
quem optimus quisque pro patria, & pro suis susci-
pit, vt non modò nullam captet, sed etiam præte-
reat omneis voluptates, dolores denique quosuis
suscipere malit, quàm deserere vllam officij par-
tem: ad ea, quæ hoc non minùs declarant, sed videt-
tur leuiora, veniamus. Quid tibi, Torquate, huic
Triario littera, quid historia, cognitioque rerum,
quid poëtarum euolutio, quid tanta tot versuum
memoria voluptatis affert? Nec mihi illud dixe-
ris: Hæc enim ipsa mihi sunt voluptati. & erant
illa^b Torquatis. Numquam hoc ita defendit Epi-
curus: neq. verò tu, aut quisquã eorum, qui aut
saperet aliquid, aut ista didicisset. Et, quod queri-
tur sæpe, cur tã multi sunt Epicurèi: sunt aliæ quo-
que

b v. c. Tor-
quati al. tor-
quenti.

que causa, sed multitudinem hoc maxime allicit,
 quod ita putat dici ab illo, recta, & honesta quæ
 sint, ea facere ipsa per se lætitiæ, id est, volupta-
 tem. Homines optimi non intelligunt totam ora-
 tionem everti, si ita se res habeat. nam si concederetur,
 etiam si ad corpus nihil referatur, ista sua
 sponte, & per se esse incunda: per se esset & vir-
 tus, & cognitio rerum, quod minime ille vult, ex-
 petenda. Hæc igitur Epicuri non probo, inquam. de
 cetero, vellem equidem aut ipse doctrinis fuisset
 instructior (est enim, quod ita tibi videri necesse
 est, non satis politus ijs artibus, quas qui tenent,
 eruditi appellantur) aut ne deteruisset alios à stu-
 dijs. quamquam te quidem video minime esse de-
 territum. Quæ cum dixissem, magis ut illum provo-
 carem, quam ut ipse loquerer: tum Triarius leni-
 ter arridens. Tu quidem, inquit, totum Epicurum
 pane è philosophorum choro sustulisti. quid ei reli-
 quisti, nisi te quoque, ut id modò loqueretur,
 intelligere, quid diceret? aliena dicit in physicis,
 nec ea ipsa, quæ tibi probarentur. sed, si quæ in
 his corrigere voluit, deteriora fecit, differendi ar-
 tem nullam habuit. voluptatem cum summum bo-
 num diceret, primùm in eo ipso parum vidit: dein-
 de hoc quoque alienum. nam antè Aristippus, &
 ille meliùs. etenim, quasi detractis de homine sen-
 sibus, addidisti ad extremum, etiam indoctum
 fuisse. Fieri, inquam, ô Triari, nullo pacto potest, ut
 non dicas, quid non probes eius, à quo dissentias.
 quid enim me prohiberet Epicurum esse, si proba-
 rem quæ ille diceret? cum præsertim illa perdisce-

a L. nisi te,
 quoquo id
 modo loque-
 retur. &c.
 b fort. si qua
 in his

c L. hoc totum,
 etenim,
 quasi detr.
 de hom. sen-
 sib. delet.

re, ludus esset. Quamobrem differentium inter se
 reprehensione non sunt vituperanda. maledicta,
 contumelia, ^a tum iracundia, contentiones, con-
 certationesque in disputando pertinaces, indignæ
 mihi philosophia videri solent. Tunc Torquatus, 5
 Prorsus, inquit, ^b assentior. neque enim disputari
 sine reprehensione, nec cum iracundia, aut perti-
 nacia rectè disputari potest. Sed ad hæc, nisi mole-
 stum est, habeo quæ velim. At me, inquam, nisi te
 audire vellem, censes hac dicturum fuisse? Vtrum 10
 igitur percurri omnem Epicuri disciplinam pla-
 cet, an de vna voluptate quæri, de qua omne cer-
 tamen est? Tuo verò id quidem arbitrato. Sic fa-
 ciam igitur, inquit: vnam rem explicabo, eamque
 maximam, de physicis aliàs, & quidem tibi & de- 15
 declinationem istam atomorum, & magnitudinem
 solis probabo, & Democriti errata, ab Epicuro re-
 prehensa, & correctæ permulta. nunc dicam de vo-
 luptate, nihil scilicet noui, ea tamen, quæ te ipsum
 probaturum esse confidam. Certè, inquam, perti- 20
 nax non ero: tibi que, si mihi probabis ea, quæ di-
 ces, libenter assentiar. Probabo, inquit: modò ista
 sis æquitate, quam ostendis. sed vti oratione perpe-
 tua mælo, quàm interrogare, aut interrogari. Vt
 placet, inquam. Tunc dicere exorsus est. Primùm 25
 igitur, inquit, agam sic, vt ipsi auctori huius disci-
 plinae placet: constituam, quid, & quale sit id, de
 quo querimus, ^c non quo ignorare vos arbitrer: sed
 vt ratione, & via procedat oratio. Querimus igi-
 tur, quid sit extremum, quid vltimum bonorum. 30
 quod omnium philosophorum sententia tale de-
 bet

^a fort. tum
 iracundia con-
 tentiones, &c.

^b fort. tibi
 assentior,

^c al. nō quod

bet esse, vt ad id omnia referri oporteat: ipsum autem nusquam. hoc Epicurus in voluptate ponit: quod summum bonum esse vult, summumq. malū dolorem, idque instituit docere sic: Omne animal, simulatque natum sit, voluptatem appetere, eaque gaudere, vt summo bono: dolorē aspernari, vt summum malum, & quantum possit, à se repellere: idque facere nondum deprauatum, ipsa natura incorruptè, atque integrè iudicante. itaque negat

10 opus esse ratione, neque disputatione, quamobrem voluptas expetenda, fugiendus dolor sit. sentiri hoc putat, vt calere ignem, niuem esse albam, dulce mel: quorum nihil² oporteret exquisitis rationibus confirmare: tantum satis esse admonere. interesse enim inter argumentum, conclusionemque

15 rationis: & inter mediocrem animaduersionem, atque admonitionem: altera, occulta quadam, & quasi inuoluta aperiri: altera, prompta, & aperta indicari. etenim quoniam detractis de homine sensibus, reliqui nihil est: necesse est, quid aut secundum naturam, aut contra sit, à natura ipsa iudicari: voluptatem etiam & per se expetendam esse, & dolorem ipsum per se esse fugiendum. etenim quid percipit, & quid iudicat, quo aut petat, aut

20 fugiat aliquid, præter voluptatem, & dolorem? Sunt autem quidam è nostris, qui hæc subtiliùs velint tradere, & negent satis esse, quid bonum sit, aut quid malum, sensu iudicari: sed animo etiam, ac ratione¹⁵ intelligi posse, & voluptatem ipsam

30 per se esse expetendam, & dolorem ipsum per se esse fugiendum. itaque aiunt hanc quasi naturalè,

a al. oportet
I 2 atque

atque insitam in animis nostris inesse notionem, vt alterum esse appetendum, alterum aspernandum sentiamus. Alij autem, quibus ego assentior, cum à philosophis compluribus^a permulta dicunt, cur nec voluptas in bonis sit numeranda, nec in malis dolor, non existimant oportere nimum nos cause cōfidere, sed & argumētandum, & accuratè differendum, & rationibus conquisitis, de voluptate, et dolore disputandum putant. Sed, vt perspiciatis, vnde omnis iste error natus sit, voluptatē accusantium, dolorēque laudantium, totam rem aperiam: eaque ipsa, quæ ab illo inuentore veritatis, & quasi architecto beatę vitæ dicta sunt, explicabo. nemo enim ipsam voluptatem,^b quia voluptas sit, aspernetur, aut oderit, aut fugiat, sed quia consequuntur magni dolores eos qui ratione voluptatem sequi nesciunt. neque porrò quisquam est, qui dolorem ipsum,^d quia dolor sit, amet, consetetur, adipisci velit: sed quia nonnumquam eiusmodi incidunt tempora, vt labore, & dolore magnam aliquam quærat voluptatem. vt enim ad minima veniam, quis nostrum exercitatum vllam, corporis, suscipit laboriosam, nisi vt aliquid ex ea commodi consequatur? quis autem^c qua nihil molestiæ consequatur, vel illum, qui dolorem eum fugiat, quo voluptas nulla pariatur? At verò eos & accusamus, & iusto odio dignissimos ducimus, qui blanditijs præsentiam, voluptatum deliniti, atque corrupti, quos dolores, quas molestias, excepturi sint, occæcati cupiditate non prouident. similique sunt in culpa, qui offi-

^a al. permulta dicuntur,

^b al. quæ voluptas
^c L. aspernatur, aut odit, aut fugit: sed q.

^d al. quæ dol.

^e L. quam nihil molestiæ
^c al. & ita v. c.

cia deserunt mollitia animi, id est, laborum, & dolorum fuga. & harum quidem rerum facilis est, & expedita distinctio. nam libero tempore, cum soluta nobis est eligendi optio, cumque nihil impedit, quo minus id, quod maxime placeat, facere possimus, omnis voluptas assumenda est, omnis dolor depellendus. temporibus autem quibusdam, aut officijs debitis, aut rerum necessitatibus saepe eueniet, ut & voluptates repudiandæ sint, & molestiæ non recusandæ. Itaque harum rerum hic tenetur, à sapiente^b delectus, ^c aut ut^d reiiciendis voluptatibus maiores alias consequantur, aut perferendis doloribus asperiores repellat. Hanc ego cum teneam sententiam, quid est, cur verear, ne ad eam possim accommodare Torquatos nostros? quos tu paullo antè tum memoriter, tum etiam erga nos amicè, & ^e beneuolè collegisti. nec me tamè laudandis maioribus meis corrupisti, nec segniorem ad respondendum reddidisti. quorū facta quemadmodum, quæso interpretatis? Sic cine eos censes aut in armatum hostem impetum fuisse, aut in liberos, aut in sanguinem suum tam crudeleis fuisse, nihil ut^f de utilitatibus, nihil ut de commodis suis cogitarent? At id ne feræ quidem faciunt, ^g ut ita ruant, atque turbentur, ut, earum motus, & impetus quo pertineant, ^h non intelligamus. tu tam egregios viros censes tantas res gessisse sine causa? quæ fuerit causa, mox videro: interea hoc tenebo: si ob aliquam causam ista, quæ sine dubio præclara sunt, fecerint, virtutem his per se ipsam causam non fuisse,

a al. repellendus

b al. dilectus
c fort. vt aut
d v. c. reiiciendis volupt.

e v. c. & beneuolè

f fort. de voluptatibus,

g v. c. vt ita ruant, idque turbent, vt. ear. & ita L.
h al. non intelligatur.

tor quem detraxit hosti: & quidem se textit, ne interiret. At magnum periculū adiit. In oculis quidem exercitus. Quid ex eo cōsecutus est? Laudem, & caritatem: quæ sunt vitæ sine metu degendæ præsidia firmissima. Filium morte multauit. si sine causa, nollem me ab eo ortum, tã importuno, tamque crudeli. sin vt dolore suo sanciret militatis imperij disciplinam, exercitūque in grauissimo bello animaduersionis metu contineret: saluti prospexit ciuium, qua intelligebat contineri suam. Atque hæc ratio latè patet. in quo enim maxime consuevit iactare vestra se oratio, tua præsertim, qui studiosè antiqua persequeris, claris & fortibus viris commemorandis, eorumque factis non emolumento aliquo, sed ipsius honestatis decore, laudandis, id totum euertitur b eo delectu rerum, quem modò dixi, constituto, vt aut voluptates omittantur, maiorum voluptatum adipiscendarum causa, aut dolores suscipiantur, maiorum dolorum effugiendorum gratia. sed de clarorum hominum factis illustribus, & gloriosis satis hoc loco dictum sit. erit enim iam de omnium virtutum cursu ad uoluptatem proprius differendi locus. nunc autem explicabo, voluptas ipsa, quæ, qualis que sit, vt tollatur error omnis imperitorū: intelligaturque, ea, quæ voluptaria, delicata, mollis habeatur disciplina, quàm grauis, quàm continens, quàm seuera sit: non enim hanc solam sequimur, quæ suauitate aliqua naturam ipsam mouet, & cum iucunditate quadam percipitur sensibus, sed maximam illam voluptatem habemus, quæ percipitur, omni dolore detracto.

a al. & elatitatem;

b al. co dilecta

detractō. nam quoniam, cū priuamur dolore, ip-
 sa liberatione, & vacuitate omnis molestiæ gau-
 demus: omne autem id, quo gaudemus, voluptas
 est, vt omne id, quo offundimur, dolor: doloris om-
 nis priuatio rectè nominata est voluptas. Vt enim
 cū cibo, & potione fames, sitisque depulsa est, ip-
 sa detractio molestiæ consecutionem affert volup-
 tatis: sic in omni re doloris amotio successionem ef-
 ficat voluptatis. itaque non placuit Epicuro, me-
 dium esse quiddam inter dolorem, & voluptatem.
 illud enim ipsum, quod quibusdam medium^a vide-
 tur, cū omni dolore^b caret, omni non modò volu-
 ptatem esse, verū etiam summam voluptatem.
 quisquis enim sentit, quemadmodum sit affectus,
 eum necesse est aut in voluptate esse, aut in dolo-
 re. ^c omni autem priuatione doloris putat Epicu-
 rus terminari summam voluptatem: vt postea va-
 riarī voluptas, distinguī que possit: augeri, amplifi-
 cari que non possit. At etiam Athenis, vt à patre
 audiebam, facetè, & urbanè Stoicos irridente, sta-
 tua est in Ceramico, Chrysippi sedentis, porrecta
 manu: quæ manus^d significet illum in hac esse roga-
 tiuncula delectatum. Numquid nam manus tua
 sic affecta, quemadmodum affecta nunc est, deside-
 rat? Nihil sanè. At, si voluptas esset bonum, desi-
 deraret. Ita credo. Non est igitur voluptas bonum.
 Hoc ne statuam quidem dicturam pater aiebat, si
 loqui posset. conclusum est enim contra Cyrenaicos
 satis acutè: nihil ad Epicurum. nam si ea^e sola vo-
 luptas esset, quæ quasi titillaret sensus, vt ita di-
 cam, & ad eos cum suauitate afflueret, & illabe-
 retur:

a L. videtur.
 omni dolore
 carere, non
 modò vol.
 b q. v. c. care-
 ret,

c L. omnis
 autem pr.

d L. signif-
 cet illū hac
 esse rog.

e al. foldm

f al. & alla-
 beretur :

retur: nec manus esse contemta posset vllā vacui-
tate doloris sine iucundo motu voluptatis. sin au-
tem summa voluptas est, vt Epicuro placet, nihil
dolere: primū tibi rectē, Chrysispe, concessum est,
nihil desiderare manum, cū ita esset affecta: se-
cundum non rectē, si voluptas esset bonum, fuisse
desideraturam. iccirco enim non desideraret, quia,
quod dolere caret, id in voluptate est. Extremum
autem esse bonorum voluptatem, ex hoc facillē per-
spici potest. constituamus aliquem magnis, mul-
tis, perpetuis fruētem & animo, & corpore vo-
luptatibus, nullo dolore nec impediēte, nec im-
pendente: quem tandem hoc statu aut prae stabilio-
rem, aut magis expetendum possumus dicere? in-
esse enim necesse est in eo, qui ita sit affectus, & fir-
mitatem animi, nec mortem, nec dolorem timentis,
quod mors sensu careat: dolor in longinquitate, le-
uis: in grauitate, breuis solcat esse: vt eius magni-
tudinem celeritas, diurnitatem alleuatio con-
foletur. Ad ea cū accedit, vt neque diuinum nu-
men horreat, nec prae teritas voluptates effluere
patiat, earūque assidua recordatione letetur:
quid est, quod huic possit, quod melius sit, acci-
dere? Statue contra aliquem confectum tantis ani-
mi, corporis que doloribus, quāti in hominem ma-
ximū cadere possunt, nulla spe proposita, fore leuius
aliquando, nulla prae terita, nec praesenti, nec
expectata voluptate: quid eo miserius dici, aut
fingi potest? Quod si vita doloribus referta, ma-
ximē fugienda est: summum profectō malum est, vi-
uere cum dolore, cui sententię consentaneum est,

vltimum

a al. neq. pte
teritas

b L. accede-
re?

vltimum esse bonorum cum voluptate viuere. nec
 enim habet^a nostra mens quidquam, vbi consistat,
 tamquã in extremo: omnesque et metus, & ægritu-
 dines ad dolorem referuntur: nec præterea est res
 5 vlla, ¹⁹ ^b quæ sua natura aut sollicitare possit, aut
 frangere. Præterea & appetendi, ^c & refugiendi,
 & omnino rerum gerendarum initia profisciscun-
 tur aut à voluptate, aut à dolore. quod cum ita
 sit, perspicuum est, omnes rectas res, atque lauda-
 10 bileis eò referri, vt cum voluptate viuatur. quon-
 niam autem id est vel summum bonum, vel vlti-
 mum, vel extremum, quod Græci τέρλεθ nominant,
 quod ipsum nullam ad aliam rem, ad id autem res
 referuntur omnes: fatendum est, summum esse bo-
 15 num iucundè viuere. Id qui in vna virtute po-
 nunt, & splendore nominis capti, quid natura po-
 stulet, non intelligunt: errore maximo, si Epicu-
 rum audire voluerint, liberantur. istæ enim vestræ
 eximia, pulchræq; virtutes, nisi voluptatem effi-
 20 cerent, quis eas aut laudabileis, aut expetendas
 arbitraretur? Vt enim medicorum scientiam nõ ip-
 sius artis, sed bonæ^d valetudinis causa probamus:
 & gubernatoris ars, quia benè nauigandi ratio-
 nem habet, vtilitate, non arte laudatur: sic sapien-
 25 tia, quæ ars viuendi putanda est, non expeteretur,
 si nihil efficeret: nunc expetitur, quod est tanquam
 artifex conquirenda, & comparanda voluptatis.
 Quam autem dicam voluptatem, iam videtis,
 ne inuidia verbi labefactetur oratio mea. nam
 30 cum ignoratione rerum bonarum, & malarum
 maximè hominum vita vexetur, ob eumque erro-
 rem

a L. nostra mens aliud quidquam.

b L. quæ aut sua sede naturam sollicitare possit &c.

c L. & fugiedi,

d v. c. valetudinis

fort. & gra
uissimis &c.

L. direpta,

v. c. & L. di
scidia,

d. fort. vt sa-
piens solus,
amp.

rem & voluptatibus maximis saepe priuentur, 10.
& prauissimis animi doloribus torqueantur: sa-
pientia est adhibenda, qua & terroribus, cupidi-
tatibusque detractis, 21 & omnium falsarum opi-
nionum temeritate b direpta, certissimam se nobis
ducem praebeat ad voluptatem. sapientia enim est
vna, qua mastritiam pellat ex animis, qua nos ex-
horrescere metu non sinat: qua praeceptrice, in tra-
quillitate viui potest, omnium cupiditatum ardo-
re restincto. cupiditates enim sunt insatiabiles: que
non modò singulos homines, sed vniuersas fami-
lias euertunt: totam etiam labefaciunt saepe remp.
Ex cupiditatibus 22 odia, c dissidia, discordia, sedi-
tiones, bella nascuntur. nec haec sese foris solùm ia-
ctant, nec tantùm in alios cæco impetu incurrunt:
sed intus etiam in animis incluse inter se dissident
atque discordant. ex quo vitam amarissimam ne-
cessè est effici: d vt sapiens solùm, amputata, cir-
cumcisâque inanitate omni, & errore, natura fini-
bus contentus, sine ægritudine possit, & sine metu
viuere. Quæ est enim aut vtilior, aut ad bene vi-
uendum aptior partitio, quàm illa, qua est vsus
Epicurus? qui vnum genus posuit earum cupidita-
tum, quæ essent & naturales, & necessaria: alte-
rum, quæ naturales essent, nec tamen necessaria:
tertium, quæ nec naturales, nec necessaria. quarum
ea ratio est, vt necessaria nec opera multa, nec im-
pensa expleantur. ne naturales quidem multa de-
derant, propterea quòd ipsa natura diuitias, qui-
bus contenta est, & parabileis, et terminatas ha-
bet. inanium autem cupiditatum nec modus vllus,
nec

nec

nec finis inueniri potest. Quod si vitam omnem videmus perturbari errore, ^a & inscitia: sapientiamque esse solam, quæ nos à libidinum impetu, & formidinum terrore vindicet, & ipsius fortunæ modicè ferre doceat iniurias, ^b & omneis doceat vias, quæ ad quietem, & tranquillitatem ferant: quid est, cur dubitemus dicere, & sapientiam propter voluptatem expetendam, & insipientiã propter molestias esse fugiendam? Eademque ratione ¹⁰ ne temperantiam quidem propter se expetendam esse dicemus, sed quia pacem animis afferat, et eos quasi concordia quadam placet, ac leniat. Temperantia est enim, quæ in rebus aut expetendis, aut fugiendis, rationem vt sequamur, monet. nec enim ¹⁵ satis est iudicare, quid faciendum, non faciendumne sit: sed stare etiam oportet in eo, quod sit iudicatum. ^c plerique autem, quod tenere, atque serua-
re id, quod statuerunt, non possunt, victi & debilitati, obiecta specie voluptatis, tradunt se libidinibus constringendo, nec, ^d quid prouenturum sit, prouidēt, ab eamque causam propter voluptatem & paruam, & non necessariam, & quæ vel aliter pararetur, & qua etiam carere possent sine dolore, tum in morbos graueis, tum in damna, tum in dedecora incurrunt: sæpe etiam legum, iudiciorumque pœnis obligantur. Qui autem ita frui volunt voluptatibus, vt nulli propter eas dolores consequantur: & qui suum iudicium ^e retinent, ne voluptate victi faciant id, quod sentiunt non esse faciendum: hi voluptatem maximam adipiscuntur, præmittenda voluptate. Iidem etiam dolorem

a L. & inscitia, & ita v. b.

b for & omneis indicet

c exparetis

d forr. quid eueturū sit,

e al. tenent,

sæpe

saepe perpetiuntur, ne, si id non faciam, incidant in
 maiorem. Ex quo intelligitur, nec intemperantiam
 propter se fugiendam esse: temperantiãque expe
 tendam, non quia voluptates fugiat, sed quia ma
 iores consequatur. Eadem fortitudinis ratio repe
 rietur, nam neque laborum perfunctio, neque per
 pectio dolorum, per se ipsa allicit: nec patientia, nec
 assiduitas, nec vigilię, nec ea ipsa, quę laudatur, in
 dustria, ne fortitudo quidem: sed ista sequimur, vt si
 ne cura, metũq. viuamus: animũque, & corpus,
 quantum efficere possimus, molestia liberemus. Vt
 enim mortis metu omnis quiete vitę status per
 turbatur, & vt, succumbere doloribus, eõsque hu
 mili animo, imbecilloque ferre, miserum est: ob eã
 que debilitatem animi, multi parentes, multi ami
 cos, nonnulli patriam, plerique autem seipsos peni
 tus^a perdididerunt: sic robustus animus, et excelsus,
 omni est liber cura, & angore, cum et mortem^b cõ
 temnit, qua qui affecti sunt, in eadem causa sunt,
 qua antequam nati: & ad dolores ita paratus est,
 vt meminerit, maximos morte finire, paruos mul
 ta habere interualla quietis, mediocrium nos esse
 dominos: vt, si tolerabiles sint, feremus: sin minus,
 æquo animo e vita, cum ea non placeat, tanquam
 e teatro, exeamus. Quib. reb. intelligitur, nec timi
 ditatē, ignauiamq. vituperari, nec fortitudinē pa
 tiētiamq. laudari suo nomine: sed illas^d reijci, quia
 dolorē pariāt: has optari, quia voluptatē. Iustitia
 recta, vt de omni virtute sit dictũ. sed similita fere
 dici possunt. vt. n. sapientiã, temperantiã, fortitudi
 nē, copulatas eẽ docui cũ voluptate, ut ab ea nullo
 modo

a al. prodide
 runt:
 b v. c. cõtem
 pnit, &c. mē
 dosē,

c xpiue:

d v. c. reici,

modo nec diuelli, nec distrahi possint: sic de iustitia
 iudicādū est: quæ nō modō^a numquā nocet cuiquā,
 23 sed cōtrā^b semper alit aliquid tū vi sua, atq. na-
 turā, quod tranquillet animos: tum spe, nihil earum
 3 rerum desuturum, quas^c natura deprauata^d de-
 siderat. ^e quemadmodum temeritas, & libido, &
 ignauia semper animum excruciant, et semper sol-
 licitant, turbulentæq. sunt: sic cuius in mente con-
 sedit, hoc ipso, quod adest, turbulenta non potest
 10 fieri: & si verò molita quippiam est, quamuis oc-
 culte fecerit, numquam tamen confidet id fore sem-
 per occultum. Plerumq. improborum facta primò
 suspicio insequitur; deinde sermo, atque fama: tum
 accusator,^h tum iudex; multi etiam, vt te consule,
 25 ipse se indicauerunt. Quòd si qui satis opibus ho-
 minum sibi contra conscientiam sepi esse, & mu-
 niti videntur,ⁱ deorum tamen horrent, easque ip-
 sas sollicitudines, quib. eorum animi nocteis, atque
 dies exeduntur, à dijs immortalibus supplicij cau-
 20 sa importari putant. Quæ autem tanta ex impro-
 bis factis ad minuēdas vitæ molestias accessio fieri
 potest, quanta ad augendas^k tum conscientia fa-
 ctorum, tum pœna legum, odioque ciuium? Tamen
 in quibusdam neq. pecunia modus est, neque hono-
 25 ris, neq. imperij, nec libidinum, nec epularum, nec
 reliquarū cupiditatū: quas nulla præda vmq. im-
 probe parta minuit, sed auget potius,^m atque inflā-
 mat: vt coërceñdi magis, quàm dedocendi esse vi-
 deantur. Inuitat igitur vera ratio benè sanos ad
 30 iustitiam, æquitatem, fidem: neq. homini infanti, at-
 que impotenti iniuste facta conducunt: qui nec fa-
 ciē

a q. v. c. nu-
 quam nocet
 quidquā, fe-
 b al. sempe
 agit aliq.
 c for. natur
 non deprau
 ra def.
 d v. c. deside
 ret. & ita l
 e L. Et, que
 admodū te
 mer.
 f L. sic si cu
 ius in mē
 in iustitia c
 sedit, hoc
 ipso, & c.
 g L. non po
 test non fieri
 h L. tum in
 dex:
 i L. deorum
 tamen nu-
 men horrēt

k L. tum e
 cōscientia
 l L. & tamen

m q. v. c. atq.
 inflammāt

cile efficere possit, quod conetur, nec obtinere, si ef-
 fecerit: & opes vel fortunę, vel ingenij, liberalita-
 ti magis conueniunt, qua qui vtuntur, beneuolen-
 tiam sibi conciliant, & quod aptissimū est ad quie-
 tē viuēdum, caritatem, pręsertim cū omnino nul-
 la sit causa peccandi. quę enim cupiditates a natu-
 ra proficiscuntur, facile explentur sine vlla iniu-
 ria: quę autem inanes sunt, his parendum non est.
 nihil enim desiderabile concupiscunt, plūsque in
 ipsa iniuria detrimenti est, quā in ijs rebus emo-
 lumentum, quę iniuria pariuntur. Itaque ne iustitiā
 quidem rectē quis dixerit per se ipsam optabilem,
 sed quia incunditatis vel plurimum asserat. nam
 diligi & carum esse, incundum est, propterea quia
 tutiorem vitam, & voluptatem efficit pleniorē.
 itaque non ob ea solūm incommoda, quę eueniunt
 improbis, fugiendam improbitatem putamus, sed
 multo etiam magis, quod cuius in animo versat-
 ur, numquam sinit eum respirare, nūquam acq-
 scere. Quod si ne ipsarum quidem virtutum laus,
 in qua maximē ceterorum philosophorum exsul-
 tat oratio, reperire potest exitum, ^a nisi dirigatur
 ad voluptatem, voluptas autem est sola, quę nos
 vocet ad se, & alliciat suapte natura: non potest
 esse dubium, quin id sit summum, atque extremum
 bonorum omnium: beatęque viuere, nihil aliud sit,
 nisi cum voluptate viuere. Huic certę, stabilique
 sententię quę sint coniuncta, explicabo breui. Nul-
 lus in ipsis error est finibus bonorum, & malorū,
 id est, in voluptate, ^b aut in dolore: sed in his reb.
 peccant, cū, e quibus hęc efficiantur, ignorant.

a L. nisi diri-
gatur ad vol.

b L. & in do-
lore.

animi

animi autem voluptates, & dolores nasci fatemur
 è corporis voluptatibus, & doloribus. Itaque cō-
 cedo, quod modò dicebas, ²⁴ cadere causa, si qui è
 nostris aliter existimant: quos quidem video esse
 5 multos sed imperitos. Quamquam autem & leti-
 tiam nobis voluptas animi, & molestiam dolor
 afferat: eorum tamen vtrumque & ortum esse è
 corpore, & ad corpus referri: nec ob eam causam
 non multo maiores esse & voluptates, & dolores
 10 animi, quàm corporis. nam corpore nihil, nisi præ-
 sens, et quod adest, sentire possumus: animo autem
 & præterita, & futura. vt enim æquè doleamus
 animo, cum corpore dolemus fieri tamen perma-
 gna accessio potest, si aliquod æternum, & infini-
 15 tum impendère malum nobis opinemur. quod idem
 licet trāsferre in voluptatem, vt ea maior sit, si ni-
 hil tale metuamus. Iam illud quidem perspicuum
 est, maximā animi aut voluptatē, aut molestiam
 plus aut ad beatā, aut ad miseram vitā afferre mo-
 20 mēti, quàm eorum vtrumuis, si æquè diu sit in cor-
 pore. non placet autem, detracta voluptate, ægri-
 tudinem statim consequi, nisi in voluptatis locum
 dolor fortè successerit: at contra, gaudere nosmet
 omittendis doloribus, etiam si voluptas ea quæ sen-
 25 sum moueat, nulla successerit. ² eo intelligi potest,
 quanta voluptas nō dolere sit. Sed vt ijs bonis eri-
 gimur, quæ expectamus: sic letamur ijs, quæ recor-
 damur. stulti autem malorum memoria torquen-
 tur: sapientis bona præterita grata recordatione
 30 renouata delectant. est autem situm in nobis, vt
 et aduersa quasi per petua obliuione obruamus, et

a v. c. Eoque
 intelligi
 pot.

*secunda iucundè ac suauiter meminerimus. Sed cū
 ea, quæ præterierunt, acri animo, & attento intue
 mur, tūc fit, vt ægritudo sequatur, si illa mala sint:
 lætitia, si bona. O præclaram beatè viuendi, & a
 pertam, & simplicem, & directam viam. cū e
 nim certè nihil homini possit melius esse, quàm va
 care omni dolore, & molestia, perfruique maxi
 mis & animi, & corporis voluptatibus: videtis
 ne, quàm nihil prætermittatur, quod vitam adiu
 uet, quò facilius id, quod propositum est, summum
 bonum cōsequamur? clamat Epicurus is, quem vos
 nimis voluptatibus esse debitum dicitis, non posse
 iucundè viuere, nisi sapienter, honestè, iustèque viua
 tur: nec sapienter, honestè, iustè, nisi iucundè. neque
 enim ciuitas in seditione, beata esse potest, nec in
 discordia dominorum domus: quo minùs animus à
 seipso dissidens ipse, secumque discordans, gustare
 partem ullam liquidæ voluptatis, et liberæ potest,
 at qui pugnantibus & contrarijs studijs, consiliis
 que semper vtens, nihil quieti videre, nihil tran
 quilli potest. Quòd si corporis grauioribus morbis
 vitæ iucunditas impeditur, quanto magis animi
 morbis impedi necesse est? animi autem morbi,
 sunt cupiditates immensæ, & inanes, diuitiarum,
 gloriæ, dominationis, libidinosarum etiam volupta
 tum. accedunt ægritudines, molestiæ, mærores, qui
 animos exedunt, conficiuntq. curis hominum non
 intelligentium, nihil dolendum esse animo, quod sit
 à dolore corporis præsentis, futuròve seiunctū. Nec
 verò quisquam stultus non horum morborum ali
 quò laborat. nemo igitur est non miser. Accedit
 etiam*

etiam mors, quæ quasi saxum Tantalò semper impendet: tum ^a superstitio, qua qui est imbutus, quæ ^a ^{muia} tus esse numquam potest. Præterea bona præterita non meminerunt, præsentibus non fruuntur, futura modò expectant: quæ quia certa esse nõ possunt, conficiuntur & angore, & metu: maximèque cruciantur, cum serò sentiunt, frustra se aut pecuniæ studuisse, aut imperijs, aut opibus, aut gloriæ. nullas enim consequuntur voluptates, quarum potendi spe inflammati, multos labores, magnosque susceperant. ^b Ecce autem alij minuti, & angusti, aut omnia semper desperantes, aut malenoli, invidi, diffidiles, lucifugi, maledici, ^c ^c monstrosi: alij autem etiam amatorijs lenitatibus dediti, alij petulantes ^d ^d alij audaces, ^d proterui, ^e iidem intemperantes, & ignavi, numquam in sententia permanentes. quas ob causas in eorum vita nulla est intercedendo molestia. Igitur neque stultorum quisquam beatus, neque sapientum non beatus. multoque hoc melius nos, veriùsque, quàm Stoici. Illi enim negant bonum quidquam esse, nisi nescio quam illam ^f umbram, quod appellant honestum, non tam solido, quàm splendido nomine: virtutem autem nixâ hoc honesto, nullam requirere voluptatem, atque ad beatè viuendum se ipsa esse contentam. Sed possunt hæc quadam ratione dici, non modò non repugnantibus, verùm etiam approbantibus nobis. sic enim ab Epicuro sapiens, beatus semper inducitur. finitas habet cupiditates: negligit mortem: de dijs immortalibus ^g sine vllò metu vera sentit: non dubitat, si ita melius sit, de vita migrare. his rebus

b sic o. v.

c L. morofia

d fort. alij
proterui,
e v. c. id est
intemperantes

f ozidat.

g adit

instructus semper in voluptate est. neq. enim tem-
 pus est vllum, quo non plus habeat voluptatum,
 quàm dolorum. nam & præterita gratè meminit,
 & presentibus ita potitur, vt animaduertat, quan-
 ta sint ea, quàmque iucunda: neque pendet ex futu-
 ris, sed exspectat illa, fruitur presentibus: ab iisq.
 vitijs, que paullo antè collegi, abest plurimum: &
 cum stultorum vitam cum sua comparat, magna
 afficitur voluptate. dolores autem, si qui incurrit,
 numquam vim tantam habet, vt non plus habeat
 sapiens, quod gaudeat, quàm quod angatur. Opti-
 mè verò Epicurus, quòd exigua^a dicit fortunam
 interuenire sapienti: maximas que ab eo & grauif-
 simas res consilio ipsius, & ratione^b administra-
 ri: nec maiorem voluptatem ex infinito tempore
 ætatis percipi posse, quàm ex hoc percipiatur, quòd
 videamus esse finitum. In dialectica autem vestra
 nullam vim existimauit esse nec ad melius viuèn-
 dum, ²⁷ nec ad commodius differendum. In physi-
 cis quidem, cum plurimum possint, ea scientia &
 verborum vis, & natura orationis, & consequen-
 tium, repugnantiumve ratio potest perspicere. omniū
 autem rerum natura cognita, leuamur superstitione,
 liberamur mortis metu, non conturbamur igno-
 ratione rerum, è qua ipsa horribiles existunt sæpe
 formidines. deniq. etiam morati melius erimus, si
 didicerimus, quæ natura desideret. tum verò, si sta-
 bilem scientiam rerum tenebimus, seruata illa, que
 quasi^d delapsa de celo est ad cognitionem omniū,
 regula, ad quam omnia iudicia rerum^c dirigantur,
 numquam vllius oratione victi sententia desiste-
 mus.

a al. ducit
 b v. e. ammi-
 nistrari:
 c L. nec ad
 commodius
 differendum.
 Ea sciētia &
 verborū vis,
 & natura or-
 rationis, &
 consequentiū,
 repugnan-
 tiūq. ratio
 pōt perspicere.
 In physicis
 quod pluri-
 mum p̄sunt,
 quàm pluri-
 mam operā
 posuit. Om-
 niū enim re-
 rum natura
 cognita, leua-
 mur &c.

d διοτατικ
 e al. dirigen-
 tur

mus. Nisi autem rerum natura perspecta erit, nullo modo poterimus sensuum iudicia defendere. quidquid porrò animo cernimus, id omne oritur à sensibus. qui si omnes^a veri erunt, vt Epicuri ratio docet: tum denique poterit aliquid cognosci, & percipi. quos qui tollunt, & nihil posse percipi dicunt, ij, remotis sensibus, ne id ipsum quidem expedire possunt, quod differunt. Præterea, sublata cognitione, & scientia, tollitur omnis ratio & vitæ agenda, & rerum gerendarum. Sic è physicis & fortitudo sumitur contra mortis timorem, & constantia contra metum religionis, & sedatio animi, omnium rerum occultarum ignoratione sublata,¹⁸ & moderatio, natura cupiditatum, generibusque earum explicatis, &, vt modò docui, cognitionis regula, & iudicio ab eadem illa constituto, veri à falso distinctio traditur. Restat locus huic disputationi vel maxime necessarius, de amicitia, quã si voluptas summum sit bonum, affirmatis nullam omnino fore: de qua Epicurus quidem ita dicit: OMNIVM RERV M, quas ad beatè viuendum sapientia comparauerit, nihil esse maius amicitia, nihil vberius, iucundius. neque verò hoc oratione solum, sed multo magis vita, & factis, & moribus comprobauit. quid quàm magnum sit, fictæ veterũ fabulæ declarant: in quibus tam multis, tamque varijs, ab vltima antiquitate repetitis, ^b tria vix amicorum paria reperiuntur, vt ad Orestem peruenias, profectus à Theseo. At verò Epicurus vna in domo, & ea quidem angusta, quam magnos, quantaque amoris conspiratione consentientis te-

a al. erunt
veri.

b fort. vix
tria

nuit amicorum greges? quod sit etiam nunc ab Episcurois. Sed ad rem redeamus. de omnibus dici non necesse est. Tribus igitur modis video esse à nostris de amicitia disputatum. Alij, cum eas voluptates, quæ ad amicos pertinerent, negarent esse per se ipsas tam expetendas, quam nostras expeteremus; quo loco videtur quibusdam stabilitas amicitiae vacillare: tumentur tamen eum locum, seque facile, quibus antè dictum est, sic amicitiam negant à voluptate posse discedere. nam cum solitudo, & vita sine amicis, insidiarum, & metus plena sit, ratio ipsa monet amicitias comparare: quibus confirmatur animus, & à spe pariendarum voluptatum seiungi non potest. Atque ut odia, inuidiæ, despiciationes, aduersantur voluptatibus: sic amicitia, non modò faultrices fidelissimæ, sed etiam effectrices sunt voluptatum tam amicis, quam sibi. quibus non solum presentibus fruuntur, sed etiam spe eriguntur consequentis, ac posteri temporis. Quod quia nullo modò sine amicitia firmã, & perpetuam incunditatem vite tenere possumus, neque ipsam amicitiam tueri, nisi æquè amicos, & nosmetipsos diligamus: iccirco & hoc ipsum efficitur in amicitia, & amicitia cum voluptate connectitur. nam & letamur amicorum letitia æquè, ac nostra, & pariter dolemus angoribus. Quocirca eodem modo sapiens erit affectus erga amicum, quo in se ipsum: quosque labores propter suam voluptatem susceperit, eosdem suscipiet propter amici voluptatem: quæ de virtutibus dicta sunt quemad-

a L. vt mihi videntur,

b ἀφιλία,

c al. paratis,

d ποιητικαὶ τῶν ἡδονῶν

e L. neque ve rō ipsam amic.

f συχαίρομαι τὸ τοῖς φίλοις χαίρειν. καὶ συναγαγόμεν ἀλλήλοις.

modum hæc semper voluptatibus inhaerent, eadem de amicitia dicenda sunt, præclare enim Epicurus his pæne verbis: ²⁹ Eadem, inquit, ^a scientia confirmavit animum, ne quod aut sempiternum, aut diuturnum timeret malum: quæ perspexit, in hoc ipso vitæ spatio, amicitiae præsidium esse firmissimum. Sunt autem quidam Epicurei timidiore paullo contra vestra conuicia, sed tamen satis acuti, qui verentur, ne, si amicitiam propter nostram voluptatem expetendam putemus, tota amicitia quasi claudicare videatur. Itaque primos congressus, ³⁰ copulationesque ^b consuetudinum, instituendarum amicitiarum fieri propter voluptatem: cum autem usus progrediens familiaritatem effecerit, tum amorem efflorescere tantum, ut, etiam si nulla sit utilitas ex amicitia, tamen ipsi amici propter se ipsos amentur. etenim si loca, si fana, si vrbeis, si gymnasia, si campum, si canes, si equos, ³¹ si ludicra, exercendi, aut venandi consuetudine ad amare solemus: quanto id in hominum consuetudine facilius fieri poterit, & iustius? Sunt autem qui dicunt fœdus quoddam esse sapientum, ^c ut ne minus amicos quidem, quam se ipsos diligant. quod et fieri posse intelligimus, & sæpe id videmus, & perspicuum est nihil ad iucundè viuendum reperiri posse, quod coniunctione tali sit aptius. Quibus ex omnibus iudicari potest, non modò non impediri rationem amicitiae, si summum bonum in voluptate ponatur, sed sine hoc institutionem amicitiae omnino non posse reperiri. Quapropter si ea, quæ dixi, sole ipso illustriora, & clariora sunt: si omnia

a al. scientia

b for. cōsuetudinum instituendarū, fieri propter voluptates:

c L. ut ne minus amicos quam se ipsos dil.

a L. si infan-
res pueri, al.
si infantes, si
pueri,
bal. nihil im-
prosperum,

dixi hausta è fonte natura: si tota oratio nostra om-
nem sibi fidem sensibus confirmat, id est, incorru-
ptis, atque integris testibus: a si infantes, pueri, si
muta etiam bestia pane loquuntur, magistra, ac du-
ce natura, nihil esse prosperum, nisi voluptatem: b
nihil asperum, nisi dolorem: de quibus neque depra-
uatè iudicant, neque corruptè: nonne ei maximam
gratiam habere debemus, qui, exaudita quasi voce
naturæ, sic eam firmè, grauitèrque comprehende-
rit, vt omneis bene sanos in viam placatæ, tràquil- 10
læ, quietæ, beatæ vitæ deduceret? qui quòd tibi pa-
rum videtur eruditus, ea causa est, quòd nullam
eruditionem esse duxit, nisi quæ beatæ vitæ disci-
plinam inuaret. An ille tempus aut in poëtis euo-
luendis, vt ego, & Triarius, te hortatore, c feci- 15
mus, consumeret? in quibus nulla solida d vtilitas,
omnisque puerilis delectatio: aut se, vt Plato, in
musicis, geometria, numeris, astris contereret? quæ
& à falsis initijs profecta, vera esse non possunt:
& si essent vera, nihil afferrent, quo iucundius, id 20
est, quo melius viueremus. eas ergo arteis perse-
queretur, viuendi artem tantam, tamque opero-
sam, e & perinde fructuosam, relinqueret? Non er-
go Epicurus ineruditus, sed ij indocti, qui, quæ pue-
ros non didicisse turpe est, ea putent vsque ad sene- 25
ctutem esse discenda. Quæ cum dixisset, explicauit,
inquit, sententiam meam, & eo quidem consilio,
tuum iudicium vt cognoscerem. quæ mihi facultas
vt id meo arbitrato facerem, ante hoc tempus nū-
quam est data. 30

e v. c. faci-
mus,
d L. vtilitas
est, omn.

al. & proin-
de

1 QVOD semel admissum &c.) libri vet. habent, quod semel iam missum: quod improbare non possum. Videtur enim translatio esse, à telo missio, quod semel missum, retrahi non potest. Talia sunt & verba. Nam semel emissum, ut ait ille, manet irrevocabile verbum.

2 aut aliquid ferre denique) quidam libri non habent, denique.

3 An, Utinam ne in nemore &c.) Sic scriptum reperi in duobus codicib. manuscr. pro quo alij habent ut, Utinam &c. Atque hoc modo legendum esse viderat iam Muretus annotationibus in Philipp. XI III.

4 ornateque dictas,) libris omnibus inuitis, qui habent, dictatas, dictas, legendum censeo.

5 Χαίρις Tite hinc Mucij iam, &c.) hic versus in omnibus libris vulgaris corruptus est. ego eum, antiquæ scripturæ vestigia secutus, emendavi: quemadmodum & secundum: in quo, Pontij, & Tritanni, sunt generandi casus, pro Pontij, Tritannij, à rectis, Pontius, Tritannius. Verba autem hæc, hinc Mucij iam Albuus, &c. hanc sententiam contineat: ex hoc Mucij Albucius, ex hoc, inquam, iam factus inimicus.

6 primum totus est alienus) nihil dicit à se, sed ab alijs, ut à Democrito, petitur. non est suus, sed alienus. nihil dicit suum, sed omnia aliena.

7 & adhesionem a tomorum, &c.) nonnulli libri habent, adhesionem. ego nihil mutuo.

8 quo nihil turpius physico, &c.) hæc verba, quæ reperiuntur deinceps in omnibus libris vulgaris, & quibusdam etiam manuscr. scriptis, quàm fieri sine causa quidquam dicere, ego funditus delenda censeo, ut aliena, & superuacanea, & in libris melioribus non comparentia, quod & Manutio videtur.

9 quæ sequitur, sunt tota Democriti) quidam legi volunt, quæ sequuntur: ego, quæ sequitur, malo: & ita reperi scriptum in lib. manuscr. & ita habent omnes vulgati: opponitur autem illi membro, quæ mutat. nam, quæ sequitur, interpretior, quæ probat.

10 In tertia verò parte &c.) Hoc totum, quod reperitur in lib. vulgaris, ab hoc loco, in tertia verò parte &c. usque ad, Confirmat autem, &c. non reperi in libris nostris manuscriptoris: quæ credibile est à docto aliquo esse affuta. Nam cum certum sit, hic aliquid deesse in libris manuscriptoris, neque difficile admodum sit, quid desit, conijcere, hoc totum ille, quisquis fuit, non ineptè supplevit, nisi fortè in alio meliore exemplari reperitur. Ego in nostris libris manuscriptoris non reperi, neque ullam reperi lacunam.

11 eum non talem videri fuisse &c.) vrebantur hoc verbo iudices, ut suprà dixit in Lucullo, in extr. ibi, quæque iurati, indices

140 DE FORTITUDINE
sape perpetiuntur, ne, si id non faciam, incidant in
maiores. Ex quo intelligitur, nec intemperantiam
propter se fugiendam esse: temperantiamque expe-
tendam, non quia voluptates fugiat, sed quia ma-
iores consequatur. Eadem fortitudinis ratio repe-
rietur. nam neque laborum perfunctio, neque per-
fessio dolorum, per se ipsa allicit: nec patientia, nec
assiduitas, nec vigilię, nec ea ipsa, quę laudatur, in-
dustria, ne fortitudo quidem: sed ista sequimur, vt si-
ne cura, metūq. viuamus: animūque, & corpus,
quantum efficere possimus, molestia liberemus. Vt
enim mortis metu omnis quiete vitę status per-
turbatur, & vt, succumbere doloribus, eōsque hu-
mili animo, imbecilloque ferre, miserum est: ob eam
que debilitatem animi, multi parentes, multi ami-
cos, nonnulli patriam, plerique autem seipsos peni-
tus^a perdiderunt: sic robustus animus, et excelsus,
omni est liber cura, & angore, cum et mortem^b cō-
temnit, qua qui affecti sunt, in eadem causa sunt,
qua antequam nati: & ad dolores ita paratus est,
vt meminerit, maximos morte finire, paruos mul-
ta habere interualla quietis, mediocrium nos esse
dominos: vt, si tolerabiles sint, feremus: sin minus,
a quo animo ē vita, cum ea non placeat, tanquam
ē theatro, exeamus. Quib. reb. intelligitur, nec timi-
ditatē, ignauiamq. vituperari, nec fortitudinē pa-
tientiāq. laudari suo nomine: sed illas^d reijci, quia
dolorē pariāt: has optari, quia voluptatē. Iustitia
recta, vt de omni virtute sit dictū. sed similita ferē
dici possunt. vt. n. sapientiā, temperantiā, fortitudi-
nē, copulatas eē docui cū voluptate, ut ab ea nullo
modo

a al. prodide-
runt:
b v. c. cōtem-
puit, &c. mē
dosē,

c xpius:

d v. c. reici,

modo nec diuelli, nec distrabi possint: sic de iustitia
 iudicādū est: quæ nō modò^a numquā nocet cuiquā,
 sed cōtrā^b semper alit aliquid tū vi sua, atq. na-
 tura, quod tranquillet animos: tum spe, nihil earum
 rerum desuturum, quas^c natura deprauata^d de-
 siderat. ^e quemadmodum temeritas, & libido, &
 ignauia semper animum excruciant, et semper sol-
 licitant, turbulentaq. sunt: sic cuius in mente con-
 sedit, hoc ipso, quòd adest, turbulenta s non potest
 fieri: & si verò molita quippiam est, quamuis oc-
 cultè fecerit, numquam tamen confidet id fore sem-
 per occultum. Plerumq. improborum facta primò
 suspicio insequitur; deinde sermo, atque fama: tum
 accusator,^h tum iudex; multi etiam, vt te consule,
 ipse se indicauerunt. Quòd si qui satis opibus ho-
 minum sibi contra conscientiam septi esse, & mu-
 niti videntur,ⁱ deorum tamen horrent, easque ip-
 sas sollicitudines, quib. eorum animi nocteis, atque
 dies exeduntur, à dijs immortalibus supplicij cau-
 sa importari putant. Quæ autem tanta ex impro-
 bis factis ad minuēdas vitæ molestias accessio fieri
 potest, quanta ad augendas^k tum conscientia fa-
 ctorum, tum pœna legum, odioque ciuium? Tamen
 in quibusdam neq. pecunia modus est, neque hono-
 ris, neq. imperij, nec libidinum, nec epularum, nec
 reliquarū cupiditatū: quas nulla præda vumquā im-
 probè parta minuit, sed auget potiùs,^m atque inflā-
 mat: vt coërceñdi magis, quàm dedocendi esse vi-
 deantur. Inuitat igitur vera ratio benè sanos ad
 iustitiam, æquitatem, fidem: neq. homini infanti, ac
 que impotenti iniuste facta conducunt: qui nec fa-

a q. v. c. num
 quam nocet
 quidquā, sed
 b al. semper
 agit aliq.

c for. natura
 non depraua
 ta del.

d v. c. deside-
 ret. & ita L.
 e L. Et, quem
 admodū te-
 mer.

f L. sic si cu-
 ius in mēte
 in iustitia cō
 sedit, hoc
 ipso, &c.

g L. non po-
 test non fieri
 h L. tum iu-
 dex:

i L. deorum
 tamen nu-
 men horrēt,

k L. tum ex
 cōscientia f.
 l L. & tamen

m q. v. c. atq.
 inflamat:

cile efficere possit, quod conetur, nec obtinere, si ef-
 fecerit: & opes vel fortunę, vel ingenij, liberalita-
 ti magis conueniunt, qua qui vtuntur, beneuolen-
 tiam sibi conciliant, & quod aptissimū est ad quie-
 tē viuēdum, caritatem, præsertim cū omnino nul-
 la sit causa peccandi. quæ enim cupiditates à natu-
 ra proficiuntur, facile explentur sine vlla iniu-
 ria: quæ autem inanes sunt, his parendum non est.
 nihil enim desiderabile concupiscunt, plūsque in
 ipsa iniuria detrimenti est, quā in ijs rebus emo-
 lumentum, quæ iniuria pariuntur. Itaque ne iustitiā
 quidem rectē quis dixerit per se ipsam optabilem,
 sed quia incunditatis vel plurimum asserat. nam
 diligi & carum esse, incundum est, propterea quia
 tutiorem vitam, & voluptatem efficit pleniorē.
 itaque non ob ea solūm incommoda, quę eueniunt
 improbis, fugiendam improbitatem putamus, sed
 multo etiam magis, quod cuius in animo versa-
 tur, numquam sinit eum respirare, nūquam acchie-
 scere. Quod si ne ipsarum quidem virtutum laus,
 in qua maximē ceterorum philosophorum exsul-
 tat oratio, reperire potest exitum, ^a nisi dirigatur
 ad voluptatem, voluptas autem est sola, quæ nos
 vocet ad se, & alliciat suapte natura: non potest
 esse dubium, quin id sit summum, atque extremum
 bonorum omnium: beatēque viuere, nihil aliud sit,
 nisi cum voluptate viuere. Huic certę, stabilique
 sententię quę sint coniuncta, explicabo breui. Nul-
 lus in ipsis error est finibus bonorum, & malorū,
 id est, in voluptate, ^b aut in dolore: sed in his reb.
 peccant, cū, e quibus hęc efficiantur, ignorant.
 animi

^a L. nisi diri-
 gatur ad vol.

^b L. & in do-
 lore.

animi autem voluptates, & dolores nasci fatemur
 è corporis voluptatibus, & doloribus. Itaque cō-
 cedo, quod modò dicebas, ²⁴ cadere causa, si qui è
 nostris aliter existimant: quos quidem video esse
 5 multos sed imperitos. Quamquam autem & leti-
 tiam nobis voluptas animi, & molestiam dolor
 afferat: eorum tamen vtrumque & ortum esse è
 corpore, & ad corpus referri: nec ob eam causam
 non multo maiores esse & voluptates, & dolores
 10 animi, quàm corporis. nam corpore nihil, nisi præ-
 sens, et quod adest, sentire possumus: animo autem
 & præterita, & futura. vt enim æquè doleamus
 animo, cum corpore dolemus fieri tamen perma-
 gna accessio potest, si aliquod æternum, & insini-
 15 tum impendère malum nobis opinemur. quod idem
 licet trāsferre in voluptatem, vt ea maior sit, si ni-
 hil tale metuamus. Iam illud quidem perspicuum
 est, maximā animi aut voluptatē, aut molestiam
 plus aut ad beatā, aut ad miseram vitā afferre mo-
 20 mēti, quàm eorum vtrumuis, si æquè diu sit in cor-
 pore. non placet autem, detracta voluptate, ægri-
 tudinem statim consequi, nisi in voluptatis locum
 dolor fortè successerit: at contrā, gaudere nosmet
 omittendis doloribus, etiam si voluptas ea quæ sen-
 25 sum moueat, nulla successerit. ² eo intelligi potest,
 quanta voluptas nō dolere sit. Sed vt ijs bonis eri-
 gimur, quæ exspectamus: sic letamur ijs, quæ recor-
 damur. stulti autem malorum memoria torquen-
 tur: sapientis bona præterita grata recordatione
 30 renouata delectant. est autem situm in nobis, vt
 et aduersa quasi per petua obliuione obruamus, et

a v. c. Eoque
 intelligi
 pot.

etiam mors, quæ quasi saxum Tantalò semper im-
 pendet: tum ^a super stitio, qua qui est imbutus, quie-
 tus esse numquam potest. Præterea bona præterita
 non meminerunt, præsentibus non fruuntur, futu-
 5 ra modò expectant: quæ quia certa esse nõ possunt,
 conficiuntur & angore, & metu: maximèque cru-
 ciantur, cum serò sentiunt, frustra se aut pecuniæ
 studuisse, aut imperijs, aut opibus, aut gloriæ. nul-
 las enim consequuntur voluptates, quarum potien-
 10 disse inflammati, multos labores, magnòsque su-
 sceperant. ^b Ecce autem alij minuti, & angusti, aut
 omnia semper desperantes, aut maleuoli, inuidi, def-
 ficiles, lucifugi, maledici, ^c monstrosi: alij autem
 etiam amatorijs leuitatibus dediti, alij petulantes
 15 ^d alij audaces, ^e proterui, ^f ijdem intemperantes,
 & ignaui, numquam in sententia permanentes.
 quas ob causas in eorum vita nulla est intercape-
 do molestia. Igitur neque stultorum quisquam bea-
 tus, neque sapientum non beatus. multòque hoc me-
 20 lius nos, veriùsque, quàm Stoici. Illi enim negant
 bonum quidquam esse, nisi nescio quam illam ^g um-
 bram, quod appellant honestum, non tam solido,
 quàm splendido nomine: virtutem autem nixã hoc
 honesto, nullam requirere voluptatem, atque ad
 25 beatè viuendum se ipsa esse contentam. Sed pos-
 sunt hæc quadam ratione dici, non modò non repu-
 gnantibus, verùm etiam approbantibus nobis. sic
 enim ab Epicuro sapiens, beatus semper inducitur.
 finitas habet cupiditates: negligit mortem: de dijs
 30 immortalibus & sine vllò metu vera sentit: non du-
 bitat, si ita melius sit, de vita migrare. his rebus

a deorsum
iuxta

b sic o. v.

c L. morosia

d fort. alij
proterui,
e v. c. id est
intemperan-
tes

f. exid.

g. adiat

instructus semper in voluptate est. neq. enim tempus est vllum, quo non plus habeat voluptatum, quàm dolorum. nam & præterita gratè meminit, & præsentibus ita potitur, vt aximaduertat, quanta sint ea, quàmque iucunda: neque pendet ex futuris, sed expectat illa, fruitur præsentibus: ab iisq. vitijs, quæ paullo antè collegi, abest plurimum: & cum stultorum vitam cum sua comparat, magna afficitur voluptate. dolores autem, si qui incurrunt, numquam vim tantam habent, vt non plus habeat sapiens, quod gaudeat, quàm quod angatur. Optime verò Epicurus, quod exigua^a dicit fortunam interuenire sapienti: maximasque ab eo & grauissimas res consilio ipsius, & ratione^b administrari: nec maiorem voluptatem ex infinito tempore ætatis percipi posse, quàm ex hoc percipiatur, quod videamus esse finitum. In dialectica autem vestra nullam vim existimauit esse nec ad melius viuendum, nec ad commodius differendum. In physicis quidem, cum plurimum possint, ea scientia & verborum vis, & natura orationis, & consequentium, repugnantiumve ratio potest perspicere. In physicis quod plurimum profunt, quàm plurimam operam posuit. Omnium enim rerum natura cognita, leuamur &c.

quasi delapsa de celo est ad cognitionem omnium, regula, ad quam omnia iudicia rerum dirigantur, numquam vllius oratione victi sententia desistimus.

a al. ducit
b v. c. ammi
 nistrari:

c L. nec ad
 commodius
 differendum.

Ea sciētia &
 verborū vis,
 & natura o-
 rationis, &
 consequentiū,
 repugnan-
 tiumq. ratio
 pōt perspicere.

In physicis
 quod pluri-
 mum profunt,
 quàm pluri-
 mam operā
 posuit. Om-
 niū enim re-
 rum natura
 cognita, leua-
 mur &c.

d διοτιτικῆ
 e al. dirigen-
 tur

mus. Nisi autem rerum natura perspecta erit, nullo modo poterimus sensuum iudicia defendere. quidquid porrò animo cernimus, id omne oritur a sensibus. qui si omnes^a veri erunt, vt Epicuri ratio docet: tum denique poterit aliquid cognosci, & percipi. quos qui tollunt, & nihil posse percipi dicunt, ij, remotis sensibus, ne id ipsum quidem expedire possunt, quod differunt. Præterea, sublata cognitione, & scientia, tollitur omnis ratio & vitæ agenda, & rerum gerendarum. Sic è physicis & fortitudo sumitur contra mortis timorem, & constantia contra metum religionis, & sedatio animi, omnium rerum occultarum ignoratione sublata,² & moderatio, natura cupiditatum, generibusque earum explicatis, & vt modò docui, cognitionis regula, & iudicio ab eadem illa constituto, veri à falso distinctio traditur. Restat locus huic disputationi vel maximè necessarius, de amicitia, quã si voluptas summum sit bonum, affirmatis nullam omnino fore: de qua Epicurus quidem ita dicit: OMNIVM RERV M, quas ad beatè viuendum sapientia comparauerit, nihil esse maius amicitia, nihil vberius, iucundius. neque verò hoc oratione solum, sed multo magis vita, & factis, & moribus comprobauit. quid quàm magnum sit, fictæ veterũ fabulæ declarant: in quibus tam multis, tamque varijs, ab vltima antiquitate repetitis,^b tria vix amicorum paria reperiuntur, vt ad Orestem peruenias, profectus à Theseo. At verò Epicurus vna in domo, & ea quidem angusta, quàm magnos, quantaque amoris conspiratione consentientis te-

a al. erunt
veri.

b fort. vix
tria

nuit amicorum greges? quod sit etiam nunc ab Epicureis. Sed ad rem redeamus. de omnibus dici non necesse est. Tribus igitur modis video esse à nostris de amicitia disputatum. Alij, cum eas voluptates, quæ ad amicos pertinerent, negarent esse per se ipsas tam expetendas, quàm nostras expeteremus; quo loco videtur quibusdam stabilitas amicitiae vacillare: tuentur tamen eum locum, seque facile, ^a ut mihi videtur, expediunt. ut enim virtutes, de quibus antè dictum est, sic amicitiam negant à voluptate posse discedere. nam cum ^b solitudo, & vita sine amicis, insidiarum, & metus plena sit, ratio ipsa monet amicitias comparare: quibus ^c partis, confirmatur animus, & à spe pariendarum voluptatum seiungi non potest. Atque ut odia, inuidiæ, despiciationes, aduersantur voluptatibus: sic amicitia, nò modò faultrices fidelissimæ, sed etiam ^d effectorices sunt voluptatum tam amicis, quàm sibi. quibus non solum presentibus fruuntur, sed etiam spe eriguntur consequentis, ac posteri temporis. Quòd quia nullo modò sine amicitia firmã, & perpetuam iucunditatem vitæ tenere possumus, ^e neque ipsam amicitiam tueri, nisi æquè amicos, & nosmetipsos diligamus: iccirco & hoc ipsum efficitur in amicitia, & amicitia cum voluptate connectitur. nam & ^f letamur amicorum letitia æquè, ac nostra, & pariter dolemus angoribus. Quocirca eodem modo sapiens erit affectus erga amicum, quo in se ipsum: quòsque labores propter suam voluptatem susceperit, eosdem suscipiet propter amici voluptatem: quæq; de virtutibus dicta sunt quemad-

modum

a L. ut mihi videntur,

b ἀφιλία,

c al. paratis,

d ποιητικαὶ τῶν ἡδονῶν

e L. neque vero ipsam amicitiam.

f συχαίρομαι τὸ τοῖς φίλοις χαίρειν. καὶ συναλγῆμεν ἀλγῆσι.

modum hæc semper voluptatibus inhaerent, eadem de amicitia dicenda sunt, præclare enim Epicurus his pæne verbis: ¹⁹ Eadem, inquit, ² scientia confirmavit animum, ne quod aut sempiternum, aut diuturnum timeret malum: quæ perspexit, in hoc ipso vitæ spatio, amicitia præsidium esse firmissimum. Sunt autem quidam Epicurei timidiore paullo contra vestra conuicia, sed tamen satis acuti, qui verentur, ne, si amicitiam propter nostram voluptatem expetendam putemus, tota amicitia quasi claudicare videatur. Itaque primos congressus, ³⁰ copulationesque ^b consuetudinum, instituendarum amicitiarum fieri propter voluptatem: cum autem usus progrediens familiaritatem effecerit, tum amore efflorescere tantum, ut, etiam si nulla sit utilitas ex amicitia, tamen ipsi amici propter se ipsos amentur. etenim si loca, si fana, si vrbeis, si gymnasia, si campum, si canes, si equos, ³¹ si ludicra, exercendi, aut venandi consuetudine ad amare solemus: quanto id in hominum consuetudine facilius fieri poterit, & iustius? Sunt autem qui dicunt fœdus quoddam esse sapientum, ^c ut ne minus amicos quidem, quam se ipsos diligant. quod et fieri posse intelligimus, & sepe id videmus, & perspicuum est nihil ad iucundè viuendum reperiri posse, quod coniunctione tali sit aptius. Quibus ex omnibus iudicari potest, non modò non impediri rationem amicitia, si summum bonum in voluptate ponatur, sed sine hoc institutionem amicitia omnino non posse reperiri. Quapropter si ea, quæ dixi, sole ipso illustriora, & clariora sunt: si omnia

a al. scientia

b for. cōsuetudinum instituendarū fieri propter voluptates

c L. ut ne minus amicos, quam se ipsos dil.

dixi hausta è fonte natura: si tota oratio nostra omnem sibi fidem sensibus confirmat, id est, incorruptis, atque integris testibus: ^a si infantes, pueri, si mutæ etiam bestia pæne loquuntur, magistra, ac duce natura, nihil esse prosperum, nisi voluptatem: ^b nihil asperum, nisi dolorem: de quibus neque depravate iudicant, neque corrupte: nonne ei maximam gratiam habere debemus, qui, exaudita quasi voce natura, sic eam firmè, grauitèrque comprehenderit, vt omneis bene sanos in viam placatæ, tràquillæ, quietæ, beatæ vitæ deduceret? qui quòd tibi parum videtur eruditus, ea causa est, quòd nullam eruditionem esse duxit, nisi quæ beatæ vitæ disciplinam iuuaret. An ille tempus aut in poëtis euoluendis, vt ego, & Triarius, te hortatore, ^c fecimus, consumeret? in quibus nulla solida ^d vtilitas, omnisque puerilis delectatio: aut se, vt Plato, in musicis, geometria, numeris, astris contereret? quæ & à falsis initijs profecta, vera esse non possunt: & si essent vera, nihil asferrent, quo iucundiùs, id est, quo meliùs viueremus. eas ergo arteis persequeretur, viuendi artem tantam, tamque operosam, ^e & perinde fructuosam, relinqueret? Non ergo Epicurus ineruditus, sed ñ indocti, qui, quæ pueros non didicisse turpe est, ea putent vsque ad senectutem esse discenda. Quæ cum dixisset, explicauit, inquit, sententiam meam, & eo quidem consilio, tuum iudicium vt cognoscerem. quæ mihi facultas vt id meo arbitrato facerem, ante hoc tempus nūquam est data.

^a L. si infantes pueri, al. si infantes, si pueri, ^b al. nihil im prosperum,

^c v. c. facimus, ^d L. vtilitas est, omn.

^e al. & proinde

1 QVOD semel admissum &c.) libri vet. habent, quod semel iam missum: quod improbare non possum. Videtur enim translatio esse, à telo missio, quod semel missum, retrahi non potest. Talia sunt & verba. Nam semel emissum, ut ait ille, manet irrevocabile verbum.

2 aut aliquid ferre denique) quidam libri non habent, denique.

3 An, Vtinam ne in nemore &c.) Sic scriptum reperi in duobus codicibus, manuscr. pro quo alij habent vt, Vtinam &c. Atque hoc modo legendum esse viderat iam Muretus annotationibus in Philipp. XI III.

4 ornatèque dictas,) libris omnibus inuitis, qui habent, dictatas, dictas, legendum censeo.

5 Χαίρε Tunc hinc Muci iam, &c.) hic versus in omnibus libris vulgatis corruptus est, ego eum, antiquæ scripturæ vestigia secutus, emendavi: quemadmodum & secundum: in quo, Pontij, & Tritanni, sunt generandi casus, pro Pontij, Tritannij, à rectis, Pontius, Tritannius. Verba autem hæc, hinc Muci iam Albutius, &c. hanc sententiam continent: ex hoc Mucij Albutius, ex hoc, inquam, iam factus inimicus.

6 primum totus est alienus) nihil dicit à se, sed ab alijs, ut à Democrito, petatum non est suus, sed alienus. nihil dicit suum, sed omnia aliena.

7 & adhesiones a tomorum, &c.) nonnulli libri habent, adhesiones. ego nihil mutò.

8 quo nihil turpius physico, &c.) hæc verba, quæ reperiuntur deinceps in omnibus libris vulgatis, & quibusdam etiam manuscriptis, quàm fieri sine causa quidquam dicere, ego funditus delenda censeo, ut aliena, & superuacanea, & in libris melioribus non comparentia, quod & Manutio videtur.

9 quæ sequitur, sunt tota Democriti) quidam legi volunt, quæ sequuntur ego, quæ sequitur, malo: & ita reperi scriptum in lib. manuscr. & ita habent omnes vulgati: opponitur autem illi mēbro, quæ mutat. nam, quæ sequitur, interpretor, quæ probat.

10 In tertia verò parte &c.) Hoc totum, quod reperitur in lib. vulgatis, ab hoc loco, la tertia verò parte &c. vsque ad, Confirmat autem, &c. non reperi in libris nostris manuscriptis: quæ credibile est à docto aliquo esse assuta. Nam cum certum sit, hic aliquid deesse in libris manuscriptis, neque difficile admodum sit, quid desit, conijcere, hoc totum ille, quisquis fuit, nō ineptè supplevit, nisi fortè in alio meliore exemplari reperitur. Ego in nostris libris manuscriptis non reperi, neq; villam reperi lacunã.

11 eum non talem videri fuisse &c.) vtebantur hoc verbo iudices, ut suprã dixit in Lucullo, in extr. ibi, quæque iurati, iudices

cognouissent, ut ea non esse facta videri pronuntiarent. & orat. in Pisonem, tum tu ipse de te, fecisse videri pronuntiaſti. & libro v. accusat. fecisse videri pronuntiauit. Sed admonendus est lector, me in omnibus libris manuscriptis, quibus quidem vsus ſim, scriptum reperiſſe pro, videri, partim, fidei, partim, fideri. Ac, fidei quidem reiiciendum proſus est: sed, fideri, fortasse non item. nam Æolicum digamma, quod pronuntiatuſ ferè vt, u conſonans, ſpeciem gerebat litteræ f. ita vt, videri, &, fideri. vnum ſint:

12 neque verò tu, aut quiſpiam eorum, &c.) libri veteres habent, neque verò Troij, aut quiſquam &c. quod, quid ſibi velis, quæro. Putabam legendum, coniectura facta ex hac vitioſa ſcriptura, Thorij, neque verò Thorius, aut quiſquam &c. Commemoratur enim L. Thorium Balbum voluptarium, lib. 2. his verbis: Is ita viuerebat, vt nulla tam exquisita poſſet inueniri voluptas, qua non abundaret. erat & cupidus voluptatum, & cuiuſcuſ generis eius intelligens, & copioſus: ita non ſuperſtitioſus, vt illa plurima in ſua patria ſacrificia, & ſana contemneret: ita non timidus ad mortem, vt in acie ſit ob remp. interfectus. &c. Sed querat potiùs lector ingenioſus, quid pro hac voce ſit hęc reponendum. ego repræſentata antiqua ſcriptura, officio meo functus ſum.

13 niſi te, quoquo id modo loq.) ſic legendum, non, vt vulgò, quòque vt id modo.

14 addidiſti ad extremum &c.) ante hæc verba, libri vulgati habent hæc, etenim, quaſi detractis de homine ſenſibus, quæ ex ſuo loco, qui eſt pagina proximè ſeq. huc in alienum imigrarunt; ea funditus ſuſtuli, cum præſertim in manuſcrip. ſola vox, detrahis, eaque in nonnullis cum litura, compareat.

15 intelligi poſſe, & voluptatem ipſam per ſe eſſe expetendam, &c.) Ego hæc à Camerario diſſentio, qui putat, hoc totum, & voluptatem per ſe eſſe expetendam, & dolorem per ſe eſſe fugiendũ, ſubditia eſſe.

16 & aut officijs debitis, aut rerum neceſſitatibus,) hoc totum alienum, & ab aliquo indocto inculcatum eſſe puto.

17 vt ita ruant, itaque turbent, vt, &c.) ſic reperi ſcriptum in omnibus veteribus codicibus, & ita ſine dubio legendum, non vt vulgò, atque turbentur. ſeu itaque turbentur. nam, turbare, hoc loco, vt & ſæpe alibi, valet, turbas facere, ſeu excitare. Plaurus Menæchm. Adibo ad hominem. nam turbare, geſtio. Idè Moſtell. Facio idem, quod plurimi alij, quibus res timida, aut turbida eſt. Pergunt turbare vſque vt ne quid poſſit conquireſcere.

18 quod melius ſit, accedere.) Sic emendaui ex antiquis codicib. Memm. Cuiatiano. & Huraltino, Puteanino. in quibus omnibus planè ſcriptum eſt accedere, non vt in vulg. accideret.

19 quæ ſua ſede naturam aut ſollicitare poſſit, aut frangere) libri manuſcrip. habent, poſſit, aut tangere: quos in hoc nõ ſequor in eò

ſequor,

sequor, quòd habent, quæ sua sede nat. aut sollicitare, id est, suo loco commouere, ac depellere.

20 & prauissimis animi doloribus) omnes, quos vidi, codices manuscr. habent, & purissimis animi doloribus mendosè, quibus negat? aut quis dubitat? sed hoc tamen celatum lectorem nolui, ve ex hac vitata scriptura, integram, si possit, eliciat, atq. exprimat. quid si legamus, & durissimis animi doloribus? quid si, & grauissimis animi doloribus. Sed quid si dicamus, antiquam scripturam esse rectam, & sinceram? & purissimos animi dolores, hic à Cicerone esse dictos, vt purissimas, & liquidiss. & sinceriss. animi voluptates? Consideret lector, ergo enim nihil affirmo.

21 & omnium fals. opinionum temeritate derepta) derepta (sic enim habent omnes cod. manuscr.) id est, demta, detracta.

22 òdia, discidia, disc.) Sic habet omnes nostri libri veteres: quos quare non sequeretur, causa nulla visa est discidium autem, valet, *χωρισμὸν*, distractionem, separationem, à verbo, discindo, vt & aliàs sæpe, & alibi diximus.

23 sed contrà semper alit aliquid tum vi s.) veteres codices mihi hic suspicionem mendii commouent: quorum alij habent, sed contrà semper alit quid tum &c. alij, sed contrà semper aliquid tum &c sine vilo verbo.

24 cadere causa, si qui &c.) hoc loco libri manuscripti corrupti sunt, qui habent, partim, cadere causæ, partim, cadere causa. Nam vulgati, in quibus est, cadere causa, quamuis eos secutus sim, non sunt tamen omni ex parte incorrupti. Quorsum enim dicat. eos Epicureos cadere causa, qui aliter existiment? nisi forte idcirco quòd Epicureorum rationes, & decreta, in controuersiam, & quasi in iudicium vocata sint. Verumtamen cum hunc locum cum illo, cui hic respondet, & ad quem referendus est, considero, in eam sententiam adducor, vt legendum putem, cadere causam. nam locum illum respicit Torquatus, qui est suprà duodecim abhinc paginis, ibi, Homines optimi non intelligunt totam rationem euerri, si ita se res habeat. Ex illo igitur loco, arbitror hic legendum, causam cadere. nam, causam cadere, & rationes euerri, idem fere valent. Quamuis autem vritate dicatur, causa cadere is, qui litem perdit: (hoc autem loquendi genus è re forensi & iudiciali natum est) tamen videtur mihi hoc loco M. Tullius hoc sentire, atque hoc velle, forte vt causa, & rationes Epicureorum euertantur, & evertant, si verum sit, & si fateantur Epicurei, recta & honesta, per se esse iucunda. Quòd si quis contendat ex vulgata, & vsu recepta consuetudine eandem sententiam exprimi posse, hoc modo: concedo, si qui è nostris aliter existimant, hoc est, si existimant animi voluptatem, non autem corporis, aut è corpore ortam, esse summum bonum: eos cadere causa, id est, eos esse victos, ac damnatos, & nihil habere, quo Epicurei decreta tueri possint: denique Epicuri partes deserere, & ad alias transfugere.

25. maledici, morosi:) sic edendum iam olim curavi, reiecta vulgata scriptura, à qua non discrepat antiqua, monstrosi. nam profectò, monstrosi, hic locum habere non potest: morosi, verò, maximè.

26. alij audaces, proterui, iisdem intemp.) locus suspectus. nam audaces, cum proterui, petulantibus intemperantibus. & similibus nihil habent inter se commune. audaces enim sunt sicarij, perversores, paricidæ: proterui, petulantes, &c. sunt libidinosi, & voluptarij homines. Quare sic legi velim, deletis duab. vocib. alij audaces, alij petulantes, proterui, intemperantes, iisdem ignavi, nunquam in sententia permanentes.

27. nec ad commodius differendum. Ea scientia & verborum vis, &c.) nihil hic præter ordinem verborum, qui confusus, & perturbatus erat, restitui. in ceteris, in quibus à libris vulgatis discessi, manuscr. securus sum.

28. & moderatio, natura cupiditatum, &c.) sic omnes quidem libri habent. Sed tamen quidam legi volunt, & moderatio cupiditatum, natura, generibusque earum, &c. ego nihil mutò.

29. Eadem, inquit, scientia &c.) libri veteres aliquot habent, Eadem (inquit) sententia, &c. ego nihil mutò.

30. copulationesque consuetudinum, instituendarum amicitiarum fieri &c.) libri veteres partim sic habent, copulationesque consuetudinum instituendarum voluptatum, fieri propter voluptatem: partim sic, copulationesque consuetudinum voluptates fieri propter voluptatem: quarum scripturarum quis non videt utramque esse mendosam? eademque opera quis non intelligit, vulgatam esse interpolatam? nam ex, voluptatum, seu, voluptates, quæ reperiuntur in libris veteribus, factum est, amicitiarum, satis audacter. Ego nialim nomen, amicitiarum, quod est substitutum, & voluptatum, seu, voluptates, quæ videntur scripta ab errante scriptore, deleri, & ita legi, copulationesque consuetudinum instituendarum fieri propter voluptatem &c.

31. si ludicra, exercendi, aut venandi consuetudine) libri tres veteres habent, aut venandi consuetudines &c. quos hic non sequor.

155
M. TVLL. CICERONIS,
DE FINIBVS BONORVM
& malorum, ad Brutum

LIBER II.

10

Ic cūm vterque me intueretur, seseque ad audiendum significarent paratos: primūm in quā, deprecor, ne me, tanquam philosophum, putetis scholam vobis aliquam explicaturum: quod ne

15

in ipsis quidem philosophis magnopere vniquam probaui. quando enim Socrates, qui parens philosophię iure dici potest, quidquam tale fecit? eorum erat iste mos, qui tum sophistę nominabantur: quorum ē numero primus est ausus Leontinus Gorgias in conuentu poscere quęstionem, id est, iubere dicere, qua de re quis vellet audire. Audax negotium:

20

^a dicerem impudens, nisi hoc institutum postea trāslatum ad philosophos nostros esset. Sed & illum, quem nominavi, & ceteros sophistas, vt ē Platone intelligi potest, lufos videmus à Socrate. is enim

a al. dicerem
& impudēs,

25

^b percontando, atque interrogando elicere solebat eorum opiniones, quibuscum differebat, vt ad ea, quę ij respondissent, siquid videretur, diceret. qui mos cūm à posterioribus non esset retentus, Arcesilas eum reuocauit; instituitque, vt ijs, qui se audire vellent, non de se quarerent, sed ipsi dicerent,

b v. c. percontando,

30

quid sentirent. quod cūm dixissent, ille contrā. sed
qui

qui audiebant, quo ad poterant, defendebant sententiam suam. Apud ceteros autem philosophos, qui quæsiuit aliquid, tacet. quod quidem iam fit etiam in Academia. Vbi enim is, qui audire vult, ita dixit, Voluptas mihi videtur esse summum bonum: 5
 perpetua oratione contra disputatur: vt facillè intelligi possit, eos, qui aliquid sibi videri dicant, non ipsos in ea sententia esse, sed audire velle cõtraria. Nos commodiùs agimus. non enim solùm Torquatus dixit, quid sentiret, sed etiam cur: ego autem 10
 arbitror, quamquam admodum delectatus sum eius oratione perpetua, tamen commodiùs, cùm in rebus singulis insistas, & intelligas, quid quisque concedat, quid abnuat, ex rebus concessis concludi quid velis, et ad exitum perueniri. cùm enim 15
 fertur, quasi torrens, oratio, quamuis multa cuiusque modi rapiat: nihil tamen teneas, nihil apprehendas, nusquam orationem rapidam coerceas. omnis autem in quærendo, quæ via quadam, & 20
 ratione habetur, oratio; præscribere primùm debet, ¹ vt quibusdam in formulis, ² ea res agatur, vt, inter quos differitur, conueniat, quid sit id, de quo differatur. Hoc positum in Phædro à Platone probauit Epicurus: sensitque, in omni disputatione id fieri oportere. sed quod proximum fuit, nõ vidit. negat enim definiiri rem placere: sine quo fieri interdum non potest, vt inter eos, qui ^b ambigunt, conueniat, quid sit id, de quo agatur: velut in hoc ipso, de quo nunc disputamus. quærimus enim finem bonorum: possumus ne scire, hoc, quale sit, nisi contulerimus inter nos, cùm finem bonorum 30
 dixerim.

^a L. qua de re agatur,

^b ἀμφισβασίαν

dixerimus, quid finis, quid etiam sit ipsum bonum?

At qui hæc patefactio quasi rerū opertarum, cum, quid, quidque sit, aperitur. definitio est: qua tu etiā imprudens, utebare nonnumquam. nam hunc ipsum siue finem, siue extremum, siue vltimum definiabas, id esse, quod omnia, quæ rectè fierent, referrentur, neque id ipsum vsquam referretur.

Præclare hoc quidem. Bonum ipsum etiam quid esset, fortasse, si opus fuisset, definisses: aut, ² quod

2 τὸ εὖ εἶναι
ὀφικτόν

10 esset natura appetendum: aut, quod prodesset: aut, quod iuaret: aut, quod liberet. Modò idem, nisi molestum est, quoniam tibi non omnino displicet definire, & id facis cum vis: velim definire quid sit voluptas: de quo omnis hæc quaestio est. Quasi

15 quis, inquit, sit, qui, quid sit voluptas, nesciat: aut qui, quo magis id intelligat, definitionem aliquam desideret. Me ipsum esse dicerem, inquam, nisi mihi viderer habere bene cognitam voluptatem, & satis firmè conceptam animo, atque comprehen-

20 sam. nunc autem dico, ipsum Epicurum nescire, ² & in eo ^b nutare: eumque, qui crebrò dicat, diligenter oportere exprimi, quæ vis subiecta sit vocibus, non intelligere interdum, quid sonet hæc vox voluptatis, id est, quæ res huic voci ^c subijciatur.

b διαδέξεν
διχοταύ.

c v. e. subiecta
tur.

25 Tunc ille ridēs, Hoc verò, inquit, optimū: ut is, qui finem rerum expetendarum, voluptatem esse dicat, id extremum, id vltimum bonorum: id ipsum, quid sit, quale sit, nesciat. ^d At qui, inquam, aut Epicurus, quid sit voluptas, aut omnes mortales,

d al. Atquin,
in q.

30 qui vbiq. sunt, nesciunt. Quonā, inquit, modo? Quia voluptatem banc esse sentiunt omnes, quam sensus accipiens,

a L. Quid ergo? inquit: istam voluptatem. Quid? ergo, inquit, istam &c.

b al. obscena

c al. nō puto

d v. c. sed populorum suffragio omnium

e v. c. hedonea

f al. quàm quòd te

g L. quàm te reprehenderim.

accipiens, mouetur, & iucunditate quadam perfunditur. ^a Quid ergo, inquit, istam voluptatem Epicurus ignorat? Non semper, inquam. nam interdum nimis etiam nouit, quippe qui testificetur, ne intelligere quidem se posse, vbi sit, aut quid sit. ⁵
 vllum bonum, præter illud, quod cibo, aut potione, & aurium delectatione, & ^b obscena voluptate capiatur. An hæc ab eo non dicuntur? Quasi me pudeat, inquit, istorum, aut non possim, quemadmodum ea dicantur, ostendere. Ego verò non dubito, ¹⁰
 inquam, quin facile possis: nec est, quòd te pudeat sapienti assentiri, qui se vnus, quod sciam, sapientem profiteri sit ausus. nam Metrodorum ^c non putant ipsum professum: sed, cum appellaretur ab Epicuro, repudiare tantum beneficium noluisse. Septem ¹⁵
 illi, non suo, ^d sed populorum omnium suffragio nominati sunt. Verum hoc loco sumo, verbis his eadem certè vim voluptatis Epicurum nosse, quam ceteros. ³ omnes enim iucundum motum, quo sensus hilarentur, Græcè ^e ἡδονὴν Latine voluptatem ²⁰
 vocant. Quid est igitur, inquit, quod requiras? Dicam, inquam, & quidem discendi causa magis, ^f quàm quo te, aut Epicurum reprehensum velim. Ego quoque, inquit, didicerim libentius, si quid attuleris, ³ quàm te reprehenderim. Tenesne igitur, ²⁵
 inquam. Hieronymus Rhodius quod dicat esse summum bonum, quòd putet omnia referri oportere? Teneo, inquit, finem illi videri, nihil dolere. Quid? idem iste de voluptate quid sentit? Negat esse eam, inquit, propter seipsum expetendam. Aliud igitur ³⁰
 esse censet gaudere, aliud non dolere. Et quidem, inquit,

inquit, vehementer errat. nam, ut paullo antè docui, augendę voluptatis finis est, doloris omnis ^a a-
 motio. ^b Tum non dolere, inquam, istud quàm vim
 habeat, postea videro: aliam verò vim voluptatis
 5 esse, aliam nihil dolendi, nisi valde pertinax fue-
 ris, concedas necesse est. At qui reperies, inquit, in
 hoc quidem pertinacem. dici enim nihil potest ve-
 rius. Est ne quæso, inquam, sitienti inhibendo volu-
 ptas? Quis istud, inquit, posset negare? Eadēne,
 10 inquam, quæ restincta sitis? Immodò alio genere. nam
 restincta sitis, stabilitatē voluptatis habet, inquit:
 illa autem voluptas ipsius restinctionis, in motu
 est. Cur igitur, inquam, res tam dissimileis eodem
 nomine appellas? Quid paullo antè, inquit, dixe-
 15 rim, nonne meministi, cūm omnis dolor detractus
 esset, ^c variari, non augeri voluptatem? Memini ve-
 rò, inquam. sed tu istud dixisti bene Latinè, parum
 planè, ^d varietas enim Latinum verbum est, idq̄
 propriè quidem in disparibus coloribus dicitur: sed
 20 transfertur in multa disparia. varium poemā, va-
 ria oratio, varij mores, varia fortuna: voluptas
 varia etiam dici solet, cūm percipitur ex multis
 dissimilibus rebus, ^e dissimiliter efficientibus volu-
 ptates. Eam si varietatem diceres, intelligerem,
 25 ut, etiam non dicente te, intelligo. ista varietas
 quæ sit, non satis perspicio, quòd ais, cūm dolore ca-
 reamus, tum in summa voluptate nos esse: cūm au-
 tem vescamur iis rebus, quæ dulcem motum affe-
 rant sensibus, tum esse in motu voluptatem, quæ
 30 faciat varietatem voluptatum: sed non augeri il-
 lam non dolendi voluptatem. quam cur voluptatē
 appel-

^a ἀποβολή.
^b L. Tuū non
 dolere, in-
 quam, istud

^e ποικίλλου-
 σθαι
^d ποικίλλε-
 ται

appelles, nescio. An potest, inquit ille, quidquam
 esse suauius, quàm nihil dolere? Immo sit sanè ni-
 hil melius, inquam: nondum enim id quero: num
 propterea idem voluptas est, quod, vt ita dicam,
 indolentia? Planè idem, inquit, & maxima qui-
 dem, qua fieri nulla maior potest. Quid dubitas igi-
 tur, inquam, summo bono à te ita constituto, vt id
 totum in non dolendo sit, id tenere vnum, id tueri,
 id defendere? quid enim necesse est, tanquam mere-
 tricem in matronarum cætum, sic voluptatem in
 virtutum concilium adducere? ^b Sed ^c fortè dici-
 tis, inuidiosum nomen est, & infamia subiectum.
 Itaque hoc frequenter dici solet à vobis, non intel-
 ligere nos, quam dicat Epicurus voluptatem. Quod
 quidem mihi si quando dictum est: est autem dictum
 non parum saepe: etsi satis ^d clemens sum in dispu-
 tando, tamen interdum soleo subirasci. egone non
 intelligo, quid sit ^e ἡδονή Græcè, Latine voluptas? v-
 tram tadem linguam nescio? deinde, qui sit, vt ego
 ne sciam, sciant omnes quicumq. Epicurei esse vo-
 luerunt? quod vestri quidem vel optimè disputant,
 nihil opus esse, eum, qui philosophus futurus sit,
 scire litteras. Itaque, vt maiores nostri ab aratro
^f abduxerunt Cincinnatum illum, vt dictator esset:
 sic vos & de Pelasgis omnibus colligitis bonos illos
 quidem viros, sed certè non pereruditos. Ergo illi
 intelligunt, quid Epicurus dicat, ego non intelligo?
 Vt scias me intelligere, primùm idem esse volupta-
 tem dico, quod ille ^h ἡδονή, & quidem saepe quæri-
 mus verbum Latinum par Græco, & quod idem va-
 leat: hic nihil fuit, quod quæreremus. nullū inueniri
 potest.

a v. c. indolo-
ria?

b L. Sed inui-
diosum. no-
men est. &c.
c duo v. c. nō
habēt, fortè
dicitis,

d πᾶσι

e v. c. hedone

f v. c. adduxe-
runt Cine.
g al. de plag-
is omnibus
coll. al. de
pagis omni-
bus cole.

h v. c. hedo-
nen.

potest, quod magis idem declaret Latine, quod Græcè, quàm declarat voluptas. huic verbo omnes, qui ubique sunt, qui Latine sciunt, duas res^a subiiciunt, lætitiã in animo, commotionem suauem iucunditatis in corpore. nam & ille apud Trabeam, voluptatem animi nimiam, lætitiã dicit, eandem, quam ille Cæcilianus, qui omnibus lætitijs lætum esse se narrat. sed hoc interest, quod voluptas dicitur etiam in animo vitiosa res, vt Stoici putant;

a v. c. subi-
ciunt.

90 qui eam sic definiunt: Sublationem animi sine ratione, opinantis se magno bono frui: non dicitur lætitiã, nec gaudium in corpore. in eo autem voluptas, omnium Latine loquẽtium more, ponitur, cum percipitur e:; quæ sensum aliquem moueat, iucunditas.

15 hanc quoque iucunditatem, si vis, transfer in animum, iuuare enim in vtroque dicitur, ex eoque iucundum: modò intelligas, inter illum, qui dicat,

14 Tanta lætitiã auctus sum, vt mihi non constem:
& eum, qui,

20 Nunc demum mihi animus ardet:

quorum alter lætitiã gæstiat, alter dolore crucietur: esse illum medium,

inter nos^b nuper notitiã admodum est;

qui nec lætetur, nec angatur: itẽmque inter eum,

25 qui patiatur expetitis corporis voluptatibus, &

eum, qui crucietur summis doloribus, esse eum,

qui vtroque careat: satisne igitur video vim ver-

bõrum tenere: an sum etiam nũc^c vel Græcè loqui,

vel Latine, docendus? & tamen vide, ne, si ego

30 nõ intelligam, quid Epicurus loquatur, cum Græcè,

vt videor, luculenter sciam: sit aliqua culpa eius,

L qui

b L. nupera
notitiã

c al. vel Græ-
cè, vel Latine
docendus ?

qui ita loquatur, vt non intelligatur. quod duobus
 modis sine reprehensione fit: si aut de industria fa-
 cias, vt Heraclitus, ^d cognomēto qui *σκαταρός* per-
 bibetur, quia de natura nimis obscure memorauit:
 aut cū rerum obscuritas, non verborum, facit, vt 5
 non intelligatur oratio: qualis est in Timæo Plato-
 nis. Epicurus autem, vt opinor, nec non vult, si pos-
 sit, planè, & apertè loqui: nec de re obscura, vt phy-
 sici, aut artificiosa, vt mathematici, sed de illustri,
 & facili, etiam in vulgus peruulgata, loquitur. 10
 quamquam non negatis nos intelligere, quid sit vo-
 luptas, sed quid ille dicat. è quo efficitur, non vt nos
 intelligamus, quæ vis sit istius verbi, sed vt ille,
 suo more loquatur, nostrum negligat. si enim ^a idē
 dicat, quod Hieronymus, qui censet summum bo- 15
 num esse, sine vlla molestia viuere: cur mauult dice-
 re voluptatē, quàm vacuitatem doloris, vt ille fa-
 cit, qui quid dicat, intelligitur? ^b Sin autem volu-
 ptatem ^b putat: dicat adiungendam ad illam, quæ
 in motu sit: (sic enim appellat hanc dulcem, in mo- 20
 tu, illam nihil dolentis, in stabilitate:) ¹⁰ quid ten-
 dit, cū efficere non possit, vt cuiquam, qui ipse no-
 tus sibi sit, hoc est, qui suam naturam, sensumq; per-
 spexerit, vacuitas doloris, & voluptas idem esse
 videatur? hoc est vim asferre, Torquate, sensibus: 25
 extorquere ex animis ^c cognitiones verborū, qui-
 bus imbuti sumus. Quis enim est, qui non videat,
 hæc esse in natura rerum tria? vnum, cū in volu-
 ptate sumus: alterum, cū in dolore: ^d tertium hoc
 quidem, in quo nunc sumus. credo quidem ^c vos nec 30
 in dolore, nec in voluptate esse, cū in voluptate
 sit,

a al. idem di
 cit.
 b L. putat ad
 iungendam
 illam, quæ in
 motu sit: sic
 enim appel-
 al. iudicat
 adiungendam
 illam, quæ
 &c.

c al. notio-
 nes
 d L. tertium
 hoc, in quo
 nunc sumus.
 credo equidē
 nos nec in
 dolore, &c.
 e v. c. nos

fit, qui epuletur; in dolore, qui torqueatur. Tu autem inter hæc, tantam multitudinem hominum interiectam nõ vides, nec lætantium, nec dolentium?

Non, prorsus, inquit: omneisque, qui sine dolore

5 sint, in voluptate, & ea quidem summa, esse dico.

Ergo in eadem voluptate eum, qui alteri misceat mulsum, ipse non sitiens, & eum, qui illud sitiens bibat? Tum ille, sinem, inquit, interrogandi, si videtur. quod quidem ego à principio ita me malle di-

10 xeram, hoc ipsum providens, dialecticas captiones. Rethoricè igitur, inquam, nos manis, quàm dialecticè disputare? Quasi verò, inquit, perpetua oratio, rhetorum solùm, non etiam philosophorum sit.

Zenonis est, inquam, hoc Stoici, omnem vim loquendi, ut iam antè Aristoteles, in duas tributam esse

15 parteis dicere: rhetoricam, palmæ: dialecticam, pugno similem esse dicebat, quòd latiùs loquerentur rhetores, dialectici autem compressiùs. Obsequar igitur voluptati tuæ: dicamque, si potero, rhetoricè, sed hac rhetorica philosophorum, non nostra illa forensi: quam necesse est, cùm populariter loquamur, esse interdum paullo hebetiorem. sed dum dia-

20 lecticam, Torquate, contemnit Epicurus, quæ vna continet omnem et perspiciendi, quàm quid in quaque re sit, scientiam, & iudicandi, quale quid que sit, ac ratione, & via disputandi: ruit in dicendo, ut mihi quidem videtur, nec ea, quæ docet, vult

25 vlla arte distingui: ut hæc ipsa, quæ modò loquebamur. Summum à vobis bonum voluptas dicitur. aperiendū est igitur, quid sit voluptas. aliter enim explicari, quod queritur, non potest. quam si expli-

L 2 cauisset,

a L. N6, prorsus, inquit, omnes, qui sine dolore sint, &c.
al. Non, inquit, prorsus omnes, qui sine dolore sint, &c.

b L. & ratione, ac via d.
c L. nec ea, quæ docere vult arte distinguit: ut h.

cauisset, non tam hesitaret. aut enim eam voluptatem tueretur, quam Aristippus, id est, qua sensus dulciter, ac iucundè mouetur: quam etiam petides, si loqui possent, appellarent voluptatem: aut, si magis placeret suo more loqui, quam ut Omnes Danai, aut Mycenenses, Attica pubes, reliquique Græci, qui hęc anapæsto citantur: hoc non dolere solum voluptatis nomine appellaret, illud Aristippum contemneret: aut, si vtrumque probaret, aut probat, coniungeret doloris vacuitatem cum voluptate, & duobus vltimis vteretur. multi enim, & magni philosophi hęc vltima bonorum iuncta fecerunt, ut Aristoteles, qui virtutis vsum cū vitæ perfectæ prosperitate coniunxit. Callipho adiunxit ad honestatem, voluptatem: Diodorus ad eadem honestatem addidit vacuitatem doloris. idem fecisset Epicurus, si sententiam hanc quę nūc Hieronymi est, coniunxisset cum Aristippi veterē sententia. illi enim inter se dissentiant: propterea singulis finibus vtuntur. & cū vterque Græcè egregiè loquatur: nec Aristippus qui voluptatem summum bonum dicit, in voluptate ponit non dolere, neque Hieronymus, qui summum bonum statuit non dolere, voluptatis nomine vniquam vtitur, pro illa indolentiā: quippe qui ne in expetendis quidem reb. numeret voluptatem. Due sunt enim res quoque, ne tu verba solum putes. vnum est, sine dolore esse: alterum, cū voluptate. vos ex his tam dissimilibus reb. non modo nomen vnum: nam id facilius pateret: sed etiam rē vnam ex duabus facere conamini. quod fieri nullo modo potest.

Hic,

Hic, qui utramque probat, ambobus debuit uti, sicut facit, remque tamen diuidit verbis, cum enim ipsam eam voluptatem, quam eodem nomine omnes appellamus, laudat locis plurimis, audet dicere, ne suspicari quidem se vllum bonum seiunctum ab illo Aristippæo genere voluptatis; atque ibi hoc dicit ubi omnis eius est oratio de summo bono. In alio vero libro, ubi breuiter comprehensis grauissimis sententijs, quasi oracula edidisse sapientia dicitur, scribit his verbis. quæ nota tibi profecto, Torquate sunt. quis enim vestrum non edidiscit Epicuri nugas dicitur, id est, maximè ratas? quia grauissima sint ad beatè viuendum breuiter enuntiatæ sententiæ. animaduerte igitur, rectè hanc sententiam interpretet. Si ea, quæ sunt luxuriosis efficiuntia voluptatum, liberarent eos deorum, & mortis, & doloris metu, docerentque, qui essent fines cupiditatum: nihil haberem, quòd reprehenderem, cum vndiq. complerentur voluptatibus, nec haberent vlla ex parte aliquid aut dolens, aut ægrum, id est, aut malum. Hoc loco se tenere Triarius non potuit. Obsecro, inquit, Torquate, hæc dicit Epicurus? quod mihi quidem visus est, cum sciret, velle tamè consistentem audire Torquatam. At ille non pertimuit, sanèque fidenter, istis quidem ipsis verbis, inquit: sed quid sentiat, non videris. Si alia sentit, inquam, alia loquitur: numquam intelligam, quid sentiat: sed planè dicit, quod intelligam: idque si ita dicit, non esse reprehendendos luxuriosos, si sapientes sint, dicit absurdè: similiter, et si dicat, non reprehendendos parricidas, si nec cupidi sint, nec deos

a L. sicut facit, neque tamen d.

b L. hoc totum, id est, maximè ratas, suspicatur esse alienum.

c PARRICIDAS

d v. c. Obsecro te, inquit, T. & ita L.

e fort. similiter vt si dicat, f L. parricidas,

L. non reprehenderetur eo nomine duntaxat, dummodò cetera cauerent?

metuant, nec mortem, nec dolorem. & tamen, quid attinet luxuriosis vllam exceptionem dare, aut fingere aliquos, qui, cum luxuriosè viuerent, à summo philosopho non reprehenderentur^a eo nomine duntaxat, cetera cauerent? Sed tamen nonne reprehenderes, Epicure, luxuriosos ob eã ipsam causam, quòd ita viuerent, vt persequerentur cuiusque modi voluptates: esset præsertim, vt ais tu, summa voluptas nihil dolere? At qui reperiemus aotos primùm ita non religiosos, vt edant de patella: deinde ita mortem non timentes, vt illud in ore habeant ex Hymnide,

Mihi sex menses satis sunt vita: septimum Orco spondeo. Iam doloris medicamenta illa Epicurèa, tanquam de narthecio promant: si grauis, breuis: si longus, leuis. vnum nescio, quo modo possit, si luxuriosus sit, finitas cupiditates habere. Quid ergo attinet dicere, nihil haberem, quòd reprehenderem, si finitas cupiditates haberent? hoc est dicere, non reprehenderem aotos, si non essent aoti. isto modo, ne improbòs quidem, si essent boni viri. Hic homo seuerus luxuriam per se ipsam reprehendendam non putat. & hercule, Torquate, vt verum loquamur, si voluptas summum bonum est, rectissimè non putat. nolim enim mihi fingere aotos, vt soletis, qui in mensam vomant, & qui de conuiujs auferantur, crudique postridie se rursus ingurgitent: qui solem, vt aiunt, nec occidentem vquam viderint, nec orientem: qui, consumptis patrimonijs egeant. nemo nostrum istius generis aotos intundè putat viuere. mundos, eleganteis, optimis

cocis.

b fort. qui mensam vomant,

cocis, pistoribus, piscatu, aucupio, venatione, his omnibus exquisitis, vitanteis cruditatem, ¹² quibus vinum ^a diffusum è pleno sit ænophoro, vt ait Lucilius? ^b cui nihil dempsit ius, & sarculos abstulerit: adhibenteis ludos, & quæ sequuntur, illa, quibus detractis, clamat Epicurus se ne scire, quid sit bonum: adsint etiam formosi pueri, qui ministrent: ^c resplendeat his vestris, ¹³ argentum, odrlitium, locus ipse, adificium. Hos ego aotos bene ¹⁰ quidem viuere, at beatè numquam dixerim. ex quo efficitur, non vt voluptas ne sit voluptas, sed vt voluptas non sit summum bonum. nec ille, qui Diogenem Stoicum adolescens, pòst autem Panætium audierat, Lælius, eò dictus est sapiens, quòd ¹⁵ non intelligeret quid suauissimum esset: (nec enim sequitur, vt, cui cor sapiat, ei non sapiat palatus) sed quia parui id duceret.

O lapathe, vt iactare necesse est, cognitu' cui sis.

In quo Læliu' clamores sophos ille solebat

²⁰ Edere, cōpellans: ¹⁴ d gumas ex ordine nostros.

Læliu' præclare, & rectè sophos, illè que verè:

^c O Publi, ò gorges, Galloni: es homo miser, inqt:

Cenasti in vita numquã bene, cùm omnia in ista

Consumis squilla, atque acipensere ¹ cùm decu-

mano.

²⁵ Is hæc loquitur, qui in voluptate nihil ponens, negat cum bene cenare, qui omnia ponat in voluptate: & tamen non negat libenter vniquam cenasse

Gallonium: (mentiretur enim) sed bene. Ita graui-

³⁰ ter, & seuerè voluptatem secernit à bono. ex quo illud efficitur, qui benè cenent, omneis libenter ce-

nare:

a v. c. defus
è pl. & ita L.
b L. cui nihil
dēferit vix.
nec sacculus
abstulerit.
c L. respon-
deat his ve-
stris, argentū.
es Corinthiū
aut Deliaccū
locus

d L. gumias
ex ord. nostr.
e L. O Publi-
gorges, Gal-
loni: es h.
f L. cùm in
decumano.

nare: qui libenter, non continuo bene. semper Le-
 lius bene. Quid bene? dicit Lucilius, cocto, condi-
 to. sed cedo caput cenæ, sermone bono.
 quid ex eo? si quæri, libenter. veniebat enim
 ad cenam, vt animo quieto satiaret desideria na-
 turæ. rectè ergo is negat vquam bene cenasse
 Gallonium, a rectè miserum: cum presertim in eo
 omne studium consumeret. quem libenter cenasse
 nemo negat. Cur igitur non bene? quia quod bene,
 id rectè, frugaliter, honestè: ille porrò malè, prauè,
 nequiter, turpiter cenabat. b Non igitur nec lapa-
 thi suauitatem acipenseri Galloni Lælius antepo-
 nebat, sed suauitatem ipsam negligebat. quod
 non faceret, si in voluptate summum bonum pone-
 ret. Semouenda est igitur voluptas, non solum vt
 recta sequamini, sed etiam vt loqui deceat fruga-
 liter. c Possumusne igitur in vita summum bonum di-
 cere, cum id ne in cena quidem posse videamur?
 Quo modo autem philosophus loquitur tria genera
 cupiditatum: naturaleis, et necessarias: naturaleis
 non necessarias: nec naturaleis, nec necessarias?
 is primum diuisit ineleganter. duo enim genera
 quæ erant, fecit tria. hoc est non diuidere, sed
 frangere rem. qui si diceret, cupiditatum esse
 duo genera, naturaleis, & inaneis: naturalium
 quoque item duo, necessarias, & non-necessa-
 rias: confecta res esset. vitiosum est enim in di-
 uidendo, partem in genere numerare. Sed hoc
 sanè concedamus. contemnit enim differendi ele-
 gantiam: confuse loquitur. gerendus est mos,
 modò rectè sentiat. & quidem illud ipsum non ni-

fort. rectè
 dicis miserū.
 a
 b
 c

bL. Nō igitur
 lapathū, nec
 lapathi sua-
 uit.

a. Possu-
 musne igitur
 voluptatem
 in vita sum-
 mū bonū d.
 c
 d
 e

5

10

15

20

25

30

mium

miūm probō: & tamen pauior, philosophum lo-
 qui de cupiditatibus finiendis. An potest cupi-
 ditas finire? tollenda est, atque extrahenda ra-
 dicitus. quis est enim, in quo sit cupiditas, quin
 5 recte cupidus dici possit? Ergo & auarus erit,
 sed finite; & adulter, verum habebit modum; &
 luxuriosus eodem modo. Qualis ista philosophia
 est, quę non interitum afferat prauitatis, sed sit
 contenta, mediocritate vitiorum? quamquam
 10 in hac diuisione rem ipsam prorsus probō: elegan-
 tiam desidero. Appellet hæc desideria natura:
 cupiditatis nomen seruet aliò, vt, cūm de auari-
 tia, cūm de intemperantia, cūm de maximis vitijs
 loquetur, a eam tanquam capitis accuset. Sed hæc
 15 quidem liberiùs ab eo dicuntur, & sapius. quod
 equidē non reprehendo, est enim tanti philosophi,
 tamq. nobilis, audacter sua decreta defendere. sed
 tamen ex eo, quòd eam voluptatem, quam omnes
 gentes hoc nomine appellant, videtur amplexa-
 20 ri: sape vehemētiùs, in magnis interdum versatur
 angustijs, vt, hominum consciētia remota, nihil tā
 turpe sit, quod voluptatis causa non videatur esse
 facturus. deinde, vbi erubuit (vis enim est perma-
 gna natura) confugit illuc, vt neget accedere quid
 25 quam posse ad voluptatē nihil dolentis. At iste nō
 dolendū status non vocatur voluptas. Non labo-
 ro, inquit, de nomine. Quid, quòd res alia tota est?
 Reperiā multos, vel innumerabileis potius, non tā
 curiosos, nec tam molestos, quām vos estis: quibus,
 30 quidquid velim, facile persuadeam. Quid ergo du-
 bitamus, quin, si non dolere, voluptas sit summa,

a v. c. ea tan-
 quam capi-
 tis aec. & ita
 L.

non esse in voluptate, dolor sit maximus? cur id nō
 ita fit? Quia dolori non voluptas contraria est, sed
 doloris priuatio. Hoc verò non videre, ^{16^a} maxi
 mo argumento voluptatem vllam: qua sublata, ne
 get se intelligere omnino, quid sit bonum. eam au-
 tem ita persequitur, quæ palato percipiatur, quæ
 auribus: cetera addit, quæ si appelles, honos præ-
 fandus sit. hoc igitur, quod solum bonum seuerus,
 & grauis philosophus nouit, idem non videt ne
 expetendum quidem esse, quòd eam voluptatem
 hoc eodem auctore non desideremus, cum dolore ca-
 reamus. quamquam hæc sunt contraria. Hic si defi-
 nire, vel diuidere didicisset, si loquendi vim, si de-
 nique consuetudinem verborum teneret. numquã
 in tantas salebras incidisset. nunc vides, quid fa-
 ciat. quam nemo vniquam voluptatem appellat,
 & hanc in motu voluptatem, quæ duo sunt, vnum
 facit. sic enim has suaueis, et quasi dulceis volupta-
 tes appellat. interdum ita extenuat, ^b vt M. Curiũ
 putes loqui: interdũ ita laudat, vt, quid præterea
 sit bonum, neget se posse ne suspicari quidem. quæ
 iam oratio non à philosopho aliquo, sed à censore
 opprimenda est. non est enim vitium solũ in ora-
 tione, sed etiam in moribus. luxuriam non reprehẽ-
 dit, modò sit vacua infinita cupiditate, & timore.
 Hoc loco discipulos ^c querere videtur, vt, qui a soti
 esse velint, philosophi antè fiant. A primo, vt opi-
 nor, animantium ortu petitur origo summi boni.
 Simul atque natum animal est, gaudet voluptate,
 & eam appetit, vt bonum: aspernatur dolorem, vt
 malum. de malis autẽ, & bonis, ab ijs animalibus,
 quæ

a L. maximo
 est argumen-
 to. voluptatẽ
 illã esse nul-
 lam, qua su-
 blata, &c.

b L. vt M. Curiũ
 rium

c fort. quere
 re videtur,
 qui cum a so-
 ti esse velint,
 philosoph.

que nondum deprauata sint, ait optimè iudicari.
 Hæc & tu ita posuisti, et verba vestra sunt. Quàm
 multa vitiosa? summum enim bonum, et malum va-
 giens puer vtra voluptate dijudicabit, stante, an
 mouente? quoniam, si dÿs placet, ab Epicuro loqui
 discimus. si stante, hoc natura videlicet vult, sal-
 uam esse se, quod concedimus: si mouente, quod ta-
 men dicitis, nulla turpis voluptas erit, que præter-
 mittenda sit. & simul non proficiscitur animal il-
 lud modò natum, à summa voluptate: quæ est à te
 posita in non dolendo. nec tamen argumentum hoc
 Epicurus à paruis petiuit, aut etiam à bestijs: quæ
 putat esse specula naturæ: vt diceret, ab his, duce
 natura, hanc voluptatem expeti nihil dolendi. ne-
 que enim hæc mouere potest appetitum animi: nec
 illum habet istum, quo pellat animùm status hic nõ
 dolendi. itaque in hoc eodem peccat Hieronymus.
 17^b At ille pellit, qui permulcet sensum volupta-
 te. Itaque Epicurus semper hoc vitur, vt probet,
 voluptatem natura expeti, quòd ea voluptas, quæ
 in motu sit, & paruos ad se alliciat, & bestias, nõ
 illa stabilis, in qua tatum inest nihil dolere. Quid
 igitur conuenit, ab alia voluptate dicere naturam
 proficisci, in alia summum bonum ponere? Bestia-
 rum verò nullum iudicium puto. quamuis enim de-
 prauatæ non sint, prauæ tamen esse possunt. Vt bac-
 cillum aliud est inflexum, & incuruatum de indu-
 stria, aliud ita natum: sic ferarum natura, non est
 illa quidem deprauata mala disciplina, sed natura
 sua. nec verò, vt voluptatem expetat, natura mo-
 uet infantem: sed tantùm vt seipse diligat, vt in-
 segnum

a L. nec vllg
habet ist.

b L. At illa
pellit, quæ
permulcet
sensum, vo-
luptas.

c L. Qui igitur
conuenit

tegrum se, saluūque velit. omne enim animal, si-
 mul vt ortum est, & seipsum; & omnem partem
 suas diligit: duasque res, quę maxima sunt, in primis
 amplectitur. animum, & corpus: deinde vtrius-
 que partes. nam sunt & in animo præcipua quę-
 dam, & in corpore: quę cum leuiter agnouit, tunc
 discernere incipit, vt ea, quę prima data sunt na-
 tura, appetat, asperneturque contraria. in his pri-
 mis naturalibus voluptas insit, necne, magna que-
 stio est. nihil verò putare esse, præter voluptatem,
 non membra, non sensus, non ingenij motum, non
 integritatem corporis, non^a valetudinem.¹⁸ sum-
 ma mihi videtur inscitia. Atque ab isto capite flue-
 re necesse est omnem rationem bonorum, & malo-
 rum. Polemoni, etiam antè Aristoteli, ea prima
 visa sunt, quę paullo antè dixi.¹⁹ Ergo nata est
 sententia veterum Academicorum, & Peripateti-
 corum, vt finem bonorum dicerent, secundum na-
 turam viuere, id est, virtute adhibita, frui primis
 à natura datis. Callipho ad virtutem nihil adiun-
 xit, nisi voluptatem: Diodorus, nisi vacuitatem
 doloris. His omnibus, quos dixi, consequentes sunt
 fines bonorum. Aristippo simplex voluptas: Stoi-
 cis, consentire naturæ: quod esse volunt è virtute,
 id est, honestè viuere: quod ita interpretatur viuere
 cū intelligentia earum rerū, quę natura euenirēt,
 eligente ea, quę essent secundū naturam, reijcien-
 tēque contraria. Ita tres sunt fines expertes honesta-
 tis, vnus Aristippi, vel Epicuri: alter Hieronymi:
 Carneadis tertius: tres, in quib. honestas cū aliqua
 accessione, Polemonis, Calliphonis, Diodori.²⁰ c. v.

a v. c. valitu-
 dinem,

b fort. Hinc
 ergo nata ē,
 &c.

c fort. vnus
 simplex, &c.

na simplex, cuius Zeno auctor, ^a posita in de core, ^b tota, id est, in honestate. nā Pyrrho, Aristo, Herillus iā diu abiecti: reliqui sibi constituerunt, ut extrema cū inijs conuenirent, ut Aristippo, voluptas. Hieronymo, doloris vacuitas: Carneadi, frui principijs naturalibus, esset extremū. Epicurus autē ^c cū in primus cōmendatione voluptatem dixisset: si eam, quā Aristippus, idem tenere debuit vltimum bonorū, quod ille: si eam, quā Hieronymus, fecisset, idem, ut voluptatem illam Aristippi in prima cōmendatione poneret. nam quod ait, sensibus? ipsi iudicari, voluptatem, bonum esse, dolorem, malum, plus tribuit sensibus, quā nobis leges permittūt. ^d priuatarum litium iudices, sumus. nihil enim possimus iudicare, nisi quod est nostri iudicij. In quo frustra iudices solent, cū sententiam pronuntiant, addere. **SI QUID MEI IUDICII EST:** si enim non fuit eorum iudicij, nihilo magis, hoc nō addito, ^e illud est iudicatum. ¹⁰ quod iudicat sensus: dulce, amarum, lene, asperum; propè, longè, flare, mouere, quadratum, rotundum. Quam igitur pronuntiabit sententiam ratio? Adhibita primum diuinarum, humanarūque rerum scientia, quæ potest appellari ritè sapientia, deinde adiunctis virtutibus, quas ratio rerum omnium ^f dominas, tu voluptatum satellites, & ministras esse voluisti, & quarum ad eò omnium sententia pronuntiabit, primum de voluptate, nihil esse ei loci, non modò ut sola ponatur in summi boni sede, ^h quam querimus, sed ne illo quidem modo, ut ad honestatem applicetur: de vacuitate doloris eadem sententia

est.

a for. positus &c.

b for. totus, &c.

c for. cū in prima cōmendatione natum, voluntatem esse dixisset:

d. l. Priuatarū litium cū iudices sumus, nihil possum? &c.

al. Priuatarū enim litium cū iudices sumus, nihil poss. al. quā nobis leges permittunt. priuatarū litium cū iudices sumus, nihil enim poss.

e L. illud est iudicatum. Quid iudicet sensus?

f xupiat.

g L. harum ad eò omn. h for. quod querimus.

a v. o. reijcitur est. ^a reijcitur etiam Carneades: nec illa de summo
 b. no ratio aut voluptatis, non dolēdiue particeps,
 an. expers, probabitur. ita relinquet
 auas, de quibus etiam atque etiam consideret. aut
 enim statuet, nihil esse bonum, nisi honestum: nihil
 malum, nisi turpe: cetera aut omnino nihil habere
 momenti, aut tantum, vt nec expetenda, nec fugiē
 da, sed eligenda modò, ^b aut reijcienda sint: aut an-
 teponet eam, quam cū honestate ornatissimam,
 tum etiam ipsis initijs naturæ, & totius perfectio- 10
 ne vitæ locupletatam videbit. quod eo liquidius fa-
 ciet, si perspexerit, rerum inter eas, verborū nē
 sit controuersia. Huius ego nunc auctoritatem se-
 quens, idem faciam. quantum enim potero, minuā
 contentiones: omneisque simplicis sententias eo- 15
 rum, in quibus nulla est virtutis adiunctio, omnino
 à philosophia semouendas putabo: primū Ari-
 stippi, Cyrenaicorumque omnium; quos non est ve-
 ritum, in ea voluptate, quæ maxima dulcedine sen-
 sum moueret, summum bonum ponere, contemnen- 20
 teis istam vacuitatem doloris. hi non viderunt, vt
 ad cursum, equum: ad arandum, bouem: ad indagā-
 dum, canē: sic hominē ad duas res, vt ait Aristote-
 les, intelligendum, & agendum esse natum, quasi
 mortalem deum: contrāque, vt ^c tardam aliquam, 25
 & languidam pecudem, ad pastum, & ad procreā-
 di voluptatem hoc diuinum animal ortum esse vo-
 luerunt. quo nihil mihi videtur esse absurdius. at-
 que hac contra Aristippum, qui eam voluptatem
 non modò summam, sed solam etiam dicit: quam 30
 omnes vnā appellamus voluptatem. aliter au-
 tem

v. e. aut rei
 cienda sint:

a v. d. p. a. r.

tem vobis placet. sed ille, vt dixi, vitiosè. nec enim figura corporis, nec ratio excellens ingenij humani significat, ad hanc vnam rem natum hominem, vt frueretur voluptatibus. Nec verò audiendus

5 Hieronymus; cui summum bonum est idem, quod vos interdum, vel potiùs nimium sepe dicitis, nihil dolere. non enim, si malum dolor est, carere eo malo satis est ad bene viuendum. hoc dixerit potiùs Ennius,

10 Nimium boni est, cui nihil est mali:

Nos beatam vitam non depulsione mali, sed adptione boni iudicemus:²¹ nec eã cessando, siue gaudento, vt Aristippus: siue non dolendo, vt hic: sed agendo aliquid, considerandoue quæramus. Quæ

15 possunt eadem contra Carneadèum illud summum bonum dici: quod is non tam, vt probaret, protulit: quàm vt Stoicis, quibuscum bellum gerebat, opponeret. Id autem eiusmodi est, vt additum ad virtutem, auctoritatem videatur habiturum, &

20 expleturum cumulatè vitam beatam: de quo omnis hæc quæstio est. nam qui ad virtutem adiungunt vel voluptatem, quam vnam virtus minimi facit: vel vacuitatem doloris, quæ etiam si malo caret, tamen non est summum bonum: accessione vtuntur

25 non ita probabili: nec tamen, cur id tam parçè, tamque restrictè faciant, intelligo. quasi enim emè dum eis sit, quod addant ad virtutem, primùm vilissimas res addunt: deinde singulas potiùs, quàm omnia, ²² quæ prima, natura approbauisset, ea

30 cum voluptate coniungerent. quæ cum Aristoni, & Pyrrhoni omnino visa sunt pro nihilo, vt inter

optimè

a L. quæ prima, natura, approbasset. quæ cum Aristoni, &c.

quate: ubi si me memoria fortè defecerit, tuum est
 vt suggeras. Honestū igitur id intelligimus, quod
 tale est, vt, detracta omni vtilitate, sine vllis præ-
 mijs, fructibusque, per se ipsum possit iure laudari.
 5 quod quale sit, non tam definitione, qua sum vsus,
 intelligi potest, (quamquam aliquantum potest,) 101 45 33 3 m
 quam communi omnium iudicio, & optimi cuius-
 que studijs, atque factis: qui per multa ob eam vnā
 causam faciunt, quia decet, quia rectum, quia hone-
 10 stum est, etsi nullum consecuturum emolumentum
 vident. homines enim, etsi multis alijs, tamen hoc
 vno à bestijs plurimum differunt, quod rationem
 habeant à natura, mentemque datam & acrem, et
 vigentem, celerrimèque multa simul agitantem,
 15 & vt ita dicam, sagacem: quæ & causas rerum, &
 consecutiones videat, similitudines transferat, &
 disiuncta coniungat, & cum presentib. futura co-
 pulet, omnemq. cōplectatur vitæ cōsequentis statu.
 eadēque ratio facit hominem hominum appeten-
 20 tem, cūque his natura, & sermone, & vsu con-
 gruentem, vt profectus à caritate domesticorum,
 ac suorum, currat longiùs, & se implicet primū
 ciuium, deinde omnium mortalium^a societate: at-
 que, vt ad^b Architam scripsit Plato, non sibi se so-
 25 li natum meminerit, sed patriæ, sed suis, vt per exi-
 gua pars ipsi relinquatur. Et quoniam eadē natura
 cupiditatem ingenuit homini veri inueniēdi, quod
 facillimè apparet cū vacui curis, etiā qd in cęlo fiat
 scire^d auemus: ²³ his initys, inducti oīa vera diligi-
 mus: i. fidelia, simplicia, cōstantia. tū uana, falsa,
 30 fallētia odimus, ut fraudē, piuriū, malitiā, iniuriā,

a L. societati:

b L. Archytā

c L. sed pa-

tritiæ, & suis.

d v. c. habe-

mus: mendo-

sē.

e for. fallacię.

eadem ratio habet in se quiddam amplum, atque
 magnificum, ad imperandum magis, quam ad pa-
 rendum accommodatum: omnia humana non tole-
 rabilia solum, sed etiam leuia ducens: altum quid-
 dam, excelsum, nihil timens, nemini cedens, sem-
 per inuictum. Atque his tribus generibus honesto-
 rum notatis, quartum sequitur, ^a & in eadem pul-
 critudine, & aptum ex illis tribus: in quo inest or-
 do, & moderatio. cuius similitudine perspecta in
 formarum specie, ^b à dignitate transitum est ad ho-
 nestatem dictorum, atque factorum. nam ex his tri-
 bus laudibus, quas antè dixi, & temeritatem re-
 formidat, & non audet cuiquam aut dicto proter-
 uo, aut facto nocere: vereturque quidquam aut fa-
 cere, aut loqui, quod parum virile videatur. Ha-
 bes vndique expletam, & perfectam, Torquate,
 formam honestatis: quæ tota his quattuor virtuti-
 bus, quæ à te quoque commemorata sunt, contine-
 tur. hanc se tuus Epicurus omnino ignorare dicit;
 quam, aut qualem esse velint, qui honestate sum-
 mum bonum metiantur. si enim ad honestatem om-
 nia referantur, nec in ea voluptatem dicant ines-
 se; ait eos inani voce sonare (his enim ipsis verbis
 utitur) neque intelligere, neque videre, sub hac vo-
 ce honestatis quæ sit ^c subijcienda sententia. vt enim
 consuetudo loquitur, id solum dicitur honestum,
 quod est populari fama gloriosum. quod, inquit,
 quamquam voluptatibus quibusdam est sepe iu-
 cundius, tamen expetitur propter voluptatem. Vi-
 desne quàm sit magna dissensio? philosophus nobi-
 lis, à quo non solum Græcia, & Italia, sed etiam
 omnis

^a L. & eadem
 pulchritudi-
 ne,
^b L. ac digni-
 tate, ab hac
 transitum est
 &c.

^c v. c. subijci-
 da

omnis barbaria commota est, honestum quid sit, si
 id non est in voluptate, negat se intelligere: nisi for-
 tē illud, quod multitudinis rumore laudatur. Ego
 autem hoc etiam turpe esse sæpe iudico: & si quan-
 do turpe non sit, tamen non esse non turpe, cū id
 à multitudine laudetur. quod si sit ipsum^a perfe-
 ctum, atque laudabile, non ob eam causam tamen
 illud dici honestum esse, quia laudetur, à multis,
 sed quia tale sit, ut, vel si ignorarent id homines,
 vel si obmutuissent, pulchritudine sua tamen ef-
 fet, speciēque laudabile. Itaque idem natura vi-
 ctus cui obsisti non potest, dicit alio loco id, quod à
 te etiam paullo antè dictum est, non posse iucundè
 viui, nisi etiam honestè. Quid nunc, HONESTE,
 dicit? idēne, quod iucundè? ergo ita, nō posse hone-
 stè viui, nisi honestè viuatur. c an nisi populari fa-
 ma? sine ea igitur iucundè negat posse viuere? quid
 turpius, quam sapientis vitam ex insipientium ser-
 mone pendere? quid ergo hoc loco intelligit hone-
 stum? certè nihil, nisi quod possit ipsum propter se
 iure laudari. nam si propter voluptatem: quæ est
 ista laus, quæ possit è macello peti? Non is vir est,
 ut, cū honestatem eo loco habeat, ut sine ea iu-
 cundè neget posse viui, illud honestum, quod popu-
 lare sit, sentiat, & sine eo iucundè neget viui pos-
 se: aut quidquam aliud honestum intelligat, d nisi
 quod sit rectum ipsum, quod per se, sua vi, sua na-
 tura, sua sit sponte laudabile. Itaque, Torquate,
 cū diceres, clamare Epicurum, non posse iucundè
 viui, nisi honestè, & sapienter, & iustè viveretur,
 tu ipse mihi gloriari videbare. tanta vis inerat in

a al. rectum,

b al. sua ta-
men pulcri-
tudine effec,

c L. an sine
popul.

d fort. nisi
quod sit re-
ctum, quod
ipsum p se.
sua vi.

verbis, propter earum rerum, quæ significabantur
 his verbis, dignitatem, ^a vt altior fieres, vt inter-
 dum insisteres, vt nos intuens, quasi testificariere,
 laudari honestatem, & iustitiam aliquando ab E-
 picuro. Quam te decebat ijs verbis vti, quibus si
 philosophi non vterentur, philosophia omnino non
 egeremus? istorum enim verborum amore, quæ
 perrarò appellantur ab epicuro, sapientiæ, forti-
 tudinis, iustitiæ, temperantiæ, præstantissimis inge-
 nijs homines se ad philosophiæ studium contule-
 runt. Oculorum, inquit Plato, est in nobis sensus
 acerrimus: quibus sapientiam non cernimus. quàm
 illa ardenteis amores excitaret sui, si videretur.
 cur tandem? an quòd illa callida est, vt optimè pos-
 sit architectari voluptates? cur iustitia laudatur?
 aut vnde est hoc contritum vetustate prouerbi-
 um, ^b Quicum in tenebris? Hoc dictum in vna re, latif-
 simè patet: vt in omnibus factis, re, non teste
 moueamur. Sunt enim leuia, & perinfrima, quæ
 dicebantur à te, cùm animi conscientia impro-
 bos excruciarì, tum etiam pœnæ timore: qua
 aut afficiuntur, aut semper sunt in metu ne af-
 ficiantur aliquando. Non oportet timidum, aut im-
 becillo animo fingi, ^c non bonum illum virum, qui,
 quidquid fecerit ipse se cruciet, omniaq. formidet:
 sed omnia callidè referètem ad utilitatem acutum,
 versutum, veteratorè, facile vt excogitet, quo mo-
 do occultè sine teste, sine vllò conscio fallat. An tu
 me de L. Tubulo putas dicere? cui, cùm prætor
 questionem inter sicarios exercuisset, ita apertè ce-
 pit pecunias ob rem iudicandam, vt anno proxi-

a al. vt cla-
 uer

causa. la. a

et al. de d
 -
 alio vobis

b for. Dign^o,
 quicq. in tene-
 bris? al.
 Dignus, qui-
 cum in tene-
 bris micet?

c fort. non
 bonū virum,
 qui,
 -
 -
 -

mo^a P. Scauola, tribunus pleb. ferret^b ad plebem,
 & uellent ne de ea re queri. quo plebiscito, decreta à
 senatu est consuli quaestio^d Cn. Scipioni. profectus
 in exsilium Tubulus statim, nec respondere ausus;
 5 erat enim res aperta. ²⁴ Non igitur de improbo,^e
 sed callido improbo querimus: qualis Qu. Pompe-
 ius in fœdere Numantino infitiando fuit. nec verò
 omnia^f timentem: & primùm qui animi conscien-
 tiam non curet: quàm scilicet comprimere nihil est
 10 negotij: is enim, qui occultus, & tectus dicitur, tan-
 tum abest, ut se indicet, perficiet etiam ut dolore
 alterius improbè factò videatur: quid est enim a-
 liud, esse versutum? memini me adesse P. Sextilio
 15 Ruso, cum is ad amicos remita deferret, se esse
 heredem Qu. ^h Fabio Gallo: cuius in testamento
 scriptum esset, se esse ab eo rogatum, ut omnis he-
 reditas ad filiam perueniret. id Sextilius factum
 negabat. poterat autem impunè. quis enim redar-
 gueret? nemo nostrum negabat: erat que verisimi-
 20 lius, hunc mentiri, cuius interesset, quàm illum, qui
 id se rogasse scripsisset, quòd debuisset rogare. ad-
 debat etiam, se in legem Voconiam iuratum con-
 tra eam facere non audere, nisi aliter amicis videretur.
 25 Aderamus nos quidem adolescentes, sed &
 multi amplissimi viri: quorum nemo cœsuis plus^k fi-
 lia dandum, quàm posset ad eam lege Voconia per-
 uenire. Tenuit permagnam Sextilius heredita-
 tem. vnde, si secutus esset eorum sententiam, qui
 30 honesta & recta emolumentis omnibus, & com-
 modis anteponerent, ne nummum quidem unum
 attigisset: Num igitur postea censes anxio animo,

a L. p. Sczuu-
 la,
 b L. ad popu-
 lum,
 c fort. uellet-
 ne.

d L. Cn. Co-
 pioni.
 e al. sed calli-
 de improbo
 quæ.

f fort. timen-
 te.
 g L. sed pri-
 mùm qu.

h L. Fadio
 i al. se ab eo
 rogatum.

k al. Fadio

aut sollicito fuisse? nihil minùs, contràque, illa here-
 ditate diues, ob eamque rem lætus. magni enim est
 mabat pecuniam non modò non contra leges, sed
 etiam legibus partam. quæ quidem vel cum peri-
 culo est querenda vobis. est enim effetrix multa-
 rum & magnarum voluptatum. Vt igitur illis, 5
 qui, recta & honesta quæ sunt, ea statuunt per se
 expetenda, adeunda sunt quæuis pericula, décoris,
 honestatisque causa: sic vestris, qui omnia volupta-
 te metiuntur, pericula adeunda sunt, vt adipiscan- 10
 tur magnas voluptates. si magna res, magna here-
 ditas agetur, cum pecuniæ voluptates pariantur
 plurimæ, idem erit Epicuro vestro faciendum, si
 suum finem bonorum sequi volet quod Scipioni, ma-
 gna gloria proposita, ^a si Annibalem in Africam 15
 retraxisset. Itaque quantum adiit periculum? ad
 honestatem enim ille omnem conatum suum refere-
 bat, non ad voluptatem. sic vester sapiens magno
 aliquo emolumento cōmotus, ^b animi causa, si opus
 fuerit, dimicabit. Occultum facinus esse ^c potue- 20
 rit: gaudebit. deprehensus, omnem pœnam contem-
 net. erit enim instructus ad mortem contemnendâ,
^d ad exsilium, ad ipsum etiam dolorem. quem qui-
 dem vos, cum improbis pœnam proponitis, impa-
 tibilem facitis: cum sapientem semper boni plus 25
 habere vultis, tolerabilem. Sed finge non solùm cal-
 lidum eum, qui aliquid improbè faciat, verùm etiã
 præpotentem: vt M. Crassus fuit, qui tamen solebat
 vti suo bono: vt hodie est noster Pompeius, cui re-
 tte facienti gratia est habenda: esse enim ^e quam- 30
 uis vellet iustus, iniquus poterat impune: quàm
 multa

L. si Han-
 nibalem

v. e. c. cf. cau-
 sa, & c. L. cum
 ca. fu, & c.
 al. poterit:

L. ad exsu-
 lium, j)

L. quamuis
 velit iustus,
 iniquus por-
 mp.

multa verò iniuste fieri possunt, quæ nemo possit re-
 prehendere? Si te amicus tuus moriens rogauerit,
 vt hereditatem reddas suæ filiæ, nec vsquam id
 scripserit, vt scripsit ^a Fabius, nec cuiquam dixe-
 rit: quid facias? Tu quidem reddes: ipse Epicurus
 fortasse redderet: vt Sex. ^b Peduceus, Sex. F. is, qui
 hunc nostrum reliquit, effigiem et humanitatis, &
 probitatis suæ, filium, tum doctus, tum omnium vir
 optimus, & iustissimus, cum sciret nemo, eum roga-
 tum à ^c C. Plotio, equite R. splendido, Nursino, vl-
 tro ad mulierem venit, eique nihil opinanti viri
 mandatum exposuit, hereditatemque reddidit. Sed
 ego ex te quæro, quoniam idem tu certè fecisses,
 nonne intelligis, eo maiorem vim esse naturæ, quòd
 ipsi vos, qui omnia ad vestrum commodum, & vt ip-
 si dicitis, ad voluptatem referatis, tamen ea facia-
 tis, è quibus appareat, non voluptatem vos, sed of-
 ficium sequi? plusque rectam naturam, quàm ratio-
 nem prauam valere? Si scieris, inquit Carneades,
 aspidem occultè latere vsquam, ^d et velle impruden-
 tem super eam assidere, cuius mors tibi ^e emolumen-
 tum factura sit: improbè feceris, nisi monueris, ne
 assideat: ^f sed impunè tamen id te constat fecisse.
 quis enim coarguere possit? Sed nimis multa. perspi-
 cuum est enim, nisi æquitas, fides, iustitia profici-
 scantur à natura, & si omnia hæc ad vtilitatem re-
 ferantur, virum bonum non posse reperiri. Sed de
 his rebus satis multa in nostris de repu. libris sunt
 dicta à Lælio. Transfer idem ad molestiam, vel tem-
 perantiam, quæ est moderatio cupiditatum, ratio-
 ni obediens. satisne ergo pudori consulat, si quis si-

a L. Fadius.

b L. Peduceus.

c al. C. Platio.

d fort. & vel
 le impruden-
 tem aliquem
 super & c.
 e L. emolu-
 mento futu-
 ra sit:
 f L. sed im-
 pune tamen
 fecisse enim
 quis coargue-
 re possit

ne teste libidini pareat? an est aliquid per se ip-
 sum flagitiosum, etiam si nulla comitetur infamia?
 Quid fortes viri? voluptatūne calculis subdu-
 ctis, praeliū ineunt, sanguinē pro patria profundūt:
 an quodam animi ardore, atque impetu concitati? 5
 Vtrum tandem censes, Torquate, imperiosum il-
 lum, si nostra verba audiret, tuāne de se oratio-
 nem libentiū auditurum fuisse, an meam, cū ego
 dicrem, nihil eum fecisse sua causa, omniāque
 reip.: tu contra nihil, nisi sua? si verò id etiam ex- 10
 planare velles apertiū, dicere, nihil eum fecisse,
 nisi voluptatis causa? quo modo eum tandem latu-
 rum fuisse existimes? Est: fecerit, si ita vis, Tor-
 quatus propter suas vtilitates. malo enim dicere,
 quā voluptates, in tanto praesertim viro. Num 15
 etiam eius collega, P. Decius, princeps in ea fami-
 lia consulatus, cū se deuoueret, & equo admissio
 in mediam aciem Latinorum^a irruebat, aliquid de
 voluptatibus suis cogitabat? nam vbi eam cape-
 ret, aut quando, cū sciret confestim esse morien- 20
 dum, eamque mortem ardentiore studio peteret,
 quā Epicurus voluptatem petendam putat? quod
 quidē eius factum nisi esset iure laudatum, nō esset
 imitatus quarto cōsulato suo filius; neq. porrò ex eo
 natus, cum Pyrrho bellum gerens, consul cecidisset 25
 in praelio, seque ē continenti genere tertiam victi-
 mam reipu. praebuisset. contineo me ab exemplis
 Graecis: hoc modicum est. Leonidas, Epaminondas:
 tres aliqui, aut quattuor, ego, si nostros colligere
 cæpero, perficiam illud quidem, vt se virtuti tra- 30
 dat constringendam voluptas. sed dies me deficiet:

Et, ut A. Varius, qui est habitus iudex durior, dicere confessori solebat, cum, datis testib. alij tamē citarentur, Aut hoc testium satis est, aut nescio, quid satis sit: sic à me satis testium^a est dictum,

a L. est dat.

3 quid enim? te ipsum dignissimum maiorib. tuis voluptasne induxit, ut adolescentulus eriperes P. Syl-
la cōsulatū? quem cum ad patrem tuum retulisses, fortissimum virum, qualē ille vel consul, vel civis cum semper, tum post consulatum fuit? quo quidem

30 auctore nos ipsi ea gessimus, ut omnibus potiūs, b
quām ipsis nobis consuluerimus. At quām pul-
chrē dicere videbare, cum ex altera parte ponebas
cumulatum aliquem plurimis, & maximis volu-
ptatibus, nullo nec presenti, nec futuro dolore: ex

b fort. quā
ipsi nobis
conf.

15 altera autem, cruciatibus maximis, toto corpore,
nulla nec adiuncta, nec sperata voluptate: & qua-
rebas, quis aut hoc inferior, aut superiore illo bea-
tior foret? deinde cōcludebas, summum malum esse
dolorem, summum bonum voluptatem? L. Thorius

20 Balbus fuit, Lanuinus: c quem meminisse tu nō po-
tes. is ita viuebat, ut nulla tam exquisita posset in-
ueniri voluptas, qua non abundaret. erat & cupi-
dus voluptatum, & cuiusvis generis eius intelli-
gens, & copiosus: ita non superstitiosus, ut illa

c al. quem
meminisse
non potes.

25 plurima in sua patria sacrificia, & sana contem-
neret: ita non timidus ad mortem, ut in acie sit ob-
vempu. interfectus. cupiditates non Epicuri diui-
sione finiebat, sed sua satietate. habebat tamen ra-
tionē d valetudinis: utebatur ijs exercitationibus,

d v. e. valit
diuis.

30 ut ad cenam et esuriens, & sitiens veniret: eo cibo,
qui & suauissimus esset, idem facillimus ad con-
coquendum:

coquendum: vino et ad voluptatem, & ne noceret. cetera illa adhibebat, quibus demtis negat se Epicurus intelligere, quid sit bonum. aberat omnis dolor: qui si adesset, nec molliter ferret, & tamen medicis plus, quàm philosophis vteretur. color egregius, integra^a valetudo summa gratia, vita denique cõferta voluptatum omnium varietate.^b Hũc verò beatum^c oratio quidem vestra sic cogitat. Ego, huic quem anteponam, non audeo dicere: dicet pro me ipsa virtus: nec dubitabit isti vestro beato M. Regulum anteponere, quem quidem, cùm sua voluntate, nulla vi coactus, præter fidem, quam dederat hosti, ex patria Karthaginem reuertisset, tũ ipsum, cùm vigilijs, & fame cruciaretur, clamat virtus beatiorẽ fuisse, quam potantem in rosa Thorium.^d Bella magna gesserat is: bis consul fuerat; triumpharat; nec tamẽ sua illa superiora, tam magna, nec tam præclara ducebat, quàm illum vltimum casum, quem propter fidem, constantiamque susceperat: qui, nobis miserabilis videtur audientibus, illi perpetienti erat voluptarius. non enim hilaritate, nec lasciuiã, nec risu, aut ioco, comite leuitatis, sed sepe etiam tristes, firmitate, & constantia sunt beati. Stuprata per vim Lucretia à regis filio,^e testata ciueis, se ipsam interemit. Hic dolor populi R. duce & auctore Bruto, causa ciuitati libertatis fuit: ob eiusque mulieris memoriam primo anno & vir, & pater eius, consul est factus. Tenuis L. Virginus,^f vnusque de multis, sexagesimo anno post libertatem receptam, Virginiam, filiam, sua manu occidit, potiùs, quàm ea Appia. Claudij

a v. c. valitudo,
b al. Hunc verò beatum oratio quidẽ vestra sic cogitat. Ego huic quem anteponam? nõ audeo dicere? dicet &c.
c al. ratio

d al. Bella is magna gesserat bis c.

e for. Tenuis homo, L. Virg. f. kai sic q̄w̄w̄w̄w̄.

1
10
15
20
25
30

Claudij libidini, qui tum erat summo in imperio, dederetur. Aut hæc tibi, Torquate, sunt vituperanda, aut patrocinium voluptatis repudiandum.

Quod autem patrocinium, aut quæ ista causa est voluptatis, quæ nec testibus ullis est claris viris, nec laudatores poterit adhibere? ut enim nos ex annalium monumentis testibus excitamus eos, quorum omnis vita consumpta est in laboribus gloriosis, qui voluptatis nomen audire non possent: sic in vestris
 10 disputationibus historia muta est: numquam audiui in Epicuri schola Lycurgum, Solonem, Miltiadem, Themistoclem, Epaminondam nominari: qui in ore sunt ceterorum omnium philosophorum. nunc verò, quoniã hæc nos etiam tractare cœpimus, sup
 15 peditabit nobis Atticus de thesauris suis, ^a quos, & quantos viros habere ^b testium sat est. Nonne melius est de his aliquid, quàm tantis voluminibus ^c de Themistocle loqui? Sint ista Græcorum. quamquam ab his philosophiam, & omneis ingenuas disciplinas habemus. sed tamen est aliquid, quod nobis non liceat, liceat illis. Pugnant Stoici cum Peripateticis. alteri negant quidquam esse bonum, nisi quod honestum sit: alteri, plurimum se, & longè, longèque plurimum tribuere honestati, sed tamen & in corpore & extrà, esse quaedam
 25 bona. Et certamen honestum, & disputatio splendida. omnis est enim de virtutis dignitate contentio. At cum tuis cum differas, multa sunt audienda etiam ^c de obscenis voluptatibus, de quibus ab Epicuro sæpius dicitur. Non potes ergo ista tueri, Torquate, mihi crede, si te ipse, & tuas cogitationes,

a al. quot.
b al. testibus

c L. de Themistocle loquitur

d' al. de obscenis voluptatibus

tiones, & studia perspexeris. pudebit te, inquam,
 illius tabula, quam Cleanthes, sanè commode, ver-
 bis pingere solebat. Iubebat eos, qui audiebant, se-
 cum ipsos cogitare pictam in tabula Voluptatem,
 pulcherrimo vestitu, & ornatu regali, in solio se-
 dentem: prestò esse virtutes, vt ancillulas, quæ ni-
 hil aliud agerent, nullum suum officium ducerent,
 nisi vt Voluptati ministrarent, & eam tantùm ad
 aurem^a admonerent, (si modò id pictura intelligi
 posset,) vt caueret, nequid perficeret imprudens,
 quod offenderet animos hominum, aut quidquam,
 è quo oriretur aliquis dolor. Nos quidem virtutes,
 sic nata sumus, vt tibi seruiremus: aliud negotij ni-
 hil habemus. At negat Epicurus (hoc enim ve-
 strum lumè est) quemquam, qui honestè non viuat,
 iucundè posse viuere. quasi ego id curem, quid ille
 aiat, aut neget. illud quero, quid ei, qui in volupta-
 te summum bonum^b putat, consentaneum sit dice-
 re. Quid affers, cur^c Thorius, ^d Postumius, cur
 Chius, cur omnium magister, Orata, non iucundis-
 simè vixeris? Ipse negat, vt antè dixi luxuriosoru
 vitam reprehendendam, nisi planè fatui sint, id est,
 nisi aut cupiant, aut metuant. quarum ambarum
 rerum cum medicinam pollicetur, luxuriæ licentiã
 pollicetur. his enim rebus detractis, negat se repe-
 riri in afortorum vita quod reprehendat. non igitur
 potestis voluptate omnia dirigentes, aut tue-
 ri, aut retinere virtutem. nam nec vir bonus, ac iu-
 stus haberi debet, qui, ne malum habeat, abstinet
 se ab iniuria. nostri credo illud: Nemo pius
 est, qui pietatem cauet. Caue quidquam

a v. e. ammo
 nerent,

b fort. ponit,
 cal. Torius,
 d L. cur Po-
 stumius, cur
 Chius, cur o.
 al. cur Chius
 Postumius,
 cur omn.

putes esse verius. nec enim, dum metuit, iustus est:
 & certè, si metuere destiterit, non erit. ^a non me-
 tuuit autem, ²⁸ siue celare poterit, ^b siue opibus ma-
 ius quidquam fecerit: certèque malet obtinere, exi-
 5 stimari bonus vir, vt non sit, quàm esse, vt non pute-
 tur. Ita, quod certissimū est, pro vera, certaq. iusti-
 tia, simulationē nobis iustitię traditis, precipitisq.
 quodam modo, vt nostram stabilem conscientiam
 contemnamus, aliorum errantem opinionem aucu-
 10 pemur. Quæ dici eadem de ceteris virtutibus pos-
 sunt: quarum omnium fundamenta vos in volup-
 tate, tanquàm in aqua, ponitis. Quid enim? fortè mne
 possumus dicere eundem illum Torquatū? delector
 enim, quamquam te nō possum, vt ais, corrumpere:
 15 delector, inquam & familia vestra, & nomine. ²⁹
 & hercule ^c modò vir optimus, nostrique amatis-
 simus, A. Torquatus, versatur ante oculos: cuius
 quantum studium, & quàm insigne fuerit erga me
 temporibus illis, quæ nota sunt omnibus, scire neces-
 20 se est vtrunque vestrū. quæ mihi ipsi, qui volo &
 esse, & haberi gratus, grata non essent, nisi eum
 perspicerem mea causa mihi amicum fuisse, nō sua:
 nisi hoc dicis sua, quòd interest omnium recte fa-
 cere. si id dicis, vicinus. idem enim volumus, id
 25 contendimus, vt officij fructus, sit ipsum officium.
 Hoc ille tuus non vult, omnibusque ex rebus
 voluptatem, quasi mercedem, exigit. sed ad il-
 lum redeo. Si voluptatis causa cum Gallo ^d a-
 pud Anienem depugnauit prouocatus, & ex
 eius spolijs sibi, & torquem, & cognomen
 30 induit, ^e nullam aliam ob causam, nisi quòd ei
 talia

a L. non me-
 tuet autem.
 b L. siue opi-
 bus magnis
 quidquid fe-
 cerit, obtine-
 re: certèque
 malet existi-
 mari bo. &c.

c L. mihi vir

d al. apud A-
 nienum

e L. vllam al.

talia facta, digna viro videbantur: fortem non pra-
 to. iam si modestia, si pudicitia, si, vno verbo, tem-
 perantia, pœna, aut infamiae metu coërcebuntur,
 non sanctitate sua se tuebuntur: quod adulterium,
 quod stuprum, quæ libido nõ se proripiet, ^a ac proij ⁵
 ciet aut occultatione proposita, aut impunitate, ^b
 aut licentia? ^c Quid illud, Torquate, quale tandem
 videtur? te isto nomine, ingenio, gloria, quæ facis,
 quæ cogitas, quæ contendis, quò referas, cuius rei
 causa perficere quæ conaris, velis, ^d quod optimũ ¹⁰
 denique in vita iudices, non audere in conuentu di-
 cere? Quid enim mereri velis iam, cum magistra-
 tum inieris, & in contionem adscenderis, (est enim
 tibi edicendum, quæ sis obseruaturus in iure ^e dicē
 do: & fortasse etiam, si tibi crit visum, aliquid de ¹⁵
 maioribus tuis, & de teipso dices, more maiorum)
 quid merearis igitur, vt te dicas in eo magistratu
 omnia voluptatis causa facturum esse? teque nihil
 fecisse in vita, nisi voluptatis causa? An me, inquis
 tam amentem putas, vt apud imperitos isto modo ²⁰
 loquar? At tu eadem ista dic in iudicio, aut, si coro-
 nam times, dic in senatu. numquam facies. Cur, ni-
 si quòd turpis est oratio? mène ergo, & Triarium,
 dignos existimas, apud quos turpiter loquare? Ve-
 rum, esto. verbum ipsum voluptatis non habet di- ²⁵
 gnitatem: nec nos fortasse intelligimus. hoc enim
 idem idem dicitis, non intelligere nos, voluptatem
 quam dicatis. ^f Rem vides difficilem, & obscuram,
 indiuidua, & intermundia, quæ nec sunt, vlla,
 nec possunt esse, intelligimus: voluptas, quæ passe- ³⁰
 ribus omnibus nota est, à nobis intelligi non potest?
 quid,

a v. c. & pro-
 iciet
 b l. ac licent.
 c al. Quid illud.
 d Torquate, quale tan-
 te, quale tan-
 te videtur?
 e l. quid op.

e al. dicēdo:

f l. Rem vi-
 delicet diffi-
 cilem. & ob-
 s. utaxio-
 mia.

quid, si efficio, ut fateare, me non modò, quid sit voluptas, scire (est enim iucundus motus in sensu) sed etiam, quid eam tu velis esse? tum enim eam ipsam vis, quam modò ego dixi: ^a & nomen imponis, in
 5 motu ut sit, & faciat aliquam varietatem: tum aliam quandam summam voluptatem, cui addi nihil possit: ^b eam tu adesse, cum dolor omnis absit, eamque stabilem appellas. sit sanè ista voluptas. dic in quouis conuentu, te omnia facere, ne doleas.
 10 si ne hoc quidem satis ample: satis honestè dici putas, dic te omnia & in isto magistratu, & in omni vita, vtilitatis tuæ causa facturum, nihil nisi quod expediat, nihil denique nisi tua causa: quem clamorem concionis, aut quam spem consulatus eius, quæ
 15 tibi paratissimus est, futuram putes? eamne rationem sequare, qua tecum ipse, & cum tuis vtare, profiteri autem, & in mediū proferre non audeas? At verò illa, quæ Peripatetici, quæ Stoici dicunt, semper tibi in ore sunt, in iudicijs, in senatu ^c officium, æquitatem, dignitatem, fidem, recta, honesta,
 20 digna imperio, digna populo R. ^o omnia pericula pro rep. mori pro patria. Hæc cum loqueris, ^d nos Barones stupemus: tu videlicet tecum ipse rides. nã inter ista tam magnifica verba, tamque præclara, non habet vllum voluptas locum, non modò illa,
 25 quam in motu esse dicitis, quam omnes urbani, rustici, omnes, inquam, qui Latine loquuntur, voluptatem vocant: sed ne hæc quidem stabilis, quam, præter vos, nemo appellat voluptatem. Vide, ne non debeas verbis nostris vti, sententijs tuis. Quod
 30 si vultum tibi, si incessum fingeres, quo grauior viderere,

a fort. & ei nomen imp-

b L. eam tum adesse,

c fort. officium æquitas, dignitas, fides, honesta, d L. nos varones stup.

derere, non esses tui similis: verba tu fingas, & ea
 dicas, quæ non sentias, aut etiam, ^a vt vestitum,
 sic sententiam habeas aliam domesticam, aliam fo
 rensẽ, vt in fronte ostentatio sit, intus veritas oc
 cultetur? Vide, quæ so, re clunne sit. mihi quidem eæ
 veræ videntur opiniones, quæ honestæ, quæ lauda
 biles, quæ gloriosæ, quæ in senatu, quæ apud popu
 lum, quæ in omni cætu, concilioque proferẽde sint,
 ne id non pudeat sentire, quod pudeat dicere. Ami
 citiæ verò locus vbi esse potest, aut quis amicus es
 se cuiquam, quem non ipsum amet propter ipsum?
 quid autem est amare, ex quo nomen amicitia du
 ctum est, nisi velle bonis aliquem affici quàm maxi
 mis, etiam si ad se ex ijs nihil redeat? Et quidẽ pro
 dest, inquis, mihi eo esse animo. Immodò videri for
 tasse. esse enim, nisi eris, non potes: quĩ autem esse
 poteris, nisi te amor ipse ceperit? ^b quod non sub du
 bia vtilitatis ratione effici solet, sed ipsum à se ori
 tur, & sua sponte nascitur. At enim sequor vtilita
 tem. Manebit ergo amicitia tam diu, quàm diu se
 quetur vtilitas: & si vtilitas amicitiam cõstituet,
 tollet eandem. Sed quid ages tandem, si vtilitas
 ab amicitia (vt fit saepe) defecerit? relinquẽsne? quæ
 ista amicitia est? retinebis? quĩ conuenit? ^c quid
 enim de amicitia statueris, ^d vtilitatis causa expe
 tenda, vides. Ne in odium veniam, si amicum desi
 tero tueri. Primum cur ista res digna odio est? ^e
 num quid est turpe, nisi quod est? si, nequo incommo
 do afficiare, non relinques amicum: tamen, ne sine
 fructu alligatus sis, vt moriatur, optabis. quod si
 non modò vtilitatem tibi nullam afferet, sed iactu

^a L. vt vestit.

^b L. quod nõ
 subducta v
 al.

^c L. tollet ea
 dem, & ita v.
 c.

^d L. hoc torti,
 vtilit. causa
 expet. delet.

^e L. nõ quid
 est, nisi quod
 turpe est?

rei familiaris erunt faciunda, labores suscipien-
 di, ad eundem vitæ periculum: ne tum quidem te re-
 spicies; & cogitabis sibi quemque natum esse, &
 suis voluptatibus? vadem te ad mortem tyranno
 5 dabis pro amico, vt Pythagoræus ille fecit Siculo
 tyranno? aut Pylades cum sis, dices te esse Orestem,
 vt mori pro amico? aut, si esses Orestes, Pyladem
 reselleres, te iudicares? & si id non probares, quo-
 minus ambo vnâ necaremini, non deprecare?

a al. vtilitad
bus f

10 Faceres tu quidē, Torquate, hæc omnia. nihil enim
 arbitror magna laude dignum, quod te prætermis-
 sarum credā aut mortis, aut doloris metu. non quæ-
 ritur autem, quid naturæ tuæ consentaneum sit, sed
 quid disciplina: ratio ista, quam defendis: præcep-

15 ta, quæ didicisti, quæ probas, funditus evertit ami-
 citiam: quamuis eam Epicurus, vt facit, in celum
 efferat laudibus. At coluit ipse amicitias. Quasi
 quis illum neget & bonum virum, & comen, &
 humanum fuisse. de ingenio eius in his disputationi-

20 bus, non de morib. quæritur sit ista in Græcorū le-
 uitate peruersitas, qui maledictis insectantur eos,
 à quibus de veritate dissentiunt. Sed quamuis com-
 mis in amicitijs tuendis fuerit, tamen, si hæc vera
 sunt, (nihil enim affirmo) non satis acutus fuit. At

25 multis se probauit: & quidem iure fortasse: sed ta-
 men non grauissimū est testimoniū multitudinis. in
 omni enim arte, vel studio, vel quauis scientia, vel
 in ipsa virtute, optimū quidq. rarissimum est. Ac
 mihi quidem, quod & ipse bonus vir fuit, & multi

30 Epicuræi fuerunt, & hodie sunt & in amicitijs si-
 deles, & in omni vita constātes, & graues, nec vo-

h το τίμιον,
 σπάριον καὶ
 τὸ σπάριον,
 τίμιον.

N. luptate,

luptate, sed officio consilia moderantes, hoc videtur maior vis honestatis, & minor voluptatis. ita enim viuunt quidam, vt eorum vita proberetur, refellatur oratio. atque vt ceteri existimantur dicere meliùs, quàm facere: sic hi mihi videntur facere meliùs, quàm dicere. Sed hæc nihil sanè ad rem. illa videamus, quæ à te de amicitia dicta sunt. è quibus vnum mihi videbar ab ipso Epicuro dictū agnoscere: amicitiam à voluptate non posse diuelli, ob eamque rem, colendam esse, quòd sine ea tutò, & sine metu viui non posset, nec iucundè quidem posset. Satis est ad hoc responsum. attulisti aliud humanius horum recentiorum, numquam dictum ab ipso illo, quod sciam: ¹⁴ primò ^b utilitatis causa amicum expeti: cùm autem vsus accessisset, tum ipsum amari propter se, etiam omiſſa spe ^c voluptatis. hoc etsi multis modis reprehendi potest, tamen accipio quod dat. mihi enim satis est, ipsis non satis. nam aliquando posse rectè fieri dicunt, nulla exspectata, nec quaesita ^d voluptate. Posuisti autem, dicere alios, fædus quoddam inter se facere sapienter, vt, quemadmodum sint ^e in se ipsos animati, eodem modo sint erga amicos: id & fieri posse, & sepe esse factum, & ad voluptates percipiendas maximè pertinere. Hoc fædus facere si potuerunt, faciant etiam illud, vt equitatem, modestiam, virtutes omneis per se ipsas gratis diligant. At verò si fructibus & emolumentis, & utilitatibus amicitias colamus, si nulla caritas erit, quæ faciat amicitiam ipsam sua sponte, vi sua, ex se, et propter se expetendam; dubium est, quin suos,

a L. ne iucundè quidè p.

b fort. voluptatis causa

c fort. utilitatis.

d fort. utilitatis.

e al. in se ipsi

dos, & insulas amicis anteponamus? Licet hic rursus ea commemorares, quæ optimis verbis ab Epicuro de laudibus amicitiae dicta sunt. non quero, quid dicat, sed quid convenienter rationi possit, & sententiae suæ dicere. Vtilitatis causa amicitia est quæ sita. num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium putas esse posse, ³⁵ a quàm si tua sint Puteolis gramina? collige omnia, quæ soletis: præsidium amicorū. Satis est tibi in te, satis in legibus, satis & in mediocribus amicitijs præsidij: iam contemni non poteris. odium autem & invidiam facile vitabis. ad eas enim res ab Epicuro præcepta dantur. & tamen non tantis vestigalibus ^b ad liberalitatem vtens, etiam sine hac Pyladæa amicitia, multorū te ^c benevolentia præclare & tuebere, & munies. At quicum ioca, seria, vt dicitur, quicum arcana, quicum occulta omnia? Tecum optimè: deinde etiā cum mediocri amico. Sed fac ista esse ^d non importuna: quid ad vtilitatem tantæ pecuniæ? Vides igitur, si amicitiam sua caritate metiare, nihil esse præstantius: sin emolumento, summas familiaritates, prædiorum pretiosorum mercede superari. me ipsum igitur ames oportet, non mea, si veri amici futuri sumus. Sed in rebus apertissimis nimium loqui sumus. perfectio enim, & conclusio, nec virtutibus, nec amicitijs vsquam locum esse, si ad voluptatem omnia referantur. nihil præterea magnopere dicendum. attamen, necui loco non videatur esse responsum, pauca etiam nunc dicam ad reliquam orationem tuam. Quoniam igitur omnis summa philosophiæ, ad beatè viuendum refertur, idque vnum

aL. quàm tua
sint Puteolis
granaria?

b al. ad liberalitatem &c.
non pl.
c L. beniuol.

d fort. non
in opportuna:

expetentes homines se ad hoc studium contulerūt
 beate autē viuere alij in alio, vos in voluptate po-
 nitis. item contrā, omnem^a infelicitatem in dolo-
 re; id primū videamus, beatē viuere vēstrū, qui-
 le sit. Atque hoc dabitur, vt opinor, si modō sit ali-
 quid, esse beatū id oportere totum poni in potestate
 sapientis. nā, si amitti vita beata potest, beata esse
 non potest. quis enim confidit semper sibi illud sta-
 bile, & firmum permansurum, quod fragile, & ca-
 ducū sit? qui autem diffidet perpetuitati bonorum
 suorum, timeat necesse est, ne aliquando, amicis il-
 lis, sit miser. beatus autē esse in maximarū rerum
 timore nemo potest. nemo igitur esse beatus potest.
 neq. enim in aliqua parte, sed in perpetuitatem tē-
 poris vita beata dici solet: neque appellatur omni-
 no vita beata, nisi^b consecuta, atque absoluta: nec
 potest quisquā aliās beatus esse, aliās miser. qui e-
 nim existimabit posse se miserum esse, beatus non
 erit. nam cum semel est suscepta beata vita, tam
 permanet, quā ipsa illa effeatrix beate vite, sa-
 pientia: neque exspectat vltimum tempus etatis:
 quod Creso scribit Herodotus preceptum a Solone.
 etenim, quemadmodum tute dicebas, negat Epicu-
 rus diuturnitatem^c quidem temporis ad beatē vi-
 uendum aliquid afferre, nec minorem voluptatem
 percipi in breuitate temporis, quā, si illa sit sem-
 piterna. Hec dicuntur inconstantissimē. cum enim
 summum bonū in voluptate ponat, negat infinito
 tempore etatis voluptatem fieri maiorem, quā
 finito, atq. modico. Qui bonum omne in virtute po-
 nit, is potest dicere per se beatā vitam perfectione
 virtutis.

v. c. miseria

 ο τίλους βί-
 ος:

 L. deles
 articulum,
 uidem.

virtutis. negat enim summo bono asferre incrementum dicim. qui autem voluptate vitam effici beatam putabit, qui sibi is conueniet, si negabit voluptatem crescere longinquitate? igitur ne dolorem quidem. An dolor longissimus quisque, ^a miserimus: voluptatem non optabiliorem diuturnitas facit? Quid est igitur, cur ita semper deum appellet Epicurus, beatum & æternum? demta enim æternitate nihilo beator Iupiter quàm Epicurus.

10 vterque enim summo bono fruitur, id est, voluptate. at enim hic etiam dolore. nam eum nihili facit. ait enim se, si vratur, quàm hoc suauē, dicturum. Qua igitur re à deo vincitur, si æternitate non vincitur? in qua quid est boni præter summam voluptatem, & eam sempiternam? quid ergo attinet gloriose loqui, nisi cōstanter loquari? in voluptate corporis: addam, si vis, animi, dum ea ipsa, vt vultis, ^b sit quod & in corpore, situm est viuere beatè. Quid? istam voluptatem perpetuam quis potest præstare sapienti? nam quibus rebus efficiuntur voluptates, hæ non sunt in potestate sapientis. non enim in ipsa sapientia positum est beatū esse, sed in his reb. quas sapientia comparat ad voluptatem. totum autem id externum: & quod externum, id in casu est. ita sit beatæ vitæ ^c domina fortuna. quam Epicurus ait exiguam interuenire sapienti. Age, inquires: ista parua sunt. sapientem locupletat ipsa natura: cuius diuitias Epicurus ipse parabileis esse docuit. Hæc bene dicuntur: nec ego repugno: sed inter se ipsa pugnant. negat enim ^d tenuissimo victu, id est, contemtissimis escis, & potio-

30 nibus

a L. est miserimus:

b L. sit quoque in corpore, al. sit & in corpore.

c xviij

d fort. è tenuissimo

nibus minorem voluptatem percipi, quàm rebus
 exquisitissimis ad epulandum. Huic ego, si negaret
 quidquam interesse ad beatè viuendum, quali vte
 retur victu, concederem: laudarem etiàm: verum
 enim diceret: ^a idè, Socratem, qui voluptatem nul-
 lo loco numerat, audio dicentem, cibi condimentū
 esse famen: potionis, sitim. sed, qui ad voluptatem
 omnia referens, viuit vt Gallonius, loquitur vt
 Frugi ille Piso, non audio. nec enim eum, quod senti-
 at, dicere existimo. Naturaleis diuitias dixit ^b pa-
 rabileis esse, quòd paruo esset natura contenta. Cer-
 tè, nisi voluptatem tanti aestimaretis. Non minor,
 inquit, voluptas percipitur ^c tam ex vilissimis re-
 bus, quàm ex pretiosissimis. Hoc est non modò cor
 non habere, sed ne palatum quidem. qui enim vo-
 luptatem ipsam contemnunt, ijs licet dicere, se aci-
 pensem manè non anteponere. cui verò in volu-
 ptate summum bonum est, huic omnia sensu, non
 ratione sunt iudicanda: eaque dicenda optima, quæ
 sint suauissima. ³⁶ ^d Verùm isto modo consequatur
 summas voluptates non modò paruo, sed ferè ni-
 hilo, si potest: sit voluptas non minor in ^e nasturtio
 illo, quo vesci Persas esse solitos scribit Xenophò,
 quàm in Syracusanis mensis, quæ à Platone graui-
 ter vituperantur: sit, inquam, tam facilis, quàm
 vultis, voluptatis ^f comparatio: quid de dolore di-
 cemus? cuius tanta tormenta sunt, vt in his beata
 vita, si modò dolor summum malum est, esse non
 possit. ipse enim Metrodorus, pæne alter Epicurus,
 & beatum esse describit his ferè verbis: cum corpus
 bene constitutum sit, & sit exploratum, ita futu-
 rum.

^a al. idquod
Socr.

^b ἰσοπέρις

^c L. delet
particulam.
tam,

^d L. Verùm,
esto: conse-
quatur sum-
mas volupt.
& καρδάμυξ

^e παρασι-
νὴ: κτῆσις:

^f fort. beati
describit

rum. An id exploratum cuiquam potest esse, quo modo sese habiturum se corpus non dico ad annus sed ad vesperam? dolor igitur, id est, summum malum, metuetur semper, etiam si non aderit. iam enim adesse poterit. qui potest igitur^a habitare in beata vita summi mali metus? Traditur, inquit, ab Epicuro ratio negligendi doloris. Iam ipsum absurdum, maximum malum negligi. sed qua tandem ista ratio est? Maximis dolor, inquit, brevis est. pri-
 10 mium, quid tu dicis, breue? 17 deinde dolorem^b tam maximum? quid enim? summus dolor plureis dies manere non potest? vide, ne etiam menses. nisi forte eum dicis, qui, simulatque arripuit, interficit. quis istum dolorem timet? illum mallem leuare,
 15 quo optimum, atque humanissimum virum, Cn. Octauium, M. filium, familiarem meum, confici vidi: nec verò semel, nec ad breue tempus, sed & saepe planè, & diu. quos, dii immortales, ille, cum omnibus artus ardere viderentur, cruciatus perferabat? nec tamen miser esse, quia summum id malum
 20 non erat: tantummodò^c laboriosus videbatur. at miser, si in vitiosa, & flagitiosa vita afflueret voluptatibus. Quodd autem magnum dolorem breuem, longinquum leuem esse dicitis: id non intelligo quale sit. video enim & magnos, & eosdem longinquos dolores. Quoddã alia toleratio est verior, qua vti vos non potestis, qui honestatem ipsam per se non amatis. fortitudinis quoddam præcepta sunt, ac pene leges, quæ affeminari virum vetant
 30 in dolore. quamobrem turpe putandum est, non dico dolere (nam id quidem est interdum necesse) sed

a ἰσοκρίτων
 τὸ δὲ μακροτέρως
 βίβη

b L. quæ maximum?

c τὰ δὲ μακροτέρως
 ποσ

saxū illud Lemniū clamore Philoſteto funeſtare.
 Quod eiulatu, quæſtu, gemitu, fremitibus
 Reſonando multum, flebileis voces refert.

Huic Epicurus cōparet ſe, ſi poteſt:

Cui viperino morſu venę viſcerum

Veneno imbuta tetroſ cruciatus cient.

Sit Epicurus Philoſteta: ſi grauis dolor, breuis. At
 iam decimum annum in ſpelunca iacet. Si longus,
 leuis. dat enim interualla, & relaxat. Primum nō
 ſæpe: deinde quæ eſt iſta relaxatio, cū & præte- 10
 riti doloris memoria, recens eſt: & futuri, atque
 impendentis torquet timor? Moriatur, inquit, For-
 taſſe id optimum. ſed vbi illud, Plus ſemper vo-
 luptatis? ſi enim ita eſt: vide, ne facinus facias,
 cū mori ſuadeas. Potius ergo illa dicantur, tur- 15
 pe eſſe viro debilitari, dolore frangi, ſuccumbere.
 nam iſta veſtra, Si grauis, breuis. ſi longus, leuis,^a
 dictata ſunt. virtutis, magnitudinis animi, patienti-
 æ, fortitudinis fomētis dolor mitigari ſolet. Au-
 di, ne longè abeam, moriens quid dicat Epicurus: 20
 & intellige, facta eius cum dictis diſcrepare.

Epicurus Hermacho ſalutem. Cū ageremus, in-
 quit, vitæ beatum, & eundem ſupremum diem, ſcri-
 bebamus hæc. tanti autem morbi aderant veſica,
 & viſcerum, vt nihil ad eorum magnitudinem poſ- 25
 ſit accedere. Ecce miſerum hominem, ſi dolor,
 ſummum malum eſt. dici aliter non poteſt. ſed au-
 diamus ipſum: Compensabatur tamen, inquit, cum
 his omnibus animi letitia,^b quam capiebam memo-
 ria rationum, inuentorūque noſtrorum. ſed tu, vt 30
 dignum eſt tua erga me, & erga philoſophiam,
 volunta-

^a for. dictata
 ſūt virtutis.
 magnitudi-
 nis animi pa-
 tientię, forti-
 tud. &c.

^b L. quam ea
 plebā ex me-
 moria rat.

voluntate, ab adolescentia suscepta, fac ut Me-
 trodori tueare liberos. Non ego iam Epaminon-
 de, non Leonidæ mortem huius morti antepono:
 quorum alter cum vicisset Lacedæmonios apud
 5 Mantinæam, simulque ipse graui vulnere ex anima
 ri videret se, ³⁸ vi primùm despexit, quasiuit, sal-
 uisne esset clypeus. cum saluum esse flentes sui re-
 spondissent: rogauit, essentne fusi hostes: cumque
 id quoque, ut cupiebat, audiisset, euelli iussit eam,
 10 qua erat transfixus, hastam. ita multo sanguine
 profuso, in lætitia, & in victoria est mortuus:
 Leonidas autem, rex Lacedæmoniorum, se in Ther-
 mopylis, trecentosque eos, quos eduxerat Sparta,
 cum esset proposita aut fuga turpis, aut gloriosa
 15 mors, opposuit hostibus. Præclaræ mortes sunt im-
 peratoriæ. philosophi autem in suis lectulis ple-
 rumque moriuntur. ^a Réfert tamen, quòd sibi vide-
 tur esse morienti magna laus. Compensabatur, iu-
 quit, cum summis doloribus lætitia. Audio equi-
 20 dem philosophi vocem, Epicure. sed, quid tibi dicen-
 dum sit, oblitus es. primùm enim, si vera sunt ea,
 quorum recordatione te gaudere dicis, hoc est, si
 vera sunt tua scripta, & inuenta: gaudere non po-
 tes. nihil enim iam habes, quod ad corpus referas.
 25 est autem à te semper dictum, nec gaudere quem-
 quam, nisi propter corpus: nec dolere. Præteritis,
 inquit, gaudeo. Quibusnam præteritis? si ad cor-
 pus pertinentibus, ^b rationes tuas te video com-
 pensare cum istis doloribus, non memoriã corpore
 perceptarum voluptatum. si autem ad animũ, fal-
 30 sum est, quòd negas animi vllum esse gaudium,
 quod

^a L. Réfert ta-
 men. in quo
 sita videatur
 esse morientis
 magna laus.

^b al. volupta-
 tes tuas

quod non referatur ad corpus. Cur deinde Metrodori liberos commendas? quid ex isto tuo egregio officio, & tanta fide (sic enim existimo) ad corpus refers? Huc, & illuc, Torquate, vos versetis licet: nihil in hac preclara epistola scriptum ab Epicuro congruens, & conueniens decretis eius reperietis. ita vedarguitur ipse à sese, ³⁹ ueneuntque scripta eius probitate ipsius, ac moribus. nam ista commendatio puerorum; memoria, & caritas amicitiae, summorum officiorum in extremo spiritu conseruatio, indicat innatam esse homini probitatem gratuitam, ⁴⁰ non mutuam voluptatibus, nec premiorum mercedibus euocatam. quod enim testimonium maius, quærimus, quæ honesta & recta sint, ipsa esse optabilia per sese, cum videamus tanta esse officia morientis? Sed, ut epistolam laudandam arbitror eam, quam modò totidem ferè verbis interpretatus sum (quamquam ea cum sententia eius philosophi nullo modo congruebat;) sic eiusdem testamentum non solum à philosophi gratuitate, sed etiam ab ipsius sententia iudico discrepare. scripsit enim, & multis sæpe verbis, & breuiter, aptèque, in eo libro, quem modò nominavi, mortem nihil ad nos pertinere. ^b quod enim dissolutum sit, id esse sine sensu: quod autem sine sensu sit, id nihil omnino ad nos pertinere. hoc ipsum elegantius poni, meliusque potuit. nam quod ita positum est, Quod dissolutum sit, id esse sine sensu, id eiusmodi est, ut non satis planè dicat, quid sit dissolutum. sed tamen intelligo, quid velit. quero autè, quid sit, quòd, cum dissolutione, id est, morte, sensus

a L. non inuitatam voluptatib.

το διαλυ-
τον ἀναισθη-
του.

omnis

omnis exstinguatur: & cum reliqui nihil sit om-
 nino, quod pertineat ad nos: tam accuratè, tamque
 diligenter caueat, & sanciat, vt Amynomachus
 et Timocrates, haredes sui, de Hermachi sententia
 5 dent, quod satis et ad diem agendum natalem suū
 quotannis, mense Gamelione: itēque omnibus mē-
 sibus, vicesimo die luna, dent ad eorum epulas,
 qui vnā secum philosophanti sint, vt & sui, & Me-
 trodori memoria colatur. Hac ego non possum di-
 10 cere non esse hominis & belli, & humani: sapientis
 verò nullo modo, physici præsertim, quem se ille es-
 se vult, putare vllum esse cuiusquam diem nata-
 lem. Quid? verēne potest esse dies sapius, qui semel
 fuit? certè non potest. an eiusdemmodi? ne id qui-
 15 dem, nisi cum multa annorum intercesserint milia,
 & omnium siderum eodem, vnde profecta sint,
 fiat ad vnum tempus reuersio. nullus est igitur cu-
 iusquam dies natalis. At habetur. Et ego scilicet
 id nesciebam, sed, vt sit, etiāne post mortem cole-
 20 tur: idque testamento cauebit is, qui vobis, quasi
 oraculum ediderit, nihil post mortem ad nos per-
 tinere? Hac non erant eius, qui innumerabileis mū-
 dos, infinitasque regiones, quarum nulla esset ora,
 nulla extremitas, mente peragrauisset. numquid
 25 tale Democritus? vt alios omittam, hunc appello,
 quem ille vnum secutus est. Quòd si dies notan-
 dus fuit, eūne potiùs, quo natus, an eum, quo sa-
 piens factus est? Non potuit, inquires, fieri sapiens,
 nisi natus esset. Isto modo ne si auia quidem eius
 30 nata non esset. ^b Res tota, Torquate, non doctorum
 hominum, velle post mortem epulis celebrari me-
 moria

a L. nihil
 mortem ad
 nos pertine-
 re?

b al. Res est
 nota; Tor-
 quate, nō d.

moria

moriā sui nominis. Quos quidem diēs quemadmodum agatis, & in quantam hominum facitorum vrbānitatem incurrat, non dico. nihil opus est litibus. tantū dico, magis fuisse vestrū, agere Epicuri diem natalem, quā illum testamento cauere, vt ageretur. Sed, vt ad propositum reuertamur, (de dolore enim cūm diceremus, ad istam epistolam delati sumus) nunc totum illud concludi sic licet. Qui in summo malo est, ^a iste cum in eo est, non est beatus. sapiens autem semper beatus est, & est aliquando in dolore. non est igitur summum malum dolor. Iam illud quale tandem est? Bona praterita non effluere sapienti, mala meminisse non oportere. Primum in nostrāne potestate est, quid meminerimus? Themistocles quidem, cūm ei Simonides, ^b aut quis alius artem memoriæ pollice retur, obliuionis, inquit, malle. nam meminere etiam quæ nolo, obliuisci non possum quæ volo. Magno hic ingenio. sed res se tamen sic habet, vt nimis imperiosi philosophi sit, vetare meminisse. vide, ne Manliana sint ista vestra, aut maiora etiam, si imperes quod facere non possim. Quid, si etiam iucunda memoria est, prateritorum malorum? vt prouerbia nonnulla veriora sint, quā vestra dogmata. vulgò enim dicitur, iucundi acti labores: nec malè Euripides; concludam, si potero, Latine Græcum enim hunc versum nostis omnes:

^c Suavis est laborum prateritorum memoria.

Sed ad bona praterita redeamus. quæ si à vobis talia dicerentur, qualibus C. Marius vti poterat, vt expulsus, egēs, in palude demersus, ^d trophaorum recorda-

^a L. is tum, cū in coest,

^b al. autali-
quis alius

^c καὶ τὸ πρῶτον
καὶ μετὰ τὴν
ἐπιπέδου πόντου

^d L. uopron
ice.

recordatione leuaret dolorem suum: audire, & plane probarem. nec enim absolui beata vita sapientis, nec ad exitum perduci poterit si prima que bene ab eo consulta, atque facta, ipsius obliuione obruerentur. Sed vobis voluptatum perceptarum recordatio beatam vitam facit, et quidem corpore perceptarum. nam si que sunt alie, falsum est, omneis animi voluptates esse e corporis societate.

a l. obruetur.

b al. viâ beatam facit,

c l. Corporis autê voluptas si præterita del. al. Corp. autem vol. si etiam præter. del.

e Hæc habui quæ edi. &c. Tuscu. quæst. lib. V. l. delect hoc totum, vt aiebat,

f l. Nihilne te sua sponte delectat. vniquam? & ita q. v. c.

Corporis autem voluptas etiam si præterita deletat, non intelligo, cur Aristoteles Sardanapali epigramma tantopere derideat. in quo ille rex Assyriae gloriatur, se omneis secum libidinum voluptates abstulisse. quod enim ne viuus quidem, inquit, diutius sentire poterat, quam dum fruebatur: quo modo id potuit mortuo permanere? fuit igitur voluptas corporis, & prima quæque auolat, vt aiebat, sepiusque relinquit causas pœnitendi, quam recordandi; itaque beatior Africanus cum patria illo modo loquens, Desine Roma tuos hosteis: reliqua præclare, Namque tibi monumenta mei peperere labores: Laboribus hic præteritis gaudet: tu iubes voluptatibus. hic se ad ea renocat, e quibus nihil vniquam retulerit ad corpus tu totus hæres in corpore. Illud autem ipsum quod obtineri potest, quod dicitis, omneis animi & voluptates & dolores ad corporis voluptates, & dolores pertinere? Nihilne te delectat vniquam? vnde, quicum loquar. te igitur, Torquate, ipsum per se nihil delectat? omitto dignitatem, honestatem, speciem ipsam virtutum, de quibus antè dictum est: hæc leuiora ponam: poema, aut orationem cum

aut scribis, aut legis, cum omnium factorum, cum
 regionum conquiris historiam: signum, tabula, lo-
 cus amœnus, ludi, venatio, villa Luculli, (nam si
 tuam dicerem, latebram haberes: ad corpus dice-
 res pertinere) sed ea, quæ dixi, ad corpusne referis?
 an est aliquid, quod te sua spõte delectet? Aut per-
 tinacissimus fueris, si in eo perstititeris, ad corpus
 ea, quæ dixi, referre: aut deserueris totam Epicu-
 ri voluptatem, si negaueris. Quod verò à te dispu-
 tatum est, maiores esse voluptates, & dolores ani-
 mi quàm corporis, quia trium temporum particeps
 animus sit, corpore autem presentia solum sentiamus:
 qui probari potest, ut is, qui propter me ali-
 quid gaudeat, plus, quàm ego ipse, gaudeat? Ani-
 mi voluptas oritur propter voluptatem corporis,
 & maior est animi voluptas, quàm corporis. ita
 fit, ut gratulator latior sit, quàm is, cui gratule-
 tur. Sed, dum efficere vultis beatum sapientem, cum
 maximas animo voluptates percipiat, omnibus-
 que partibus maiores, quàm corpore: quid occur-
 rat, non videt is. animi enim quoque dolores perci-
 piet omnibus partibus maiores, quàm corporis. ita
 miser sit aliquando necesse est is, quem vos beatum
 semper vultis esse. nec verò id, dum omnia ad vo-
 luptatem, dolorémque referetis, efficietis vumquã.
 Quare aliud aliquid, Torquate, hominis summum
 bonum reperendum est. voluptatem bestiis conce-
 damus: quibus vos de summo bono testibus vti so-
 letis. Quid, si etiam bestia multa faciunt duce sua
 quæque natura partim indulgenter^b vel cum la-
 bore, ut in gignendo, in educando perfacile appa-
 reat,

• L. refertur:

^b L. vel cum
 labore in gi-
 gnendo, in
 educando, ut
 perfacile ap-
 par.

reat, aliud quiddam ijs propositum, non voluptatem? turtures & cursu, & peregrinatione latantur: congregatione aliæ cætum quodam modo civitatis imitantur. videmus ⁴² in quodam^a volucriū

a L. volucriū

- 9 genere nonnulla indicia pietatis, cognitionem, memoriam, in multis etiam disciplinam. Ergo in bestijs erunt secreta à voluptate humanarum quædam simulacra virtutum: in ipsis hominibus virtus, nisi voluptatis causa, nulla erit? & homini, qui
- 10 ceteris animantibus plurimum præstat, præcipui à natura nihil datum esse dicemus? Nos verò si quidem in voluptate sunt omnia, longè, multumque superamur à bestijs: quibus ipsa terra fundit ex se se pastus varios, varièque abundanteis nihil laborantibus: nobis autem aut vix, aut ne vix quidem, suppetunt multo labore quærentibus. nec tamen vlllo modo summum pecudis bonum, & hominis, idem mihi videri potest. quid enim tanto opus est instrumento in optimis artibus comparandis, quid
- 20 tanto concursu honestissimorum studiorum, tanto virtutum comitatis, si ea nullam ad aliam rem, nisi ad voluptatem conquiruntur? ut, si Xerxes, cum tantis classibus, tantisque equestribus, & pedestribus copijs, Hellesponto iuncto, ⁴³ b Athone perfosso, maria ambulauisset, terramque nauigasset, ^c si, cū tanto impetu in Græciam venisset, causam eius quis ex eo quæreret tantarum copiarum, tantique belli, mel se afferre ex Hymetto voluisse diceret, certè sine causa videretur tanta conatus: sic nos sapientem, plurimis, & grauissimis artibus, atque virtutibus instructum, & ornatum, non, vi illum,

b L. Athone perfosso,
c L. particula, si, hoc loco videtur delenda.

maria

maria pedibus peragrante[m], classibus monteis,
 sed omne cælum, totamque cum vniuerso mari ter-
 ram mente complexum, voluptatem petere si dice-
 mus, mellis causa dicemus tanta molitum. ad altio-
 ra quadam, & magnificentiora, mihi crede, Tor-
 quate, nati sumus: nec id ex animi solùm partibus,
 in quibus inest memoria rerum innumerabilium,
 a vita quidem infinita; inest coniectura consequen-
 tium, non multùm à diuinatione differens, inest mo-
 derator cupiditatis pudor, inest ad humanam socie-
 tatem iustitiæ fida custodia: inest in perpetiendis
 laboribus, ad eundis que periculis firma, & stabilis
 doloris, mortisque contemptio. ergo hæc in animis:
 tu autem etiam membra ipsa, sensusque considera:
 qui tibi, vt reliqua corporis partes, non comites
 solùm virtutum, sed ministri etiam videbuntur.
 quid, si in ipso corpore multa voluptati præponen-
 da sunt, vt vires, b valetudo, velocitas, pulchritu-
 do? quid tandem in animis censes? in quibus doctis-
 simi illi veteres inesse quiddam caeleste et diuinum
 putauerunt. quod si esset in voluptate summum bo-
 num (vt dicitis), optabile esset, in voluptate maxi-
 ma, nullo interuallo interiecto, dies, nocteisque ver-
 sari, cum omnes sensus c dulcedine omni quasi per-
 fusi mouerentur. quis est autem dignus nomine ho-
 minis, qui vnum diem totum velit esse in isto ge-
 nere voluptatis? Cyrenaici quidem non recusant.
 vestri hæc verecundiùs: illi fortasse constantiùs,
 sed lustremus animo non has maximas arteis, qui-
 bus qui carceant, d inertes à maioribus nominabân-
 tur: sed quaero, num existimes non dico Homerum Ar-
 cbile-

a L. & ea qui
dem inf.

b L. valetudo.

c al dulcitu-
dine

d Aristot.

chilochum; Pindarum, sed Phidiam, Polycletum, Zeuxin, ad voluptates artis suas direxisset? Ergo opifex plus sibi proponet ad formarum, quam civis excellens ad factorum pulchritudinem? quæ autem est alia causa erroris tanti, tam longè, latèque diffusi, nisi quòd is, qui voluptatem summum bonum esse decernit, non cum ea parte animi, in qua inest ratio, atque consilium, sed cum cupiditate, id est, cum animi leuissima parte deliberat? quæro enim de te: si sunt dii, ut vos etiam putatis, qui possunt esse beati, cum voluptates corpore percipere non possint? aut si sine eo genere voluptatis beati sunt, cur similem animi usum in sapiente esse a nolitis? Lege laudationes, Torquate, non eorum, qui sunt ab Homero laudati, non Cyri, non Agesilai, non Aristidis, non Themistoclis, non Philippi, non Alexandri: lege nostrorum hominum, lege vestrae familiae: neminem videbis ita laudatum, ut a tufex callidus comparandarum voluptatum diceretur.

a L. nolitis.

non b elogia monumentorum id significant, velut hoc ad portam? c Vno ore cui plurimæ consentiunt gentes, populi primarium fuisse virum.

b al. ellogia
mon. al.
eclogia mo.
c L. vno ore
quem pluri-
mæ conf. &c.

Id ne consensisse de Calatino plurimas gentes arbitramur, primarium populi fuisse, quòd præstantissimus fuisset in conficiendis voluptatibus? Ergo in ijs adolescentibus bonam spem esse dicemus, & magnam indolem, quos suis commodis inservituros, & quidquid ipsis expediat, facturos arbitramur? nonne videmus, quanta perturbatio rerum omnium consequatur? quanta confusio? tollitur beneficium; tollitur gratia; quæ sunt vincu-

O la

la concordie. nec enim, si tuam ob causam cuiquam
 commodos, beneficium illud, habendum est, sed fa-
 neratio: nec gratia deberi videtur ei, qui suam ob
 causam commodauerit. Maximas verò virtutes ia-
 cère omneis necesse est, voluptate dominante. Sunt
 etiam turpitudines plurimæ, quæ, nisi honestas na-
 tura plurimum valcat, cur non cadant in sapien-
 tem, non est facile defendere. Ac, ne plura comple-
 ctar (sunt enim innumerabilia) bene laudata vir-
 tus^a voluptatis aditus intercludat necesse est. quod
 iam à me expectare noli. tute introspecte in mētem
 tuam ipse: eamque omni cogitatione pertractans,
 tuam ipse: eamque omni cogitatione pertractans,
^b percontare ipse te, ⁴⁴ perpetuisne malis, volupta-
 tibus ^c perfluens, in ea, quam sæpe vsurpabas, trā-
 quillitate degere omnem atatem sine dolore, assum-
 to etiam illo, quod vos quidem adiungere soletis.
 sed fieri non potest, sine doloris metu: an, cūm de
 omnibus gentibus optimè mererere, cūm opem in-
 digentibus, salutēque ferres, vel Herculis perpe-
 ti arumnas. sic enim maiores nostri labores non
 fugiendos, tristissimo tamen verbo grumnas etiam
 in deo nominauerunt. Exigerem ex te cogerēque,
 vt responderes, nisi vererere, ne Herculem ipsum
 ea, quæ pro salute gentium summo labore gessisset,
 voluptatis causa gessisse diceres. Quæ cūm dixis-
 sem, Habeo, inquit Torquatus, ad quos ista refe-
 ram: &, quamquam aliquid ipse poteram, tamen
 inuenire malo paratiores familiareis nostros. Cre-
 do Syronem dicis, ^d & Polydemum, cūm optimos
 viros, tū doctissimos homines. Rectē, inquit, intelli-
 gis. Age sanē, inquam. sed erat æquius, Triarium
 ali-

a fort. volu-
ptati

b al. percun-
tare
c L. perfrūis,

v L. & Philo-
demum, &
ita q. v. e.

aliquid de nostra dissensione iudicare. Immo, inquit arridens, iniquum, hac quidem de re. tu enim ista lenius: hic Stoicorum more nos vexat. Tum Triarius, Posthac quidem, inquit, audacius. nam hec ipsa mihi erunt in promptu, quæ modò audiui, nec antè aggrediar, quàm te ab istis, quos dicis, instructum videro. Quæ cum essent dicta, finem fecimus & ambulandi, & disputandi.

EIVSDEM IN LIB. II.

1 *Vt quibusdam in formulis, qua de re agatur sic est legendū, & ita statim loquitur: conveniat. quid sit, id de quo agatur: nisi quis ita nalis, ea de re agitur. Quod si quis neget, fretus antiqua scriptura, fortè corrupta, eum ego sexcentis è pandectis iuris civilis locis, & ex ipso Cicerone, non paucis obruam: vt omittam, quòd doctissimi nostræ ætatis iurisconsulti mihi assentiuntur.*

2 *& in eo nutare) quidam legi volunt, & in eo nutare: à quibus dissentio. nutare enim positum est hic pro. labare, vacillare.*

3 *omnes enim iucundum modum, quo s. hil.) hunc locum profert Nonios. in verbo, hilaretur, & legit, quo sensus hilaretur, in numero singulari.*

4 *dissimiliter efficientibus volupt.) libri aliquot veteres habet, dissimileis efficientibus voluptates. alij cū vulgatis consentiunt. ego nihil muto.*

5 *Sed invidiosum nomen est, & infamix &c.) Libri omnes veteres, quos quidem viderim, habent. Sed fortè dicitis, invidiosum nomen est, &c. Ego hoc totum, fortè dicitis, vt ineptum, atque ex annotatione natum, quod & quidam iam viri docti viderant, & è libris deleuerant, reieci. præterea, fortè, sic positum, solæcum est: fortasse, potiùs dicerent Latini. Quòd autem quidam se deinceps in nonnullis libris antiquis scriptum reperisse dicunt, pro, infamix subiectum, infame, & suspectum, ego nusquam reperi. & si reperissem non probarem. Quòd autem infra non longè Adr. Turnebus pro, de Pelasgis, vult legi, de plagis, seu, de pagis &c. non placet.*

6 *Quamquam hæc inter nos nupera notitia.) Cum in libris manuscritis partim reperissem scriptum, nuper notitia, vt vulgò legitur: partim, nupera notitia, vt & in nonnullis exemplatibus Terentianis: partim, inter nos notitia, sine voce, nuper, aut, nu-*

pera: ego nupera notitia, edendum curavi, quemadmodum & nonnullis viris doctis legi, placere cognoui. Nuperum autem pro recenti, à veteribus usurpatum esse testatur & Festus: idq. confirmat auctoritate Plauti, Cap. Recens captum hominē nuperum, no uitium. Si quis tamen malit legi, nuper, nō admodum laborabo. 7. qui vitroque careat) legendum fortasse est, qui veris que careat. 8. cognomento qui *καταειδός* perhib. &c.) h.æc videntur ex aliquo pœta sumta.

9. Sin autem voluptatem purat adiungendam, &c.) hunc locum partim veterum codicum auctoritate in secutus, partim coniectura ductus, perpurgauit. Sic enim habent omnes ferè libri & manuscripti, & typis impressi. Sin autem voluptatem putat, dicat adiungendam illam, quæ sit &c.

10. quid tendit? cum &c.) si locus emendatus est, quid tendit? interpretor, quid contendit? sed vellem scriptum esset, quid frustra contendit?

11. sicut facit re, neque tamen diuidit verb.) sic restitui, absit verbo inuidia, valdè *εὐσέχως*, & sine vlla vi. nam ex, rémq. feci, re, neque, molli brachio. Hanc emendationem tamen, nequid dissimulem, video cuidam viro docto in mentem venisse.

12. quibus vinum defusum) defusum, ex veteribus libris reposui pro diffusum. cetera, quæ sequuntur, Manutio debentur. non cœlabo lectorem tamen, in nostris libris omnibus, pro. cœnophoro, esse hyrsiphon, quæ vox, quid valeat, quærat lector ingeniosus. Omnino longe abest ab cœnophoro.

13. argentum, & Corinthium, aut Deliacum, locus ipse, ædificiū, &c.) sic emendat Muretus ex antiquis codicibus, lib. Var. lect. VI. cap. X X. sed Adr. Turnebus pro voce illa corrupta, quæ etiam in libris quibusdam manuscriptis reperitur, odrilicium, legendum censet, odor, inlicium: vt, inlicium, cohæreat cum voce, ædificiū, sicut potius, locus ipse; hoc modo: vestis, argentum, & odor, inlicium locus ipse. Vult enim esse versum ex Lucilio.

14. gumias ex ordine) sic legendum. Gumiz autem, id est, comedones, lurcones. Apuleius Apologia I. Testimonium ex libello legi audisti gumiz cuiusdam, & desperari lurconis. iam Crasso, me in eius domo nocturna sacra cœ Applo Quintiano factuasse paulo post lego. ô Publi, gurges, Galloni: es homo miser, &c.

15. Primum diuisit ineleganter) sic quidem habent libri nostri: sed quidam legi volunt, pro ineleganter, vitiosè: nonnulli, negligerenter ego nihil muto.

16. maximo est argumento, nullam esse voluptatē illā, qua &c.) sic restitui, coniectura ductus, & tamen antiquæ scripturæ vestigia persecutus nullam, interpretor, inanem. quod si quis malit legi, inanem, non pugnabo.

17. At illa pellit, quæ permulc, sensum voluptas.) sic restitui non dubia coniectura ductus. illa, inquit, voluptas, quæ est in statu, non pellit animum: at illa pellit, quæ est in motu.

18. summæ mihi videtur inscitiz.) hoc est, summæ mihi videtur esse

esse stultitiz. Quod ideirco annotaui, quod audiam nonnullos hic legi velle, infentitiz. in quo falluntur, cum præsertim omnes veteres codices habeant infentitiz.

19 Ergo nata est sententia &c.) velim legi, Huic ergo nata est &c. Quidam malunt sic: Ex quo nata est sententia, &c.

19 vna simplex, &c.) vel subintelligendum, sententia: vel legendum, vnus simplex, cuius Zeno auctor, positus in decore totus, subintell. finis.

20 Quid iudicat sensus? dulce, amatum &c.) sic restituit hunc locum Petr. Faber Tolosanus, consiliarius regius in ambulatorio consilio, quod magnum appellant: quam emendationem postea veterum eodicum auctoritas confirmavit. Quod autem ad illa superiora verba attinet, in quo frustra iudices solent, &c. eorum hæc sententia est. Nam video à nonnullis obscure, & impedita, ab alijs corrupta haberi, vt existiment legendum, nihilominus, pro, nihilo magis. Hoc igitur significat Cicero. Cum iudices sententiam pronuntiant, frustra solent addere, si quid mei iudicij est. nam, etiam si hæc verba non addiderint, si res non fuit eorum iudicij, hoc est, si ad eorum cognitionem, seu notionem non pertinuit, nõ ppter ea magis fuit iudicij. hoc est, res nõ est iudicata si nõ fuit eorũ cognitionis & iudicij. etiã si verba illa, si quid mei iudicij est. non fuerint ab eis addita, ergo frustra addere solent.

21 nec eam cessando, siue gaudento, &c.) Nihil vitij hæc scriptura habere videtur. Sed libri manuscriptorum mendæ suspitionem mihi cõmouent. Sic enim habent. nec eam cessando, siue gaudentem vt Aristippus, siue non dol. &c. vnde suspicor sic esse à Cicero scriptum, & sic legendum, nec eam siue gaudento, vt Aristipp. siue non dol. &c. Quærat aliquid probabilius lector ingeniosus.

22 quæ prima, natura approbauisset) hoc totum, quod reperitur in libris vulgatis, & nonnullis manuscriptis, ea cum voluptate conungerent: non compareret autem in vno longè optimo, funditus deleui, vt superuacaneum, & alienum.

23 his initijs inducti) fortasse, imbuti, legendum: quamquam nihil mutò.

24 Non igitur de improbo &c.) si hanc lectionem vulgatam reuenimus, à qua non diferepat antiqua, legendum est infra nec verò omnia timente, sed primùm qui, &c. Contrà, si, timentè, quod infra sequitur, inecorruptum, & sincerum est, legendum hic, Non igitur improbum, sed callidum inprobum quem nus: qualis &c.

25 sed impune tamen, fecisse enim quis coarg. possit?) vel ex hoc loco quàm valde deprauati sint libri vulgati, intelligere licet, de prauatos enim dico, qui tam longè discedant à manuscriptis. Sic igitur habet vulgati, sed impune tamen id te constat fecisse, quis enim coarguere possit? At manuse. sic, sed impune tamen, fecisse enim quis coarguere possit? quam lectionem quis non videt vulgata multis partibus esse conueniorem? Sententia autem plura est, hoc enim significat M. Tullius, improbè feceris, nisi monueris ne affideat: sed impune tamè, repete ἀπό κριθῆ, feceris, quis enim

quod non referatur ad corpus. Cur deinde Metro-
 dori liberos commendas? quid ex isto tuo egregio
 officio, & tanta fide (sic enim existimo) ad corpus
 refers? Huc, & illuc, Torquate, vos verferis licet:
 nihil in hac præclara epistola scriptum ab Epicuro 5
 congruens, & conueniens decretis eius reperietis.
 ita redarguitur ipse à sese, ³⁹ veniuntque scripta
 eius probitate ipsius, ac moribus. nam ista commē-
 datio puerorum; memoria, & caritas amicitiae,
 summorum officiorum in extremo spiritu conserva- 10
 tio, indicat innatam esse homini probitatem gra-
 tuitam, ⁴⁰ non mutuam voluptatibus, nec præ-
 miorum mercedibus euocatam. quod enim testimo-
 nium maius, quærimus, quæ honesta & recta sint,
 ipsa esse optabilia per sese, cum videamus tanta 15
 esse officia morientis? Sed, vt epistolam laudan-
 dam arbitror eam, quam modò totidem ferè ver-
 bis interpretatus sum (quamquam ea cum senten-
 tia eius philosophi nullo modo congruebat;) sic
 eiusdem testamentum non solùm à philosophi gra- 20
 uitate, sed etiam ab ipsius sententia iudico discre-
 pare. scripsit enim, & multis sæpe verbis, & breui-
 ter; apteque, in eo libro, quem modò nominavi,
 mortem nihil ad nos pertinere. ^b quod enim disso-
 lutum sit, id esse sine sensu: quod autem sine sensu 25
 sit, id nihil omnino ad nos pertinere. hoc ipsum ele-
 gantiùs poni, meliùsque potuit. nam quod ita posi-
 tum est, Quod dissolutum sit, id esse sine sensu, id
 eiusmodi est, vt non satis planè dicat, quid sit disso-
 lutum. sed tamen intelligo, quid velit. quero autè, 30
 quid sit, quòd, cum dissolutione, id est, morte, sensus
 omnis

a L. non inui-
 tatam volu-
 ptatib.

τὸ διαλυ-
 τὸ ἀναισθη-
 τὸ

omnis extinguatur: & cum reliqui nihil sit om-
 nino, quod pertineat ad nos: tam accuratè, tamque
 diligenter caueat, & sanciat, vt Amynomachus
 et Timocrates, haredes sui, de Hermachi sententia
 5 dent, quod satis et ad diem agendum natalem suū
 quotannis, mense Gamelione: itēque omnibus mē-
 sibus, .vicesimo die luna, dent ad eorum epulas,
 qui vnā secum philosophanti sint, vt & sui, & Me-
 trodori memoria colatur. Hac ego non possum di-
 10 cere non esse hominis & belli, & humani: sapientis
 verò nullo modo, physici præsertim, quem se ille ef-
 se vult, putare vllum esse cuiusquam diem nata-
 lem. Quid? verēne potest esse dies sapius, qui semel
 fuit? certè non potest. an eiusdemmodi? ne id qui-
 15 dem, nisi cum multa annorum intercesserint milia,
 & omnium siderum eodem, vnde profecta sint,
 fiat ad vnum tempus reuersio. nullus est igitur cu-
 iusquam dies natalis. At habetur. Et ego scilicet
 id nesciebam, sed, vt sit, etiāne post mortem cole-
 20 tur: idque testamento cauebit is, qui vobis, quasi
 oraculum ediderit, nihil post mortem ad nos per-
 tinere? Hac non erant eius, qui innumerabileis mū-
 dos, infinitasque regiones, quarum nulla esset ora,
 nulla extremitas, mente peragrauisset. numquid
 25 tale Democritus? vt alios omittam, hunc appello,
 quem ille vnum secutus est. Quòd si dies notan-
 dus fuit, eūne potiùs, quo natus, an eum, quo sa-
 piens factus est? Non potuit, inquires, fieri sapiens,
 nisi natus esset. Isto modo ne si auia quidem eius
 30 nata non esset. ^b Res tota, Torquate, non doctorum
 hominum, velle post mortem epulis celebrari me-
 moriari

a L. nihil
 mortem ad
 nos pertine-
 re?

b al. Res est
 nota, Tor-
 quate, nō d.

moriam sui nominis. Quos quidem dies quemad-
 modum agatis, & in quantam hominum faceto-
 rum vrbauitatem incurrat, non dico. nihil opus
 est litibus. tantū dico, magis fuisse vestrum, agere
 Epicuri diem natalem, quàm illum testamento ca-
 uere, vt ageretur. Sed, vt ad propositum reuertamur,
 (de dolore enim cūm diceremus, ad istam epi-
 stolam delati sumus) nunc totum illud concludi sic
 licet. Qui in summo malo est, ^a iste cum in eo est,
 non est beatus. sapiens autem semper beatus est, &
 est aliquando in dolore. non est igitur summum
 malum dolor. Iam illud quale tandem est? Bona
 praterita non effluere sapienti, mala meminisse
 non oportere. Primum in nostrane potestate est,
 quid meminerimus? Themistocles quidem, cūm ei
 Simonides, ^b aut quis alius artem memoriæ pollice-
 retur, obliuionis, inquit, mallet. nam memini e-
 tiam quæ nolo, obliuisci non possum quæ volo. Ma-
 gno hic ingenio. sed res se tamen sic habet, vt ni-
 mis imperiosi philosophi sit, vetare meminisse. vi-
 de, ne Manliana sint ista vestra, aut maiora etiam,
 si imperes quod facere non possim. Quid, si etiam
 iucunda memoria est, prateritorum malorum? vt
 prouerbia nonnulla veriora sint, quàm vestra do-
 gmata. vulgò enim dicitur, iucundi acti labores:
 nec malè Euripides: concludam, si potero, Latine
 Græcum enim hunc versum nostis omnes:

^c Suavis est laborum prateritorum memoria.

Sed ad bona praterita redeamus. quæ si à vobis ta-
 lia dicerentur, qualibus C. Marius vti poterat, vt
 expulsus, egēs, in palude demersus, ^d trophæorum
 recorda-

^a L. is tum,
 sū in co est,

^b al. aut ali-
 quis alius

^c καὶ τὸ ἐπι-
 στασιάζειν
 ὅτι πόνος

^d L. ἠὲ ποσει-
 ὶδε.

retordatione leuaret dolorem suum: audirẽ, & pla-
nẽ probarem. nec enim absolui beata vita sapien-
tis, nec ad exitum perduci poterit si prima quę que
bene ab eo consulta, atque facta, ipsius obliuione
obruerentur. Sed vobis voluptatum perceptarum
recordatio^b beatam vitam facit, et quidem corpo-
re perceptarum. nam si quę sunt alię, falsum est,
omneis animi voluptates esse e corporis societate.

a l. obruatur.

b al. vitã bea-
tam facit,

c L. Corporis
autẽ volupta-
si præterita
del. al.
Corp. autem
vol. si etiam
præter. del.

Corporis autem voluptas etiam si præterita dele-
tatur, non intelligo, cur Aristoteles Sardanapali^d
epigramma tantopere derideat. in quo ille rex Af-
syræ gloriatur, se omneis secum libidinũ volupta-
tes abstulisse. quod enim ne viuus quidẽ, inquit, diu-
tius sentire poterat, quã dũ fruebatur: quo modo

id potuit mortuo permanere? fuit igitur voluptas
corporis, & prima quęque auolat, e vt aiebat, sa-
piusque relinquit causas pœnitendi, quã recor-
dandi; itaque beator Africanus cum patria illo
modo loquens, Desine Roma tuos hosteis:

e Hæc habui
quæ edi. &c.
Tuscu. quæst.
lib. V L. de-
let hoc totũ,
vt aiebat,

reliqua præclare, Namque tibi monumen-
ta mei peperere labores: Laboribus hic præ-
teritis gaudet: tu iubes voluptatibus. hic se ad ea
renocat, e quibus nihil vquam retulerit ad corpus
tu totus hæres in corpore. Illud autem ipsum quĩ
obtineri potest, quod dicitis, omneis animi & volu-
ptates & dolores ad corporis voluptates, & dolo-
res pertineres? f Nihilne te delectat vquam? vi-
deo, quicum loquar. te igitur, Torquate, ipsum per
se nihil delectat? omitto dignitatem, honestatem,
speciem ipsam virtutum, de quibus antẽ dictũ est:
hęc leuiora ponam: pœma, aut orationem cum

f L. Nihilne
te sua sponte
delectat. vñ
quam? & ita
q. v. 6.

aut scribis, aut legis, cùm omnium factorum, cùm
 regionum conquiris historiam: signum, tabula, lo-
 cus amœnus, ludi, venatio, villa Luculli, (nam si
 tuam dicerem, latebram haberes: ad corpus dice-
 res pertinere) sed ea, quæ dixi, ad corpusne refers?
 an est aliquid, quod te sua spõte deleat? Aut per-
 tinacissimus fueris, si in eo perstiteris, ad corpus
 ea, quæ dixi, referre: aut deserueris totam Epicu-
 ri voluptatem, si negaueris. Quod verò à te dispu-
 tatum est, maiores esse voluptates, & dolores ani-
 mi quàm corporis, quia trium temporum particeps
 animus sit, corpore autem præsentia solum sentiamus:
 qui probari potest, vt is, qui propter me ali-
 quid gaudeat, plus, quàm ego ipse, gaudeat? Ani-
 mi voluptas oritur propter voluptatem corporis,
 & maior est animi voluptas, quàm corporis. ita
 fit, vt gratulator lætior sit, quàm is, cui gratuletur.
 Sed, dum efficere vultis beatum sapientem, cū
 maximas animo voluptates percipiat, omnibus-
 que partibus maiores, quàm corpore: quid occur-
 rat, non videt is. animi enim quoque dolores perci-
 piet omnibus partibus maiores, quàm corporis. ita
 miser sit aliquando necesse est is, quem vos beatum
 semper vultis esse. nec verò id, dum omnia ad vo-
 luptatem, dolorémque referetis, efficietis vñquã.
 Quare aliud aliquid, Torquate, hominis summum
 bonum reperiendum est. voluptatem bestijs conce-
 damus: quibus vos de summo bono testibus vti so-
 letis. Quid, si etiam bestia multa faciunt duce sua
 quæque natura partim indulgent^b vel cum la-
 bore, vt in gignendo, in educando perfacilè appa-
 reat,

o. l. refertur:

b. l. vel cum
 labore in gi-
 gnendo, in
 educando, vt
 perfacilè ap-
 par.

reat, aliud quiddam ijs propositum, non voluptatem? turtures & cursu, & peregrinatione latantur: congregatione aliæ cætum quodam modo civitatis imitantur. videmus ⁴² in quodam^a volucrum

a L. volucrum

- 9 genere nonnulla indicia pietatis, cognitionem, memoriam, in multis etiam disciplinam. Ergo in bestiis erunt secreta à voluptate humanarum quædam simulacra virtutum: in ipsis hominibus virtus, nisi voluptatis causa, nulla erit? & homini, qui
- 10 ceteris animantibus plurimum præstat, præcipui à natura nihil datum esse dicemus? Nos verò si quidem in voluptate sunt omnia, longè, multumque superamur à bestiis: quibus ipsa terra fundit ex se se pastus varios, varièque abundanteis nihil laborantibus: nobis autem aut vix, aut ne vix quidem, suppetunt multo labore quærentibus. nec tamen vlllo modo summum pecudis bonum, & hominis, idem mihi videri potest. quid enim tanto opus est instrumento in optimis artibus comparandis, quid
- 20 tanto concursu honestissimorum studiorum, tanto virtutum comitatis, si ea nullam ad aliam rem, nisi ad voluptatem conquiruntur? vt, si Xerxes, cum tantis classibus, tantisque equestribus, & pedestribus copiis, Helleponto iuncto, ⁴³ b Athone perfosso, maria ambulauisset, terramque nauigasset, c si, cū tanto impetu in Græciam venisset, causam eius quis ex eo quæreret tantarum copiarum, tantique belli, mel se afferre ex Hymetto voluisse diceret, certè sine causa videretur tanta conatus: sic nos sapientem, plurimis, & grauissimis artibus, atque virtutibus instructum, & ornatum, non, vt illum,
- maria

b L. Athone
perfosso,
c L. particu-
la. si, hoc lo-
co videtur
delenda.

maria pedibus peragrante[m], classibus monteis,
 sed omne celum, totamque cum vniuerso mari ter-
 ram mente complexum, voluptatem petere si dice-
 mus, mellis causa dicemus tanta molitum. ad altio-
 ra quadam, & magnificentiora, mihi crede, Tor-
 quate, nati sumus: nec id ex animi solùm partibus,
 in quibus inest memoria rerum innumerabilium,
 vitæ quidem infinita; inest coniectura consequen-
 tium, non multum à diuinatione differens, inest mo-
 derator cupiditatis pudor, inest ad humanam socie-
 tatem iustitiæ fida custodia: inest in perpetiendis
 laboribus, ad eundis que periculis firma, & stabilis
 doloris, mortisque contemptio. ergo hæc in animis:
 tu autem etiam membra ipsa, sensusque considera:
 qui tibi, vt reliquæ corporis partes, non comites
 solùm virtutum, sed ministri etiam videbuntur.
 quid, si in ipso corpore multa voluptati præponen-
 da sunt, vt vires, valetudo, velocitas, pulchritu-
 do? quid tandem in animis censes? in quibus doctis-
 simi illi veteres inesse quiddam caeleste et diuinum
 putauerunt. quod si esset in voluptate summum bo-
 num (vt dicitis), optabile esset, in voluptate maxi-
 ma, nullo interuallo interiecto, dies, nocteisque ver-
 sari, cum omnes sensus dulcedine omni quasi per-
 fusi mouerentur. quis est autem dignus nomine ho-
 minis, qui vnum diem totum velit esse in isto ge-
 nere voluptatis? Cyrenaici quidem non recusant.
 vestri hæc verecundiùs: illi fortasse constantiùs,
 sed lustremus animo non has maximas arteis, qui-
 bus qui carebant, inertes à maioribus nominabân-
 tur: sed quaero, num existimes non dico Homerum Ar-
 chilo-

a L. & ea qui
dem inf.

b L. valetudo.

c al dulcitu-
dine

d archyru

5

10

15

20

25

30

chilo-

chilochum; Pindarum, sed Phidiam, Polycletum, Zeuxin, ad voluptates arteis suas direxisset? Ergo opifex plus sibi proponet ad formarum, quam civis excellens ad factorum pulchritudinem? quæ autem est alia causa erroris tanti, tam longè, latèque diffusi, nisi quòd is, qui voluptatem summum bonum esse decernit, non cum ea parte animi, in qua inest ratio, atque consilium, sed cum cupiditate, id est, cum animi leuissima parte deliberat? quæro

10 enim de te: si sunt dii, ut vos etiam putatis, qui possunt esse beati, cum voluptates corpore percipere non possint? aut si sine eo genere voluptatis beati sunt, cur similem animi usum in sapiente esse a nolitis? Lege laudationes, Torquate, non eorum, qui sunt ab Homero laudati, non Cyri, non Agesilai, non Aristidis, non Themistoclis, non Philippi, non Alexandri: lege nostrorum hominum, lege vestre familie: neminem videbis ita laudatum, ut a tife x callidus comparandarum voluptatum diceretur.

a L. nolitia.

20 non b elogia monumentorum id significant, velut hoc ad portam? c Vno ore cui plurimæ consentiunt gentes, populi primarium fuisse virum.

b al. ellogia
mon. al.
eclogia mo.
c l. vno ore
quem pluri-
mè conf. &c.

Id ne consensisse de Calatino plurimas gentibus arbitramur, primarium populi fuisse, quòd præstantissimus fuisset in corficiendis voluptatibus? Ergo in ijs adolescentibus bonam spem esse dicemus, & magnam indolem, quos suis commodis inferuituros, & quidquid ipsis expediat, facturos arbitramur? nonne videmus, quanta perturbatio rerum omnium consequatur? quanta confusio? tollitur beneficium; tollitur gratia; quæ sunt vincu-

*la concordie. nec enim, si tuam ob causam cuiquam
 commodas, beneficium illud, habendum est, sed fa-
 neratio: nec gratia deberi videtur ei, qui suam ob
 causam commodauerit. Maximas verò virtutes ia-
 cere omneis necesse est, voluptate dominante. Sunt
 etiam turpitudines plurimæ, quæ, nisi honestas na-
 tura plurimum valcat, cur non cadant in sapien-
 tem, non est facile defendere. Ac, ne plura comple-
 ctar (sunt enim innumerabilia) bene laudata vir-
 tus^a voluptatis aditus intercludat necesse est. quod
 iam à me expectare noli. tute introspecte in mētem
 tuam ipse: eamque omni cogitatione pertractans,
 b percontare ipse te, c perpetuisne malis, volupta-
 tibus^c perfluens, in ea, quam sæpe vsurpabas, trā-
 quillitate degere omnem ætatem sine dolore, assum-
 to etiam illo, quod vos quidem adiungere soletis.
 sed fieri non potest, sine doloris metu: an, cūm de
 omnibus gentibus optimè mererere, cūm opem in-
 digentibus, salutemque ferres, vel Herculis perpe-
 ti arumnas. sic enim maiores nostri labores non
 fugiendos, tristissimo tamen verbo grumnas etiam
 in deo nominauerunt. Exigerem ex te cogereque,
 vt responderes, nisi vererer, ne Herculem ipsum
 ea, quæ pro salute gentium summo labore gessisset,
 voluptatis causa gessisse diceres. Quæ cūm dixis-
 sem, Habeo, inquit Torquatus, ad quos ista refe-
 ram: & quamquam aliquid ipse poteram, tamen
 inuenire malo paratiores familiaris nostros. Cre-
 do Syronem dicis, d & Polydemum, cūm optimos
 viros, tū doctissimos homines. Rectè, inquit, intelli-
 gis. Age sanè, inquam. sed erat æquius, Triarium
 ali-*

fort. volu-
tati

al percun-
tare
L. perfructus,

v L. & Philo-
demum, &
ita q. v. c.

aliquid de nostra dissensione iudicare. Immo, inquit arridens, iniquum, hac quidem de re. tu enim ista lenius: hic Stoicorum more nos vexat. Tum Triarius, Posthac quidem, inquit, audacius. nam hec ipsa mihi erunt in promptu, quae modò audiui, nec antè aggrediar, quàm te ab istis, quos dicis, instructum videro. Quae cum essent dicta, finem fecimus & ambulandi, & disputandi.

EIVSDEM IN LIB. II.

1. Vt quibusdam in formulis, qua de re agatur) sic est legendū, & ita statim loquitur: conveniat. quid sit, id de quo agatur: nisi quis ita malit, ea de re agitur. Quod si quis neget, fretus antiqua scriptura, fortè corrupta, eum ego sexcentis è pandectis iuris civilis locis, & ex ipso Cicerone, non paucis obruam: ut omitram, quòd doctissimi nostrae ætatis iurisperiti mihi assentiuntur.
2. & in eo nutare) quidam legi voluit, & in eo natate: à quibus dissentio. nutare enim positum est hic pro, labare, vacillare.
3. omnes enim iucundum modum, quo s. hil.) hunc locum profert Nonius. in verbo, hilaretur, & legit, quo sensus hilaretur, in numero singulari.
4. dissimiliter efficientibus volupt.) libri aliquot veteres habet, dissimileis efficientibus voluptates. alij cū vulgatis consentiunt. ego nihil muto.
5. Sed invidiosum nomen est, & infamiae &c.) Libri omnes veteres, quos quidem viderim, habent. Sed fortè dicitur, invidiosum nomen est, &c. Ego hoc totum, fortè dicitur, ut ineptum, atque ex annotatione natum, quod & quidam iam viri docti viderant, & è libris deleverant, reieci. præterea, fortè, sic positum, solæcum est: fortasse, potiùs dicerent Latini. Quòd autem quidam se deinceps in nonnullis libris antiquis scriptum reperisse dicunt, pro, infamiae subiectum, infame, & suspectum, ego nusquam reperi. &, si ferissem non probarem. Quòd autem infra non longè Adr. Turnebus pro, de Pelasgis, vult legi, de plagis, seu, de pagis &c. non placet.
6. Quamquam hæc inter nos nupera notitia.) Cum in libris manuscriptoris partim reperissem scriptum, nuper notitia, ut vulgò legitur: partim, nupera notitia, ut & in nonnullis exemplaribus Terentianis: partim, inter nos notitia, sine voce, nuper, aut, nu-

esse stultitiz. Quod idcirco annotaui, quod audiam nonnullos hic legi velle, inscientiz. in quo falluntur, cum præsertim omnes veteres codices habeant inscientiz.

19 Ergo nata est sententia &c.) velim legi, Huic ergo nata est &c. Quidam malunt sic: Ex quo nata est sententia, &c.

19 vna simplex, &c.) vel subintelligendum, sententia: vel legendum, vnus simplex, cuius Zenon auctor, positus in decore totus. subintell. finis.

20 Quid iudicat sensus? dulce, amatum &c.) sic restituit hunc locum Petr. Faber Tolosanus, consiliarius regius in ambulatorio consilio, quod magnum appellant: quam emendationem postea veterum codicum auctoritas confirmavit. Quod autem ad illa superiora verba attinet, in quo frustra iudices solent, &c. eorum hæc sententia est. Nam video à nonnullis obscura, & impedita, ab alijs corrupta haberi, vt existiment legendum, nihilominus, pro, nihilo magis. Hoc igitur significat Cicero. Cum iudices sententiam pronuntiant, frustra solent addere, si quid mei iudicij est. nam, etiam si hæc verba non addiderint, si res non fuit eorum iudicij, hoc est, si ad eorum cognitionem, seu notionem non pertinuit. nõ propterea magis tunc iudicatum hoc est, res nõ est iudicata si nõ fuit eorum cognitionis & iudicij, etiã si verba illa, si quid mei iudicij est. non fuerint ab eis addita. ergo frustra addere solent.

21 nec eam cessando, siue gaudento, &c.) Nihil vitij hæc scriptura habere videtur. Sed libri manuscripti mendæ suspicionem mihi commouent. Sic enim habent. nec eam cessando, siue gaudentem vt Aristippus, siue non dol. &c. vnde suspicor sic esse à Cicerone scriptum, & sic legendum, nec eam siue gaudento, vt Aristipp. siue non dol. &c. Quærat aliquid probabilius lector ingeniosus.

22 quæ prima, natura approbauisset) hoc iotum, quod reperitur in libris vulgatis, & nonnullis manuscriptis, ea cum voluptate coniungerent: non compareret autem in vno longè optimo, funditus deleui, vt superuacuum, & alienum.

23 his inijs inducti) fortasse, imbuti, legendum: quamquam nihil minus.

24 Non igitur de improbo &c.) si hanc lectionem vulgatam rei nemus, à qua non discrepat antiqua, legendum est infra nec verò omnia timente, sed primum qui, &c. Contra si, timente, quod infra sequitur, incorruptum, & sincerum est, legendum hic. Non igitur improbum, sed callidum improbum quem nus: qualis &c.

25 sed impune tamen. fecisse enim quis coarg. possit?) vel ex hoc loco quam valde deprauati sint libri vulgati, intelligere licet. de prauatos enim dico, qui tam longè discedant à manuscriptis. Sic igitur habet vulgati. sed impune tamen id te constat fecisse. quis enim coarguere possit? At manuscr. sic. sed impune tamen. fecisse enim quis coarguere possit? quam lectionem quis non videt vulgata multis partibus esse concinuiorem? Sententia autem clara est. hoc enim significat M. Tullius. improbè feceris, nisi monueris ne assideat: sed impune tamè. repte ἀπό κοινῶν, feceris. quis enim

coarguere possit te sciuisse aspidem oculo latere, & nō monuisse? vel, quis te, etiam si fatearis te sciuisse, neque illum monuisse, reum facere, & sceleris conuincere queat?

26 testata ciuis) alij legunt, testata crimen: & ita scriptum est in quibusdam libris manuscr.

27 de Themista loquitur) semper hic locus mihi fuerat antea suspectus, non solum propterea quod quæ hic dicuntur, iuxta vulgatam lectionem, pugnabant cum superioribus ut lector attentus facile, & continuo perspexerit: verum etiam quia veteres codices habent pro, Themistocle, Themistio. Itaque non dubitabam, quia aliud nomen, quam Themistocles, hic esset reponendum. Sed cum, quo tempore prima Ciceronis editio à me tractabatur, nondum Themistam illam, mulierem Epicuream, quam commemorat Cicerō in oratione in Pisonem, antea incognitam, aperuissem: factum est, ut hic locus manserit incuratus, minimèque purgatus. Nuper autem cum in eo essem, ut hanc secundam editionem molliret, ac pararem, comedum Claudius Puteanus me admonuit, se, cum Romæ esset, à Mureto accepisse, ita à quodam, cuius nomen taceretur, esse emendatum ex v. c. Themista: quo modo certò scio, me, cum ad hunc locum peruissem, fuisse mea sponte repositurum. Facile cum vidissem, hinc significari mulierem illam, de qua tam multa collegissem in commentationibus in, Emilium Probam, & in his ipsi notis Ciceronianis, ad locum illum, qui est orat. in Pisonem, Nec verò contempsisti, licet sis Themista sapientior, quem locum alij corruptum esse existimarunt, in his Turnebus: alij ineptè, & ridiculè explicarunt.

28 siue celare poterit, siue opibus magnis, quidquid fecerit, obtinere: certeque malet existimari) sic hunc locum ex antiquo codice emendauit Io. Scala. ut refert Manusius: quam scripturam restitutor me quoque in nostris antiquis codic. reperisse in verbo, obtinere, repetendum ἀπὸ χειρῶν poterit. Vulgata lectio porrò, siue celare poterit, siue opibus maius quidquam fecerit: certeque malet obtinere existimari, &c. planè mendosa est: olèrque mand emendatoris audacis & imperiti, hoc est, corruptoris.

29 & hercule modò vir optimus &c.) quidam legi volunt, Et hercule mihi vir optimus, &c. quibus assentior.

30 omnia pericula pro rep.) legendum puto, omnia pericula ad se pro rep.

31 nos varones stupemus) Rinius legendum putabat, nos bardi, cum se in veteribus libris, nos barones, scriptum reperisse testatur. Ad extremum tamen, varrones, probabat. ego Turnebi sententiam secutus: varones, edendum curauim. varones autem, id est bardi, pingues, hebetes. Licet tamen legere etiam, varrones.

32 quid enim de amicitia statueris, vides.) hæc verba, utilitatis causa expetenda quæ deinceps post, statueris, leguntur in libris vulgatis, & nonnullis manuscr. deleri iussi, ut aliena, & ex annotatione nata.

33 num quid est, nisi quod turpe est?) sic legendum est, libris omnibus

omnibus inuitis, sententia ipsa flagitante. quæ talis est. nō quid est odio dignum, inquit, nisi quod turpe est?

34 primò utilitatis causa &c.) aut legendum est hic, voluptatis, aut paullo pòst, spe utilitatis.

35 quàm sint tua Puteolis granaria? Muretus lib. 7. cap. 20. var. lect. ex codicis veteri auctoritate corrigit, granaria, vbi vulgati habet, gramina. & verò etiam in aliquot codicibus antiq. sic scriptum reperi.

36 Verùm, esto.) cùm ab omnibus libris manuscriptis absit vox, modò, non dubito quin aliunde huc inuecta sit, & ita factum, isto modo, ab aliquo semidocto At quanto rectius & facilius erat ex isto, quod erat corruptum, facere, esto? sic igitur emendamus. Verùm, esto: consequatur. &c. de lat. voce, modo, quæ, vt dixi, in libris veteribus non reperitur. Est autem concessio. sic (xpo Hora vt in epist. 1. li. 1. Multis occulto crescit res fenore: verùm, Esto alios alijs rebus, studiis que teneri. Sic & ipse M. Tullius. ex pla sunt in promptu.

37 deinde dolorem quam maximum?) sic hunc locum corrigo in lib. vulg. corruptum: in quibus legitur, tam maximum?

38 vt primùm despexit.) libri vet. habent, vt primùm, dispexit.

39 veniuntque scripta eius.) Quidam legi volunt, vincunturque.

40 non inuitatam volupt.) sic legendum censeo libris omnibus inuitis nam manuscripti habent, mutatam: quod nonnulli probant, & interpretantur, eintam: ego non probò: impressi, mutatam. quod perspicuè deprauatum est. inuitatam, omnino rectum est, & est simile ei, quod sequitur, euocatum.

41 vide ne Manliana sint ista vestra) Sic habent omnes, quos quidem viderim, libri veteres. sed quidam legi volunt, Vide ne Manliana sint ista vestra. alij, ne Manliana sint ista castra. al. ne Manliana sint imperia vestra, &c.

42 in quodam volucrum genere &c.) sic edendum curavi, libris omnibus inuitis, Carisij auctoritatem secutus, qui lib. 1. admonet, Ciceronem lib. 2. de finibus vsurpasse, volucrum, in patrio casu. nullus autem alius locus est in hoc libro, in quo hæc vox scripta sit, præter hunc.

43 Athone Perfosso,) secutus hic sum Paulli Manutij coniecturam, vt item sæpe alibi, quòd velim lectorem, si interdum tacitus præteribo, non existimare, me rei alienæ involandæ, aut inuicandæ gratia, id facer.

44 perpetuisne malis voluptatibus perfruens) sic legendum, non vt habens libri vulgati, perfluens.

M. TVLL. CICERONIS,
DE FINIBVS BONORVM
& malorum, ad Brutum.

LIBER III.

VOLVPTATEM equidem, Brute,
 si ipsa pro se loquatur, nec tam
 pertinacis habeat patronos, cō
 cessuram arbitror, conuictā supe
 riore libro, dignitati. etenim sit
 impudēs, si virtuti diutius repu
 gnet, aut si honestis iucūda anteponat, aut pluris
 esse cōtendat. ¹⁰ ¹⁵ dulcedinem corporis, & titillan
 tem ex ea re natam latitiam, quā gravitatē ani
 mi, atque constantiam. quare illam quidem dimit
 tamus, & suis se finibus tenere iubeamus, ne blan
 ditijs eius, illecebrisque impediatur disputandi se
 ueritas. querendum est enim, vbi sit illud summum
 bonum, quod reperire volumus, quoniam & volu
 ptas ab eo remota est, & eadem ferē contra eos di
 ci possunt, qui vacuitatem doloris finem bonorum
 esse voluerunt. Nec verò ita vllum probetur sum
 mum bonum, vt virtute careat: qua nihil po
 test esse pręstantius. ²⁰ ²⁵ Itaque quamquam in eo ser
 mone qui cum Torquato est habitus, non remissi fui
 mus: tamen hæc acrior est cum Stoicis parata cōtē
 tio. quæ enim de voluptate dicuntur, ea nec acutissi
 mē, nec absconditē differuntur. neq enim qui defen
 dunt eam, versuti in differendo sunt, nec, qui con
 tra ³⁰

L. dulcedi
 ē corporis
 titillātem, ex
 ea re natam
 et.

trā dicunt, ^a causam difficilem ^a repellunt. Ipse etiā
 dicit Epicurus, ne argumentandum quidem esse de
 voluptate, quod sit positum eius iudicium in sensi-
 bus, vt commoneri nos satis sit, nihil attineat do-
 5 ceri. quare illa nobis simplex fuit in vtramq. par-
 tē disputatio. nec enim in Torquati sermone quid-
 quam implicatum, aut tortuosum fuit: ^b nostrāq.;
 vt mihi videtur, dilucida oratio. Stoicorum autem
 non ignoras quā sit subtile, vel spinosum potius,
 10 differendi genus: idque cum Græcis, tum magis no-
 bis, quibus etiam verba parienda sunt, imponendā
 que noua nouis rebus nomina. quod quidem nemo
 mediocriter doctus mirabitur, cogitans, in omni ar-
 tē, cuius vsus vulgaris, communis que non sit, multā
 15 tam nouitatem nominum esse, cūm constituantur
 earum rerum vocabula, quæ in quaque arte ver-
 sentur. Itaque & dialectici, & phisici verbis vtū-
 tur iis, quæ ipsi Græciæ nota nō sunt. geometræ ve-
 rò, musici, grammatici, etiā more quodam loquun-
 20 tur suo. item ipsæ rhetorum artes, quæ sunt totæ
 forenses, atque populares, verbis tamen in dicen-
 do quasi priuatis vtuntur, ac suis. Atque, vt omis-
 tam has arteis eleganteis, & ingenuas, ne opifi-
 ces quidem tueri sua artificia possent, nisi vocabu-
 25 lis vterentur nobis incognitis, vsitatis sibi. Quin
 etiam agriculturā, quæ abhorret ab omni politio-
 re elegantia, tamen eas res, in quibus versatur,
 nominibus notauit nouis. quo magis hoc philoso-
 pho faciendum est. ars est enim philosophiæ vitæ
 30 de qua differens arripere verba de foro non potest.
 quamquam ex omnibus philosophis Stoici pluri

a fort. refu-
lunt.

b fort. totū
que.

a L. nouardt. ma^a nominauerunt. Zeno quoque eorum princeps
 non tam rerum inuentor fuit quam uerborum. Quòd si in ea lingua, quam plerique uer-
 borem putant, concessum à Græcia est, ut do-
 ctissimi homines & de rebus^b non peruulgatis, s
 inusitatis uerbis uterentur: quanto id uel nobis
 magis est concedendum, qui ea nunc primùm au-
 demus attingere? Et si, quod sæpe diximus, & qui
 dem cum aliqua querela non Græcorum modo, sed
 etiam eorum, qui se Græcos magis, quam nostros 10
 haberi uolunt, nos non modò non uinci à Græcis
 uerborum copia, sed esse in ea etiam superiores: elab-
 borandum est, ut hoc non in nostris solùm artib.
 sed etiam in illorum ipsorum consequamur. quan-
 quam ea uerba, quibus ex instituto ueterum uti-
 mur pro Latinis, ut ipsa philosophia, ut thetorica, 15
 dialectica, grammatica, geometria, musica, quam-
 quam Latine ea dici poterant, tamen, c quoniam
 usu percepta sunt, nostra ducamus. Atque hac qui
 dem de rerum nominibus. De ipsis rebus autem sa 20
 pe numero, Brute, uereor ne reprehendat, cum hæc
 ad te scribam, s qui^d tum in philosophia, tum in
 optimo genere philosophiæ tantùm processeris.
 quod si facerem, quasi te erudiens, iure reprehen-
 deret. sed ab eo plurimum absum: neque, ut ea co- 25
 gnoscas, quæ tibi notissima sunt, ad te mitto, sed
 quia facillimè in nomine tuo acquiesco, & quia te
 habeo æquissimum eorum studiorum, quæ mihi cõ-
 munia tecum sunt, a estimatorum, & iudicem. At-
 tendes igitur, ut soles, diligenter, eamque contro- 30
 uersiam dijudicabis, quæ mihi fuit cum auunculo
 tuo,

b al. non per
uulgatis.

e si u. e. fort.
quoniã usu
recepta sunt,
&c. al. quon-
iam usu ca-
pta sunt, &c.
d L. cum in
omni phil.

a L. existima
uorem,

- tuo, diuino, ac singulari viro, Nam, in Tusculano cum essem, vellémque è bibliotheca pueri Luculli quibusdam libris vti, veni in eius villam, vt eos ipse (vt solebam) inde promerem. quò cùm venissem,
- 5 M. Catonem, quem ibi esse nescierã, vidi in bibliotheca sedentem, multis circumfusum Stoicorum libris. erat enim, vt scis, in eo inexhausta aviditas legendi, nec satiari poterat: quippe qui ne reprehensionem quidem vulgi inanem reformidans, in ipsa
- 10 curia soleret legere saepe, dum senatas cogeretur, nihil operæ reip. detrahēs quo magis tum in summo otio, maximaque copia^a quasi heluo librorum, si hoc verbo^a in tam clara re vtendum est, videbatur. 7 Quòd cùm accidisset, vt alterum nec opinatò
- 15 videremus, surrexit statim. deinde prima illa, qua in congressu solemus: Quid tu, inquit, huc? à villa enim, credo: & si ibi te esse scissem, ad te ipse venissem. Heri, inquam, ludis commissis, ex vrbe profectus veni ad vesperam, b causa enim fuit huc
- 20 veniendi, vt quosdam hinc libros promerem: & quidem, Cato, totam hanc copiam iam Lucullo nostro notam esse oportebit. nam his libris cum n. d. lo, quàm reliquo ornatu villa delectari. est enim mihi magna cura: c quamquam quidem hoc pro-
- 25 prium tuum munus est, vt ita erudiatur, vt & patri, & Scipioni nostro, & tibi tam propinquo respondere. Laboro autem non sine causa. nam & quicquid eius memoria moueor (nec enim ignoras, quanti fecerim Scipionem: qui, vt opinio mea fert, in principibus iam esset, si videret) & Lucullus mihi versatur ante oculos, d vir tum omnibus excellens, tū
- 30 mecum

a fort. in th
prelata re

b L. causa as
tem fuit

c L. quam-
quã hoc quid-
dem propa.

d fort. vte
cùm reb. om-
nibus ex ob-
lena

mecū & amicitia, & omni volūrate, sententiāq. cō
 iunctus, Præclare, inquit, facis, cum & eorum me-
 moriam tenes, quorum vterque tibi testamento li-
 beros suos commendauit, & puerum diligis. Quod
 autem meum munus dicis, non equidem recuso: sed
 te adiungo socium. addo etiam illud, multa iam mi-
 hi dare signa puerum & pudoris, & ingenij. sed
 etatem vides. Video equidem, inquam: sed infici
 tamē iam debet ijs artibus, quas si, dum est tener,
 combiberit, ad maiora veniet paratior. ^a Sic equi-
 dem, diligentius, sapiusq; ista loquemur inter nos,
 agemusq. communiter. ^b sed resideamus, inquit, si
 placet. itaq. fecimus. Tum ille: Tu autem, cum ipse
 tantum librorum habeas, quos hīc tandem requi-
 ris? Commentarios quosdam, inquam, ^c Aristote-
 licos, quos hic sciebam esse, ueni vt auferrem, quos
 legerem, dum essem otiosus: quod quidem nobis
 (vt scis) non sæpe contingit. Quam vellem, inquit,
 vt te ad Stoicos ^d inclinasses. erat enim, si cuius-
 quam, certē tuum, nihil præter virtutem in bonis
 ducere. Vide, ne magis, inquam, tuum fuerit, ^e cum
 in re idem tibi, quod mihi, videretur, non noua te
 rebus nomina imponere. ratio enim nostra consen-
 tit, oratio pugnat. Minimè verò, inquit ille, consen-
 tit. quid quid enim præter id, quod honestum sit ex-
 petendum esse dixeris, in bonisq; numeraueris: &
 honestum ipsum, quasi virtutis lumen, extinxeris,
 & virtutem penitus euerteris. Dicuntur ista, Ca-
 to, magnificè, inquam: sed vidēsne verborum glo-
 riam tibi cum Pyrrhone, & Aristone, qui omnia
 exæquent, esse communem? de quibus, cupio scire,
 quid

^a L. Sic est: &
 quidem dili-
 gentius, s. p.

^b L. Aristote-
 licos,

^c particulā,
 vt, nō habēt
 tres libri
 vet. nec agno-
 scit L.
^d v. e. incli-
 nauisses?
^e L. cum te
 idem tibi,

quid sentias. Ergone quæris, inquit, scire, quid sentiam? quos bonos viros, fortes, iustos, moderatos aut audiui in rep. fuisse, aut ipsi vidimus: qui sine vlla doctrina naturam ipsam secuti, multa laudabilia fecerunt: eos melius à natura institutos fuisse, quàm institui potuissent à philosophia, si vllam aliam probauissent, præter eam, quæ nihil aliud in bonis habet, nisi honestum: nihil, nisi turpe, in malis: ⁹ ceteræ philosophorum disciplina, omnino alia magis, alia minùs, sed tamen omnes, quæ rem vllam virtutis expertem aut in bonis, aut in malis numerent, eas non modò nihil adiuuare arbitror, neq; afferre, quo meliores simus, sed ipsam deprauare naturam. nam si hoc non obtineatur, ¹⁰ id solum bonum esse, quod honestum sit: nullo modo probari possit, beatam vitam virtute effici. quòd si ita sit: cur opera philosophiæ sit danda, nescio. si enim sapiens aliquis miser esse possit, nã ego istã gloriosam, memorabilemque virtutem ^b non magno æstimandam putem. Quæ adhuc, Cato, à te dicta sunt, eadem, inquam, dicere posses, si sequerere Pyrrhonem, aut Aristonẽ. nec enim ignoras, his istud honestum, non summum modò, sed etiam (vt tu vis) solum bonum videri. quod si ita est, sequitur id ipsum, quod te velle video, omneis semper beatos eẽ sapientibus. hõsne igitur laudas, & hanc eorum sententiam sequi nos censes oportere? Minimè verò istorum quidem, inquit. cùm enim virtutis hoc proprium sit, earum rerum, quæ secundum naturam sint, habere ^c delectum: qui omnia sic exæquauerunt, vt in vtrinq; partem ita paria

a L. ceteras philosophorum disciplinas, omnino aliam magis, aliam minùs, sed tamen omneis, quæ rem vllam aut virtutis expertem in bonis, aut vitij, in malis numerent, eas non modò &c.

b L. non magni æstim.

c al. dilectum.

a vox, eius,
delenda.

b L. nonne id
bi faciendum
&c.

c L. hae ipsa
quondam re-
rum nomi-
na nouarum
noua vide-
bantur, quae

ria redderent, vti nulla selectione vterentur eius, virtutem ipsam sustulerunt. Istud quidem, inquam, optimè dicis: sed quaero, b numne tibi faciendum idem sit, nihil dicenti bonum, quod non rectum, honestumq. sit, reliquarum rerum discrimen omne tollenti? Si quidem inquit d, tollerè: sed relinquo. Quoniam modo, inquam, si vna virtus, vnum istud, quod honestum appellas, rectum, laudabile, decorum (erit enim notius quale sit pluribus notatum vocabulis idem declarantibus) id ergo, inquam, si solū e est bonum, quid habebis praeterea, quod sequare? aut, si nihil malum, nisi quod turpe, inhonestum, indecorum, paruum, flagitiosum, scdum, vt hoc quoque pluribus nominibus insigne faciamus: quid praeterea dices esse fugiendum? Non ignoranti, inquit, tibi, quid sim dicturus, sed aliquid, vt ego suspicor, ex mea breui responsione arripere cupienti, non respondebo ad singula: explicabo potius, quoniam otiosi sumus, nisi alienum putas, totam Zenonis, Stoicorumque sententiã. Minimè id quidem, inquam, alienum: multumq. ad ea, quae querimus, explicatio tua ista profecerit. Experiamur igitur, inquit, etsi habet haec Stoicorum ratio difficilior quiddam, & obscurius. nam cum in Graeco sermone c haec ipsa quondam rerum nomina nouarum non videbantur, quae nunc consuetudo diuturna trinit: quid censes in Latino fore? Facillimum id quidem est, inquam. si enim Zenoni licuit, cum rem aliquam inuenisset inusitatam, inauditum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni? nec tamen exprimi verbum è verbo necesse erit, vt interpretes

terpretes indiserti solent, cū sit verbum, quod idē
 declaret, ^a magis, minúsve vsitatum. equidem so-
 leo etiam, quod vno Græci, si aliter non possum,

a fort. magis
 vsitatum.

idem pluribus verbis exponere. & tamen puto cō-
 3 cedi nobis oportere, vt Græco verbo vtamur, siquā
 do minús occurreret Latinum, ne hoc, ephippijs, &
 acratophoris, potiùs, quàm, proëgmenis, & apo-
 proëgmenis, concedatur. quamquam hæc quidem^b
 proposita rectè, & reiecta dicere licebit. Bene fa-

b al. praposi
 ta

10 cis, inquit, quòd me adiuuas: & istis quidem, quæ
 modò dixisti, vtar potiùs Latinis. in ceteris subue-
 nies, si me hærentem videbis. Sedulò, inquam, fa-
 ciam. SED FORTVNA FORTEIS. quare conare,
 quæso. quid enim hoc possumus agere diuinius?

15 Placet his, inquit, quorum ratio mihi probatur, si-
 mulatque natum sit animal (hinc enim est ordien-
 dum) ipsum sibi conciliari, & cōmendari ad se con-
 seruandum, & ad suum statum, & ad ea, quæ con-
 seruantia sunt eius status, diligenda: alienari au-
 20 tem ab interitu, iis que rebus, quæ interitum videā-
 tur afferre. id ita esse sic probant, quòd antè quàm
 voluptas, aut dolor attigerit, salutaria appetant
 parui, aspernenturq. contraria. quod non fieret, ni-
 si statum suum diligerent, interitum timerent. fie-

25 ri autem non posset, vt appeteren: aliquid, nisi sen-
 sum haberent sui, eoque se, & sua diligerēt. ex quo
 intelligi àebet, principium ductum esse à se diligen-
 di. In principijs autem naturalibus diligendi sui
 plerique Stoici non putant voluptatem esse ponē-
 30 dam. quibus ego vehementer assentior: ne, si volu-
 ptatem natura posuisse in ijs rebus videatur, quæ

prima

prima appetuntur, multa turpia sequantur. satis
 esse autem argumenti videtur, quamobrem illa,
 quæ natura prima sunt ascita, natura diligamus,
 quod est nemo, quin, cum vtrumuis liceat, aptas
 malit, & integras omneis parteis corporis, quàm,
 eodem vsu immunitas, & detortas habere. cogni-
 tiones autem (vel, si hæc verba minùs placent, aut
 minùs intelliguntur, ^aκαταλίψας appellemus licet)
 eas igitur ipsas propter se asciscēdas arbitramur,
 quod habeant quiddam in se quasi complexum, &
 continens veritatem. id autem in paruis intelli-
 gitur potest: quos delectari videamus, etiam si eorum ni-
 hil intersit, si quid ratione per se ipsi inuenerunt.
 arteis etiam ipsas propter se assumendas puta-
 mus, tum quia sit in his aliquid dignum assumptio-
 ne, tum quod constant ex cognitionibus, & conti-
 neant quiddam in se ratione constitutum, & via.
 à falsa autem assensione magis nos alienatos esse,
 quàm ceteris rebus, quæ sunt contra naturam, ar-
 bitrantur. Iam membrorum, id est, partium corpo-
 ris alia videntur propter eorum vsu à natura
 esse donata, vt manus, crura, pedes, & ea, quæ
 sunt intus in corpore, quorum vtilitas, quanta sit,
 à medicis etiam disputatur: alia autem nullam ob
 vtilitatem, quasi ad quendam ornatum, vt cauda
 pauoni, plumæ versicolores columbis, viris mam-
 mæ, atque barba. Hæc dicuntur fortasse ieiuniùs.
 sunt enim quasi prima elementa naturæ: quibus
 vbertas orationis adhiberi vix potest, nec equidē
 eam cogito consecrari: veruntamen cum de rebus
 grandioribus dicas, ipse res verba rapiunt. ita sit
 ciam

a v.c. catalc-
psis

b fort. alie-
mos esse,

eum grauior, tum etiam splendidior oratio. Est ut
 dicitur, inquam. sed tamen omne, quod de re bona di-
 lucidè dicitur, mihi præclarè dici videtur. istiusmo-
 di autem res dicere ornatè velle, puerile est: planè
 5 autem, & perspicuè expedire posse, docti, & intelli-
 gētis viri. Progrediamur igitur, quoniam, inquit,
 ab his principijs naturæ discessimus: quibus con-
 gruere debent, quæ sequuntur. sequitur autem pri-
 ma diuisio hæc.^a Aestimabile esse dicitur: sic enim,
 10 ut opinor, appellamus id, quod aut ipsum secun-
 dum naturam sit, aut tale quid efficiat, ut selectio-
 ne dignum propterea sit, quòd aliquod pondus ha-
 beat dignum aestimatione: quàm ille ἀξιῶν vocat:
 contrariæque inestimabile, quod sit superiori contra-
 15 rium. in ijs igitur ita constitutis, ut ea, quæ se-
 cundum naturam sunt ipsa propter se sumenda
 sint, contrariæque item^b reiicienda: primum est
 officium (id enim appello κατὰ φύσιν) ut se conseruet
 in naturæ statu: deinceps ut ea taneat, quæ secun-
 20 dum naturam sint, pellatque contraria: quæ, inuen-
 ta selectione, & item reiectione, sequuntur:^c deinceps
 cum officio selectione. deinde ea perpetua, tum
 ad extremum constans, consentaneæque naturæ: in
 qua primùm inesse incipit, & intelligi, quid sit,
 25 quod verè bonum possit dici. prima est enim conci-
 liatio hominis ad ea, quæ sunt secundum naturam.
 simul autem cepit intelligentiam, vel notionem po-
 tius, quam appellant ἐνοιαί illi, viditque rerum
 agendarum ordinem, & ut ita dicam, concordiam:
 30 multo eam pluris aestimauit, quàm omnia illa, quæ
 primùm dilexerat;^{12d} atque ita cognitione, & ra-

a L. Aestimabile esse dici-
 tur (sic enim
 ut opinor,
 appellamus
 ἀξιῶν id,
 quod aut ip-
 sum &c.

b v. c. reiicien-
 da;

c L. deinceps
 officiorū se-
 lectio;

d L. atq. ita
 cogitatione,
 & ratione
 collegit.

a al. in cas.
b L. quò referenda sunt
omnia hone
stè facta: ip
sū honestū,
&c.

c al. prima
natura.

d v. e. ne quis
sequi existi
met, vt duo
sint vltima

b. al. ne quis
existimet,

duo poni vl
tima honorū

e al. collinea
re

f L. aut sagit
tā, huic om
nia sint faciē
da, vt collin
neet, ita tñ
vt oīa faciat

quo feriat:

sic cūm ho
mini vltimū
in bonis esse

dicimus, adi
pisci princi
pia naturæ,

hoc dicim⁹,

huic eadē si
militudine,

oīa esse faciē
da, vt propo
sitū assequa
tur, ita tñ, vt

rectū officiū,
seu. honesta

actio subse
quatur: sed

hoc quasi vl
timum, qua
le nos sum
mum in vita

vt collineet:

tione collegit, vt statueret, ^a in eo collocatum sum
mum illud boninis per se laudandum, & expeten
dum bonum, quod cūm positū sit in eo, quod

Stoici, nos appellemus conueniēciam, si placet:
cūm igitur in eo sit id bonum, ^b quò referenda sunt
omnia honestè facta, ipsumq; honestum, quod in

bonis ducitur, quamquam pōst oritur, tamen id
solum, vi sua, & dignitate expetendum est: eorum
autem, quæ sunt ^c prima natura, propter se nihil

est expetendum. Cūm verò illa, quæ officia esse di
xi, proficiscantur ab initijs naturæ: ad ea hæc refer

ri necesse est: vt rectè dici possit, omnia officia eò re

ferri, vt edipiscamur principia naturæ: nec tamen

vt hoc sit bonorum vltimum, propterea quòd non

inest in primis naturæ conciliationibus honesta

actio. consequens enim est, & pōst oritur, vt dixi.

est tamen ea secundum naturam, multòque nos ad

se expetendam magis hortatur, quàm superiora

omnia. sed ex hoc primū error tollēdus est, ^{13d} ne

quis sit, qui existimet. vt duo sint vltima honorū.

¹⁴ Vt enim, sicut sit propositum, ^c collimare hastam

aliquò, ^f aut sagittam, sicut nos vltimum in bonis

diximus: sic illi facere omnia, quæ possit, & vt collin
met: huic in eius similitudine omnia sint faciēda,

^h vt collimet, & tamen vt omnia faciat quo pro
positum assequatur: sed hoc, quasi vltimum, quale

nos summum in vita bonum dicimus: illud autem,

vt feriat, quasi seligendam, non expetendum. Cūm

autem omnia officia à principijs naturæ proficiscā
tur

bonum dicimus. illud aut quasi seligendum, non exp. &c. g al.
h al. vt collineet.

tur, ab iisdem necesse est proficisci ipsam sapientiã.
 Sed quemadmodum sepe fit, vt his, qui commenda-
 tus sit alicui, pluris eum faciat, cui commendatus
 sit, quã illum, à quo sit: ^a minimè mirum est, pri-
 mò nos sapientiã commendari ab initijs nature,
 post autem ipsam sapientiam nobis cariorem fieri,
 quã illa sint, à quibus ad hanc venerimus. atque
 vt membra nobis ita data sunt, vt ad quandam ra-
 tionem viuendi data esse ^b appareant: sic appeti-
 tio animi, quæ ^d equè Græcè vocatur, non ad quod-
 uis genus vitæ, sed ad quandam formam viuendi
 videtur data: itemque & ratio, & perfecta ratio.
 Vt enim histrioni actio, saltatori motus, non qui-
 uis, sed certus quidam est datus: sic vita agenda
 est certo genere quodam, non quolibet: quod genus
 conueniens, consentaneumque dicimus. nec enim
 gubernationi, aut medicinæ similem sapientiam
 esse arbitramur, sed actioni illi potius, quam mo-
 dò dixi, & saltationi, vt in ipsa arte insit, non fo-
 ris petatur extremum, id est, artis affectio. &
 tamen est etiam alia cum his ipsis artibus sapien-
 tiæ dissimilitudo, propterea quòd in illis, quæ re-
 ctè facta sunt, non continentur tamen omnes par-
 tes, ex quibus constant. quæ autem nos aut re-
 ctæ, aut rectè facta dicamus, si placet, illi autem
 appellant ^{κατ' ἐξόμματα}, omneis numeros virtutis
 continent. sola enim sapientia in se ^{is} tota ^c conuer-
 sa est: quod idem in ceteris artibus non fit. Inscitè
 autè medicinæ, & gubernationis vltimum cū vlti-
 mo sapientiæ comparatur. sapiëntia enim & animi
 magnitudinè complectitur, & iustitiã, & vt om-

a L. sic mini-
me

b L. appareat

c fort. versa
est:

nia, quæ homini accidat, infra se esse iudicet: quod
 idē in ceteris artibus non contingit. Tenere autem
 virtutes eas ipsas, quarū modō mentionē feci ne-
 mo poterit, nisi statuerit, nihil esse, quod inter sit,
 aut differat aliud ab alio, præter honesta, & tur-
 pia. Videamus nūc, quā sint præclare illa ijs, quæ
 iā posui, consequentia. cū enim hoc sit extremū
 (sentis enim credo me iā diu, quod τέλει & Græcus di-
 cat, id dicere tū extremū, tum vltimum, tum sum-
 mum: licebit etiam finem pro extremo, aut vltimo
 dicere) cū ergo hoc sit extremū, congruenter na-
 turæ, conuenienterque viuere necessariō sequitur;
 omneis sapientis semper feliciter, absolute, fortu-
 natē viuere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nul-
 la egere. Quod autē continet non magis eam disci-
 plinā, de qua loquor, quā vitā, fortunāsque no-
 stras, i. vt, quod honestū sit, id solū bonū iudicemus.
 Potest id quidē fuisse, et copiosē, et omnibus^a electis-
 simis verbis, grauissimisque sententijs rhetoricē
 & augeri, & ornari; sed cōseētaria me Stoicorum,
 breuia, & acuta delectant. Concluduntur igitur eo-
 rum argumenta sic. Quod est bonum, omne lauda-
 bile est. quod autem laudabile est, omne honestum
 est. bonum igitur quod est, honestū est. Satis ne hoc
 conclusum videtur? Certē. quod enim efficiebatur
 ex his duobus,^b quæ erant sumpta in eo, vides esse
 conclusum. duorū autem, è quibus effecta conclusio
 est, contra superius dici solet. Non omne bonū esse
 laudabile, ^c nam quod honestum sit, laudabile esse
 conceditur. Illud autem per absurdum, Bonū esse
 aliquid, quod non expetendum sit: aut expetendum,
 quod

a al. lectissimis

b I. quæ erant sumpta. in eo vides esse concl.

c L. nā quod laudabile sit honestum esse conceditur. Unde autē p.

quod non placens: aut, si id, non etiã diligẽdum. ergo & probandum. ita etiã laudabile. id aut honestum. ita fit, vt, quod bonum sit, id etiã honestũ sit. Deinde. quæro, quis aut de misera vita possit gloriari, aut non de beata? de sola igitur beata. ex quo efficitur, gloriatione, vt ita dicam, dignam esse beatam vitam: a quod non possit quidem nisi honesta vita iure cõtingere. ita fit, vt honesta vita, beata vita sit. & quoniã is, b cui cõtingit, vt iure laudetur, hẽt insigne quiddã ad decus, et ad gloriam, vt ob ea, quæ tanta sint beatus dici iure possit: idẽ de vita talis viri rectissimẽ dicitur. ita, si beata vita honestate cernitur: quod honestum est, c id bonũ solum habendũ est. Quod verò negari nullo modo possit, quem vniquam stabili, & firmo, & magno animo, quem fortem virum dicimus effici posse, nisi constitutum sit, non esse malum dolorem? Vt enim qui mortem in malis ponit, non potest eam non timere: sic nemo vlla in re potest id, quod malũ esse decernit, nõ curare, idque contemnere. quo posito, & omnium assensu approbato, illud assumitur, eũ, qui magno sit animo, atque forti omnia, que cadere in hominem possint, dispicere, & pro nihilo putare. quæ cum ita sint, effectum est, nihil esse malum, quod turpe non sit. Atque iste vir altus, & excellens, magno animo, verè fortis, infra se omnia humana ducens, is inquam, quem efficere volumus, quem querimus, certè & confidere sibi debet, & suæ vitæ, & actæ, & consequenti: & benè de se iudicare, statuẽs nihil mali posse incidere sapiẽti. Ex quo intelligitur d idem, illud solum bonũ esse, quod

a fert. quod ne possit qui de niu hon. b al. cui con tigit.

c al. id solũ bonum hab.

d L. idem illud, solũ b.

a vox. eius,
delenda.

b L. nonne si
bi faciendum
&c.

ria redderent, vti nulla selectione vterentur eius,
virtutem ipsam suslulerunt. Istud quidem, inquam,
optimè dicitur: sed quero, b numne tibi faciendum
idem sit, nihil dicenti bonum, quod non rectum, ho-
nestumq. sit, reliquarum rerum discrimen omne tol-
lenti? Si quidem inquit, tollerẽ: sed relinquo. Quo-
nã modo, inquam, si vna virtus, vnum istud, quod
honestum appellas, rectum, laudabile, decorum
(erit enim notius quale sit plurib. notatum voca-
bulis idem declarantibus) id ergo, inquam, si solũ
est bonum, quid habebis præterea, quod sequare?
aut, si nihil malum, nisi quod turpe, inhonestum, in-
decorum, paruum, flagitiosum, scædum, vt hoc quo-
que pluribus nominib. insigne faciamus: quid præ-
terea dices esse fugiendum? Non ignorantem, inquit,
tibi, quid sim dicturus, sed aliquid, vt ego suspi-
cor, ex mea breui responsione arripere cupienti,
non respondebo ad singula: explicabo potius, quo-
niam otiosi sumus, nisi alienum putas, totam Ze-
nonis, Stoicorumque sententiã. Minimè id quidem,
inquam, alienum: multumq. ad ea, quæ querimus,
explicatio tua ista profecerit. Experiamur igitur,
inquit, etsi habet hæc Stoicorum ratio difficilior
quiddam, & obscurius. nam cum in Græco sermo-
ne c hæc ipsa quondam 11 rerum nomina nouarum
non videbantur; quæ nunc consuetudo diuturna
triuuit: quid censes in Latino fore? Facillimum id
quidem est, inquam, si enim Zenoni licuit, cum rem
aliquam inuenisset inusitatam, inauditum quoque
ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni? nec
tamen exprimi verbum è verbo necesse erit, vt in-
terpretes

e L. hæc ipsa
quondam re-
rum nomi-
na nouarum
noua vide-
bantur, quæ

terpretes indiserti solent, cū sit verbum, quod idē
 declaret, ^a magis, minūsvē vsitatum. equidem so-
 leo etiam, quod vno Graci, si aliter non possum,
 idem pluribus verbis exponere. & tamen puto cō-

a fort. magis
 vsitatum.

cedi nobis oportere, vt Graco verbo vtamur, siquā
 dominū occurret Latinum, ne hoc, ephippijs, &
 acratophoris, potiū, quā, proëgmenis, & apo-
 proëgmenis, concedatur. quamquam hæc quidem^b
 proposita rectē, & reiecta dicere licebit. Bene fa-

bal. praposi
 ta

ciis, inquit, quod me adiuuas: & istis quidem, quæ
 modō dixisti, vtar potiū Latinis. in ceteris subue-
 nies, si me hærentem videbis. Sedulo, inquam, fa-
 ciam. SED FORTVNA FORTEIS. quare conare,
 quæso. quid enim hoc possumus agere diuinius?

Placet his, inquit, quorum ratio mihi probatur, si-
 mulatque natum sit animal (hinc enim est ordien-
 dum) ipsum sibi conciliari, & cōmendari ad se con-

seruandum, & ad suum statum, & ad ea, quæ con-
 seruantia sunt eius status, diligenda: alienari au-
 tem ab interitu, iisque rebus, quæ interitum videā-
 tur afferre. id ita esse sic probant, quod antē quā
 voluptas, aut dolor attigerit, salutaria appetant
 parui, aspernenturq. contraria. quod non fieret, ni-
 si statum suum diligenter, interitum timerent. fie-
 ri autem non posset, vt appeteren: aliquid, nisi sen-

sum haberent sui, eoque se, & sua diligerēt. ex quo
 intelligi aebet, principium ductum esse à se diligen-
 di. In principijs autem naturalibus diligendi sui
 plerique Stoici non putant voluptatem esse ponē-

dam. quibus ego vehementer assentior: ne, si volu-
 ptatem natura posuisse in ijs rebus videatur, quæ

primæ

cum grauior, tum etiam splendidior oratio. Est ut
 dicis, inquam. sed tamen omne, quod de re bona di-
 lucidè dicitur, mihi præclare dici videtur. istiusmo-
 di autem res dicere ornatè velle, puerile est: planè
 5 autem, & perspicuè expedire posse, docti, & intelli-
 gētis viri. Progrediamur igitur, quoniam, inquit,
 ab his principijs naturæ discessimus: quibus con-
 gruere debent, quæ sequuntur. sequitur autem pri-
 ma diuisio hæc.^a *Æstimabile esse dicitur: sic enim,*
 10 *ut opinor, appellamus id, quod aut ipsum secun-*
dum naturam sit, aut tale quid efficiat, ut selectio-
ne dignum propterea sit, quòd aliquod pondus ha-
beat dignum æstimatione: quàm ille ἀξιόν vocat:
contrariæque inæstimabile, quod sit superiori contra-
 15 *rium. initijs igitur ita constitutis, ut ea, quæ se-*
cundum naturam sunt ipsa propter se sumenda
sint, contrariæque item^b reijcienda: primum est
officium (id enim appello κατὰ φύσιν) ut se conseruet
in naturæ statu: deinceps ut ea taneat, quæ secun-
 20 *dum naturam sint, pellatque contraria: quæ, inuen-*
ta selectione, & item reiectione, sequuntur:^c dein-
ceps cum officio selectio. deinde ea perpetua, tum
ad extremum constans, consentaneæque naturæ: in
 25 *qua primùm inesse incipit, & intelligi, quid sit,*
quod verè bonum possit dici. prima est enim conci-
liatio hominis ad ea, quæ sunt secundum naturam.
simul autem cepit intelligentiam, vel notionem po-
 30 *tius, quam appellant ἐνοία illi, viditque rerum*
agendarum ordinem, & ut ita dicam, concordiam:
multo eam pluris æstimauit, quàm omnia illa, quæ
 35 *primùm dilexerat;^d atque ita cognitione, & ra-*

a I. Æstima-
 bile esse dici
 tur (sic enim
 ut opinor,
 appellamus
 ἀξιόν id,
 quod aut ip-
 sum &c.

b v. c. reijcienda
 da;

c L. deinceps
 officiorum se-
 lectio;

d I. atq. ita
 cogitatione,
 & ratione
 collegit.

P tione

golegi.

golegi.

a al. in cas.
 b L. quò referenda sunt omnia honestè facta: ipsū honestū, &c.

c al. prima natura.

d v. e. ne quis se qui existimet, vt duo sint vltima

b. al. ne quis existimet, duo poni vltima honorū

e al. collineare

f L. aut sagittā, huic omnia sint faciēda, vt collineet, ita in vt oia faciat quo feriat: sic cum homini vltimū in bonis esse dicimus, ad ipsi principi nature, hoc dicim⁹, huic eadē similitudine, oia esse faciēda, vt propositū assequatur, ita in, vt rectū officiū, seu honesta actio subsequatur: sed hoc quasi vltimum, quale nos summum in vita vt collineet:

tione collegit, vt statueret, in eo collocatum summum illud hominis per se laudandum, & expetendum bonum, quod cum positū sit in eo, quod

Stoici, nos appellemus conuenientiam, si placet: cum igitur in eo sit id bonum, quò referenda sunt omnia honestè facta, ipsumq; honestum, quod in bonis ducitur, quamquam potest oritur, tamen id solum, vi sua, & dignitate expetendum est: eorum autem, quæ sunt prima natura, propter se nihil est expetendum. Cum verò illa, quæ officia esse dixi, proficiscantur ab initijs nature: ad ea hæc referri necesse est: vt rectè dici possit, omnia officia eò referri, vt edipiscamur principia nature: nec tamen vt hoc sit bonorum vltimum, propterea quòd non inest in primis nature conciliationibus honesta actio. consequens enim est, & potest oritur, vt dixi. est tamen ea secundum naturam, multòque nos ad se expetendam magis hortatur, quam superiora omnia, sed ex hoc primū error tollendus est, ne quis sit, qui existimet. vt duo sint vltima honorū.

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

bonum dicimus. illud aut quasi seligendum, non exp. &c. g al. h al. vt collineet,

tur, ab iisdem necesse est proficisci ipsam sapientiã.
 Sed quemadmodum sepe fit, vt his, qui commenda-
 tus sit alicui, pluri eum faciat, cui commendatus
 sit, quã illum, a quo sit: ^a minimè mirum est, pri-
 mò nos sapientiã commendari ab initijs nature,
 post autem ipsã sapientiã nobis cariorem fieri,
 quã illa sint, a quibus ad hanc venerimus. atque
 vt membra nobis ita data sunt, vt ad quandam ra-
 tionem viuendi data esse ^b appareant: sic appeti-
 tio animi, quæ ^b equè Græcè vocatur, non ad quod-
 uis genus vitæ, sed ad quandam formam viuendi
 videtur data: itẽmque & ratio, & perfecta ratio.
 Vt enim histrioni actio, saltatori motus, non qui-
 uis, sed certus quidam est datus: sic vita agenda
 est certo genere quodam, non quolibet: quod genus
 conueniens, consentaneumque dicimus. nec enim
 gubernationi, aut medicinæ similem sapientiã
 esse arbitramur, sed actioni illi potius, quam mo-
 dò dixi, & saltationi, vt in ipsa arte insit, non fo-
 ris petatur extremum, id est, artis affectio. &
 tamen est etiam alia cum his ipsis artibus sapien-
 tiã dissimilitudo, propterea quòd in illis, quæ re-
 clè facta sunt, non continentur tamen omnes par-
 tes, ex quibus constant. quæ autem nos aut re-
 clã, aut reclè facta dicamus, si placet, illi autem
 appellant ^c κατεδωματα, omneis numeros virtutis
 continent. sola enim sapientiã in se ^c tota conuer-
 sa est; quod idem in ceteris artibus non fit. Inscitè
 autẽ medicinæ, & gubernationis vltimum cū vlti-
 mo sapientiã comparatur. sapiẽtia enim & animi
 magnitudinẽ complectitur, & iustitiã, & vt om-

a L. sic mini-
me

b L. appareat

c fort. versa
est:

nia, quæ homini accidat, infra se esse iudicet: quod
 idē in ceteris artibus non contingit. Tenere autem
 virtutes eas ipsas, quarū modō mentionē feci ne-
 mo poterit, nisi statuerit, nihil esse, quod intersit,
 aut differat aliud ab alio, præter honesta, & tur-
 pia. Videamus nūc, quā sint præclare illa ijs, quæ
 iā posui, consequentia. cū enim hoc sit extremū
 (sentis enim credo me iā diu, quod τὸν ἄλλο Græcus di-
 cat, id dicere tū extremū, tum vltimum, tum sum-
 mum: licebit etiam finem pro extremo, aut vltimo
 dicere) cū ergo hoc sit extremū, congruenter na-
 turæ, conuenienterque viuere necessariò sequitur;
 omneis sapienteis semper feliciter, absolute, fortu-
 natè viuere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nul-
 la egere. Quod aut continet non magis eam disci-
 plinā, de qua loquor, quā vitā, fortunāsque no-
 stras, i. vt, quod honestū sit, id solū bonū iudicemus.
 Potest id quidē fusè, et copiosè, et omnibus^a electis-
 simis verbis, grauissimisque sententijs rhetoricè
 & augeri, & ornari; sed cōsectaria me Stoicorum,
 breuia, & acuta delectant. Concludūtur igitur eo-
 rum argumenta sic. Quod est bonum, omne lauda-
 bile est. quod autem laudabile est, omne honestum
 est. bonum igitur quod est, honestū est. Satisne hoc
 conclusum videtur? Certè. quod enim efficiebatur
 ex his duobus,^b quæ erant sumpta in eo, vides esse
 conclusum. duorū autem, è quibus effecta conclusio
 est, contra superius dici solet. Non omne bonū esse
 laudabile,^c nam quod honestum sit, laudabile esse
 conceditur. Illud autem per absurdum, Bonū esse
 aliquid, quod non expetendum sit: aut expetendum,
 quod

a al. lectissimis

b I. quæ erāt
 semp̄ta. in
 eo vides esse
 concl.

c L. nā quod
 laudabile sit
 honestum ef-
 se cōceditur.
 Illud autē p.

quod non placens: aut, si id, non etiã diligẽdum.
 ergo & probandum. ita etiã laudabile. id aut ho-
 nestum. ita sit, vt, quod bonum sit, id etiã honestũ
 sit. Deinde quæro, quis aut de misera vita possit
 5 gloriari, aut non de beata? de sola igitur beata. ex
 quo efficitur, gloriatione, vt ita dicam, dignã esse
 beatam vitam: quod non possit quidem nisi hone-
 sta vita iure cõtingere. ita sit, vt honesta vita, bea-
 ta vita sit. & quoniã is, ^b cui cõtingit, vt iure lau-
 10 detur, hẽt insigne quiddã ad decus, et ad gloriam,
 vt ob ea, quæ tanta sint beatus dici iure possit: idẽ
 de vita talis viri rectissimẽ dicitur. ita, si beata vi-
 ta honestate cernitur: quod honestum est, ^c id bonũ
 solum habendũ est. Quod verò negari nullo modò
 15 possit, quem vnquam stabili, & firmo, & magno
 animo, quem fortem virum dicimus effici posse, nisi
 constitutum sit, non esse malum dolorem? Vt enim
 qui mortem in malis ponit, non potest eam non ti-
 20 mere: sic nemo vlla in re potest id, quod malũ esse
 decernit, nõ curare, idque contemnere. quo posito,
 & omnium assensu approbato, illud assumitur, eũ,
 qui magno sit animo, atque forti omnia, que cade-
 re in hominem possint, dispicere, & pro nihilo puta-
 re. quæ cum ita sint, effectum est, nihil esse malum,
 25 quod turpe non sit. Atque iste vir altus, & excel-
 lens, magno animo, verè fortis, infra se omnia hu-
 mana ducens, is inquam, quem efficere volumus,
 quem quærimus, certè & confidere sibi debet, &
 suæ vitæ, & actæ, & consequenti: & benè de se iu-
 30 dicare, statuẽs nihil mali posse incidere sapiẽti. Ex
 quo intelligitur ^d idem, illud solum bonũ esse, quod

a fort. quod
 ne possit qui
 de nũ hon.
 b al. cui con-
 tigit,

cal. id solũ
 bonum hab.

d L. idem il-
 lud, solũ b.

a al. Idemq.
esse beatè vi-
uere, & hone-
stè, &c

honestū sit, ^a idque esse beatè viuere honestè, id est,
cum virtute viuere. Nec verò ignoro varias phi-
losophorum fuisse sentētiās, eorū dico, qui summū
bonum, quod vltimum appello, in animo ponerent.
quas quāquam vitiosè quidā secuti sunt : tamē nō
modò his tribus, qui virtutem à summo bono segre
gauerunt, cū aut voluptatem, aut vacuitatem
doloris, aut prima naturæ in summis bonis pone-
rent, sed etiam alteris tribus, ¹⁶ qui mancā fore
putauerunt, sine aliqua accessione, virtutem, ¹⁷ ob
eāque rem trium earum rerum, quas suprā dixi,
^b singulas singulis addiderunt : his tamē omnibus
eos antepono, ^c cuiusmodi sunt, qui summum bonū
in animo, atque in virtute posuerunt. Sed sunt ta-
men perabsurdi & ij, qui, cum scientia viuere, vlti-
mum bonorum, & qui nullam rerum differentiam
esse dixerunt, atque ita sequentem beatum fore,
nihil aliud aliq̄ momento vllō anteponentem : vt
quidam Acadēmici constituisse dicuntur, extremū
bonorum, & summum munus esse sapientis, ob-
stere visis, assensūsque suos firmè sustinere. His
singulis copiosè responderi solet. sed quæ perspicua
sunt, longa esse non debent. Quid autem aper-
tius, quā, si selectio nulla sit ab ijs rebus, quæ
contra naturam sint, earum rerum, quæ sint se-
cundum naturam, ^d tollatur omnis ea, quæ quæ-
ratur, laudeturque prudentia ? Circumscriptis
igitur ijs sententijs, quas posui, & ijs, quæ si-
miles earum sunt, relinquitur, vt summum bo-
num sit, Viuere, scientiam adhibentem earum re-
rum, quæ natura eueniant, seligentē, quæ secundū
naturam,

v. e. Angu-
is singulas
addiderunt:
singuli sin-
gulas addid.
L. cuiuscū-
q̄modi sūt,
ce. al. cui-
uscūmodi sūt,

L. fore vt
tollatur om-
nis ea,

naturam,^a & si quæ etiam contra naturam sunt, reijcientem, id est, conuenienter, congruentèrque natura viuere. Sed in ceteris artibus,^b cum dicitur artificiosè, posterum quodam modo, & consequens putadū est: quod illi ἐπιμαθηματικὸς appellat. ^cquod aut in quo sapienter dicimus, id, apprimè rectè dicitur. quidquid enim à sapiente proficiscitur, id continuo debet expletum esse omnibus suis partibus. in eo enim positum est id, quod dicimus esse expectandum. nam vt peccatum est patriam prodere, parenteis violare, sana depeculari, quæ sunt in effectu: sic timere, sic marere, sic in libidine esse, peccatum est, etiam sine effectu. verum vt hæc non in posteris, & in consequentibus, sed in primis continuo peccata sunt: sic ea, quæ proficiscuntur à virtute, susceptione prima, non perfectione, recta sunt iudicanda. Bonum autem, quod in hoc sermone toties usurpatum est, id etiam definitione explicetur. sed eorum diffinitiones paullum oppidò inter se differunt, & tamen eodem spectant. Ego assentior Diogeni, qui bonum definierit, id, quod esset natura absolutum.¹⁸ ^dId autem sequens, illud quod prodesset (ὠφέλιμα enim sic appellemus) motum, aut statum esse dixit, è natura absoluta. Cumque rerum notiones in animis fiant, si aut vsu aliquid comitum sit, aut coniunctione, aut similitudine, aut collatione rationis: hoc quarto, quod extremum posui,^e bonorum notitia facta est. cum enim ab ijs rebus, quæ sunt secundum naturam, ascendit animus collatione rationis, tū ad notionem boni peruenit. Hoc autè ipsum bonum, non accessio

a L. & quæ etiam contra

b L. quod dicitur

c L. quod autè in aliquo sapienter dicimus, id, &c.

d L. Id autem sequens illud, quod prod.

e L. boni notitia

ne, neque crescendo, aut cum ceteris comparando, sed propria vi sua & sentimus, & appellamus bonum. Ut enim mel, etsi dulcissimum est, suo tamen proprio genere saporis, non comparatione cum alijs dulce esse sentitur: sic bonum hoc, de quo agimus, est illud quidem plurimi aestimandum, sed ea aestimatio genere valet, non magnitudine. nam cum aestimatio, quae $\alpha\lambda\iota\alpha$ dicitur, neque in bonis numerata fit, neque rursus in malis: quantumcumque eò addideris, in suo genere manebit. alia est igitur propria aestimatio virtutis: quae genere, non crescendo, valet. Nec verò perturbationes animorum, quae vitam insipientium miseram, acerbamque reddunt: quas Graeci $\pi\acute{o}\delta\epsilon\iota$ appellant (poteram ego verbum ipsum interpretans, morbos appellare: sed non conueniret ad omnia: quis enim misericordiam, aut ipsam iracundiam, morbum solet dicere? at illi dicunt $\pi\acute{o}\delta\epsilon\iota$ sit igitur perturbatio, quae noie ipso vitiosa declarari videtur:)^a nec haec perturbationes vi aliqua naturali mouentur: omnesque haec sunt genere quatuor, partibus plures, aegritudo, formido, libido, quamque Stoici communi nomine corporis, & animi, $\eta\delta\omicron\nu\iota$ appellant, ego malo letitiam appellare, quasi gessientis animi elationem voluptaria. ^b perturbationes autem nulla natura vi commouentur: omniaque ea, sunt opinioniones, ac iudicia leuitatis. itaque his sapiens semper vacabit. Omne autem, quod honestum sit, id esse propter se expetendum, commune nobis est cum multorum aliorum philosophorum sententijs. propter enim tres disciplinas, quae virtutem a summo bono excludunt,

a L. nec ha
igitur pertur
bationes &c.

b fort. per-
turbationes,
inquam, nul
la naturae vi
comm.

dunt, ceteris omnibus, philosophis hæc est tuenda
 sententia, ¹⁹ maxime tamen his Stoicis, qui
 nihil aliud, in bonorum numero, nisi honestum,
 esse voluerunt. Sed hæc quidem est perfacilis, &
 5 perexpedita defensio. quis est enim, aut quis um-
 quam fuit aut auaritia tam ardenti, aut tam effi-
 enatis cupiditatibus, ut eandem illam rem, quam
 adipisci scelere quouis velit, non multis partibus
 10 malit ad sese, etiam omni impunitate proposita,
 sine facinore, quam illo modo peruenire? Quam
 verò utilitatem, aut quem fructum petentes, scire
 cupimus, illa, quæ occulta nobis sunt, ^b quò mo-
 ueantur, quibusque de causis ea versentur in celo?
 15 quis autem tam agrestibus institutis viuit, aut quis
 contra studia naturæ tam vehementer ^c obdura-
 nit, ut à rebus cognitu dignis abhorreat, easque
 sine voluptate, aut utilitate aliqua non requirat,
 & pro nihilo putet? aut quis est, qui maiorum, aut
 Africanorum, aut eius, quem tu in ore semper
 20 habes, proavi mei, ceterorumque virorum for-
 tium, atque omni virtute præstantium, facta, dicta,
 consilia cognoscens, nulla animo afficiatur volup-
 te? quis autem honesta in familia institutus, ^d &
 educatus ingenuè, non ipsa turpitudine, etiam si
 25 eum lesura non sit, offenditur? quis animo æquo
 videt eum, quem impurè, ac flagitiosè putet vine-
 re? quis non odit sordidos, vanos, leucis, futileis?
 Quid autem dici ^e poterat, si turpitudinem non ip-
 sam per se fugiendam esse ^f statuerimus, quo minùs
 homines tenebras, et solitudinè nacti, nullo dedeco-
 30 re se abstincent, nisi eos per se sceleritate sua turpi-
 tudo

a fort. maxi-
 mè tamen
 Stoicis: qui
 nihil aliud
 &c. fort. ma-
 ximè tamen
 his qui nihil
 aliud &c.

b L. qui mo-
 ueantur,

c L. obdurati

d al. & edu-
 tus ing.

e L. potest
 fal. statuer-
 mus,

tudo ipsa deterreat? Innumerabilia dici possunt in
 hanc sententiam: sed non necesse est. nihil est enim,
 de quo mirus dubitari possit, quam & honesta, ex-
 petenda per se, & eodem modo turpia, per se esse
 fugienda. Constituto autem illo, de quo antè dixi-
 mus, quod honestum sit, id esse solum bonum: intelli-
 gi necesse est, pluris id, quod honestum sit, estiman-
 dum esse, quam illa media, quæ ex eo comparentur.
 Stultitiam autem, & temeritatem, & iniustitiam,
 et intemperantiam cum dicimus esse fugienda pro-
 pter eas res, quæ ex ipsis eueniāt, non ita dicimus,
 vt cum illo, quod positum est, solum id esse malum,
 quod turpe sit, hac pugnare videatur oratio: pro-
 pterea quod ea non ad corporis incommodum refe-
 runtur, sed ad turpeis actiones, quæ oriuntur è vi-
 tijs, quas enim Græci *κακίας* appellant, vitia malo,
 quam malicias nominare. ^a Hæc tu, inquam, Cato,
 verbis illustribus, & id, quod vis, declarantibus.
 Itaque mihi vidēris Latine docere philosophiam,
 & ei quasi ciuitatem dare: quæ quidem adhuc pere-
 grinari Romæ videbatur, nec offerre sese nostris
 sermonibus: ²⁰ & ista maximè propter limatam
 quandam & rerum, & verborum tenuitatem. scio
 enim esse quosdam, ^d qui quavis lingua philoso-
 phi possint, nullis tamē partitionibus, ²¹ nullis defini-
 tionibus ^e vtuntur ipsi, qui dicunt, ea se modò pro-
 bare, quibus natura tacita assentiatur. Itaque in re-
 bus minimè obscuris non multus est apud eos dis-
 ferendi labor. Quare attendo te studiosè, & que-
 cumque rebus ijs, de quibus hic sermo est, nomina
 imponis, memoria mando. mihi enim erit ijsdem
 istis

L. Næ tu, in
 quam, & ita
 v. c.

b for. sermo-
 nib. audebat
 v. c. & istam
 maximè pro
 pter limatā
 quand fort.
 & maximè
 propter istā
 limatam q.
 d L. qui quā-
 vis lingua
 philosophari
 poss.
 e L. vtuntur:
 qui dicunt,

istis fortasse iam utendum. Virtutibus igitur re-
 ctissimè mihi videris, & ad consuetudinem nostræ
 orationis, vitia posuisse contraria. quod enim vitu-
 perabile est per seipsum, id eo ipso vitium nomina-
 tum puto, vel etiam à vitio dictum vituperari. sin
 5 ^{maximè} malitiam dixisses, ad aliud nos vnum cer-
 tum vitium consuetudo Latina traduceret. hoc om-
 ni virtuti vitium contrario nomine opponitur. Tū
 ille: His igitur ita positis, inquit, sequitur magna
 10 contentio: quæ pertractata est à Peripateticis mol-
 lius, est enim eorum consuetudo dicendi non satis
 acuta, propter ignorationem dialecticæ. Carneades
 tuus egregia quadam exercitatione in dialecticis,
 summaque eloquentia, rem in summum discrimen
 15 adduxit: propterea quòd pugnare non desistit, in
 omni hac questione, quæ de bonis, & malis appelle-
 tur, non esse rerum Stoicis cum Peripateticis con-
 trouersiam, sed nominum. mihi autè nihil tam per-
 spicuum videtur, quàm has sententias eorum phi-
 20 losophorum re inter se magis, quàm verbis disside-
 re: maiorem multo habere Stoicos, & Peripateti-
 cos rerum omnino discrepantiam, quàm verborum,
 quippe cum Peripatetici omnia, quæ ipsi bona ap-
 pellant, pertinere dicant ad beatè viuendum: nostri
 25 verò, quod æstimatione omnino aliqua dignum sit,
 complecti beatam vitam putent. An vero certius
 quidquam potest esse, ²² quàm illa ratio eorum,
 qui dolorem in malis ponunt, non posse sapientem
 beatum esse, cum eculco torqueatur? ²³ Eorum au-
 tem, qui dolorem in malis non habet, ratio certè co-
 30 git, uti in omnibus tormentis conseruetur beata
 vita

a L. quàm il-
 lorum ratio
 ne, qui dolo-
 rem in m.

a fort. tolerā
tius patiun-
tur,

vita sapienti. etenim si dolores eisdem^a tolerabi-
lius patiantur, qui excipiunt eos pro patria, quā
qui leuiore de causa: opinio facit, non natura,
vim doloris aut maiorem, aut minorem. Ne illud
quidem est consentaneum, vt, si, cū tria genera
bonorum sint, quæ sententia est Peripateticorum,
eo beator quisque sit, quo sit corporis, aut externis
bonis plenior,^b vt hoc idem approbandum sit no-
bis, vt qui plura habeat, quæ in corpore magni
æstimantur, sit beator. illi enim corporis commo-
dis compleri vitam beatam putant: nostri nihil
minus. nam cū ita placeat, ne eorum quidem bo-
norum, quæ nos^c bona naturæ appellemus, fre-
quentia beatiorem vitam fieri, aut magis expeten-
dam, aut pluris æstimandam: certè minus ad bea-
tam vitam pertinet multitudo corporis commodo-
rum. etenim si & sapere, expetendum sit, & va-
lere: coniunctum vtrumque magis expetendum
sit, quā sapere solum: neque tamen, si vtrumque
sit æstimatione dignum, pluris sit coniunctū, quā
sapere ipsum separatim. nam qui^d valetudinem
æstimatione aliqua dignam^e videamus, neque
tamen eam in bonis ponimus, idem censemus nul-
lam esse tantam æstimationem, vt ea virtuti ante-
ponatur. quod idem Peripatetici nō tenēt: quibus
dicendum est, quæ & honesta actio sit, et sine do-
lore, eam magis esse expetendam, quā si esset eā-
dem actio cum dolore. nobis aliter videtur: rectè,
secusne, postea. sed potestne rerum maior esse
dissensio? Vt enim obscuratur, & offunditur lu-
ce solis lumen. lucernæ, & vt interit magnitu-
dine

b al. & hoc idem appr.

e al. prima naturæ app. v. c. bona vere app.

d v. c. valitudinem
e fort. videmus.

dine maris *Aegei*, *stilla murię*: & vt in diuitijs
Cræsi, *teruncij accessio*: & *gradus vnus in ea via*,
 quæ est hinc in *Indiam*: sic, cum filius bonorum fi-
 nis, quem *Stoici* dicunt, omnis ista rerum in
 corpore sitarum, æstimatio, splendore virtutis,
 & magnitudine obscuretur, & obruatur, atque in-
 tereat necesse est. Est quemadmodum opportuni-
 tas (sic enim appellemus ^a *ὀκασίαν*) non sit maior
 productione temporis (habent enim suum modum
 quęcumque opportuna dicuntur) sic recta effectio ^b
 (*κατὸς ἔωσι* enim ita appello, quoniam rectum fa-
 ctum ^c *κατὸς ἔωμα*), recta igitur effectio, item conue-
 nientia, denique ipsum bonum, quod in eo positum
 est, vt natura consentiat, crescendi accessionem
 nullam habet. vt enim *opportunitas illa*, sic hæc,
 de quibus dixi, non sunt temporis productione ma-
 iora: ob eamque causam *Stoicis* non videtur opta-
 bilior, nec magis expetenda beata vita, si sit lon-
 ga, quàm si breuis: vtuntur que simili. vt si *cothur-
 ni laus illa esset*, ad pedem aptè conuenire, neque
 multi *cothurni paucis anteponerentur*, nec maio-
 res *minoribus*: sic quorum omne bonum conuenien-
 tia, atque opportunitate ^d finitur, nec plura pau-
 cioribus, nec longinquiora breuioribus antepo-
 nentur. nec vero satis acutè dicunt: Si bona ^e vale-
 tudo pluris æstimanda sit longa, quàm breuis, sa-
 pientię quoque vsus longissimus quisque sit pluri-
 mi. non intelligunt, valetudinis æstimationem
 spatio iudicari: virtutis, opportunitate: vt vi-
 deantur qui illud dicant, iidem hoc esse dicturi, bo-
 nam mortē, & bonum partū, meliorem longū esse,
 quàm

a v. c. eucra-
 rian)

b v. c. cator-
 thōsin
 c v. c. cator-
 thōma)

d ὀπίστεται.

e v. c. valitu-
 do

quàm breuem. nō vident alia, breuitate pluris aesti
 maris: alia, diuturnitate. itaque consentaneum est
 his, quæ dicta sunt, ratione illorum, qui illum bono-
 rum finem, quod appellamus extremum, quod vl-
 timum, crescere, putant posse, iisdem placere, esse
 alium alio etiam sapientiore, itēque alium ma-
 gis alio vel peccare, vel rectē facere. quod nobis
 non licet dicere: qui crescere bonorum finem nō pu-
 tamus. vt enim qui demersi sunt in aqua, nihilo ma-
 gis respirare possunt, si longē non absunt à summo,
 vt iam, iamque possint emergere, quàm si etiam tū
 essent in profundo: nec Catulus ille, qui iam appro-
 pinquat, vt videat, plus cernit, quàm is, qui modò
 est natus: item qui processit aliquantum ad virtu-
 tis aditum, nihilominus in miseria est, quàm ille,
 qui nihil processit. Hac mirabilia videri intelligo.
 sed cū certē superiora firma, ac vera sint, his au-
 tem ea consentanea, & consequentia: ne de eorum
 quidem veritate est dubitandum. sed quamquam
 negent, nec virtutes, nec vitia crescere: att amē v-
 trumque eorum fundi quodammodo, & quasi dila-
 tari putant. Diuitias autem Diogenes censet non
 eam modò vim habere, vt quasi duces sint ad volu-
 ptatem, & ad valetudinem bonam, sed etiam vt
 ea contineant; non idem facere eas in virtute, ne-
 que in ceteris artibus, ad quas esse dux pecunia
 potest, continere autem non potest. itaque si volu-
 ptas, aut si bona^b valetudo sit in bonis, diuitias
 quoque in bonis esse ponendas: at, si sapientia bo-
 num sit, non sequi, vt etiam diuitias bonum esse di-
 camus: nec ab vlla re, quæ non sit in bonis, id, quod
 sit

v. c. & ad
 alitudinem
 on.

v. c. valitu-

sit in bonis, contineri potest, ob eamque causam, ^a quia cogitationes, comprehensionesque rerum e quibus efficiuntur artes, ^b ac appetitiones mouent: cum diuitia non sint in bonis, nulla ars diuitijs contineri potest. quod si de artibus concedamus, virtutis tamen non sit eadem ratio, propterea quod haec plurimae commentationis, & exercitationis indigeat: quod idem in artibus non sit: & quod virtus stabilitatem, firmitatem, constantiam totius vitae complectatur, nec eadem haec in artibus esse videamus. Deinceps explicatur differentia rerum: quam si non ullam esse diceremus, confunderetur omnis vita, ut ab Aristone: nec ullum sapientiae munus aut opus inueniretur, cum inter res eas, quae ad vitam degendam pertinerent, nihil omnino interesset, neque ullam ^c delectum adhiberi oporteret. itaque, cum esset satis constitutum, id solum esse bonum, quod esset honestum, et id malum solum, quod turpe: tum inter haec, & illa, quae nihil valerent ad beatam, miseramque viuendum, aliquid tamen quo differrent, esse voluerunt, ut essent eorum alia aestimabilia, alia contra, ^d alia neutrum. quaeque autem aestimanda essent, eorum in alijs satis esse causa, quamobrem quibusdam anteponerentur, ut in valetudine, ut in integritate sensuum, ut in doloris ^e vacuitate: ut gloriae, diuitiarum, similibus rerum: alia autem non esse eiusmodi: Itemque eorum, quae nulla aestimatione digna essent, partim satis habere causa, quamobrem reciderentur, ut dolorem, morbum, sensuum amissionem, paupertatem, ignominiam, similia horum: partim non. Itemque hinc esse illud

a L. quia cognitones, compr.
 b L. delet propositionem, ad

c al. dilectum

d L. alia neutrum: quae autem aestimanda essent, &c.
 e L. vacuitate, in gloria, diuitijs, simili lib. rebus talia autem &c.

se quasi finem, & ultimum, ita iacere talum, ut re-
 ctus assistat: qui ita talus erit iactus, ut cadat re-
 ctus, prepositum quiddam habebit ad finem: qui
 aliter, contra: neque tamen illa prepositio tali, ad
 5 eum, quæ dixi, finem pertinebit: sic ea, quæ sunt pre-
 posita, referuntur illa quidem ad finem: sed ad eius
 vim, naturamque nihil pertinent. Sequitur illa di-
 uisio, ut bonorum alia sint ad illud ultimum per-
 tinentia, (sic enim appello, quæ τελικὰ dicuntur:
 10 iam hoc ipsum instituamus, ut placuit, pluribus
 verbis dicere, quod vno non poterimus: ut res in-
 telligatur) alia autem efficientia, quæ Greci^a ποτικὰ
 alia utrumque. de pertinentibus, nihil est bonum,
 præter actiones honestas. de efficientibus, nihil
 15 præter amicum. Sed & pertinentem, & efficientem
 sapientiam volunt esse. nam quia sapientia est con-
 ueniens actio,^b est illo pertinenti genere, quod dixi.
 quod autem honestas actiones affert, et efficit, id effi-
 cētis dici potest. Hæc, quæ preposita dicimus partim
 20 sunt per se ipsa preposita, partim quod aliquid effi-
 ciunt,^d partim utrumque: per se, ut quidam habitus,
 oris, & vultus, ut status, ut motus: in quib. sunt et
 præponenda quædam, & reijcienda: alia ob eam rem
 præposita dicuntur, quod ex se aliquid efficiant, ut
 25 pecunia: alia autem ob utramque rem, ut integri sen-
 sus, ut bona valetudo. de bona autem fama (quæ n.
 appellat δὲ δόξαν, aptius est hoc loco bonam famam ap-
 pellare, quæ gloriam) Chrysippus quidem, & Dioge-
 nes, detracta utilitate, ne digitum quidem, eius, causa
 30 porrigendum esse dicebant. quibus ego vehemen-
 ter assentior. qui autem post eos fuerunt, cum Car-

a v. c. præca.
ca.

b L. est ex il-
lo pertinēt
genere, quod
d.

c L. quod au-
tē honestas
actiones aff.
& eff. ideo ef-
ficiens d. p.

d L. partim
ob utrumque.

neadem sustinere non possent, hanc, quam dixi, bonam famam, ipsam propter se præpositam, & sumendam esse dixerunt, esseq; hominis ingenui, & liberaliter educati, velle bene audire à parètibus, à propinquis, à bonis etiam viris, idque propter rem ipsam, non propter vsum: dicuntque, vt liberis consultum velimus, etiam si posthumi futuri sint, propter ipsos: sic futuræ post mortem famæ tamen esse propter rem, etiam detracto vsum, cõsulendum. Sed, cum, quod honestum sit, id solum bonum esse dicamus: consentaneum tamen est, fungi officio, cum id officium nec in bonis ponamus, nec in malis. est enim aliquid in his rebus probabile, & quidem ita, ²⁵ vt eius ratio ² reddi possit. Est autem officium, quod ita factum est, vt eius probabilis ratio reddi possit. ex quo intelligitur, officium medium quoddam esse, quod neque in bonis ponatur, neque in contrarijs. quoniamque in ijs rebus, quæ neque in virtutibus sunt, neque in vitijs, est tamen quiddam, quod vsui possit esse: tollendum id non est. Est autem eius generis actio quoque quaedam & quidem talis, vt ratio postulet agere aliquid, et facere, eorum. quod autem ratione ^b actum sit, id officium appellamus. Est igitur officium eius generis, quod nec in bonis ponatur, nec in contrarijs. ^c Atque perspicuum etiam illud est, in istis rebus medijs aliquid agere sapientem. iudicat igitur, cum agit, officium illud esse. quod quoniam numquam fallitur in iudicando, erit in medijs rebus officium: quod efficitur etiam hac conclusione rationis. Quoniam enim videmus esse quiddam, quod rectè factum

^a L. reddi possit. et igitur etiam probabilis facti ratio reddi possit. Est autem off. & ita v. c.

^b fort. actum, seu factum sit, id off.
^c fort. Ac perspicuum suam ill.

Etum appellemus, id autem est perfectum officium:
 a erit autem etiam inchoatum: ut, si iuste deposi-
 tum reddere, in recte factis sit: in officijs ponatur,
 depositum reddere: illo enim addiro, iuste,
 b facit recte factum: per se autem hoc ipsum, red-
 dere, in officio ponitur: quoniamque non dubium
 est, quin in ijs, quæ media dicimus, sit aliud su-
 mendum, aliud reiiciendum: quidquid ita fit, aut
 dicitur, communi officio continetur. ex quo intel-
 ligitur, quoniam se ipsos omnes natura diligunt,
 tam insipientem, quam sapientem, sumturum quæ
 secundum naturam sint, reiecturumque contra-
 ria. Ita est quoddam commune officium sapien-
 tis, & insipientis. ex quo efficitur, versari in
 c ijs, quæ media dicamus. Sed cum ab his omnia
 profiscantur officia, non sine causa dicitur, ad
 ea referri omnes nostras cogitationes: in his
 & excessum est vita, & in vita mansionem. in quo
 enim plura sunt, quæ secundum naturam sunt,
 huius officium est in vita manere: in quo autem
 aut sunt plura contraria, aut fore videntur, hu-
 ius officium est è vita excedere. ex quo apparet
 & sapientis esse aliquando officium, excedere
 è vita, cum beatus sit: & stulti, manere in vi-
 ta, cum sit miser. nam bonum illud, & malum,
 quod saepe iam dictum est, postea consequitur.
 prima autem illa naturæ, siue secunda, siue con-
 traria, sub iudicium sapientis, d & delectum,
 cadunt: est quæ illa subiecta quasi materia sapientie.
 itaque & manendi in vita, & migrandi ratio,
 omnibus ijs rebus, quas supra dixi, metienda.

a L. erit etiam inchoatum a

b L. sic recte factum:

e al Sed cum ab his medijs omnia profi.

d v.e. & dilectum cad.

L. n̄ neque
ijs, qui virtu
e fruunt ma
endū in vi
a neque ijs,
ui sine vir.
ce.

L. & s̄pe
officiū est sa
cient. al. vt
s̄pe officū
t sap.

L. 2. Is
an
u. h.

L. intelligi
ebet ex figu
a, membr.
v. c. possint
l. possunt,

26^a nam neque ijs, qui virtute retinetur in vita, ne
que ijs, qui sine virtute sunt, mors est oppetenda: b
vt sepe officium est sapientis, desciscere à vita, cum
sit beatissimus, si id opportunè facere possit, quod
est conuenienter natura viuere. sic enim censent, 5
opportunitatis esse beatè viuere. itaque à sapien
tia præcipitur, se ipsam, si iusserit, sapiens vt relin
quat. Quamobrem cum vitiorum ista vis non sit,
vt causam afferant mortis voluntariæ: perspicuum
est, etiam stultorum, qui iudem miseri sint, officium 10
esse, manere in vita. si sint in maiore parte ea
rum rerum, quas secundum naturā esse dicimus. Et
quoniam excedens è vita, & manens, æquè miser
est: nec diurnitas magis ei vitā fugiendam facit:
non sine causa dicitur, ijs, qui pluribus naturalibus 15
frui possint, esse in vita manendum. Pertinere au
tem ad rem arbitrantur, intelligi natura fieri, vt
liberi à parentibus amentur. à quo initio profe
ctam communem humani generis societatem perse
quimur. quod primum intelligi debet figura mem
bris que corporum: quæ ipsa declarant procreandi 20
à natura habitam esse rationem. Neque verò hæc
inter se congruere possent, vt natura & procrea
ri vellet, & diligi procreatos non curaret. Atque
etiam in bestijs vis naturæ inspicere potest: quarum 25
in fetu, & educatione laborem cum cernimus, na
tura ipsius vocem videmur audire. Quare vt per
spicuum est, natura nos à dolore abhorre: sic ap
pâret, à natura ipsa impelli, vt eos, quos genueri
mus, amemus. Ex hoc nascitur, vt etiā cõmunis ho
minū inter homines naturalis sit commendatio, vt 30
oporteat

oporteat hominem ab homine ob id ipsum, quod homo sit, non alienum videri. ut enim in membris alia sunt, tanquam sibi nata, ut oculi, ut aures: alia etiam ceterorum, membrorum usum adiuuant, ut crura, ut manus: sic immanes quaedam bestiae sibi solum natae sunt: at illa, ^a quae in concha patula pinna dicitur: isque qui enat è concha qui, quod eam custodiat pinnoteres vocatur, in eamque cum se recepit, includitur, ut videatur mouisse, ut caueret: itemque formicae, apes, ciconiae, aliorum etiam causa quaedam faciunt. multo magis haec coniunctio est hominis. itaque natura sumus apti ad cœtus, concilia, ciuitates. Mundum autem censent regi numine deorum, eumque esse quasi communem urbem, et ciuitatem hominum, et deorum: ^b & vnumquemque nostrum, eius mundi esse partem. ex quo illud natura consequitur, ut communem vtilitatem nostrae anteponamus. ut enim leges omnium salutem, singulorum saluti anteponunt: sic vir bonus, & sapiens, & legibus parens, & ciuilibus officij non ignarus, vtilitati omnium plus, quam vnus alicuius, aut suae consulit. nec magis vituperandus est, proditor patriae, quam communis vtilitatis, aut salutis desertor, propter suam vtilitatem, aut salutem. ex quo fit, ut laudandus sit is, qui mortem oppet at pro rep. qui doceat, carior esse patriam nobis, quam nosmetipsos. quoniamque illa vox inhumana, & scelerata ducitur, eorum, qui negant se recusare, quo minus, ipsis mortuis, terrarum omnium deflagratio consequatur: ^b quod vulgari quodam versu Græco, pronuntiari solet.

a fort. quæ in conchis patula p.

a Εμὲ θάρσθαι
θεοῦ γὰρ με-
χάρτα πρὸς

certè verum est, etiam ijs, qui aliquando futuri
 sint, esse propter ipsos consulendum. Ex hac animo
 rum affectione testamenta, commendationesque
 morientium nate sunt. quòdque nemo in solitudine
 vitam agere velit, ne cum infinita quidem volup- 5
 tatum abundantia, facile intelligitur, nos ad con-
 iunctionem, congregationemque hominum, & ad
 naturalem communitatem esse natos. impellimur
 autem natura, vt prodesse velimus quampluri-
 mis, in primis que docendo, rationibusque prudenti- 10
 tiæ tradendis. Itaque non facile est inuenire, qui,
 quod sciat ipse, non tradat alteri. Ita non solum
 ad discendum propensi sumus, verumetiam ad do-
 cendum. Atque vt tauris natura datum est,
 vt pro vitulis contra leones summa vi, impetu- 15
 que contendant: sic ij, qui valent opibus, atque
 id facere possunt, vt de Hercule, & Libero accepi-
 mus, ad seruandum genus hominum natura in-
 citantur. Atque etiam, Iouem cum optimum &
 maximum dicimus, cumque eundem salutarem, 20
 hospitalem, a stator em: hoc intelligi volumus, salu-
 tem hominum in eius esse tutela. Minime autem
 conuenit, cum ipsi inter nos abiecti, neglectique
 simus, postulare, vt dijs immortalibus b cari si-
 mus, & ab his diligamur. quemadmodum igitur 25
 membris vtimur potius, quam didicimus, cuius ea
 vtilitatis causa habeamus: sic inter nos natura
 ad ciuilem communitatem coniuncti, & consocia-
 ti sumus, quod ni ita se haberet, nec iustitiæ vllus
 esset, uel bonitati locus. Et quo modo hominum in- 30
 ter homines iuris esse vincula putant, sic homini
 nihil

al. hospita-
orem:

fort. curz
imus,

nihil iuris esse cum bestijs. præclare enim Crisippus, cetera nata esse hominum causa, & deorum; 27 eos autem, communitatis, & societatis suæ, ut bestijs homines uti ad utilitatem suam possint sine iniuria. quoniamque ea natura esset hominis, 2 ut cum genere humano quasi civile ius intercederet: qui id conseruaret, eum iustum; 28 b qui vi ageret, iniustum fore. sed, quemadmodum, theatrum cum commune sit, rectè tamen dici potest, eius esse eum locum, quem quisque occuparit: sic in vrbe, mundoque communi non aduersatur ius, quo minus suum quidque cuiusque sit. cum autem ad tuendos, conseruandòsque homines hominem natum esse videmus: consentaneum est, 3 huic naturæ, ut sapiens velit gerere, & administrare rempublicam: atque, ut è natura viuat, vxo rem adiungere, c & velle ex ea liberos procreare. Ne amores quidem d sanctos, à sapiente alienos esse arbitrantur. Cynicorum autem rationem, atque vitam alij cadere in sapientem dicunt, si quis eiusmodi fortè casus inciderit, ut id faciendum sit: alij nullo modo. Ut verò conseruetur omnis homini erga hominem societas, coniunctio, caritas: & emolumenta, et detrimenta, quæ e δφελήματα, & βλάμματα appellant, communia esse voluerunt: quorum altera profunt, nocent altera. nec solùm ea communia, verùm etiam paria esse dixerunt. incommoda autem, & commoda (i ita δυχρήματα, & δισχρήματα appello) communia esse voluerunt, paria noluerunt. illa enim, quæ profunt, aut quæ nocent, aut bona sunt, aut mala: quæ

a L. ut ei cum genere h.
b L. qui migraret, iniustum f.

c L. & ex ea liberos procreare.
d al. castos

e v. e. opholemata, & blammata

f v. e. ita eu-chrestemata & dyschrestemata app.

sint paria necesse est. commoda autem, aut incom-
 moda in eo genere sunt, quæ præposita & reiecta
 dicimus. ea possunt paria, non esse: ²² sed emo-
 lumenta, communia esse dicuntur. rectè autem
 facta, & peccata, non habentur communia. Ami-
 citiam autem adhibendam esse censent, quia sit ^b
 ex eo genere, quæ profunt. quamquam autem in
 amicitia alij dicant, æquè caram esse sapienti ra-
 tionem amici, ac suam: alij autem sibi cuiq. cariorè
 suam, tamen hi quoque posteriores fatentur, alie-
 num esse à iustitia, ad quam nati esse videamur,
 detrabere quid de aliquo, quod sibi assumat. mini-
 mè verò probatur huic disciplina, de qua loquor,
 aut amicitiam, aut iustitiã propter vtilitates ascisci,
 aut probari. eadem enim ^c voluptates poterūt
 eas labefactare, atq. pervertere. etenim nec iusti-
 tia, nec amicitia esse omnino poterunt, nisi ipsa per
 se expetantur. ius autem, quod ita dici, appellariq.
 possit, ^d id esse naturam: alienumque esse à sapien-
 te non modò iniuriam ^e cui facere, verùm etiam
 nocere. nec verò rectum est cum amicis, aut bene
 meritis consociare, aut coniungere iniuriam: gra-
 vissimèque, et verissimè defenditur, numquam æqui-
 tatem ab vtilitate posse seiungi: &, quidquid æ-
 quum, iustumque esset, id etiam honestum: vicissim-
 que, quidquid esset honestum, id iustum etiam, at-
 que æquum fore. Ad easque virtutes, de quibus di-
 sputatum est, dialecticam etiam adiungunt, & phy-
 sicam, eas que ambas virtutum nomine appellant:
 alteram, quòd habeat rationem, necui falso as-
 sentiamur, nève vniquam captiosa probabilitate
 falla-

a L. sed communia esse d.

b L. ex eord. genere. q.

c L. vtilitates

d L. id esse naturam: alienumque e fort. cuiquam f.

fallamur, eaq., quæ de bonis, & malis diceremus, ut tenere, tuerique possimus. nam sine hac arte quemuis arbitramur à vero abduci, fallique posse. rectè igitur, si omnibus in rebus temeritas, ignoratioque vitiosa est, ab his ea, quæ tollit hæc, virtus nominata est. Physicæ quoque non sine causa tributus idem est honos: propterea quod qui conuenienter naturæ victurus sit, ^a ei & proficiscendum est ab omni mundo, & ab eius procuratione. nec

10 verò potest quisquam de bonis, & malis verè iudicare, nisi omni cognita ratione naturæ, & vitæ, etiam deorum, & utrùm conueniat, necne, natura hominis cum vniuersa: quæq., sunt vetera præcepta sapientium, qui iubent ^b tempori parère, & sequi deum, & se noscere, & nihil nimis. Hæc sine physicis quam vim habeant (& habet maximam) videre nemo potest. Atque etiam ad iustitiam colendam; ad tuendas amicitias, & reliquas caritates quid natura valeat, hæc vna cognitio potest tradere. ³¹ Nec verò pietas ^c aduersus deos, nec quanta his gratia debeat, sine explicatione naturæ intelligi potest. Sed iã sentio me esse longius prouectum, quàm proposita ratio postularet. verùm admirabilis compositio disciplina, incredibilisque rerum traxit ordo. quæ, per Deos immortales, nonne miraris? quid enim aut in natura, qua nihil est aptius, nihil ^d descriptius, aut in operibus manu factis tã compositum, tãmq. compactum, & coagmentatũ inueniri potest? quid posterius priori non conuenit? quid sequitur, quod non respondeat superiori? quid non sic aliud ex alio necitur, vt

30 non,

a L. ti proficiscendum est

b κατὰ τὴν
θεοῦ ἰσχυρίαν
ὁσὶν αὐτῶν
μὴ εἶναι ἀγνοῦν.

c L. adnossum

d al. disertius,

non, si vllam litteram moueris, labent omnia?
 nec tamen quidquam est, quod moueri possit.
 quàm grauis verò, quàm magnifica, quàm con-
 stans conficitur persona sapientis? qui, cùm ratio
 docuerit, quod honestum esset, id esse solum bonũ, 5
 semper sit necesse est beatus, verèque omnia ista
 nomina possideat, quæ irrideri ab imperitis solent.
 rectius enim appellabitur rex, quàm Tarquinius,
 qui nec se, nec suos regere potuit: rectius magister
 populi, (is enim est dictator) quàm Sylla, qui triũ 10
 pestiferorum vitiorum, luxuria, auaritia, crudeli-
 tatis magister fuit: rectius diues, quàm Crassus,
 qui nisi eguisset, nunquam Euphratem nulla belli
 causa transire voluisset. rectè eius omnia dicentur,
 qui scit vt i solus omnibus. rectè etiam pulcher ap 15
 pellabitur: animi enim lineamenta, sunt pulciora,
 quàm corporis: rectè solus liber, nec dominationi
 cuiusquam parens, neque obediens cupiditati: re-
 ctè inuictus, cuius etiam si corpus constringatur,
 animo tamen vincula iniici nulla possint; neque ex 20
 spectet vllum tempus ætatis, vt tum denique iudi-
 cetur, beatusne fuerit, cùm extremum vitæ diem
 morte confecerit: quod ille vnus è septem sapien-
 tibus non sapienter Cræsum monuit. nam si beatus
 vniquam fuisset, beatam vitam vsque ad illum d 25
 Cyro exstructum rogam protulisset. quod si ita est,
 vt neque quisquam, nisi bonus vir, & omnes boni
 beati sint: quid philosophia magis colendum, aut
 quid est virtute diuinius?

a fort. quod
 ille vnus è se-
 ptem non sa-
 pienter Cr.

- 1 DVLGEDI NEM corporis titiuantem. ex eãue natam lxx.) Sic emendauit ex auctoritate librorum manuscriptorum. quod & olim Riuro in mentem video veniss.
- 2 causam difficilem repellunt) fortasse legendũ, refellunt, quãquam hæc lectio potest.
- 3 plurima nouarunt) sic legendum, vt edendum curauit: quod quidem primũ non longè abest à lectione vulgata, nominaue rũt. deinde reperitur integra in codice Mémiano, & Cuiatiano.
- 4 de rebus non peruulgatis) codex Cuiatianus habet, non peruulgatis.
- 5 qui tum in philosophia &c.) lego, qui cũ in omni philosophia. &c.
- 6 quasi heluo librorum) codex Cuiatianus habet, heluaris libris: planè mendosè quis neget: sed quid si dicamus hinc videri legẽdum. heluari libros videbatur?
- 7 Quòd cũ accidisset, vt alter alterum, &c.) videtur hoc quibusdam mendosum, aut certè inusitatè dictum. mihi verò non viderur. Nam, Quòd, hĩc positum pro, sed, seu, autem, vt in, quòd si. Sic apud Lueret. lib. 1. Quòd nunc æterno quia constat semine quæque: vbi libri vulgati habent, Vt nunc, &c.
- 8 sed resideamus &c.) libri manuscrip. habent, sed, residamus: & paullo post, Aristotelios, pro quo vulgati hẽnt, Aristotelicos.
- 9 ceteras philosophorum disciplinas, omnino aliam magis, aliã minũs, &c.) sic edendum curauit, libris omnib. inuitis: qui sic habent, ceteræ philosophorum disciplinæ, omnino alia magis, alia minũs, sed tamen omnes, &c. planè mendosè quis non videt? Di ei enim Latine nõ potest, arbitror ceteras philosoph. disciplinas &c. nihil adiuuare, &c. Itaque vel committendum, vt Cicero solẽcè locutus sit, quod est incredibile: aut sic, vt edidi. legendum. Paucis post verbis, quis non videt, hanc lectionem esse mancã, & laecerã, quæ rem vllam virtutis expertem, aut in bonis, aut in malis numerent, &c. quamuis omnes libri sic habeant? Itaque sic edidi, & omnino sic legendum, quæ rem vllam aut virtutis expertem in bonis: aut turpitudinis, seu, aut vitij, in malis numerent, &c.
- 10 id solum bonum esse, quod honestum sit, nullo modo, &c.) hĩc quoque videtur aliquid deesse. Itaque sic fortasse legendum, & quod deest, ita supplendum: id solum bonum esse quod honestum sit: id solum malum, quod turpe: nullo modo prob. &c.
- 11 rerum nomina nouarum noua videbantur) secutus sum in hoc loco restituendo P. Manutij coniecturam: quæ ita certa est, vt, si scripti codices omnes eam refellerent, nihilo minũs probãda videretur. Nunc, cũ eam nonnulli codices adiuuent, nemini dubium esse debet, quin sic hæc vera scriptura.
- 12 atque cogitatione & rãione collegit) sic legendum, vt edidi

mus, cogitatione, & ratione coll & vt habent libri veteres, non vt vulgati, cognitione, & ratione coll.

13 ne quis sequi existimet, vt sint duo vlt. bon. &c.) sic planè habent omnes nostri libri veteres. quos quamobrem non sequeter causa nulla visa est. vulgata autem lectio, ne quis sic existimet, vt sint duo vltima bonorum, ferri non potest. Quodd autem sic olim edidimus, ne quis sic existimet, boni duo vltima bonorum &c. coniectura ducti, id feceramus, cum & vulgatam lectionem ineptam esse videremus, & antiquam parum attentè considerassemus.

14 Vt enim, si cui sit profutum, collimare hastam aliquo &c.) locus est valde corruptus, & perturbatus: quem conatus sum, verbis in suum ordinem restituis, emendare. Omnino hoc assecutus sum, vt, eum vsu recepta lectio, sit inexplicabilis, neque ex ea probabilis vlla sententia exprimi possit: ex hac nostra emendatione sententia superioribus maxime consentanea elici queat: nequidquam de meo sit additum, sed tantum ordo verborum, qui perturbatus erat, restitutus. De verbo collimandi autem, quia videretur quosdam doctos existimare, collineare potius esse scribendum, quam collimate: vereor, ne aliud sit collimare, aliud collineare. & collimare quidem sit limis oculis aliquid intueri: collineare verò, recta linea telum aliquod aliquo dirigere. Itaque in libro secundo de diuinatione putem sic legendum, quis est, qui totum diem iaculans, non aliquando collineet? non, vt vulgo, non aliquando collimet? & contra hic rectè legi arbitror, collimet. & collimare hastam. Verum tamen iudicet eruditiores. nã, collineare, mihi suspectum est.

15 tota conuersa est) Sic habent omnes libri, & manuscri. & vulgati: à quibus discedendum esse non puto. quidam tamen legi volunt, tota versa est.

16 qui maneam fore put.) Aristoteles, & peripatetici, qui summum bonum esse dixerunt, virtute adhibita, trui primis à natura datis: Calipho, qui voluptatem ad virtutem adiunxit: Diodorus, qui ad virtutem addidit vacuitatem doloris. Profert autem hunc locum Nonius, & maneam, interpretatur, debilem.

17 ob eamque rem trium earum rerum, quas supra dixi, singulis singulas app. Sic habent omnes libri veteres, hoc vno à vulgatis discrepantes, quod hi habent, singulas singulis: illi ordine conuerso, singulis singulas. Sententia autem plana est. hoc enim significat Cicero, & quia tres illi virtutem sine aliqua accessione maneam ac debilem fore putauerunt. si circò singulas trium illarum rerum, nempe vel prima naturæ, vel voluptatem, vel vacuitatem doloris addiderunt singulis suis finibus, nempe virtuti. Sed, ne mentiar, videtur insolens locutio, addiderunt singulas res singulis, cum singulæ res, quæ adduntur, tres sunt: ea res autem, ad quam fit accessio, vna est, & simplex, videlicet virtus. Quare facilius adducor, vt assentiar Petro Fabro Aruerni, qui ceterum legendum, singulas singulis add. quam eius coniecturam eo

libentius probo, quod libri veteres habent, singulis singulas, ut dixi, non ut recentiores, singulas singulis. Credibile est enim scriptorē librariorum, singulis singulas, scripsisse pro, singuli singulas non in usitate. nam sæpe litterā, à qua vox, sequens iniuū capiebat, addebāt vltimæ syllabæ vocis antecederētis, ut hīc s, additū est voci, singulis, propterea quod vox, singulas, hēt eandē in principio litterā: & contra interdū omittēbāt, ut aliās ostēdimus. Præterea si legamus singuli, & sentētia erit planior, & explicatio facilior. singuli enim intelligētur Aristoteles seu Peripatetici, Callipho, Diodoros, qui virtuti res singulas ex illis tribus addiderunt. sic igitur legendum arbitror, singuli singulas addiderunt: &c.

18 Id autem sequens illud, quod prodesset) post vocem, sequēs, tolle distinctionis notam, sequens illud autem, idest, quod sequitur bonum. Omnino locus est obscurus, atque impeditus. hoc autem dissimilitudinis in libris manuscr. reperi, quod habēt, id autem sequens illud etiam, quod prod. Ego velim sic legi, Sequēs autem illud, etiam id, quod prodesset, &c.

19 maximē tū his Stoicis &c.) omnes libri veteres, & recentiores habent. maximē tamen his Stoicis, &c. Sed puto à Cicerone scriptum esse. maximē tamē his, qui nihil aliud &c. vocem, Stoicis, natā esse ex interpretatione, cum aliquis è regione, ita scripsisset, Stoicis.

20 & istam maximē propter limatam, &c.) sic habent omnes nostri libri manuscripti: quos sequor, potius, quam vulgatos, qui habent, & ista maximē propter &c. planior autem esset lectio, si ita legeretur, & maximē propter istam limatam. &c. atque hoc modo fortasse est legendum.

21 nullis definitionibus vtuntur: qui dicunt &c.) Prouocabulo, apphi, quod erat post verbum, vtuntur, deleui, ut inane & superua caueam.

22 quā illorum ratione, qui &c.) sic legēdum est, ut, vel libris omnibus inuitis. Sic autem loquitur infra, non longē. Itaque cōsentaneū est his, quæ dicta sunt, ratione illorū, qui illū bonorū finem, quod appellamus exiretum, &c. crescere putāt posse, &c. Atque hanc meam emendationem libri ver. adiuuant. Qui autē vulgatam lectionē, quam illa eorum ratio, vtuntur, nihil vident.

23 Eorum autem, qui dolorem &c.) nihil equidem hic mutare ausim: sed tamen non dissimularim lectori, me suspicari sic à Cicerone scriptum esse, Eorum autem, qui dolorem in malis non habent, ratione certē cogi, uti in omnibus tormentis conseruetur beata vita sapientit) ut scilicet hæc verba pendeant ab illo capite, An verò certius quidquam potest esse, quā &c. cogi autem interpretor hoc loco, ut sæpe alibi vsurpat, colligi, concludi, effici, &c.

24 quia cognitiones, comprehensionēsque rerum, &c.) Sic restitui, libris omnibus reclamantibus, qui habent, cogitationes, cōpr. planē mēdosē: sed paullo post ijs ducib. atque auctoribus: delectis præpositione, ad, appetationes mouent, excudendum curavi.

25 vt eius ratio reddi possit ergo, vt etiam probabilis facti ratio reddi possit. Est autem off. &c.) Hoc totum, ergo, vt etiam prob. facti rat. reddi poss. quod deerat in libris impressis, ego repertum in omnibus nostris manuscr. restitui. non celabo lectorem tamé, in libris veteribus scriptum esse, probabiliter facti ratio reddi possit.

26 nam neque ijs, qui virtute fruuntur, manédum in vita: &c.) deerat bic aliquot verba, quæ scriptor librarius errans præterierat. ea nos ex alijs locis, in quibus eadé disputantur, restituumus.

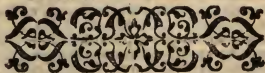
27 eos autem communitatis & societatis suæ, vt bestijs honi.) legendum videtur, homines autem communitatis & societatis suæ, vt bestijs vt ad utilitatem, &c. quamquam nihil muto.

28 qui migraret, iniustum fore) Sic legendum iam verò, migraret, hoc loco, id est, transiliret *παρὰ βαίη*. sic offic. I. quæq. pertinent ad veritatem, & ad fidem, ea migrare interdum, & non seruari sit iustum. sic vtitur eodem verbo lib. I. de diuinatione. Ne quis autem me putet ita meo arbitratu, & pro meo iure edidisse sicut edidi, habent omnes libri veteres. Itaque vulgata scriptura, qui vi ageret, reiicienda est.

29 sed communia esse dicuntur) has duas voces, emolumenta & detrimenta, vt habebat prima nostra editio, vel solam vocé, emolumenta, delendam censeo. Repetenda enim & subintelligenda ex superioribus, comoda & incommoda.

30 qui iubent tempori parére) Sic omnes habent libri veteres, neque video quam obrem quidquam sit mutandum. Expressit enim quod Græci dicunt, *καὶ τὸ πείθεσθαι πρὸς ἀρχαίς*, id est tempori parére. P. Victorius tamen putat legendum, parcere: quod iudem Græci dicunt *χρῆναι πείθεσθαι*.

31 Nec verò pietas aduersus deos &c.) sic habent omnes libri & veteres, & recentiores. sed Nonius in voce, aduersum, legit, aduersum deos: & hunc totum locum profert.

255
M. TVLL. CICERONIS,
DE FINIBVS BONORVM
& malorum,

LIBER IIII.

VAE cùm dixisset, finem ille.
ego autem, ^a ne tu, inquam, Ca-
to, ista exposuisti tam multa me-
moriter, tam obscura dilucidè.
itaque aut omittamus cōtra om-
nino velle aliquid, aut spatium

a v. c. ne tu,

sumamus ad cogitandum. ^b tum enim diligenter,

b L. t. enim dilig.

c L. tam accuratè nō m.

15 etsi minùs verè, (nam nondum id quidem audeo di-
cere) sed tamen^c accuratè non modò fundatam, ve-
rùm etiam exstructam disciplinam¹ non est faci-

lè perdiscere. Tum ille, ain tandem, inquit, cùm ego
te hac noua lege videam eodem die accusatori

20 respōdere, & tribus horis perorare, in hac me cau-
sa tempus dilaturum putas? qua tamen à te age-
tur² non melior, quàm illæ sunt, quas interdum

obtines. Quare istam quoque aggredere, tractatã
præsertim & ab alijs, & à te ipso sæpe, vt tibi dees

3) se non possit oratio. Tum ego, Non mehercule so-
leo temere contra Stoicos: non quo illis admodum

assentiar: sed pudore impediō: ita multa dicunt,
qua vix intelligam. Obscura, inquit, quadam esse

confiteor: nec tamen ab illis ita dicuntur de indu-
stria; sed inest in rebus ipsis obscuritas. Cur igitur

40 easdem res, inquam, Peripateticis dicentibus, ver-

bum

bum nullum est, quod non intelligatur? Easdemne
 res, inquit? an parum differui, non verbis Stoicos
 à Peripateticis, sed vniuersare, & tota sententia
 dissentire? Atqui, inquam, Cato, si istud obtinue-
 ris, traducas me ad te, totum licebit. Putabam
 equidem satis, inquit, me dixisse. quare ad ea pri-
 mum, si videtur. sin aliud quid voles, postea. ^a Im-
 mò isto quidem, inquam, loco, nisi iniquum postu-
 lo, respōde arbitrato meo. Ut placet, inquit. ³ etsi
^b illud erat aptius, æquum cuique concedere. Exi- 10
 stimo, inquam, Cato, veteres illos Platonis audito-
 res, Speusippum, Aristotelem, Xenocratem: dein-
 de eorum, Polemonem, Theophrastum, satis & co-
 piosè, & eleganter habuisse constitutam discipli-
 nam, vt non esset causa Zenoni, cūm Polemonem 15
 audisset, cur & ab eo ipso & à superioribus disside-
 ret. quorum fuit hæc institutio. in qua animaduer-
 tas velim, quid putes mutandum, nec exspectes,
 dum ad omnia dicam, quæ à te dicta sunt. vniuersa
 enim illorum ratione cum tota vestra confligendū 20
 puto. qui cūm viderent, nos ita esse natos, vt &
 communiter ad eas virtutes apti essemus, quæ no-
 tæ, illustrésque sunt, iustitiam dico, temperantiam,
 ceterasque generis eiusdem: quæ omnes similes ar-
 tium reliquarum, ⁴ materia tantūm ad meliorem 25
 partem, & tractatione differunt: easque ipsas vir-
 tutes viderent nos ^c magnificentius appetere, &
 ardentius, habere etiam insitam quandam, vel po-
 tius innatam cupiditatem scientiæ, natosque esse
 ad congregationem hominum, & ad societatem, 30
 communitatēque generis humani, eaque in ma-

^a L. Immo
 isti quidem,
 inquam, lo-
 co, nisi iniq.
 post. respon-
 debo arb.

^b L. illud:
 erat æquius,
 suum cuiq.
 concc.

^c al. cupidus
 al. cupien-
 tius

ximis ingenijs maximè elucere: totã philosophiã
 treis in parteis diuiserunt. quam partitionem à Ze
 none retentam esse videmus. quarum cùm vna sit,
 qua mores ^a conformari putantur. differo eam par
 tem, quæ quasi stirps est huius quæstionis: qui sit
 enim finis bonorum, mox: hoc loco tantum dico, à
 veteribus Peripateticis, Academicisque, quæ re
 consentientes, vocabulis differebant, eum locum,
 quem ciuilem rectè appellaturi videmur, Græcè
 10 ^{πολιτικός} grauiter, & copiosè esse tractatum. quàm
 multa illi de rep. scripserunt? quàm multa de legi
 bus? quàm multa non solùm præcepta in artibus;
 sed etiam exempla in orationibus bene dicendi re
 liquerunt? primùm enim ipsa illa, quæ subtiliter dis
 15 serenda erant, politè, aptèque dixerunt, cùm defi
 nientes, tum partientes: vt vestri etiam: sed vos
 squalidiùs: illorum, vides, quàm niteat oratio. dein
 de ea, quæ requirebant orationè ornatam, & gra
 uem, quàm magnificè sunt dicta ab illis? quàm splè
 20 didè? de iustitia, de fortitudine, de amicitia, de æta
 te degenda, de philosophia, de capeßenda rep. de
 temperantia, ^b de fortitueine ^c hominum,
 * de spinis vellentium, vt
 Stoici, nec ossa nudantium, sed eorum, qui grandia
 ornatè vellent, enucleatè minora dicere. Itaque
 25 quæ sunt eorum consolationes? quæ cohortationes?
 quæ etiam monita, & consilia, scripta ad summos
 viros? erat enim apud eos, vt est rerum ipsarum
 natura, sic dicendi exercitatio, duplex. nam quid
 30 quid queritur, id habet aut generis ipsius sine per
 sonis, temporibusque, aut ijs adiunctis, facti, aut in

a o. v. c. con
 firmati put.
 non pl.

a L. de magni
 tudine ani
 mi, de socie
 tate generis
 humani: quæ
 erat hominũ
 non spinas
 vellentium,
 vt St.

ris, aut nominis controuersiam. ergo in utroque
 exercebantur: eaque disciplina effecit tantam illo-
 rum utroque in genere dicendi copiam. Totum ge-
 nus hoc & Zeno & ab eo qui sunt, aut non potue-
 runt, aut noluerunt, certè reliquerunt. Quamquã
 scripsit artem rhetoricam Cleanthes, Chrisippus
 etiam, sed sic, ut, si quis obmutescere concupierit,
 nihil aliud legere debeat. itaque vides, quo modo
 loquantur. noua verba fingunt: deserunt vsitata.
 At quanta conantur? mundum hunc omnem, oppi-
 dum esse nostrum. Incendit igitur eos, qui audiunt.
 vides, quantam rem^a agas: ut, Circeijs qui habi-
 tet, totum hunc mundum, suum municipium esse
 existimet.^b Quid ille incendat? restinguet citiùs, si
 ardentem acceperit. Ista ipsa, quæ tu breuiter, re-
 gem, dictatorem, diuitem solum esse sapientem, à
 te quidem aptè, ac rotundè:^c quippe: habes enim à
 rhetoribus. illorum verò ista ipsa quàm exilia de
 virtutis vi? quam tantam volunt esse, ut beatam
 per se efficere possit. pungunt, quasi aculeis, inter-
 rogatiunculis angustis. quibus etiam qui assentiun-
 tur, nihil commutantur animo, & ydem abeunt,
 qui venerant: res enim fortasse veræ, certè graues
 non ita tractantur, ut debent, sed aliquanto minu-
 tiùs. Sequitur differendi ratio, cognitioque natu-
 ræ. nam de summo bono mox, ut dixi, videbimus,
 & ad id explicandum disputationem omnem con-
 feremus. In ijs igitur partibus duabus nihil erat,
 quod Zeno commutare gestiret. res enim præclare
 se habent, & quidem in utraque parte. quid enim
 ab antiquis ex eo genere, quod ad differendum va-
 let,

^a al. agat:

^b al. quid? il-
 le incendat?

^c forr. quip-
 pim? habes c.

5

10

15

20

25

30

let,

let, pratermissum est? qui & definiuerunt plurima:
 & definiendi arteis reliquerunt: quòd q. est defi-
 nitioni adiunctum, vt res in parteis diuidatur, id
 & sit ab illis, &, quemadmodũ fieri oporteat, tra-
 5 ditur. item de contrarijs: à quibus ad genera, for-
 masque generum deuenerunt. Iam argumenti, ra-
 tione conclusi, caput esse faciunt ea, quæ perspicua
 dicunt: deinde ordinem sequuntur: tum, quid verũ
 sit in singulis; extrema conclusio est. Quanta autẽ
 10 ab illis varietas argumentorum, ratione conclu-
 dentium, ^a eorũmq. cum captiosis interrogationi-
 bus dissimilitudo? quid, quòd pluribus locis quasi
 denuntiant, vt neque sensuum fidem sine ratione,
 nec rationes sine sensibus exquiramus, ^b atque vt
 15 eorum alterũ ab altero separemus? Quid? ea, quæ
 dialectici nunc tradunt, & docent, nõnne ab illis
 instituta sunt, & inuenta? de quibus etsi à Chrysi-
 po maximè est elaboratum, tamen à Zenone mi-
 nùs multo, quàm ab antiquis. ab hoc autem quæ-
 20 dam ^c non meliùs, quàm veteres: quædam omni-
 no relicta. cùmq. duæ sint artes, quibus perfectè
 ratio, & oratio compleatur, vna inueniendi, alte-
 ra differendi: hanc posteriorem & Stoici, & Peri-
 patetici, priorem autem illi egregiè tradiderunt:
 25 hi omnino ne attigerunt quidem. nam è quibus lo-
 cis, quasi thesauris, argumenta depromerentur,
 vestri ne suspicati quidem sunt: superiores autem
^c artificio, & via tradiderunt. quæ quidem res effi-
 cit, ne necesse sit, iisdem de rebus semper quasi di-
 30 ctata decantare, neque à commentariolis suis dis-
 scedere. nam qui sciet, vbi quid que positũ sit, quaq.

a al. eorũmq.
 à captiosis

b L. atque vt
 eorum alte-
 rum ab alte-
 ro ne separe-
 mus?

c fort. artifi-
 cium, & viã
 tradiderunt.

eò veniat, is, etiam si quid obrutum erit, poterit
 eruere, semperque esse in disputando suus. Quòd etsi
 ingenijs magnis præditi quidam dicendi copiã sine
 ratione consequuntur: ars tamen, est dux certior,
 quàm natura. aliud est enim poetarum more ver-
 ba fundere, aliud ea, quæ dicas, ratione, & arte di-
 stinguere. Similia dici possunt de explicatione na-
 tura: qua hi vtuntur, & vestri: neque verò ob duas
 modò cãs, quòd Epicuro videtur, vt pellatur mor-
 tis, & religionis metus: ^a sed etiã modestiã quan-
 dã cognitio rerũ celestium affert ijs, qui videãt, quã
 ta sit etiã apud deos moderatio, quantus ordo: &
 magnitudinem animi, decorum opera, & facta cer-
 nentibus: iustitiam etiã, cum cognitum habeas,
 quòd sit summi rectoris, is domini numen, quòd cõ-
 silium, quæ voluntas. cuius ad naturam apta ra-
 tio. vera illa, & summa lex à philosophis dicitur.
 Inest in eadem explicatione natura, insatiabi-
 lis quædã cognoscendis rebus voluptas: in qua
 vna, confectis rebus necessarijs, vacui negotijs, ho-
 nestè, ac liberaliter possumus viuere. Ergo in hac
 ratione tota de maximis ferè rebus Stoici illos
 secuti sunt, vt & deos esse, & quatuor ex rebus
 oĩa constare diceret. Cum autè quæreretur res ad-
 modum difficilis, nũ quinta quædã natura videre
 tur esse, ex qua ratio, & intelligentia oriretur, in
 quo et de animis, cuius generis essent, quæreretur.
 Zeno id dixit esse ignem: nonnulla deinde aliter,
 sed ea pauca. de maxima autem re, eodem modo,
 diuina mente, atque natura mundum vniversum,
 atque eius maximas ^b partes administrari: ma-
 teriam

a fort. sed
 quòd & mo-
 destiam q.

al. partes
 l. partis

a L. apud
hos. xli.

teriam verò rerum, & copiam,^a apud eos, ex-
lem: apud illos vberriam reperiemus. quàm mul-
ta ab his conquisita, & collecta sunt de omnium
animantium genere, ortu, membris, atatibus?
5 quàm multa de rebus ijs, quæ gignuntur è terra?
quàm multa, quàmque de rebus varijs & cause,
cur quidque fiat, & demonstrationes, quemad-
modum quæque fiant? qua ex omni copia, pluri-
ma, & certissima argumenta sumuntur ad cuius-
10 que rei naturam explicandam. ergo adhuc, quan-
tum equidem intelligo, causa non videtur fuisse
mutandi nominis. non enim, si omnia non sequeba-
tur, iccirco non erat ortus illinc. Equidem etiã Epi-
curum in physicis quidem Democritum puto: pau-
ca mutat, vel plura sanè. at cum^b è plurimis eadẽ
15 dicit, tum certè de maximis. quod item cum vestri
faciant, non satis magnam tribuunt inuentoribus
gratiam; Sed hæc hætenus. Nunc videamus, quæ-
so, de summo bono, quod continet philosophiam,
20 ecquid tandem attulerit, quamobrem ab inuento-
ribus, tanquam à parentibus, dissentiret. Hoc igitur
loco, quamquam à te, Cato, diligenter est expli-
catus finis hic bonorum, qui continet philosophiam,
& qui à Stoicis, & quemadmodum diceretur:
25 tamen ego quoque exponam, vt perscribiamus,
si potuerimus, quidnam à Zenone noui sit allatum.
Cum enim superiores, è quibus planissimè Polemo,
SECUNDVM NATURAM VIVERE, sum-
mum bonum esse dixissent, his verbis significari
30 Stoici tria dicunt: vnum eiusmodi, viuere adhiben-
tem scientiam earum rerum, quæ natura ene-

b L. de pluri-
mis

nirent. hunc ipsum Zenonis aiunt finem esse declarantem illud, quod à te dictum est, CONVENIENTER NATURAE VIVERE. alterum significare^a idem, ut diceretur, officia omnia media, aut pleraque servantem, vivere. hoc sic expositum dissimile est superiori. illud enim rectum, quod *κατὰ φύσιν* dicebas contingit sapienti soli: hoc autem inchoati cuiusdam officij est, non perfecti: quod cadere in nonnullos insipientis potest. tertium autem, omnibus, aut maximis rebus ijs, QUAE SECUNDUM NATURAM SINT, fruente, vivere. Hoc non est positum in nostra actione. cõpletur enim & ex eo genere vitæ, quod virtute fruatur, & ex ijs rebus, quæ secundum naturam sunt, neque sunt in nostra potestate. Sed hoc summum bonum, quod certa significatione intelligitur, eaque vita, quæ ex summo bono degitur, quia coniuncta ei virtus est, in sapientem solum cadit: isque finis bonorum, ut ab ipsis Stoicis scriptum videmus, à Xenocrate, atque ab Aristotele constitutus est. itaq. ab his cõstitutio illa prima^b natura, à qua tu quoque ordiebare, his propè verbis exponitur. Omnis natura vult esse cõservatrix sui, ut & salva sit, & in genere cõservetur suo. ad hæc rem aiunt arteis quoque^c exquisitas, quæ naturam adiuvant: in quibus ea^d numeretur in primis, quæ est viuendi ars, ut tueatur quod à natura datum sit: quod desit, acquirat. ijdemque diuiserunt naturam hominis in animum, & corpus. cumque eorum^e unumquodque per se expetendum esse dixissent, virtutes quoque utriusque eorum per se expetendas esse dicebant,

^a cum

^a L. idem vt
^b diceretur.

^b L. naturæ,

^c L. requisitas,
^d L. numeratur

^e L. utrumq.

• cūm animum quadam infinita laude anteponerēt
 corpori, virtutes quoq. animi bonis corporis ante-
 ponebant. sed cūm sapientiam totius hominis cu-
 stodem & procuratricem esse vellent, quæ esset na-
 tura comes, & adiutrix: hoc sapientiæ munus esse
 dicebant, vt eum tueretur, qui constaret ex animo
 corpore: in vtroq. iuaret eum, atque contineret.
 atq. ita re primò simpliciter collocata, reliqua sub-
 tilius persequentes, corporis bona facilem quan-
 dam rationē habere censebāt. de animi bonis accu-
 ratiū exquirebant: in primisque reperiebant, in
 his inesse iustitiæ semina: primi q. ex omnibus phi-
 losophis à natura tributum esse docuerunt, vt ij,
 qui procreati essent, à procreatoribus amarentur,
 15 & id, quod temporum ordine antiquius est, vt con-
 iugia virorum, & vxorum, natura coniuncta
 esse dicerent: qua ex stirpe orirentur amicitia co-
 gnationum. atque ab his initiis profecti, omnium
 virtutum & originem, & progressionem persecu-
 ti sunt. ex quo magnitudo quoq. animi exsistebat,
 20 qua facile posset repugnari, obsistiq. fortunæ, quod
 maximæ res essent in potestate sapientis. varia
 tes autem, iniuriæque fortunæ, facile veterū phi-
 losophorum præceptis instituta vita superabat,
 25 Principijs autē à natura datis, amplitudines quæ-
 dam bonorum excitabantur, partim profectæ à
 contemplatione rerum occultiorum, quod erat in-
 situs menti cognitionis amor, ^b ex quo etiam ra-
 tionis, explicandi, differendique cupiditas conse-
 30 quebatur: quodq. hoc solum animal natum est pu-
 doris, ac verecundiæ particeps, appetensque con-

b L. ex quo
 etiam ratio-
 nis explican-
 dz, differi

iunctionum hominum, ac societatum, animad-
 uertensque in omnibus rebus, quas ageret, aut di-
 ceret, nequid ab eo fieret, nisi honestè, & decore:
 his initijs, vt antè dixi, tamquam seminibus, à na-
 tura datis temperantia, modestia, iustitia, & om- 5
 nis honestas perfectè absoluta est. Habes, inquam,
 Cato, formam eorum, de quibus loquor, philosopho-
 rum. qua exposita, scire cupio, quæ causa sit, cur Ze-
 no ab hac antiqua institutione descuerit: quid-
 nam horum ab eo non sit probatū. quòdne omnem 10
 naturam conseruatricē sui dixerit? an quòd omne
 animal ipsum sibi commendatū, 7^a vt se & saluū
 in suo genere, incolumeq; vellet? an, cū omnium
 artium finis is esset, b quid natura maximè quære-
 ret, idē statui debere de totius arte vita? an quòd 15
 cū animo constaremus, & corpore, & hac ipsa,
 & eorum virtutes per se esse sumendas? an verò
 displicuit ea, quæ tributa est animi virtutibus tā-
 ta præstantia? an quæ de prudentia, de cognitione
 rerum, de coniunctione generis humani, quæque 20
 ab eisdem de temperantia, de modestia, de ma-
 gnitudine animi, de omni honestate dicuntur?
 fatebuntur Stoici, hæc omnia dicta esse præcla-
 re. neque enim eam causam Zenoni desciscendi
 fuisse. alia quædam dicent: credo, magna an- 25
 tiquorum esse peccata, quæ ille veri inuestigan-
 di cupidus, nullo modo ferre potuerit. quid
 enim peruersius, quid intolerabilius, quid stul-
 tius, quàm bonam b valitudinem, quàm dolo-
 rum omnium vacuitatem, quàm integritatem
 oculorum, reliquorūque sensuum, ponere in
 bonis

a L. vt se sal-
 uū in suo g.
 b al. quem
 natura &c
 al. quod na-
 tura &c.

c v. e. valitu-
 dinem.

bonis potiùs, quàm dicere, nihil omnino inter eas
 res, iisque contrarias, interesse? ea enim omnia,
 quæ illi bona dicerent, praposita esse, non bona:
 itèmq; illa, quæ in corpore excelleret, stultè an-
 5 tiquos dixisse per se esse expetenda: & sumenda po-
 tiùs, quàm expetenda. eadèmq; de omni vi-
 ta, quæ in vna virtute consisteret: illam vitam,
 quæ etiam ceteris rebus, quæ essent secundum
 naturam, abundaret, magis expetendam non
 10 esse, sed magis sumendam: cùmque ipsa virtus
 efficiat ita beatam vitam, vt beator esse non pos-
 sit, tamen quadam deesse sapientibus tum, cùm
 sunt beatissimi: itaque eos id agere, vt à se dolo-
 res, morbos debilitates repellant. O magnam
 15 vim ingenij, causàmque iustam, cur noua existe-
 ret disciplina! Perge porrò. sequentur enim, quæ
 tu scientissimè complexus es, omnem insipientiam,
 & iniustitiam, alia vitia, similia esse, omniàque
 peccata esse paria, eosque, qui natura, doctrinàque
 20 longè ad virtutem processissent, nisi eam plenè con-
 secuti essent, summè esse miseros, neque inter eo-
 rum vitam, & improbissimorum, quidquam omni-
 no interesse: vt Plato, tantus ille vir, si sapiens
 non fuerit, nihilo meliùs, quam quiuis improbissi-
 25 mus, nec beatiùs vixerit. Hęc videlicet est cor-
 rectio philosophiæ veteris, & emendatio. quæ om-
 nina aditum habere nullum potest in urbem, in fo-
 rum, in curiam. quis enim ferre posset ita loquentē
 eum, qui se auctorem vitæ, grauitè, & sapienter
 30 agendæ, profiteretur, nomina rerum commutan-
 tem: cùmque idem sentiret, quod omnes, quibus
 rebus

a al. ita efficiat beat.

¶ L. ijs rebus
alia nomina
in p.

bal. exsulū,

e L. si Hanni
bal ad p.

d L. In sena-
tu. cū trium-
phum Attica
no decerne-
ret quid, de
eius virt.
e fort. nec fe-
licitas esse,
verè dici po-
test?

f L. in eo ni-
hil nouetur,
de ipf.

g L. alio mo-
do dicantur.
Quid enim
&c.

rebus eandem vim tribueret, ^a alia nomina impo-
nentem, verba modò mutantem, de opinionibus ni-
hil detrahentem? Patronusne causæ, in epilogo pro-
reo dicens, negaret esse malum ^b exsilium, publica-
tionem bonorum? hæc reijcienda esse, non fugien-
da? nec misericordem iudicem esse oportere? in con-
tione autem si loqueretur, ^c si Annibal ad portas
venisset, murumque iaculo traiecisset, negaret esse
in malis capi, venire, interfici, patriam amittere?
^d an, senatus cū triumphum Africano decerne-
ret, quid de eius virtute, aut felicitate posset dice-
re, si neque virtus in vlllo, nisi in sapiente, ^e nec feli-
citas verè dici potest? quæ est igitur ista philoso-
phia, quæ communi more in foro loquitur, in libel-
lo suo? præsertim cū, quod illi verbis suis signifi-
cent, ^f in eo nihil mouetur, de ipsis rebus nihil mu-
tetur, eadem res moneant, ^g alio modo. Quid enim
interest, diuitias, opes, valetudinem, bona dicas,
anne præposita, cū ille, qui ista bona dicit, nihilo
plus his tribuat, quàm tu, qui eadem illa præposita
nominas? Itaque homo in primis ingenuus, & gra-
uis, dignus illa familiaritate Scipionis, & Lelij,
Panætius, cū ad Qu. Tuberonem de dolore patien-
do scriberet: quod esse caput debebat, si probari
posset, numquam posuit, non esse malum dolorem:
sed quid esset, & quale, quantumque in eo inesset
alieni, deinde quæ ratio esset perferendi: cuius qui-
dem, quoniam Stoicus fuit, sententia, condemnata
mibi videtur esse immanitate ista verborum. Sed,
vt propius ad ea, Cato, accedā, quæ à te dicta sunt,
pressus agamus, eaque, quæ modò dixisti, cum ijs
confera-

conferamus, quæ tuis antepono. Quæ sunt igitur cõ-
 munita vobis cum antiquis, his vtamur, quasi con-
 cessis: quæ in controuersiam veniunt, de ijs, si pla-
 cet, differamus. Mihi verò, inquit, placet agi subti-
 liùs, & vt ipse dixisti, pressius. quæ enim adhuc
 protulisti, popularia sunt: ego autem à te eleganti-
 ora desidero. A mène tu, inquam? sed tamen eni-
 tar, & si minùs mihi multa occurrent, non fugiam
 ista popularia. Sed primùm^a positum sit, nosmet-
 ipsos commendatos esse nobis, primamque ex natu-
 ra banc habere appetitionem, vt conseruemus nos-
 metipsos. hoc cõuenit: sequitur illud, vt animad-
 uertamus, qui simus ipsi, vt nos, qualeis oportet
 esse, seruemus. sumus igitur homines: ex animo cõ-
 stamus & corpore:^b quæ sunt cuiusdammodi: nòs
 oportet, vt prima appetitio naturalis postulat, hæc
 diligere, constitueréque ex his finem illum summi
 boni, atque vltimi. quem, si prima vera sint, ita con-
 stitui necesse est, EARVM RERVM, QUAE
 SVNT SECVNDVM NATVRAM quam-
 plurima, & quammaxima odipisci. Hunc igitur fi-
 nem illi tenuerunt: quòdque ego pluribus verbis, il-
 li breuiùs, SECVNDVM NATVRAM VI-
 VERE. hoc his bonorum videtur extremum. Age
 nunc isti doceant, vel tu potiùs (quis enim ista me-
 liùs?) quònam modo ab ysdem principijs profecti,
 efficiatis, vt honestè viuere, (id est enim vel ex vir-
 tute, vel naturæ congruenter viuere) summum bo-
 num sit, & quònam modo, aut quo loco corpus su-
 bitò deserueritis, omniàque ea, quæ cùm secundum
 naturam sint, absint à nostra potestate: ipsum deni-
 que

b L. quæ sine
 cuiusdam -
 modi necessi-
 est: nòs que
 oportet.

que officium. quero igitur, quo modo hæ tantę con-
mendationes à natura profectę, subito à sapientia
relictę sint. Quodd si non hominis summum bo-
num quereremus, ^a sed cuiusdam animantis: is
autem esset nihil, nisi animus: (licet enim fingere
aliquid eiusmodi, quo verum facilius reperiamus)
tamen illi animo non esset hic vesler finis. deside-
raret enim ^b valetudinem, vacuitatem doloris: ap-
peteret etiam conseruationem sui, earumque re-
rum custodiam: finemque sibi constitueret, **SECUN-
DVM NATVRAM VIVERE:** quod est,
vt dixi, habere ea, quę secundum naturam sunt,
vel omnia, vel plurima, & maxima. cuiuscumque
enim modi animal constitueris: necesse est, etiam
si id sine corpore sit, vt fingimus, tamen esse in ani-
mo quadam similia eorum, quę sint in corpore: vt
nullo modo, nisi vt exposui, constitui possit finis
bonorum. Chrysippus autem exponens differen-
tias animantium, ait alias earum corpore excelle-
re, alias autem animo, nonnullas valere vtraque
re: deinde disputat, quod cuiusque generis ani-
mantis statui deceat extremum. cum autem ho-
minem in eo genere posuisset, vt ei tribueret animi
excellentiã: summum bonum id constituit, non
excellere animo, ^c sed vti nihil esse præter animum
videretur. Vno autem modo in virtute sola summũ
bonum rectę poneretur, si quod esset animal, quod
totum ex mente constaret: id ipsum tamen sic, vt ea-
mens nihil haberet in se, quod esset secundum natu-
ram: vt ^d valetudo est. sed id ne cogitari quidem
potest, quale sit, vt non repugnet ipsum sibi. sin di-
cie

a al. sed ani-
mantis:

b v. c. valitu-
dinem,

c v. c. sed vt
nihil

d v. c. valitu-
do est.

cit obscurari quædam, nec apparere, quia valde
 parua sint: nos quoque concedimus, quod dicit Epi-
 curus de voluptate, quæ minimè sint voluptates,
 eas obscurari sepe, & obrui. sed non sunt in eo gene-
 re tanta commoditates corporis, tamque productæ
 temporibus, tamque multæ. Itaque, in quibus,
 propter eorum exiguitatem, obscuratio conse-
 quitur: sepe accidit, vt nihil interesse nostra fa-
 teamur, sint illa, necne sint: a vt in sole, quod à te di-
 cebatur, lucernam adhibere nihil interest, aut te-
 runtium addere Cræsi pecuniæ. Quibus autem in
 rebus obscuratio tanta non sit, fieri tamen potest,
 vt id ipsum, quod interest, non sit magnum. vt ei,
 qui iucundè vixerit annos decem, b si æquè vita iu-
 cunda menstrua addatur, s quia momentū aliquod
 habeat ad iucundam accessionem, bonum sit: sin au-
 tem id non concedatur, non continuè vita beata
 tollitur. Bona autem corporis, huic sunt, quod po-
 sterius posui, similia. habent enim accessionem di-
 gnam, c in qua laboretur: vt mihi in hoc Stoici iocari
 videantur interdum, cum ita dicant, si ad il-
 lam vitam, quæ cum virtute degatur, ampulla, aut
 strigilis accedat, sumturum sapientem eam vitam
 potius, quò hæc adiecta sint, nec beatiorem tamen
 ob eã causam fore. Hoc simile tandè est, nō risu po-
 tius, quã oratione d eijciendū? ampulla. n. sit, necne
 sit, q̄s nō iure optimo irrideatur, si laboret? at verò
 grauitate mēbrorū, & cruciatu dolorū si quis quē
 leuet magnā ineat gratiā: nec, si ille sapiēs ad torto-
 ris eculē à tyrāno ire cogatur, similē habeat vul-
 tū, ac si ampullā pdidisset: sed, vt magnū, et difficile
 certamen

a al. in solē.
 b L. si æquè
 iucunda vita
 menstrua ad-
 datur: quia
 momentum
 aliquod ha-
 beat ad iucū
 dū accessio,
 bonum sit:

c L. in qua
 laboretur.

d v. c. eijciendū?

certamen iniens, cum sibi cum capitali a duersario,
 dolore, depugnandum videret, excitaret omneis ra-
 tiones fortitudinis, ac patientia: quarum praesidio
 iniret illud difficile, vt dixi, magnumque praelium.
 deinde non quaerimus, quid obscuretur, aut inte-
 reat, quia sit admodum paruum: sed quid tale sit,
 10^a vt expleat summum. vna voluptas e multis
 obscuratur in illa vita voluptaria: sed tamen ea,
 quamuis parua sit, pars est eius vitae, quae posita est
 in voluptate. nummus in Cræsi diuitijs obscuratur: 10
 pars est tamen diuitiarum. quare obscurentur etiã
 haec, quae secundum naturam esse dicimus, in vita
 beata: sint modo partes beatæ vitæ. At qui, si, vt cõ-
 uenire debet inter nos, est quaedam appetitio natu-
 ralis, ea, quae secundum naturam sunt, 11^b appe- 15
 tens: eorum omnium est aliqua summa facienda.
 quo constituto, tum licebit otiosè ista quaerere, de
 magnitudine rerum, de excellentia, quanta in quo-
 que sit ad beatè viuendum, de istis ipsis obscuratio-
 nibus, quae propter exiguitatem vix, aut ne vix 20
 quidem appareant. 12 Quid, c de quo multa dissen-
 sio est? nemo enim est, qui aliter dixerit, quin om-
 nium naturarum simile esset id, ad quod omnia re-
 feruntur: quod est vltimum rerum appetendarum.
 omnis enim est natura diligens sui. quae est enim, 25
 quae se vniquam deserat, aut partem aliquam sui,
 aut eius partis habitum, aut vim, aut vllius earum
 rerum, quae secundum naturam sint, aut motum,
 aut statum? quae autem natura suae primae institu-
 tionis oblita est? nulla profectò, quin suam vim re- 30
 tineat à primo ad extremum. quo modo igitur eue-
 nit,

a L. vt exple-
 at summam.

b I. appeten-
 tis:

c L. de quo
 nulla dissen-
 sio est?

nit, vt hominis natura sola esset, quæ hominem relinqueret, quæ obliuisceretur corporis, quæ summū bonum non in toto homine, sed in parte hominis poneret? quo modo autem, quod ipsi etiam fatentur,

5 cōstāt que inter omnes, conseruabitur, ¹³ vt simile sit ^a omnium naturale illud vltimum, de quo quaeritur? tum enim esset simile, si in ceteris quoque naturis id cuique esset vltimum, quod in quaque excelleret. tale enim visum esset vltimum Stoicorum.

a L. omnium naturarum illud vltimum.

10 Quid dubitas igitur mutare, principia naturæ? quid enim dicis, omne animal, simul atque sit ortū, applicatum esse ad se diligendum: esseq; in se conseruando occupatum? quin potius ita dicis omne animal applicatum esse ad id, quod in eo sit opti-

15 mum, & in eius vnus occupatum esse custodia: reliquasque naturas nihil aliud agere, nisi vt id cōseruent, quod in quaque ^b optimum sit? quo modo autem optimum, si bonum præterea nullum est? si autem reliqua appetenda sunt, cur, quod est vltimum rerum appetendarum, id non aut ex omnium

b fort. sit optimum.

20 earum, aut ex plurimarum, & maximarum appetitione concluditur? vt Phidias potest à principio instituere signum, idq; perficere: potest ab alio inchoatum accipere, & absoluere. huic est sapientia similis. non enim ipsa genuit hominem, sed accepit

25 à natura inchoatum. hanc igitur intuens, debet institutum illud, quasi signum, absoluere. Qualem igitur natura hominem inchoauit? c ecquod est munus, quod opus sapientiæ? quid est, quod ab ea absolui, & perfici debeat? si nihil in eo quidem perficiendum est, præter motum ingenij quendam, id est

c v. c. & qd est munus, quod op. & c. & ita L.

rationem: necesse est, huic vltimum esse, ex virtu-
 te vitam fingere. rationis enim perfectio, est vir-
 tus. si nihil, nisi corpus: summa erunt illa, ^a valetu-
 do, vacuitas doloris, pulchritudo, & cetera. nunc
 de hominis summo bono queritur. Quid ergo du-
 bitamus in tota eius natura querere quid sit esse-
 ctum? Cum enim constet inter omnes, omne officium,
 munusque sapientia, in hominis cultu esse occupa-
 tum: alij (ne me existimes contra Stoicos solum di-
 ccre) eas sententias afferunt, vt summum bonum
 in eo genere ponant, quod sit extra nostram po-
 testatem, tanquam de animali aliquo loquantur:
 alij contra, quasi nullum corpus sit hominis, ita,
 praeter animum, nihil curant: cum praesertim ipse
 quoque animus non inane nescio quid sit (neque e-
 nim id possum intelligere) sed in quodam genere
 corporis: vt ne is quidem virtute vna contentus
 sit, sed appetat vacuitatem doloris. quamobrem v-
 trique ^b idem faciunt, vt si leuam partem negligere-
 rent, ^c dexteram tuerentur: aut ipsius animi, vt fe-
 cit Herillus, cognitionem amplexarentur, actio-
 nem relinquerent. eorum enim omnium, multa pra-
 termittentium, dum eligant aliquid, quod sequan-
 tur, quasi curta ^d sententia. at verò illa perfecta, at
 que plena, eorum, qui cum de hominis summo bono
 quererent, nullam in eo neque animi, neque corpo-
 ris partem vacuam tutela reliquerunt. Vos autem,
 Cato, quia virtus, vt omnes fatemur, altissimum lo-
 cum in homine, & maximè excellentem tenet, &
 quòd eos, qui sapientes sunt, absolutos, & perfe-
 ctos putamus: ¹⁴ aciem animorum nostrorum vir-
 tutis

e. valitu-
 do.

b al. item fa-
 ciunt,
 c v. c. dextra
 tuerentur: &
 ita L.

d L. sententia
 est. at v.

tutis splendore^a perstringitis. in omni enim animante est summum aliquid, atque optimum, ut in equis, in canibus: quibus tamen & dolore vacare opus est, & valere. sic igitur in homine perfectio ista, in eo potissimum, quod est optimum, id est, in virtute laudatur. Itaque mihi non satis videmini considerare, quid intersit naturæ quæque progressio. non enim hoc, quod facit in frugibus, ut, cum ad spicam perduxerit ab herba, relinquat, & pro nihilo habeat herbam, idem facit in homine, cum eum ad rationis habitum perduxerit. semper enim ita assumit aliquid, ut ea, quæ prima dederit, ne deserat. itaque sensibus rationem adiunxit: & ratione effecta,^b sensus non reliquit: ut si cultura vitium, cuius hoc munus est, ut efficiat; ut vitis cum partibus suis omnibus quamoptime se habeat. sed sic intelligamus: licet enim, ut vos quoque soletis, fingere aliquid docendi causa. si igitur illa cultura vitium in vite insit, ipsa cetera, credo, velit, quæ ad colendam vitam attinebunt, sicut antea: se autem omnibus vitis partibus præferat, statuâtque nihil esse melius in vite, quam se: similiter sensus, cum accessit ad naturam, tuetur illam quidem, sed etiam tuetur se: cum autem assumpta ratio est, tanto in dominatu locatur, ut omnia illa prima naturæ, huius tutelæ subijciantur. itaque non discedit ab eorum curatione, quibus præposita vitam omnem debet gubernare, ut mirari satis eorum inconstantiam non possimus. naturalem enim appetitionem, quam vocant, ^{de qua} itemque officium, ipsam etiam virtutem, tuentem esse

^a L. præstia-
guitis.

^b L. sensus
nō reliquit.
quod sic in-
telligamus.
Licet enim,
ut vos quoque
soletis, finge-
re aliquid
docēdi cā. Ve-
si cultura vi-
tū, cui⁹ hoc
munus est.
ut efficiat, ut
vitis cū par-
tib. suis om-
nibus quā-
optimē se ha-
beat: h igitur
illa cultu-
ra vitis in
vite insit, ip-
sa &c.

S volunt

a L. At enim
natura dicitur
virtutem
non posse
est. al. At enim
verā dicitur
virtutē
non posse
&c.

volunt earum rerum, quæ secundum naturam sunt.
cum autem ad summum bonum volunt peruenire,
transilunt omnia, & duo nobis opera pro vno re-
linquūt: vt alia sumamus, alia appetamus potius,
quàm vno fine omnia concludant. ¹⁶ ² At enim
dicitis, virtutem non posse constitui, si ea, quæ
extra virtutem sunt, ad beatè viuendum per-
tineant. quod totum contrà est. introduci enim
virtus nullo modo potest, nisi omnia, quæ leget,
quæq; reijciet, vnā referantur ad summam. nam ¹⁰
si omnino nos negligimus, in Aristonēa vitia,
& peccata incidemus, obliuiscemurque, quæ vir-
tuti ipsi principia dederimus. sin ea non negli-
gimus, neque tamen ad finem summi boni referi-
mus, non multum ab Herilli leuitate aberrabimus. ¹⁵
duarum enim vitarum nobis erunt instituta ca-
pienda. facit enim ille, duo seiuncta vltima bo-
norum: quæ, vt essent vera, coniungi debuerunt.
nunc ita separantur, vt disiuncta sint. quo nihil
potest esse peruersius. itaque contrà est, ac di- ²⁰
citis. nam constitui virtus nullo modo potest, ni-
si ea, quæ sunt prima nature, vt ad summam per-
tinentia, tenebit. quæ sita enim virtus est, non quæ
relinqueret naturam, sed quæ tueretur. At illa,
vt vobis placet, partem quādam tuetur, reliquam ²⁵
deserit. Atque ipsa institutio hominis si loqueretur,
hæc diceret: Primos suos quasi cæptus appe-
tendi fuisse, vt se conseruaret in ea natura, in qua
ortus esset. Nondum autem explanatum satis e-
rat, ^b quod maximè natura vellet. explanetur igitur ³⁰
quid ergo aliud intelligetur, nisi vt æquè
pars

b L. quid
max.
e L. nisi vt
nequa pars
Mat.

pars natura negligatur? in qua si nihil est præter
 rationem, sit in vna virtute finis bonorum. sin est
 etiam corpus, ista explanatio natura nempe hoc
 effecerit, vt ea, quæ ante explicationē tenebamus,
 5 relinquamus. Ergo id est conuenienter naturæ vi-
 uere, à natura discedere. ^a Vt quidam philosophi,
 cum à sensibus profecti, maiora quædam, ac di-
 uiniora vidissent, sensus reliquerunt: sic isti,
 cum ex appetitione rerum, virtutis pulchritudi-
 10 nem adspexissent, omnia, propter quæ virtutem
 ipsam viderant, abiecerunt, obliiti, naturam om-
 nem appetendarum rerum ita latè patère, ¹⁷ vt
 à principijs permaneret ad fineis: neque intelli-
 gunt, se rerum illarum pulchrarum, atque ad-
 15 mirabilium fundamenta, subducere: itaque mi-
 hi videntur omnes quidem illi errasse, qui finem
 bonorum esse dixerunt, honestè viuere: sed alius
 alio magis: Pyrrho scilicet maximè, qui, virtute
 constituta, nihil omnino, quod appetendum sit, re-
 20 linquat: deinde Aristo, qui nihil relinquere non est
 ausus: introduxit autem, quibus commotus sapiens
 appeteret aliquid, quod cuique in mentem inci-
 deret, ^b & quodcumque tanquam occurreret. is
 hoc melior, quàm Pyrrho, quod vel aliquod genus
 25 appetendi dedit: deterior, quàm ceteri, quòd peni-
 tus à natura recessit. Stoici autem, quòd finem bo-
 norum in vna virtute ponunt, similes sunt illorum:
 quòd autem principium officij querunt, melius,
 quàm Pyrrho: quòd ea non occurrentia fingunt,
 30 vincunt Aristonem: quòd autem ea, quæ ad natu-
 ram accommodata, & per se assumenda esse dicunt,

^a L. Atq. v
 quidam ph
 los.

^b al. & quod
 cumq. tand
 occurreret.

non adiungunt ad finem bonorum, desciscunt à natura, & quodam modo sunt non dissimiles Aristonibus: ille enim occurrentia nescio quæ comminiscatur; hi autem ponunt illi quidem prima naturæ, sed ea seiungunt à finibus, & à summa bonorum: 5
 quæ cum proponunt, vt sit aliqua rerum selectio: naturam videntur sequi. cum autem, negant, ea quidquam, ad beatam uitam pertinere: rursus naturam relinquunt. At que adhuc ea dixi, cur causa Zenoni non fuisset, quamobrem à superiorum 10
 auctoritate discederet. nunc reliqua videamus: nisi aut ad hæc, Cato, dicere aliquid vis, aut nos iam longiores sumus. Neutrum verò, inquit ille. 15
 nam & à te perfici istam disputationem volo, nec tua mihi oratio longa videri potest. Optimè, inquam. quid enim mihi potest esse optatius, quam cum Catone omnium virtutum auctore de virtutibus disputare? sed primùm illud vide, grauissimam illam vestram sententiam, quæ familiam ducit, **HONESTVM QVOD** sit, id esse solum 20
 bonum: honestæque viuere, bonorum finem, communem fore vobis cum omnibus, qui in vna virtute constituunt finem bonorum: quòdque dicitis, informari non posse virtutem, si quidquam, nisi quod honestum sit, numeretur, idem dicitur ab illis, 25
 quos modò nominavi. mihi autem æquius videbatur, Zenonem cum Polemone disceptantem, à quo, quæ essent principia naturæ, acceperat, à communibus inijs progredientem, videre vbi primùm insisteret, & vnde causa controuersie nasceretur, non stantè cum ijs, qui ne dicerent quidem sua 30

summa

summa bona esse à natura profecta, vti iisdem argu-
 mentis, quibus illi vterentur, iisdemque senten-
 tijs. Minime verò illud probo, quòd, cum docuistis,
 vt vobis videmini, solū bonum esse, quod honestum
 5 sit, tum rursus dicitis, initia proponi, necesse esse
 apta, & accommodata nature, ^a quorum ex ele-
 ctione virtus possit existere. non enim in selectio-
 ne virtus ponenda erat, vt id ipsum quod erat bo-
 norum vltimum, aliud aliquid acquireret. nam
 10 omnia, quæ sumenda, quæq; legenda, aut optan-
 da sunt, inesse debent in summa bonorum, vt is,
 qui eam adeptus sit, nihil præterea desideret. Vi-
 desne, vt, quibus summa est in voluptate, perspi-
 cuum sit, quid ijs faciendum sit, aut non faciendum?
 15 vt nemo dubitet, eorum omnia officia quò spectare,
 quid sequi, ^b quid fugere debeant. Sit hoc vlti-
 mum bonorum, quod nunc à me defenditur. appa-
 ret statim, quæ sint officia, quæ actiones. vobis au-
 tem, quibus nihil est aliud propositum, nisi rectum,
 20 atque honestum, vnde officij, vnde agendi princi-
 pium nascatur, non reperietis. Hoc igitur queritis
 omnes, & ij, qui quodcumque in mentem veniat,
 aut quodcumque occurrat, se sequi dicent: ^c &
 vos ad naturam, reuertimini. quibus natura iure
 25 responderit, non esse verum, aliunde finem beatè
 viuendi, à se principia, rei gerendæ peti: esse enim
 vnam, rationem, qua & principia rerum agenda-
 rum, & vltima bonorum continerentur: atque,
 vt Aristonis esset explosa sententia, dicentis, ni-
 hil differre aliud ab alio, nec esse res vllas, præter
 30 virtutes, et vitia, inter quas quidquam omnino in-

a al. quorum
 ex selectio-
 virt.

b L. quid fa-
 gere debea-

c L. & ve-
 qui ad natu-
 ram reuer-

teresset, sic errare Zenonem, qui nulla in re, nisi in
 virtute, aut vitio, propensionem ne minimi qui-
 dem momenti ad summum bonum adipiscendum
 a diceret: et, cum ad beatam vitam nullum momentum
 ea res haberet, ad appetitionem^b autem rerum esse in
 his momenta diceret, quasi verò hæc appetitio non ad
 summi boni adeptionem pertineret. Quid autem mi-
 nus consentaneum est, quam, quod aiunt, cognito sum-
 mo bono, reuerti se ad naturam, ut ab ea petant
 agendi principium, id est, officij? non enim actionis,
 aut officij ratio impellit ad ea, quæ secundum natu-
 ram sunt, appetenda: sed ab his & appetitio, &
 actio commouetur. Nunc venio ad illa tua breuia:
 quæ consuetaria esse dicebas: & primum illud, quo
 nihil potest esse breuius: Bonum omne, laudabile:
 laudabile autem omne, honestum: igitur omne bo-
 num, honestum. O plumbeum pugionem! Quis enim
 tibi illud primum concesserit? quo quidem cōcesso,
 nihil opus est secundo. si enim omne bonum, lauda-
 bile est, omne laudabile honestum est. Quis tibi ergo
 istud dabit, præter Pyrrhonem, Aristonem, eorum-
 ve simileis? quos tu non probas. Aristoteles verò,
 Xenocrates, tota illa familia, non dabit, quippe qui
 valetudinem, vireis, diuitias, gloriam, multa alia,
 bona esse dicant, laudabilia non dicant. & hi
 quidem ita non sola virtute finem bonorum con-
 tineri putant, ut rebus tamen omnibus virtu-
 tem anteponant. quid censes eos esse facturos, qui
 omnino virtutem à bonorum fine segregauerunt,
 Epicurum, Hieronymum, illos etiam, si qui Carnea-
 dem finem tueri volunt? Iam aut Callipho, aut
 Diodorus

a. L. esse dice-
 ret:
 b. L. delet par-
 ticulariam, au-
 tem.

L. omne bo-
 num, honestum
 est, al. omne
 honestum est:

Diodorus quo modo poterunt tibi istud concedere, qui ad honestatem aliud adiungant, quod ex eodem genere non sit? Placet igitur tibi, Cato, cum res sumseris, non concessas, ex illis efficere quod velis? Iam ille sorites, quo nihil putatis esse vitiosius, Quod bonum sit, id esse optabile: quod optabile, id esse expetendum: quod expetendum, laudabile: deinde reliqui gradus. sed ego in hoc resisto. eodem enim modo tibi nemo dabit, quod expetendum sit, id esse laudabile. ¹ Illud verò minimè consecrarium, ² sed in primis habes, illorum scilicet, nominum, gloriatione dignam esse beatam vitam, ^b quæ non possit sine honestate contingere, ut iure quisquam gloriatur. Dabit hoc Zenoni ^c Polemon: etiam magister eius, & tota illa gens, & reliqui, qui virtutem omnibus rebus multo antepONENTES, adiungunt ei tamen aliquid summo in bono finiendo. Si enim virtus, digna est gloriatione, ut est, tantumque præstat ceteris rebus, ut dici vix possit: & beatus esse poterit virtute vna præditus, carens ceteris, nec tamen illud tibi concedet, præter virtutem, nihil in bonis esse ducendum: illi autem, quibus summum bonum sine virtute est, non dabunt fortasse, vitam beatam habere, in quo iure possit gloriari. etsi illi quidem etiam voluptates faciunt interdum gloriosas. Vides igitur, te aut ea sumere, quæ non concedantur, aut ea, quæ etiam concessa, te nihil adiuvent. Equidem in omnibus istis conclusionibus hoc putarem philosophia, nobisque dignum, & maxime, cum summum bonum qua-

^a L. sed in primis habes illorum, gloriatione dignam &c.
^b L. quia non possit
^c L. Polemon

1. Nā cūm
spectāt, &
ent aud.

veremus, vitam nostram, consilia, voluntates,
 non verba corrigi. quis enim potest istis, qua te,
 vt ais, delectant, breuibus, & acutis, auditis, de
 sententia decedere? ^a Nam, cūm ea spectant, &
 auent audire, cur dolor, malum non sit: dicunt 5
 illi, asperum esse dolorem, molestum, odiosum, con-
 tra naturam, difficilem toleratu: sed, quia nulla sit
 in dolore nec fraus, nec improbitas, nec malitia,
 nec culpa, nec turpitudine, non esse illud malum.
 Hęc qui audierit, vt videre non curet, discedet ta- 10
 men nihilo firmior ad dolorem ferendum; quā
 venerat. tu autem negas fortem esse quemquā pos-
 se, qui dolorem malum putet. Cur fortior sit, si il-
 lud, quod tute concedis, asperum, & vix feren-
 dum putabit? ex rebus enim timiditas, non ex vo- 15
 cabulis nascitur. Et ais, si vna littera commota sit,
 fore, tota vt labet disciplina. Vtrūm igitur tibi lit-
 teram videor, an totas paginas commouere? vt
 enim sit apud illos, id quod est à te laudatum, ordo
 rerū conseruatus, & omnia inter se apta, & conne- 20
 xa, (sic enim aiebas) tamen persequi non debemus,
 si à falsis principijs profecta ^b congruent ipsa sibi,
 & à proposito non aberrant. In prima igitur con-
 stitutione Zeno tuus à natura recessit: cūmque sum-
 mum bonum posuisset in ingenij præstantia, quam 25
 virtutem vocamus; nec quidquam aliud bonum
 esse dixisset, nisi quod esset honestum, nec virtu-
 tem posse constare, si in ceteris rebus esset quid-
 quam, quod aliud alio melius esset, aut peius: his
 propositis, tenuit prorsus consequentia. rectè dicis 30
 negare enim non possum. sed ita falsa sunt ea, qua
 conse-

L. congruē

consequuntur, vt illa, è quibus hæc nata sunt, vera esse nõ possint. docent enim nos (vt scis, dialectici, si ea, quæ rem aliquam consequantur, falsa sint, falsam illam ipsam esse, quam sequantur. Ita fit illa conclusio non solum vera, sed ita perspicua, vt dialectici ne rationem quidem reddi putent oportere: Si illud: hoc. non autem hoc. igitur ne illud quidem. sic, consequentibus vestris sublatis, prima tolluntur: quæ sequuntur igitur: ^a omnes, qui non sunt sapientes, æquè miseros esse: ^b sapientibus omnibus summè beatos esse: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria. ^c quæ cum magnificè primò dici videntur, considerata minùs probantur. ^d sensus enim cuiusque, & natura rerum, atque ipsa veritas clamat quodam modo, ^e non posse adduci, vt inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil interesset. Postea tuus ille Pænulus, (scis enim Citiæos, clienteis tuos, è Phœnicia profectos) homo igitur acutus causam non obtinens, repugnante natura, verba versare cœpit: & primùm rebus ijs, quas nos bonas ^e dicimus, concessit, vt haberentur aptæ, habiles, & ad naturam accommodatæ: faterique cœpit, sapienti, hoc est summè beato, commodius tamen esse, si ea quoque habeat, que bona non audet appellare, ^f natura ipsa accommodata esse concedit: negatque, Platonem, si sapiens non sit, eadem esse in causa, quæ tyrannum Dionysium huic mori optimum esse, propter desperationē sapiētiae: illi, propter sp̄, viuere: peccata autē partim esse tolerabilia, partim nullo modo, p̄pterea quod alia peccata plureis, alia paucio-

a v. e. omnia
b v. c. sapientis
c fort. quæ
magnificè
primò dici
videtur, cō
fid. &c.
d fort. non
posse se adduci,
vt &c.

e v. e. duces
mus,

f L. nature
si accommodata
&c.

res quasi numeros officij praterirent. iam insipientes alios ita esse, vt nullo modo ad sapientiam possent peruenire: alios, qui possent, ^a si id gessissent, sapientiam consequi. Hic loquebatur aliter, atq. omnes: sentiebat idem, quod ceteri. nec verò minoris estimanda ducebat ea, quæ ipse bona negaret esse, quàm illi, qui ea bona esse dicebant. Quid igitur voluit sibi, qui illa mutauerit? Saltem aliquid de pondere detraxisset, & paullo minoris estimauisset ea quàm Peripatetici, vt sentire quoque aliud, non solum dicere videretur. Quid? de ipsa beata vita, ad quam omnia referuntur, quæ dicitis? negatis eam esse, quæ expleta sit omnibus ijs rebus, quas natura desideret: totamq. eam in vna virtute ponitis: cumque omnis controuersia aut de re soleat, aut de nomine esse: vtraq. earum nascitur, si aut res ignoratur, aut erratur in nomine. quorum si neutrum est, opera danda est, vt verbis vtamur quàm visitatissimis, & quàm maximè aptis, id est, rem declarantibus. Num igitur dubium est, quin, si in re ipsa nihil peccatur à superioribus, ²⁰ verbis illi commodius vtantur? Videamus igitur sententias eorum: tum ad verba redeamus. Dicunt appetitionem animi moueri, cum aliquid ei secundum naturam esse videatur: omniaque, quæ secundum naturam sunt, estimatione aliqua digna: eaque pro eo, quantum in quoque sit ponderis, esse estimanda: quæq. secundum naturam sint, partim nihil habere in sese eius appetitionis, de qua saepe iam diximus, quæ nec honesta, nec laudabilia dicantur: partim quæ voluptatem habeant in omni animante,

sed

L. si proceff
sent,

fortasse, cò
odioribus
ancur?

L. partim
bere, quæ
lupt.

sed in homine rationem etiã: ^a ex eis quæ sint apta, ea honesta, ea pulchra, ea laudabilia: illa autem superiora, naturalia nominantur: quæ coniuncta cum honestis, vitam beatam perficiunt, & absol-
 5 solvunt. Omnium autem eorum commodorum, quibus non illi plus tribuunt, qui illa bona esse dicunt, quàm Zeno, qui negat, longè præstantissimum esse, quod honestum esset, atque laudabile: sed, si duo honesta proposita sint, alterum ^b cum valetudine, alterum cum morbo, nõ esse dubium, ad utrũ eorum natura nos ipsa deductura sit. ^c sed tamen tam vim honestatis esse, tantũque eam rebus omnibus præstare, & excellere, vt nullis nec supplicij, nec præmij ^c dimoveri possit ex eo, quod rectũ esse decrevit: omniãque, quæ dura, difficilia, aduersa videantur, ea virtutibus ijs, quibus à natura essemus ornati, ^d obteri posse, nõ facileis illas quidem, nec contemnendas (quid enim esset in virtute tantum?) sed vt hoc iudicemus, non esse in his partem maximam positam aut beatẽ, aut secus vi-
 20 uendi. Ad summam, ea, quæ Zeno æstimanda, & sumenda, & apta natura esse dixit, eadem illi bona appellant: vitam autem beatam illi eam, quæ constaret ex ijs rebus, quas dixi, aut plurimis, aut grauissimis. Zeno autem, quod suam, quod propriã speciem habeat, cur appetendum sit, id solum bonum appellat: beatam autem vitam eam solam, quæ cũ virtute degatur. Si de re disceptari oportet: nulla mihi tecũ, Cato, potest esse dissensio. nihil est enim
 30 de quo aliter tu sentias, atque ego: modò commutatis verbis ipsas res cõferamus. nec hoc ille non vi-

dit:

a L. ex his
 quæ sint ap-
 ta &c.

b v. c. cum va-
 litudine.

c L. demou-
 ri posset ex
 eo, &c. & ita
 v. c.

d L. obterã
 posse: vali-
 tudinem au-
 tem, pulchrã
 tudinem, ce-
 leritatem, vi-
 reis corpo-
 ris, diuitias,
 & ceteras res
 huius gene-
 ris, non fac-
 leis illas quã
 dem, &c.

dit: sed verborum magnificentia est, & gloria de-
 letatus. qui si ea, quæ dicit, ita sentiret, vt verba si-
 gnificat: quid inter eum, vel Pyrrhonem, vel Ari-
 stonem interesset? sin autem eos non probabat:
 quid attinuit cum ijs, ²² quibuscum re conuenie-
 bat, verbis discrepare? Quid, si reuiuiscant Plato
 nici illi, & deinceps qui eorum auditores fuerunt,
 & tecum ita loquantur? Nos cum te, M. Cato, stu-
 diosissimum philosophiæ, iustissimū virum, optimū
 iudicem, religiosissimū testē audiremus, ²³ ^b admi-
 rati sumus, qd esset, cur nobis Stoicos anteferes,
 quide reb. bonis, & malis sentirent ea, quæ ab hoc
 Polemone Zeno cognouerat: nominibus vterentur
 ijs, quæ prima specie, admirationem: re explicata,
 risum mouerent. Tu autem, si tibi illa probabatur,
 cur non proprijs verbis illa tenebas? sin te aucto-
 ritas cōmouebat: nobisne omnibus, & Platoni ip-
 si, nescio quem illum anteponebas? præsertim cum
 in rep. princeps esse velles, ad eamque tuendam
 cum summa tua dignitate maximè à nobis ornari,
 atque instrui posses? nobis enim ista quæsita, à
 nobis descripta, notata, præcepta sunt: omnium
 rerum publicarum rectiones, genera, status, muta-
 tiones, leges etiam, et instituta, ac mores ciuitatū
 præscripsimus. eloquentia verò, quæ & princi-
 pibus maximè ornamento est, & qua te audiui-
 uimus valere plurimū, quantum tibi ex monu-
 mentis nostris addidisses? Ea cum dixissent, quid
 tandem talibus viris responderes? Rogarem te, in-
 quit, vt diceres pro me tu idem, qui illis orationē
 dictauisses, vel potius paullulum loci mihi, vt hic
 responde-

a al. quibus-
 eum te conci-
 nebat, verbis
 discr.

b fort. demi-
 nati sumus,

e al. perscri-
 ptissimus.

responderem, dares, nisi & te audire nunc mallē,
 & istis tamen alio tempore responsurus essem, tūc
 scilicet, cum tibi. Atqui, si verum respondere vel-
 les, Cato, hęc erant dicenda, Non eos tibi nō pro-
 5 batos, tantis ingenijs homines, tantāq. auctorita-
 te, sed te animaduertisse, quas res illi propter anti-
 quitatē parū vidisēt, eas à Stoicis esse perspectas,
 eisdēmq. de rebūs hos tum acutiūs disseruisse, tum
 10 sensisse grauiūs, & fortiūs, quippe qui primum^a va-
 letudinē bonam, expetendam negent esse, eligen-
 dā dicant: non quia sit bonum valere, sed quia sit
^b non nihilo astimandū: neque tamen pluris, quā
 illis videatur, qui illud non dubitant bonū dicere.
 Hoc verò te ferre non potuisse, q̄ antiqui illi, quasi
 15 barbati, vt nos de nostris solemus dicere, credido-
 rint, eius, qui honestē viueret, si idem etiam bene
 valeret, bene audiret, copiosus esset, optabiliorem
 fore vitam, melioremque & magis expetendam,
 quam illius, qui eque vir bonus, multis modis es-
 20 set, vt Ennij Alcmao,

Circumuentus morbo, exsilio, atque inopia.

Illi igitur antiqui non tam acutē optabiliorem il-
 lam vitam putant, præstantiorem, beatiorē. Stoici
 autem tantum modò præponendam in seligendo,
 25 non quo beatior hęc vita sit, sed quodd ad naturam
 accommodatior; & qui sapientes non sunt, omneis
 æquē miseros esse. Stoici hęc videlicet viderunt:
 illos autem id fugerat superiores: qui arbitraban-
 tur, homines scelerib. ^d & parricidijs inquinatos,
 nihilo miseriore esse, q̄ eos, qui cum castē & inte-
 30 grē viuerēt, nondū perfectā illam sapientiā essent

consecu-

a al. valitudo
nem bon.

b L. non ni-
hili est.

c al. nō quodd

d L. & parricidijs

consecuti. atque hoc loco similitudines eas, quibus illi uti solent, dissimilimas proferebas. Quis enim ignorat, si plures ex alto emergere velint, propius fore eos quidem ad respirandum, qui ad summam iam aquam appropinquant, sed nihilo magis respirare posse, quam eos, qui sunt in profundo? nihil ergo adiuuat procedere, & progredi in virtute, quominus miserrimus sit antequam ad eam peruenerit, quoniam in aqua nihil adiuuat procedere: & quoniam catuli, qui iam ^a despecturi sunt, ^b caci aequè, & ij, qui modò nati: Platonem quoque necesse est, quoniam nondum videbat, aequè cacurn animo, ^c ac Phalarim fuisse. Ista similia non sunt, Cato: in quibus quamuis multum processeris, tamen illud in eadem causa est, à quo abesse velis, donec euaseris. nec enim ille respirat, antè quàm emerfit, & catuli aequè caci ²⁴ priusquam ^d despexerunt, ac si ita futuri semper essent. illa sunt similia: hebes acies est cuiusdam oculorum: corpore alius langue scit: hi curatione adhibita leuantur in dies: alter ^e valet plus quotidie: alter videt. hi similes sunt omnibus, qui virtuti student: leuantur vitijs, leuantur erroribus. nisi forte censes Ti. Gracchum patrem non beatior em fuisse, quàm filium, cum alter stabiliro temp. studuerit, alter reuertere. nec tamen ille erat sapiens: quis enim hoc? aut quando? aut vbi? aut vnde? sed quia studebat laudi, & dignitati, multum in virtute processerat. conferam autem ^f auum tuum, Drusum, cum C. Graccho eius ferè aequali. quæ hic reip. vulnera imponebat, eisdem ille sanabas. Sed nihil est, quod tam miseros faciat, quàm

fort. dispe-
cturi
b al. czei x-
que vt ij, qui
e q. v. c. ac Fa
larim

d for. dispe-
xerunt,

e fort. valde
melius quot.

f Lauuncu-
lam r.

h b

10

15

20

25

30

quàm impietas, & scelus. *Vt iam omnes insipientes sint miseri, quod profecto sunt: non est tamen aequè miser, qui patriæ consulit, & is, qui illam extinctam cupit. leuatio igitur vitiorum magna fit ijs, qui habent ad virtutem progressionis aliquantulum. vestri autem progressionem ad virtutem fieri aiunt, leuationem vitiorum fieri negant.*^a *At quo vtuntur homines acuti argumento ad probandum, operæ pretium est considerare. Quarum, in-*
*quiunt, artium summa crescere potest,*²⁵ *earum èt*
contrariarum summa poterit augeri. ad virtutis autem summam accedere nihil potest. ne vitia quidem igitur crescere poterunt, quæ sunt virtutum contraria. Vtrum igitur tandem, perspicuisne dubia aperiuntur, an dubijs perspicua tolluntur? At-
qui hoc perspicuum est,^c *vitia alia in alijs esse maiora: illud dubium, ad id, quod summum bonum dicitis, ecquanàm fieri possit accessio. vos autem cum perspicuis dubia debeatis illustrare, dubijs perspicua conamini tollere. itaque eadem ratione, qua sum paullo antè vsus, habebitis. si enim propterea vitia alia alijs maiora non sunt, quia ne ad finem quidem bonorum eum, quem vos facitis, quidquæ potest accedere: quoniam perspicuum est, vitia nõ esse*^d *omnium paria, finis bonorum vobis mutandus est. Teneamus enim illud necesse est, cum consequens aliquod falsum sit, illud, cuius id consequens sit, non posse esse verum. Quæ est igitur causa istarum angustiarum? gloriosa ostentatio in constituendo summo bono. cum enim, quod honestum sit, id solum bonum esse confirmatur, tollitur cura*
valetu-

a al. At, quo
viantur ho-
mines acuti
argumento
ad proban-
dum, operæ
pretium est
considerare,
b L. contra-
riorum

e fors vitia
alia alijs esse
maiora:

d fort. om-
nia

v. c. valitudo-
dinis.

b. in pulchra

c. L. fallacilo

quz, (vt ai

Accius)

d. al. Staius)

e. L. Quod e-

nim sapien-

tia vbi pedē

poneret, nō

habebat & c.

f. al. dilecti

g. L. & discrim-

ine remo-

to: (quæ e-

nim esse po-

terant: reh^o

omnibus sic

ex æquatis, vt

inter eas ni-

hil interes-

set?) ex his

^a valetudinis, ^b diligentia rei familiaris: admini-
stratio reip. ordo gerendorum negotiorum, officia
vitæ, ipsum denique illud honestum, in quo vno
vultis esse omnia, deserendum est. quæ diligentis-
simè contra Aristonem dicuntur à Chrysippo. ex
ea difficultate ¹⁶ illæ fallaciloquētia, (vt ait ^d Ac-
cius) malitiæ natæ sunt. ^c Quid enim? sapientia, vbi
pedem poneret, non habebat, sublatis officiis omni-
bus; officia autem tollebantur, ^e delectu omni, ^g &
discrimine remoto. quæ esse poterant rebus omni-
bus sic ex æquatis, vt inter eas nihil interesset? ex
his angustijs ista euaserūt deteriora, quàm Aristo-
nis. illa tamen simplicia: vestra versuta. Roges. n.
Aristonē, bonāne ei videātur hæc, vacuitas dolo-
ris, diuitiæ, valetudo? neget. quid, quæ contraria
sunt his, malāne? nihilo magis. Zenonem roges. re-
spondeat totidem verbis. admirantes queramus:
ab utroque quonam modo vitam agere possimus,
si nihil interesse nostra putemus, ^b valeamus, & gri-
ne simus: vacemus, an cruciemur dolore: frigus, si
mem propulsare possimus, necne possimus: viues,
inquit Aristo, magnificè, atque præclare: quod erit
cumque visum ages, numquam angere, numquam
timebis. Quid Zeno? portenta hæc esse dicit, nec ea
ratione vllō modo posse viui, sed differre inter ho-
nestum, & turpe ¹ nimium quantum, nescio quid,
immensum, inter ceteras res nihil omnino interes-
se. Idem adhuc. audi reliqua, & risum contine, si
potes. Media illa inquit, inter quæ nihil interest, ta-
men eiusmodi sunt, vt eorum alia eligēda sint, alia
reiciēda, alia omnino negligēda, hoc est, vt eo-
rum

h. fort. valea-
musne, an
ægrī simus:

i. in pulchra
vultis esse.

vñ alia velis, alia nolis, alia non cures. At modò di-
 xeras, nihil in his reb. esse, quod interesset. Et nunc
 idē dico, inquires, sed ad virtutes, & ad vitia nihil
 interesse. ^a Quis istud quasi nesciebat? Verū audia-
 mus. Ista, inquit, quę dixisti, valere, locupletē esse,
 nō dolere, bona non dico, sed dicā Græcē περιμύρια,
 Latine aut̄ producta: sed præposita, aut præcipua
 malo. sic tolerabilius, & mollius. illa aut̄, egestatē,
 moribū, dolorē, non appello mala, sed, si libet, reie-
 ctanea. Itaq. illa nō dico me expetere, ^b sed legere,
 nec optare, sed sumere: contraria aut̄ non fugere,
 sed quasi secernere. Quid ait Aristoteles, reliquiq.
 Platonis alumni? Se omnia, quę secundū naturam
 sint, bona appellare: quę autem cōtrā, mala. Vidēs
 ne igitur, Zenonem tuum cum Aristonē verbis cō-
 sentire, re dissidere: ^c cum Aristotele, & illis re
 consentire, verbis discrepare? cur igitur, cū de
 re conueniat, non malimus vsitatē loqui? Aut do-
 ceat, paratiorem me ad contemnēdam pecuniā fo-
 re, si illā in rebus præpositis, quā si in bonis duxe-
 ro: fortiorēque in patiēdo dolore, si eum aspe-
 rum, & difficilem perpeffu, & contra naturam
 esse, quā si malum dixero. Facetē M. Piso, fami-
 liaris noster, ^d & alia multa, & hoc loco Stoicos
 irridebat. Quid enim aiebat? bonum negas esse di-
 uitias, præpositum esse dicis. quid adiuu. is? auari-
 tiā mne minuis? quòd si verbum sequimur, primū
 longius verbum, præpositum, quā bonum. Nihil
 ad rem. Ne sit sanē. at certē grauius. nam, bonum
 ex quo appellatum sit, nescio: præpositum ex eo
 credo, quod præponatur alijs. id mihi magnum

^a I. Quid
 istud, quæro,
 nesciebat?

^b al. sed elis-
 gere.

^c L. concine-
 re.

^d al. vt alia
 multa.

videtur. itaq. dicebat plus tribui diuitijs à Zenone,
 qui eas in ppositis poneret, quàm ab Aristotele,
 qui bonũ esse diuitias fateretur, sed nec magnũ bo-
 num, & præ rectis, honestisq., contemnendum, ac
 despiciendum, nec magnopere expetendum: omni-
 nõq. de omnibus istis verbis à Zenone mutatis ita
 disputabat, & quæ bona negarentur esse ab eo, &
 quæ mala, illa latioribus nominibus ab eo appella-
 ri, quàm à nobis, hæc tristioribus. Piso igitur hoc
 modo, viroptimus, tuiq. vt scis, amantissimus. nos
 paucis ad hæc additis finem faciamus aliquando.
 longum est enim ad omnia respondere, quæ à te di-
 cta sunt. nam ex eisdẽ verborum præstigijs & re-
 gna^a nata vobis sunt, & imperia, & diuitiæ, & tā
 ta quidem, vt omnia, quæ vbiq. sint, sapientis esse
 dicatis: solum præterea formosum, solum liberum,
 solum ciuem:^b Stultorum omnia contraria, quos et
 insanos esse vultis. Hæc παρὰ δόξαν illi, nos admirabi-
 lia dicamus. Quid autẽ habent admirationis, cùm
 propè accesseris? conferam tecum, quæ cuiq. ver-
 bo rem subijcias: nulla erit cõtrouersia. omnia pec-
 cata paria dicitis. ³ nõ ego tecum iam ita loquar,
 vt iisdem his de rebus cum Ld Murenæ, te accu-
 sante, defenderẽ. apud imperitos tũ illa dicta sunt:
 aliquid etiam coronæ datum. nunc agendũ est sub-
 tilius. peccata paria quõnam modo? quia nec hone-
 sto quidquam honestius, nec turpi turpius. Perge
 porrò. nam de isto magna dissensio est. illa argumẽ-
 ta propria videamus, cur omnia peccata sint pa-
 ria. Ut, inquit, in fidibus plurimis, ^c si nulla earum
 ita contenta numeris sit, vt cõcentum seruire pos-
 sit, om-

a fort. vobis
 mata sunt,

b al. stultis

c al. ita ioca-
 bor,
 d al. Muren-
 nam,

e fort. si nul-
 la earũ ita cõ-
 centum sit, vt e.

fit, omnes æquè incontentæ sint: sic peccata, quia
 discrepant, æquè discrepant: paria sunt igitur. Hic
 ambiguo ludimur. æquè enim contingit omnibus
 fidibus, vt incontentæ sint illud non continuè, vò
 5 æquè incontentæ. collatio igitur ista te^a nihil iu-
 uat. nec enim omnis avaritias si æquè avaritias
 esse dixerimus. sequitur èt vt æquas esse dicamus.
 Ecce aliud simile dissimile. Vt enim, inquit, guber-
 nator æquè peccat, si palearū nauem euertit, & si
 10 auri: itè æquè peccat qui parentè & qui seruū iniu-
 ria verberat.^b Hac non videre, cuius generis onus
 nauis vehat, ad gubernatoris artè nihil pertinere?
 Itaq. aurū,^c paleamue portet, ad bene, aut ad ma-
 le gubernandū, nihil interesse. at quid inter paren-
 15 tē, & seruulū intersit, intelligi & potest, & debet.
 ergo in gubernādo nihil, ï officio plurimū interest,
 quo in genere peccetur.^d et si in ipsa gubernatione
 negligentia est nauis euersa, maius est peccatū in
 auro, q̄ in palea. omnibus enim artibus volumus
 20 attributam esse, eā, quæ cōmunis appellatur prudē-
 tia: quā oēs, qui cuiq. artificio præsumt, debent ha-
 bere,^e Ita ne hoc modo paria quidè peccata sunt.
 Vrgent tamè, & nihil remittūt: Quoniā, inquit,
 omne peccatū, imbecillitatis, & inconstantia est:
 25 hæc aut vitia, in omnibus stultis æquè magna sunt
 necesse est paria esse peccata. Quasi verò aut con-
 cedatur, in omnibus stultis æquè magna esse vitia,
 & eadē imbecillitate, & inconstantia L. Tubulum
 fuisse, qua illū, cuius is condemnatus est rogatio-
 30 ne.^f P. Scæuolam; & quasi nihil inter res quoq. ip-
 sas, in quibus peccatur, intersit, vt, quo hæ, maio-

a L. nihil iuuat.

b fort. Hic mo non videt, cuius generis onus ad gubernatorem nihil pertinet. L. c. l. paleamue ne p. d fort. Et si ipsa gubernatione, si negligentia nauis &c.

e fort. Ita hoc modo quidem paria peccata.

f al. P. Scæuolam

res, minorésue sint, eo, quæ peccētur in his rebus,
 aut maiora sint, aut minora. Itaq. (iam enim cōclu
 datur oratio)³⁰ hoc vno ^a vitio maximè mihi pre-
 mi videntur tui Stoici, quòd se posse putāt duas cō
 trarias sententias obtinere. quid enim est tā repu
 gnans, quàm eundē dicere, quod honestū sit, solum
 id bonū esse, qui dicat, appetitionē rerum ad viuē
 dum accommodatariū, à natura profectā? Ita cūm
 ea volunt retinere, quæ superiori sententiæ conue
 niūt, in Aristonem incidunt: cūm id fugiunt, ³¹ re
 tādē defendunt, quæ Peripatetici, verba tenent
 mordicus. quæ rursus dum sibi ³² euelli ex ore no
 lunt, horridiores euadunt, asperiores, duriores &
 oratione, & moribus. quam illorum tristitiam, at
 que asperitatem fugiens Panætius, nec acerbita
 tem sententiarum, nec differendi spinas probauit:
 fuitque in altero genere mitior, in altero illustrior:
 semp̄que habuit in ore Platonem, Aristotelem,
 Xenocratem, Theophrastum, Dicaarchum, vt ip
 sius scripta declarant. quos quidem tibi studiosè,
 & diligenter tractandos, magnopere censeo. Sed
 quoniam aduesperascit, & mihi ad villam reuer
 tendum est: nunc quidem hætenus: verūm hoc idē
 saepe faciamus. Nos verò, inquit ille. nam quid pos
 sumus facere melius? & hanc quidem primam exi
 gam à te operā, vt audias me, quæ à te dicta sunt,
 refellentem. sed memento, te, quæ nos sentiamus,
 omnia probare, nisi quòd verbis aliter vtamur: mi
 hi autem vestrorum nihil probari. Scrupulum,
 inquam, abeunti. sed videbimus. Quæ cūm es
 sent dicta, discessimus.

3 Non facile perdiscere.) sic omnes quidem habent libri, & manuscr. & typis impressi. sed quid sibi vult hoc, perdiscere? aut quomodo hic locum habere potest? videtur enim potius scribi debere, dissoluere, aut subuertere, aut euertere, aut aliquid aliud tale. nisi forte dicamus, hoc esse referendum ad oratorum, & patronorum consuetudinem, quos non solum eius, pro quo dictum erat, sed etiam aduersarij iura, & argumenta perdiscere oportebat, vt eis respondere possent. quod ea, quæ sequuntur, comprobant.

2 non melior, quàm illa sunt.) videtur legendum, non paulo melior, &c.

3 et si illud erat æquius, suum cuique concedere.) sic restitui, libri vnus veteris vestigia secutus: in quo ita scriptum est: et si illud erat æquius, æquum cuique, &c. nam hoc, æquum, natum est ex voce, æquius.

4 materia tantum ad meliorem partem d. &c.) quid sibi hæc verba velint, ad meliorem partem, non dispicio. omnino mihi suspecta sunt.

5 quod erat hominum non spinas &c.) sic restitui ex obscuris antiquæ scripturæ vestigijs. quamuis autem olim ediderim, quod erat hominum non de spinis vellentium, tamen adscriperam, malle me legi, quod erat hominum non spinas vellentium, &c. Nec mihi displicet aliorum coniectura, qui sic restituerunt, de fortitudine more hominum non spinas vellentium, &c.

6 non melius, quàm veteres.) ego hoc totum, quàm veteres, delendum puto, vt superuacaneum, & aliunde inuectum. Sic igitur legi velim, ab hoc autem quedam non melius: quedam omnino relicta. nam in ijs verbis, ab hoc autem quedam non melius, subintelligendum, vel repetendum ἀπὸ τοῦ ἴσου, quàm ab antiquis.

7 vt se saluum, &c.) Sic legendum, vt se saluum, &c. non vt vulgò, vt se & saluum &c.

8 quia momentum aliquod habeat ad iucundum accessio.) sic legendus est hic locus, quamuis libri vulgati reclamant, & nonnulli manuscripti: ex quibus alij sic habent planè, vt edidimus: alij hoc modo. habeat ad iucundum accessio; quæ scriptura eos adiuraret, qui sic legi vellent. vt olim edidi, quia mom. aliq. habeat ad vitam iucundam access.

9 non risu potius, quàm oratione eiiciendum?) quidam legi volunt. eiiciendum.

10 vt expleat summam.) sic planè scriptum est in libris nostris manuscriptis. nam vulg. habent, vt expleant summam. quod ferri non potest. antiqua verò scriptura, perspicuè recta, & sincera est.

11 appetentis) sic & olim, & nunc edidi, libris omnibus inuitis, satione flagitante. Hæc enim sententia est, & hic orationis cursus,

suus, & tenor: si est quædam naturalis appetitio hominis, ea, quæ secundum naturam sunt, appetentis. &c. Nam si quis dicat, nihil esse subintelligendum, sed sic hæc verba connectenda, & explicanda: si est quædam appetitio naturalis, ea, quæ secundum naturam sunt, appetentis: id est, quæ appetitio appetit ea, quæ sunt secundum naturam, &c. Si quis, inquam, hoc mihi dicat: respondeâ non fieri mihi verisimile. Ciceronem esse ita locutus. præterea appetitio non appetit, sed facit, ut quis appetat. & appetitio est animantis appetentis, non ipsa appetit. quod si appeteret, animal esset. quod est absurdum dictum. Sed piget me hæc retellere, aliò properantem.

12 Quod, de quo nulla dissensio est? Sic erat emendatus hic locus in libro Cl. Futeani: & ita reperi scriptum in aliquot libris manuscriptis: nã libri vulg. mendosè habent, de quo multa diss.

13 ut simile sit omnium naturarum illud vltimum.) sic restitui à simili loco, qui est suprâ, non longè, admonitus. Nemo enim est, qui aliter dixerit, quin omnium naturarum simile esset id, ad quod omnia referuntur, &c.

14 faciem animarum nostr. virt. splend. præstringitis.) sic legè dum, non ut vulgò, perstringitis: quod est nuper introductum. nam omnes libri manuscr. habent vel præstringitis, vel prestria gentis, vel paullo aliter, omnino in prima syllaba semper habet pre, vel præ. iam verò, quin prælinguo, sit verbum compositum ex præ, & stinguo, is, ut restinguo, estinguo, distinguo, ex re, ex, di, & eodem simplici stinguo, nemo, nisi linguæ Latinæ ignarus, dubitat. Sed de hoc verbo plura in commentarijs Lucreuanis, & suprâ in his notis Ciceronis, non semel.

15 & ratione effecta, sens. non rel. quid. quod sic intell. &c.) In hoc loco verborum ordo erat perturbatus, & permixtus. ego sensum & mentem Ciceronis odoratus, quod erat inordinatum, in suum ordinem restitui, ac redegi, nihil præterea.

16 At enim dicitis virtutem &c.) nostri omnes libri veteres, vno excepto, habent partim, At enim, nam dicitis virtutem &c. partim, At enim nam dicitis &c. Manutius testatur, in Mazzii lib. scriptum esse. At enim veram dicitis virtutem &c. quam scripturam non improbo. & eam confirmant nostri libri, quamvis deprauati. Credibile enim est, nam, factum ex, veram: cum esset ita scriptum u'am, deinde ex, u'am, factum, nam: postremò ex, nã, nonnulli facere conati sunt, non. contrâ videtur vox, veram, esse inanis. nam virtutis nomen, satis per se plenum, atq. integrum est. quamquam Horat. dixit, in epist. 1. lib. 1. Virtutis verè custos rigidusq. fœlles. & in oda v. lib. 111. Nec vera virtus cum semel excidit &c. & M. Tullius infra libro v. veram virtutem appellat, virtutem moralem, & voluntariam, differrent à non voluntaria quamquam ΔΙΥΒΑΤΙΚὴν appellat Aristoteles. præterea, nam, potuit esse natum ex particula, enim, quæ antecedit. Sed hac de re iudicet lector eruditus. Sed codex Memmianus tollit omnem dubitationem, in quo scriptum est, At

enim natura dicitur virtutem &c. Natum erratum ex eo quod, natura, scripserunt librarij illi hoc modo, nam. hinc ceterę scripturę fluxere.

17 vt à princip. permaneret ad. f.) Sic legendum, non vt habent pleriq. libri vulgati, & nonnulli manuscr. permaneret ad fineis.

18 Illud verò minimè confect sed in primis hebes illorū, Glor) sic restituit hunc locum Muretus duabus his vocibus, scilicet non minus, quę ex aliqua annotatione natę erant. deletis: & distinctione mutata. Profert autem hunc locum Nonius in voce, confectarium. quod ille interpretatur efficax, perfectum. vbi tamen impressum est, coniectarium, non, confectarium.

19 sensus enim cuiusque, & natura rerum, atque ipsa ver. &c.) Sic Horatii Sat. 1. 1. libro primo. Quies paria esse ferè placuit peccata, laborant, Cum ventum ad verum est, sensus, moręsq. repugnant. Atque ipsa utilitas, iusti propè mater, & æqui.

20 verbis illi cōmodiūs vtantur.) legendū videtur, cōmodioribus. cōmodioribus autem, id est, aptioribus, & accommodatoribus.

21 posse: valetudinem autem, &c) post, obteri posse: & ante, facteis illas quidem, erat lacuna in vno libro manuscripto, longè omnium antiquissimo. quę sic in ora libri aliena manu, vt videtur, expleta est, vt iam olim edidimus.

22 quibuscum re concinebat,) Si hūc locum restitui ex Nonio.

23 admirati sumus) malim legi, demirati sumus.

24 prius quàm despexerunt.) legendum censeo, dispexerunt. & supra non longè, qui iam dispecturi sunt.

25 earum etiā contrariorum) vel sic legendum, vel, si vulgatę lectionem retineamus, contrariarum, desideratur aliquid, post vocem, contrariarum. fortasse, inertiarum. ego, contrariorum, probō. sic enim statim loquitur, ibi. virtutum contraria.

26 illę fallaciloquę, vt ait Stautius) sic olim restituit ex codice Memiano. illę fallaciloquę, vt ait Stautius, malitię &c. cum libri vulg. habeant, illę fallaciloquentię, vt ait Accius, &c. Ego nunc fallaciloquę, retineo. Stautius, non item, Accius, vel Attius, malo. Nonius autē nō me mouet, qui legit, fallaciloquentię, vt vulgō.

27 cum Aristotele, & illis re consentire) cod. Memm. habet, consistere: vnde suspicor legendum, concinere, vt supra: quibuscum re concinebat, verbis discrepabat.

28 Non ego tecum iam ita loquar, &c.) quidam legi volunt, nō ego tecum iam ita iocabor: & paullo post, vbi est, contenta numeris, liber vnus manuscriptus habet, contenta neruis: ego malim deleri, numeris. Nam videtur & neruis, & numeris, esse superuacaneum.

29 cuius generis onus nauis vehat) lectionem hanc receptā probō: tameris, cuiuscuius, habeat vnus liber manuscriptus. Cuiuscuius autem, id est, cuiuscumque, à recto, quisquis. vsus est eodē casu Lucretius, vt est in nostris editionibus. hęc autē verba, Hęc non videre, si mendo carent, sic sunt explicanda & intelligenda. **NE** ne hos ferendum, vel, an non est hoc turpe, & pudendū, hęc

non videre, ad gubernatoris artem nihil pertinere, cuius generis onus nauis vehat? sic ferè. Lucretius loquitur, libro secundo, principio, nonne videre, Nil aliud sibi naturam latrate, nisi, vt cum Corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur Iucundo sensu, cura semota, metúque? Omnino tamen malim legi, Nemo non videt, cuius generis &c. pertinere, vel, Hic nemo non videt, cuius generis onus n. vehat ad gubernatoris artem nihil pertinere.

30 hoc vno vitio maximè mihi premi) vocem, vitio, quæ huc it repsi, vt alienam, delendam puto.

30 re eadem defend. quæ Peripat. verba tenent mord.) quomodo possunt Stoici Peripateticorum verba mordicus tenere, si noua verba finxerunt, & quæ illi bona appellant, hi, progymena, seu producta: quæ illi mala, hi, apo progymena, siue reiecta nominarunt? Omnino hic locus mendo non vacat. quod sic fortasse purgari possit, re eadem defendunt, quæ Peripatetici & tenent mordicus: verbo non item. quæ rursus &c. vel. re eadem defendunt, quæ Peripat. & tenent mordicus, verbo deserunt, quæ &c. coniecturam probabiliorem faciat lector ingeniosus. mihi satis est me dum quasi digito indicasse.

32 euelli ex ore nolunt, libri veteres omnes, quos vidi. habent, euelli ex ore volunt &c. ego eos deprauatos esse arbitror, & vulgatos sequor.

M. TVLL. CICERONIS,
DE FINIBVS BONORVM
& malorum,

LIBER V.

10

V'M audissem Antiochū, Brute, vt solebat, cum M. Pifone disputantem in eo gymnasio, quod Ptolemeium vocatur, vnāque nobiscum Q. Frater, & T. Pomponius, & L. Cicero, frater no-

a L. cum audissem Antiochū, Brute, vt solebam cum M. Pifone, in eo gymnasio &c. & ita v. c.

15

ster, cognatione, patrūelis: amore, germanus: con-
flituimus inter nos, vt ambulationem^b postmeridianam conficeremus in Academia, maxime quod is locus ab omni turba id temporis vacuus esset.

b al. pomeridianam

20

Itaque ad tempus ad Pisonem omnes. inde vario sermone sex illa à Dipylo stadia confecimus. cum autem venissemus^c in Academiam, non sine causa nobilitata spatia, solitudo erat ea, quam volueramus. Tum Piso, Naturāne nobis hoc, inquit, datum dicam, an errore quodam, vt, cum ea loca videamus, in quibus memoria dignos viros accepimus, in quibus memoria dignos viros accepimus^d multos esse versatos, magis moueamur, quā

c L. in Academia non sine causa nob.

25

si quando eorum ipsorum aut facta audiamus, aut scriptum^e aliquid legamus? velut ego nunc moueor. venit enim mihi Platonis in mentem: quem accepimus primum hic disputare solitum: cuius etiam illi hortuli propinqui non memoriam solūm mihi afferunt: sed ipsum videtur in conspectu meo

d L. multos

e L. aliquos

30

bio

hinc ponere. hinc Speusippus, hinc Xenocrates, hinc eius
auditor Polemo: cuius ipsa illa sessio fuit, quam vi-
demus, equidem etiam curiam nostram, Hostiliam
dico, non hanc nouam, quam mihi minor esse vide-
tur, posteaquam est maior: solebam intuens, Sci-
pionem, Catonem, Lelium, nostrum verò in primis
animum cogitare. tanta vis, ^a admonitionis inest in
locis: ut non sine causa ex his memorie ducta sit di-
sciplina: Tum Quintus, est planè Piso, ut dicis,
inquit. nam me ipsum huc modò venientem conuer-
tebat ad sese Coloneus ille locus, cuius incola So-
phocles ob oculos versabatur. quem scis quàm ad-
mirer, quàmque eo delecter. me quidem ad altio-
rem memoriam Oedipodis huc venientis, & illo
mollissimo carmine, quænam essent ipsa hæc loca,
requirentis, ^a species quædam ^b commouit, inanis
scilicet, sed commouit tamen. Tum Pomponius, At
ego, quem vos, ut deditum Epicuro, insectari sole-
tis, sum multum equidem cum Phædro, quem vni-
cè diligo, ut scitis, in Epicuri hortis, quos modò præ-
teribamus: sed veteris prouerbij admonitu, viro-
rum memini: nec tamen Epicuri licet obliuisci, si
cupiam: cuius imaginem non modò in tabulis no-
stri familiares, sed etiam in poculis, ^c & in annu-
lis habent. Hinc ego, Pomponius quidem, inquam,
nostrer iocari videtur, & fortasse suo iure. ita enim
Athenis se collocauit, ut sit pane vnus ex Atticis,
ut id etiã ^d cognomine videatur habiturus. Ego
autè tibi, Piso, assentior: vsu hoc euenire, ut acrius
aliquanto, et attentius de claris viris, locorum ad-
monitu, cogitemus. scis enim me quodam tempore
Metapontum

v. c. ammo
ationis

b fort. cōmo
nit, inanis
scil. sed com
monuis

v. c. & in a-
ulis h.

L. cogno-

Metapontum venisse tecum, nec ad hospitem ante
 a diuertisse, quam Pythagoræ ipsum illum locum,
 ubi vitam ediderat, sedemque viderim. hoc autem
 tempore, etsi multa in omni parte Athenarum sunt
 in ipsis locis indicia summorum virorum: tamē ego
 illa moueor exedra. modò enim fuit Carneades: quē
 videre videor. est enim nota imago: à sedē que ipsa
 tanta ingenij magnitudine orbata desiderari illam
 vocem puto. Tum Piso, Quoniam igitur aliquid
 10 omnes, quid Lucius noster, inquit? an eum locum li-
 benter inuisit, ubi Demosthenes, & AEschines in-
 ter se decertare soliti sunt? suo enim quisque stu-
 dio maximè ducitur. Et ille, cum erubisset, Noli,
 inquit, ex me querere, qui in Phalericum etiam
 15 descenderim: quo in loco ad fluctum aiunt declama-
 re solitum Demosthenem, vt fremitum assuesceret
 voce vincere. modò etiam paullulum ad dextram
 de via declinaui, vt ad Periclis sepulcrum accede-
 rem. quamquam id quidem infinitum est in hac vr-
 20 be. quacumque enim ingredimur, b in aliquam hi-
 storiam vestigium ponimus. Tum Piso, At qui Cice-
 ro, inquit, ista studia si ad imitandos summos vi-
 ros spectant, ingeniosorum sunt. sin tantummodo
 ad indicia veteris memoriae cognoscendę, curioso-
 25 rum. te autem hortamur omnes, currentem qui-
 dem, vt spero, vt eos, quos nouisse vis, etiam imita-
 ri velis. Hic ego, Etsi facit hic quidem, inquam, Pi-
 so, (vt vides) ea, quę præcipis: c tamen mihi grata
 est hortatio tua. Tum ille amicissimè, vt solebat.
 30 Nos verò, inquit, omnes omnia ad huius adolescen-
 tiam conferamus, in primisque vt aliquid suorum
 studi-

b sic a. v. e.

c al. mihi ta
mea gr.

studia

studiorum philosophia quoque impertiat, vel vt te
 imitetur, quæ amat: vel vt illud ipsum, quod studet,
 facere possit ornatius. Sed vtrum hortandus es no-
 bis, Luci, inquit, an etiam tua sponte propensus es?
 mihi quidem Antiochum, quem audis, satis bellè 5
 vidèris attendere. Tum ille timidè, vel potiùs vere
 cundè, Facio, inquit, equidem: sed audistine modò
 de Carneade? rapior illuc. reuocat autè Antiochus:
 nec est præterea, quem audiamus. Tum Piso, Et si
 hoc, inquit, fortasse nõ poterit sic abire, cùm hic ad- 10
 sit, (me autem dicebat) tamen audebo te ab hac
 Academia noua ad veterem illam vocare: in qua,
 vt dicere Antiochum audiebas, non ij soli nume-
 rantur qui Academicici vocantur, Speusippus, Xeno-
 crates, Polemo, Crantor, ceterique, sed etiam Peri- 15
 patetici veteres, quorum princeps Aristoteles.
 quem, excepto Platone, haud scio an rectè dixè-
 rim principem philosophorum. Ad eos igitur con-
 uerte te, quæso. ex eorũ enim scriptis, & institutis
 cùm omnis doctrina liberalis, omnis historia, om- 20
 nis sermo elegans sumi potest, tum varietas est tan-
 ta artium, vt nemo sine eo instrumento^a ad vllam
 rem illustriorem satis ornatus possit accedere. ab
 his oratores, ab his imperatores; ac rerum publica-
 rum principes exstiterunt. vt ad minora veniam, 25
 mathematici, poetæ, musici, medici denique ex hac,
 tanquam ex omnium artium officina, profecti sunt.
 Ad quæ ego, Scis me, inquam, istud idem sentire
 Piso: sed à te opportunè mentio facta est. Studet
 enim meus audire Cicero, quæ nã sit istius veteris, 30
 quam cõmemoras, Academia de finibus bonorum
 Peri-

a al. ad rem
 vllã illustrio-
 rem.

Peripateticorumque sententia. censemus autem te
 facillimè id explanare posse, quòd & Staseam Nea-
 politanum multos annos habueris apud te, & com-
 plureis iam menses Athenis hæc ipsa te ex Antio-
 cho videmus exquirere. Et ille ridens, Agè, agè,
 inquit: satis enim scitè me nostrì sermonis princi-
 pium esse voluisti. exponamus adolescèti, si qua for-
 tè possumus. dat enim id nobis solitudo. quòd si quis
 Deus diceret, numquam putarem, me in Acade-
 mia, tanquam philosophum, disputaturum. ⁴ sed
 ne, dum huic obsequor, vobis molestus sim. Mibi,
 inquã, qui te id ipsum rogavi? Tum Quintus, &
 Pomponius cum idè se velle dixissent, Piso exorsus
 est. cuius oratio, attende, quæso, Brute, satisne vi-
 deatur Antiochi complexa esse sententiam: quam
 tibi, qui fratrem eius Aristum frequenter audie-
 ris, maximè probatam existimo. Sic est igitur lo-
 cutus. Quantus ornatus in Peripateticorù disci-
 plina sit, satis est à me, vt breuissimè potui, paulo
 antè dictù. Sed est forma eius disciplina, sicut ferè
 ceterarum, triplex. vna pars est, ^b natura: differen-
 di, altera: viuendi, tertia. natura sic ab ijs inuestiga-
 ta est, vt nulla pars calo, mari, terra, (vt poëtice lo-
 quar) prætermissa sit. Quin etiam, cum de rerum
 initijs, omnique mundo locuti essent, vt multa non
 modò, probabili argumentatione, sed etiam ne-
 cessaria mathematicorum, ratione concluderent:
 maximam materiam ex reb. per se inuestigatis ad
 rerum occultarum cognitionem attulerunt. perse-
 cutus est Aristoteles animantium omnium ortus, vi-
 ctus, figuras. Theophrastus autem stirpium natu-

a fort. sed ve-
 rendum, ne
 dū huic obs.

b L. natura.

ras, omniumque fere rerum, quæ è terra gignerentur, causas, atque rationes. qua ex cognitione faciliior facta est inuestigatio rerum occultissimarum: differendique ab iisdem non dialecticè solùm, sed etiam oratorie præcepta sunt tradita: ab Aristoteleque principe de singulis rebus in vtramque partem dicendi exercitatio est instituta, vt non contra omnia semper, sicut Arcefilas, diceret, & tamen, vt in omnibus rebus, quidquid ex vtraque parte dici posset, exponeret. Cùm autem tertia pars bene viuendi præcepta quæreret, ea quoque est ab iisdem non solùm ad priuatæ vitæ rationem, sed etiã ad rerump. rectionem relata. omnium ferè ciuitatum non Græciæ solùm, sed etiam barbariæ, ab Aristotele, morès, instituta, disciplinas: à Theophrasto^a leges etiam cognouimus. cùmque vterque eorum docuisset, qualem in rep. principem esse conueniret, pluribus præterea cùm scripsisset, ^b qui esset optimus reip. status: hoc amplius Theophrastus, quæ essent in rep. inclinationes rerum, & momenta temporum, in quibus esset moderandum, vtcũque res postularet. Vitæ autem degendæ ratio maximè quidem illis placuit quieta, in contemplatione, & cognitione posita rerum: quæ quia deorum erat vitæ simillima, sapiente visa est dignissima. atque his de rebus & splendida est eorũ, & illustris oratio. De summo autem bono, quia duo genera librorum sunt, vnum populariter scriptum, quod ἡμετέριον appellabant: alterum limatius, quod in commentarijs reliquerunt: non semper idem dicere videntur: ^c nec in summa tamen ipsa aut varie-

a al. etiam leges

b al. quis

c al. nec in sententia mea &c. 16 gl.

tas est vlla, apud hos quidem, quos nominavi: aut inter ipsos dissensio. sed cum beata vita queratur, idque sit vnum, quod philosophia spectare, & sequi debeat: sitne ea tota sita in potestate sapientis, an possit aut labefactari, aut eripi rebus aduersis, in eo nonnumquam variari inter eos, & dubitari videtur. quod maxime efficit Theophrasti de beata vita liber: in quo multum admodum fortunæ datur. quod si ita se habeat, non possit beatam præstare vitam sapientia. hæc mihi videtur delicatior, ut ita dicant, mollior que ratio, quam virtutis vis, grauitasque postulat. quare teneamus Aristotelem, & eius filium Nicomachum: cuius accipitur scripti de moribus libri, dicuntur illi quidem esse Aristotelis: sed non video, cur non potuerit patri similis esse filius. Theophrastum tamen adhibeamus ad pleraque, dummodò plus in virtute teneamus: quoniam ille tenuit, firmitatis, & roboris. simus igitur contenti his. namque horum posteri, meliores illi quidem, mea sententia, quam reliquarum philosophi disciplinarum: sed ita degenerant, ut ipsi ex se nati esse videantur. primum Theophrasti Strato, physicum se voluit. in quo & si est magnus, tamen noua pleraque, & per pauca de moribus.

Huius Lysias oratione locuples, rebus ipsis ieiunior. concinnus deinde & elegans huius Aristoteles: sed ea, quæ desideratur à magno philosopho, grauitas in eo non fuit. scripta sanè & multa, & polita: sed nescio quo pacto auctoritatem oratio non habet. prætereo multos, in his, doctum hominem, & suauem Hieronymum; quem iam cur Peripateti-

a L. beatam vitam præstare sap.

b L. patris similis

c L. huius Lysias oratione locuples, rebus ipsis &c.

cum appellem, nescio. summum enim bonum expo-
 suit, vacuitatem doloris. qui autem de summo bo-
 no dissentit, de tota philosophiæ ratione dissentit.
 Critolaus imitari antiquos voluit: & quidem est
 grauitate proximus, & redundat oratio. attamen
 is quidē in patrijs institutis manet. Diodorus, eius
 auditor, adiungit ad honestatem, vacuitatem dolo-
 ris. Hic quoque suus est: de summōque bono dissen-
 tiens, dici verē Peripateticus non potest. Antiquo-
 rum autem sententiam Antiochus noster mihi vi-
 detur persequi diligentissimē: quam eandem Ari-
 stotelis fuisse, & Polemonis docet. Facit igitur Lu-
 cius nos prudenter, qui audire de summo bono
 potissimum velit. hoc enim constituto in philoso-
 phia, constituta sunt omnia. nam ceteris in rebus si
 ue prætermissum, siue ignoratum est quippiam, non
 plus incommodi est, quam quanti quæque earum re-
 rum est, in quibus neglectum est aliquid. summum
 autem bonum si ignoretur, viuendi rationem igno-
 rari necesse est. ex quo tantus error consequitur,
 vt, quem in portum se recipiant, scire non possint.
 cognitio autem rerum finibus, cum intelligitur,
 quid sit & bonorum extremum, & malorum, in-
 uenta vitæ via est, conformatioque omnium offi-
 ciorum. Est igitur, a quod quidque referatur: ex quo,
 id b quod omnes expetunt, beatē viuendi ratio in-
 ueniri, & comparari potest. quod quoniam in quo
 sit, magna dissensio est: Carneadæa nobis adhibenda
 diuisio est, qua noster Antiochus libenter vti solet.
 Ille igitur vidit, non modò quot fuissent adhuc phi-
 losophorum de summo bono, sed quot omnino esse
 possent

possent sentētię. Negabat igitur ullam esse artem, quę ipsa à se proficisceretur. etenim semper illud extrā est, quod arte comprehenditur: nihil opus est exemplis hoc facere longius. est enim perspicuum,

5 nullam artem in se versari, sed esse aliud artem ipsam, aliud quod propositum sit arti. ^a Quoniam ut medicina ^b valetudinis, navigationis gubernatio, sic viuendi ars est prudentia: necesse est eam quoque ab aliare esse constitutam, & profectam. ^c

10 Constitit autem ferè inter omneis, id, in quo prudentia, versaretur, & quod assequi vellet, aptum, & accommodatum naturæ esse oportere, & tale, ut ipsum per se inuicaret, & alliceret appetitum animi: quem ^d ἄστυν Gręci vocant. Quid ^e

15 tem sit, quod ita moueat, itaque à natura in primo ortu appetatur, non constat, deque eo est inter philosophos, cum summum bonum exquiritur, omnis dissensio. totius enim quæstionis eius, quę habetur de finibus bonorum, & malorum, cum quaeritur,

20 in his quid sit extremum, & vltimum, fons reperiendus est, in quo sint prima inuitamenta naturæ. quo inuento, omnis ab eo, quasi capite, de summo bono, & malo disputatio ducitur. Voluptatis alij primum appetitum putant, & primam

25 depulsionem doloris: alij censent primum ascitum, doloris vacuitatem, & primum declinatum, dolorem. ^d Ab ijs alij, quæ prima secundum naturam nominant, proficiscuntur: in quibus numerant incolumitatem, conseruationemque omnium

30 partium, ^e valetudinem, sensus integros, doloris vacuitatem, vireis, pulchritudinem, ceteraque ge-

a fort. Quoniam igitur, ut medicina val. b v.c. valetudinis, c al. Constat autem

Al. v. id
v. id
v. id

d al. Alij ab ijs, quę prima sec.

e v.c. valetudinem,

neris eiusdem: quorum similia sunt prima in animis, quasi virtutum igniculi, & semina. Ex his tribus cum vnum aliquod sit, quo primum natura moueatur vel ad appetendum, vel ad repellendum, nec quidquam omnino, prater hæc tria, possit esse: 5
 necesse est omnino officium aut fugiendi, aut sequendi, ad eorum^a aliquid referri: vt illa prudentia, quam artem vitæ esse diximus, in earum trium rerum aliqua versetur, à qua totius vitæ ducat exordium. ex eo autem, quod statuerit esse, quo 10
 primum natura moueatur, exsistet etiam recti ratio, atque honesti, quæ cum vno aliquo ex tribus illis congruere possit, ^b vt aut id honestum sit, facere omnia aut voluptatis causa, etiam si eam non consequare: aut non dolendi, etiam si id assequi nequeas: aut eorum, quæ secundum naturam sunt, adipiscendi. Ita fit, vt, quanta differentia est in principijs naturalibus, tanta sit in finibus bonorum, malorumque, dissimilitudo. Alij rursus ^c ijsdem à principijs, omne officium referunt aut ad voluptatem, aut ad non dolendum, aut ad prima illa secundum naturam obtinenda. 15
 Expositis iam igitur sex de summo bono sententijs, trium proximarum hæc principes: voluptatis Aristippus: non dolendi, Hieronymus: fruendi rebus ijs, quas primas secundum naturam esse diximus, Carneades, non ille quidem auctor, sed defensor, differendi causa fuit. Superiores tres erant, quæ esse possent: quarum est vna sola defensa, eaque vehementer. nam voluptatis causa facere omnia, cum, etiam si nihil ^d consequamur, tamen ipsam illud consilium ita facien- 20
 di, 25 30

^a al. aliquod

^b L. vt id honestū sit, facere omnia.

^c al. ijsdem à principijs perfecti, omne officium &c.

^d al. consequatur, &c. non pl.

di, per se expetendum, & honestum, & solum bonum sit, nemo dicit, ne vitiationem quidem doloris ipsam per se quisquam in rebus expetendis putauit, ^a ne si etiam cuitare posset. At verò facere omnia, vt adipiscamur quæ secundum naturam sint, etiam si ea non assequamur, id esse & honestum, et solum per se expetendum, & solum bonum Stoici dicunt. Sex igitur hæ sunt simplices de summo bonorum, malorumque sententiæ: duæ sine patrono, quattuor defensione iunctæ autem, & duplices expositiones summi boni, tres omnino fuerunt: nec verò plures, si penitus rerum naturam videas, esse potuerunt. nam aut voluptas adiungi potest ad honestatem, vt Calliphoni, ^b Dinomachoque placuit: aut doloris vacuitas, vt Diodoro: vt prima natura, vt antiquis: quos eosdem Academicos, & Peripateticos nominamus. Sed quoniam non possunt omnia simul dici, hæc in presentia nota esse debent, voluptatem semouendam esse: quando ad maiora quadam, vt iam apparebit, nati sumus. de vacuitate doloris eadem ferè dici solent, quæ de voluptate. quoniam igitur & de voluptate cum Torquato, & de honestate, in qua vna omne bonum poneretur, cum Catone est disputatum: primùm, quæ contra voluptatem dicta sunt, eadem ferè ^c cadunt contra vacuitatem doloris. nec verò alia sunt querenda contra Carneadeam illam sententiã. quocumque enim modo summum bonum sic exponitur, vt id vacet honestate: nec officia, nec virtutes in ea ratione, nec amicitia constare possunt. Coniunctio autem cum honestate vel

a L. etiã si cõ vitare posset. al. nec si etiã cõ vitare posset.

b al. Clitome chõque pl.

c L. quadrã contra &c. al. valët contra &c.

voluptatis, vel non dolendi, id ipsum honestum,
 quod amplecti vult, efficit turpe. ad eas enim res
 referre quæ agas: quarum vna, si quis malo ca-
 reat, in summo eum bono^a dicat esse: altera ver-
 setur in leuissima parte naturæ, obscurantis est om-
 nem splendorem honestatis, ne dicam inquinan-
 tis. Restant Stoici, qui cum à Peripateticis, et Aca-
 demicis omnia transtulissent, nominibus alias eas-
 dem res secuti sunt. Hos contra singulos dici est me-
 lius. sed nunc, quod agimus, de illis, cum volumus.
 Democriti autem securitas, quæ est animi tan-
 quam tranquillitas, quam appellant *ἡσυχία*; eò
 separanda fuit ab hac disputatione, quia ista ani-
 mi tranquillitas, ea ipsa est beata vita, quærimus
 autem, non quæ sit, sed vnde sit. Iam explosæ, eie-
 ctæq; sententiæ Pyrrhonis, Aristonis, Herilli,
 quod in hunc orbem, quem circumscripsimus, incide-
 re non possunt, adhibenda omnino non fuerunt.
 nam cum omnis hæc quæstio de finibus, & quasi
 de extremis bonorum, & malorum, ab eo profi-
 ciscatur, quod diximus naturæ esse^b aptum, &
 accommodatum, ^c quodque ipsum per se primum
 appetatur: hoc totum & ij tollunt, qui in rebus
 ijs, ^e in quibus ^d nihil, quod non aut honestum,
 aut turpe sit, negant esse vllam causam, cur aliud
 alij anteponatur, nec inter eas res quidquam om-
 nino putant interesse: & Herillus, si ita sensit, ni-
 hil esse bonum, præter scientiam, omnem consilij
 capiendi causam, inuentionemque officij sustulit.
 Sic, exclusis sententijs reliquorum, cum præterea
 nulla esse possit, hæc antiquorum valeat necesse
 est.

a sic o. v. c. a.
 ducat esse:

b οἰκίον,
 c πρῶτον
 ὄρεκτον,

d L. nihil aut
 honestū, aut
 turpe sit,
 neg.

est. Ergo instituto veterum, quo etiam Stoici v-
 tuntur, hinc capiamus exordium. Omne animal
 seipsum diligit, & simul ac ortum est, id agit, vt
 se conseruet, quod hic ei primus ad omnem vitam
 5 tuendā appetitus à natura datur, se vt conseruet,
 atque ita sit affectum, vt optimè secundum naturā
 affectum esse possit. Hanc initid constitutionem
 confusam habet, & incertam, vt tantummodò se
 tueatur, qualecumque sit. sed nec quid sit, nec quid
 10 possit, nec quid ipsius natura sit, intelligit. Cū au-
 tem processit paullum, & quatenus quidquid se
 attingat, ad seque pertineat, perspicere cœpit, tum
 sensim incipit progredi, seseq; agnoscere, & intelli-
 gere, quam ob causam^b habet eum, quem diximus
 15 animi appetitum: cœptatq; & ea, quæ naturæ apta
 sentit, appetere, & propulsare contraria. ergo om-
 ni animali illud, quod appetit, positum est in eo,
 quod naturæ est accommodatum. Ita finis bono-
 rum existit, SECUNDVM NATVRAM VI-
 20 VERE, sic affectum, vt optimè affici possit, ad
 naturamque, accommodatissimè. Quoniam au-
 tem sua cuiusque animantis natura est, necesse est
 quoque finem omnium hunc esse, vt natura explea-
 tur. nihil enim prohibet, quædam esse & inter se
 25 animalibus reliquis, & cum bestijs homini commu-
 nia, quoniam omnium est natura communis. sed
 extrema illa, & summa, quæ quærimus, inter ani-
 malium genera, distincta, & dispersita sunt, &
 sua cuique propria, & ad id apta, quod cuiusque
 30 natura desiderat. quare cū dicimus omnib. anima-
 libus extremum esse secundum naturā viuere: non

a L. ac simul
 vt ortū est,
 &c. & ita v. e.

b for. habeat

ita accipiendum est, quasi dicamus, vnum esse omnium extremum: sed vt omnium artium, rectè dici potest commune esse, vt in aliqua scientia ver-
 setur, scientiam autem suam cuiusque artis esse: sic^a commune animalium omnium secundum naturam viuere, sed naturas esse diuersas, vt aliud equo sit natura, aliud boui, aliud homini, & tamen in omnibus summa communis, & quidem non solum in animalibus, sed etiam in rebus omnibus ijs, quas natura alit, auget, & tuetur: in quibus videmus, ea, quæ gignuntur è terra, multa quodam modo efficere ipsa sibi per se, quæ ad viuendum, crescendumque valeant, & suo genere perueniant ad extremum: vt iam liceat vna comprehensione omnia complecti: non dubitemque dicere, omnem naturam^c esse conseruatricem sui, idq; habere propositum quasi finem, & extremum, se vt custodiat^d quã in proximo sui generis statu: vt necesse sit, omnium rerum, quæ natura vigent, similem esse finem non eundem ex quo intelligi debet, homini id esse in bonis vltimum, **SECUNDVM NATVRAM** viuere: quod ita interpretemur, viuere ex hominis natura vndique perfecta, & nihil requirente. Hæc igitur nobis explicanda sunt: sed si enodatiùs, vos ignoscetis. huius enim ætati, & huic, nunc hoc primum fortasse audienti, seruire debemus. Ita prorsus, inquam. etsi ea quidem, quæ adhuc dixisti, quamuis ad ætatem rectè isto modo dicerentur. Exposita igitur, inquit, terminatione rerum expetendarum, cur ista se res ita habeat, vt dixi, deinceps demonstrandum est, quamobrem ordiamur

a fort. commune esse animalia om.

b fort. & suo quæq; in genere p. al. & sui generis
 P. c v. e. seruatricis esse sui.
 d fort. in quàm opt.

ab eo, quod primum posui.⁸ quod idem^a re ipsa primum est, ut intelligamus, omne animal seipsum diligere. quod quamquam dubitationem non habet

a L. re ipsa
Pr.

(est enim infixum in ipsa natura, b comprehenditur suis cuiusque sensibus, sic, ut, contra si quis dicere velit, non audiatur) tamen, nequid pretermitamus, rationes quoque, cur hoc ita sit, afferendas puto. etsi qui potest intelligi, aut cogitari, esse ali- quod animal, quod se oderit? res enim concurrent

b al. compre-
henditurq. C.

10 contraria. nam cum appetitus ille animi aliquid ad se trahere cœperit consultò, quod sibi obsit, quia sit sibi inimicus: cum id sua causa faciet: c & oderit se, & simul diliget: quod fieri non potest. d necesse est quidem, si quis sibi ipsi inimicus est, eum,

c fort. & ode-
rit se simul
& diliget:
d al. necesse
est enim,

15 quæ bona sunt, mala putare: bona contra, quæ mala: & quæ appetenda, fugere: & quæ fugienda, appetere: quæ sine dubio vitæ sunt eversio. neque enim, si nonnulli reperiuntur, qui aut laqueos, aut alia exitia quarant, aut, ut ille apud Teren-

20 tiū, qui decrevit tantisper se minus iniuriæ suo gna- to facere, (ut ait ipse) dum fiat miser, inimicus ipse sibi putandus est. sed alij dolore mouentur: alij cupiditate: iracundia etiam multi efferuntur: & cum in mala scientes ruunt, tamen se optime sibi consulere arbitrantur: itaque dicunt, nec dubi-

25 tant, *Mihi sic usus est: tibi ut opus est fa- cto, face:* velut, qui ipsi sibi

bellum indixissent, cruciari dies, nocteis torqueri uellent: nec verò sese ipsi accusarēt ob eam causam, quòd sese malè rebus suis consuluisse dicerent. eorū enim est hæc querela, qui sibi cari sunt, sese quo-

+

V 4

diligunt,

diligunt. Quare, quotiescumq. dicitur male de se quis mereri, sibi que esse inimicus, atq. hostis, vitā denique fugere: intelligatur aliquam subesse eiusmodi causam, vt ex eo ipso possit intelligi, sibi quēque esse carum. Nec verò id satis est, neminem esse, ^a qui ipse se oderit: sed illud quoq. intelligendum est, neminem esse, qui, quo modo se habeat, nihil sua censeat interesse. tolletur .n. appetitus animi, si, vt in ijs rebus, inter quas nihil interest, neutrā in partem ^b propensiores simus, item in nobismet ipsis, quemadmodum affecti simus, nihil nostra arbitrabimur interesse. Atq. etiam illud, si quis dicere velit, per absurdum sit: ita diligi à sese quemquam, vt ea vis diligēdi ad aliam rem quampiam referatur, non ad eum ipsum, qui sese diligit. hoc cum in amicitijs, cum in officijs, cum in virtutibus dicitur, quomodocumque dicitur, intelligi tamen, quid dicatur, potest. ^c in nobis autem ipsis ne intelligi quidem, vt propter aliam quampiam rem, verbi gratia, propter voluptatem nos amemus. propter nos enim illam, non propter eam nosmetipsos diligimus. quamquam quid est ^d quod magis perspicuum sit, non modò carum sibi quemque, verum etiam vehementer carum esse? quis est enim, aut quotus quisque, cui, mors cum appropinquet,

Non refugiat timido sanguen, atque exalbescat metu? Etsi hoc quidem est in vizio, dissolutionem natura tam valde perhorrescere. quod item est reprehendendū in dolore. sed quia ferè sic afficiuntur omnes, satis argumenti est, ab interitu naturam abhorrere: idque quo magis quidam

a al. qui se ipse oderit:

b L. propensiores sumus,

c L. in nobismet autē ipsis intelligi qui potest, vt propter aliā quāp. rē, verbi gr. propter volupt. nos amem?
d al. quod magis perspicuū sit, quā non modo &c.

Pacuij

dam ita faciunt, vt iure etiam reprehendatur, hoc magis intelligendum est, hæc ipsa nimia in quibusdam futura non fuisse, nisi quædam essent^a modica natura. nec verò dico eorum metum mortis, quia priuari se vitæ bonis arbitrentur, aut quia quasdam post mortem formidines extimescant, aut si metuant, ne cum dolore moriantur, iccirco mortem^b fugiant: in paruis enim sæpe, qui nihil eorum cogitant, si quando his ludentes minamur præcipituros alicunde, extimescunt. quin etiam fere, inquit Pacuuius,

Quibus abest ad præcauendū intelligēdi astutia, sibi iniecto terrore mortis horrescunt. Quis autem de ipso sapiente aliter existimat? quin etiam cum decreuerit esse moriendum, tamen discessu à suis, atque ipsa relinquenda luce moueatur. Maxime autem in hoc quidem genere vis est perspicua natura, cum & mendicitatem multi perpetiantur, vt viuant: & angantur appropinquatione mortis confecti homines senectute: & ea perferant, quæ Philoctetam videmus, in fabulis: qui cum cruciaretur non ferendis doloribus, propagabat tamen vitam aucupio sagittarum,

Configebat tardus celeres, stans^c volanteis, vt apud Attium est, ^d pennarumque contextu corpori tegumenta faciebat: De hominum genere, aut omnino de animalium loquor, cum arborum & stirpium eadem pane natura sit: siue, vt doctissimis viris visum est, maior aliqua causa, atque diuiniore vim ingenuit. siue hoc ita sit fortuitū. ^e videamus ea, quæ terra gignit, ^f cortici-

^a L. volanteis.
^d al. pinnarumque

^e L. siue hoc ita sit fortuitū.
^f fort. videmus ea.

314
corticibus, & radicibus valida seruari: quod con-
tingit animalibus sensuum distributione, & quadam
compactione membrorum. qua quidem de re, quã-
quam assentior ijs, qui hæc omnia regi natura pu-
tant: quæ si natura negligat, ipsa esse non possint: ¹
tamen concedo; vt qui de hoc dissentiunt, existi-
ment quod velint, ac vel hoc intelligant, si quãdo
naturam hominis dicam: hominem dicere me. ni-
bil enim hoc differt. nam prius poterit à se quisque
discedere, quàm appetitum earum rerum, quæ sibi ¹⁰
conducant, amittere. Iure igitur grauissimi philo-
sophi initium summi boni à natura petiuerunt, &
illum appetitum rerum ad naturam accommoda-
tarum, in generatum putauerunt omnibus, qui con-
tinentur ea commendatione naturæ, qua se ipsi ¹⁵
diligunt. Dinceps videndum est, quoniam satis aper-
tum est, sibi quemq. natura esse earum, quæ sit ho-
minis natura. id est enim, de quo quærimus. At qui
perspicuum est, hominem è corpore, animoque con-
stare, cum primæ sint animi partes, secundæ corpo- ²⁰
ris. deinde id quoque videmus, ^b & ita figuratum
corpus, vt excellat alijs, animumque ita constitu-
tum, vt & sensibus instructus sit, & habeat præstã-
tiam mētis, cui tota hominis natura pareat, in qua
sit mirabilis quadam vis rationis, & cognitionis, ²⁵
& scientiæ, virtutumque omnium. nam quæ corpo-
ris sunt, ea nec auctoritatem cum animi partibus
comparandam, & cognitionem habet faciliorem.
itaque ab his ordiamur. Corporis igitur nostri par-
tes, totaq. figura, & forma, & statuta, quàm apta ³⁰
ad naturam sit, apparet: neque est dubium, quin
frons,

a furt. ita ta-
men conce-
do, vt, qui de
hoc dissen-
sunt, vel exi-
stunt qd
velint, vel
hoc intel.

b L. delet so-
pulatione-
nem, &c

frons, oculi, aures, & reliquæ partes, quales propria^a sunt hominis, intelligatur. sed certè opus est ea valere, & vigere, naturaleis motus, vsusq; habere, vt nec absit quid eorum: nec agrum, debilitatumve sit. id enim natura desiderat. est enim actio quædam corporis, quæ motus, & status naturæ cõgruenteis tenet; in quibus si per cetur distortione, & deprauatione quadam, aut motu, statimve deformi, vt si aut manibus ingrediatur quis, aut non antè, sed retrò, fugere planè se ipse, & hominem ex homine exuens naturam odisse videatur. Quamobrem etiã sessiones quædam, & flexi, fractiq; motus, quales proteritorum hominum, aut^b mollium esse solent, contra naturam sunt: vt, etiam si animi vitio id eueniat, tamen in corpore immutari hominis natura videatur. Itaque è cõtrario moderati, & quabilès que habitus, effectiones, vsusq; corporis, apta esse ad naturam videntur. Iam verò animus non esse solùm, sed etiam cuiusdammodi debet esse, vt & omneis parteis suas habeat incolumeis, & de virtutibus nulla desit.^c Atqui in sensibus est sua cuiusq; virtus, vt ne quid impediatur, quominus suo sensus quisque munere fungatur in ijs rebus, celeviter, expeditèque percipiendis, quæ subiecte sunt sensibus. Animi autem, & eius animi partis, quæ princeps est, quæq; mens nominatur, plures sunt virtutes, sed duo prima genera: vnum earum, quæ ingenerantur suapte natura, appellanturque non voluntaria: alterum earum, quæ in voluntate posita, magis proprio nomine appellari solent. quarum est excellens in animorum laude præstantia. prio-

a fort. fiat

b malacis

c al. Atque

d agitatur
animi partem

ris generis est docilitas, memoria: quæ ferè omnia
 appellantur vno ingenij nomine: easque virtutes
 qui habent, ingeniosi vocantur. alterum autem
 genus est magnarum, verarumque virtutum:
 quas appellamus voluntarias, ¹⁰ vt prudentiã, tẽ
 perantiã, fortitudinem, iustitiam, & reliquas eius
 dem generis. Et summatim quidem hæc erant de
 corpore, animoque dicenda. quibus quasi informa
 tum est, quod hominis natura postulet. ex quo per
 spicuum est, quoniam ipsi à nobis diligamur, omni
 niãq. & in animo, & in corpore perfecta velimus
 esse, ea nobis ipsa cara esse propter se, & in ijs esse
 ad bene viuendum ² momenta maxima. nam cui
 proposita sit conseruatio sui necesse est huic par
 tes quoque sui caras esse, carioresque, quo per
 fectiones sint, & magis in suo genere laudabiles. ¹⁵
 ea enim vita expetitur, quæ sit animi, corporis
 que expleta virtutibus: in eoque summum bonum
 poni necesse est: quando quidem id tale esse debet,
 vt rerum expetendarum sit extremum. quo cogni
 to, dubitari non potest, quin, cum ipsi homines si
 bi sint per se, & sua sponte cari, partes quoque &
 corporis, & animi, & earum rerum, quæ sunt in
 vtriusque motu, & statu, sua caritate colantur, &
 per se ipsa appetantur. quib. expositis, facilis est ²⁵
 coniectura, ea maximè esse expetenda ex nostris,
 quæ plurimum habent dignitatis: vt optima cuius
 que partis, quæ per se expetatur, virtus sit expe
 tenda maximè. Ita fiet, vt animi virtus, corporis
 virtuti anteponatur, animique virtutes non vo
 luntarias vincant virtutes, voluntaria: quæ qui
 dem

dem propriè virtutes appellantur, multumque excellunt, propterea quòd ex ratione gignuntur: quàmhil est in homine diuinius. etenim omnium rerum quas & creat natura & tuetur, quæ aut sine animo sint, aut non multo secus, earum summum bonum in corpore est, vt nõ inscitè illud dictum videatur in sue, ^a animum illi pecudi ¹² datum pro sale, ne putresceret. Sunt autem bestia quædam, in quibus inest aliqd simile virtutis, vt in leonibus, vt in canibus, vt **10** in equis: in quibus non corporum solum, vt in suis, sed etiam animorum aliqua ex parte motus quosdam videmus. in homine autem summa omnis animi est, & in animo, rationis: ex qua virtus est: quæ rationis absolutio desinitur: quam etiam, atque etiam explicandam putant. Earum etiam rerum, **15** quas terra gignit, educatio quædam, & perfectio est non dissimilis animantium. itaque & viuere vitæ, & mori dicimus: arborémque & nouellam, & vetulam, & vigere, & senescere. ex quo non est alienum, vt animantibus, ¹² sic illis ^b & apta quædam **20** ad naturam, aptare, & aliena amputare, earumque augendarum, & alendarum quandam cultricem esse, quæ sit scientia, atque ars agricolarum, quæ circumcidat, amputet, erigat, extollat, adminiculetur, vt, quòd natura ferat, eò possit ire: vt ipsæ **25** vites, si loqui possint, ita se tractandas, tuendasque esse fateantur, & nunc quidem, quòd eam tuetur, vt de vitæ potissimum loquar, est id extrinsecus. in ipsa enim parum magna vis est, vt quàm optime se habere possit, si nulla cultura adhibeatur. At vero **30** si ad vitæ sensus accesserit, vt appetitum quendam habeat,

visper.

a L. animam illi p. datam pro sale ne putresceret.

excellenti

b L. & apta quædam ad naturam putare. & aliena: earumque augendarum, &c.

habeat, & per se ipsa moueatur, quid facturam pu-
 tas? an ea, quæ per venitorem antea consequeba-
 tur, etiam per se ipsam curabit? sed vidēsne ac-
 cessuram ei curam, vt sensus quoque suos, eorumq.
 omnium appetitum, & si qua sunt ei membra adiun-
 cta, tueatur? sic ad illa, quæ semper habuit, iunget
 ea, quæ postea accesserint: nec eundem finem habe-
 bit, quem cultor eius habebat: sed volet secundum
 eam naturam, quæ postea ei adiuncta sit, viuere.
 ita similis erit finis boni, atque antea fuerat, nec
 idem tamen. non enim iam stirpis bonum qua-
 ret, sed animalis. quod si non sensus modò ei sit da-
 tus, verum etiam animus hominis: non necesse est,
 & illa pristina manere, vt tuēda? & inter hæc mul-
 to esse cariora, quæ accesserint? animique optimam
 quamque partem carissimam? in eaque expletio-
 ne naturæ summi boni finem consistere, cum longè,
 multumque præstet mens, atque ratio? Sic & ex-
 tremum omnium appetendorum, atque ductum
 à prima communitate naturæ, multis gradib. adscē-
 dit, vt ad summum perueniret: quod cumulat ex
 integritate corporis, & ex mentis ratione perse-
 cta. Cum igitur ea sit, quam exposui, forma natu-
 re: si, vt in initio dixi, simul atq. ortus esset, se quis-
 que cognosceret, iudicareque posset, quæ vis & to-
 tius esset naturæ, & partium singularum, cōtinuò
 videret, quid esset hoc, quod querimus, omnium re-
 rum, quas expetimus, summum, & vltimum: nec
 vlla in re peccare posset. nunc verò à primo quidē
 mirabiliter occulta natura est, nec perspicui, nec co-
 gnosci potest. proredientibus autem atatibus, sen-
 sim,

e particula,
 etiam, nō est
 in v. e.

b L. omnium
 appetendo-
 ram, dictum
 à prima com-
 mendatione
 nat.

sim, tardèue potiùs quasi nosmetipsos cognoscimus. itaque illa prima commendatio, quæ à natura nostri facta est, nobis obscura, & incerta est: primusque appetitus ille animi tantum agit, ut salu-
 5 atque integri esse possimus. cum autem dispicere cœperimus, & sentire, quid simus, & quid ab animantibus ceteris differamus, tum ea sequi incipimus, ad quæ nati sumus. quam similitudinem videmus in bestijs. quæ primò, in quo loco natæ sunt, ex
 10 eo se non commouent: deinde suo quæque appetitu mouetur. serpere anguiculos, nare anaticulas, euolare merulas, cornib. vti videmus boues, ^{14^a} vespas aculeis: suam denique cuique naturam esse ad viuendum ducem. quæ similitudo in genere etiam
 15 humano appâret. parui enim primo ortu sic iacēt: tamquam omnino sine animo sint. cum autem paulum firmitatis accesserit: & animo vtuntur, & sensibus, connitunturque, ut sese erigant: & manibus vtuntur, & eos agnoscunt, à quibus educantur: deinde æqualibus delectantur, libentèrque se
 20 cum his congregant, dântque se ad ludendum: fabellarumque auditione ducuntur: de que eo, quod ipsis superat, alijs gratificari volunt: animaduertuntque ea, quæ domi fiunt, curiosiùs, incipiuntque
 25 commentari aliquid, & discere: & eorum, quos vident, nolunt non ignorare nomina: ^b quibusq. reb. cum æqualibus decertant, si vincunt, ^c efferunt se lætitia; victi debilitantur, animosque demittunt. quorum sine causa fieri nihil putandū est. est enim
 30 natura sic generata vis hominis, ut ad omnem virtutem percipiendam facta videatur: ob eamque cau-
 sam

a L. napæ aculeis:

b L. quibusq. de reb.
c fort. efferuntur lætitiæ

sam parui virtutum simulacris, quarum in se ha-
 bent semina, sine doctrina mouentur. sunt enim pri-
 ma elementa naturæ: quibus auctis, virtutis quasi
 carmen efficitur. nam cum ita nati, factique simus,
 vt & agendi aliquid, & diligendi aliquos, & libe-
 ralitatis, & referendæ gratiæ principia in nobis
 contineremus, atque ad scientiam, prudētiam, for-
 titudinēque aptos animos haberemus, à contra-
 riisque rebus alienos; non sine causa eas, quas di-
 xi, in pueris virtutum quasi scintillulas videmus,
 è quibus accendi philosophi ratio debet, vt eam,
 quasi deum, ducem subsequens, ad naturæ perue-
 niat extremum. nam, vt sepe iam dixi, in infirma
 atate, imbecillaque mente vis naturæ per caligi-
 nem cernitur. cum autem progrediens confirma-
 tur animus, agnoscit ille quidem naturæ vim, sed
 ita, vt progredi possit longius, per se sit tamen in-
 choata. intrandum est igitur in rerum naturam,
 & penitus, quid ea postulet, peruidendum. ali-
 ter enim **NOS METIPROS NOSSE NON**
POSSVMVS. quod præceptū quia maius erat,
 quam vt ab homine videretur, idcirco assignatum
 est deo. iubet igitur nos Pythius Apollo noscere
 nosmetipsos. cognitio autem hæc est vna, vt vim
 nostri corporis, animique norimus, sequamurque
 eam vitam, quæ rebus ipsis perfruatur. Quoniã
 autem is animi appetitus à principio fuit, vt ea,
 quæ dixi, quæ perfectissima à natura haberemus:
 confitendum est, cum id adepti simus, quod appeti-
 tum sit, in eo quasi vltimo consistere naturam,
 atque id esse summum bonum: quod certè vni-
 uersum

uersum sua sponte ipsum expeti, & propter se, necesse est, quoniam antè demonstratum est, etiam singulas eius partes esse per se expetendas. In enumeratis autem corporis commodis si quis prætermissam à nobis voluptatem putabit, in aliud tēpus quæstio differatur. Vtrum enim sit voluptas in ijs rebus, quas primas SECUNDVM NATVRAM ESSE DIXIMVS, necne sit, ad id, quod agimus, nihil interest. si enim (vt mihi quidem videtur) non explet^a bona natura voluptas, iure prætermissa est. sin est in ea, quod quidã volunt, nihil impedit nostram hanc comprehensionem summi boni. quæ enim constituta sunt prima nature, ad ea si voluptas accesserit, vnum aliud quod accesserit commodum corporis, neque eam constitutionem summi boni, quæ est proposita, mutauerit. Et adhuc quidem ita nobis progressa ratio est, vt ea duceretur omnis à prima commendatione nature. nunc aliud iam argumentandi sequamur genus, vt non solùm, quia nos diligamus, sed quia cuiusque partis nature & in corpore, & in animo sua quæque vis sit: idcirco in his rebus^b summa nostra sponte moueamur. Atque vt à corpore ordiar, vidēsne, vt, si qua in membris praua, aut debilitata, aut imminuta sint, occultent homines? vt etiam contendant, & elaborent, si efficere possint, vt aut non appareat corporis vitiũ, aut quàm minimũ appareat? multosq. etiam dolores curationis causa perferant? vt, si ipse vsus mēbrorum non modò non maior, verũm est minor futurus sit, eorum tamen species ad natu-

a sic o. v. e.
al. natura
bona vol.

b vox, summa, videtur
inanis,

ram reuertatur? etenim cum omnes natura totos se expetendos putent, nec id ob aliam rem, sed propter ipsos: necesse est eius etiam parteis propter se expeti, quod vniuersum propter se expetatur.

a al. quod nō
animaduertendū

Quid? in motu, & statu corporis nihil inest, quod animaduertendum esse ipsa natura iudicet? quemadmodum quis ambulet, sedeat, qui ductus oris, qui vultus in quoque sit: nihilne est in his rebus, quod dignum libero, aut indignum esse ducamus? nonne odio dignos multos putamus, qui quodam motu, aut statu videtur naturæ legem, & modum contempsisse? Et, quoniam hæc b ducuntur de corpore, quid est, cur non rectè pulchritudo etiam ipsa propter se expetenda ducatur? nam si prauitatem, imminutionemque corporis, propter se fugientem putamus: cur non etiam, ac fortasse magis, propter se formæ dignitatem sequamur? & si turpitudinem c fugimus in statu, & motu corporis: quid est, cur pulchritudinem non sequamur: atque etiam d valetudinem, vireis, vacuitatē doloris nō propter utilitatem solū, sed etiam ipsas propter se expetamus? Quoniam enim natura suis omnibus expleri partibus vult, hunc statū corporis per se ipsum expetit, qui est maximè de natura: quæ tota perturbatur, si aut ægrum corpus est, aut dolet, aut caret virib. Videamus animi partes: quarum est ad spectus illustrior: quæ quo sunt excelsiores, eo dāt clariora indicia natura. Tantū igitur est innatus in omnibus cognitionis amor, & scientia, vt nemo dubitare possit, quin ad eas natura nū natura nullo emolumento inuitata rapiatur. Vi-

b fort. dicuntur

c fort. fugimus
d v. c. valetudinem.

demusne,

demusne, vt pueri ne verberibus quidem à contem-
plandis rebus, perquirendisque deterreantur? vt
pulsirequirant, & aliquid scire se gaudeant? vt
alijs narrare gestiant? vt pompa, ludis, atque eius-
5 modi spectaculis teneantur, ob eamque rem vel fa-
mem, & sitim perferant? ^a Quid verò, qui inge-
nuis studijs, atque artibus delectantur, nonne vi-
demus eos nec ^b valetudinis, nec rei familiaris ha-
bere rationem? omniaque perpeti, ipsa cognitio-
10 ne, & scientia captos? & cum maximis curis, &
laboribus compensare eam, quam ex discendo ca-
pian, voluptatem? Mibi quidem Homerus huius-
modi quiddam vidisse videtur in ijs, quæ de Sire-
num cantibus finxerit. neque enim vocum suauita-
15 te videntur, aut nonitate quadam, & varietate
cantandi reuocare eos solita, qui praterueheban-
tur, sed quia multa se scire profitebantur, vt homi-
nes ad earum saxa discendi cupiditate adhæresce-
rent. ita enim inuitat Ulysses: (verti, vt quadam
20 Homeri, sic istum ipsum locum)

O decus Argolicum, quin puppim flectis Ulysses,
Auribus vt nostros possis ^d agnoscere cantus?
Nam nemo hac vnumquam est transuectus cæcula
cursu,

25 Quin prius adstiterit vocum dulcedine captus,
Pòst varijs auido satiatus pectore musis,
Doctior ad patrias lapsus peruenerit oras.
Nos graue certamē belli, cladēque ^e tenemus,
Græcia quam Troia diuino numine vexit,
30 Omniaque è latis, ^f rerum vestigia terris.

Vidit Homerus, probari fabulam non posse, si can-

a L. Quid ve-
rò? qui inge-
nuis studijs.
atq. artibus
delectantur,
nonne vide-
mus &c.
b v. c. valitudo-
dinis,

e νεῦδ' ἀγ-
ιδόν, πύλῳ-
κίῳ ὀδυσσεύ,
μίγμ κῦδ' οὐ
ἀχαιῶν, &c.
ίλιάδ. μ.
d al. cognos-
scere

e al. eane-
mus,
fal. regum

tiunculis tantus vir irretitus teneretur. scientiam
 pollicentur: quam non erat mirum sapientiæ cupi-
 do patria cariorem. atque omnia quidem scire: cu-
 iuscumque modi sunt, cupere curiosorum: duci ve-
 rò maiorum rerum contemplatione ad cupiditatē
 scientiæ, summorum virorum est putandum. quem
 enim ardorem studij censetis fuisse in Archimède,
 qui, dum in puluere quadam describit attentius,
 ne patriam quidem captam esse senserit? quantum
 Aristoxeni ingenium cōsumptum videmus in mu-
 sicis? quo studio Aristophanem putamus atatem
 in litteris? duxisti? quid de Pythagora? quid de Pla-
 tone, aut Democrito loquar, à quibus propter di-
 scendi cupiditatē videmus vltimas terras esse pe-
 ragratas? quæ qui nō vident, nihil vnquam cogni-
 tione dignum amauerunt. Atque hoc loco, qui pro-
 pter animi voluptates coli dicunt ea studia, quæ
 dixi, non intelligunt idcirco esse ea propter se ex-
 petenda, quòd, nulla vtilitate obiecta, delecten-
 tur animi, atque ipsa scientia, etiam si incom-
 moda datura sit, gaudeant. Sed quid attinet de
 rebus tam apertis plura requirere? ipsi enim quæ-
 ramus a nobis, Stellarum motus, contemplationes-
 que rerum caelestium, eorumq; omnium, quæ natu-
 ræ obscuritate occultantur, cognitiones, quemad-
 modum nos moueant: & quid historia delectet,
 quam solemus persequi vsque ad extremum: præ-
 termissa repetimus, inchoata persequimur. Nec ve-
 rò sum inscius, esse vtilitatem in historia, non mo-
 dò voluptatem. Quid cum fictas fabulas, è quibus
 vtilitas nulla duci potest, cum voluptate legimus?

a fort. tradu-
xiff?

b L. incom-
modatura
sit.

quid

quid cum volumus nomina eorum, qui quid gesserint, nota nobis esse, parèteis, patriam, multa præterea minimè necessaria? quid, quòd homines infima fortuna, nulla spe rerum gerendarum, opifices denique, ^a delectentur historia? maximèque eos videre possumus res gestas audire, & legere velle, qui à spe gerendi absunt, confecti senectute. Quocirca intelligi necesse est, in ipsis rebus, quæ discuntur, & cognoscuntur, inuitamenta inesse, quibus ¹⁰ ad discendum, cognoscendumque moueamur. Ac veteres quidè philosophi, ^b in beatorum insulis, singunt, qualis natura sit vita sapientium, quos cura omni liberatos, nullum necessarium vitæ cultum, aut paratum requirentes, nihil aliud esse acturos putant, nisi vt omne tempus in quaerendo, ac discendo in naturæ cognitione consumant. nos autem non solum beatæ vitæ istam oblectationem videmus, sed etiam leuamentum miseriarum. itaque multi cum in potestate essent hostium, aut tyrannorum, ²⁰ multi in custodia, multi in exsilio, dolorem suum doctrinæ studijs leuauerunt. Princeps huius ciuitatis Phalereus Demetrius ^d cum patria pulsus esset iniuria, ad Ptolemæum se regem Alexandriam contulit. qui cum in hac ipsa philosophia, ad quam te hortamur, excelleret, ²⁵ Theophrastusq. esset auditor: multa præclara in illo calamitoso otio scripsit, non ad vsum aliquem suum, quo erat orbat: sed animi cultus ille, erat ei quasi quidam humanitatis cibus. Equidem è Cn. Aufidio, prætorio, erudito homine, oculis capto, sæpe audiebam, cum se lucis magis, quam vilitatis ³⁰

177. a parte
Credenda

a L. delectantur

ab antecessoribus

b in parætopolis

c fort. multi cum in custodia, multi cum in exsilio,

d al. cum patria

desiderio moueri diceret. *somnū denique nobis,*
nisi quietem corporibus, & medicinam quandā
laboris afferret, contra naturā putarem datum.
auferit enim sensus, actionēque tollit omnem.
itaque, si aut quietem natura non quæreret, aut 5
eam posset alia quadam ratione consequi, ¹⁸ a fac-
ile pateremur, qui etiam nunc agendi aliquid, di-
scendique causa propē contra naturam vigilias sus-
cipere soleamus. Sunt autem ^b clariora, vel planē
perspicua, nec dubitanda indicia naturæ, maximē 10
scilicet in homine, ^c sed in omni animali, vt ap-
petat animus aliquid agere semper, neque vlla
condicione quietem sempiternam possit pati. faci-
le est hęc cernere in primis puerorum atatulis.
quamquam enim vereor, ne nimius in hoc genere 15
videar: tamen omnes veteres philosophi, maximē
nostri, ad incunabula accedunt, quōd in pueritia
facillimē se arbitrentur naturæ ^d voluptatem pos-
se cognoscere. videmus igitur, vt conquiescere ne
infantes quidem possint: ¹⁹ cū verō paullum ^e 20
processerint, lusionibus vel laboriosis delectantur,
vt ne verberibus quidem deterreri possint: eaque
cupiditas agendi aliquid adolescit vnā cum atati-
bus. Itaque, ne si iucundissimis quidem nos som-
nijs vsuros putemus, ²⁰ Endymionis somnum no- 25
bis ^f nolimus dari: idque si accidat, mortis instar
putemus. Quin etiam inertissimos homines, ne-
scio qua singulari nequitia preditos, videmus
tamen & animo, & corpore moueri semper, &
cū re nulla impediuntur necessaria, aut alueolū
poscere, aut quærere quempiam ludum, aut sermo- 30
nen

a L. facile
 nos eo carere
 pateremur:
 al. facile nos
 eo carere-
 mus.

b fort. luce
 clariora,
 c fort. sed &
 in omni an.

d L. volunta
 tem p.

e fort. etate
 processerint,

f L. velimus
 dari:

nem aliquem requirere: cumque non habeant ingenuas ex doctrina oblectationes, circulos aliquos, & semicirculos consecrari. ne bestiae quidem, quas delectationis causa concludimus, cum copiosius alantur, quam si essent liberae, facile patiuntur sese contineri: motusque solutos, & vagos, a natura sibi tributos, requirunt. Itaque ut quisque optimè natus, institutusque est, esse omnino nolit in vita, si gerendis negotijs orbat^{us},²¹ possit paratissimis veteri voluptatibus. nam aut priuatim aliquid gerere maluit: aut, qui altiore animo sunt, capeunt remp. honoribus, imperijsque adipiscendis, aut totos se ad studia doctrinae conferunt. qua in vita,² tantum abest, ut voluptates consecrarentur: etiam curas, sollicitudines, vigilias perferunt; optimaque parte hominis, quae in nobis diuina ducenda est, ingenij & mentis acie^b fruuntur, nec voluptates requirentes, nec fugientes laborem. nec verò intermittunt aut admirationem earum rerum, quae sunt ab antiquis reperta, aut inuestigationem nouarum: quo studio, cum satiari non possunt, omnium ceterarum rerum obliui, nihil abiectum, nihil humile cogitant: tantaque est vis talibus in studijs, ut eos etiam, qui sibi alios proposuerunt sineis bonorum, quos utilitate, aut voluptate dirigunt, tamen in rebus quaerendis, explicandisque naturis aetates coterere videamus. Ergo hoc quidem apparet, nos ad agendum esse natos, actionum autem genera plura, ut obsecrentur etiam minoribus maioribus. maxima autem sunt, primum, ut mihi quidem videtur, & ijs, quorum nunc in ratione versamur, consideratio, co-

a al. tantum abest, ut voluptates consecrarentur, ut etiam curas sollicitudine, vigilias peterant:
b al. fruuntur.

gnitioque rerum caelestium, & earum, quas à natura occultatas, & latenteis, indagare ratio potest: deinde rerump. administratio, aut administrandi, sciendique prudens, temperata, fortis, & iusta ratio, reliquæq; virtutes, & actiones virtutibus congruentes: quæ vno verbo complexi omnia, ^a honesta dicimus: ad quorum etiam cognitionem, & vsum iam corroborati, natura ipsa præeunte, deducimur. omnium enim rerum principia, parua sunt, ^b sed suis progressionibus vsu augentur: nec sine causa: in primo enim ortu inest temeritas, & mollities quadam, vt nec res videre optimas, nec agere possint. virtutis enim, beatæq; vitæ, quæ duo maximè expetenda sunt, seriùs lumē apparet: multo etiam seriùs, vt planè, qualia sint, intelligatur. præclarè enim Plato, BEATVM, CVI ETIAM IN SENECTVTE CONTIGERIT, vt sapientiam, verasque opiniones assequi possit. Quare quoniam de primis naturæ commodis satis dictum est, nunc de maioribus, consequentibusque videamus. Natura igitur corpus quidem hominis sic & genuit, & formauit, vt alia in primo ortu perficeret, alia progrediente atate fingeret, neque sanè multum adiumentis externis, & aduentitijs vteretur. animum autem reliquis rebus ita perfecit, vt corpus. sensibus enim ornauit ad res percipiendas idoneis, vt nihil, aut non multum adiumento vllò ad suam conformationem indigeret. quod autem in homine præstantissimum, atque optimum est, id deseruit. etsi dedit talem mentem, quæ omnè virtutem iam accipere posset, ingenuitque sine do-

ctrina

a καλὰ

b al. sed suis
progressioni
bus & vsu au
gentur:

Erina^a notitias paruas rerum maximarū, & qua
 si instituit docere, & induxit in ea, quæ inerant, tā-
 quā elementa virtutis. sed virtutem ipsam inchoa-
 uit: nihil amplius. itaq. nostrum est (quod nostrū di-
 5 co, artis est) ad ea principia, quæ accepimus, conse-
 quentia exquirere, quoad sit id, quod volumus, esse
 etum: quod quidem pluris sit haud paullo, magis-
 que ipsum propter se expetendum, quàm aut sen-
 10 tum præstat mentis excellens perfectio, vt vix cogi-
 tari possit, quid intersit. itaque omnis honos, omnis
 admiratio, omne studium, ad virtutem, & ad eas
 actiones, quæ virtuti sunt consentaneæ, refertur:
 eaque omnia, quæ aut ita in animis sunt, aut ita ge-
 15 runtur, vno nomine^b honesta dicuntur. quorum
 omnium quæq. sint notitiæ, quæq. significantur re-
 rum vocabulis, quæq. cuiusque vis, & natura
 sit, mox videbimus. hoc autem loco tantum ex-
 plicemus, c hæc, honesta quæ dico, præterquàm
 20 quòd nosmetipsos diligamus, præterea^d suapte
 natura per se, esse expetenda. indicant pueri:
 in quibus, e vt in speculis, natura cernitur, quan-
 ta studia decertantium sunt? quanta ipsa certami-
 na? vt illi efferuntur lætitia, cum vicerint? vt pudet
 25 victos? vt se accusari nolunt? quàm cupiunt lauda-
 ri? quos illi labores non perferunt, vt equaliū prin-
 cipes sint? quæ memoria est in his benè meren-
 tium? quæ referendæ gratiæ cupiditas? atque ea
 in optima quæque indole maxime apparent. in qua
 hæc honesta, quæ intelligimus, à natura tanquam
 30 adumbrantur. sed hæc in pueris expressa: in ijs
 verò

a ἰστορίαν

a καλῶ

cal. hæc ho-
 nestæ, quæ di-
 co,
 d fort. suapte
 natura, &
 per se
 e ὁσπερ ἰσ-
 τοῖς κατόπ-
 ηροις,

a l. homi-
nis,

verò etatibus, quæ iam confirmatæ sunt, quis est
tam dissimilis homini, qui non moueatur & offen-
sione turpitudinis, & comprobatione honestatis?
quis est, qui non oderit libidinosam, proteruam
adolescenciam? quis contrà in illa etate pudorem,
constantiam, etiam si sua nihil intersit, non tamen
diligat? quis Pullum Numitorem, Fregellanũ, pro-
ditorem, quamquam reip. nostræ profuit, non odit?
quis vrbis conseruatorem Codrum, quis Erichthei
filias non maximè laudat? cui Tubuli nomen odio
non est? quis Aristidem mortuum non diligit? an
obliuiscamur, quantopere in audiendo, legendoque
moueamur, cum piè, cum amice, cum magno animo
aliquid factum cognoscimus? quid loquar de nobis,
qui ad laudem, & ad decus nati, suscepti, institu-
ti sumus? qui clamores vulgi, atque imperitorum
excitantur in theatris, cum illa dicuntur?

Ego sum Orestes. contraque ab altero,

Imò enim uerò ego sum, inquam, Orestes.

Cum autem etiam exitus ab utroque datur contur-
bato, errantique regi: ambos ergo vnà viuere pre-
camur. quoties hoc agitur, quandoque, nisi admira-
tionibus maximis? Nemo est igitur, qui non hanc
affectionem animi probet, atque laudet: quia non
modò utilitas nulla queritur, sed contra utilitatē
etiam conseruetur fides. Talibus exemplis non fi-
ctæ solum fabulæ, verum etiã historiæ refertæ sunt,
& quidem maximè nostræ. nos enim ad sacra Idea
concipienda optimum virum delegimus: nos tuto-
res misimus regibus: nostri imperatores pro salu-
te patriæ sua capita^b rouerunt; nostri consules
regem

b al. deuouer-
gunt:

regem inimicissimum, mœnibus iam appropinquantem, monuerūt, à veneno vt caueret: nostra in rep. & quæ per vim oblatum stuprum voluntaria morte lueret, inuenta est: & qui interficeret filiam, ne stupraretur. quæ quidem omnia, & innumerabilia præterea, quis est, qui non intelligat, & eos, qui fecerunt, dignitatis splendore ductos, immemores fuisse vtilitatum suarum, a nosque, cum ea b laudemus, nulla alia re, nisi honestate duci? Quibus rebus breuiter expositis (nec enim sum copiam, quam potui, quia dubitatio in re nulla erat, persecutus) sed his rebus concluditur profectò, & virtutes omneis, & honestum illud, quod ex his virtutibus exoritur, et in his hæret, esse per se expetendum. In omni autem honesto, de quo loquimur, nihil est tam illustre, nec quod latius pateat, quàm coniunctio inter homines hominum, & quasi quedam societas, & communicatio vtilitatum, & ipsa caritas generis humani: quæ nata à primo satù, quo à procreatoribus nati diliguntur, & tota domus coniugio, & stirpe coniungitur, serpit sensim foras cognationibus primùm, tum affinitatibus, deinde amicitijs: c post vicinitatibus cum ciuibus, & ijs, qui publicè socij, atque amici sunt: deinde totius complexu gentis humane. quæ animi affectio suum cuique tribuens, atque hanc, quam dico, societatem coniunctionis humane munificè, & æquè tuens, iustitia dicitur: cui adiunctæ sunt pietas, bonitas, liberalitas, benignitas, comitas: quæq; sunt generis eiusdem, atque hæc ita iustitiæ propria sunt, vt sunt virtutum reliquarum communia, nam cum sic hominis

a for. & nos
 b L. laudamus,

c L. post vicinitatibus, id est ciuibus,

natura generata sit, vt habeat quiddam innatum
 quasi ciuile, atq. populare, quod Græci πολιτικὸν ὀνο-
 cant: quidquid aget quæque virtus, id à commu-
 nitate: & ea, quam exposui, caritate, atque socie-
 tate humana non abhorrebit: vicissimque iustitia,
 vt ipsa se fundet vsu in ceteras virtutes, sic illas
 expetet. seruari enim iustitia, nisi à forti viro, nisi à
 sapiente non potest. Qualis est igitur omnis hæc,
 quam dico, conspiratio, ^a consensusque virtutum,
 tale est illud ipsum honestum: quando quidem ho-
 nestum, aut ipsa virtus est, aut res gesta virtute.
 quibus in rebus vita consentiens, virtutibusque re-
 spondens, recta, & honesta, & constans, & natu-
 ræ congruens existimari potest. atque hæc coniun-
 ctio, confusioque virtutum, tamen à philosophis
 ratione quadam distinguitur. nam cum ita copula-
 tæ, connexæq; sunt, vt omnes omnium participes
 sint, nec alia ab alia possit separari: ^b tamē propriū
 suum cuiusque munus est, vt fortitudo in labori-
 bus, periculisque cernatur: temperantia in præter-
 mittendis voluptatibus: prudentia ^c in delectu bo-
 norum, & malorum: iustitia in suo cuique tribuen-
 do. quando igitur inest in omni virtute cura quæ-
 dam quasi foras spectans, aliosque appetens, atque
 complectens, existit illud, vt amici, vt fratres, vt
 propinqui, vt affines, vt ciues, vt omnes denique,
 quando vnam societatem hominum esse volumus,
 propter se expetendi sint. atque eorū nihil est eius
 generis, vt sit in fine, atq. extremo bonorum. ita fit,
 vt duo genera propter se expetendorū reperiantur
 vnum, quod est ^d in ijs, in quibus completur illud
 extre-

^a al. consen-
 sioque

^b sic o. v. c.
 al. iū propr.

^c fort in dile-
 ctu

^d fort. in ijs,
 quib. compl.

extremum quæ sunt aut animi, aut corporis. hec autem, quæ sunt extrinsecus, id est, quæ neque in animo sunt, neque in corpore, ut amici, ut parentes, ut liberi, ut propinqui, ut ipsa patria, sunt illa quidem sua sponte cara, sed eodem in genere, quo illa non sunt. nec verò quisquam summum bonum assequi umquam posset, si omnia illa, quæ sunt extrà, quamquam expetenda, summo bono, continerentur. Quo modò igitur, inquires, verum esse poterit, omnia referri ad summum bonum, si amicitia, si propinquitates, si reliqua extrema summo bono non continerentur? Hac videlicet ratione: quòd ea, quæ extrema sunt, ijs tuemur officijs, quæ oriuntur à suo cuiusque genere virtutis. nam & amici cultus, & parentis, & qui officio fungimur, in eo ipso prodest, quòd, ita fungi officio, in rectè factis est: quæ sunt ^b orta virtutibus. quæ quidem sapientes sequuntur, utentes tanquam duce natura. non perfecti autem homines, & tamen ingenijs excellentibus præditi, ²² excitantur ^c spe gloriæ: quæ habet formam honestatis, & similitudinem. quòd si ipsam honestatem vndique perfectam, & absolutam, rem vnam præclarissimam omnium, maximèque laudandam, penitus viderent: quoniam gaudio complerentur, cum tantopere eius adumbrata opinione latentur? quem enim debitum voluptatibus, cupiditatum incendijs inflammatum, in ijs patiendis, quæ accerrimè concupiisset, tãt a letitia perfundi arbitramur, quanta aut superiorè Africanum ^d Annibale victos, aut posteriorem Karthagine euersas? ²³ quem Tiberina ^e dissensio, factò illo

a L. non continetur? ab non continetur?

b L. orta à virtutibus.

c L. saepe gloria:

a minor ad maior

d L. Hannibale victo.

e L. decurfio & ita o. v. o.

† † † †

† † † †

illo die, tāto gaudio affecit, quāto L. Paullum, cūm regem Persen captum adduceret, eodem flumine inuectum? Age nunc, Luci noster, exstrue animo altitudinem, excellentiāque virtutum: iam non dubitabis, quin earum compotes homines, magno animo, erectoque viuentes, semper sint beati: qui omneis motus fortunę, mutationesque rerum, & temporum, leueis,^a & imbecilleis fore intelligant, si in virtutis certamē venerint. illa enim, quę sunt à nobis bona corporis numerata, complent ea quidcm beatissimam vitam, sed ita, vt sine illis possit beata vita existere. ita enim parue, & exiguę sunt ista accessiones bonorum, vt, quemadmodum stellę in radio solis, sic ista in virtutum splēdore necernantur quidem.^b Atque hac, vt verē dicitur, parua esse ad beatē viuendum momenta ista corporis commodorum, sic nimis violentum est, nulla esse dicere, qui enim sic disputant, obliti mihi videntur,^c quę ipsi egerint principia naturę. tribuendum igitur est his aliquid, dummodò, quantum tribuendum sit, intelligas. Est tamen philosophi, non tam gloriosa, quā vera quęrentis, nec pro nihilo putare ea, quę secundum naturam illi ipsi gloriosi esse fatebantur, & videre tantam vim virtutis, tantāque, vt ita dicam, auctoritatem honestatis, vt reliqua non illa quidem nulla, sed ita parua sint, vt nulla esse videantur.^d Hęc est non omnia spernentis, prę virtute; & virtutem ipsam suis laudibus amplificamus. oratio denique hęc est vndique completa, & perfectā explicatio summi boni. hinc ceteri particulas arripere conati. suam quisque

a L. & imbecillos fore intel. & ita v. c.

b fort. Atque hoc, vt verē dicitur, parua esse &c.

c L. quę ipsi fecerint

d L. Hęc est nec omnia spern. & ita v. c.

que videri voluit afferre sententiam. Sape ab Aristotele, & Theophrasto mirabiliter est laudata per se ipsa rerum scientia. hoc vno captus Herillus, scientiam, summum bonum esse defendit, nec rem ullam aliam per se expetendam. Multa sunt dicta ab antiquis^a de contemnendis, ac despiciendis rebus humanis. hoc vnum Aristo tenuit. præter vitia, atque virtutes, negavit rem esse ullam aut fugiendam, aut expetendam. Positum est à nostris in ijs rebus, quæ secundum naturam essent, non dolere. hoc Hieronymus summum bonum esse dixit. At verò Callipho, & post eum Diodorus, cum alter voluptatem adamauisset, alter vacuitatem doloris, neuter honestate carere potuit, quæ est à nostris laudata maximè. Quin etiam ipsi voluptarij^b diuerticula quarant, & virtutes habeant in ore totos dies, voluptatè que primo duntaxat expeti dicant: deinde consuetudinem, quasi alteram naturam, effici, qua impulsivi multa faciunt nullam querentes voluptatem. Stoici restant. hi quidem^c non vnam aliquam, aut alteram à nobis, sed totam ad se nostram philosophiam transtulerunt. atque, ut reliqui fures, earum rerum, quas ceperunt, signa commutant: sic illi, ut sententijs nostris pro suis vterentur, nomina, tanquam rerum notas, mutauerunt. Ita relinquitur sola hæc disciplina digna studiosis ingenuarum artium, digna eruditis, digna claris viris, digna principibus, digna regibus. Quæ cum dixissent, paulùmque institisset, Quid est, inquit? satisne vobis videor pro meo iure^d in vestris auribus commentatus? Et ego, Tu verò, inquam,

Piso,

a o. v. e. de ois
tempnèdis,
non pl.

b sic o. v. e. &
vulg. fort.
deuerticula
quærent, &
virt. habet in
ore t. d. vol.
q̄pr. duntaxat
expeti dicunt:
&c.
c for. nò vnâ
aliquam, aut
alterâ sententiam
à nobis
&c.

Piso, vt saepe aliàs, sic hodie ita ista nosse visus es,
 vt, si tui copia nobis semper fieret, nõ multum Grae-
 cis supplicandum putarem. quod quidem eo proba-
 ui magis, quia memini, Staseam Neapolitanum,
 doctor em illum tuum nobilem sanè Peripateticum
 aliquanto ista secus dicere solitum, assentientem
 ijs, qui multum in fortuna secunda, aut aduersa,
 multum in bonis, aut malis corporis ponerent. Est
 vt dicis, inquit: sed hæc ab Antiocho nostro fami-
 liari, dicuntur multo melius, & fortius, quàm à
 Stasea dicebantur. quamquam ego non quero, quid
 tibi à me probatum sit, sed huic Ciceroni nostro,
 quem discipulum cupio a te abducere. Tū Lucius,
 Mibi verò ista valde probata sunt: quod item fra-
 tri puto. Tum mihi Piso, ^a Quid ergo, inquit? dāsne
 adolescenti veniam? an eum discere ea mauis, quæ
 cùm præclare didicerit, nihil sciat? Ego verò, in-
 quam, permitto. sed nõne meministi, mihi licere
 probare ista, quæ sunt à te dicta? quis enim potest
 ea, quæ probabilia videantur ei, non probare? An
 verò, inquit, quisquam potest probare, quod percep-
 tum, quod comprehensum, quod cognitum non ha-
 bet? Non est ista, inquam, Piso, magna dissensio. ni-
 hil est enim aliud quam obrem nihil percipi mihi
 posse videatur, nisi quòd percipiendi vis ita defini-
 tur à Stoicis, vt negent quidquam posse percipi, ni-
 si tale verum, quale falsum esse non possit. itaque
 hæc cum illis est dissensio, cùm Peripateticis nulla
 sanè. sed hæc omittamus. habent enim & bene lon-
 gam, & satis litigiosam disputationem. Illud mihi
 à te nimium festinanter dictum videtur, sapienter
 omneis

a L. Quid er-
 go? inquit.

omneis esse semper beatos . nescio quo modo præteruolauit oratio . quod nisi ita efficitur: quæ Theophrastus de fortuna, de dolore, de cruciatus corporis dixit, cum quibus coniungi beatam vitam nullo modo posse putauit, vereor ne vera sint . nam illud vehementer repugnat, eundem & beatum esse, & multis malis oppressum. hæc quo modo conueniant, non sanè intelligo . Vtrum igitur tibi non placet, inquit, virtutis tantam vim esse, vt ad beatè viuendum se ipsa contenta sit? an, si id probas, ita fieri posse negas, vt ij, qui virtutis compotes sint, etiam malis quibusdam affecti, beati sint? Ego verò volo in virtute vim esse quàm maximam: sed, quanta sit aliàs: nunc tantum, possit'ne esse tanta, si quidquam extra virtutem habeatur in bonis. At qui, inquit, si Stoicis cōcedis, vt virtus sola, si adsit, vitam efficiat beatam: concedis etiam Peripateticis . quæ enim mala illi non audent appellare, aspera autem, & incommoda, ^a & reijcienda, & aliena naturæ, esse concedunt, ea nos mala dicimus, sed exigua, & porrò minima. Quare si potest esse beatus is, qui est in asperis, ^b reijciendis que rebus, potest is quoque esse, qui est in paruis malis. Et ego, Piso, inquam, si est quisquam, qui acutè in causis videre soleat, ^{26 c} quæ res agatur, ^c is es profecto tu. quare attende, quæso. nam adhuc, meo fortasse vitio, quid ego quæram, non perspicis . Istic sum, inquit, expectòque, quid ad id, quod quæram, respondeas. Respondebo, me nō quærere, inquam, hoc tempore, quid virtus possit efficere, sed quid constanter dicatur, quid ipsum à

^a v. e. & reijcienda.

^b v. c. reijciendis q. reb.

^c L. qua de re agatur.

se dissentiat. Quo igitur, inquit, modo? Quia, cum à Zenone, inquam, hoc magnificè, tanquam ex oraculo, editur. Virtus ad beatè viuendum se ipsa contenta est. Quare, inquit? Respondet: Quia, nisi quod honestum est, nullum est aliud bonum. Non quæro iam, verumne sit: illud dico, ea, quæ dicat, præclare inter se coherere. Dixerit hoc quidem Epicurus, semper beatum esse sapientem: ^a quod ^b quidem solet ebullire nonnumquam. quem quidem, cum summis doloribus conficiatur, ait dicturum, Quam suauis est! quam nihil curo! non pugnam cum homine, cur tantum habeat in natura, boni. illud vrgeam, non intelligere eum, quid sibi dicendum sit, cum dolorem summum malum esse dixerit. Eadem nunc mea aduersum te oratio est. di-
cis eadem omnia & bona, & mala, quæ quidem dicunt, qui numquam philosophum pictum, ut dicitur, viderunt, ^c valetudinem, vires, staturam, formam, integritatem ^d vnguiculorum omnium: deformitatem, morbum, debilitatem, mala. ^e ²⁷ ²⁰
Iam illa externa parè tu quidem: ^e sed hæc, cum corporis bona sint, eorum conscientia certè in bonis numerabis, amicos, liberos, propinquos, diuitias, honores, opes. ²⁸ contra hæc attende me nihil dicere: si ista mala sunt, in quæ potest incidere sapiens, sapientem esse, non esse ad beatè viuendum satis. Immo verò, inquit, ad beatissimè viuendum; parum est: ad beatè verò, satis. Animaduerti, inquam, te isto modo paullo antè ponere: & scio ab Antiocho nostro dici sic solere. sed quid minùs probandum, quàm esse aliquem beatum, nec satis beatum? ³⁰
quod

a fort. quod solet ebullire nonnumquam. b fortasse delectanda particula, quidè c v. c. valetudinem, d L. vnguiculorum omnium, bona: deformit.

e fort. sed cum hæc corporis, bona sint: eorum prof. conf. al. sed hæc corporis, cum bona sint, eorum prof. conf. f fort. Contra hæc, attende, videârne nihil dicere:

quod autem satis est, eò quidquid accesserit, nimum est? & nemo nimum beatus est: & nemo beato beatior. Ergo, inquit, tibi Qu. Metellus, qui treis filios consules vidit, è quibus vnum etiam & censo rem, & triumphantem, quartum autem pratorem eòsque saluos reliquit, & treis filias nuptas, cum ipse consul, censor etiam, augurque fuisset, & triumphasset: a vt sapiens fuerit nonne beatior, quàm vt item sapiens fuerit, qui in patestate hostium, vi gilij, & inedia necatus est, Regulus? Quid me istud rogas, inquam? Stoicos roga. Quid igitur, inquit, eos responsuros putas? Nihilò beatiorum esse Metellum, quàm Regulum. Inde igitur, inquit, audiendum est. Tamen à proposito, inquam, aberrauimus. non enim, inquam, quæro, quid verum, sed quid cuique dicendum sit. Utinam quidem dicerent alium alio beatiorum: iam ruinas videres. in virtute enim sola, & in ipso honesto cum sit bonum positum, cumque nec virtus, vt placet illis, nec honestum crescat, id que bonum solum sit, quo qui potiatur, necesse est beatus sit; cum id augeri non possit, in quo vno positum est beatum esse: quò potest esse quisquam alius alio beatior? vidēsne, vt hæc concinani? Et Hercule (fatendum est enim, quod sentio) mirabilis est apud illos contextus rerum. respondent extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus: quid sequatur, quid repugnet, b vident. in geometria prima si dederis, danda sunt omnia. concede nihil esse bonum, nisi quod honestum sit: concedendum est, in virtute sola positam esse beatam vitam. Vide rursus retrò. dato

a fort. modè
vt sapiens
fuerit.

b L. videt: &
vt in geom-
etria, prima
ded.

a L. in procli
ui currit ora
tio: & ita v.
c.

b fort. rete-
xuerit

c L. in crucē
qui agitur,

d al. Quippi-
ni, inquiet.
eum tā doc.
gr. ist. ré non
hab. quā
virtutein, in
qua sit etiā
psum bea-
tum?
e al. quid? tu
am, credibi-
li?

hoc: dandum erit illud, quod vestri non item. Tria
genera bonorum. ^a procliuus currit oratio: venit
ad extremum: hæret in salebra. cupit enim dicere,
nihil posse ad beatam vitam deesse sapienti. Hone-
sta oratio: Socratica, Platonis etiā. Audeo dicere, 5
inquit. Non potest, nisi ^b retexueris illa: paupertas
si malum est, mēdicus beatus esse nemo potest, quā-
uis sit sapiens. At Zeno eum non beatum modò,
sed etiā diuitem dicere ausus est. Dolere, malū:
²⁹ ^c in cruce qui angitur, beatus esse non potest. Bo-
num, liberi: misera orbitas. bonum, patria: miserū
exsilium. bonū, valetudo: miserum, morbus. bonum,
integritas corporis: misera debilitas. bonū, incolu-
mis acies: misera cæcitas. quæ si potest singula con-
solādo leuare, vniuersa quo modo sustinebit? sit e-
nim idē cæcus, debilis, morbo grauissimo affectus, 10
exsul, orbus, egens, torqueatur eculeo: quē hūc ap-
pellas Zeno? Beatum, inquit. Etiam beatissimum? ^d
Quippe, inquiet, cum tam docuerim, gradus istam
rem non habere, quā virtutem, in qua sit etiam 20
ipsum beatum. Tibi hoc incredibile, quia beatissi-
mū. ^e quid tuum? credibile? si enim ad populum me
vocas: eum, qui ita sit affectus, beatum numquam
probabis. si ad prudenteis: alterum fortasse dubita-
bunt, sitne tantum in virtute, vt ea præditi, vel in 25
Phalaridis tauro beati sint: alterum non dubita-
bunt, quin & Stoici conuenientia sibi dicant, &
vos repugnantia. Theophrasti igitur, inquit, tibi li-
ber ille placet de beata vita? Tamē aberramus à
proposito: & ne lōgius: prorsus, inquā, Piso, si ista 30
mala sunt, placet. Nonne igitur tibi videntur, in-
quit,

quit, mala? ^a Id quæres, inquam: in quo, vtrum respondebo, verses te huc, atq. illuc necesse est. Quo tãdem modo, inquit? Quia si mala sunt, is, qui erit in his, beatus non erit. si mala non sunt iacet omnis ratio Peripateticorum. Et ille ridens, video, inquit, quid agas. ne discipulum abducam, times. Tu verò inquam, ducas licet, si sequatur. erit enim mecū, si tecum erit. Audi igitur, inquit, Luci. ³⁰ b tecum enim, vt ait Theophrastus, mihi instituenda oratio est. Omnis auctoritas philosophiæ consistit in beata vita comparanda. beatè enim viuēdi cupiditate incensi omnes sumus. Hoc mihi cum tuo fratre cōuenit. quare hoc videndum est, possitne nobis hoc ratio philosophorum dare. pollicetur certè. nisi enim id faceret, cur Plato Ægyptum peragrauit, vt à sacerdotibus barbaris numeros, & caelestia acciperet? cur post Tarentum ad Architam? cur ad ceteros Pythagoreos, Echecratem, Timæum, Acronem Locros, vt, cū Socratem expressisset, adiungeret Pythagoreorum disciplinam, eaque, quæ Socrates repudiabat, addisceret? cur ipse Pythagoras & Ægyptum lustrauit, & Persarum magos adiit? cur tãtas regiones barbarorum pedib. obijt? tot maria transmisit? cur hæc eadem Democritus? ³¹ qui verè, ^c falsòne, ^d quæreremus, dicitur oculis se priuasse: certè vt quàm minimè animus à cogitationibus abduceretur: patrimonium neglexit: agros deseruit incultos, quid quærens aliud, nisi beatam vitam? quam si etiam in rerum cognitione ponebat, tamen ex illa inuestigatione natura consequi volebat, vt esset bono animo. id enim ille sum-

a Lid. quæres inquam,

b for. tecum enim mihi instit. oratio est. Omnis auctoritas philosophiæ, vt ait Theophrastus, consistit in beata vita comparanda, &c.

c fort. falsòne, d verbū, quæreremus. delendū putat Lamb.

num bonum ὡς ἡμῶν & sepe^a ἀγαθῶν appellat, id
 est, *animum terrore liberum*. Sed hæc^b etsi præcla-
 re, nondum tamen & perpolitura. pauca enim,
 neque ea ipsa enucleatè, ab hoc de virtute qui-
 dem dicta. post enim hæc in hac vrbe primùm à
 Socrate queri cæpta: deinde in hunc locum dela-
 ta sunt. nec dubitant, quin in virtute omnis, vt
 benè, sic etiam beatè viuendi spes poneretur. quæ
 cùm Zeno didicisset à nostris: ³² vt in actionibus
 d^d perscribi solet, de re eadem^c fecit alio modo. Hoc 10
 tu nunc in illo probas. Scilicet vocabulis rerum
 mutatis, inconstantia crimen ille effugit, nos effu-
 gere non possumus? Ille Metelli vitã negat beatio-
 rem, q̄ Reguli: præponendam tamen: nec magis ex-
 petendam, sed magis sumendam: & si optio es- 15
 set, eligendam Metelli, ^f reijciendam Reguli. Ego,
 quam ille præponendam, & magis eligendam,
 beatiorem hanc appello: nec vlllo minimo momen-
 to plus ei vitę tribuo, quàm Stoici. Quid interest,
 nisi quòd ego res notas notis verbis appello: illi no- 20
 mina noua querunt, quibus idem dicant? Ita quem-
 admodum in senatu semper est aliquis, qui inter-
 pretem postulet: sic isti vobis cum interprete audiē-
 di sunt. bonum appello, quidquid secundum natu-
 ram est: quòd contrà, malum: nec ego solus: sed tu 25
 etiam, Chrysippe, ³³ & in foro, domi, in schola de-
 finis. Quid ergo? aliter homines, aliter philoso-
 phos loqui^h putes oporteret? ³⁴ Quanti quid-
 que sit, aliter doctos, & indoctos? sed cùm consti-
 terit inter doctos quanti res quęq. sit: si homines 30
 essent, vsitatè loquerentur. dū res maneant, verba
 fingant

a ἀγαθῶν
 b L. & si præ-
 clara, nec dū
 tamè perpo-
 lita. pauca
 c.

L. nec dubi-
 tauit, quin

v. c. præscri-
 bi solet, &
 ta L.
 fort. dixit

v. c. reicien-
 dam R.

L. in foro,
 domi: i scho-
 la definitis. &
 ta o. v. c.
 L. putas
 v. c. Quanti
 uidq. sit, ali-
 ter docti, ali-
 ter indocti.
 sed cùm cōf.

fingant arbitrato suo. Sed venio ad inconstantie
 crimen, ne sepius dicas, me aberrare: quam tu po-
 nis in verbis: ego positam in re putabam. si satis e-
 rit hoc perceptum, in quo adiutores Stoicos optimos
 5 habemus, tantam vim esse virtutis, ut omnia, si
 ex altera parte ponantur, ne appareant quidem:
 cum omnia, que illi commoda certe dicunt esse, &
 sumenda, & eligenda, & preposita, que ita de-
 finiunt, ut satis magno estimanda sint: hæc igitur
 10 cum ego tot nominibus à Stoicis, appellata, par-
 tim nouis, & commentitijs, ut ista producta, & re-
 ducta, partim idem significantibus: quid enim in-
 tcrest, expetas, an eligas? mihi quidem etiam lau-
 tius videtur, quod eligitur, & ad quod^a delectus
 15 adhibetur. sed, cum ego ista bona omnia dixerò, 35
 tantum refert, ^b quam magna dicam: quam expe-
 tenda, quam valde. sin autem nec expetenda ego
 magis, quam tu eligenda, nec illa pluris estiman-
 da ego, qui bona: quam tu, qui producta appellas:
 20 omnia ista necesse est obscurari, nec apparere.
 & in virtutes, tanquam, in solis radios, in-
 currere. At enim, qua in vita est aliquid mali,
 ea esse beata non potest. Ne seges quidem igi-
 tur spicis vberibus, & crebris, si auenam vsquam
 videris: nec mercatura quaestiuosa, si in maximis
 25 lucris parum aliquid damni contraxerit. 36 An
 hoc ^c vsquequaque, aliter in vita, & non ex
 maxima parte, de tota iudicabis? an dubium
 est, quin virtus ita maximam partem obtineat in
 rebus humanis, ut reliquas obruat? audebo igi-
 30 tur, quæ secundum naturam sunt, bona appella-

a fort. dilect^a
 b L. & v. c.
 quã magna
 dicã: cum ex
 petenda, quã
 valde.

c L. vsque-
 quaque. ali-
 ter in vita
 & non &c.

a L. nec frau-
 dare suo ve-
 teri nomine
 potius, quã
 aliquod nou-
 um exquirere:
 virtutis
 &c.

re, ^a nec fraudare suo veteri nomine, quã ali-
 quid potius nouum exquirere, virtutis autem am-
 plitudinem quasi in altera librę lance ponere. Ter-
 ram, mihi crede, ea lanx, & maria deprimet.
 semper enim ex eo, quod maximas partes continet,
 latissimęque funditur, tota res appellatur.
 dicimus aliquem hilarę viuere. igitur, si semel
 tristior effectus est, bilara vita amissa est? ^b
 At hoc in eo M. Crasso, quem semel ait in vita ris-
 sisse Lucilius, ^c non contingit, vt ea re minus ^d ^e
 λικς, vt ait idem, vocaretur. Policratem Samiũ
 felicem appellant. nihil acciderat ei, quod nol-
 let, nisi quod annulum, quo delectabatur, in
 mare abiccerat. Ergo infelix vna molestia: felix
 rursus, cũ is ipse annulus in præcordijs piscis
 inuentus est. Ille verò, si insipiens: (quod certè,
 quoniam tyrannus:) numquam beatus. si sapiens:
 ne tum quidem miser, cũ ab Oronte prætor ^d
 Darei in crucem actus est. At multis malis affe-
 ctus. Quis negat? sed eã mala virtutis magni-
 tudine obruebantur. An ne hoc quidem Peripa-
 teticis concedis, vt dicant, omnium virorum bo-
 norum, id est, sapientum, omnibusque virtutibus
 ornatorum, vitam omnibus partibus plus ha-
 bere semper boni, quã mali? quis hoc dicit? ^e ^f
 Stoicis licet minimè. sed isti ipsi, qui voluptate, &
 dolore omnia metiuntur, nõnne clamant, sapien-
 ti plus semper adesse, quod velit, quã quod no-
 lit? Cũ tantum igitur in virtute ponant ij, qui se
 fatentur virtutis causa, nisi ea voluptatẽ acciret,
 ne manum quidem versuros fuisse: quid facere nos
 oportet,

b q. v. e. An
 hoc non pl.
 c L. non con-
 tigit, &c. &
 ita o. v. c.

d al. Darij

e al. Stoici.
 scilicet. Mi-
 nimè. sed isti
 &c. fort. Stoi-
 ei, soli mini-
 mè, sed

oportet, qui quamuis minimam animi præstanciam omnibus bonis corporis antea dicamus, vt ea ne in conspectu quidem relinquuntur? quis enim est, qui hæc cadere in sapientem dicere audeat, vt, si fieri possit, virtutem in perpetuum^a abijciat, vt dolore omni liberetur? quis nostrum dixerit, quos non pudet ea, quæ Stoici aspera dicunt, mala dicere, melius esse, turpiter aliquid facere cum voluptate, quàm honestè cum dolore? nobis Heraclæotes ille Dionysius flagitiosè descivisse videtur à Stoicis propter oculorum dolorem.^b ³⁸ quis verò hoc didicisset à Zenone, non dolere, cum doleret? illud audierat, nec tamen didicerat, malum illud non esse, quia turpe non esset, & esset ferendum viro. Hic si Peripateticus fuisset, permansisset, credo, in sententia, quoniam dolorem dicunt malum esse. de asperitate autem item eius fortiter ferenda præcipiunt eadem, quæ Stoici: & quidem Arcesilas tuus, etsi fuit in differendo pertinacior, tamen noster fuit. erat enim Polemonis, is cum arderet podagræ doloribus, ^c visitassetque hominem Carneades, Epicuri per familiaris, & tristis exiret; mane, quæso, inquit, Carneade nosser: nihil illinc huc peruenit. ostendit pedes, & petus. attamen hic mallet non dolere. Hæc igitur est nostra ratio, quæ tibi videtur inconstans: cum propter virtutis caelestem quandam, & diuinam, tantamque præstantiam, vt, vbi virtus sit, resque magna, sumenda, ^d laudabilesque virtute gestæ, ibi esse miseria, & ærûna nõ possit, tam è labor possit, & molestia: nõ dubitè dicere, oëis sapiētis semper

a v. e. abijciat,

b L. quasi verò hoc d. à Zen. non dolere, cum doleret.

c fort. visitasset que hom.

d fort. laudabiles, arque è virtute g.

semper beatos esse, sed tamen fieri posse, ut sit alius alio beatior. Atquē iste locus est, Piso: tibi etiam, atque etiam confirmandus, inquam. quem si tenueris, non modò meum Ciceronem, sed etiam me ipsum abducas licebit. Tum Quintus, Mihi quidem, inquit, satis hoc confirmatum videtur. Lator quidem, philosophiam, cuius antea suppellectilem pluris aestimabam, quàm possessiones reliquorum, ita mihi diues videbatur, ut ab ea petere possem quidquid in studijs nostris concupissem: hanc igitur lator etiam acutiorem repertam, quàm ceteras; quod quidam ei deesse dicebant. Non quàm nostram quidem, inquit Pomponius, iocans. sed mehercule pergrata mihi oratio tua. quæ enim dici Latine posse non arbitrabar, ea dicta sunt à te, nec minùs planè, quàm dicuntur à Græcis^a verbis aptis. Sed tempus est, si videtur: & recta quidem ad me. Quod cum ille dixisset, & satis disputatum videretur,^b in oppidum ad Pomponium perreximus omnes.

^a L. nec verbis minùs

^b fort. omnes in oppidum ad Pomponium perreximus.

EIVSDEM IN LIB. V.

1 CVM M. Pifone disputantem in eo gymn.) in libris veteribus non compàret vox, disputantem.

2 species quædam commouit, &c.) vel legendum, commonuit, si suprâ rectè legitur. me quidem ad altiorem memoriam, &c. vel suprâ legendum, mihi quidem altiorem memoriam Oedipodis, &c. si, commouit, re: inere volumus.

3 ut id etiam cognomen.) sic habent libri veteres: vulgati autè mendosè, cognomine. velim præterea legi, qui id etiam, pro, ut id etiam.

4 sed, ne, dum huic obsequor.) vel subintelligendum, vide, seu verendum, seu aliquid tale, vel adscribendum, ut à librario prætermissum. sic autem Græci sæpe loqui solent. ut apud Platone

libro,

libro primo, de rep. *Εἰπὶσι ὅς εἶναι τὸ δίκαιον. καὶ ἴσως μοὶ μὲν ἔρως ὅτι τὸ δίκαιον ἔστιν.* id est, dic, quid assereris esse ius. & ut ne mihi dicas esse id quod oportet est enim Ἰλλυψῆς Attica, & subinrell. *σκόπεε*, vel ἔρα. vel aliquid aliud tale

5 Huius Lyco, oratione locuples, &c. Huius autem emendationis dux mihi fui, & quasi signifer Franciscus Fabricius Marcoduranus, qui cum ad me scripisset, cognoscere licere ex Iactatio Lycone non, Lyfiam, Stratonis discipulum, & auditorem fuisse: ego continuo iterum consului hoc loco veteres codices: in eis reperi partim, Huius Lyotatione, partim, Huius Lycotatione: ex quibus scripturis, quamvis deprauatis, opphret, vulgatam scripturam, Lyfias, esse reijciendam: Lyconis nomen autem esse reponendum Diogenis autē verba si quis fortē requireret, hæc sunt in Stratone *Διδέξατο αὐτῷ τὴν σχολὴν Στράτων* &c. id est, Excepit autem eius (Theophrasti) scholam Strato, &c. Deinde in Lycone. *Τῶτον Διδέξατο Λύκων, Ἀστυνάκτος, τρωάδος, φρασικὸς ἀνὴρ* &c. id est. Hūc autem (Stratonem) suscepit seu excepit Lyco, Astyanactis filius, Troadenfis, vir eloquens, &c. sequitur duabus paginis pōst, *τὸν δὲ περίκατον καταλείπει τῶν γνωρίων τοῖς βυλομένοις, Βέλωνι, Καλλίνῳ, Ἀριστῷ, Ἰαμοίῳ, Λύκωνι, Πύθωνι.* &c. id est, Peripatum autem relinquendo ex ijs, qui, nobiles, & clari sunt, si qui volent. Buloi, Callino, Aristoni, Amphidai, Lyconi, Pythoni, &c.

6 in quibus nihil aut honestum) si codices manuscripti hanc lectionem non confirmarent, tanta tamen vis veritatis est, ut ea probari deberet nunc cum eam codices duo adiuvet, atque aded præ se ferant, nihil est, quod de huius lectionis veritate dubitemus, & clari sunt, si qui volent. Buloi, Callino, Aristoni, Amphidai, Lyconi, Pythoni, &c.

7 & quatenus quidquid se attingat) vel, quidquid, positum pro, quidque: quod non est inuolutum bonis scriptoribus vel legendum, quidque.

8 quod idem reapse pr. &c.) ex manifestis antiquæ scripturæ vestigijs, sic vulgatam emendavi, quod idem reipsa. Sic autem habent libri manuscr. quod idem reapse. reapse autem, valet reipsa quod sciunt & pueri. eoque sæpe utitur Plautus, Lucretius, ipse M. Tullius, ceteri.

9 Configebat tardus celereis. stans volatilibus, &c.) Sic apud Arrium Philocteta: Configo tardus celeris, stans volatilibus Pro veste pinnis membra textis contegens. Hæc ex Iosepho Scaligero, tu uene doctissimo & planè patris simillimo.

10 ut prudentiam. temp.) atqui prudentia, quam Græci *φρόνησιν* appellant, numerat in virtutibus nō volūtarijs, quas illi *διανοητικὰς* nominant & ad prius genus pertinet.

11 datam pro sale ne putresceret) sic legendum censeo. ne putresceret: ut legit Nonius Marcellus in voce, putridum. Nam libri omnes & vulgati, & manuscr. habent, putresceret mendosè sic &

lib. 2. de nat. deorum. Sus verò quid habet præter escam? cui quidem, ne putisceret, animam ipsam pro sale datam dicit esse Chrysippus. Præterea, animam, edendum cutaui, reiecta vulgata lectione, animum. Sic enim est in secundo libro de nat. deorum. Adde quod Varro lib. 2. de re rust. animam, dixit, non animum, de eadem re loquens. Sic enim ille. Itaque ijs animam datam esse pro inde ac sale, quæ serualet carnem.

13 sic illis & apta quædam ad naturam putare, & aliena) sic restitui, libros manu ser. duces, atque auctores secutus: in quibus, verbum, amputare, quod est in vulg. post vocem, aliena, non cõparet: aptare, quod in vulg. deinceps legitur post ad naturam, partim variè scriptum est, vt, optare, patare, partim planè pro eo est, putare quod rectum est. Hunc autem locum apparet à sciolis esse corruptum, aut à doctis quidè illis, sed partim plus nimio sibi, tribuentibus, partim non attendentibus, nondum hoc loco agi de putando, aut amputando: sed infra non longè, ibi, quæ circumcidat, amputet, &c. Quin ea ipsa verba, quæ debuerat eos admonere, nihil hic esse mutandum, illos homines minimè malos, induxerunt, vt hunc locum deprauarent, vt & innumerabiles alios deprauarunt.

13 Sic & extr. onin. app. ductum à prima commendatione naturæ) sic legendum cento vel omnibus libris reclamantibus, in quibus est, à prima communionem nat sic enim loquitur infra, non longè admodum. Et adhuc quidem ita nobis progressa ratio est, vt ea duceretur omnis à prima commendatione naturæ.

14 nepas aculeis:) sic nunc edidi, & Nonij auctoritatem, & duorum codicum manuscriptorum fidem secutus. consulendus autem Nonius in voce, nepam: vbi docet, nepam esse scorpionum, potius, quàm cancerum. Cicero in Arato. Arque oculos vrget pedibus, pectusque nepa

15 fabellarumque auditione duc.) profert hunc locum Nonius in voce, fabellæ. & in, auditus, & auditio.

16 quæ reb. ipsis perfruat) docti quidam legi volunt, perficiat. 17 etiam si incommodatura sit,) sic legendum censeo, reiecta vulgata lectione, etiam si incommoda datura sit, &c nam primum hoc loquendi genus, incommodum dare, est insolens. neque est quod quisquã mihi dicat, incommodum dare, & què esse tolerabile, vt malum dare. nam respondeo, hoc esse vtitatum: illud nõ esse. deinde veteres codices omnes, quos vidi, hoc loco vel liturã habent, vel ita planè, vt edidi, alij enim habent, incommoda datura, cum scæda littera in participio, datura, vt facillè appareat, initio scriptum fuisse, incommodatura: deinde postea ex duabus vltimis syllabis, tura, factum esse hoc modo, data, pro, datura, & ita ex, incommodatura, factum esse, incommoda datura. codices Cuiatij verò, & N. Clerici, & Memmii luculentè, & eadem manu incommodatura, quam scripturam planè rectam, & germanam Ciceronis arbitror. Vtitur eodem verbo & in Quintiana, ibi, vt, cum ipsi nihil alteri scientes incommodarint, nihil ipse

ture incommodi cadere possit & Terent. And. magis id adeo mihi ut incommodum. Quam ut obsequatur gnaio.

18 facile nos ea carere pateremur) sic legendum esse coniecimus partim ex antiqua scriptura, partim ex ipsa sententia. nam vulgata lectio. facile pateremur, perspicue mutila est.

19 cum verò paullum processerint.) quidam addunt, ætate, ut sit, paullum ætate processerint, &c. quibus assentior.

20 Endymionis somnum nobis velimus dari) libri vulgati ferè omnes habent nolimus dari: sed codices veteres Memmiani, & Huraltinus, & Clericanus, &c. velimus dari, utroque modo tamen legantur, eodem sententia manet. hoc tantum interest, quòd si, nolimus, legemus, tum geminata negatio magis negabit, hoc modo, nolimus nobis Endymionis somnum dari, ne si iucundissimis quidem. &c.

21 possit patatissimis vesci voluptatibus) hunc locum profert Nonius in verbo, vesci, idque hic interpretatur, uti.

22 excitantur spe gloriæ : &c.) nostri libri veteres habent, spe gloria: unde coniecio, legendum esse, excitantur sepe gloria: &c. idque magis probò. quamquam enim vulgatam lectionem, spe gloriæ, non damno: tamen alteram, veram puto. Sic enim loqui solet M. Tullius, gloria duci, prouocari, incendi, excitari, non gloriæ spe duci, prouocari, &c.

23 quem Tiberina decursio) sic Manutius emendauit ex antiquo codice: quo mō nos quoque scriptum ita quatuor reperimus.

24 Hæc est nec omnia spern &c.) Sic edidimus, nostros libros veteres secuti. nam Manutiana editio hic à nostra in hoc discrepat, quòd habet, Hæc est: non omnia, &c. sic autem sepe Cicero solet has duas copulationes, nec, seu, neque, &c. hoc ordine collocare, ut antecedit, nec, seu, neque, deinde sequatur, &c.

25 in vestris auribus commentatus?) quidam legi volunt, commemoratus? ego nihil inuito, neque vllā causam video, cur quid mutet.

26 qua de re agatur) sic legendum vel libris omnibus inuicis: idque possum sexcentis alijs locis ostendere.

27 iam illa externa parè tu quidem, sed cum hæc corporis, bona sint) hunc locum duabus vocibus in ordinem restituis emendauit: quo facto iam sententia planissima est. iam illa externa (inquit) parè tu quidem dicis bona: sed tamen cum hæc corporis, id est, quæ ad corpus pertinent, bona appelles eorū profecto conficietia, nempe externa, quæ sunt fortunæ, in bonis numerabis. Licet etiam hæc posteriora sic legere, sed hæc corporis. cum bona sint, eorum prof. Nam scriptura vulgata, à qua non discrepat aliqua, sed hæc cum corporis bona sint, vix tolerabilis est.

28 Contra hæc attende me nihil dicere) nihil hic discrepat libri veteres à vulgatis. locus tamen mihi suspectus est nõ enim exprimitur ea, quæ postulatur, sententia. Nā hoc videtur dici debere: contra hæc attende, an nihil videat dicere: si ista, &c. id est contra hæc seripatetica, attende verū hoc argumentū. quod sequit, & quod iam afferam, infirmum sit, atque imbecillum, necne-

si ista mala sunt, &c. Quare sic legendum censeo, Contra hęc attende. videārne nihil dicere.

29 In cruce qui agitur) codex Huraltinus habet, in cruce qui agitur: vnde legendum censeo, in cruce qui agitur, reiecta lectione vulg in cruce qui angitur, &c.

30 tecum enim, vt ait Theophrastus, mihi instituēda &c.) Quis non videt, verborum ordinem hęc esse percutiatum? Quo modo enim potuit Theophrastus, qui multis annis, atque ad eō seculis, ante Lucium Ciceronem uatus est, de eo cogitare, aut loqui? Sic igitur videtur legendum, tecum enim, Luci, mihi instituēda oratio est. Omnis auctoritas philosophiæ, vt ait Theophrastus, consistit in beata vita comparanda &c

31 qui verè, falsòve. quereremur) verbum, quereremur, quod in omnibus libris reperitur, alienum & superuacaneum puto: hoc primum: deinde, falsòve, legendum arbitror, vt sit hęc sententia, qui siue verè, siue falsò dicitur oculis se priuasse, &c. Qui dam autem sic legunt: qui verè, falsòve quereremur: paullo post legendum: quàm minimū, vbi libri omnes vulg. habent, quàm minimè.

32 vt in actionibus præscribi solet, &c.) videtur sic potius esse legendum: vt in actionibus fieri solet, de re eādē scripsit alio modo. iam vulgata lectio, vt in actionibus perscribi solet, de re eādē fecit alio modo: non videtur mihi ferri posse.

33 sed tu etiam, Chryssippe, in foro, domi: in schola definit.) sic edēdum curauit, & libros veteres, & rationem secutus. Hęc enim sententia est, non ego solus bonum appello, quod secundum naturam est: quod contrā, malum: sed etiam tu Chryssippe, in foro cum eiibus aliquid rei contrahens, domi loquens cum domesticis, & familiaribus: in schola verò de Zenonis decretis, & de summo bono disputans, definit ita loqui. Vulgata lectio, in foro, domi, in schola definit, ferri nō potest, & clamat se esse corruptā.

34 Quanti quidque sit, aliter docti & indocti) sic emendauit, codices manuscr. in his Cuiavianum, & Huraltinum secutus: cuius scripturæ facilis & aperta sententia est. Quanti, inquit, quidque sit aliter docti, & indocti, definiunt, seu æstimant, sed &c

35 tantum refert, quam magna dicam: cum expetenda, quàm valde hic quoque locus, sine vlla coniectura, ex plana, & liquida antiquorum librorum scriptura præclare à me restitutus est sententia autem & concinna, & plana est. Cum ego ista omnia, quæ tu producta, & præposita nominas, bona dixerō, hoc tantum refert, quàm magna bona dicam. cum expetenda appellato, quæ tu eligenda: hoc tantum in te est iater te & me, quàm valde expetenda dicam, quàm valde tu eligenda.

36 An hoc viquequaque, aliter in vita? & non &c.) sic habent omnes libri & manuscr. & typis impressi. nisi quod interpunctio, vitiosa est, & interrogationis nota desideratur post, aliter in vita? neque nunc video, quare hęc quidquam mutatum sit, quamuis olim aliter senserim. Hęc enim sententia est, An hoc

¶ (quequaue id est in omni re iudicabis, nempe vnumquidque esse appellandum ex maiore parte, verbi gratia, bonum id dicimus, quod plus habet boni, quàm mali: & id dulce dicimus, quò plus in se continet dulcedinis, quàm amaroris, & ita de ceteris: aliter autem in vita se habere existimabis, & non de tota vita ex maiore parte vitæ iudicabis? id est, non iudicabis eam vitam beatam esse, in qua plus sit boni, quàm mali?)

37 Stoici scilicet.) Sic olim restitui, coniectura ductus. mendam videlicet à librarijs scriptoribus commissum: qui pro, Stoici scilicet, fecerunt, Stoici scilicet, deinde ex hac vitiosa scriptura natum est, Stoicis licet, non minùs vitiosum. Verùm tamen, nisi nî mis longè abesset ab antiqua scriptura, mallet legi, Stoici soli? Minimè: &c. Quin hæc fortasse recta scriptura est, & non ita longè abest ab antiqua scriptura. nam, ex Stoici soli, factum, Stoicifili: hinc, Stoici scilicet, aut Stoicis licet.

38 quasi vero hoc didicisset) Sic habent libri duo, manuscripti. vbi vulgati habent, quis verò hoc didic. &c.

M. TVLL. CICERONIS,
TVSCVLANARVM
QVÆSTIONVM,
ad Marcum Brutum,

LIBER I.

DE CONTEMNENDA MORTE.

IBLIOTECAS
ROMA
TTORIO EMAN

*V*M defensionum laboribus, se-
natoriis que muneribus aut om-
nino, aut magna ex parte essem
aliquando liberatus; retuli me,
Brute, te hortante maxime, ad
ea studia, quæ retenta animo, re-
missa temporibus, longo interuallo intermissa re-
uocaui: & cum omnium artium, quæ ad rectâ vi-
uendi viam pertinerent, ratio, & disciplina, stu-
dio sapientiæ, quæ philosophia dicitur, continere-
tur; hoc mihi Latinis litteris illustrandum puta-
ui: non quia philosophia Græcis & litteris, & do-
ctoribus percipi non posset: sed meum iudicium
semper fuit, omnia nostros aut inuenisse per se sa-
pientiis, quàm Græcos; aut accepta ab illis, fecisse
meliora; quæ quidem digna statuissent, in quibus
elaborarent. nam mores, & instituta vitæ, resque
domesticas, ac familiare eis nos profectò & meliùs
tuemur, & lautiùs. rem verò publicam nostri ma-
iores certè melioribus temperauerunt & institu-
tis, & legibus. Quid loquar de re militari? in qua
cum virtute nostri multùm valuerunt, tum plus
etiam

b. 16. 201.

e al. semper
hoc fuit,

d al. temper-
arunt

etiam disciplina. Iam illa, quæ natura, non litteris
 affecuti sunt, neq. cum Græcis, neque vlla cum gen-
 te sunt conferenda. Quæ enim tanta grauitas, quæ
 tanta constantia, magnitudo animi, probitas, fi-
 des, quæ tam excellens in omni genere virtus in
 vllis fuit, vt sit cum maioribus nostris comparan-
 da? doctrina Græcia nos, & omni litterarũ gene-
 re superabat. in quo erat facile vincere non repu-
 gnanteis. nam cum apud Græcos antiquissimum è
 doctis sit genus poetarum, siquidẽ Homerus fuit,
 & Hesiodus ante Romam conditam, Archilochus
 regnante Romulo: serius poetam nos accepimus:
 annis enim ferè^a ccccx. post Romam conditam
 Liuius fabulam dedit, C. Claudio, Cæci filio, M. Tu-
 ditano, consulibus, anno ante natum Ennium: qui
 fuit maior natu, quàm Plautus, & Næuius. Sed
 igitur à nostris poetæ vel cogniti, vel recepti. Quæ
 quam est in Originibus, solitos esse in epulis canere
 conuiuas ad tibicinem de clarorum hominum
 virtutibus, honorem tamen huic generi non fuisse,
 declarat oratio Catonis, in qua obiecit, vt^b pro-
 brum, c Marco Nobiliori, quod is in prouinciã poe-
 tas duxisset. duxerat autem consul ille in Aetoliã,
 vt scimus, Ennium. Quo minus ergo honoris erat
 poetis, eo minora studia fuerunt. nec tamen, siqui
 magnis ingenijs in eo genere exstiterunt, non sa-
 tis Græcorum gloria responderunt. An censemus, si
 Fabio, nobilissimo homini, laudi datum esset, quod
 pingeret, non multos etiam apud nos futuros
 Polycletos, & Parrhasios fuisse? Honos alit ar-
 teis, omnesq. ncnduntur ad studia gloria: iacent-

a al. ccccx.
 1111.

b p. d. s.
 c al. M. Nobiliori.

d L. Polygæ-
 tos, & P.

que ea semper, quæ apud quosque improbantur. Summam eruditionem Græci sitam censebant in neruorum, vocumque cantibus: igitur & Epaminondas, princeps, meo iudicio, Græciæ, fidibus præclare cecinisse dicitur. Themistoclesque aliquot antè annis, cùm in epulis recusasset lyram, habitus est indoctior. Ergo in Græcia musici floruerunt, discébantque id omnes, nec, qui nesciebat, satis excultus doctrina putabatur. In summo apud illos honore geometria fuit, itaque nihil mathematicis illustrius. At nos, metiendi, ratiocinandi-
 que vtilitate, huius artis terminauimus modum. At contrà oratorem celeriter complexi sumus: nec cum primò eruditum, aptum tamen ad dicendum: post autem eruditum, nam, Galbam, Africanum, Lælium, doctos fuisse, memoria traditum est: studiosum autem eum, qui hos ætate antebat, Catonem: post verò Lepidum, Carbonem, Gracchos: deinde ita magnos nostram ad ætatem, vt nõ multum, aut nihil omnino Græcis cederetur. Philosophia iacuit vsque ad hanc ætatem, nec vllum habuit lumen litterarum Latinarum: quæ illustranda, & excitanda nobis est, vt, si occupati profuimus aliquid ciuibus nostris, profuimus etiam, si possumus, otiosi. In quo eo magis nobis est elaborandum, quòd multi iam esse Latini libri dicuntur scripti incõsideratè ab optimis illis quidè viris, sed nõ satis eruditis. fieri autè potest, vt rectè quis sentiat, & id, quod sentit, politè eloqui nõ possit. sed mandare quemquã litteris cogitationes suas, qui eas nec disponere, nec illustrare possit, nec delecta-

tione

al. aliquot
 ante annos,

q. v. e.
 a abest vox,
 memoriz,
 nec agno-
 scit L.
 q. v. c. qui
 his ætate an-
 teibat, alij,
 vt vulg.
 d. L. cedere:
 mus.

tione aliqua allicere lectorē, hominis est intemperanter abutentis & otio, & litteris. Itaque suos libros ipsi legunt cū suis, nec quisquam attingit, præter eos, qui eandem licentiam scribendi sibi permitti volunt. Quare si aliquid oratoriae laudi nostra attulimus industria, multo studiosius philosophiae fontibus aperiemus, è quibus etiam illa manabant. Sed, ut Aristoteles, vir summo ingenio, ^a scientiæ copia, cū motus esset Isocratis rhetoris gloria, dicere etiam cœpit, adolescenteis docere, & prudentiam cum eloquentia iungere: sic nobis placet, nec pristinum dicendi studium deponere, & in hac maiore, & vberiore arte versari. hanc enim perfectam philosophiam semper iudicavi, quæ de maximis quæstionibus copiosè posset, ornatèque dicere. in quam exercitationem ^b ita nos studiosè operam dedimus, ut iam etiã scholas Græcorum more habere auderemus: ut nuper tuum post discessum in Tusculano, cū essent complures mecum familiares, ^c tentavi, quid in eo genere possem. ut enim antea declamitabam causas, quod nemo me diutius fecit: sic hæc mihi nunc senilis est declamatio. Ponere iuebam de quo quis audire vellet: & id aut sedens, aut ambulās disputabã. itaq. dierū quinque scholas, ut Græci appellant, in totidem libros contuli. fiebat autem ita, ut, cū is, qui audire vellet, dixisset, quid sibi videretur, tum ego contra dicerem. hæc est enim, ut scis, vetus, & Socratica ratio contra alterius opinionem differēdi. nam ita facillimè, ^d quod verisimillimum esset, inueniri posse Socrates arbitrabatur. sed quo commodius di-

a fort. scientiæ, copia.

b ita nos studiosè operam dedimus, ut iam

c v. c. tēptaui, non pl.

d al. quid verisimillimū esset, &c. al. quid verum verius h. mill.

sputationes explicentur. sic eas exponam, quasi agatur res, non quasi narretur. ergo ita nascetur exordiū. *A.* Malum mihi videtur esse mors. *M.* *Is ne, qui mortui sunt, an ijs, quibus moriendum est?* *A.* Utrisque. *M.* Est igitur miserum, quoniam malum. *A.* Certè. *M.* Ergo & ij, quibus euenit iam, vt morerentur, & ij, quibus euenturum est, miseri. *A.* Mibi ita videtur. *M.* Nemo ergo non miser. *A.* Prorsus nemo. *M.* Et quidem, si tibi constare vis, omnes, quicumque nati sunt, eruntue, non solum miseri, sed etiam semper miseri. nam si solos eos diceres miseros, quibus moriendum esset: neminem tu quidem eorum, qui viuerent, exciperes: moriendum est enim omnibus: esset tamen miseria finis in morte. quoniam autem etiam mortui, miseri sunt, in miseriam nascimur sempiternā. necesse est enim, miseros esse eos, qui centum millibus annorum antè occiderunt, vel potiùs omneis, quicumque nati. *A.* Ita prorsus existimo. *M.* Dic, quaeso, num te illa terrent, triceps apud inferos Cerberus, Coccyi fremitus, transuectio Acherōtis, mento summam aquam attingens siti enecltus Tantalus? num illud, quod Sisyphu' versat

Saxum sudans nitendo, ne que proficit hilum?
 fortasse etiam inexorabiles iudices, Minos, & Rhadamanthus. apud quos nec te L. Crassus defendet, nec M. Antonius, nec quoniam apud Græcos iudices res agetur, poteris adhibere Demosthenē: tibi ipsi pro te erit maxima corona causa dicenda. Hac fortasse metuis, & idcirco mortem censes esse sempiternum malum. *A.* Adcōne me delira-

L. qui vnam
 quam nati
 unt, & ita
 A. V. C.

b al. traue-
 ctio Acherū-
 nis,

re censes, ^a ut ita esse credam? M. an tu hæc non
 credis? A. Minimè verò. M. Malè bercule narras.
 A. Cur? quæso. M. quia disertus esse possem, si con-
 tra ista dicerem. A. Quis enim non in eiusmodi
 5 causis? aut quid negotij est, ^b hæc poetarum, & pi-
 etorum portenta conuincere? M. Atquæ pleni sunt
 libri philosophorum contra ista ipsa disserentium.
 A. Ineptè sanè. quis est enim tam excors, quem
 ista moueant? M. Si ergo apud inferos miseri non
 10 sunt, ne sunt quidem apud inferos ulli. A. Ita pro-
 sus existimo. M. Vbi ergo sunt ij, quos miseros di-
 cis? aut quem locum incolunt? si enim sunt, nusquæ
 esse non possunt. A. ego verò nusquam esse illos pu-
 to. M. Igitur ne esse quidem? A. Prorsus isto modo;
 15 & tamen miseros ob id ipsum quidem, quia nulli
 sunt. M. Iam mallet Cerberum metueres, quàm
 ista tam inconsideratè diceres. A. Quæ tandem? M.
 Quem esse negas, eundem esse dicis. vbi est acu-
 mē tuum? cum enim miserum esse dicis, tum eum,
 qui non sit, dicis esse. A. non sum ita hebes, ut ista
 uicā. M. Quid dicis igitur? A. miserum esse, verbū
 causa, M. Crassum, qui illas fortunas morte dimise-
 rit: miserum Cn. Pompeium, qui tanta gloria sit or-
 20 batus: ^b omneis deniq. miseros, qui hac luce careāt.
 M. Reuolueris eodem. sint enim oportet, si miseri
 sunt. tu autem modò negabas eos esse, qui mortui
 essent. si igitur non sunt, nihil possunt esse. ita ne
 miseri quidem sunt. A. non dico fortasse etiā, quod
 sentio. nam istud ipsum, non esse cum fueris, miser-
 30 rimū puto. M. quid miserius, quàm omnino nūquā
 fuisse? ita, qui nondum nati sunt, quia non sunt.

miseri iam sunt: & nos ipsi, si post mortem miseri
 futuri sumus, miseri fuimus, antequam nati. ego
 aut non commemini, antequam sum natus, me mi-
 serum. tu si meliore memoria es, velim scire, ecquid
 de te recordare. *A.* Ita iocaris, quasi ego dicam, eos
 esse miseros, qui nati non sunt, & non eos misero-
 ros, qui mortui sunt. *M.* esse ergo eos dicis. *A.* im-
 modò, quia non sunt, cum fuerint, eos miseros esse.
M. Pugnancia te loqui non vides? quid enim tam
 pugnat, quam non modò miserum, sed omnino quid
 quam esse, qui non sit? an tu egressus porta Cape-
 na, cum Calatini, Scipionum, Seruiliorum, Metello-
 rum sepulcra vides, miseros putas illos? *A.* Quo-
 niam me verbo premis, posthac non ita dicam, mi-
 seros esse, sed tantùm, miseros, ob id ipsum, quia non
 sunt. *M.* Non dicis igitur, miser est *M. Crassus*, sed
 tantùm, miser *M. Crassus*. *A.* Ita planè. *M.* Quasi
 non necesse sit, quidquid isto modo pronunties, id
 aut esse, aut non esse. an tu dialecticis ne imbutus
 quidem es? in primis enim hoc traditur: omne pro-
 nuntiatum (sic enim mihi in presentia occurrit, ut
 appellarem *ἀξιωμα*: utar post alio, si inuenero me-
 lius) id ergo est pronuntiatum, quod aut verum,
 aut falsum esse dicitur. cum igitur dicis, miser
M. Crassus; aut hoc dicis, miser est *M. Crassus*, ut
 possit iudicari, verum id, falsumne sit: aut nihil di-
 cis omnino. *A.* Agè, iam concedo non esse miseros,
 qui mortui sunt, quoniã extorsisti, ut faterer, qui
 omnino non essent, eos ne miseros quidem esse
 posse. quid? qui viuimus, cum moriendum sit, non-
 ne miseri sumus? quæ enim potest in vita esse iu-

fort. me ef-
miserum.

fort. delen
a hic vox,
miseros,

al. appellè
q. v. c. id er
quod est
onuntiatum,
t falsum.

cunditas, cum dies, & nocteis cogitandum sit, iam, iamque esse moriendum? M. Ecquid ergo intelligis, quantum mali ex humana conditione deieceris? A. quonam modo? M. quia: si mori etiam mortuis miserum esset, infinitum quoddam, & semper iterum malum haberemus in vita. nunc video calcem: ad quem cum sit decursum, nihil sit præterea extimescendum. sed tu mihi videris Epicharmi, acuti, nec infulsi hominis, ut Siculi, sententiam sequi.

a v. c. ad quæ
cum. & ita L.

10 A. Quam? non enim noui. M. Dicam, si potero, Latine. scis enim me Græcè loqui in Latino sermone non plus solere, quam in Græco Latine. A. & rectè quidem. sed quæ tandem est Epicharmi ista sententia? M.

15 ^b Emori nolo: sed me esse mortuum nihil estimo.

A. Iam agnosco Græcum. sed quoniam coëgisti, ut concederem, qui mortui essent, eos miseros non esse, perfice, si potes, ut ne moriendum quidem esse, miserum putem. M. iam istuc quidem nihil negotij est: sed etiam maiora molior.

20 Quo modo hoc nihil negotij est? aut quæ tandem sunt ista maiora? M. Quoniam, si post mortem nihil est mali, ne mors quidem est malum: cui proximum tempus est post mortem, in quo mali nihil esse concedis: ita ne moriendum quidem esse, malum est. id est enim, perueniendum esse ad id, quod non esse malum confitemur.

25 Vberius ista quæso. hæc enim spinosiora, prius, ut confitear, me cogunt, quam ut assentiar. sed quæ sunt ea, quæ dicis te maiora moliri? M.

30 Ut doceam, si possim, non modò malum non esse

sed

2 4 sed

b Ἀπὸ μὲν
τοῦ ἡ, θνή-
σκον δ' οὐ
μοι διαφέ-
ρετ.

c al. nihil
estimo.

sed bonum etiam esse mortem. A. Non postulo id quidem, aucto tamen audire. Vt enim non efficias quod vis, tamen, mors vt malum non sit, efficias. sed nihil te interpellabo. continentem orationem audire malo. M. Quid? si te rogauero aliquid, nonne respondebis? A. Superbi id quidem esset. sed, nisi quid necesse erit, malo ne roges. M. Geram tibi morem, & ea, quæ vis, vt potero, explicabo, nec tamen quasi Pythius Apollo, certa vt sint, & fixa, quæ dixerò: sed vt homunculus vnus è multis, probabilia coniectura sequens. vltra enim quò progrediar, quàm vt verisimilia videam, nõ habeo. certa dicent ij, qui & percipi ea posse dicunt, & se sapientis esse profitentur. A. Tu, vt videtur. nos ad audiendum parati sumus. M. Mors igitur ipsa, quæ videtur notissima res esse, quid sit, primum est videndum. sunt enim, qui discessum animi à corpore putent esse mortem. Vnt, qui nullum censeant fieri discessum, sed vnà animum, & corpus occidere, animumque cum corpore extinguui. qui discedere animum censent, alij statim dissipari, alij diu permanere, alij semper. Quid sit porro ipse animus, aut vbi, aut vnde, magna dissensio est. alij cor ipsum, animus videtur: ex quo excordes, vecordes, concordésque dicuntur: & Nasica ille prudens, bis consul, Corculum, &

Egregie cordatus homo catus Aeliu' Sextus. Empedocles animura esse censet, cordi suffusum sanguinem, alij pars quadam cerebri, visa est animi principatum tenere: alij nec cor ipsum placet, nec cerebi quandam partem, esse animu: sed alij in corde,

α ανιχῆ

α τις τῶν
ωλλῶν
εαλ. dicam,

d al. Ailius

5

10

15

20

25

30

corde, alij in cerebro dixerunt animi esse sedem,
 & locum. ^a animum autem alij animam, ^b vt ferè
 nostri, declarant nominari nam & agere animam,
 & efflare dicimus, & animosos, & bene animatos
 5 & ex animi sententia: ipse autem animus ab ani-
 ma dictus est. Zenoni Stoico animus, ignis videtur.
 Sed hæc quidem, quæ dixi, ^c cor, cerebrum, ani-
 mam, ignem, vulgò: reliqua ferè singuli, vt multi
 antè veteres. proximè autè Aristoxenus, musicus,
 10 idèmq; philosophus, ^d intentionem ipsius corpo-
 ris quandam, velut in cantu, & fidibus, quæ har-
 monia dicitur sic ex corporis totius natura, & figu-
 ra, varios motus cieri, tanquam in cantu sonos. Hic
 ab artificio suo non recessit, & tamen dixit ali-
 15 quid, quod ipsum quale esset, erat multo antè & di-
 ctum, & explanatum à Platone. Xenocrates ani-
 mi figuram, & quasi corpus, negauit esse, verùm
 numerum dixit esse, cuius vis, vt iam antea Pytha-
 goræ visum erat, in natura maxima esset. eius do-
 20 ctor Plato triplicè finxit ^e animã: cuius principa-
 tum, id est rationem, in capite sicut in arce, posuit:
 & duas partes separare voluit, iram, & cupidi-
 tatem: quas locis disclusit: iram in pectore, cupidi-
 tatem subter præcordia locauit. Dicæarchus autem
 25 in eo sermone, quem Corinthi habitum tribus li-
 bris exponit, doctorum hominum disputantium pri-
 mo libro multos loquentes facit: duobus Pheretra-
 tē quendam Phthiotam senem, quem ait à Deuca-
 lione ortum, differentem inducit, nihil esse omnino
 30 animum, & hoc esse nomen totum inane, frustra-
 que animalia, & animanteis appellari: neque in
 homine

a al. animi
 autè animi
 nostri decla-
 rant nomi-
 nari.

b q. v. c. vt fe-
 rè ipsum de-
 clarat no-
 men.

c al. cor, fan-
 guinem, ce-
 rebrum,

d q. v. c. ipse
 corporis in-
 tentionem
 quandam.

e q. v. c. autè
 mi naturam
 cuius pro.

a hoc totū,
vel animū,
abest à q.v.e.

homine inesse animū, ^a vel animam, nec in bestia:
vimque omnem eam, qua vel agamus quid, vel sen-
tiamus, in omnibus corporibus viuīs æquabiliter
esse fusam, nec separabilem à corpore esse, quippe
qua nulla sit, nec sit quidquam, nisi corpus vnum, ⁵
& simplex, ita figuratum, vt temperatione natu-
ræ vigeat, & sentiat. Aristoteles longè omnibus
(Platonem semper excipio) præstans & ingenio,
& diligentia, cum quattuor illa genera principio-
rum esset complexus, è quibus omnia orirentur, ¹⁰
quintam quandam naturam censet esse, è qua sit
mens. cogitare enim, & providere, & discere, &
docere, & inuenire aliquid, & tam multa alia, me-
minisse, amare, odisse, cupere, timere, angi, letari:
hæc, & similia eorum, in horum quattuor generum ¹⁵
nullo inesse putat. quintum genus adhibet, ^b va-
cans nomine: & sic ipsum animum, ^c εὐταλξίαν appel-
lat nouo nomine, ^d quasi quandam continuatam
motionem, & perennem. Nisi quæ me fortè fu-
giunt, hæc sunt ferè omnium de animo sententiæ. De ²⁰
mocritum enim magnum quidem illum virum, sed
leuibus, & rotundis corpusculis efficientem ani-
mum concursu quodam fortuito, omittamus. nihil
est enim apud istos, quod non atomorum turba con-
ficiat. Harum sententiarum quæ vera sit, deus ali-
quis viderit: quæ verisimillima, magna questio est. ²⁵
^d vtrum igitur inter has sententias diiudicare ma-
lumus, an ad propositum redire? A Cuperem equi-
dem vtrumque, si posset: sed est difficile non con-
fundere. quare si, vt ista non differamus, liberari
mortis metu possumus, id agamus. sin id nõ potest, ³⁰
nisi

b εὐταλξίαν
c al. ἰνταλξί-
d εὐταλξίαν

for. vtrum
itur has
ententias di-
iudicare ma-
lumus,

- hac quaestione animorum explicata, nunc, si videntur, hoc: illud, aliàs. *M.* Quod malle te intelligo, id puto esse commodius. efficiet enim ratio ut quæcumque vera sit earum sententiarum, quas exposui, mors aut malum non sit, aut sit bonum potius, nam si cor, aut sanguis, aut cerebrum est animus, tertè, quoniam est corpus, interibit cum reliquo corpore. ^a si anima est, fortasse dissipabitur, si ignis, exstinguetur: si est *Aristoxeni* harmonia, dissoluetur.
- 10 Quid de *Dicaërcho* dicam, qui nihil omnino animum^b dicat esse? His sententijs omnibus nihil post mortem pertinere ad quemquam potest. pariter enim cum vita sensus amittitur. non sentientis autem, nihil est, vllam in partem quod intersit. Reliquorum sententiæ spem asserunt, si te fortè hoc delectat, posse animos, cum è corporibus exceßerint, in cælum, quasi in domicilium suum, peruenire. *A.* Me verò delectat: idque, primùm ita esse: deinde, etiam si non sit, mihi tamen persuaderi velim. *M.*
- 20 Quid tibi ergo opera nostra opus est? num eloquentia *Platonem* superare possumus? euolue diligenter eius eum librum, qui est de animo: amplius quod desideres, nihil erit. *A.* Feci mèhercule, & quidem sapius: sed nescio quo modo, dum lego, assentior: cum posui librum, et mecum ipse de immortalitate animorum cæpi cogitare, assensio omnis illa^c elabitur. *M.* Quid hoc? dāsne aut manere animos post mortem, aut morte ipsa interire? *A.* Do verò *M.* Quid, si maneant? *A.* Beatos esse concedo. *M.* Si intereant? *A.* Non esse miseros, quoniam ne sint quidem. ^d iam istuc, coacti à te, paullo antè cō-

a al. si act,
mendosè.

b fort. dicit,
esse.

c q. v. e. illabi
tur. al. in labi
tur. vnde
for. leg. dila-
bitur.

d fort. nam
istuc. coacti à
te, &c. fort.
iā enim istuc
&c.

cessimus. M. quo modo igitur, aut cur mortem malum tibi videri dicis, quæ aut beatos nos efficiet, animis manentibus, aut non miseros, sensu carentibus? A. Expone igitur, nisi molestum est, primum animos, si potes, remanere post mortem: tum, si minus id obtinebis: (est enim arduum) docebis carere omni malo mortem. ego enim istuc ipsum vercor, ne malum sit, non dico carere sensu, sed carendum esse. M. Auctoribus quidem ad istam sententiam, quam vis obtineri, vti optimis possumus: quod in omnibus causis & debet, & solet valere plurimum: & primum quidem omni antiquitate: quæ quo propius aberat ab ortu, et diuina progenie, hoc melius ea fortasse, quæ erant vera, cernebat, itaque vnum illud erat insitum priscis illis, quos Cascos appellat Ennius, esse in morte sensum, ^a neque excessu vitæ sic deleri hominem, vt funditus interiret: idque cum multis alijs rebus, tum è pontificio iure, & ceremonijs sepulcrorum intelligi licet: quas maximis ingenijs præditi nec tanta cura coluissent. nec violatas tam inexpiabili religione sanxissent, nisi hasisset in eorum mentibus, mortem non interitum esse omnia tollentem, atque delentem, sed quandam quasi migrationem, commutationemque vitæ, quæ in claris viris, et feminis dux in cælum soleret esse: ¹⁰ in ceteris humi ^b retineretur, & permaneret tamen. ex hoc, & nostrorum opinione

^a fort neque
excellu è vi-
ta,

^b I. retine-
ret. & perma-
neret tamè.

^c L. cum dijs
genitalib. a-
num Degit
vt famæ all.

Romulus in cælo ^c cum dijs agit auum,
vt famæ absentiens dixit Ennius: & apud Græcos, ³⁰
indèque perlapsus ad nos, & vsque ad Oceanum
Hercules,

Hercules, tantus, & tam præsens habetur deus.
 hinc Liber, Semele natus eademque famæ celebri-
 tate Tyndaridæ frater: ¹¹ qui nō modò ² adiutores
 in prælijs victoriæ populi R. sed etiam nuntij fuisse
 perhibētur. Quid? Ino, Cadmi filia, nōne Leuco-
 thea nominata à Græcis, Matuta habetur à nostris?
 quid? totū propè cælum, ne plureis persequar, nōne
 humano genere completum est? Si verò scrutari
 vetera, & ex his ea, quæ scriptores Græciæ prodi-
 derunt, cruere coner: ipsi illi, maiorum gentium dij
 qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum repe-
 riantur, quæ, quæ demonstrantur sepulcra in
 Græcia: reminiscere, quoniam es initiatus, quæ tra-
 dantur mysterijs: tum denique quàm hoc latè pa-
 teat, intelliges. Sed nondum ea, quæ multis pōst an-
 nis tractari cœpissent, physica didicissent, tantum
 sibi persuaserit, quantum natura admonente co-
 gnouerant: rationes, & causas rerum non tene-
 bant: visis quibusdam sepe mouebantur, hisque
 maxime nocturnis, vt viderētur ij, qui vita excede-
 rant, viuere. ^b Ut porrò firmissimum hoc afferri
 videtur, cur deos esse credamus, quòd nulla gens
 tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cuius mē-
 tem non imbuerit deorum opinio, multi de dijs
 praua sentiunt. id enim vitioso more effici solet. om-
 nes tamen esse vim, & naturam diuinam arbi-
 trantur. nec verò id collocutio hominum, aut con-
 sensus efficit: non institutis opinio est confirmata,
 non legibus. Omni autem in re consensus omnium
 gentiū, lex naturæ putanda est, quis est igitur, qui
 suorum mortem primū non eò lugeat, quòd eo

a v. c. adiuco-
 res in præ-
 lijs, populi
 R. sed etiā vi-
 toriz nuntij
 fuisse p.

b L. Ac portò
 firmill.

d. al. ciulatio.

L. & maxi-
ms quidem,

L. nō. feret?

d. al. ellogia
al. eclogia

orbatos vita commodis arbitretur? Tolle hanc opi-
 nionem: luctum sustuleris. nemo enim marec suo
 incommodo. dolent fortasse, ~~et~~ anguntur: sed illa
 lugubris ^a lamentatio, fleusque mærens, ex eo
 est, quod eum, quem dileximus, vita commodis pri-
 uatum arbitramur, idque sentire. Atque hæc ita
 sentimus natura duce, nulla ratione, nullaque do-
 ctrina. Maximum verò argumentum est, naturam
 ipsam de immortalitate animorum tacitam iudica-
 re, quod omnibus curæ sunt, ^b & maximè quidem,
 quæ post mortem futura sint. Serit arbores, quæ al-
 teri sæculo profint, vt ait Statius in Synephebis,
 quid spectans, nisi etiam postea sæcula ad se perti-
 nere? Ergo arbores seret diligens agricola, quarum
 adspiciet baccam ipse numquam: vir magnus leges
 instituta, ¹² remp. ^c conseret. Quid procreatio liber-
 rorum, quid propagatio nominis, quid adoptiones
 filiorum, quid testamentorum diligentia, quid ipsa
 sepulcrorum monumenta, quid ^d elogia significant,
 nisi nos futura etiam cogitare? Quid illud? num du-
 bitas, quin specimen naturæ capi deceat ex opti-
 ma quaque natura? quæ est igitur melior in homi-
 num genere natura, quàm eorum, qui se natos ad
 homines iuandos, tutandos, conseruandos arbitra-
 tur: abijt ad deos Hercules. numquam abijt, ni-
 si, cum inter homines esset, eam sibi viam muniuis-
 set. Vetera iam ista, & religione omnium consecra-
 ta. Quid in hac rep. tot, tantosque viros ob remp.
 interfectos, cogitasse arbitramur? ijsdème vt fini-
 bus nomen suum, quibus vita, terminaretur? Nemo
 umquam sine magna spe immortalitatis se pro pa-

tria offerret ad mortem. licuit esse otioso Themistocli, licuit Spaminonde; licuit, ne & vetera, & externa queram, ~~me~~ sed nescio quo modo inhaeret in mentibus quasi sacerdotum quoddam augurium futurorum: id quae in maximis ingenijs, altissimisq. animis & existit maximè, & apparet facillimè. quo quidem demto, quis tam esset amens, qui semper in laboribus, & periculis viueret? loquor de principibus. quid poëta? nonne post mortem nobilitari volunt? vnde ergo illud?

Adspicite ô ciues senis Ennij imagini formam.

Hic vestrum panxit maxima facta patrum.

Mercedem gloriae flagitat ab us, quorum patres affecerat gloria. idemque,

15 Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu

Faxit: cur? volito viuui per ora virum.

Sed quid poëtas? opifices etiam post mortem^a nobilitari volunt. quid enim Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Mineruae, cum inscribere non

a al. nominari

20 liceret?^b Quid nostri philosophi? nonne in his ipsis libris, quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt? Quod si omnium consensus, naturae vox est: omnesque, qui ubique sunt, consentiunt esse aliquid, quod ad eos pertineat, qui è vita

b al. Quid nostri philosophi nonne &c.

25 cesserunt: nobis quoque idem existimandum est. & si, quorum aut ingenio, aut virtute animus excellit, eos arbitramur, quia natura optima sint, cerne naturae vim maximè: verisimile est, cum optimus quisque maximè posteritati seruiat, esse aliquid, cuius is post mortem sensum sit habiturus.

30 Sed ut deos esse natura opinamur, qualésque sint,

ratione

ratione cognoscimus: sic permanere animos arbitramur consensu nationum omnium: qua in sede maneant, qualés que sint, ratio discendum est. cuius ignorantio finxit inferos, easq. formidines, quas tu contemnere non sine causa videbare. in terram enim cadentibus corporibus, hisque humo tectis, ex quo dictum est humari, sub terra censebant reliquam vitam agi mortuorum. quam eorum opinionem magni errores consecuti sunt: quos auxerunt poëte. frequens enim confessus theatri, in quo sunt muliercule, & pueri, mouetur audiens tam grande carmen: Adsum, atque aduenio Acheronte, vix, via alta, atque ardua,

Per speluncas saxis structas asperis, pēdētibus, Maximis: vbi rigida cōstat crassa caligo inferū. tantūmque valuit error, qui mihi quidem iam sublatus videtur, vt, corpora cremata cū scirent, tamen ea fieri apud inferos fingerent, quæ sine corporibus nec fieri possent, nec intelligi animos enim per se ipsos viuenteis non poterant mente completi: formam aliquam, figuramque quærebant inde Homeri tota: inde ea, quæ meus amicus Appianus in eo parua faciebat: inde in vicinia nostra Aueri lacus,

Vnde animæ excitantur obscura vmbra, aperto ostio

Alci Acherontis, falso sanguine, imagines mortuorū. has tamen imagines loqui volunt: quod fieri nec sine lingua, nec sine palato, nec sine faucium, laterum, pulmonum vi, & figura potest. nihil enim animo videre poterant; ad oculos omnia referre.

q. L. Acheron
tis.

q. L. Acheron
tis,
c. fort. falso
sanguine

referebant. magni autem est ingenij, reuocare me-
tem à sensibus, & cogitationem à consuetudine
abducere. itaque credo equidem ^a etiam alios ^a tot
sæculis disputasse de animis: sed, quod litteris ex-

a L. tot sæc-
lis: sed, q.

3 stet, Pherocydes Syrus ^b primùm dixit, animos ho-
minum esse sempiternos: antiquus sanè. fuit enim
meo regnante gentili. Hanc opinionem discipulus
eius Pythagoras maximè confirmauit: qui cum Su-

b L. primus

10 illam Græciam ^c cum honore, & disciplina, tum
etiam auctoritate: multaque sæcula postea sic vi-
guit Pythagoreorum nomen, vt nulli alij docti vi-
derentur. Sed redeo ad antiquos. rationem illi sen-

c al. cum ho-
nore discipuli
na, tum

15 ris, aut descriptionibus explicandum. Platonem
ferunt, vt Pythagoreos cognosceret, in Italiam
venisse, & in ea cum alios multos, tum Archi-
tam, Timæumque cognouisse, & didicisse Pythago-

ferre
is
ferre
meo it

20 non solum sensisse idem, quod Pythagoras, sed ra-
tionem etiam attulisse. quàm nisi quid dicis, præ-
termittamus, & hanc totam spem immortalitatis
relinquamus. A. An tu, cum me in summam ex-

25 le malo cum Platone, quem tu quanti facias, scio,
& quem ex tuo ore admiror, quàm cum istis vera
sentire. M. Maeste virtute. ego enim ipse cum eo-
dem ipso non inuitus errauerim. Num igitur du-

30 boc quidem minimè. persuadent enim mathemati-
ci, terram ^d in medio mundi sitam ad vniuersi

d v. c. in me-
dio mudo. si
tam &c. &
ita L. al. in
medio. mudi
loco f.

caeli complexum quasi puncti instar obtinere, quod
uēit eor illi vocant; eam porrò naturam esse quattuor
omnia gignentium corporum, vt quasi partita
habeant inter se, & diuisa momenta: terrena, &
humida suo pte nutu, & suo pondere ad pareis an-
gulos in terram, & in mare ferantur, relique
duæ partes, vna ignea, altera animalis, vt illa su-
periores^a in medium locum mundi grauitate fe-
rantur, & pondere, sic hæc sursum rectis lineis in ca-
lestem locum subuolent,¹⁵ siue ipsa natura superio-
ra^b appetente, siue quòd à grauioribus leuio-
ra natura repellantur. quæ cum constent, perspicuum do-
bet esse, animos cum è corpore excesserint, si-
ue illi sint animales, id est, spirabiles, siue ignei,
sublime ferri. si verò aut numerus quidam sit
animus quod subtiliter magis, quàm dilucidè dicitur,
aut quinta illa non nominata magis, quàm nõ
intellecta natura multo etiam integriora, ac pu-
riora sunt, vt à terra longissimè se efferant. horum
igitur aliquid animus est, ne tam vegeta mens
aut in corde, cerebròve, aut in^d Empedocleo san-
guine demersa iaceat. Dicæ archum verò cum Ari-
stoxeno equali, & condiscipulo suo, doctos sa-
nè homines, omittamus: quorum alter ne condolu-
isse quidem vñquam videtur, qui animum se ha-
bere nõ sentiat: alter ita delectatur suis cantibus,
vt eos etiam ad hæc transferre conetur. Harmoniam
autem ex interuallis sonorum nosse possumus,
quorum varia compositio etiam harmonias efficit
plureis: membrorum verò situs, & figura corporis,
vacans animo, quam possit harmo-
nias

a v. c. in me-
dium locum
grauitate f.
& ita L.

b L. appeten-
tes,

c al. in tubli
me f.

d al. Empedo-
elio

5
10
15
20
25
30

nias efficere, non video: sed hic quidē, quāuis eruditus sit, sicut est, hęc magistro concedat Aristoteli: canere ipse doceat. bene enim illo prouerbio Græcorum præcipitur.

- 5 ^a Quam quisque norit artem, in hac se exerceat. illam verò funditus eijciamus indiuiduorum corporū leuium, & rotundorū concursiōem fortuitam: quam tamē Democritus concalescitam, & spirabilem, id est, animalē esse voluit. is autē animus, qui,
- 10 ^b si est horū quattuor generū, ex quibus omnia consistere dicuntur, ex inflammata anima constat, vt potissimum videri video Panatio, superiora capeſſat necesse est. nihil enim habēt hęc duo genera proni, & supera semper petūt. ita, siue dissipantur procul
- 15 ^c à terris, id euenit: siue permanent, & conseruant habitum suum, hoc etiā magis necesse est ferantur ad calum, & ab his perrūpatur, & diuidatur crassus hic, & cōcretus aër, qui est terra proximus. calidior est enim, vel potius ardentior animus, quàm
- 20 est hic aër, quē modò dixi crassum, atq. concretum. quod ex eo sciri potest, quia corpora nostra ^c terreno principiorum genere confecta, ardore animi cōcalescunt. ^d accedit, vt eo facilius animus euadat ex hoc aëre, quē saepe iam appello crassum, eūmque
- 25 perrumpat, quòd nihil est animo velocius, nulla est celeritas, quę possit cū animi celeritate contendere. qui si permanent incorruptus, suiq. similis. necesse est ita feratur, vt penetret, & diuidat omne calum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntur:
- 30 quod & humidū, et caliginosum est, propter exhalationes terrę. quam regionem cū superauit ani-

^a Ἐφορτικὸν ἢ ἰκαστικὸν εἶναι τὸ πνεῦμα.

^b L. si est horū quattuor generum ex aliquo, ex quibus.

^c fort. ex terreno pr. ^d fort. Accedit cur eo facit.

mus, naturamque sui simile contigit, & agnoui-
 iunctus ex anima tenui, & ex ardore solis tem-
 perate, ignibus insistit, & finem aliis se effe-
 rendi facit. cum enim sui similem & leuitatem,
 & calorem adeptus est tanquam paribus exami-
 natus ponderibus, nullam in partem mouetur, eaq.
 ei demum naturalis est sedes, cum ad sui simile
 penetravit, in quo nulla re egens aletur, & su-
 stentabitur iisdem rebus, quibus astra sustentan-
 tur, & aluntur. cumque corporis facibus inflam-
 mari soleamus ad omnes ferè cupiditates, eoque
 magis incendi, quod ijs emulemur, qui ea habeant,
 quae nos habere cupiamus: profectò beati erimus,
 cum, corporibus relictis, & cupiditatum, & amu-
 lationum erimus expertes: quodque nunc faci-
 mus, cum laxati curis sumus, ut spectare ali-
 quid velimus, & visere, id multo tum faciemus
 liberiùs: totosque nos in contemplandis rebus,
 perspiciendisque ponemus, propterea quod, &
 natura^b inest mentibus nostris insatiabilis quæ-
 dam cupiditas veri videndi: & ora ipsæ locorum
 illorum, quò peruenerimus, quo faciliorem no-
 bis cognitionem rerum caelestium, eo maiorem
 cognoscendi cupiditatem dabunt. hæc enim pul-
 critudo etiam in terris¹⁷ patriam illam, & au-
 tam (ut ait Theophrastus) philosophiam, cogni-
 tionis cupiditate incensam, excitauit. præcipue
 verò fruentur ea, qui tum etiam, cum has ter-
 ras incolentes, circumfusi erant caligine, tamen
 acie mentis dispicere cupiebant. etenim si nunc ali-
 quid assequi se putant, qui ostium Ponti viderunt,

^a fort. tum,
 cum, corp.

^b L. inest in
 metib. & ita
 v.c.

^c I. patriam
 illam,

Et eas angustias, per quas penetravit ea, ^a quæ est nominata

^b Argo, quia Argivi in ea, delecti viri,

Vecti petebant pellem inauratam arietis: aut ij, qui Oceani freta illa viderunt. Europam, Libyamque rapax ubi diuidit vnda: quod

tandem spectaculum fore putamus, cum totam terram contueri licebit, eiusque cum situm, formam, circumscriptionem, tum & habitabileis re-

¹⁰ giones, & rursus omni cultu propter vim frigoris, aut caloris, vacanteis? nos enim ne nunc quidem oculis cernimus ea, quæ videmus. ¹⁸ neque enim est ullus sensus in corpore, sed, ut non solum

physici docent, verum etiam medici, qui ista aperta, & patefacta viderunt, viæ quasi quædam sunt

¹⁵ ad oculos, ad aureis, ad nareis a sede animi perforatæ. itaque sapere aut cogitatione, aut aliqua vi morbi impediti, apertis, at que integris & oculis, & auribus, nec videmus, nec audimus: ut fa-

²⁰ cile intelligi possit, ^c animum & videre, & audire, non eas parteis, quæ quasi fenestræ sunt animi: quibus tamen sentire nihil queat mens, nisi id agat, & adsit. Quid, quod eadem mente res dissimilimas comprehendimus, ut colorem, saporem, ca-

²⁵ lorem, odorem, sonum? quæ numquam quinque nuntijs animus cognosceret, nisi ad eum omnia referrentur, ^d ut idem omnium iudex solus esset. At que ea profecto tum multo puriora, & dilucidiora cernentur, cum, quod natura fert, liber

animus peruenerit. nam nunc quidem, quamquam foramina illa, quæ patent ad animum à corpore

³⁰

foramina illa, quæ patent ad animum à corpore

a L. quæ est nominata Argo, quia Argivi in ea, delecti viri Vecti petebant pellem inauratam arietis.

c vñc opã. v. àxses,

d al. & is omnium iudex solus esset

callidissimo artificio natura fabricata est, tamē terrenis, concretisque corporibus sunt intersæpta quodammodo. cū autem nihil erit præter animum: nulla res obiecta impedit, quo minùs percipiat, quale quidq. sit. Quāuis copiosè hæc diceremus, si res postulareret, quā multa, quā varia spectacula animus in locis caelestibus esset habiturus. quæ quidem cogitans, soleo sæpe mirari nonnullorum insolentiam philosophorum, qui naturæ cognitionem admirantur, eiusque inuentori, et principi gratias exsultantes agunt, eūque venerantur, ut deum. liberatos enim se per eum dicunt grauissimis dominis, terrore sempiterno, & diurno, ac nocturno metu. quo terrore? quo metu? quæ est anus tam deliræ, quæ timeat ista, quæ vos videlicet, si physicā nō didicissetis, timeretis?

^b Acherontia templa, alta Orci, pallida Leti, obnubila, obsita tenebris loca.

Non pudet philosophum in eo gloriari, quod hæc non timeat, & quod falsa esse cognouerit? ex quo intelligi potest, quā acuti natura sint, qui hæc sine doctrina credituri fuerint. Præclarum autem nescio quid adepti sunt, qui didicerunt, se, cū tempus mortis venisset, totos esse perituros. quod ut ita sit (nihil enim pugno) quid habet ista res aut latabile, aut gloriosum? nec tamen mihi sanè quidquam occurrit, cur non Pythagoræ sit, & Platonis vera sentētia. ut enim rationem Plato nullam afferret (vide, quid homini tribuam) ipsa auctoritate me frangeret. tot autem rationes attulit, ut velle ceteris, sibi certè persuauisse videatur. sed plurimi

a al. quā
multa, quā
varia, quā
spectacula
&c.

a L. Acheru-
tia t. al. Ache-
runtia tem-
pla

plurimi contrā nituntur, animosque quasi capite
 damnatos, morte multant. neque aliud est quid-
 quā, cur incredibilis his animorum videatur eter-
 nitas, nisi quod nequeunt, qualis animus sit vacās
 corpore, intelligere, & cogitatione comprehende-
 re. Quasi verò intelligant, qualis sit ipso corpore,
 quæ conformatio, quæ magnitudo, qui locus: ^a vt, si
 iam possent in homine vno cerni omnia, quæ nūc te-
 sta sunt, casurusne in cōspectum videatur animus:
 10 an tanta sit eius tenuitas, vt fugiat aciem. Hac re
 putent isti, qui negant, animum sine corpore se in-
 telligere posse. videbunt, quem in ipso corpore in-
 telligant. mihi quidem naturam animi intuenti,
 multo difficilior occurrit cogitatio, multoq. obscu-
 15 rior, qualis animus in corpore sit, tamquā ^b alienæ
 domi, quā qualis, cū exierit, & in liberum cę-
 lum, quasi in domum suam venerit. si enim, quod
 numquam vidimus, id quale sit intelligere non
 possumus, certè & deum ipsum, & diuinum ani-
 20 mum, corpore liberatum, ^c cogitatione completi
 non possumus. Dicaarchus quidē, & Aristoxenus,
 quia difficilis erat animi, quid, aut qualis esset in-
 telligentia, nullum omnino animum esse dixerunt.
 est illud quidem vel maximum, animo ipso omniū
 25 videre: & nimirum hanc habet vim præceptum
 Apollinis, quo monet, vt se quisque noscat. non
 enim, credo, id præcipit vt membra nostra; aut, sta-
 turam, figurāque noscamus; neque nos corpora su-
 mus: neque ego tibi dicens hoc corpori tuo dico, cū
 30 igitur, ^d nosce te, dicit, hoc dicit, nosce animum
 tuū. nam corpus quidem, quasi vas est, aut aliquod

^a L. aut, &
 iam possent

^b sic v. c.
 L. domi,

^c v. c. cogni-
 tionē

^d v. c. opā,
 v. c. anī.

animi receptaculū. ab animo tuo quid quid agitur,
 id agitur à te. hunc igitur nosse, nisi diuinum esset,
 non esset hoc acrioris cuiusdam animi præceptum,
 sic, ¹⁹ vt tributum deo sit. ² hoc est, se ipsum posse
 cognoscere. Sed si, qualis sit animus, ipse animus
 nesciat: dic, queso, ne esse quidem se sciet? ne moue-
 ri quidem se? ex quo illa ^b ratio nata est Platonis,
 qua: à Socrate est in Phædro explicata, à me au-
 tem posita est in sexto libro de rep.

Quod semper mouetur, id ^c æternum est. ¹⁰
 quod autem motum affert alicui, quodque ip-
 sum agitur aliunde, quando finem habet mo-
 tus, viuendi quoque finem habeat necesse est.
 solum igitur quod seipsum mouet, quia num-
 quam deseritur à se, numquam ne moueri qui-
 dem desinit. ^d quinetiam ceteris, quæ mouen-
 tur. hic fons, hoc præcipiū est mouēdi principij
 aut nulla est origo, nā ex principio oriūtur oīa
 ipsum autē nulla ex re alia nasci pōt. nec. n. esset
 id principiū, qd gigneretur aliunde. quod si nū-
 quā oritur, ne occidit qdē vīquā. nā principiū ²⁰
 extinctū nec ipsū ab alio renasceret, nec à se aliud
 creabit, siquidē necesse est à principio oriri oīa,
 ita fit, vt motus principiū ^f ex eo fit, qd ipsū à se
 mouetur. id aut nec nasci pōt, nec mori: vel cōn-
 cidat oē cælū, omnisq; natura consistat necesse
 est, nec vim vllā ^g nanciscatur, qua primo impul-
 su moueatur. ²⁰ Cū ^h pateat igitur, æternū id
 esse, quod seipsum moueat, quis est, qui hāc na-
 turā animis esse tributam negat? inanimū est
 omne, quod pulsu agitur externo, quod autē ³⁰
 est,

a hoc totum,
 hoc est, seip-
 sum posse
 cognoscere.
 delet L. vt a-
 lienū,
 b q. v. c. ratio
 cinatio est
 Pl.
 c ἀθάνατον

d fort. definit
 tut.

e fort. recrea
 bit,
 f fort. id fit,
 g fort. om-
 nisq; terra. &
 consistant
 h fort. nanci-
 scantur, qua
 primo impul-
 sa. mouean-
 tur.
 i L. pateat
 igit.

est^a animatum, id motu cietur interiore, & suo. nā hæc est propria natura animi, atq. vis. quæ si est vna ex omnibus, quæ seipsam semper moueat: neque nata certè est, & æterna est.

a q. v. c. ante
mal,

- 5 Licet concurrant plebeij omnes philosophi, (sic enim ij, qui à Platone, & Socra: e, & ab illa familia dissident, appellandi videntur) non modò mihi vniquam tam eleganter explicabunt, sed ne hoc quidem ipsum quàm subtiliter conclusum sit, intelligent.
- 10 Sentit igitur animus se moueri: quod cum sentit, illud vnà sentit, se vi sua, non aliena moueri: nec accidere posse, vt ipse vniquam à se deseratur. ex quo efficitur eternitas: nisi quid habes ad hæc (A. Ego verò facile sum passus, ne in mentem
- 15 quidem mihi aliquid contra venire: ita isti faueo sententiæ. M. Quid illa tandem? num leuiora censes? quæ declarant inesse in animis hominum diuina quadam: quæ si cernerem quemadmodum nasci possent, etiam, quemadmodum interirent, viderẽ.
- 20 ²¹ nam sanguinem, bilem, pituitam, ossa, nervos, venas, omnem denique membrorum, & totius corporis figuram videor posse dicere, vnde concreta, & quo modo ^b facta sint, ²² per animũ ipsum, si nihil esset in eo, nisi id vt per eum viueremus, tam natura putarem hominis vitam sustentari, quàm vitis, quàm arboris. hæc enim etiam dicimus viuere. item si nihil haberet animus hominis, nisi vt appeteret, aut refugeret, id quoque esset ei commune cum bestijs: habet primũ memoriã, & eam infinitã, rerum innumerabiliũ. quã quidẽ Platon^c recordationẽ esse vult superioris vitæ. nã in illo
- 30 libro,

b fort. facta
sint. Animo
iso, sin.

c à Platone

a fort. respō-
det,
b fort. quò si
geometr.

libro, qui inscribitur Menon, pusionem quendam
Socrates interrogat quadam geometrica de dimen-
sione quadrati. ad ea sic ille^a respondit, vt puer: &
tamen ita faciles interrogationes sunt, vt grada-
tim respondens eò perueniat,^b quasi geometrica
iudicisset. ex quo effici vult Socrates, vt discere,
nihil aliud sit, quàm recordari. quem locum multo
etiam accuratiùs explicat in eo sermone, quem ha-
buit eo ipso die, quo excessit è vita: docet enim, què
uis, qui omnium rerum rudis esse videatur, bene
interroganti respondentem, declarare, se non tum
illa discere, sed reminiscendo recognoscere: nec ve-
rò fieri vllò modo posse, vt à pueris tot rerum, at-
que tantarum insitas, & quasi consignatas in ani-
mis notiones, quas ^{ἐνοίας} vocant, haberemus^c, nisi
animus,^c antequàm corpus intrasset, in rerum co-
gnitione viguisset. cùmque nihil esset, vt omnibus
locis à Platone differitur, (nihil enim ille putat es-
se, quod oriatur & intereat, idque solum esse, quod
semper tale sit, qualem ideam appellat ille, nos spe-
ciem) non potuit animus hac in corpore inclusus^d
agnoscere, cognita attulit. ex quo tam multarum
rerum cognitionis admiratio tollitur: neque ea pla-
nè videt animus, cùm tam repente in tam in-
solitum, tamque perturbatum domicilium immi-
grauit, sed eùm se collegit, atque recreauit, tum
agnoscit ea reminiscendo. ita nihil aliud est discere,
nisi recordari. ego autem maiore etiam quodam
modo memoriam admiror. quid est enim illud, quo
meminimus? aut quam habet vim? ^e aut vnde na-
turam? non quero, quanta memoria Simionides
fuisse

e L. antequàm
in corpus in-
traisset, rerù
cognit.

d fort. cogno-
scere,

e fort. aut vn-
de natam?

fuisse dicatur, ^a quanta Theodectes, quanta is, à Pyrrho legatus ad senatum est missus, Cyneas, quanta, nuper ^b Carneades, quanta, qui modò Sceptius Metrodorus, quanta noster Hortensius: de communi hominum memoria loquor, & eorum maxime, qui in aliquo maiore studio, & arte versantur: quorum quanta mens sit, difficile est existimare: ita multa meminerunt. Quorsum igitur hæc spectat oratio? quæ sit illa vis, & unde sit intelligendum puto. non est certè nec cordis, nec sanguinis, nec cerebri, nec atomorum. anima sit animus, ^c ignisue, nescio: nec me pudet, ut istos, fateri nescire quod nesciam. illud, si vlla alia de re obscura affirmare possem, siue anima, siue ignis sit animus, eum iurare esse diuinum. ^d Quid enim, obsecro te, ²³ terrane tibi, aut hoc nebuloso, & caliginoso cælo aut sata, aut concreta videtur tanta vis memoriæ? si, quid sit hoc, non vides: at, quale sit, vides. si ne id quidem: at, quantum sit, profectò vides. quid igitur? utrum ^e capacitatem aliquam in animo putamus esse, quò, tanquam in aliquod vas, ea, quæ meminimus, infundatur? absurdum id quidem. qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi potest? aut quæ tanta omnino capacitas? an imprimi quasi ceram animum putamus, & memoriam esse signatarum rerum in mente vestigia? quæ possunt verborum, quæ rerum ipsarum esse vestigia? quæ porro tam immensa magnitudo, quæ illa tam multa possit effingere? Quid illa vis, quæ tandem est, quæ inuestigat occulta, quæ inuentio, atque excogitatio dicitur? ex hacne tibi terre

a L. quanta Themistocles, quanta is, q.
b L. Carneades, & ita v.c.

c L. ignisue,

d L. Quid enim? obsecro te: t.

e fort. capacitatem aliquam animi put.

f L. Quid? illa vis, quæ tandem est q. al. Quid illa vis quæ tandem est? quæ &c.

a L. aut quis primus, &c. & ita v. c
b L. aut quis
c L. aut quis

d L. aut quis
e L. institutio- nes not.

f q. v. e. oble- ctatio ma- gnam partē est inuenta, & temp. gal cū ea, h. fort. quo animo vi- dit,

n. i. mortalique natura, & caduca concreta ea vi-
detur? ^a aut qui primus, quod summæ sapientiæ
Pythagoræ visum est, omnibus rebus imposuit no-
mina? ^b aut qui dissipatos homines congregavit,
& ad societatem vitæ conuocauit? ^c aut qui sonos
vocis, qui infiniti videbantur, paucis litterarum
notis terminauit? ^d aut qui errantium stellarum
cursus, progressiones, & institutiones notauit? omnes
magni: etiam superiores, qui fruges, qui vestitum,
qui tecta, qui cultum vitæ, qui præsidia contra fe-
ras inuenerunt: à quibus mansuefacti, & excul-
ti à necessarijs artificijs ad elegantiora defluximus.
nam & auribus ^e oblectatio magna ex parte est
inuenta & temperata varietate, & natura sono-
rum: & astra suspeximus, & tum ea, quæ sunt infi-
xa certis locis, tum illa non re, sed vocabulo erran-
tia. quorum conuersiones, omneisque motus ^f qui
animus vidit, is docuit, similem animū suum eius
esse, qui ea fabricatus in cælo esset. nam cūm Ar-
chimedes lunæ, solis, quinque errantium motus in
sphæram illigauit, effecit idem, quod ille, qui in in-
Timæo mundum adificauit Platonis deus, vt tar-
ditate, & celeritate dissimillimos motus vna rege-
ret conuersio. Quod si in hoc mundo fieri sine deo
non potest, ne in sphæra quidem eosdem motus Ar-
chimedes sine diuino ingenio potuisset imitari. Mi-
hi verò ne hæc quidem notiora, & illustriora care-
re vi diuina videntur, vt ego aut poëtam gra-
ue, plenumque carmen sine caelesti aliquo men-
tis instin-^{tu} putem fundere, aut eloquentiam si-
ne quadam vi maiore fluere, abundantem so-
nantibus

stantibus verbis, vberibusque sententijs. Philosophia verò, omnium mater artium, quid est aliud, nisi, vt Plato ait, donum, vt ego, inuentum deorum? hac nos primùm ad illorum cultum, deinde ad ius hominum, quod situm est in generis humani societate, tum ad modestiam, magnitudinẽque animi erudiuit: eadẽque ab animo, tamquam ab oculis, caliginem^a dispulit, vt videremus. prorsus hac diuina mihi videtur vis, quæ tot res efficiat, & tantas. quid est enim memoria rerum, & verborum? quid porrò inuentio? profectò id, quo nec in deo quidquam maius intelligi potest. non enim ambrosia deos, aut nektare, aut^b iuuentate, pocula ministrante, letari arbitror: nec Homerum audio, qui Gany-medem à dijs raptum ait propter formam, vt Ioui pocula ministraret. non iusta causa, cur Laomedonti tanta fieret iniuria. fingebat hac^c Homerus, & humana ad deos transferebat. diuina malle ad nos. quæ autem diuina? vigere, sapere, inuenire, meminisse. Ergo animus, vt ego dico, diuinus, vt Euripides audet dicere, deus est. & quidẽ si deus, aut anima, aut ignis est, idem est animus hominis. nã vt illi natura celestis & terra vacat, & humore: sic vtriusque horum rerum humanus animus est expers. si autem est quinta quædam natura ab Aristotele^d inducta: primùm hac & deorum est, & animorum. Hanc nos sententiam secuti, his ipsis verbis in consolatione hac expressimus.

a sic pleriq.
v. c. q. a. de-
pult, & ita
L. al. expulit,

b L. iuuentate
c.

c L. Ergo ani-
mus, vt ego
dico, diui-
nus est: vt
Euripides au-
det dicere,
deus. &c.

d L. inducta
primũ: hæc
&c.

Animorū nulla in terris origo inueniri potest: nihil enim est in animis mixtum, atque cōcretum, aut quod ex terra natum, atque fictum esse videatur: nihil ne aut humidum quidem, aut stabile, aut igneum. his enim in naturis nihil inest, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat, quod & præterita teneat, & futura prouideat, & completi possit præsentia: quæ sola diuina sunt. nec inuenietur vniquam, vnde ad hominem venire possint, nisi à deo. singularis est igitur quædam natura, atque vis animi, seiuncta ab his vsitatis, notisq; naturis. Ita quid quid est illud, quod sentit, quod sapit, quod vult, quod viget, cæleste & diuinum est, ob eamq; rē æternum sit necesse est. Nec verò deus ipse, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædam, & libera, segregata ab omni congreptione mortali, omnia sentiens, & mouens, ipsaque prædita motu sempiterno.

Hoc è genere, atque eadem è natura est humana mens. Vbi igitur, aut qualis est ista mens? Ubi tua, aut qualis? potesne dicere? an, si omnia ad intelligendum non habeo, quæ habere vellem, ne ijs quidem, quæ habeo, mihi per te vti licebit? non valet tantum animus, vt sese ipse videat. at, vt oculus, sic animus sese non videns, alia cernit. non videt autem, quod minimum est, formam suã. fortasse: quamquam id quoque: sed relinquamus; vim certè, sagacitatem, memoriã, motum, celeritatem videt. hæc magna, hæc diuina, hæc sempiterna sunt. qua facie quidem sit, aut vbi habitet, ne
qua.

quærendum quidem est. ut, cum videmus speciem
primùm, candorémque cali, deinde conuersionis ce-
leritatem tantam, quantam cogitare non possu-
mus: tum vicissitudines dierum, atque noctium, cõ-

a al. quadri-
pertitas,

5 mutationésque temporum^a quadriparitas, ad ma-
turitatem frugum, & ad temperationem corporũ

aptas, eorumq; omnium moderatorem & ducem
solem, lunámque accretione,^b & diminutione lu-
minis, quasi fastorum notantem, & significantẽ

b L. & demi-
nutione

10 dies, tum in eodem orbe in XII. parteis distributo,

quinque stellas ferri, eosdem cursus cõstantissimẽ
seruanteis, disparibus inter se motibus, nocturnãq;
cali formam vndique sideribus ornatam: tum glo-
bum terræ eminentem è mari, fixum in medio mũ-

15 di vniuersi loco, duabus oris distantibus habitabi-
lem, & cultum: quarum altera, quam nos incolim-
us, sub axe posita ad stellas septem, vnde

Horriser Aquilonis stridor gelidas molitur
niueis:

20 altera australis, ignota nobis, quam vocant Græci
αὐράφορα. ceteras parteis incultas, quòd aut frigo-
re rigeant, aut vrantur calore: hic autem, vbi habi-
tamus, non intermittit suo tempore

Calum nitescere, arbores frondescere,

Vites latifica pampinis pubescere,

25 Rami^c baccarum vbertate^d incuruescere,

Segetes largiri fruges, florere omnia,

Fontes scãtere, herbis prata conuestirier:

tum multitudinem pecudum partim ad vescendũ,

30 partim ad cultus agrorum, partim ad vehendum,
partim ad corpora vestienda: hominẽque ipsum

quasi

c L. baccarum
d L. incurui-
scere, & ita
Nonius,

quasi contemplatorem celi ac deorum, ipso-
rumque cultorem: atque hominis vtilitati agros
omneis, & maria parentia. Hæc igitur, & alia in-
numerabilia cum cernimus, possumusne dubitare,
quin his præsit aliquis vel effector, si hæc nata
sunt, vt Platoni videtur: vel, si semper fuerint, vt
Aristoteli placet, moderator tanti operis, & mu-
neris? sic mentem hominis, quamuis eam non vi-
deas, vt deum non vides; tamen vt deum agnoscis
ex operibus eius, sic ex memoria rerum, & inuen-
tione, & celeritate motus, omnique pulchritudine
virtutis^a vim diuinam mentis agnoscito. In quo
igitur loco est? credo equidem in capite: & cur cre-
dam,^b afferre possum: sed de hoc aliàs: nunc^c vbi
sit animus, certè quidem in te est. Quæ est ei natu-
ra? Propria puto, & sua. sed fac igneam, fac spi-
rabilem: nihil ad id, de quo agimus. illud modò vi-
dero, vt deum noris, etsi eius ignores & locum,
& faciem, sic animum tibi tuum notum esse oport-
tere, etiam si eius ignores & locum, & formam. in
animi autem cognitione dubitare non possumus,
nisi planè in physicis, plumbei sumus, quin nihil sit
animis admixtum, nihil concretum, nihil copula-
tum, nihil coagmentatum, nihil duplex. quod cum
ita sit, certè nec secerni, nec diuidi, nec discerpi,
nec distrahi pot: nec interire igitur. est enim interi-
tus quasi discessus, & secretio, ac²⁴ direptus ea-
rum partium, quæ ante interitum^c iunctione ali-
qua tenebantur. his, & talibus adductus Socrates
nec patronum quæsiuit ad iudicium capitis, nec iu-
dicibus supplex fuit: adhibuitque liberam contu-
maciam,

^a L. vim diui-
næ mentis
agnoscito.

^b al. multa
afferre pos-
sum: al. ra-
tionem affer-
re poss.

^c L. vbi vbi
sit

^d L. direm-
ptus earū p-
e fort. vin-
ctione ali-
qua

maciam, à magnitudine animi ductam, nõ à super-
 bia, & supremo vitæ die de hoc ipso multa differ-
 nit, & paucis antè dieb. cū facilè posset educi è cu-
 stodia, noluit: ^a & cū pæne in manu iã mortiferum
 illud teneret poculū, locutus ita est, vt non ad mor-
 tē trudi, verū in cælum videretur adscendere. ita
 enim censebat, itaq. d. sseruit: duas esse vias, dupli-
 ceisq. cursus animorū è corpore excedentiū. nã qui
 se humanis vitijs cõtaminassent, & se totos libidi-
 nibus ^b dedissent, quibus cæcati velut domesticis
 vitijs, atq. flagitijs se ^c inquinassēt, vel in rep. vio-
 lãda fraudes inexpiabileis cõcepissent, ijs deuim
 quoddã iter esse, seclusum à concilio deorū. qui autē
 se integros, castosq. ^d seruauissent, quibusque fuis-
 set minima cum corporibus contagio, seseq. ab his
 semper seuocassent, essentq. in corporibus humanis
 vitam imitati deorum: his ad illos, à quibus es-
 sent profecti, reditum facilem patere. itaque com-
 memorat, ^e vt cygni, qui non sine causa Apolli-
 ni dicati sunt, sed quòd ab eo diuinationem habere
 videantur, qua prouidentes quid in morte boni sit:
 cum cantu & voluptate moriantur: sic omnibus
 & bonis, & doctis esse faciendum. nec verò de hoc
 quisquam dubitare posset, nisi idē nobis accideret,
 diligenter de animo cogitantibus, quod ijs sæpe
 vsu venit, ^f qui acriter oculis deficientem so-
 lem intuerentur, vt adspectum omnino amitterēt:
 sic mentis aties & se ipsam intuens, nonnumquam
 hebescit: ob eãque causam contemplandi diligen-
 tiam amittimus. Itaque dubitās, circumspectās, hæ-
 sitans, ^g multa aduersa reuertens, ^h tamquam ratis
 in

a v. c. & pæ-
 ne in manu
 iam mortife-
 rum illud te-
 nens pocu-
 lum,

b sic tres v. c.
 al. dedidif-
 sent.
 c v. c. in qui-
 nauissent,

d v. c. seruaf-
 sent,

e L. vt cy-
 nis, qui

f L. qui acri-
 bus oculis d.

g v. c. se ipsa
 intuens,
 h L. tamquam
 in rate, in
 maci immen-
 so, nostra ve-
 hitur, ratis

in mari immenso, nostra vehitur oratio. Sed hæc et
 vetera, & à Græcis. Cato autem sic abiit è vita,
 vt causam moriendi natum se esse gauderet. Ve-
 tat enim dominans ille in nobis deus, iniussu hinc
 nos suo demigrare. cum verò causam iustam deus
 ipse dederit, vt tunc Socrati, nunc Catoni, sepe
 multis: nã ille, medius fidius, vir sapiens, latus ex
 his tenebris in lucem illam excesserit; nec tamen
 illa vincula carceris ruperit. leges enim vetant.
 sed, tanquam à magistratu, aut ab aliqua potesta-
 te legitima, sic à deo euocatus, atque emissus, exie-
 rit. tota enim philosophorum vita, vt ait idem,
 commentatio mortis est. nam quid aliud agimus,
 cum à voluptate, id est, à corpore, cum à re fami-
 liari, quæ est ministra, & famula corporis, cum à
 rep. cum à negotio omni seuocamus animum? quid,
 inquam, tum agimus, nisi animum ad seipsum ad-
 uocamus, secum esse cogimus, maximè que à corpo-
 re abducimus? secernere autem à corpore animū,
 nec quidquam aliud est, quàm emori discere.
 quare hoc commentemur, mihi crede, disiungamūs
 que nos a corporibus, id est, cōuescamus mori. hoc
 & dum erimus in terris, erit illi cęlesti vitæ si-
 mile: & cum illuc ex his vinculis emissi feremur,
 minùs tardabitur cursus animorum. nam qui in cō-
 pedibus corporis semper fuerunt, etiam cum solu-
 ti sunt, tardiùs ingrediuntur, vt ij, qui ferro vinciti
 multos annos fuerunt. quòd cum venerimus, tum
 denique viuemus. nam hæc quidem vita mors est:
 quam lamentari possem, si liberet. A. Satis tu qui-
 dem in consolatione es lamentatus: quam cum le-

a v. c. vincla

b μελιστα θα
πάτορc v. c. auoca-
mus,d al. nil quid
quam aliud
est, al. ne-
quidquam
aliud est,
e q. v. a. illi
erit cęl.
f v. c. vinclis

go, nihil malo, quam has res relinquere. his vero
 modo auditis, multo magis. M. Veniet tempus, &
 quidem celeriter, ²⁸ & siue retardabis, siue pro-
 perabis. volat enim etas. tantum autem abest ab
 eo, ut malum mors sit, quod tibi dudum videbatur,
 ut verear, ne homini nihil sit non malum aliud cer-
 te, sed nihil bonum aliud potius: si quidem vel dii
 ipsi, vel cum diis futuri sumus. A. Quid refert? ad-
 sunt enim, qui hac non probent. M. Ego autem ^b
 numquam ita te in hoc sermone dimittam vlla uti
 ratione, ut mors tibi videri malum possit. A. Qui
 potest, cum ista cognoverim? M. Qui possit, rogas?
 caterua veniunt contra dicentium, non solum Epi-
 curcorum, quos equidem non despicio, sed nescio
 quo modo doctissimus quisque ^c contemnit: acerrime
 autem, deliciae meae, Dicerarchus contra hanc im-
 mortalitatem differuit. is enim treis libros scripsit,
 qui Lesbiaci vocantur, quod Mitylenis sermo habe-
 tur, in quibus vult efficere, animos esse mortales.
 Stoici autem vsuram nobis largiuntur, tanquam
 cornicibus: diu mansuros aiunt animos, semper ne-
 gant. num vis igitur audire, cur, etiam si ita sit,
 mors tamen non sit in malis? A. ut videtur: sed
 me nemo de immortalitate depellet. M. Laudo id
 quidem: etsi nihil nimis oportet confidere. moue-
 mur enim sepe aliquo acute concluso: ^d labamus,
 mutamusque sententiam clarioribus etiam in re-
 bus. in his est enim aliqua obscuritas. id igitur si
 acciderit, simus armati. A. Sane quidem, sed, ne
 accidat, providebo. M. num quid igitur est cause,
 quin amicos nostros Stoicos dimittamus, eos dico,

a L. & siue re-
tractabis,

b L. numquid
te ita ex hoc
sermone di-
mittam, vlla
viti ratione
mors tibi v.

c a. q. v. e. ver-
bum, contem-
nit, abest.

d al. laba-
mus muta-
mus siue sex-
tentiam cla-
rioribus etiam
in reb. inest
aliqua obscu-
ritas.

qui aiunt animos manere, è corpore cùm exceſſe-
 rint, ſed non ſemper? A. Iſtos verò: qui, quod tota
 in hac cauſa difficillimum eſt, ſuſcipiant, poſſe ani-
 mum manere corpore vacante: illud autem, quod
 non modò facile ad credendum eſt, ſed eo conſeſſo,
 quod volunt, conſequeus, id certè nõ dant, vt, cùm
 diu permãſerit, ne intereat. M. Bene reprehendis:
 & ſe iſto modo res habet. Credamus igitur Pana-
 etio, à Platone ſuo diſſidententi, quem enim omni-
 bus locis diuinum, quem ſapientiſſimum, quem
 ſanctiſſimum, quem Homerum philoſophorum ap-
 pellant, huius hanc vnã ſententiam de immorta-
 litate animorum non probat: vult enim, quod
 nemo negat, quidquid natum ſit, interire: naſci
 autem animos, quod declarat eorum ſimilitudo,
 qui procreantur: quæ etiam in ingenijs, non ſolũ
 in corporibus apparet. alteram autem affert ra-
 tionem: nihil eſſe, quod doleat, quin id ægrum eſſe
 quoque poſſit: quod autem in morbum cadat, id
 etiam interiturum: dolere autem animos: ergo
 etiam interire. Hac refelli poſſunt. ſunt enim igno-
 rantis, cùm de aternitate animorum dicatur, de
 mente dici, quæ omni turbido motu ſemper vacet,
 non de partibus ijs, in quibus ægritudines, iræ, libi-
 dinæ que verſentur: quas is, contra quem hæc² di-
 cantur, ſemotas à mente, & diſcluſas putat.²⁹
 Nam ſimilitudo magis appãret in beſtijs: quarum
 animi ſunt rationis expertes. hominum^b autem
 ſimilitudo in corporũ figura magis extat: & ipſi
 animi magni rãfert quali³ corpore locati ſint. mul-
 ta enim è corpore exiſtũt, quæ acuant mentẽ: mul-

a al. dicũtur.

b fort. item

8a, quæ obtundant. Aristoteles quidem ait, omnibus ingeniosos melancholicos esse: ut ego me tardiores esse non moleste feram. enumerat multos: idque quasi constat, rationem, cur ita fiat, affert.

9 Quod si tanta vis est ad habitum mentis in ijs, quæ gignuntur in corpore: a ea sunt autem, quæcumque sunt, quæ similitudinem faciunt: b nihil necessitatis affert, c cur nascatur animi similitudo. omitto similitudines. vellem adesse. posset Panaetius.

10 vixit cum africano. quærerem ex eo, cuius suorum similis fuisset Africani fratris nepos, c facie vel patris: vita, omnium perditorum ita similis, ut esset facile d deterrimus. cuius etiam similis, P. Crassi, & sapientis, & eloquentis hominis,

15 nepos, multorumque aliorum virorum clarorum, quos nihil attinet nominare, nepotes, & filij. Sed quid agimus? oblitine sumus, hoc nunc nobis esse propositum, cum satis de æternitate dixissemus, ne si interirent quidem animi, quidquam mali esse in morte?

20 A. Ego verò memineram: sed te de eternitate dicente e aberrare proposito facile patiebar. M. V. deo te alta spectare, & velle in cælum migrare. spero fore, ut contingat id nobis, sed fac, ut isti volunt, animos non remanere post mortem. video nos, si ita sit, priuari spe beatioris vitæ.

25 verò quid affert ista sententia? fac, animum sic interire, ut corpus. nū igitur aliquis dolor aut omnino post mortem sensus in corpore est? nemo id quidem dicit: etsi Democritum insimulat Epicurus:

3 Democritici negant. ne in animo quidem igitur sensus remanet. ipse enim nusquam est. f vbi igitur

a al. ea autem sunt.

b L. cur nascantur animi, similitudo.

c fort. facie patris:

d L. tertius.

e L. aberrare a proposito

f L. vbi igitur malum est? quoniam nihil terribile est an, & v. c.

a fort. an ip-
se animi di-
scess. &c.

tur malum est, quoniam nihil tertium? an, quo-
niam ipse animi discessus à corpore, non fit sine do-
lore? ut credam ita esse. quàm est id exiguum? &
falsum esse arbitror: & fit plerumque sine sensu:
nonnumquam etiam cum voluptate: totumque hoc
leue est, qualecumque est: fit enim ad punctum tem-
poris. illud angit, vel potius excruciat, discessus
ab omnibus ijs, quæ sunt bona in vita. Vide, ne à
malis dici verius possit. quid ego nunc lugeam vi-
tam hominum? verè & iure possum. sed quid neces-
se est, cum id agam, ne post mortem miseros nos pu-
temus fore, vitam etiam efflicere deplorando mise-
riorem? fecimus hoc in eo libro, in quo nosmetip-
sos, quantum potuimus, consolati sumus. à malis
igitur mors abducit, non à bonis, verum si qua-
rimus. ^b Hoc quidem à Cyrenaico Hegesia sic copio-
se disputatur, ut is à rege Ptolemæo prohibitus es-
se dicatur illa in scholis dicere, quod multi, his au-
ditis, mortem sibÿpsi^c consciscerent. Callimachi
quidem epigramma in Ambraciotam Cleombro-
tum est: quem ait, cum nihil ei accidisset aduersi, è
muro se in mare abiēcisse, lecto Platonis libro. e-
ius autè, quem dixi, Hegesia liber est, ^d à non xerxes, ^e
quod ^d à vita quidam per inedia[m] discedens. re-
uocatur ab amicis: quibus respondens, vita hu-
mana enumerat incommoda. possem id facere, &
si minùs, quàm ille, qui omnino viuere expedire
nemini putat. ^e ommitto alios. ^f etiamne nobis
expedit, qui & domesticis, & forensibus solatijs,
ornamentis que priuati, certè, si antè occidissetemus,
mors nos à malis, nò à bonis abstraxisset? Sit igitur
aliquis,

b. v. c. Et qui-
dè hoc à Ci-
renaico He-
gesia sic cop-
e L. concisce-
rent. & ita o.
v. c.

L. è vita.
v. c. mitto
lios.
L. etiamne
obis expe-
dit? qui: &
om. & for.
lat. orn. q.
certè, si an-
te occ. mors.
a. à mal. nò
b. abstruxif
R.

aliquis, qui nihil mali habeat, nullum à fortuna
vulnus acceperit. Metellus ille honoratus quat-
tuor filijs, at quinquaginta Priamus: ^a è quibus de-
cem, & septem iusta vxore natis: in vtroq. eadem
5 habuit fortuna potestatem: sed vsa in altero est.
Metellum enim multi filij, filia, nepotes, neptes in
rogum imposuerunt: Priamum autem, tanta pro-
genie orbatum, cum in aram confugisset, hostilis
manus interemit. Hic si viuis filijs, incolumi re-
10 gno occidisset:

^b Adstante ope barbarica,

Tectis calatis, laqueatis vtrum tan-
dem à bonis, an à malis discessisset? tum profecto
videretur à bonis. At certè ei melius euenisset,
15 nec tam flebiliter illa canerentur, Hæc om-
nia vidi inflammari,

Priamo vi vitam euitari,

Iouis aram sanguine turpari.

^a Quasi verò ista, vel quidquam tum potuerit ei
20 melius accidere. quòd si antè occidisset, tamen
euentum omnino amisisset: hoc autem tempore
sensum malorum amisit. Pompeio nostro fami-
liari, cum grauiter egrotaret Neapoli, melius
est factum. coronati Neapolitani fuerunt: ni-
mirum etiam Puteolani. vulgò ex oppidis ^b
25 publicè gratulabantur, Ineptū sanè negotium, &
Græculum: sed tamè fortunatum. Vtrum igitur, si
tū esset exstinctus, à bonis reb. an à malis discessis-
set? Certè à miseris. non enim cum socero bellum
30 gessisset, non imparatus arma sumisset: non domū
reliquisset: non ex Italia fugisset: non, exercita-

a L. è quibus
decem & sep-
tem iusta
vxore nati.
al. è quibus
septemde-
cim iusta
vx.n.

b fort. Stan-
te ope barb.

c L. Quasi ve-
rò ista vi
quidquam
tum pot.

d L. publicè
ei gratulab-
tur.

amisso, nudus in seruorum ferrum, & manus incidisset: non liberi defleti: non fortuna omnes à victoribus^a possiderentur. qui si mortem tum obisset, in amplissimis fortunis occidisset, is propagatione vitæ quor, quantas, quàm incredibileis hausit calamitates? Hæc morte effugiuntur, etiam si non euenierit, tamen quia possunt euenire. sed homines ea sibi accidere posse non cogitant. Metellus sperat sibi quisque fortunam: proinde quasi^b aut plures fortunati sint, quàm infelices, aut certi quidquam sit in rebus humanis, aut sperare sit prudentius, quàm timere. Sed hoc ipsum concedatur, bonis rebus homines morte priuari: ergo etiam carere mortuos vitæ commodis, idque esse miserum. certè ita dicant necesse est. An potest is, qui non est, re vlla carere? ^c triste enim est nomen ipsum carendi, quia^d subijcitur hæc vis: habuit, non habet: desiderat, requirit, indiget. opinor, hæc incommoda sunt carentis. caret oculis, odiosa cæcitas. liberis, orbitas. valet hoc in viuis: mortuorum autem^e non vitæ modò commodis, sed ne vitæ quidem ipsa quisquam caret. de mortuis loquor, qui nulli sunt nos, qui sumus, ^f num aut si cornibus caremus, ^g aut pennis, ^h sit qui id dixerit? certè nemo quid ita? quia, cū id non habeas, quod tibi nec vsu, nec natura aptū sit, non careas, etiam si sentias te non habere. Hoc premendum etiam atque etiam est argumentum, cōfirmato illo, de quo, si mortales animi sunt, dubitare non possumus, quin tantus interitus in morte sit, vt ne minima quidē suspicio sensus relinquitur.

a al. possessē
essent.

b al. aur plures
sine felices,
quàm in fel.

c v. c. triste
est enim nomen
d v. c. subijcitur

e v. c. nō modo
vitæ cōm.

f al. num &
si cornib.
g v. c. aut pin
nis.
h L. sit qui di
xerit? & ita
v. c.

quatur. hoc igitur probè stabilito, & fixo, illud ex-
 tutiendū est, vt sciatur, quid sit carere, ne relinqua-
 tur aliquid erroris in uerbo. **CARERE** igitur hoc
 significat, egere eo, quod habere uelis. inest enim
 3) uelle in carendo, ³⁴ nisi cū sic, tanquam ^a in febrī,
 dicitur alia quadam notione uerbi. dicitur enim a-
 lio modo etiam carere, cū aliquid non habeas, et
 non habere te sentias, etiam si id faciliè patiare. ^b
 carere enim malo, id non dicitur. non enim esset do-
 20 lendum. dicitur illud, bono carere, quod est malum.
 sed ne uiuus quidem bono caret, ^c si eo non indi-
 get: sed in uiuo intelligi tamen potest regno care-
 re: dici hoc in te satis subtiliter non potest; posset
 15 in Tarquinio, cū regno esset expulsus. at in mor-
 tuo ne intelligi quidem potest. carere enim, sentien-
 tis est: nec sensus in mortuo est: ne carere quidem
 igitur in mortuo est. quamquam quid opus est in
 hoc philosophari, cū rem non magnopere ^d egere
 philosophia uideamus? Quoties non modò ducto-
 20 res nostri, sed vniuersi etiam exercitus ad non du-
 biam mortem concurrerunt? quæ quidem si timere
 tur, non L. Brutus arcens eum reditu tyrannum,
 quem ipse expulerat, in prælio concidisset: non cū
 Latinis decertās pater Decius, cū Etruscis filius
 etiam cum Pyrrho nepos, se hostium telis obieci-
 25) sent: non vno bello pro patria cadenteis ^e Scipio-
 nes Hispania uidisset, ^f Paullum Æmiliū Can-
 na, Venusia Marcellum, Latini Albinum, Lucani
 Gracchū. num quis horū miser hodie? ne tum quidē
 post spiritum extremum: & nec enim potest esse mi-
 30) ser quisquam sensu perempto. ^h At id ipsum odio-
 sum

a v. c. in fe-
bre

b fort carere
malo autem,
non dicitur.

c v. c. si nō eo
indiget.

d v. o. philoso-
phia egere-
uideamus? &
ita L.

e fort. duo
Scipiones
f al. paullū,
& Geminū
Canna,
g v. c. nec e-
nim miser
pōt quisquam
esse, sensu p
& ita L.

h q. v. c. At
sum odios-

sum est, sine sensu esse. Odiosum, si id esset carere:
 cum verò perspicuum sit, nihil posse in eo esse, qui
 ipse non sit: quid potest esse in eo odiosum, si qui
 careat, nec sentiat? quamquam hoc quidem nimis
 saepe. ^b sed eò, quòd in hoc inest omnis animi con-
 tractio, ex metu mortis, qui enim satis viderit, id
 quod est luce clarius, animo, & corpore consumto,
 totòque animante deletò, & factò interitu vniuer-
 so, illud animal, quod fuerit, factū esse nihil, is pla-
 nè perspiciet, inter Hippocentaurum, qui numquā
 fuerit, & regem Agamemnonem, nihil interesse;
 nec pluris nunc facere M. Camillum hoc ciuile bel-
 lum, quàm illo viuo ego fecerim Romam captam.
 Cur igitur & Camillus doleret, si hæc post trecen-
 tos, & quinquaginta serè annos euentura putaret
 & ego doleam, si ad decem ^c millia annorum gen-
 tem aliquam ^d urbem nostram potituram putem?
 quia tanta caritas patriæ est, vt eam non sensu no-
 stro, sed salute ipsius metiamur. Itaque non deter-
 ret sapientè mors, quæ propter incertos casus quo-
 tidie imminet, propter breuitatem vitæ numquam
 longè potest abesse, quo minùs in omne tempus reip-
 suisq. consulat, & posteritatē ipsā, cuius sensū ha-
 biturus non sit, ad se putet pertinere. Quare licet
 etiam mortalem esse animum iudicantem, æterna
 moliri, non gloriæ cupiditate, quam sensurus non
 sit, sed virtutis, quam necessario gloria, etiam si tu
 id non agas, consequatur. natura verò sic se habet,
 vt, quo modo initium nobis rerum omnium ortus
 noster afferat, sic exitum mors. quæ vt nihil perti-
 nuit ad nos ante ortum, sic nihil post mortem per-
 tinebit.

a' o. v. c. qui
 nec careat,
 nec f. & ita l.
 b fort. sed id
 eò, quòd:

c v. c. millia
 d al. vrbe no-
 stra pot.

tinebti . in quo quid potest esse mali cum mors nec ad viuos pertineat , nec ad mortuos ? alteri nulli sunt , alteros non attingit . quam qui leuiorem faciunt , somni simillimã volunt esse . quasi verò quisquam nonaginta annos velit viuere , vt , cum sexaginta confecerit , reliquos dormiat ,^a ne sues quidẽ id velint ,^b non modò ipse . Endymion verò , si fabulas audire volumus ,^c nescio quando in Latmo obdormiuit ,^d qui est mons Carię . nondum , opinor ,^e

10 experrectus . num igitur eum curare censes , cum Luna laboreat , a qua consopitus putatur , vt eũ dormientem obscularetur ? quid autem , qui ne sentit quidem ? habes somnum imaginem mortiseã que , quotidie induis . Et dubitas , quin sensus in morte

15 nullus sit , cum in eius simulacro videas esse nullum sensum ? Pellantur ergo ista ineptię pãne aniles , ante tempus mori , miserum esse . quod tandem tempus ? natura ne ? At ea quidem dedit vsuram vitæ , tanquam pecuniæ , nulla prestituta die . Quid est igitur , quòd querare , si reperit cum vult ? ea enim con-

20 ditione acceperas . Videm , si puer paruus occidit ,³⁷ æquo animo ferendum putant : si verò in cunis , ne quærendum quidem . At qui ab hoc acerbius exigit natura , quod dederat . Nondum gustauerat , in-

25 quiunt ; vitæ suauitatem : hic autem iam sperabat magna : quibus frui cœperat . At id quidem ipsum in ceteris rebus melius putatur , aliquam partem , quàm nullam , attingere . cur in vita secus ?^f Quamquam non malè ait Callimachus , multo sepius lacrymasse Priamum , quàm Troilum . eorum autem ,

30 qui exacta etate moriuntur , fortuna laudatur .

a L. ne sues quidã id velint . Endymion verò , &c.

b hoc totum , nõ modò ipse non comparet in v. g. nec agnoscat L.

c al. qui nescio q.

d al. qui est mons Carię , nondũ &c.

e v. c est experrectus . & ita L.

f fort. Quam quã non male Callimachus , multo sepius .

cur ?

a L. nō vllis,
 ſi vita long.
 ſor. nullis, ſi

cur? ¹ nam, reor, ² non illis, ſi vita longior daretur,
 poſſet eſſe iucundior. nihil eſt enim proſeſſo ho-
 mini prudentia dulcius, quam, vt cetera auferat,
 affert certè ſenectus. Quæ verò ætas longa eſt?
 aut quid omnino homini longum? nōne modò pue-
 ros, modò adoleſcenteis, in curſu, à tergo inſe-
 quens, nec opinanteis aſſecuta eſt ſenectus? ſed
 quia vltra nihil habemus, hoc longum dicimus.

b L. pro rata
 parte ita aut
 longa. &c. &
 ita v. c.

omnia iſta, perinde vt cuique data, ^b pro rata
 parte aut longa, aut breuia dicuntur. Apud Hypa-
 nim fluum, qui ab Europæ parte in pontum in-
 fluit, Ariſtoteles ait beſtiolas quaſdam naſci,
 quæ vnum, diem viuant. ex his igitur, hora
 octaua quæ mortua eſt, prouecta ætate mortua
 eſt: quæ verò occidente ſole, decrepita: eo ma-
 gis, ſi etiam ſolſtitiali die. conſer noſtram longiſ-
 ſimam ætatem cum eternitate, in eadem propemo-
 dum breuitate, qua illæ beſtiolæ, reperiemur. Con-
 temnamus igitur omneis ineptias: quod enim le-
 uius huic leuitati nomen imponam? totamque vim
 bene viuendi in animi robore, ac magnitudine, &
 in omnium rerum humanarum contemtionem, ac
 deſpicientiam, & in omni virtute ponamus. nam
 nunc quidem cogitationibus molliſſimis, effemi-
 namur, vt, ſi antè mors aduentet, quàm Chal-
 dæorum promiſſa, conſecuti ſumus, ſpoliati ma-
 gnis quibuſdam bonis, illuſi, deſtituti que videa-
 mur. Quòd ſi exſpectando, & deſiderando pen-
 demus animis, cruciamur, angimur: ^c prob dij
 immortales, ³ quàm optabiliter iter illud incun-
 dum eſt, quæ conſeſſo, nulla reliqua cura, nul-

a v. e. præd. di
 imm
 d l. quam il
 lud iter iucū
 dum eſſe de-
 bet quo chf.
 & ita v. c.

la sollicitudo futura sit! quàm me deletat Theramenes, quàmque elato animo est! etsi enim stemus, cum legimus, tamen non miserabiliter vir clarus emoritur. qui cum coniectus in carcerem triginta iussu tyrannorum, ⁴⁰ venenum ut sitiens ² obbibisset, reliquum sic è poculo eiecit, ut id resonaret. quo sonitu reddito, ridens, ^b Propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat aterrimus. Græci enim in conuiujs solent nominare, ¹⁰ cui poculum tradituri sint. Lusit vir egregius extremo spiritu, cum iam præcordijs conceptam mortem contineret: verèque ei, qui venenum præbuerat, mortem est eam auguratus, quæ breui consecuta est. Quis hanc animi maximi equitatem in ipsa morte laudaret, si mortem, malum iudicaret? ¹⁵ Vadit in eundem carcerem, atque in eundem paucis pòst annis si yphum Socrates, eodem scelere iudicium, quo tyrannorum, Theramenes. quæ est igitur eius oratio, quo facit eum Plato usum apud iudices, iam morte multatum? ²⁰ Magna me, inquit, spes tenet, iudices, bene mihi, euenire, quòd mittar ad mortem. necesse est enim, sit alterum de duobus, ut aut sensus omnino mors omneis, auferat, ^c aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. quam ²⁵ obrem, siue sensus extinguitur, morsque ei somno similis est, qui nonnumquam, etiam sine visis somniorum placatissimam quietem affert: dij boni, ^d quid lucri est emori? aut quam multi dies reperiri possunt, qui tali nocti anteponantur, cui similis futura est perpetuitas ³⁰

a Lohduxifet: & ita o. v. c.

b κροτίνω τῷ τοῦ καλῶ Κριτία λέγοντι. ἰλατὴ κῶν β. Κρατία τῷ τ' ἴσω τῷ καλῶ.

c ἢ κατὰ τὰ λεγόμενα. μὴ ταβολή τις τυχεῖται ἢ οὐ τῆς ψυχῆς τῆ τοῦ πνεύματος ἐνθάδε εἰς ἄλλον τόπον d θαυμάσιον κέρδος ἂν εἶναι ἢ θάλαθος.

omnis

omnis consequentis temporis? quis me beator?
 a fin vera sunt quæ dicuntur, migrationem esse,
 mortem, in eas oras, quas, qui è vita exceſſerunt,
 incolunt: id multo iam beatus est, te, cum ab ijs
 qui se iudicium numero haberi volunt, euafes-
 5
 10
 15
 20
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

α ι δ' αυ
 δ'ον απουση
 μισαι εστιν ο
 θανατος. εν
 θηδε εις αλ-
 λων τον
 και ανθη ο
 εστα λεγμε
 να, & α.

β ι πι ποτα
 δν τις δδ
 εστ αν ο
 μδν
 ειοτε. εστιμε
 νισ?

δ δδ' αμλει
 και οπι θεο
 εν τειε πρα
 γματα
 ειοτε negli-
 γουντ.
 ε απο τε αυ
 τεματε
 η. i. Ec hęc
 quidem hoc
 modo.
 h l extremo.

homi-

hominem quidem scire arbitror neminem.

- Ne ego haud paulo hunc animum malim, quam eorum omnium fortunas, qui de hoc iudicauerunt. etsi, quod præter deos negat scire quemquam, id scit ipse, vtrum melius sit. nam dixit antè. sed suum illud, nihil vt affirmet, tenet ad extremum. nos autem teneamus, vt nihil censeamus esse malum, quod sit à natura datum omnibus: intelligamusque si mors malum sit, esse sempiternum malum. nam
- 10 vitæ miseræ, mors finis esse videtur. ^a 2^a mors si est ^a L. mortis, si est misera.
- miseræ, finis esse nullus potest. Sed quid ego Socratem, aut Theramenem, præstanteis viros virtutis, & sapientiæ gloria, ^b commemoro, cum Lacedæmonius quidam, cuius ne nomen quidem proditum est, ^b L. commo-
moro?
- 15 mortem tantopere contempsit, vt, cum ad eam duceretur, damnatus ab Ephoris, & esset vultu hilari, atque leto, dixisset que ei quidam inimicus, Contemnis ne leges Lycurgi? responderit, Ego verò illi maximam gratiam habeo, qui me ea pœna multauerit, quam sine mutuatione, & sine versura possem dissoluere. O virum Sparta dignum: vt mihi quidem, qui tam magno animo fuerit, innocens dū natus esse videatur. Taleis innumerabileis nostra ciuitas tulit. Sed quid duces, & principes nominem, cum legiones scribat Cato sæpe ^c alacreis in eum locum profectas, vnde redituras se non arbitrarentur? Pari animo Lacedæmonij in Thermopylis occiderunt. in quos Simonides.
- 25 ^d Dic hospes Sparta, nos te hîc vidisse iacentes, Dum sanctis patriæ legibus obsequimur.
- 30 Quid ille dux Leonidas dicit? ^e Pergite animo forti,

^c v. c. alacris
d Ωξου, ἀλα
λεγον Λακε
δαίμονιοις,
ὅτι τῆ δὲ Κεῖ
μιθα, τοῖς
κείνων περὶ ὁ-
μοιοις γομί-
μοις.
^e fort. Præn-
dere an.
ἀριστοποιεῖ-
θε &c.

forti, Lacedaemonij: hodie apud inferos fortasse cenabimus. fuit haec gens fortis, dum Lyncurgi leges vigeant. è quib. vnus, cum^a Perses hostis in colloquio dixisset glorians, Solem præ iaculorum multitudi-
 ne, & sagittarum non videbitis: In vmbra igitur, inquit, pugnabimus. Viros commemoro. qualis tandem Lacana? quæ cum filium in prælium misisset, & interfectum audisset, Idcirco, inquit, genueram, vt esset qui pro patria^b mortem non dubitaret occumbere. Estote fortes, & duri Spartiata: magnam habet vim reip. disciplina. quid? Cyrenaum Theodorum, philosophum nū ignobilem, nonne miramur? cui cum Lysimachus rex crucem minaretur, Istis quaeso, inquit, ista horribilia munitate purpatis tuis: c Theodori quidem nihil interest, ⁴³ humine, an subline putrescat. cuius hoc dicto admo-
 neor, vt aliquid etiam de humatione, & sepultura dicendum existimem: rem non difficilem, ijs præfertim cognitis, quæ de nihil sentiendo, paullo antè dicta sunt. de qua Socrates quidem quid senserit, apparet in eo libro, in quo moritur: de quo iam tam multa diximus. cum enim de immortalitate animorum disputauisset, & iam moriendi tempus vrgeret, rogatus à Critone quemadmodum sepeliri vellet,

Multam verò, inquit, operam, amici, frustra consumsi. Critoni enim nostro non persuasi, me hinc auolaturum, neque quidquam mei relicturum. verumtamen, Crito, si me assequi^d potueris, aut sicubi nactus eris, vt tibi videbitur, sepelito. sed, mihi crede, nemo me vestrum, cum hinc excessero, con-
 sequetur.

αὐτὸ Τραχίνοιος
 ἔστινος &c.
 Herod. li. V.

b v c. morte
 nō dubit. oc-
 cumb. L.
 morti nō du-
 bitaret oc-
 cumb.

c Θεοδώρου
 δὲ ἐν μίλει πὸ
 τερον ὑπὲρ
 γῆν, ἢ ὑπὸ
 γῆς σάπα-
 ται.

d al. poteris,

sequetur. Præclare id quidem, qui et amico permiserit, & se ostenderit de hoc toto genere nihil laborare. Durior Diogenes, & id quidem sentiens, sed, ut Cynicus, asperius, b proijci se iussit inhumatum, tum amici; Volucribusne, & feris? Minime verò, inquit: sed bacillum c prope me, quo abigam, ponitote. Qui poteris illi non enim senties.

a fort. & idē
quidem sen-
tens,

b v. c. proiici

c q. v. c. prop-
ter me. &c

Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit, nihil sentiētis? Præclare Anaxagoras, qui cum Lamprofaci moreretur, quærentibus amicis, vellētne Clazomenas in patriam, d si quid accidisset, afferri: nihil necesse est, inquit. Undique enim ad inferos tantundem viæ est. Totaque de ratione humanitatis unum tenendum est: ad corpus illam pertinere, siue occiderit animus, siue vigeat in corpore autem perspicuum est, vel exstincto animo, vel elapso, nullum residere sensum. Sed plena errorū sunt omnia. trahit Hectorem, ad currum religatum, Achilles: lacerari eum, & sentire, credo, putat. ergo

d L. quid ei
accidisset, au-
ferri.

hic vlcisitur, ut quidem sibi videtur. At illa si-
cut acerbissimam rem mæret. Vidi videre quod
me passa egerrime, f Curru Hectorem quadri-
iugo raptarier. quem Hectorem? aut quam-
diu ille erit Hector? melius Actius, & aliquando
sapiens Achilles,

e fort. hic est
vlcisitur,

f v. c. Hecto-
rem curru
quadriugo
rapt.

Immo enim verò corpus Priamo reddidi, Hectorem
abstuli. Non igitur Hectora traxisti, sed corpus,
quod fuerat Hectoris. 44 Ecce alius exoritur è ter-
ra, qui matrem dormire non sinat. Mater, te
appello, quæ curam somno suspensio leuas, Ne-
que te mei miseret: surge, & sepeli natum.--

Hæc cum pressis, & flebilibus modis, qui totis thea-
tris mæstitiam inferant, conciuntur: difficile est,
non eos, qui inhumati sunt, miseros indicare: --
prius quam fera, volucresque: metuit.
ne laceratis membris minus bene vtatur. ne com-
bustis, non extimescit.

Heu reliquias semiaffi regis, denudatis ossibus,
Per terram sanie delibutam sædè diu exarier.

Non intelligo, quid metuat, cum tam bonos^a se pie-
narios fundat ad tibiam. Tenendum est igitur, ni-
hil curandum esse post mortem, ⁴⁵ cum multi ini-
micos etiam mortuos^b puniuntur. Exsecratur lu-
culentis sanè versibus apud Ennium Thyestes, præ-
mum vt naufragio pereat. Atreus. durum hoc sa-
nè: talis enim interitus non est sine graui sensu. il-
la inania,

⁴⁶ Ipse summis saxis fixus asperis,
Euisceratus, latere pendens, saxa spargens tabo,
Sanie, & sanguine atro.

Non ipsa saxa magis sensu omni vacabunt, quàm
ille, latere pendens, cui se hic cruciatum^c censet op-
tare. quàm essent dura, si sentiret? nulla sine sensu
sunt. Illud verò per quàm inane.

⁴⁷ Neque sepulcrum, ^d quò recipiat, habeat, por-
tum corporis: Vbi, remissa humana vita, corpus re-
quiescat à malis. Vides, quanto ^e hæc in errore ver-
sentur. portum esse corporis, & requiescere in se-
pulcro putat mortuum. magna culpa Pelopis, qui
non erudierit filium, nec docuerit, quatenus es-
set quid que curandum. Sed quid singulorum opi-
niones animaducitam, nationum varios errores
perspice.

a fort. octo-
narios

b v. c. pœni-
tur.

c v. c. Tu-
cratium.

d fort. quò re-
cipiatur, &c.
fort. quò re-
cipiat, &c.
fort. quò re-
cipiatur,
hab.

f l. quò in
errore verse-
tur. sic v. c.
fort. quanto
hic in errore
versatur.

perspicere cum liceat? condiunt *Aegyptij* mortuos
 & eos domi seruant. *Perse* etiam cera circumlitos
 condiunt, vt quammaximè permaneant diutur-
 na corpora. *Magorum* mos est non humare corpo-
 5 ra suorum, nisi à feris sint antea laniata. in *Hyrca-*
nia plebs publicos alit canes: optimates, domesti-
 cos. nobile autem genus canum illud scimus esse.
 sed pro sua quisque facultate parat, à quibus lanie-
 tur: càmque optimam illi esse censent sepulturam.
 10 per multa alia colligit *Chrysippus*, vt est in omni
 historia curiosus. sed ita tætra sunt quadam, vt ea
 fugiat, & reformidet oratio. Totus igitur hic lo-
 cus est contemnendus in nobis, non negligendus
 in nostris: ita tamen, vt mortuorum corpora ni-
 15 hil sentire sentiamus. quantum autem consuetudi-
 ni, famæq; dandum sit, id curent viui, sed ita, vt
 intelligant, nihil ad mortuos pertinere, sed profe-
 ctò mors tum equissimo animo appetitur, cum suis
 se laudibus vita occidens consolari potest. nemo
 20 parum diu vixit, qui virtutis perfectæ perfectò
 functus est munere. multa mihi ipsi ad mortem
 tempestiua fuerunt: quæ vtinam potuissim obire.
 nihil enim iam acquirebatur: b cumlata erant of-
 ficia vitæ: cum fortuna bella restabant. quare, si ip-
 25 sa ratio minùs perficiet, vt mortem negligere possi-
 mus: at vita acta perficiat, vt satis, superq. vixisse
 videamur. quamquam enim sensus c abierit, tamè
 summis, & proprijs bonis & laudis, & gloria,
 quamuis non sentiant, mortui non carent. etsi e-
 30 nim nihil in se habeat gloria, cur expetatur: tamè
 virtutem tãquam vmbra sequitur. verùm multitu-

a O. v. c. con-
 dunt vt q. &
 ita L.

b v. e. cum-
 lata erant offi-
 cia vitæ: cum
 fortuna bella
 la r. al. cu-
 mulata erant
 officia vitæ
 fortuna: bel-
 la rest.
 c fort. aberi
 tamen suis
 & propr. a
 ita L.

dinis iudicium de bonis, si quando est, magis lau-
 dandum est, quàm illi ob eam rem beati. Non pos-
 sum autem dicere, quoquo modo hoc accipiatur,
 Lycurgum, Solonem, legum, & publicæ discipline
 carere gloria: Themistoclem, & paminondam, belli-
 cæ virtutis. antè enim Salaminam ipsam Neptu-
 nus obruet, quàm Salaminij trophei memoriam:
 priusque Bœotia Leuctra tollentur, quàm pugna
 Leuctricæ gloria. multo etiam tardius fama dese-
 ret Curium, Fabricium, Calatinum, duos Scipio-
 nes, duos Africanos, Maximum, Marcellum, Paul-
 lum, Catonem, Lælium, innumerabileis alios. quo-
 rum similitudinem, aliquam qui arripuerit, non
 eam fama populari, sed vera bonorum laude me-
 tiens, fidenti animo, si ita res feret, gradietur ad
 mortem: in qua aut summum bonum, aut nullum
 malum esse cognovimus: secundis verò suis rebus
 volet etiam mori: non enim tam cumulus bono-
 rum, iucundus esse potest, quàm molesta decessio.
 hanc sententiam significare videtur Laconis illa
 vox, qui, cum Rhodius Diagoras, Olympionices
 nobilis, vno die duos suos filios victores Olympiæ
 vidisset, accessit ad senem, & gratulatus,

Morere Diagora, inquit. non enim in cælum
 adscensurus es. Magna hæc, & nimium fortas-
 se Græci putant, vel tum potius putabant, isq̄, qui
 hoc Diagoræ dixit, permagnum existimans, treis
 Olympianicas vna ex domo prodire, cunctari il-
 lum diutiùs in vita, fortunæ obiectum, inutile pu-
 tabat ipsi. ego autem tibi quidem quod satis esset,
 paucis verbis, ut mihi videbar, responderam. con-

cesseras

cesseras enim, nullo in malo mortuos esse: sed ob eam causam contendi, ut plura dicerem, quod in desiderio, & luctu hæc est consolatio maxima. nostrum enim, & nostra causa susceptum dolorem, modicè ferre debemus, ne & nosmetipsos amare videamur. illa suspicio intolerabili dolore cruciat, si opinamur eos, quibus orbatī sumus, esse cum aliquo sensu in ijs malis, quibus vulgo opinantur. hæc excutere opinionem mihi met radicitus volui, eoque sui fortasse longior. *A.* Tu longior? non mihi quidem. prior enim pars orationis tuæ faciebat, ut mori cuperem: posterior, ut modò non nollem, modò non laborarem. ⁴⁸ omni autem ratione illud certè per factum est, ut mortem non ducerem

a L. oratione
illud c. p. &
ita o. v. c.

in malis. *M.* num igitur etiam rhetorum epilogum desideramus? an iam hanc artem planè relinquimus? *A.* Tu verò istam ne reliqueris, quam semper ornaisti: & quidem iure. illa enim te, si verè loqui volumus, ornauerat. sed quinam est iste epilogus? auco enim audire, quid quid est. *M.* Deorum immortalium iudicia solent in scholis proferre de morte, nec verò ea fingere ipsi, sed Herodoto auctore, aliisque pluribus. Primum Argiæ sacerdotis, Cleobis & Biton filij, prædicantur. nota fabula est:

⁴⁹ cum enim illam ad sollempne, & statum sacrificium curru vehi ius esset, satis longè ab oppido ad fanum, morarenturque iumenta: tunc iuvenes ij, quos modò nominavi, veste posita. corpora oleo perunxerunt: ad iugum accesserunt, ita sacerdotes aduecta in fanum, cum currus esset ductus à filijs, precata à dea dicitur, ut illis ^b præmium

bal. prædicat

daret pro pietate quod maximū homini dari posset à deo: pòst epulatos cū matre adolescenteis, somno se dedisse: manè inuentos esse mortuos. Similī precatione Trophonius, & Agamedes, vsi dicuntur: qui, cūm Apollini Delphis templum exedificassent, venerantes deum, petierunt mercedem, nō paruam quidem operis, & laboris sui, nil cersi, sed quod esset optimum homini. quibus Apollo se id daturum ostendit, post eius diei diem tertium: qui vt illuxit, mortui sunt reperti. Iudicauisse deum dicunt, & eum quidem deum, cui reliqui dij concessissent, vt præter ceteros diuinaret, mortem, esse optimum homini. Fertur etiam de Sileno fabella quedam: qui cūm à Mida captus esset, hoc ei muneris pro sua missione dedisse scribitur, docuisse regē,

NON NASCI HOMINI LONGI optimum esse: proximum autem, quamprimūm mori. qua est vsus sententia in Ctesphonte Euripides.

^a Nam nos decebat ^b cætus celebrantes domum, Lugere, vbi esset aliquis in lucem editus, Humana vitæ varia reputantes mala; At, qui labores morte finisset graueis, Omneis amicos laude, & lætitia exsequi.

simile quiddam est in consolatione Crantoris: ait enim Terinaeum quendam Elisium, cum grauiter siliij mortē mæreret, venisse in Psychomætium, quarentem qua fuisset tantæ calamitatis: causa huic in tabellis treis huiusmodi versiculos datos:

^a Ignaris homines in vita mentibus errant; Euthynous ^d potitur fatorum munere leto. Sic fuit vtilius finiri ipsiq, tibi que.

^a Εχρὸν μὲν ὑμᾶς σύλλογον ποιημίνας, Τὸν ζῶντα θρῆναι, εἰς ὅσ' ἔρχεται κακὰ. Τὸν δ' αὐθιγόντα, καὶ πόνον πάσαν μίνον, Καίροντας, εὐφημῶντας, ἀπείμασεν δόμων.
^b fort. cætu
^c Ἡ ῥὰ γὰρ νήπιος Ἠλύσι, ἄλιθοι φρένες ἀνδρῶν. Εὐθύνης καὶ ται μεριδίῃ θαλάτῃ. Οὐκ ἔν γὰρ ζῶεν καλὸν ἢ δ' ἰοῖ, ἢ δ' ἰοῖ, καὶ ἰοῖ.
^d L. potitur, fatorum numine, leto.
^e L. potitur, arorum munere, leto.

9
10
15
20
25
30

His,

a L. confirmant causâ à dijs immortalibus iudicatam.
 b L. Alcidas mar q.

c L. Mençes

d q. v. c. loam gum c. 2

His, & talibus auctoribus ubi, ^a confirmant, causam, rebus à dijs immortalibus iudicatam. ^b Alcidas quidam, rhetor antiquus, in primis nobilis, scripsit etiâ laudationē mortis, quę constat ex enumeratione malorum humanorum. cui rationes eā, quę exquisitiùs à philosophis colliguntur, defuerunt, vbertas orationis non defuit. clarę verò mortes pro patria appetitę, non solùm gloriosę rhetoribus, sed etiâ beate videri solent. repetunt ab Erichtheo: cuius etiâ filię cupidē mortē expetiuerunt pro vita ciuū. Codrum, qui se in medios immisit hosteis, famulari veste, ne posset agnosci, si esset ornatu regio: quòd oraculum erat datum, si rex interfectus esset, victriceis Athenas fore. ^c Menecheus verò non prætermittitur: qui oraculo edito largitus est patrię suum sanguinē. Iphigenia Aulide du ei se immolandam iubet, vt hostiū sanguis eliciatur suo. Veniunt inde ad propiora. Harmodius in ore, & Aristogiton: Lacedæmonius Leonidas, Thebanus Epiminondas vigent. nostros non norunt: quos enumerare ^d magnum est: ita sunt multi: quibus videmus optabileis fuisse morteis cum gloria. quę cū ita sint, magna tamen eloquentia est vtendū, atque ita velut superiore è loco contionandum, vt homines mortem vel optare incipiant, vel certè timere desistant. nam si supremus ille dies nō extinctionē, sed commutationem affert loci, quid optabilius? sin autem perimit, ac delet omnino, quid meliùs, quàm in medijs vitę laboribus obdormiscere, & ita conuiuentem somno consopiri sempiterno? quod si fiat, melior Ennij, quàm Solonis oratio. hic enim noster,

404
Nemo me lacrymis decoret (inquit) nec funera fletu Faxit. At verò sapiens ille, ² mors mea ne careat lacrymis: linguamus amicis

Mærorem, vt celebrent funera cum gemitu.

Nos verò, si quid tale acciderit, vt à deo denuntiatū videatur, vt exeamus è vita, læti, et agētes gratias pareamus, emittique nos è custodia, & leuari vinculis arbitremur, vt aut in æternam, & planè in nostrā domum remigremus, aut omni sensu, molestiaq. careamus: sin autem nihil denūtiabitur, eo tamen simus animo, vt horribilem eum diem alijs, nobis faustum putemus, nihilq. in malis ducamus, quod sit vel à dijs immortalibus, vel à natura parente omnium constitutum. non enim temere, nec fortuitò sati, & creati sumus, sed profectò fuit quædam vis, quæ generi consuleret humano: nec id gigneret, aut aleret, si quod cùm exantlauisset omnibus labores, tum incideret in mortis malum sempiternum: portum potiùs paratum nobis, & per fugiū putemus. quò vtinā velis passis peruehi liceat. sin reslantib. ventis ^b reijciemur, tamen eodē paulo tardius referamur necesse est. quod autem omnibus necesse est, idne miserum esse vni potest? Habes epilogum, nequid prætermisum, aut relictum putes. A. Ego verò. & quidem fecit etiam iste me epilogus firmiorem. M. Optimè, inquam. sed nunc quidem ^c valetudini tribuamus aliquid. cras autē, & quot dies erimus in Tusculano, agamus hæc, & ea potissimùm, quæ leuationem habeant agritudinum, formidinum, cupiditatum: qui omni è philosophia est fructus vberimus.

^a Μηδὲ μὲν
ἔκλαυσε θά
νατος μόλοι,
ἀλλὰ φίλοις
καλλιποίησι
θανά. ἀλ-
γία καὶ σο-
ραχάι.

^b v. c. reicie-
mur.

^c v. c. valen-
dini

Tuscul. quæst.

1 Non multos etiam apud nos futuros Polygnotos &c.) sic legendum libris ijs inuitis, qui habent, futuros Polycletos, &c. Nam Polycletus, fuit statuarum fictor. Polygnotus, Pictor, vt & Parrhasius.

2 ita nos studiosè dedimus) sic legendum. nam vocem operam, quæ est in libris vulg. ab aliquo indocto fuisse adiectam vincunt omnes fere, quos vidi, libri veteres: in quibus eius nulla comparant vestigia.

3 Malum mihi videtur esse mors.) Quis hic ponat quæstionem, quæritur. Alij incertam esse personam existimant, & Auditorem per A. quod in libris vulg. scriptum est, significari volunt: alij Atticum: in quibus est Lactantius lib. I instituit vt refert Adr. Turnebus Aduers. lib. IX. cap. XVIII. sed Lactantium falli puto, vt mox ostendam. Quod autem ad has litteras A. & M. attinet, que reperiuntur in libris vulgatis, earum nullum extat in manu scr. vestigium. Quod si adscribendæ, aut retinendæ sunt quod tibi, vt ineptis gratum facerem, qui ab vtilitatis, quantumvis absurdis, discedi non putant oportere: Per A. malim Adolescentem intelligi, quàm Atticum, aut auditorem meam sententiam comprobat id, quod est lib. 2. non nimis longè à prinicip. At tu adulescens, cum id tibi paullo antiè dixisses videri, rogatus à me, Etiamne maius, quàm dedecus &c. & verba extrema eiusdem libri. Sic faciemus: cuiusque optimis studijs obsequemur. Non significari Atticum autem declarant illa verba, ex lib. 3. ferè in principio, Vt enim in Academiam nostram descendimus, inclinatio iam in pometidianum tempus die, poposci eorum aliqui, qui aderant, causam differendi &c. Si Atticus hac littera significaretur, non dixisset, poposci eorum aliquem, sed poposci Atticum. Iam per M. licet per me significetur Marcus. Oninino malim esse, vbi personarum loquentium mutationes fiunt, inania spatia relinquere: quemadmodum feceram in prima editione. Sed, vt dixi, nolui in me irritare malguolos, & ineptos, satis alioquit sua sponte irritabileis, & maxime in re parui momenti, & prope modum *ad iactatorem*.

4 mento summam aquam atting.) hunc locum profert Nonius in voce, summum.

5 num illud, quod Sisyphu' versat Saxum &c.) etiam hunc profert Nonius in voce, hilum, & præterea alibi.

6 hæc poëratum, & pict. port.) hunc quoq. locum profert idem ille Nonius in voce, portentum.

7 alijs cor ipsum animus vid. ex quo excordes &c.) Etiam hunc profert in vocib. excordes, & concordēs, idem ille, quem aliquoties iam commemoravi, grammaticus.

8 eordi suffusum sanguinem) Iamò dicebat Empedocles. cordi

suffusum

suffusum sanguinem, esse animi sedem,

9 quasi quandam continuatam motionem, &c.) lapsus est hinc Cicero. *ἰταλὶχνα* enim non est motio, sed vis per se continenter, & perpetuò inuens: qualis est animus.

10 in ceteris humi retineret, & permanerent tamen) sic est legendum: itaq̄ scriptum reperi in tribus codicibus manuscrip.

11 qui non modò adiutores in prælijs victoriz, &c.) videtur ita legendum potius, qui nò modò adiutores in prælijs populi R. sed etiam victoriz nuntij fuisse perhibeantur.

12 temp non feret) sic legendum, non, vt in libris vulgat. conferet. non feret enim, habent omnes libri veteres, quos vidi, cum in interrogationis nota. præterea aliquot libri eiusdem notæ, instituta, temp. vbi vulgati habent, instituta reip quod probo.

13 Alti Acheruntis falso sanguine) Adr. Turnebus legendū putat, falso sanguine, quemadmodum apud Ennium, neq. miseræ lauere lacrymæ salum sanguinem.

14 etiam alios tot (æculis de animis) hoc totum, disputaſſe de animis, quod erat in vulgatis, non reperitur in libris veteribus: & profectò si quis altiùs perspiciat, attentiusq. consideret, videbit redunare. reperitur enim *ἀπὸ κοινῆ*, dixisse, animos &c.

15 siue ipsa natura superiora appetentes, &c.) sic habent aliquot veteres codices, melius, opinor, quàm vulgati, superiora appetente: vel lege, ipsz.

16 sublime ferri) licet etiam legere, in sublime ferri, vt habent nonnulli alij libri.

17 paritatem illam, & auitam &c.) sic legit Nonius, docens, paritatem, ita dictum esse à veteribus vt auitam. quod iam olim indicauit Manutius.

18 neq enim est vllus sensus. &c.) hoc refellit Lucretius lib. 3. Dicere portò oculis nulli re cernere posse, Sed per eos animum vt foribus spectate reclusis: desipere est, contrà cum sensus dicat eorū. Sensus enim trahit, atq. acies detrudat ad ipsas, Fulgida præfertim cum cernere sæpe nequimus, Lumina luminibus quia nobis præpediuntur: Quod foribus nò fit neq. enim quò cernimus ipsi, Ostia suscipiunt vllum reclusa laborem, &c.

19 vt tributū deo sit, hoc est seipsum posse cognoscere) hoc totū, hoc est, seipsum posse cognoscere, puto non esse Ciceronis.

20 Cum pareat igitur æternū id esse) sic legendū libris omnibus repugnantib. Nam primū sic legitur apud Platonē in codicibus manuscr. *Ἀθανάτη δὴ πικραμμένη τῆ ἰφ' ἰαοτῆ κινεμένη*: i. cū appareat, seu apparuerit id esse immortale, quòd à se ipso innouet: Deinde, pareat, pio, appareat, nemo, qui benè Latine loquat, vniquò dixit: & qui ita loquunt, barbarè loquunt. Itaq. reponendū est hoc loco, pareat, id est, appareat, quo verbo vtebantur veteres tñ multis alijs in rebus, tum in actionibus & iudicijs, vt, si pareat Titium mihi debere centū, &c. mendosè autem h s operarij hæc olim separauerant à verbis Platonis, cum pertineant, & cōtinuentur vsque ad illa, licet concurrant, &c.

- 21 Nam sanguinem, bilem. &c.) videtur legendum. Nam sanguis, bilis, pituita, ossa, nervi, venæ, omnis denique &c. nisi quis dicat, cum Græcorum more locutum esse.
- 22 per animum ipsum.) In libris veteribus non est, per sic enim habent, animum ipsum, &c. Vnde conijcere possit aliquis, esse legendum, animo ipso, &c.
- 23 terrane tibi, aut hoc nebul.) quidam legi volunt. Terrenane tibi, &c. ego nihil muto.
- 24 ac disemptus earum partium.) Sic edendum curavi ex auct. libr. manuscr. paullo post eod. versu, pro, iunctio, legendum foriaste est, vinctio.
- 25 qui acris oculis deficientem solem intueretur) sic edendum curavi libris omnib. inuitis, duces securus Lucreti, Virgiliū, ipsum Ciceronem. Lucret. lib. 3. Cū seruisceit & ex oculis micat acris ardor. Virg. lib. 12. Scintillæ absistunt, oculis mteat acris ardor. M. Tull. pro Flancio, Populū Rom. aureis hebetiores, oculos aciores & acutiores habere. Sic autem esse apud Lucretium legendum, non, micat acris ardor, vidit & Passeratius.
- 26 multa aduersa reuertens, tanquam in rate, in mari immenso nostra vehitur ratio) legendum, tanquā in rate, in mari &c. hoc primum, quemadmodū habent libri veteres, & docet Adr. Turnebus lib. 10. Aduersar. & ita iusseram olim exudi. reuerens autē reieci, vt suppositum. reuertens, vt redū. & auctoritate librorū manu scriptorū comprobatur, probavi. quam lectionē idem Turnebus tuetur & explicat eruditē. Præterea, ratio, legendū vt & olim edendum curavi, non, oratio. significat enim, nostræ mentis acie & rationem in hoc mundo vehi tanquam qui in rate vehitur, in mari immenso, de oratione non loquitur.
- 27 nec quidquam aliud est) sic habent plerique manuscr. Manutius asseuerat in codicib. Masseri scriptū reperiri, nihil quidquā. Oēs vulgati habent, nequicquā aliud est, &c. quod Turneb. reuocet & interpretatur, non quidquā. Ego, nec quidquā. reponendum cæseo: & ita reperi scriptū in codice Memmiano & Huraltino. & Danielis. nec quidquā autē, valet, non quidquā. nā, nec pro nō vsurpabūt veteres: vt furtum nec manifestū, nec opinato, nec escit, nec rectè, pro, non manifestū, nō opinato, non erit, non rectè, vi de testū. Quod si quis dicat ē, ne, posuisse veteres pro, nō: respōdebo, illud esse obscurū, & controuersum, aut certe minū vsitātū, & antiquum: hoc perspicuū esse, & inter omneis constare, & vsitatissimū esse. Quare, necquicquam, probone quicquam, nō item quamquam neque improbo, neque damno.
- 28 & siue retractabis.) Codex Memmianus & Huraltinus, & Danielis habent, retractabis, quod probō, & ita reponendum cæseo, reiecta vulgata lectione, siue retardabis, &c. nam, retardate, verbum est actiuum.
- 29 Nam similitudo.) Codex Huraltinus habet, iam similitudo, &c.
- 30 nihil necessitaris affert, cur nascantur animi, similitudo.) lo-

cus hic fœdè corruptus erat, vitiosa interpunctio, & vnus litteræ detractio: quæ sanè feliciter, p̄h̄scine, in interpunctioe mutata, & littera n, reddita, restitui. Sic autem habent libri omnes vulgati, nihil necessitatis affert, cur nascatur, animi similitudo, &c. nulla sententia nunc autem, vt à me editus est, optima sententia è, nihil necessitatis, inquit, affert similitudo p̄cra corû, quare nascantur animi, quia similitudo ex corpore proficiscitur.

31 Quasi verò ista vi quidquam &c.) Ita sine dubio legendum, vt rectè coniecit is, quem Manutius commemorat, Petrus Crasus, episcopus Viterbiensis. nam vulgata lectio, Quasi verò ista vel quidquam, &c. corrupta est.

32 publicè ei gratulabantur) lege. publicè ei gratulabantur. nam libri vulg non habent. ei, an, re, gratulabantur.

33 sit qui dixerit) sic habent omnes nostri libri veteres: quod olim fugerat me lectori indicare, nam libri vulg. habent, sit qui id dixerit, quæ tamen lectio ferri potest.

34 nisi cùm sic, tanquam in febre, dicitur, &c.) Nam olim in quibusdam libris antiquis post, in febre, repereram hæc verba, quæ carere iucundum est: sed quia iudicari ea esse aliena, quod æquè & nunc iudico, non solum reieceram, sed ne digna quidem, quæ lectori iudicaretur, existimaram.

35 qui nec careat, nec sent.) libros veteres secutus sum, qui omnes ad vnum sic habent, vt iam olim edidi, qui nec careat, nec sent. nam vulgati non habent, nec, an, e verbum, careat.

36 ne sues quidem id velint. Endym.) in libris vulg. post, id velint, sequuntur deinceps hæc. non modò ipse. ea ego funditus delenda censeo. non sunt enim Ciceronis, sed aliena, & ex annotatione aliqua nata.

37 æquo animo ferendum putant.) quidam addita negatione legunt, æquo animo ferendum non putant: vel, iniquo animo ferendum putant. Ego nihil muto.

38 Nã reor, nullis, &c.) vel sic legendũ. vt habet codex Huraltinus. & Danielis, & Clericanus, vel, Nã reor, nõ vllis. &c. hoc aut si significat Cicero, Cur eorũ, qui exacta ætate moriunt, fortuna laudat? quia nullis posset esse vita iucundior, si longior vita daret, q̄ illis, quippe cū essent prudentissimi. prudentia autè nihil dulcius.

39 q̄ illud iter iucundũ esse deb. quid est hac scriptura, quæ in omnibus libris manuscr. repetitur, planius? quid eadè elegãtius, maximè si cū vulgata cõferat? quæ talis est, q̄ optabiliter iter illud iucundũ esse det, quo conf. Nã profectò olet manum audaculi emẽdatoris, seu veriũs. corruptoris, qui de suo addidit, optabiliter, cùm fortè pro, iucundũ, ineundũ legisset. aut etiam ex voce iucundum, fecit, ineundum. ita torum hũc locum cõraminauit.

40 venenum, vt sitiens, obduxisset) Sic esse legendum, iam pridè admonuit P. Victorius, id q̄ ex auctoritate librorum veterũ, quibuscum omnes nostri consentiunt & conspirant. obduxisset autem, id est, exorbisset, ebibisset. Horatius oda. 3. lib. 3. illum ego lucidas Inire sedes, ducere nectaris Succos, & adscribi quietis

Ordinibus patiar decorum.

41 Et hæc quidem hoc modo.) sic iam olim edendum curavi, siue Manuij coniecturam secutus, siue antiquam scripturam in Maffæi libro manuscr. repertam. & deinceps, eodem auctore, extremo, pro eo, quod est in libris vulgatis, æstimo.

42 mortis, si est misera, finis, &c.) sic hæc vnus codex antiquus. & ita sine dubio legendum.

43 humine, an sublime putr.) sic habent omnes libri & manuscr. & impressi: neque video, cur quidquam raturandum sit. nam, sublime, aduerbium est, significans hic quietem in loco. interdum motum ad locum, de quo in commentationib. Lucretianis.

44 Ecce alius exor. è terra.) Memnon, Auroræ filius.

45 cum multi inimicos, etiam mortuos, pœniuntur) sic habent libri veteres. & ita legendum: pœniuntur autem, id est, puniunt, seu, puniuntur. *ἰσχυροτάτοις*.

46 ipse summis (axis) scribe, ipse, minore prima littera. In oratione in Pisonem, vbi hi iidem versus proferuntur, pro, ipse saxis summis, &c. legitur, vsquam saxis &c. quorum verum rectius sit, iudicent eruditi.

47 Neq. sepulcrum, quò recip.) vel legendum, quò recipiatur, vel delictet corpus: vel quod recipiat, &c. id est, quod sepulcrum recipiat corpus Atrei &c. eadem sententia.

68 omni antem oratione &c.) sic legendum, & ita habet omnes libri veteres. nam, ratione, & quod est in libr. vulgatis, quamuis speciem probabilem videatur, tamen ineptum. non enim dicit Marcum adolefcens omni ratione, & omni genere argumentorum, ac probationum docuisse, mortem non esse ducendam in malis: quamquam hoc quoque factum est: sed eum in tota oratione hoc spectasse atque adeo perfecisse, vt mors non sit ducenda in malis.

49 cum enim illam ad solemne. & statum sacrif.) sic legendum est, ad solemne, & statum, inquam, non vt volunt quidam, ad solemne, & statum &c. quamuis nonnulli libri manuscr. eis suffragentur. Nam primùm veteres grammatici docent, in his Festus, dicta esse statà sacrificia à veteribus scriptoribus quæ certis diebus fiebant.

50 Euthynous potitur, fatorum munere, leto.) sic legendum nõ vt vulgò. Euthynous potitur fatorum munere leto Sententia autem hæc est, Euthynous potitur leto, id est, mortem obiit, fatorum munere, id est, fatorum beneficio.

51 quod cum exanclauisset omneis &c.) profert hunc locum Nonius. sed legit, exanclauisset ego, exanclauisset, probo hoc loco, quo modo habent aliquot libri manuscr. exanclauisset tamen, non damno. Est enim verbum ab, anculando, quod valet ministrare, & ministeria laboriosa subire, ex quo ancilla dicta est. Quo circa exanclare labores pro, subire labores, videtur etiam pulchrè & eleganter dictum.

M. TVLL. CICERONIS,
TVSCVLANARVM
QVÆSTIONVM,

LIBER II.

DE TOLERANDO DOLORE.

EOPTOLEMV S^a quidem 10
 apud Ennium philosophori sibi
 ait necesse esse, sed paucis: nam
 omnino haud placere. ego autē,
 Brute, necesse quidem mihi esse
 arbitror philosophari: nam quid 15
 possum praesertim nihil agens, agere melius? sed
 non paucis, ut ille. difficile enim est, in philosophia
 pauca esse ei nota, cui non sint aut pleraque, aut
 omnia. nam nec pauca, nisi è multis, eligi possunt,
 nec, qui pauca percepit, non idem reliqua eodem 20
 studio persequetur. sed in vita tamen occupata,
 atque, ut Neoptolemi tum erat, militari, pauca ip
 sa multum saepe prosunt, & ferunt fructus, si non
 tantos, quanti ex vniuersa philosophia percipi pos
 sunt: tamen eos, quibus aliqua ex parte interdum 25
 aut cupiditate, aut aegritudine, aut metu libere
 mur: velut ea disputatione, quæ mihi nuper habi
 ta est in Tusculano, magna videbatur mortis ef
 fecta contentio: quæ non minimum valet ad ani
 mum metu liberandum. nam qui id, quod vitari nõ
 potest, metuit, is viuere animo quieto nullo mō 30
 potest.

a fort. apud
 Ennium phi
 losophari q
 dem sibi ait
 necesse esse,
 &c.

test. sed qui, nō modò quia necesse est mori, verùm
 etiam quia nihil habet mors, quod sit horrendum,
 mortem non timet, magnum is sibi præsidium ad
 beatam vitam comparat. quamquam non sumus
 5 ignari, multos studiosè contrà esse dicturos, quod
 vitare nullo modo potuimus: nisi nihil omnino scri
 beremus. etenim si orationes, quas nos multitudi
 nis iudicio probari volebamus (popularis est enim
 illa facultas, ^a & effectus eloquentiæ est audien
 10 tium approbatio) sed si reperiebantur nō nulli, qui
 nihil laudarent, nisi quod se imitari posse confide
 rent, quémque sperandi sibi, eundem & bene dicē
 di finem proponerent, & cum obruerentur copia
 15 sententiarum, atque verborum, iciunitatem, & fa
 mem se malle, quàm vbertatem, & copiam dice
 rent. vnde erat exortum genus Atticorum, ijs ip
 sis, qui id sequi se profitebantur, ignotum: qui iam
 conticuere, pæne ab ipso foro irrisi: quid futurum
 20 putamus, cum, adiutore populo, quo utebamur an
 tea, nūc minimè nos vti posse^b videamus? est enim
 philosophia paucis contenta iudicibus, multitudi
 nem consulto ipsa fugiens, eique ipsi & suspecta,
 & inuisa: vt vel, si quis vniuersam velit vitupera
 re, secundo id populo facere possit: vel, si eam, quã
 25 nos maxime sequimur, conetur inuadere, magna
 habere possit auxilia^d reliquorum philosophorum
 disciplinis. nos autem vniuersæ philosophiæ vitu
 peratoribus respondimus in Hortensio. Pro Acade
 mia autem qua dicenda erant, satis accuratè in
 30 Academicis quattuor libris explicata arbitra
 mur: sed tamen tantum abest, vt scribi contra nos
 nolimus,

a L. & effe
 ctus eloq.

b v. e. videamur
 & fort. videantur

c q. v. e. magna
 possit habere
 d i. a. reliquorum & c.

nolimus, vt id etiã maximè optemus: in ipsa enim
 Græcia philosophia tanto in honore numquam fuis-
 set, nisi doctissimorum contentionibus, dissensionibusque
 viguisset. quamobrem hortor omneis, qui
 facere id possunt, vt huius quoque generis laudem
 iam languenti Græcia eripiant, & perferant in
 hanc urbem, sicut reliquas omneis, quæ quidẽ erant
 expectanda, studio atque industria sua maiores nos-
 tri transtulerunt. Atque oratorum quidem laus
 ita ducta ab humili, venit ad summum, vt iã, quod
 natura fert in omnibus ferè rebus, senescat, bre-
 uiquè tempore ad nihilum ventura videatur. ¹ phi-
 losophia nascatur Latinis quidem litteris ex his
 temporibus, eãque nos adiuuemus. nosque ipsos
 redargui, refellique patiamur. quod ij ferunt ani-
 mo iniquo, qui certis quibusdam, destinatisque sen-
 tentijs quasi addicti, & consecrati sunt, eãque ne-
 cessitate constricti, vt, etiã quæ non probare soleãt.
 ea cogantur constantia causa defendere. nos, qui
 sequimur probabilia, nec ultra id, quàm, quòd veri-
 simile occurrerit, progredi possumus, ² & refelle-
 re sine pertinacia, & refelli sine iracundia parati
 sumus. Quòd si hæc studia traducta erunt ad no-
 stros, ne bibliothecis quidem Græcis egebimus, in
 quibus multitudo infinita librorum propter eorũ
 est multitudinem, qui scripserunt: eadem enim di-
 cuntur à multis: ex quo libris omnia referferunt.
 quod accidet etiam nostris, si ad hæc studia plures
 confluxerint. sed eos, si possumus, excitemus, qui
 liberaliter eruditi, adhibita etiam differendi ele-
 gantia, ratione & via philosophantur. est enim
 quoddam

a fort. Philo-
 sophia igitur
 nascatur La-
 tinis &c.

quoddam genus eorum, qui se philosophos appellari volunt, quorum dicuntur esse Latini sanè multi libri: quos non contemno equidem, quippe quos numquam legerim: sed quia profitentur ipsi illi, qui eos scribunt, se neque distinctè, neque distributè, neque eleganter, neque ornatè scribere: lectionem sine ulla delectatione negligo: quid enim dicant, & quid sentiant ij, qui sunt ab ea disciplina, ^a nemo mediocriter quidem doctus ignorat.

10 quamobrem, quoniam, quemadmodum dicant, ipsi non laborant: cur legendi sint, nisi ipsi inter se, qui idem sentiunt, non intelligo. nam, vt Platonem, reliquosq. Socraticos, & deinceps eos, qui ab his profecti sunt, legunt omnes, etiam qui illa aut

15 non approbant, aut non studiosissimè conseruantur: Epicurum autem, & Metrodorum ² non ferè præter suos quisquam in manus sumit: sic hos Latinos ij soli legunt, qui illa rectè dici putant. nobis autè videtur, quidquid litteris mandetur, id commendari omnium cruditorum ^b lectione ^c decere. nec, si ipsi minùs consequi possumus, iccirco minùs id ita faciendum esse sentimus. Itaque mihi semper Peripateticorum, Academiaeq. consuetudo, de omnibus rebus in contrarias partes differendi, non ob eam causam solùm placuit, quòd aliter non posset, quid in vnaquaque re verisimile esset, inueniri: sed etiam quòd esset ea maxima dicendi exercitatio: qua princeps vsus est Aristoteles: deinde eum qui secuti sunt. nostra autem memoria Philo,

50 quem nos frequenter audiuius, instituit alio tempore rhetorum præcepta tradere, alio philosopho-

a q. v. e. me-
diocriter q-
dem doctus
ign. fort.
nemo ne me
diocriter q-
dem doct.

b o. v. c. lectio
ni & ita L.
c fort. debe-
re. & ita o. v.
n.

rum . ad quam nos consuetudinem à familiaribus
 nostris adducti, in Tusculano, quod datum est tem-
 poris nobis, in eo consumsimus. itaq. cùm ante me-
 ridiem^a dictioni operam dedissemus, sicut pridie se-
 ceramus : post meridiem in Academiam descendi-
 mus. in qua disputationem habitam non quasi nar-
 rantes exponimus, sed eisdem ferè verbis, vt actũ,
 disputatumque est . Est igitur ambulanti-
 bus ad hunc modum sermo ille nobis institutus, & à tali
 quodam^b inductus exordio. A. DICI NON
 POTEST, quàm sim hesternam disputationem tua
 delectatus, vel potiùs adiutus. etsi enim mihi con-
 sciens sum, numquam me nimis cupidum fuisse vi-
 ta, tamen obijciebatur interdum animo metus qui-
 dam, & dolor, cogitanti, fore aliquando finem hu-
 ius lucis, & amissionem omnium vitæ commo-
 dorum . hoc genere molestiæ sic, mihi crede, sum
 liberatus, vt nihil minùs curandum putem . M.
 Minimè mirum id quidem. nam efficit hoc philoso-
 phia: medetur animis: inaneis sollicitudines detra-
 hit: cupiditatibus liberat: pellit timores . sed hæc
 eius vis non idem potest apud omnes: tum va-
 let multum, cùm est idoneam complexa naturam.
 FORTEIS enim non modò fortuna adiuuat, vt est
 in veteri prouerbio, sed multo magis ratio, quæ
 quibusdam quasi præceptis confirmat vim fortitu-
 dinis . te natura excelsum quendam videlicet, &
 altum, & humana despicientem genuit. itaq. faci-
 lè in animo forti contra mortem habitam insedit ora-
 tio. sed hæc eadem num censes apud eos ipsos vale-
 re, nisi admodum paucos, à quib. inuenta, disputata,
 conscripta

conscripta sunt? quotus enim quisq. philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo, ac vita constitutus, ut ratio postulat? qui disciplinam suam, non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet? qui obtemperet ipse sibi, & decretis suis pareat? videre licet alios tanta leuitate, et iactatione ijs ut fuerit nõ didicisse melius: alios pecuniæ cupidos, gloriæ nonnullos, multos libidinum seruos: ⁹ ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio, quod

10 quidem mihi videtur esse turpissimum. Ut enim si grammaticum se professus quispiam, barbarè loquatur, aut si absurdè canat is, qui se haberi velit musicum, hoc turpior sit, quòd in eo ipso peccet, cuius profiteretur ^a scientiam; sic philosophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior est, quòd in officio, cuius magister esse vult, labitur, artèmq. vitæ professus, delinquit in vita. A. nonne verendum igitur si est ita, ut dicis, ne philosophiam falsa gloria exornes? quod est enim maius argumentum, nihil eam prodesse, quam quosdam perfectos philosophos turpiter viuere? M. Nullum verò id quidem argumentum est. nam ut agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur, ^b falsimque illud, ac improbe.

⁴ ^c Et si in segetem sunt deteriorem data

35 Fruges, tamen ipse suaapte natura enitent: sic animi non omnes culti fructum ferunt. atque, ut in eodem simili verser, ut ager, quamuis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest: ^d sic sine doctrina animus. ^e ita est vtraque res ^e vna sine altera debilis. cultura autem animi philosophia est: ^f qua extrahit vitia radicitus, & præparat

a q. v. c. sententiam: nõ plac.

b L. falsòque illud atque impr.

c L. Et si segetem sunt in deteriorem data Fr.

d L. sic nec sine doctr.

e vna, ab eo ab o. v. c.

f v. c. hæc enim tr. & ita L.

suffusum sanguinem, esse animi sedem,

9 quasi quandam continuatam motionem, &c.) lapsus est hinc Cicero. *ἰνταλίχνα* enim non est motio, sed vis per se continenter, & perpetuo mouens: qualis est animus.

10 in ceteris humi retineret, & permanerent tamen) sic est legendum: itaq̄ scriptum repeti in tribus codicibus manuscrip.

11 qui non modò adiutores in prælijs victoriæ, &c.) videtur ita legendum potius, qui nò modò adiutores in prælijs populi R. sed etiam victoriæ nuntij fuisse perhibentur.

12 remp non feret?) sic legendum, non, vt in libris vulgat. conferet. non feret enim, habent omnes libri veteres, quos vidi, cum interrogationis nota. præterea aliquot libri eiusdem notæ, instituta, remp. vbi vulgati habent, instituta recipi quod probò.

13 Alti Acheruntis falso sanguine) Adr. Turnebus legendum putat, falso sanguine, quemadmodum apud Ennium, neq. miseræ lauere lacrymæ saltum sanguinem.

14 etiam alios tot sæculis de animis) hoc totum, disputasse de animis, quod erat in vulgatis, non reperitur in libris veteribus: & profectò si quis altius perspiciat, attentiusq̄ consideret, videbit redundare. repetitur enim *ἀπὸ κεινῶν*, dixisse, animos &c.

15 siue ipsa natura superiora appetentes, &c.) sic habent aliquot veteres codices, melius, opinor, quàm vulgati, superiora appetente: vel lege, ipsæ.

16 sublime ferri) licet etiam legere, in sublime ferri, vt habent nonnulli alij libri.

17 patritam illam, & auitam &c.) sic legit Nonius, docens, patritam, ita dictum esse à veteribus vt auitam. quod iam olim ita dicauit Manutius.

18 neq̄ enim est vllus sensus &c.) hoc refellit Lucretius lib. 3. Dicere portò oculos nullà ré cernere posse, Sed per eos a nimum vt foribus spectare reclusis: desipere est, contrà cum sensus dicat eorū. Sensus enim trahit, atq. acies detrudat ad ipsas, Fulgida præsertim cum cernere sæpe nequimus. Lumina luminibus quia nobis præpediuntur: Quod foribus nò fit neq. enim quâ cernimus ipsi, Ostia suscipiant vllum reclusa laborem, &c.

19 vt tributū deo sit, hoc est seipsum posse cognoscere) hoc totū, hoc est, seipsum posse cognoscere, puto non esse Ciceronis.

20 Cum pareat igitur æternū id esse) sic legendū libris omnibus repugnantib. Nam primū sic legitur apud Platonē in codicibus manuscrip. *Ἀθανάτου δὲ πικραμένους τῶν ὑφ' ἑαυτῶν κινημένους*: i. cū appareat, seu apparuerit id esse immortale, quòd à se ipso innouet: Deinde, pareat, pro, appareat, nemo, qui benè latine loquat, vniquò dixit: & qui ita loquunt, barbarè loquunt. Itaq. reponendū est hoc loco, pareat, id est, appareat, quo verbo utebantur veteres tū multis alijs in rebus, tum in actionibus & iudicijs, vt, si pareat Titum mihi debere centū, &c. mendosè autem h. s. operarij hæc olim separauerant à verbis Platonis, cum pertineant, & cōtinuentur vsque ad illa, licet concurrant, &c.

- 21 Nam sanguinem, bilem, &c.) videtur legēdum. Nam sanguis, bilis, pituita, ossa, nerui, venæ, omnis denique &c. nisi quis dicat, eum Græcorum more locutum esse.
- 22 per animum ipsum.) In libris veteribus non est, per sic enim habent, animum ipsum, &c. Vnde conijcere possit aliquis, esse legēdum, animo ipso, &c.
- 23 terrāne tibi, aut hoc nebul.) quidam legi volunt. Terrenanē tibi, &c. ego nihil muio.
- 24 ac ditemptus earum partium.) Sic edendum curauit ex auct. libr. manuscr. paulo post eod. versu, pro, iunctione, legēdum fortasse est, vinctione.
- 25 qui acris oculis deficientem solem intueretur) sic edendū curauit libris omnib. inuicis, duces secutus Lucretiū, Virgiliū, ipsum Ciceronem. Lucret. lib. 3. Cū feruisseit & ex oculis micat acris ardor. Virg. lib. 12. Scintillæ abstant, oculis micat acris ardor. M. Tull. pro Flancio, Populū Rom. autēis hebetiores, oculis aciores, & acutiores habere. Sic autem esse apud Lucretium legēdum, non, micat acris ardor, vidit & Passeratius.
- 26 multa aduersa reuertens, tanquam in rate, in mari immenso nostra vehitur ratio) legēdū, tanquā in rate, in mari &c. hoc primū, quemadmodū habent libri veteres, & docet Adr. Turnebus lib. 10. Aduersar. & ita iusseram olim ex eudi. reuertens autē reieci. vt suppositum. reuertens, vt reūd. & auctoritate librorū manu scriptorū comprobātū, probaui. quam lectionē idem Turnebus tuetur & explicat erudiē. Præterea, ratio, legēdū vt & olim edendum curauit, non, oratio. significat enim, nostræ mentis acie & rationem in hoc mundo vehi tanquam qui in rate vehitur, in mari immenso. de oratione non loquitur.
- 27 nec quidquam aliud est) sic habent plerique manuscr. Manutius asseuerat in codicib. Massæi scriptū repetiti, nihil quidquā. Oēs vulgati habent, nequicquā aliud est, &c. quod Turneb. retinet; & interpretatur, non quidquā. Ego, nec quidquā. reponendū cæseo: & ita reperi scriptū in codice Memmiano & Huraltino. & Danielis. nec quidquā autē, valet, non quidquā. nā, nec pro nō vsurpabūt veteres: vt furtum nec manifestū, nec opinato, nec escir, nec rectē, pro, non manifestū, nō opinato, non erit, non rectē, vi de testū, Quod si quis dicat ēr, ne, posuisse veteres pro, nō: respōdebo, illud esse obscurū, & controuersum, aut certē minū vsitatū, & antiquum: hoc perspicuū esse, & inter omneis constare, & vsitatissimū esse. Quare, nec quicquam, probō: nec quicquam, nō item: quamquam neque improbo, neque damno.
- 28 & siue retractabis.) Codex Memmianus & Huraltinus. & Danielis habent, retractabis, quod probō, & ita reponendum cæseo, reiecta vulgata lectione, siue retardabis, &c. nam, retardare, verbum est actiuum.
- 29 Nam similitudo.) Codex Huraltinus habet, lam similitudo, &c.
- 30 nihil necessitatis affert, cur nascatur animi, similitudo.) lo-

eus hic fœdè corruptus erat, vitiosa interpunctio, & vnus litteræ detractio: quæ sanè feliciter, p̄h̄scine, interpunctio mutata, & littera n. reddita, restitui. Sic autem habent libri omnes vulgati, nihil necessitatis affert, cur nascatur, animi similitudo, & c. nulla sententia nunc autem, vt à me editus est, optima sententia est, nihil necessitatis, inquit, affert similitudo p̄erea corû, quare nascantur animi, quia similitudo ex corpore proficiscitur.

31 Quasi verò ista vi quidquam & c.) Ita sine dubio legendum, vt rectè coniecit iter, quem Manutius commemorat, Petrus Crassus, episcopus Viterbiensis. nam vulgata lectio, Quasi verò ista vel quidquam, & c. corrupta est.

32 publicè ei gratulabantur) lege, publicè ei gratulabantur. nam libri vulg. non habent. ei, ante, gratulabantur.

33 sit qui dixerit) sic habent omnes nostri libri vetetes: quod olim fugerat me lectoti indicare, nam libri vulg. habent, sit qui id dixerit, quæ tamen lectio ferri potest.

34 nisi cum sic, tanquam in febre, dicitur, & c.) iam olim in quibusdam libris antiquis post, in febre, repereram hæc verba, quæ carere iucundum est: sed quia iudicari ea esse aliena, quod æquè & nunc iudico, non solum reieceram, sed ne digna quidem, quæ lectori iudicarentur, existimaram.

35 qui nec careat, nec sent.) libros veteres secutus sum, qui omnes ad vnum sic habent, vt iam olim edidi, qui nec careat, nec sent. nam vulgati non habent, nec, ante verbum, careat.

36 ne sues quidem id velint. Endym.) in libris vulg. post, id velint, sequuntur deinceps hæc, non modò ipse, ea ego funditus delenda censeo. non sunt enim Ciceronis, sed aliena, & ex annotatione aliqua nara.

37 æquo animo ferendum putant.) quidam addita negatione legunt, æquo animo ferendum non putant: vel, iniquo animo ferendum putant. Ego nihil muto,

38 Nã reor, nullis, & c.) vel sic legendū, vt habet codex Huraltinus, & Danielis, & Clericanus, vel, Nã reor, nõ vllis, & c. hoc autē si gnificat Cicero, Cur eorū, qui exacta ætate moriunt, fortuna laudat? quia nullis posset esse vita iucundior, si longior vita daret, q̄ illis, quippe cū essent prudentissimi. prudentia autē nihil dulcius,

39 q̄ illud iter iucundū esse deb.) quid est hac scriptura, quæ in omnibus libris manuscr. repetitur, planius? quid eadē elegātius, maximè si cū vulgata cōferat? quæ talis est, q̄ optabiliter iter illud iucundū esse dēt, quo conf. Nã profectò olet manum audaculi emēdatōris, seu veriūs, corruptoris, qui de suo addidit, optabiliter, cū fortè pro, iucundū, ineundū legisset. aut etiam ex voce iucundum, fecit, ineundum, ita totum hūc locum cōraminauit.

40 venenum, vt sitiens, obduxisset) Sic esse legendum, iam pridē admonuit P. Victorius, id q̄ ex auctoritate librorum veterū, quibuscum omnes nostri consentiunt & conspirant. obduxisset autem, id est, exorbauisset, ebibisset. Horatius oda. 3. lib. 3. illum ego lucidas Inire sedes, ducere nectaris Succos, & adscribi quietis

Ordinibus patiar deorum.

41 Et hæc quidem hoc modo.) sic iam olim edendum curavi, si-
ue Manutij coniecturam secutus, siue antiquam scripturam in
Maffæi libro manuscr. repertam. & deinceps, eodem auctore, ex-
tremo, pro eo, quod est in libris vulgatis, xstimo.

42 mortis, si est misera, finis, &c.) sic hæt vnus codex antiquus.
& ita sine dubio legendum.

43 humine, an sublime putr.) sic habent omnes libri & manu-
scr. & impressi: neque video, cur quidquam raturandum sit. nam,
sublime, aduerbium est, significans hęc quietem in loco. interdù
motum ad locum, de quo in commentationib. Lucretianis.

44 Ecce alius exor. è terra, Memnon, Aurorę filius.

45 cum multi inimicos, etiam mortuos, pœniuntur) sic habent
libri veteres, & ita legendum: pœniuntur autem, id est, puniunt,
seu, puniuntur. *ἐπιπύπτωσι*.

46 ipse summis (axis) scribe. ipse, minore prima ligtera. In ora-
tione in Pisonem, vbi hiisdem versus proferuntur, pro, ipse saxis
summis, &c. legitur, vsquam saxis &c. quorum verum rectius
sit, iudicent eruditi.

47 Neq. sepulcrum, quò recip.) vel legendum, quò recipiatur, vi-
delicet corpus: vel, quod recipiat, &c. id est, quod sepulcrum re-
cipiat corpus Atrei &c. eadem sententia.

48 omni autem oratione &c.) sic legendum, & ita habet omnes
libri veteres. nam, ratione, & quod est in libr. vulgatis, quamuis
speciem probabile videatur, tamen ineptum, non enim dicit
Marcum adolefcens omni ratione, & omni genere argumento-
rum, ac probationum docuisse, mortem non esse ducendam in
malis: quamquam hoc quoque factum est: sed cum in tota ora-
tione hoc spectasse atque adeo perfecisse, vt mors non sit ducen-
da in malis.

49 cum enim illam ad solemne, & statum sacrif.) sic legendum
est, ad solemne, & statum, inquam, non vt volunt quidam, ad so-
lemne, & statutum &c. quamuis nonnulli libri manuscr. cis suf-
fragantur. Nam primùm veteres grammatici docent, in his Fe-
stus, dicta esse statia sacrificia à veteribus scriptoribus quæ cer-
tis diebus fiebant.

50 Euthynous potitur, fatorum munere, leto.) sic legendum nõ
vt vulgò. Euthynous potitur fatorum munere leto Sententia au-
tem hæc est, Euthynous potitur leto, id est, mortem obiit, fatorum
munere, id est, fatorum beneficio.

51 quod cum exantlauisset omnis, &c.) profert hunc locum No-
nius. sed legit, exantlauisset ego, exantlauisset, probo hoc loco,
quo modo habent aliquot libri manuscr. exantlauisset tamen,
non damno. Est enim verbum ab, atculando, quod valet mini-
strare, & ministeria laboriosa subire, ex quo ancilla dicta est. Quo
circa exantlare labores pro, subire labores, videtur etiam pul-
chre & eleganter dictum.

414
M. TVLL. CICERONIS,
TVS CVLANARVM
QVÆSTIONVM,

LIBER II.

DE TOLERANDO DOLORE.

¶ fort. apud
Ennium phi
losophari q-
dem sibi ait
necesse esse,
&c.

NEOPTOLEMVS² quidem 10
apud Ennium philosophori sibi
ait necesse esse, sed paucis: nam
omnino haud placere. ego autē,
Brute, necesse quidem mihi esse
arbitror philosophari: nam quid 15
possum præsertim nihil agens, agere melius? sed
non paucis, vt ille. difficile enim est, in philosophia
pauca esse ei nota, cui non sint aut pleraque, aut
omnia. nam nec pauca, nisi è multis, eligi possunt,
nec, qui pauca percepit, non idem reliqua eodem 20
Studio persequetur. sed in vita tamen occupata,
atque, vt Neoptolemi tum erat, militari, pauca ip
sa multum saepe profunt, & ferunt fructus, si non
tantos, quanti ex vniuersa philosophia percipi pos
sunt: tamen eos, quibus aliqua ex parte interdum 25
aut cupiditate, aut aegritudine, aut metu libere-
mur: velut ea disputatione, qua mihi nuper habi-
ta est in Tusculano, magna videbatur mortis ef-
fecta contentio: qua non minimum valet ad ani-
mum metu liberandum. nam qui id, quod vitari nõ
potest, metuit, is viuere animo quieto nullo mō po- 30
test.

test. sed qui, nō modò quia necesse est mori, verùm
 etiam quia nihil habet mors, quod sit horrendum,
 mortem non timet, magnum is sibi præsidium ad
 beatam vitam comparat. quamquam non sumus
 5 ignari, multos studiosè contrà esse dicturos, quod
 vitare nullo modo potuimus: nisi nihil omnino scri
 beremus. etenim si orationes, quas nos multitudi
 nis iudicio probari volebamus (popularis est enim
 illa facultas, & effectus eloquentiæ est audien
 10 tium approbatio) sed si reperiebantur nō nulli, qui
 nihil laudarent, nisi quod se imitari posse confide
 rent, quèmq; sperandi sibi, eundem & bene dicē
 di finem proponerent, & cum obruerentur copia
 15 sententiarum, atque verborum, ieiunitatem, & fa
 mem se malle, quàm vbertatem, & copiam dice
 rent. vnde erat exortum genus Atticorum, ijs ip
 sis, qui id sequi se profitebantur, ignotum: qui iam
 conticuere, pæne ab ipso foro irrisi: quid futurum
 20 putamus, cum, adiutore populo, quo utebamur an
 tea, nūc minimè nos vti posse^b videamus? est enim
 philosophia paucis contenta iudicibus, multitudi
 nem consulto ipsa fugiens, eique ipsi & suspecta,
 & inuisa: vt vel, si quis vniuersam velit vitupera
 re, secundo id populo facere possit: vel, si eam, quã
 25 nos maximè sequimur, conetur inuadere, magna
 habere possit auxilia^d reliquorum philosophorum
 disciplinis. nos autem vniuersæ philosophiæ vitu
 peratoribus respondimus in Hortensio. Pro Acade
 mia autem qua dicenda erant, satis accuratè in
 30 Academicis quattuor libris explicata arbitra
 mur: sed tamen tantum abest, vt scribi contra nos
 nolimus,

a L. & effe
 Citat eloq.

b v. e. videamur
 ? fort. videantur

c q. v. e. magna
 possit habere
 d l. a reliquorum
 & c.

nolimus, vt id etiã maximè optemus: in ipsa enim
 Græcia philosophia tanto in honore numquam fuis-
 set, nisi doctissimorum contentionibus, dissensionibusque
 viguisset. quamobrem hortor omneis, qui
 facere id possunt, vt huius quoque generis laudem
 iam languenti Græciã eripiant, & perferant in
 hanc urbẽ, sicut reliquas omneis, quæ quidẽ erant
 expetendæ, studio atque industria sua maiores nos-
 tri transtulerunt. Atquẽ oratorum quidem laus
 ita ducta ab humili, venit ad summum, vt iã, quod
 natura fert in omnibus ferè rebus, senescat, bre-
 uiquẽ tempore ad nihilum ventura videatur. ¹ phi-
 losophia nascatur Latinis quidem litteris ex his
 temporibus, eãque nos adiuuemus, nosque ipsos
 redargui, refellique patiamur. quod ij ferunt ani-
 mo iniquo, qui certis quibusdam, destinatisque sen-
 tentijs quasi addicti, & consecrati sunt, eãque ne-
 cessitate constricti, vt, etiã quæ non probare soleãt.
 ea cogantur constantiã causa defendere. nos, qui
 sequimur probabilia, nec vltra id, quàm, quod veri
 simile occurrerit, progredi possumus, ¹ & refelle-
 re sine pertinacia, & refelli sine iracundia parati
 sumus. Quod si hæc studia traducta erunt ad no-
 stros, ne bibliothecis quidem Græcis egebimus, in
 quibus multitudo infinita librorum propter eorũ
 est multitudinem, qui scripserunt: eadem enim di-
 cuntur à multis: ex quo libris omnia referferunt.
 quod accidet etiam nostris, si ad hæc studia plures
 confluerint. sed eos, si possumus, excitemus, qui
 liberaliter eruditi, adhibita etiam differendi ele-
 gantia, ratione & via philosophantur. est enim
 quoddam

a fort. Philo-
 sophia igitur
 nascatur La-
 tinis &c.

quoddam genus eorum, qui se philosophos appella-
 ri volunt, quorum dicuntur esse Latini sanè mul-
 ti libri: quos non contemno equidem, quippe quos
 numquam legerim: sed quia profitentur ipsi il-
 5 li, qui eos scribunt, se neque distinctè, neque di-
 stributè, neque eleganter, neque ornatè scribere:
 lectionem sine ulla delectatione negligo: quid enim
 dicant, & quid sentiant ij, qui sunt ab ea discipli-
 na, ^a nemo mediocriter quidem doctus ignorat.
 10 quamobrem, quoniam, quemadmodum dicant, ip-
 si non laborant: cur legendi sint, nisi ipsi inter
 se, qui idem sentiunt, non intelligo. nam, vt Plato-
 nem, reliquòsq. Socraticos, & deinceps eos, qui ab
 his profecti sunt, legunt omnes, etiam qui illa aut
 15 non approbant, aut non studiosissimè consectantur:
 Epicurum autem, & Metrodorum ² non serè præ-
 ter suos quisquam in manus sumit: sic hos Latinos
 ij soli legunt, qui illa rectè dici putant. nobis autè
 videtur, quidquid litteris mandetur, id commen-
 20 dari omnium cruditorum ^b lectione ^c decere. nec,
 si ipsi minùs consequi possumus, iccirco minùs id
 ita faciendum esse sentimus. Itaque mihi semper
 Peripateticorum, Academiæq; consuetudo, de om-
 nibus rebus in contrarias parteis differendi, non
 25 ob eam causam solùm placuit, quòd aliter non
 posset, quid in vnaquaque re verisimile esset, inue-
 niri: sed etiam quòd esset ea maxima dicendi exer-
 citatio: qua princeps vsus est Aristoteles: deinde
 eum qui secuti sunt. nostra autem memoria Philo-
 30 quem nos frequenter audiuimus, instituit alio tem-
 pore rhetorum præcepta tradere, alio philosopho-

a q. v. c. me-
 dioctites q-
 dem doctus
 ign. fort.
 nemo ne me-
 dioctiter q-
 dem doct.

b o. v. c. lectio-
 ni & ita L.
 c fort. debe-
 re. & ita o. v.
 n.

conscripta sunt? quotus enim quisq. philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo, ac vita constitutus, ut ratio postulat? qui disciplinam suam, non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet? qui obtemperet ipse sibi, & decretis suis pareat? videre licet alios tanta leuitate, et iactatione ijs ut fuerit nõ didicisse melius: alios pecuniæ cupidos, gloriæ nonnullos, multos libidinum seruos: ⁹ ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio, quod

10 quidem mihi videtur esse turpissimum. Ut enim si grammaticum se professus quispiam, barbarè loquatur, aut si absurdè canat is, qui se haberi velit musicum, hoc turpior sit, quòd in eo ipso peccet, cuius profitetur ^a scientiam: sic philosophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior est, quòd in officio, cuius magister esse vult, labitur, artèmq. vitæ professus, delinquit in vita. A. nonne verendum igitur si est ita, ut dicis, ne philosophiam falsa gloria exornes? quod est enim maius argumentum, nihil eam prodesse, quam quosdam perfectos philosophos turpiter viuere? M. Nullum verò id quidem argumentum est. nam ut agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur, ^b falsimque illud, ac improbe.

4 ^c Et si in segetem sunt deteriorem datæ

Fruges, tamen ipse suapte natura enitent:

25 sic animi non omnes culti fructum ferunt. atque, ut in eodem simili verser, ut ager, quamuis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest: ^d sic sine doctrina animus. ^e ita est vtraque res ^e vna sine altera debilis. cultura autem animi philosophia est: ^f qua extrahit vitia radicitus, & preparat

D d 2 animos

a q. v. c. sententiam: nõ plac.

b L. falsòque illud atque impr.

c L. Et si segetem sunt in deteriorem datæ Fr.

d L. sic nec ne doct.

e vna, abet ab o. v. c.

f v. c. hæc em tr. & ita L.

animos ad satius accipiendos, eaque mandat his, et
 ut ita dicam, ferit, quæ adulta fructus uberrimos
 ferant. Agamus igitur, ut cœpimus. dic, si vis, de
 quo disputari velis. A. Dolorem existimo maxi-
 mum malorum omnium. M. Etiamne maius, quàm
 dedecus? A. Non audeo id dicere quidem, & me
 pudet tam citò de sententia esse deiectum. M. Ma-
 gis esset pudendū, si in sententia permaneres. quid
 enim minùs est ^a dignum, quàm tibi quidquam pe-
 ius videri dedecore, flagitio, turpitudine? quæ ut
 effugias, quis est non modò non recusandus, ^b sed
 vltro appetendus, subeundus, excipiendus dolor?
 A. Ita prorsus existimo. quare ne sit sanè sum-
 mum malum dolor: malum est certè. M. Vidēsne
 igitur, quantum, breuiter admonitus, de doloris
 terrore deieceris? A. Video planè: sed plus deside-
 ro. M. Experiar equidem: sed magna res est, ani-
 mòque mihi opus est non repugnante. A. Habebis
 id quidem. ut enim heri feci, sic nunc rationem,
 quò ea me cumque ducet, sequar. M. Primùm igitur
 de imbecillitate multorum, & de varijs disci-
 plinis philosophorum loquar. quorum princeps &
 auctoritate, & antiquitate Socraticus Aristippus
 non dubitauit summum malum dolorem dicere. ^c
 dehinc ad hanc enervatam, muliebrémque senten-
 tiam satis docilem se Epicurus præbuit. ^d hunc post
 Rhodius Hieronymus, dolore vacare, summum
 bonum dixit: tantum in dolore duxit mali. ceteri,
 præter Zenonem, Aristonem, Pyrrhonem, idem fe-
 rè, quod modò tu: malum illud quidem, sed alia peio-
 ra. ergo id, quod natura ipsa, & quædam genero-
 sa

a L. te dignū.

bo. v. c. fed
 nō vltro ap-
 pet. & ita l

c q. v. c. dein
 de ad hanc
 enervatam,
 d sic. v. c. al.
 post hunc

sa virtus statim respuit, ne dolorem summum ma-
 lum dices, oppositòque dedecore; sententia depel-
 lerere, in eo magistra vitæ tot sæcula^a pèrmanet phi-
 losophia . quod huic officium , quæ laus . quod
 5 decus erit tanti, quod adipisci cum dolore corporis
 velit , qui dolorem summum malum sibi esse per-
 suaserit? quam porrò quis ignominiam, quam tur-
 pitudinem non pertulerit , effugiat dolorem, si id
 summum malum esse decreuerit? quis autem non
 10 miser non modò tunc, cùm premetur summis do-
 loribus , si in his est summum malum , sed etiam
 cùm sciet id sibi posse euenire? & quis est, cui non
 possit ita fiti; vt omnino nemo possit esse beatus.
 Metrodorus quidem eum perfectè putat beatũ,
 15 cui corpus bene constitutum sit; & exploratum
 ita semper fore. quis autem est iste, cui id explora-
 tum possit esse? Epicurus verò ea dicit, vt mihi qui-
 dem risus captare videatur. affirmat enim quodam
 loco , si vratur sapiens, si crucietur: expectas for-
 20 tasse dum dicat, Patiatur, perferet, nõ succumbet:
 Magna mehercule laus, & eo ipso, per quem iura-
 ui, Hercule digna: sed Epicuro homini aspero, & du-
 ro non est hoc satis. In Phalaridis tauro si erit,
 dicet , Quàm suauè est hoc! quàm hoc non curo!
 25 Suauè etiam? an parum est , si non amarum? at
 id quidem illi ipsi, qui dolorem , malum esse ne-
 gant, non solèt dicere , cuiquam suauè esse crucia-
 ri: asperum, difficile, odiosum, contra naturã dicūt,
 nec tamen malũ. hic, qui solum hoc malum dicit, et
 30 malorum omnium extremum, sapientem censet id
 suauè dicturum. ego à te non postulo, vt dolorẽ eis-

a al, pèrma-
 net philoso-
 phia, non
 plac.

α τέλος ἀγα-
 θῶν, τὸ σα-
 κὸς ἰουστίας
 κατάστημα,
 καὶ τὸ περὶ
 τῆς πείνης
 ἰλιπσίμα.

c q. v. c. Pala-
 ridis

dem verbis afficias, quibus Epicurus voluptatem,
homo, ut scis, voluptarius. ille dixerit sanè idem in
Phalaridis tauro, quod si esset in lectulo. 7 ego tan-
tam vim non tribuo^a sapientiæ contra dolorem. ⁸
b si fortè in perferendo, officio satis est: ut lateatur
etiam, non postulo. tristis enim res est sine dubio,
aspera, amare, inimica natura, ad patiendum, to-
lerandumque difficilis. Adspice Philoctetam: cui
concedendum est gementi. ipsum enim Herculem
viderat in Oeta magnitudine dolorum, eiulan-
tem. nihil igitur hunc virum sagittæ, quas ab
Hercule acceperat, tum consolabantur: cum & vi-
perino morsu vena viscerum, Veneno imbutæ ta-
tros cruciatus cierent. itaque exclamat auxilium
expetens, mori cupiens.

Heu quis falsis fluctibus mandet Me ex
sublimi vertice saxi? Iam iam absumor: confi-
cit animam Vis vulneris, vlcera estus. Dis-
ficile dictu videtur, eum non in malo esse, & ma-
gno quidem, qui ita clamare cogatur. Sed videamus
Herculem ipsum, qui tum dolore frangebatur,
cum immortalitatem ipsa morte querebat.
quas hic voces apud Sophocle in Trachinijs edit?
cui cum Deianira sanguine centauri tinctam tunicam
induisset, inhaesisset que ea visceribus, ait ille,

o multa dictu grauia, perpressu aspera,
Quæ corpore^d exaclato, atque animo pertuli.
Nec mihi Iunonis terror implacabilis,
Nec tantum inuexit tristis Eurystheus mali,
Quantum vna vecors Oenei partu edita.
Hac me irretiuit veste furiali inscium.

Quæ

a L. sapienti
b L. esse for-
tem in perf.
& ita v. c. al.
Sit fortis in
perferendo.
off.

• ο πολλὰ
δὴ καὶ θέρ-
μα, καὶ λόγῳ
κακὰ &c.
d L. exan-
tata, al. exan-
tata, al. exan-
tata.

Quæ lateri in hærens morsu lacerat viscera,
 Vrgensq. grauitèr pulmonum haurit spiritus:
 10 Iam^a decolorem sanguinè omnem exsorbuìt:
 Sic corpus clade horribili absumtum extabit.

5 Ipse illigatus peste interimor textili.
 Hos non hostilis dextra, non^b terra edita
 Moles gigantum, non bisformato impetu
 Centaurus ictus corpori^c infixit meo,
 Non Graia vis, non barbarà vlla immanitas,
 10 Non saua terris gens relegata vltimis,
 Quas peragrans, vndique omnem hinc ferita-
 tem expulsi:

Sed faminea vir, feminea interimor manu.
 O nate, verè hoc nomen vsurpa patri,
 15 Nec me occidentem matris superet caritas.
 Huc arripe ad me manibus abstractam pijs.
 Iam cernam, mène, an illam potiore putes.
 Perge, aude nate, illi cryma patris pestibus;
 Miserere. gentes nostras flebunt miseras.

20 ^dHeu virginalè me ore ploratum edere,
 Quem vidit nemo vlli ingemiscèntem malo?
 Sic feminata virtus afflicta occidit.

Accede nate, assiste, miserandum aspice
 Euisceratum corpus lacerati patris.
 25 Videte cuncti, tuque cælestium sator,
 Iace, obsecro, in me vim coruscàm fulminis.
 Nunc, nunc^e dolorem anxiferi torquent ver-
 tices:

Nunc serpit ardor. ô antè victrices manus,
 30 O pectora, ô terga, ô lacertorum tori,
 Vestronè pressu quondam Nemeus leo

a χλωρόν εδ-
μα

b γυγισία

c L. inflixit

d L. Heu, vir-
ginali mo-
ploratum
dete, Sop-
όςις, ἄσπιν-
θίγος, βίβ-
χα κλαίω.

e L. dolorum

Frendens efflauit grauius extremum halitū?
 Hæc dextra Lernam^a tetram mastrata excetra,
 Placauit: hæc bicorpoream afflixit manum:
 Erimanthiam hæc vastificam abiicit beluam:
 Hæc à Tartarea tenebrica abstractum plaga
 Tricipitem eduxit Hydra generatum canem:
 Hæc interemit tortu multiplicabili
 Draconem, auriferam obtutu obseruantem ar-
 borem.

Multa alia victrix nostra lustrauit manus,
 Nec quisquam è nostris spolia cepit laudibus.

Possumusne nos contemnere dolorem, cum ipsum
 Herculem¹¹ tam intoleranter dolere videamus?
 Veniat Æschylus non poëta tantum, sed etiam
 Pythagoræus. sic enim accepimus. quo modò fert
 apud eum Prometheus dolorem, quem excipit ob
 furtum Lemnium,¹² vnde ignis lucet mortalib.
 clam diuisus? eum Prometheus doctus clepsisse
 dolo, pœnasque Ioui fato expendisse supremo.
 Has igitur pœnas pendens, affixus ad caucasum
 hæc dicit.

Titanum¹³ d soboles, socia nostri sanguinis,
 Generata calo, adspicite religatum asperis.
 Vincitumque saxis, nauem vt horrisono freto
 Noctem pauentes timidi adnectunt nauita.
 Saturnius me sic infixit Iupiter,
 Iouisque numen Mulcibri^c asciiuit manus.
 Hos ille cuneos fabrica crudeli inferens,
 Perrupit artus: qua miser sollertia
 Transuerberatus, castrum hoc furiarum incolo.
 Iam tertio me quòque funesto die.

Tristi

b L. vnde
 ignem mor-
 talibus Di-
 uisse cluet
 doctu, Pro-
 metheus, Cle-
 pisse dolo,
 pœnasq. Iou-
 ui Fato expē-
 disse supre-
 mo.
 c Hæc Æschy-
 li tragœdia
 non exstat,
 d L. soboles,
 e fort. arci-
 bit.

Triſti aduolatu, aduncis lacerans vnguibus
Iouis ſatelles paſtu dilaniat fero.

Tum iecore opimo ſarta, & ſatiata aſſatim
Clangorem fundit vaſtum, & ſublime a duo-

a L. auolaas,

lans
Pinnata cauda noſtrum adulat ſanguinem.

Cum verò a deſum inflatu renouatum eſt iecur,

Tum ruruſus tetros auida ſe ad paſtus reſert.

Sic hunc cuſtodem maſſi cruciatus alo:

10 Qui me peremni viuum ſædat miſeria.

Namque, vt videtis, vinclis conſtrictus Iouis,

Arcere nequeo diram volucrem à peſtore.

Sic me ipſe viduus peſteis excipio anxias,

Amore mortis terminum inquirens mali.

15 Sed longè à leto numine aſpellor Iouis.

Atque vetuſta ſæclis glomerata horridis,

Luſtifica clades noſtro infixæ eſt corpori.

b Ex quo liquatæ ſolis ardore excidunt

Gutta, quæ ſaxa aſſiduè inſtillant Caucaſi.

20 Vix igitur poſſe videmur ita affectum non miſerū
dicere: & ſi hunc miſerum, certè dolorem, malum.

A. Tu quidem adhuc meam cauſam agis. ſed

hoc mox videro: interea vnde iſti verſus? non e-

nim agnoſco. M. Dicam hercule. etenim rectè re-

quiris. vidèſne abundare me otio? A. Quid tum?

M. Fuisti ſæpe, credo, cum Athenis eſſes, in ſcho-

lis philoſophorum. A. Verò, ac libenter quidem.

M. Animaduertebas igitur, etſi tū nemo erat ad-

modum copioſus, verumtamen verſus ab his ad-

miſceri orationi. A. Ac multos quidem à Dionyſio

Stoico. M. probè dicis. ſed iſtæ diſtata, ſi nulla

delectu

b Ex quo liquatæ
vix vel, iſtæ
delectu

et l. nullo di-
lectu.

a L. Philo no-
ster, & prop.
& ita v. c.
b o. v. c. & le-
sta poemata,
& ita L.

delectu, nulla elegantia. ^a Philo & proprium nu-
merum, ^b & electa poemata, & loco adiungebat.
Itaque postquam adamaui hanc quasi senilem de-
clamationem, studiosè equidem vtor nostris poë-
tis. sed, sicubi illi defecerunt, verti ipse multa de
Græcis, nequo ornamento in hoc genere disputatio
nis careret Latina oratio. Sed vidésne, poëta quid
mali afferant? lamentâteis inducunt fortissimos vi-
ros; molliunt animos nostros: ita sunt deinde dul-
ces, vt non legantur modò, sed etiam ediscantur. ¹⁰
sic ad malam domesticam disciplinam, vitâque
vmbatilem, & delicatam cum accesserunt etiam
poëta, nervos omneis virtutis elidunt. rectè igitur
à Platone educuntur ex ea ciuitate, quam finxit
ille, cum mores optimos, & optimum reip. statum ¹⁵
exquireret. At verò nos, docti scilicet à Græcia,
hæc & à pueritia legimus, ^c & didicimus: hanc
eruditionem liberalem et doctrinam putamus. Sed
quid poëtis irascimur? virtutis magistri philoso-
phi inuenti sunt, qui summum malum dolorem dice-
rent. at tu adolescens, cum id tibi paullo antè dixis-
ses videri, rogatus à me, etiâ me maius, quàm de-
decus, verbo de sententia destitisti. roga hoc idem
Epicurum: maius dicet esse, malum, mediocrem do-
lorem, quàm maximum dedecus. in ipso enim dede-
core mali nihil esse, nisi sequantur dolores. quis igitur ²⁰
Epicurum sequitur dolor, cum hoc ipsum dicit,
summum malum esse dolorem, quo dedecus maius
à philosopho nullum exspecto? quare satis mihi de-
disti, cum respondisti, maius tibi videri malum, de-
decus, quàm dolorem. hoc ipsum enim si tenebis, in- ²⁵
telliges, ³⁰

c L. & disci-
mus:

telliges, quàm sit obſiſtendum dolori. nec tam quærendum eſt, dolor, malumne ſit, quàm firmandus animus ad dolorem ferendum. Concludunt ratiunculis Stoici, cur non ſit malum: quaſi de verbo, nõ de re laboretur. Quid me decipis Zeno? nam cum id, quod mihi horribile videtur, tu omnino malum eſſe negas, capior, et ſcire cupio, quo modo id, quod ego miſerrimum exiſtimem, ne malum quidem ſit.

² Nihil eſt, inquit, malum, niſi quod turpe, & viti- a ſic o. v. e.

10 tioſum eſt. Ad ineptias rediſ. illud enim, quod me angebat, non eximis. ſcio dolorem non eſſe nequitiam. deſine id me docere: hoc doce, doleam, necne doleam, nihil intereſſe. ¹⁶ Numquam quidquam, inquit, ad beatè quidem viuendum, quod eſt in vna virtute poſitum: ſed tamen eſt reiſciendum. Cur?

15 Aſperum eſt, contra naturam, difficile perpeſſu, triſte, durum. Hac copia verborum eſt, quod omnes vno verbo malum appellamus, id tot modis poſſe dicere. deſinis tu mihi, non tolliſ dolorem, cum dicis aſperum, contra naturam, vix quod ferri, tolerarique poſſit: nec mentiriſ: ſed re ſuccumbere non oportebat, verbis glorianteſ, ¹⁷ dum nihil bonum niſi quod honeſtum: nihil malum, niſi quod turpe.

20 ¹⁸ b Optare hoc quidem eſt, non docere. illud & melius, & verius: omnia, quæ natura aſpernatur, in malis eſſe: quæ aſciſcit, in bonis. hoc poſito, & verborum concertatione ſublata, tantum tamen excellet illud, quod rectè amplexantur iſti, quod honeſtum, quod rectum, quod decòrũ appellamus, quod idem interdum virtutiſ nomine amplectimur, vt

23 omnia præterea, quæ bona corporiſ, et fortunæ putantur

b forte. Capta
re hoc quid-
dem eſt,

tantur

a L. ne malū
quidem vllū
&c. & ita o.
v. c.
b L. comparā
dum.

e o. v. c. rum
honestas; tū
dignitas; tū
decus &c. &
ita L.
d L. dūmq. in
ea intueberis,
& te continebis:
e L. aut contem-
nendus oīs dolor. &
ita o. v. c.
f fort. & fru-
strā laboran-
tem?
g al. negligē-
tē?
h L. Quid?
fortitudini,
&c.

i al. audieris.

K for. Aut a-
mittenda igitur
&c.

tantur, per exigua, & minuta videantur: nec ma-
lum quidem vllum, nec, si vnum in locum collata
omnia sint, cum turpitudinis malo^b comparanda.
Quare, si, vt initid concessisti, turpitudō peius est,
quā dolor: nihil est planē dolor. nam dum tibi
turpe, nec dignum viro videbitur, gemere, eiulare,
lamentari, frangi, debilitari, dolere, ¹⁹ cum di-
gnitas, tum decus aderit: ^d tūque in ea intueberis,
te continebis: cedit profectō virtuti dolor, & ani-
mi inductione languescet. aut enim nulla vir-
tus est, ^e aut contemnendus est omnis dolor. pru-
dentiamne vis esse, sine qua ne intelligi quidem vl-
la virtus potest? quid ergo? ea patietur ne te quid-
quam facere ²⁰ nihil proficientem, ^f & laboran-
tem? an temperantia sinet te immoderatē facere ¹⁵
quidquam? an coli iustitia poterit ab homine pro-
pter vim doloris enuntiante commissa, prodente
conscios, multa officia & relinquentē? ^h Quid forti-
tudini, comitibusque eius, magnitudini animi, gra-
uitati, patientiæ, rerum humanarum despicientiæ, ²⁰
quo modo respondebis? afflictusne, & iacens,
& lamentabili voce deplorans, ⁱ audies, O vi-
rum fortem? Te verò ita affectum ne virum qui-
dem dixerit quisquam. ^k amittenda igitur fortitu-
do est, aut sepeliendus dolor. Ecquid scis igitur, ²⁵
si quid de Corinthiis tuis amiseris, posse habe-
re te reliquam suppellectilem saluam: virtutem
autem si vnam amiseris: & si amitti non potest
virtus: sed si vnam confessus fueris te non habere,
nullam te esse habiturum? num igitur fortē virum, ³⁰
num magno animo, num patientē, num grauem, nū
humana

humana contemnentem potes dicere ²¹ aut Philo-
ctetam illum, (quàm te enim malo dicere: sed ille
certè non fortis,) qui iacet ^b in lectulo humido,

Qui eiulatu, questu, gemitu, fremitibus.

⁵ ^c Resonando, multum flebileis voces refert.

non ego dolorem, dolorem esse nego. cur enim for-
titudine desideraretur? sed eum opprimi dico patien-
tia, si modò est aliqua patientia: si nulla est, ²² d

¹⁰ quid exornamus philosophiam? aut quid eius nomi-
ne gloriosi sumus? Pungit dolor. Vel fodiat sanè.
si nudus es, da iugulum. sin tectus Vulcanijs armis,
id est, fortitudine resiste. hæc enim te, nisi ita faci-
es, custos dignitatis, relinquet, & deseret. ²³ Cre-

¹⁵ tum quidem Leges, quas siue Iupiter, siue Minos
sanxit, de Iouis quidem sententia, ut poetæ ferunt:
itemque Lycurgi, laboribus erudiunt iuventutem,

venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo,
æstuando. Sparta verò pueri ad aram sic verberibus
accipiuntur, ^c ut multus è visceribus sanguis,

²⁰ exeat: nonnumquam etiam, ut, cum ibi essem, au-
diebam, ad necem: quorum non modò nemo exclamavit
vquam, sed ne ingemuit quidem. Quid ergo?
hoc pueri possunt, viri non poterunt? & quod
mos valet, ratio non valebit? Interest aliquid in-
ter ^g laborem, & ^h dolorem. sunt finitima omnino,

²⁵ sed tamen differunt aliquid. labor, est functio quæ-
dam vel animi, vel corporis grauioris operis, &
muneris: dolor autem, motus asper in corpore, ⁱ à
sensibus alienus. ²⁴ Hæc duo ^h Græci illi, quorum

³⁰ copiosior est lingua, quàm nostra, vno nomine ap-
pellant, itaque industrios homines, illi studiosos,
vel

a L. aut Pro-
methèi, aut
Philoctetam
illū? illos e-
nim, quàm
te, malo dice
re, &c.

b o. v. c. in le-
cto humido:
& ita L.

c L. Resonan-
do multum
fleb.

d al. quid ex-
ornatur phi-
losophia?

e v. c. ut mul-
tis, è visceri-
bus sanguis
ex.

f v. c. & mos
valet: ratio
non valebit?
& ita L.

g πόνον
h λύωρ, ἀλ-
λος.

i L. alienus à
sensibus. &
ita v. c.

K φιλοπόνος

vel potiùs amanteis doloris appellant: nos commo-
 diùs laboriosos. aliud est enim ^a laborare: aliud ^b do-
 lere. ò verborum inops interdum, quibus abundare
 te semper putas, Græcia. aliud, inquam, est dolere,
 aliud laborare. cùm varices secabantur C. Mario:
 dolebat. cùm æstu magno ducebat agmen: labora-
 bat. est inter hæc quædam tamen similitudo. consue-
 tudo enim laborum perpeffionem dolorum efficiet
 faciliorem. itaque illi, qui Græciæ formam rerum
 publicarum dederunt, corpora iuuenum firmari la-
 bore voluerunt. quod Spartiatæ etiam in feminas
 transtulerunt: quæ ceteris in urbibus mollissimo
 cultu, parietum umbris occuluntur. illi autem vo-
 luerunt nihil horum simile esse apud Lacanas vir-
 gines: quibus magis palæstra, Eurotas sol, puluis,
 labor, ^c militia in studio est, quàm fertilitas barba-
 ra. ergo his laboriosis exercitationibus & dolor
 intercurrit nonnumquam. impelluntur, ^d feriun-
 tur, ^e abijciuntur, cadunt: & ipse labor quasi calli-
 quoddam obducit dolori. ²⁵ ^f Militiam verò nostrã
 dico, non Spartiatarum, quorum procedit ad mo-
 dum, ad tibiam, nec adhibetur vlla sine anapæstis
 pedibus hortatio. Noſtri exercitus primùm vnde
 nomen habeant, vides: deinde qui labor, quantus
 agminis: ferre plus dimidiati mensis cibaria: ferre
 si quid ad vsum velint: ferre vallum. nam scutum,
 gladium, galeam, in onere noſtri milites non plus
 numerant, quàm humeros, lacertos, manus. arma
 enim, membra militis esse dicunt, quæ quidem ita
 geruntur aptè, ²⁶ vt, si vſus foret, abiectis oneri-
 bus, expeditis armis, vt membris pugnare possint.

Quid

ο ποτιὺς
 δουριόστεις,
 οὐλύσις.

a L. militia
 studio est,
 d al. feruntur.
 e v. c. abiciuntur.
 f L. Militia
 verò, nostrã
 dico, nõ Spar-
 tiatarũ quo-
 rum procedit
 agr. ad mo-
 dũ, ad tibiam:
 nec adhibe-
 tur vlla sine
 anapæstis pe-
 dib hortatio
 quàm labo-
 riosa est! No-
 ſtri exercitus
 &c.

a v. e. quid
ille cursus,
cōcursus, cla
mor, &c. &
ita L.

Quid exercitatio legionum? ²⁷ ^a quid ille cursus,
clamor, quāti laboris est? ex hoc ille animus in præ
lijs paratus ad vulnera adhuc pari animo in exer
citatum militem: mulier videbitur. cur? tantum in
5 ter est inter novum, & veterem exercitum, quan
tum experti sumus. atas tironum, plerumque me
lior: sed ferre laborem, contemnere vulnus, consue
tudo docet. quin etiam videmus ex acie efferrī sē
pe saucios, & quidem rudem illum, & in exercita
10 tum, quamvis levi ictu, ploratus turpissimos ede
re. at verò ille exercitatus, & vetus, ob eāmq. rem
fortior, medicum modò requirens à quo obligetur.

^b O Patrocles, (inquit) ad vos adueniens auxi
lium, & vestras manus peto,

b L. O Patro
cle, inquit.

15 Priusquā oppeto malam pestem, mandatam
hostili manu:

Neque sanguis vllō potis est pacto profluens con
sistere,

Si qua sapiētia magis vestra deuitari mors pōt.

20 Namque ^c AEscclapj liberorum saucij opplent
porticus:

c L. Aescula
pi

Non potest accedi.

Certē Eurypylus hic quidem est. hominem exer
citatum ^d vbi tantum luctus cōtinuatur? vide, quā

25 non flebiliter respondeat: rationem etiam asserat,
cur ex quo animo sibi ferendum sit. -- Qui alte
ri exitium parat,

d L. quis tot
verba tanto
in luctu cōti
nuat? vide q.

Eum scire oportet sibi paratam pestem, vt par
ticipet parem. Abducat ^e Patrocles, credo, vt collo
cet in cubuli, vt vulnus obliget, si quidem homo

e L. Patrocl^o.

30 esset. sed nihil vidi minùs. quærit enim, quid actum
sit.

Jic. Eloquere: res Argiuum praelio ut se sustinet. Non potest effari tantum dictis, quantum factis suppetit laboris.²⁸ Quiesce igitur, & vulnus^a alliga. ^b Etiam si Eurypylus posset, non posset AEsopus.

Ubi fortuna Hectoris . . . Nostram acrem aciem inclinatum: . . . & cetera explicat in dolore. sic est enim^c intemperans militaris in forti viro gloria. ergo hac veteranus miles facere poterit: doctus vir, sapiensque non poterit? Ille vero melius, ac non paullo quidem. sed de consuetudine adhuc exercitationis loquor: nondum de ratione, & sapientia. Anicula saepe in ediam bidduum, ac triduum ferunt. subduc cibum vnum die athleta: ^d Iouem Olympium, eum ipsum, cui se exercebit, implorabit: ferre non posse clamabit. Consuetudinis magna vis est: pernoctant venatores in niue: in montibus vri se patiuntur. inde pugiles^e cestibus contusi, ne ingemiscunt quidem. sed quid hos, ^f quibus Olympiorum victoria, consulatus ille antiquus videtur? gladiatores, aut perditii homines, aut barbari, quas plagas perferunt? quo modo illi, qui bene instituti sunt, accipere plagam malunt, quam turpiter vitare? quam saepe apparet nihil eos malle, quam vel domino satisfacere, vel populo? mittunt etiam vulneribus confecti ad dominos, qui querant, quid velint.²⁹ & satisfactum ijs sit, se velle decumbere. quis mediocris gladiator ingemuit? quis vultum mutauit vquam? quis non modo fletit, verum etiam decubuit turpiter? quis cum decubuisset, ferrum recipere iussus, col-

luna

^a v. c. obliga.
& ita L.
^b al. Etiam si
Eurypylus
no posset
posset AEsop-
pus. no plac.
^c ἀπειθε

^d sic aliquot
v. c. al. Iouē,
Iouē Olymp.

^e al. cestibus
f al. quib. O-
lympiorū vi-
ctoria nihil
antiquius vi-
detur.

^g l. si satis-
factum ijs
no sit, &c.
fort. ni satis-
factū sit, &c.

5
10
15
20
25
30

lum contraxit? tantum exercitatio, meditatio, consuetudo valet. ergo hoc poterit Samnis, spurcus homo, vita illa dignus, locoque;

vir natus ad gloriam, vllam

- 5 partem animi tam mollē habebit, quam non meditatione, & ratione corroboret? crudele gladiatorū spectaculum, & inhumanū nonnullis videri solet: et haud scio an ita sit^a vt nunc sit. cūm verò fontes ferro depugnabant, auribus fortasse multæ, oculis
- 10 quidē nulla poterat esse fortior, contra dolorem, & mortē disciplina. De exercitatione, et cōsuetudine, & cōmentatione dixi. agesis, nūc de ratione videamus: nisi quid vis ad hæc. A. Egōne vt te interpellē? ne hoc quidē vellē: ita me ad credendū tua ducit oratio. M. Sitne igitur malū dolor, necne, Stoici viderint, qui contortulis quibusdam, ac minutis conclusiunculis, nec ad sensus permanantibus, effici volunt, non esse malum, dolorem. ego illud, quidquid sit, tantum esse, quantam videatur, non puto: falsaque eius visione, & specie moueri homines
- 20 dico vehementiūs, dolorēque^b eius omnem esse tolerabilem. vnde igitur ordiar? an eadem breuiter attingam, quæ modò dixi, quo faciliūs oratio progredi possit longiūs? Inter omneis igitur hoc cōstat, nec doctos homines solūm, sed etiam indoctos, virorum esse fortium, & magnanimorum, & c
- 25 patientium, & humana vincentium, toleranter dolorem pati. nec verò quisquam fuit, qui eum, qui ita pateretur, non laudandum putaret. quod ergo & postulatur à fortibus, & laudatur, cūm
- 30 fit, id aut extimescere veniens, aut non ferre

a fort. vt nō quidem sit.

b L. eis omnem esse tol.

c κατὰ τὴν φύσιν.

E e præsens

praesens, nonne turpe est? Atqui vide, ne, cum omnes recte animi affectiones, virtutes appellentur, non sit hoc proprium nomen omnium: sed ab ea una, quae ceteris excellat, omnes nominatae sint. appellata est enim a viro virtus: viri autem propria maximè est fortitudo. cuius munera duò maxima sunt, mortis, dolorisque contemptio. utendum est igitur his, si virtutis compotes, vel potiùs si viri volumus esse, quoniam a viris virtus nomen est mutuata. Queres fortasse, quo modo: Et rectè, talem enim medicinam philosophia profitetur. venit Epicurus, homo minimè malus, vel potiùs vir optimus: tantum monet, quantum intelligit: Neglige, inquit, dolorem. Quis hoc dicit? Idè, qui dolorem summum malum. vix satis constanter. audiamus. Si summus dolor est, inquit, breuem esse necesse est. Itera dum eadem ista mihi. non enim intelligo, quid summum dicas esse, quid breue. Summum, quo nihil sit superius: breue, quo nihil breuius. Contemno magnitudinem doloris, à qua me breuitas temporis vindicabit antè penè, quam venerit. sed si est tantus dolor, quantus Philoctetæ, benè planè magnus mihi quidem videtur, sed tamen non summus: nihil enim dolet, nisi pes. possunt oculi: potest caput, latera, pulmones: possunt omnia. Longè igitur abest à summo dolore. Ergo, inquit, dolor diuturnus habet lætitiæ plus, quam molestiæ. Nunc ego non possum, tantum hominem, nihil sapere dicere, sed nos ab eo derideri puto. ego summum dolorem (summum autem dico, etiam si decem atomis est maior alius) non continuo dico esse breuem;

a q. v. c. excelebat, fort. exceleat. b o. v. c. cuius munera duo sunt maxima, & ita L.

e L. Huc ego non possum

breuem: multosque possum bonos viros nominare, qui complureis annos doloribus podagræ crucientur maximis. 32 sed homo^a cautus numquam terminat nec magnitudinis, nec diuturnitatis modum,

3 vt sciam, quid summum dicat in dolore, quid breue in tempore. b Omittamus igitur hñc, nihil prorsus dicentem: cogamúsque confiteri, non esse ab eo doloris remedia quærenda, qui dolorem, malorum omnium maximum dixerit. quamuis idem forticulum se in torminibus, et in stranguria sua prabeat.

10 aliunde igitur est quærenda medicina, & maxime quidem, si, quid maxime consentaneum sit, quarimus, ab ijs, quibus, quod honestum sit, summum bonum: quod turpe, summum videtur malum.

15 his tu presentibus gemere, & te iactare non audebis profectò. loquetur enim eorum voce virtus ipsa tecum. Tunc, cum pueros Lacedæmone, adolescentes Olympiæ, barbaros in arena videris excipientes grauissimas plâgas, & ferentibus silentio,

20 si te fortè dolor aliquis peruellerit, exclamabis, vt mulier? non constanter, & sedatè feres? Ferri non potest: natura non patitur. Audio. pueri ferunt, gloria ducti: ferunt pudore alij, multi metu: & tamen veremur, vt hoc, quod à tam multis, & quod

25 tot locis perferatur, natura non patiatur? Illa verò non modò patitur, verùm etiam postulat. nihil enim habet præstantius, nihil, quod magis expetat, quàm honestatem, quàm laudem, quàm dignitatem, quàm decus. Hisce ego pluribus nominibus vnâ rem declarari volo, c sed vtor, vt quâma

30 ximè significem, pluribus. volo autem dicere, illud

Ecce 2 homini

a al. catus,
& ita Nor.

bo. v. c. Omis-
tamus hunc
igitur, &c. &
ita L.

ms. b. v. p. d
2000

ms. b. v. p. d
1100
1100
1100

e v. c. sed v-
tar.

homini longè optimum esse, quod ipsum sit optan-
 dum per se, à virtute profectum, vel in ipsi virtute
 situm, sua sponte laudabile: 33 quod quidem citiùs
 dixerim solùm, 32 quàm summum bonum. At que, vt
 hæc de honesto, sic de turpi contraria. nihil tam tæ-
 trum, nihil tam asperandum, nihil homine indi-
 gnus. quod si tibi persuasum est: principiò enim di-
 xisti, plus in dedecore mali tibi videri, quàm in do-
 lore: reliquum est, vt tute tibi imperes. quamquam
 hoc nescio quo modo dicatur, quasi duo simus, vt
 alter imperet, alter pareat: non in scitè tamen dici-
 tur. est enim animus in parteis^b distributus duas:
 quarum altera, rationis est particeps, altera expers.
 cum igitur præcipitur, vt vobismetipsis impere-
 mus, hoc præcipitur, vt ratio coërceat temeritatè.
 est in animis omnium ferè natura molle quiddam,
 demissum, humile, enervatum quodammodo, &
 languidum. & si nihil esset aliud: nihil esset homine
 deformius. sed præstò est domina omnium, & regi-
 na ratio, quæ^d connixa per se, & progressa lon-
 giùs, fit perfecta virtus. hac vt imperet illi parti
 animi, quæ obedire debet id videndum est viro. quò
 nam modò? inquires. velut seruo dominus, velut im-
 perator militi, velut parens filio. si turpissimè se
 illa pars animi geret, quam dixi esse mollem, 34 si
 se lamētis muliebriter, lacrymisque dedet, vinciat-
 tur, & constringatur amicorum, propinquorumq-
 custodijs. sæpe enim videmus, fractos pudore, qui
 ratione nulla vincerentur. ergo hos quidem, vt fa-
 mulos, vinculis, ac custodia arceamus. qui autem e-
 runt firmiores, nec tamen robustissimi, hos & admo-
 nitu

a. v. c. o. quàm
 non summū
 bonum.

b. q. v. c. tri-
 butus

e. v. c. & L. G.
 nil esset a-
 liud
 d. al. connixa

e. v. c. ammo-
 nitu

nitu simili oportebit, ut bonos milites, reuocatos, dignitatem tueri. non nimis in Niptris ille sapientissimus Gracię saucius lamentatur, vel modicę potius: Pedetentim (inquit) ire, & sedato nisu,

ne succussu arripiat maior dolor.

Pacuius hoc melius, quā Sophocles. apud illū enim per quā flebiliter Vlysses lamētatur in vulnere: tamē huic leuiter gemēti, illi ipsi, q̄ ferūt sauciū, personā grauitatē intuentes, nō dubitarūt dicere:

Tu quoque Vlysses, quamquam grauiternis cernimus isum,

Nimis es pane animo molli, qui cōsuetus in armis auum agere. Intelligit poēta prudens, ferendi doloris consuetudinem, esse non contemnendam magistrā.

Atque ille non immoderatē magno in dolore,

Retinete, tenete, opprimate,

Vlcus nudate. heu miserum me, excrucior.

Incipit labi: deinde illico desinit,

Operite, abscedite, iamiam dimittite.

Nam^a attrectatu, & quassu sauum amplificationis dolorem. Vidēsne, ut obmutuerit non sedatus corporis, sed castigatus animi dolor? itaque in extremis Niptris alios quoque obiurgat, idque moriens,

Conqueri fortunā aduersam, nō lamētari decet. Id viri est officiū: fletus muliebri ingenio additus. Huius animi pars illa mollior rationi sic paruit, ut se uero imperatori miles prudens. In quo viro erit perfecta sapientia (quem adhuc nos quidem^b videmus neminē: sed philosophorum sententijs, qualis

consequitur)

Et 3 futurus

futurus, sit, si modò aliquando fuerit, exponitur
 is igitur, siue ea ratio, quæ erit in eo pfecta, atq. ab
 soluta, sic illi parti imperabit inferiori, vt iustus pa
 rens probis filijs: nutu, quod volet, conficiet, nullo
 labore, nulla molestia: eriget ipse se, suscitabit, in-
 struet, armabit, vt, tanquã hosti, sic obsistat dolori.
 quæ sunt ista arma? contentio, confirmatio, sermòq.
 intimus, cùm ipse secum, Caue turpe quidquam,
 languidum, non virile. obuersentur species honestæ
 animo: Zeno proponatur Eleates, qui perpeffus
 est omnia potiùs, quàm conscios delèdæ tyrannidis
 indicaret. de Anaxarcho Democritio cogitetur,
 qui cùm in manus Cyprii Nicocreontis regis inci-
 disse, nullum genus supplicij deprecatus est, ne-
 que recusauit Calanus Indus, indoctus, ac barbarus
 in radicibus Caucafi natus, sua volùtate viuus com-
 bustus est. nos, si pes condoluit, si dens, sed fac to-
 tum dolere corpus, ferre non possumus. opinio est
 enim quedam effeminata, ac leuis, nec in dolore
 magis, quàm eadem in voluptate: qua cùm li-
 quescimus, fluimùsque mollitia, apìs aculeum sine
 clamore ferre nō possumus. At verò C. Marius, ru-
 sticanus vir, sed planè vir, cùm secaretur, vt supra
 dixi, principid vetuit se alligari: nec quisquã ante
 Mariū solutus dicitur esse secltus. cur ergo postea a-
 lij? valuit auctoritas. vidésne igitur opinionis esse,
 non naturæ malū? & tamen fuisse acrem morsum
 doloris, idem Marius ostendit. crus enim alterum
 non præbuit. ita & tulit dolorem vt vir, &, vt
 homo maiorem ferre sine causa necessaria noluit.
 totum igitur in eo est, vt tibi imperes. ostendi au-

tem, quod esset imperandi genus, atque hae cogitatio, quid patientia, quid fortitudine, quid magnitudine animi^a dignum sit, non solum animum comprimit, sed ipsum etiã dolorẽ nescio quo pacto mi-
 5) riorẽ facit. vt enim sit in prælio, vt ignauus miles, ac timidus, simul ac viderit hostẽ, ^b abiecto scuto fugiat, quantum possit, ob eãque causam pereat nonnumquam, etiã integro corpore, cum ei, qui steterit, nihil tale euenerit: sic, qui doloris speciem
 10) ferre non possunt, ^c abijciunt se, atque ita afflictĩ, & exanimati iacent: qui autem restiterunt, discunt sapissime superiores: ^d sunt enim quaedam animi similitudines cum corpore: vt onera contentis corporibus facilius feruntur, remissis opprimunt:
 15) simillimẽ animus intentione sua depellit pressũ omnem ponderum: remissione autem sic vrgetur, vt se nequeat extollere. Et, si verum querimus, in omnibus officijs persequendus animi est adhibenda contentio. ea est sola officij tanquam custodia. sed hoc
 20) quidem in dolore ^{is} maximẽ est providendum, ne quid abiectẽ, ne quid timidẽ, ne quid ignauẽ, ne quid seruiliter, muliebritervẽ faciamus: in primis que refutetur, ac ^e reijciatur Philoctetaus ille clamor. ingemiscere nonnumquam viro concessum est,
 25) idque raro: eiulatus ne mulieri quidem. & hic nimium est fletus, ^f quem duodecim tabula in funeribus adhiberi vetuerunt. nec verò vñquam ne ingemiscit quidem vir fortis, ac sapiens, nisi fortẽ vt se intendat ad firmitatem, vt in stadio cursores exclamãt quãmaximẽ possunt. faciunt idem, cum
 30) exercentur, athletæ. pugiles. verò, etiam eũ feruẽ

a q. v. e. dignissimum sit.

b p. l. ac tãt aonide.

c v. e. abiciẽ se, d l. &.) sunt enim quãdã animi similitudo cum corpore.

e v. e. reijciatur

f lectum.

a al. cęstibus

aduersarium, in iactandis ^a cęstibus ingemiscunt: non quod doleant, animove succumbant, sed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitque plaga uehementior. quid? qui volunt exclamare maius, num satis habet latera, fauces, linguam intendere, ¹⁶ a quibus ^b elici vocem, & fundi videmus? toto corpore, ¹⁷ atque omnib. ^c ungu-

b L. elici

c fort. unguiculis,

d o. v. c. pro se ipse lege v. & ita L. e L. ballistę

lis, ut dicitur, contentioni vocis afferuiunt. genu mehercule M. Antonium vidi, cum contente ^d ipse pro se lege *Varia* diceret, terram tangeret. ut enim ^e balistę lapidum, & reliqua tormenta telorum, eo grauiores emissiones habet, quo sunt contenta, atque adducta uehementius: sic vox, sic cursus, sic plaga hoc grauior, quo est missa contentius. cuius contentionis cum tanta vis sit, si gemitus in dolore ad confirmandum animum valebit, utemur. sin erit ille

f q. v. c. lamentabilis, non pl.

gemitus ^f lamentabilis, si imbecillus, si abiectus, si flebilis: ei qui se dederit, vix eum virum dixerim. qui quidem gemitus si leuationis aliquid afferret, tamen videremus quid esset fortis, & animosi viri. cum vero nihil imminuat doloris, cur frustra turpes esse volumus? quid est enim fletu muliebri viro turpius? atque hoc preceptum, quod de dolore datur, patet latius. omnib. enim reb. non solum dolori, simili contentione animi resistendum est. ira exardescit: libido concitatur. in eandem arcem confugiendum est: eadem sunt arma sumenda. sed quonia de dolore loquimur, illa omittamus. ad ferendum igitur dolore placide, & sedate, plurimum proficit toto pectore, ut dicitur, cogitare, quam id honestum sit. sumus enim natura, ut ante dixi (dicendum est

enim

a L. Possidonium:

b L. Possidonium:

c al. videret:

d v. c. contentu

e L. vigeat, f I. petisunt nullum eos fugere dolorem?

Zenonem significabat: à quo illum degenerare dolebat. At non noster^a Possidonium: quem & saepe ipse vidi, & id dicam, quod solebat narrare Pompeius: se, cum Rhodum venisset decedens ex Syria, audire voluisse^b Possidonium: sed cum audivisset eum grauter esse agrum, quòd vehementer eius artus laborarent, voluisse tamen nobilissimum philosophum^c visere: quem ut vidisset, & salutauisset, honorificisque verbis prosecutus esset, molestèque se dixisset ferre, quòd eum non posset audire: at ille, Tu verò, inquit, potes: nec committam, ut dolor corporis efficiat, ut frustra tantus vir ad me venirit. Itaque narrabat, eum grauter, & copiosè de hoc ipso, nihil esse bonum, nisi quod honestum esset cubantem disputasse: cumque quasi faces ei doloris admouerentur, saepe dixisse, Nihil agis dolor: quãuis sis molestus, numquam te esse confitebor malum. Omninòque omnes clari, & nobilitati labores^d cõtenuendo fiunt etiam tolerabiles. Videmusne, apud quos eorum ludorum, qui Gymnici nominantur, magnus honos sit nullum ab ijs, qui in id certamen descendant, deuitari dolorem? apud quos autem venandi, & equitandi laus^e vigeat, qui hanc^f petessunt, nullum fugiunt dolorem. Quid de nostris ambitionibus, quid de cupiditate honorũ loquar? quæ flamma est, per quam non cucurrerint ij, qui hæc olim punctis singulis colligebant? itaque semper Africanus Socraticum Xenophontem in manibus habebat. cuius in primis laudabat illud, quod diceret, eosdem labores non esse æquè grauis imperatori, & militi, quòd ipse honos laborem leuio-

rem faceret^a imperatorum. sed tamen hoc euenit,
 vt in vulgus insipientium opinio valeat honesta-
 tis, cum ipsam videre non possint. itaque fama, &
 multitudinis iudicio mouentur, vt id honestum pu-
 tent, quod à plerisque laudetur. Te autem si in ocu-
 lis sis multitudinis, tamen eius iudicio stare no-
 lim, nec, quod illa putet, idem te putare pulcher-
 rimum. tuo tibi iudicio est vtendum. tibi si rectè
 probanti placebis, tum non modò tu te viceris,
 10 quod paullo antè præcipiebam, sed omneis, & om-
 nia. Hoc igitur^c tibi proponere: amplitudinem, &
 quasi quandam exaggerationem quàm altissimam
 animi, quæ maximè eminet^d contemnendis, & de-
 spiciendis doloribus. vnam esse omnium rem pul-
 cherrimam, eoque pulchriorem, si vacet populo,
 15 neque plausum captans, se tantùm ipsa delectet.
 quinetiam mihi quidem laudabiliora videntur om-
 nia, quæ sine venditione,ⁱ & sine populo teste
 fiunt: non quo fugiendus sit (omnia enim benefa-
 cta in luce se collocari volunt) sed tamen nullum
 20 theatrum virtuti conscientia maius est. Atque in
 primis meditemur illud vt hæc patiètia dolorum,
 quam sæpe iam animi intentione dixi esse firman-
 dam, in omni genere se æquabilem præbeat. sæpe
 25 enim multi, qui aut propter victoriæ cupiditatem,
 aut propter gloria, aut etiam vt ius suum, & li-
 bertatem tenerent, vulnera exceperunt fortiter
 et tulerunt, idem omiſſa contentione dolorem mor-
 bi ferre non possunt. neque enim illum, quem faci-
 30 lè tulerant, ratione, aut sapientia tulerant, sed stu-
 dio potius, & gloria. itaque barbari quidam, & im-
 manes,

a q. v. c. im-
 peratorium.

b v. c. idè pu-
 tare pulc. &
 ita L.

c v. c. propo-
 ne tibi: am-
 pli.
 d al. in con-
 temnendis,
 non plac.

e q. v. c. neq.
 plausum ca-
 plet, sed se
 tantùm & c.
 f al. & sine
 populo rectè
 fiunt

g al. tueren-
 tur.

i

manes, ferro decertare acerrimè possunt: agrotare viriliter non queunt. Græci autem homines non satis animosi, prudentes, vt est captus hominum, satis, hostem adspicere ³⁹ non possunt, sed idem morbos toleranter, atque humanè ferunt. At Cimbri, & Celtibèri in prælio exsultant, lamentantur in morbo: nihil enim potest esse æquabile, quod nõ à certa ratione proficiscatur. sed cùm videas, eos, qui aut studio, aut opinione ducantur, in eo persequendo, atque adipiscendo, dolore non frangi: debes existimare aut non esse malum, dolorem, aut, etiamsi, quidquid asperum, ^b alienumque à natura sit, id appellari placeat malum, tantulum tamen esse, vt à virtute ita obruatur, vt nusquam appareat. quæ meditare, quæso, dies, & nocteis. latius enim manabit hæc ratio, & aliquanto maiorem locum, quàm de vno dolore, occupabit. nam si omnia fugiendæ turpitudinis, adipiscendæq; honestatis causa faciemus, nõ modò stimulos doloris, sed etiã fulmina fortunæ contemnamus licebit, præsertim cùm paratum sit illud ex hesternâ disputatione per fugium. vt enim sicui nauiganti, quem prædones insequantur, deus quis dixerit, Eiice te de nauis: præstò est qui excipiat: vel delphinus, vt Arionè Methymnaum, vel equi Pelopis illi Neptunij, qui per vndas currus suspensos, rapuisse dicuntur, excipient te, & quò velis, perferent: omnem omitat timorem: sic vrgentibus asperis & odiosis doloribus, ⁴⁰ si tanti non sint, vt ferendi sint, quò sit confugiendum, vides. Hæc serè hoc tempore putari esse dicenda. sed tu fortasse in sententia perma-

aov. c. nō pof
sunt, eide
morbos &c.
& ita L.

b q. v. e. alie
numque na-
tura sit,

c L. si tanti
sint, vt feren-
di non sint,

nes. *A. Minime verò, meque biduo duarum rerum, quas maxime timebam, spero liberatum metu. M. Cras ergo ad clepsydram. sic enim^a duximus. b sed tibi hoc video non posse deberi. A. ita prorsus. & illud quidem ante meridiem, hoc eodem tempore. M. Sic faciemus, tuis q. optimis studijs obsequemur.*

a al. diximus.
b L. & tibi hoc video &c.

ANNOT. IN LIB. II. TVSC. QVÆS.

1 *ET* effretrix eloquentiæ est.) sic necessariò legendum est. approbationem autem auditorum cur dicat effrettricem esse eloquentiæ, sciunt qui vel primoribus digitis Ciceronem attingunt. oratorem scilicet excitat assensus auditorum, & magna frequentia. contrà si Demosthenes, aut Cicero, vel à corona deserantur, sed auditores habeant infellos, & alienos, muti sint. Hæc adscripti, quia compilator quidam alienorum scriptorum scripsit in notis non suis, sed alienis, se non videre, quomodo ad hunc locum quadrare possit vox, effretrix. Mirum verò, hominem in litteris cæcum, hoc non videre.

1 & refellere sine pertinacia, &c.) hanc lectionem tuetur Adr. Turnebus Aduersar lib. 2. cap. VIII. Manutius sic mutat, & refelli sine pertinacia, & refellere sine iracundia, &c. Ego nihil muto, præsertim cum & sententia sit probabilis, & sumpta sit ex Gorgia Platonis, vt obseruatum est ab alijs viris doctissimis. locum adscribere piguit, ad alia properantem.

2 non fere præter suos quisquam in manus sumit.) nullum vidi librum neque manuscri. neque typis impressum: multos autem vidi: qui ita non habent: in manus sumit. & tamen Adr. Turnebus admonet, mendosè legi in libris vulg. in manu sumi. Tale illud est, quod etiam à se principe restitutum, & emendatum putat, nec, si ipsis minùs consequi possit. cum dicat vulgò legi, nec, si ipsi minus conf. quam scripturam nullo prorsus in libro, quàm tumis mendosò, reperi.

3 vt cum eorum vita mirab.) videtur sic potius legendum, vt eorum cum vita mirabil. pugn. oratio. Verumtamen nihil ausim mutare sine librorum veterum testimonio. præsertim cum hæc vsu recepta, ferri possit.

4 Et si in segetem, &c.) videtur legendum. Et si segetem sunt in deteriorem datz Fruges. alioqui versus claudicabit.

5 sic sine doctrina, &c.) legendum arbitror libris omnibus inuisis, si nec sine doct. animi, &c.

6 ita est vtraque res vna &c.) Sic Hora epist. ad Pison de natura, & arte alterius sic. Altera poscit opem res, & coniurat amicè. Nò est autem calandus lector vocem, vna, nullo in libro manuscri-

pro è nostris multis comparere. quo fit, vt putem esse delendam
Et verò superuacanea est.

7 ego tantam vim non tribuo sapienti, &c.) sic habent nostri li
bri aliquot manuscr. non, vt vulgati, sapientiz, &c. Ac multis iã
annis antè admonuerat Paullus Manutius, se in quodam anti-
quo libro ita scriptum reperisse.

8, Esse fortem in perferendo, off. scilicet est.) Sic nunc edendum
curavi. olim autem sic. sit fortis in perferendo, quòd ita scriptum
esset in codice Hurlaltino. longè melius, quàm. Si fortis: adscrip-
seram tamen me legi malle. Esse fortem in perferendo, officio sa-
tis est, si quis vetus codex adiuuaret. Nunc igitur cum omnes fe-
rè codices antiq. habeant partim vt vulgati, Si fortè &c partim,
fortis, &c. vt olim edidimus, parum, se forte in perferendo, ex
hac postrema, quamuis mendosa scriptura, hac pudenter, & sine
vi elicio, Esse fortem in perf existimo.

9 Quæ corpore exanclau.) sic habent aliquot nostri lib. vet. alij
partim, exanclata, partim exanclata: quæ æquè probò. vulg. part-
tim, exanclato, partim, exanclato, planè, opinor, mendosè. Vide-
tur enim legendum vel, exanclau, vt à nobis editum est, quod
valet exhausti, vel, exanclau, id est, subij, toleravi, vel exanclata:
id est exhausta. Quòd autem quidam vulgatam lectionem, exan-
clato, tuentur, vt exanclatum corpus intelligatur fatigatum, ex-
haustum, non admodum placet.

10. Iam decolorem sang. omn.) profert hunc locum Carisius lib.
2. in voce, decolorem.

11 tam intoleranter &c) profert etiam hunc locum idem Ca-
rif. eod. lib. in voce, toleranter. ex quo licet intelligere, tolerabili-
ter, & intolerabiliter dolere, seu, ferre dolerè, morbos, &c quod
alibi in vulg. lib. reperitur, mendosum esse, vt aliàs admonui.

12 Vnde ignem mortalibus Diuissè cluet doctum Prometheus
Clepsisse dolo, &c.) sic videtur legendum. sunt enim versus Ana-
peistici cum coronide, vt rectè animaduersum est à Ios. Scaligero,
Iulij Cæsaris Scaligeri filio, iuvene doctissimo. malè autè hic ope-
ræ olim interpunctum posuerunt post, mortalibus, & distinctio-
nis notam post, Prometheus, Quòd autem Adr. Turnebus lib. 2.
Aduers. cap. vii. aliter hos versus legit, ego ab eo dissentio.

13 suboles,) sic legendum, & scribendum est, subules, inquam,
non, soboles: quamuis reclamet indoctotum, & ineptorum
turba.

14 Verò. ac libenter.) sic olim edideram. Fui verò, ac libenter, li-
brum vnum manuscr. secutus, in quo hoc verbum erat adscri-
ptum: Sed postea comperi, hoc verbum esse alienum, neque
Ciceronis. adest enim ab alijs omnibus, & verò facillè sub-
intelligi potest,

15 nullo dilectum) sic habent aliquot libri manuscripti pro
eo, quod est in vulgatis, nullo dilectu: quod magis probò
à verbo dilego.

16 Numquam quidquam, inquit, ad b.) Sic omnes quidem ha-
bent.

vent, quos vidi, libri. & manuscr. & typis impressi. Sed malim legi, Nihil quidquam, inquit. &c.

17 dum nihil bonum, nisi quod hon.) vel particula, dum, delenda est, vt inanis, & aliena: vel, aliquid subintelligendum, verbi gratia tale quiddam, dicis, seu doces. vel legendum, verbis gloriantem, docentem, nihil bonum &c. Iudicet lector eruditus.

18 Optate hoc quidem est, non docere.) P. Fab. Tolof. quem supra commemoravi, vir doctissimus, nuper supplicum libellorum in regia magister factus, putat hoc loco legendum: Captae hoc quidem est, &c. quae coniectura mihi valde probatur. neque obstant eius coniecturae similia loquendi genera: vnum in Lucullo: Somnia censet haec esse Democriti, non docentis, sed optantis. alterum in libro de Fato, Optate hoc quidem est, non disputare. Illa enim dicuntur in Democritum & Epicurum: qui quasi provincias atomis dabat: haec in Zenonem, qui conclusionum culis spinosis & argutis captabat, Itaque dixit supra non longè, quid me decipis, Zeno?

19 tum honestas, tum dignitas, tum decus &c.) Sic omnino legendum est, vt u ne edidi, & ita olim à P. Victorio editum est. Nam sit omnes libri manuscr. hoc primum: deinde, ita saepe alibi, vel haec quia solet coniunctim ponere, honestatem, dignitatē, decus: vel haec, honestatem, dignitatem, laudem.

20 nihil proficientem, & laborantem?) legendum fortasse est, & frustra laborantem. quin planè vocem, frustra, aut aliam aliquā parem, & idem valentem, deesse existimo.

21 aut Prometheum, aut Philoctetam? Illos enim &c.) ex Maffei libro iam olim, has duas voces, aut Prometheum, quae desiderantur in lib. vulg. restituit P. Manut. quas nos quoque in vno ex nostris reperimus. cetera, quae hic ibidem erant scèdè corrupta, à Manutio praetermissa: nos non infeliciter, mea quidem sententia, emendauimus. pauca post verbis, omnes libri veteres habent, in lecto humido: vbi vulgati, in lectulo hum. nos manuscr. sequimur.

22 quid exornamus philosophiam?) Apud Nonium, si modò Nonij exempla emendata sunt, legitur, quid philosophiam exornamus? Ego nihil muto, praesertim cum libri veteres lectionem vulgatam confirmant.

23 Cretum quidem leges &c.) hunc locum profert Carisius lib. 2. in voce, Cretum, vbi scribendum, Cretum. & Cretam legis, pro Cretum leges. nam hoc, Cretam legis, perspicuè mendosum est. Meam autem sententiam id quoque quod sequitur, confirmat. Docet enim illo loco Carisius, Cretes Cretum: & Cretenses Cretensum, vsitatum esse veteribus.

24 Hec duo Graeci illi, quorum &c. vno nomine app.) si prudēs, & sciens ista scripsisti, M. Tulli, rem philosophia indignam fecisti, qui cum seires, Graecos aliud nonien habere, quo dolorem significant, λῦπην: aliud, quo laborem, πόνον, hoc tamē scripsisti.

hæc duo vno nomine ab illis appellari Sin imprudens, & insciens: non debuisti, cum Academicus esses, tam temere id, quod nescires, affirmare. Sed nimirum patriam amasti, tuis fauisti, tuos Græcis anteponeere voluisti. Verumtamen ita re amor patriæ mouere debuit, vt tamen sciens, neque tuis tam multa tribueres.

25 Militia verò, nostram dico, non Spart. &c.) hic locus ita restitutus erat in vno ex codicibus nostris manuscr. alicuiusne viri docti ingenio & coniectura. an ex alio cod. manuscr. emendatione, affirmare non ausim. hoc vnum videor liquidò confirmare, vix quidquam posse ad huius loci emendationem aptius excogitari posse: si M. Tull. non ita scripsit.

26 vt, si vsus foret) legendum fortasse est, si vsus ferat. nihil tamè mutandum arbitror.

27 quid? ille cursus, clamor, &c.) lib. vet. habent, cursus, concursus, clamor, &c. quos sequor.

28 Quiesce igitur, & vulnus obliga, &c.) Adr. Turneb. Aduersariorum lib. 1111. cap. xviii. legit deinceps hoc modo. Etiam si Eurypylus non posset, posset Æsopus: idque ex vno codice manuscr. atque huius scripturæ sententiam explicat. nos in aliquot cod. Memmianis, & Hurlatino hanc vulgatam reperimus. Etiam si Eurypylus posset, non posset Æsopus. curus hæc sententia est. etiam si Eurypylus posset tot verba facere, & percontanti Patroclo sigillatim respondere, vt vir fortis, & homo militaris: tamen Æsopus, qui eius partem agit, non posset. priorem tamen illam non improbamus.

29 si satisfactum ijs non sit, se velle decumb.) sic restituit Adr. Turneb. ex auctoritate cod. manuscr. Ego autem olim antequam vet. cod. ad manus meas peruenissent, conieceram, legendum, nè satisfactum ijs sit, &c. quod idem valet. Et verò quoniam libris vet. de integro aditus, & consultus, in vno tantùm reperi negationis particulam: in duob. ni satisfactum ijs sit, &c. in alijs, si satisfactum ijs sit, &c. vt in vulg. ego meam emendationem Turnebi coniectura veriore esse puto.

30 homo minimè malus,) profert hæc Cæsius in minimè, quod interpretatur, non. sed mendosè, apud illum, primò, impressum est pro secundo.

31 Itera dum (eadem ista mihi) verba sunt M. Tullij, ex quodam poetæ tamen mutata, quasi Epicuram interrogantis, (quæ sæpe item alibi à M. Tullio vsurpantur) Itaque non debet interesse spatium, neque scribi littera A. quasi verba sint eius, qui quæstionem posuit. Et paullo post, Summum, quo nihil &c. Epicuri responsio est.

32 sed homo catus, &c.) Nonius Marcellus in voce, catus, legit hæc, catus. his verbis, Catus, pro sapiente. Cic. Tuscul. lib. 1. sed homo catus numquam terminat, &c.

33 quod quidem citius dixerim solum, quam summum bonum.) securus sum & olim, & nunc lib. vulg., fatora utem scripturam

antiquam esse veriorē: manusc. autem omnes habent, quod qui
 dēi citius dixerim. solum. quā. non summum bonum. Quid
 autem intersit inter has duas scripturas. paucis verbis expediā.
 vulgatae hae sententia est, sanē quem facilis & acuta. Ita virtutē,
 & quidquid ab ea profectum sit, bonis omnibus antepōno. vt
 eam a sum dicere solum bonum esse potius, quā summum bo
 num antiquae. hae: tantum virtuti. & ei bono, quod ab ea pro
 fectum sit, tribuo, vt si quis neget esse summum bonum, aut di
 uat aliquod esse maius, aut superius, a sum dicere solum esse bo
 num: hoc est, si quis mihi non concedat quod à virtute proficisci
 tur, id esse summum bonum: tantum abest, vt hoc a quo animo
 feram, vt potius cōtendorim esse solum bonum.

34 si se lamentis muliebriter, &c.) profert hunc locum Catilius
 lib. i. in, muliebriter.

35 maximè est prouidendum, ne quid abiectè &c.) profert &
 hunc in, ignauè. idem ille.

36 è quibus eijci vocem & fundi videmus) sic habent duo lib.
 manusc. quos sequor. Ita enim loquuntur Latini, eijcere & mitte
 re & funderē vocem: quod Graeci dicunt ἀφίρας τινάς: itaque lo
 gendum esse apud Lucretium, & M. Tullium in oratione pro M.
 Caelio ostendimus. In vulgatis mendosè legitur, elici, quod mi
 nūs probo.

37 omnibus vngulis) Quidam legi volunt, omnibus vnguiculis
 atque idem mihi semper visum est. nam vngulæ dicuntur de
 quadrupedibus.

38 à dolore deductus est) sic habent omnes lib. manusc. quos
 quidem viderim. deductus est autem, subintell. de sententia, seu
 de eo, quod didicerat. deuietus est, quod est in plerisque vulgatis
 suppositum est: idèoque rejiciendum.

39 non possunt eidem morb. sic) habet omnes nostri lib. vt. ei
 dem autem, antiquè, pro ijdem, positum est.

40 si tanti sint, vt ferendi non sint) Sic legendum, non vt in lib.
 vulg. si tanti non sint, vt ferendi sint, negatio scilicet loco suo
 mota fuerat, & in alienum translata.

Ff

M. TULL.

M. TVLL. CICERONIS,
TVSCVLANARVM
QVÆSTIONVM,

LIBER III.

DE ÆGRITVDINE
Lenienda.

QUID'NAM esse, Erute, cau-
se putem, cur cùm constemus ex
animo, & corpore, corporis curã
di, tuendique causa^a quæ sit
ars eius, atque vtilitas, deorum
immortalium inuentioni conse-

crata: animi autem medicina, nec tam desiderata
sit antequàm inuenta, nec tam culta posteaquàm
cognita est, nec tam multis grata, & probata, plu-
ribus etiam suspecta & inuisa? an quòd corporis
grauitatem, & dolorem animo iudicamus, animi
morbum corpore non sentimus? ita fit, vt animus
de se ipse tum iudicet, cùm id ipsum, ^b quod iudicat,
ægroet. quòd si taleis nos natura genuisset, vt eã
ipsam intueri, & perspicere, eadẽ que optima du-
ce cursum vitæ conficere possemus: ^c haud erat fa-
ne, ^c quòd quisquam rationem, ac doctrinam requi-
reret. nunc paruulos nobis dedit igniculos, quos ce-
leriter malis moribus, opinionibusque ^d deprava-
tis sic restinguimus, vt nusquam naturæ lumen ap-
pareat. sunt enim ingenijs nostris semina innata

virtu-

a fort. quæ si
ta sit ars,
eiusq. vtili-
tas

b o. v. e. quo
iudicatur,
æb. & ifa L.

c q. v. c. qd
quisquã ra-
tionem, ac do-
ctrina requi-
reret.

d L. deprava-
ti, sic r. al. de
prauatos sic

virtutum: quæ si adulescere liceret, ipsa nos ad be-
 tam vitam natura perduceret. nunc autem, simul
 atque editi in lucem, & suscepti sumus, in om-
 ni continuo prauitate, & in summa opinionum per-
 uersitate versamur: ut pæne cum lacte nutricis er-
 rorem suxisse videamur. ³ cum verò parentib. red-
 diti, ^a id est, magistris traditi sumus, tum ita varijs
 imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opi-
 nioni confirmatæ natura ipsa cedat. accedunt etiã
¹⁰ poëtæ: qui cum magnam speciem doctrinæ, sapien-
 tiæq. præ se tulerunt, audiuntur, leguntur, ediscuntur,
 & inherescunt penitus in mentibus. cum verò accedit
 eodẽ, quasi maximus quidã magister, populus, atq.
 omnis vndique ad vitia consentiens multitudo, tũ
¹⁵ planè inficimur opinionum prauitate, ^b à naturãq.
 ipsa desciscimus: ut nobis ⁴ optimam naturam inui-
 disse videantur, qui nihil melius hominĩ, nihil
 magis expetendum, nihil præstantius honoribus,
 imperijs, populari gloria iudicauerunt. ad quã fer-
 tur optimus quisq. verãque illam honestatem ex-
 petens, ^d quam vnã natura maximè inquit, in
 summa inanitate versatur, consecraturq. ^c nullam
 eminentem effigiem virtutis, sed adumbratã ima-
 ginem gloriæ. est enim gloria, solida quædam res,
 & expressa, non adumbrata. ea est consentiens laus
 bonorum, incorrupta vox benè iudicantium de ex-
 cellente virtute. ⁵ ea virtuti resonat, ^f tanquam
 imago gloriæ. quæ quia rectè factorum plerumque
 comes est, nõ est à bonis viris repudianda. Illa au-
 tẽ, quæ se eius imitatricẽ esse vult, temeraria, atq.
¹⁰ inconsiderata, & plerumq. peccatorũ, vitiorũq.

a L. demum
 magistris tra-
 diti sumus:
 &c. & ita o.
 v c.

b o. v. c. à na-
 turãque de-
 sciscimus. &
 ita L.
 c q. v. c. opti-
 mæ nat. non
 plac.
 d q. v. c. quã
 vna, natura
 max.
 e L. non illã
 emin.

f fort. can-
 quarũ ima-
 go voci. quæ
 q fort. can-
 quam ima-
 go. quæ q.

laudatrix, fama popularis, simulatione honesta-
 tis formam eius, pulchritudinemq. corrumpit. qua
 cacitate homines, cum quædam præclara etiam cu-
 perent, eaque nescirent nec ubi, nec qualia essent,
 funditus alij euerterunt suas ciuitates, alij ipsi oc- 5
 ciderunt. atque hi quidem optima petentes, non tã
 voluntate, quàm cursus errore falluntur. Quid, q
 pecuniæ cupiditate, qui voluptatũ libidine feruntur:
 quorũque ita perturbantur animi, vt non
 multũ absint ab insania, quod insipientibus con- 10
 tingit omnibus, his nullane est adhibenda curatio?
 vtrum quòd minũs noceant animi ægrotationes,
 quàm corporis? an quòd corpora curari possint, ani-
 morum nulla medicina sit? At et morbi pernicioso-
 res, plurẽsque sunt animi, quàm corporis. his enim ip- 15
 si odiosi sunt, quòd ad animum^b pertinent, eũmq.
 sollicitant: animusque æger, vt ait Ennius, semper er-
 rat, neque pati, neque perpeti potest: cupere num-
 quam desinit. quibus duobus morbis (vt omittam
 alios) ægritudine, & cupiditate, qui tandẽ possunt 20
 in corpore esse grauiores? qui verò probari potest,
 vt sibi mederi animus non possit, cum ipse medi-
 cinam corporis animus inuenerit, cumque ad cor-
 porum sanationẽ multũ ipsa corpora, & natura
 valeat, nec omnes, qui se curari passi sunt, cõtinuò 25
 etiam conualescant: animi autem, qui se sanari vo-
 luerint, præceptisq. sapiẽtium paruerint, sine vlla
 dubitatione sanentur? Est profectò animi medici-
 na, philosophia: cuius auxilium non, vt in corporis
 morbis, petendum est foris: omnibusque opibus,^d
 viribusque. vt nosmetipsi nobis mederi possimus, ^eela- 30
 borandum

a libri vulg.
 quod insipie-
 ribus contin-
 git: his null.

b v. c. perti-
 neãt, cumq.
 sollicitent:
 & ita L.

e q. v. c. va-
 leant, & ita
 L.

d viribusque
 abest. à q. v.

e o. v. c. ela-
 borandum.
 quamquam
 & ita L.

a L. quanto
opere & exp.
& ita u. v. c.

borādum est. quamquam de vniuersa philosophia,
quantopere & expeteada, & colenda esset, satis,
vt arbitror dictum est in Hortensio. de maximis
autem rebus nihil ferè intermisimus postea nec
disputare, nec scribere. his autem libris exposita
sunt ea, quæ à nobis cum familiaribus nostris in
Tusculano erant disputata. Sed quoniam duobus
superioribus, de morte, & de dolore dictum est,
tertius dies disputationis hoc tertium volumen
efficiet. Vt enim in Academiam nostram descen-

b al. pome-
ridianum.

dimus, inclinato iam in ^b postmeridianum tempus
die, poposci eorum aliquem, qui aderant, causam
differendi. Tum res acta sic est. A. Videtur mihi ca-
dere in sapientem agritudo. M. Num reliquæ quo-

v. fort. cupi-
ditates?

que perturbationes animi, formidines, libidines,
iracundia? hæc enim ferè sunt eiusmodi, quæ Græ-
ci ^{πῶς} appellant: ego poteram morbos, et id verbū
esset è verbo: sed in consuetudinem nostram non ca-
deret. nam misereri, inuidere, gestire, latari, hæc

omnia morbos Græci appellant, motus animi ra-
tioni non obtemperantis: nos autem hos eosdē mo-
tus concitati animi, rectè, vt opinor, perturbatio-
nes dixerimus: morbos autem non satis vsitatè: ni-
si quid aliud tibi videtur. A. Mibi verò isto modo.

M. hæcine igitur cadere in sapientem putas?
A. Prorsus existimo. M. Næ ista gloriosa sa-
pientia ^d non magno aestimanda est, siquidem non
multum differt ab insania. A. Quid? tibi omnis-
ne animi commotio videtur insania? M. Non mi-
hi quidem soli: sed, id quod admirari sepe soleo, ma-
ioribus quoque nostris hoc ita visum intelligo mul-

d L. non ma-
gni

tis seculis ante Socratem : à quo hæc omnis , quæ
est de vita , & moribus , philosophia manavit.

A. Quònam tandem modo ? M. Quia nomen insa-
niæ significat mentis ægrotationem , & morbum ,

id est , insanitatem , & ægritudinem animi , quam
appellarunt insaniam . omnes autem perturbatio-
nes animi , morbos philosophi appellant : negant q.

Stultum quemquam his morbis vocare , qui autem
in morbo sunt , sani non sunt : & omnium insi-
pientium animi in morbo sunt : omnes insipientes

igitur insaniunt . sanitatem enim animorum , posi-
tam in tranquillitate quadam , constantiaque cen-
sebant . his rebus mentem vacuum , s

appellarunt insaniam , propterea quòd in perturbato animo , si-
cut in corpore , sanitas esse non possit . Nec minùs il-
lud acute , quòd animi affectionem , lumine mentis

caurentem , nominauerunt amentiam , eandemque
dementiam . ex quo intelligendum est , eos , qui hæc
rebus nomina posuerunt , sensisse hoc idem , quod à

Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt ,
omneis insipienteis esse nò sanos . qui enim animus
est in aliquo morbo (morbos autem , hos b perturba-
tos motus , vt modò dixi , philosophi appellant) nò

magis est sanus , quàm id corpus , quod in morbo est .
ita fit , vt sapiëntia , sanitas sit animi : insipientia au-
tem , quasi insanitas quadam , quæ est insaniam , ea-
demque dementia . multòque meliùs hæc notata

sunt verbis Latinis , quàm Græcis : quod alijs quo-
que multis locis reperietur . sed id aliàs : nùc , quod
instat . Totum igitur id quod quærimus , quid &

quale sit , verbi vis ipsa declarat .⁶ eos . n . sanos in
telligi

est , &c .

est , &c .

est , &c .

est , &c .

a q. v. c. &
ægrou ani-
mum, &c.
non. pl.

b wab.

q. v. c. eos
enim sanos
quoniam in
telligi neces-
se. st, &c.

5
10
15
20
25
30

telligi necesse est, quorum mens motu quasi morbo, perturbata nullo sit. qui contra affecti sunt, hos insanos appellari necesse est. itaq. nihil melius, quàm quod est in consuetudine sermonis Latini, cū

5^a exisse ex potestate dicimus eos, qui effrenati feruntur aut libidine, aut iracundia. quamquàm ipsa iracundia, libidinis est pars. sic enim definitur iracundia, vlciscendi libido. Qui igitur ex potestate dicuntur, idcirco dicuntur, quia non sunt

α ἰσικαστας
ἑαυτῶν ἀκρα-
ταιν αὐτῶν

10 in potestate mentis: cui regnum totius animi à natura tributum est. Græci autem *μάνικον* vnde appellent, non facile dixerim. eam tamen ipsam distinguimus nos melius, quàm illi. hanc enim insaniam, que iuncta stultitiæ patet latius, à furore distinguimus.

15 Græci volunt illi quidem, sed parum valent verbo: quem nos furorem, *μελαγχολίαν* illi vocant. quasi verò atra bili solùm mens, ac non sæpe vel iracundia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur. quo genere Athamantem, Alcæonem, Aiacem, Orestem furere dicimus. qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant duodecim tabulæ. itaque non est scriptum, SI INSANVS, sed,

20 SI FVRIOSVS ESSE INCIPIT. 6 stultitiam enim censuerunt, id est, inconstantiam sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritatem officiorum, & vitæ communem cultum, atque vstitutum. furorem autem esse rati sunt, mentis ad omnia cecitatē. quod cū maius esse videatur, quàm insania, tamen eiusmodi est, vt furor in sapientem cadere possit, non possit insania. sed hæc alia

b sic o. v. c. fort. Cadere igit in sap.

30 questio est. nos ad propositū reuertamur. ^b Cadere, opinor,

opinor, in sapientem aegritudinem tibi dixisti videri. *A.* Ego verò ita existimo. *M.* Humanum id quidem, quòd ita existimas. non enim silice nati sumus. *b* sed est naturale in animis tenerum quiddam, atque molle, quod aegritudine, quasi tempestate, quatiatur. Nec absurdè Crantor ille, qui in nostra Academia vel in primis fuit nobilis. Minime, inquit, assentior ijs, qui istam nescio quam indolentiam magnopere laudant, quæ nec pòt vlla esse, nec debet. Ne aegrotus sim, inquit: sed si fuerim, sensus adsit, siue secetur quid, siue auellatur à corpore. *c* nam istud nihil dolere, nò sine magna mercede còtigit, immanitatis in animo, stuporis in corpore. Sed videamus, ne hæc oratio sit hominũ assententium nostræ imbecillitati, et indulgentium mollitudini. nos autè audeamus non solùm ramos amputare miseriarum, sed omneis radicũ fibras euellere. tamen aliquid relinquetur fortasse, ita sunt stirpes altæ, stultitiæ. sed relinquetur id solum, *d* quod est necessarium. illud quidem sic habeto, nisi sanatus animus sit, quod sine philosophia fieri non potest, finem miseriarum nullum fore. quamobrem, quoniam cepimus, tradamus nos ei curandos. sanabimur, si volumus. Et progrediar quidem longiùs: non enim de aegritudine solùm, quamquam id quidem primùm, sed de omni animi, vt ego posui, perturbatione, *e* morbo, vt Græci volũt, explicabo. Et primò, si placet, Stoicorũ more agamus, qui breuiter adstringere solènt argumèta: deinde nostro instituto vagabimur. Qui fortis est, idem est fidens; quoniam CONFIDENS mala

a q.v.c. Et verò ita exist. ita L. b. al. sed est natura in animis &c.

ε το γάρ ανόδυνον τῦπο οὐκ αν ευμυγαλων ηγγιζεται μισθων το ανθραπω. τα θαρριωσται γαρ ειχοσ εικει σαμα τοιυτον, εν ταυθα διελυχον.

d q.v.c. quod erit necessarium. al. quod necessarium erit.

e al. vt Græci volunt, morbo explicabo.

5

10

15

20

25

30

consuetu-

consuetudine loquendi in vitio, ponitur, ductū verbum à confidendo, quod laudis est. qui autem est fidens, is profectò non extimescit. discrepat enim à timendo, confidere. atque in quem cadit ægritudo, in eundem timor. quarum enim rerum presentia sumus in ægritudine, easdem impendentes, & venienteis timemus. ita fit, ut fortitudini ægritudo repugnet. verisimile est igitur, in quem cadit ægritudo, in eundem cadere timorem, & infractionem quandam animi, & demissionem.

10 ^b in quemque ea cadunt, in eundem cadit ut seruiat, & ut victum^c se quandoque esse fateatur. quæ qui recipit, recipiat idem necesse est timiditatem, & ignauiam. non cadunt autem hæc in virum fortem. igitur ne ægritudo quidem. at nemo sapiens, nisi fortis. non cadet ergo in sapientem ægritudo. præterea necesse est, qui fortis sit, eundem esse magni animi: qui magni animi, inuictum: qui inuictus, eum humanas res despicere, atque infra

20 se positas arbitrari. despicere autem nemo potest eas res, propter quas ægritudine affici potest. ex quo efficitur, fortem virum ægritudine nunquam affici. omnes autem, sapientes, fortes. non cadit igitur in sapientem ægritudo. & quemadmodum oculus conturbatus, non est, prope affectus^d ad suum munus fugendum: & reliquæ partes, ^e totumne corpus, à statu, cum est motum, deest officio suo, & muneriri: sic conturbatus animus, non est aptus ad exsequendum, munus suum. munus autem animi est, ratione bene uti: & sapien-

30

a v. c. cadat

b v. c. que in quem cadit. in eund. & ita L. c L aliquando esse se fateatur.

d v. c. tò b
reparit.
e totumne corpus,
que corp.

450 IVS. QVÆST.
tis animus, ita semper affectus est, ut ratione opti-
mè utatur. numquã est igitur perturbatus. at ægri-
tudo, perturbatio est animi. semper igitur ea sapiens
vacabit: ^a Verisimile etiam illud est, qui sit tempe-
rans, quem Græci σάφεια appellant, eamque virtu-
tem σαφειάν, vocant, quam soleo equidem tum tē-
perantiam, tum moderationem appellare, nonnum-
quam etiam modestiam: sed haud scio, an rectè ea
virtus frugalitas appellari possit. quod angustius
apud Græcos valet: qui frugi homines, χερειπύς ap-
pellant, id est, tantummodò utiles. at illud est la-
tius. est enim omnis abstinentia, omnis innocentia
quæ apud Græcos vsitatum nomen nullum habet,
sed habere potest ^a βλάβειν. nam est innocentia, af-
fectio talis animi, quæ noceat nemini. reliquas etiã
virtutes frugalitas continet. quæ nisi tanta esset,
& si ijs angustijs, quibus plerique putant, teneret-
tur, numquam esset L. Pisonis cognomen tanto pe-
re laudatum. Sed quia nec qui, propter metum,
presidium reliquit, quod est ignavia: nec qui, pro-
pter avaritiam, clam depositum nõ reddidit, quod
est iniustitiæ: nec qui, propter temeritatem, malè
rem gessit, quod est stultitiæ, frugi appellari solet,
eò treis virtutes, fortitudinem, iustitiam, pruden-
tiam, frugalitas ^b complexa est. etsi hoc quidem,
cõmune est virtutũ. oēs enim inter se ^c nexæ, &
coniugatae sunt. reliqua igitur, & quarta virtus,
ut sit ipsa frugalitas, necesse est. eius enim vide-
tur esse proprium, motus animi appetentis rege-
re, & sedare, sempèrque aduersantem libidini, mo-
deratam in omni re servare constantiam. cui con-
strarium

a q. v. c. Veri
etiam simile
ill.

b s. o. v. c.
vul. quidam
amplexa est.
c L. & iuga-
tae sunt.

trarium vitium nequitia dicitur . Frugalitas , ve
opinor , à fruge ; qua nihil melius è terra oritur . ne-
quitia ab eo , (etsi hoc erit fortasse durius : sed ten-
temus , & lusisse putemur , si nil sit) ab eo , ¹⁰ quod
nequidquam est in tali homine : ex quo idem , nihi-
li dicitur . qui sit frugi igitur , vel , si mauius , modera-
tus , & temperans , eum necesse est esse constantem :
qui autem constans , quietum : qui quietus , pertur-
batione omni vacuum : ergo etiam ægritudine . &
¹⁰ sunt illa sapientis : aberit igitur à sapiente ægritu-
do . itaque non inscitè Heracleotes Dionysius ad ea
disputat , quæ apud Homerum Achilles queritur ,
hoc , vt opinor , modo ,

^b Córque meum penitus turgescit tristibus iris ,
¹⁵ Cùm decore , atque omni me orbatum laude re-
cordor .

Num manus affecta rectè est , cùm in tumore est ?
aut num aliquod quoppiam membrum tumidum ,
ac turgidum , non vitiosè se habet ? sic igitur infla-
²⁰ tus , & tumens animus , in vitio est . sapientis au-
tem animus semper vacat vitio , numquam turge-
scit , numquam tumet . at iratus animus , eiusmodi
est : numquam igitur sapiens irascitur . nam si ira-
scitur , etiam concupiscit . proprium est enim irati ,
²⁵ cupere , à quo læsus videatur , ei quam maximum
dolorem inurere . qui autem id concupierit , eum ne-
cesse est , si id consecutus sit , magnopere letari . ex
quo fit , vt alieno malo gaudeat . quod quoniam nõ
cedit in sapientem , ne vt irascatur quidem cedit . si
³⁰ autem caderet in sapientem ægritudo , caderet etiã
iracundia . qua quoniam vacat , ægritudine etiam
vacabit .

a fort. nec
quidquã est
& ita L.

βιλιάδ. ἰθ-
τα ἀλλά μοῦ
οἰδάνεται
κράδιν χό-
λο , ἰππότ'
ἰκείνυ Μνή-
σομαι , ὅς μ'
ἀσύφλον ἐν
ἀργείοισιν
ἱράξον , Ἀτρεΐ-
δης , ἀσπί-
τιν' ἀτίμα-
τον μετανά-
στυ .

c L. aut num
quod mem-
brum &c. al.
num quop-
piã membr.

vacabit. etenim si sapiens in ægritudinem incidere
 posset, posset etiam in misericordiam, posset in inui-
 dentiam: (non dixi in inuidiam, quæ tum est, cum
 inuidetur: ab inuidendo autem inuidencia rectè di-
 ci potest) ut effugiamus ambiguum nomen inuidiæ;
 quod verbum ductum est à nimis intuendo fortu-
 nam alterius, ut est in Menalippo.

Florem quisnam liberum inuidit meum?

malè Latine videtur. sed præclare Actius. ut enim
 videre, sic inuidere florem rectius, quam flori di-
 citur. nos consuetudine prohibemur: poeta ius
 suum tenuit, & dixit audacius. Cadit igitur in eun-
 dem, & misereri, & inuidere. nam qui dolet re-
 bus alicuius aduersis, idem alicuius etiam secun-
 dis dolet: ut Theophrastus interitum deplorans
 Callisthenis, sodalis sui, rebus Alexandri prospere
 angitur: itaque dicit Callisthenem incidisse in
 hominem summa potentia, summaque fortuna, sed
 ignarum, quemadmodum rebus secundis vi conue-
 niret. Atqui quemadmodum misericordia, ægritu-
 do est ex alterius reb. aduersis; sic inuidencia, ægri-
 tudo est ex alterius rebus secundis. in quem igitur
 cadit misereri, in eundem etiam inuidere. non
 cadit autem inuidere in sapientem: ergo ne misere-
 ri quidem. quod si hoc ægrè ferre sapiens soleret,
 misereri etiam soleret. abest ergo à sapiente ægri-
 tudo. Hac sic dicuntur à Stoicis, concluduntur que con-
 tortius. sed latius aliquanto dicenda sunt, & diffu-
 sius. sententijs tamen utendum est eorum potissi-
 mum, qui maxime forti, et, ut ita dicam, virili utu-
 tur ratione, atque sententia. nam Peripatetici, fa-
 miliares

a al. Accius:
 L. Actius.

miliares nostri, quibus nihil est uberius, nihil
 eruditius, nihil grauius, ^a mediocritatem vel per-
 turbationum, vel morborum animi, mihi non sa-
 ne probant. omne enim malum, etiam mediocre,
 5 magnum est. nos autem id agimus, ut id in sapien-
 te nullum sit omnino. nam ut corpus, etiam si me-
 diocriter agrum est, sanum non est. ^b sic, si in animo
 est ista mediocritas, caret sanitate. itaque praecla-
 re nostri, ut alia multa, molestiam, sollicitudinem,
 10 angorem: propter similitudinem corporum agro-
 rum, agritudinem nominauerunt. hoc propemodum
 verbo Graeci omnem animi perturbationem appel-
 lant. Vocant enim πᾶσις, id est, morbum. quicumque
 est motus in animo turbidus. nos melius. egrisenim
 15 corporibus simillima est animi agritudo. at non
 similis agrotationis est libido, non immoderata la-
 titia, quae est voluptas animi elata, & gestiens.
 ipse etiam metus, non est morbi admodum similis,
 quamquam agritudini est finitimus, sed proprie,
 20 ut agrotatio in corpore, sic agritudo in animo, no-
 men habet non seiunctum à dolore. doloris igitur
 huius origo nobis explicanda est, id est, causa effi-
 ciens agritudinem in animo, tanquam agrotatio-
 nem in corpore. nam, ut medici, causa morbi inuen-
 ta, curationem esse inuentam putant: sic nos, causa
 25 agritudinis reperta, medendi facultatem reperi-
 mus. Est igitur causa omnis in opinione, nec verò
 agritudinis solum, sed etiam reliquarum omnium
 perturbationum: quae sunt genere quattuor, parti-
 bus plures. nam cum omnis perturbatio sit animi
 30 motus vel rationis expers, vel rationem aspernans,

a al. medio-
critates

b o. v. c. sic in
animo ista
mediocritas
caret sanita-
te. & ita L.

vel

a al. concite-
sus:

vel rationi non obediens, isque motus aut boni, aut mali opinione^a citetur: bifariam quattuor perturbationes aequaliter distributæ sunt. nam duæ sunt ex opinione boni. quarum altera, voluptas gestiens, id est, præter modum elata lætitia, opinione presentis magni alicuius boni: altera, vel cupiditas rectè, vel libido dici potest: quæ est immoderata appetitio^b opinati magni boni, rationi non ob-

b fort. opina
ei futuri ma
gna boni,

temperans. ergo hæc duo genera, voluptas gestiens, & libido, bonorum opinione turbantur: ut

c fort. ut eo
rectum vid.

duo reliqua, metus & ægritudo, malorum. nam & metus, opinio magni mali impendentis: & ægritudo, est opinio magni mali presentis: & quidem recens opinio talis mali, c ut in eo rectum videatur

d L. quas in
vitam
e o. v. c. quasi
quasdam fu-
rias immit-
tit, atq. inc.
f q. v. c. sed
cetera aliàs:

esse angere: id autè est, ut is, qui doleat, oportere opinetur se dolere. his autè perturbationibus, d quas in vita hominum stultitia^c quasi quasdam immittit furias, atque incitat, omnibus viribus, atque opibus repugnandum est, si volumus hoc, quod datum est vitæ, tranquille, placidèque traducere. f

sed ceteras aliàs: nunc ægritudinem, si possumus, depellamus. id enim sit propositum: quando quidem eam tu videri tibi in sapientem cadere dixisti. quod ego nullo modo existimo. tæta enim res est, misera, detestabilis, omni contentione velis, ut ita dicam, remisque fugienda. qualis enim tibi ille videtur

g L. natu' st

Tantalo prognatus, Pelope natus, qui quondam à socero Oenomao rege Hippodamiam raptis, & natus nuptijs? Iouis iste quidem pronepos. tamne ergo abiectus, tamque fractus?

h L. ad me. il
lico istic,

Nolite (inquit), hospites, adire^b ad me illico istic,

Ng

Ne contagio mea bonis, umbrave obsit:

Tanta vis sceleris in corpore hæret.

Tu te, Thyesta, damnabis, orbabisque luce propter
vim sceleris alieni? quid? illum filium solis nonne
patris ipsius luce indignum putas?

Refugere oculi; corpus macie extabuit:

Lacryma peredere humore exsanguis genas:

Situ nidoris barba pædore horrida,

Atque intonsa infusca pectus illuuiæ scabrum.

10 Hæc mala, ô stultissime^a AËta, ipse tibi addidisti.

^b non erant in ijs, quæ tibi casus inuexerat, et quidem inueterato malo, ^c cum tumor animo resedisset. est autem ægritudo, vt docebo, in opinione mali recentis, sed mæres videlicet regni desiderio, nõ

15 filie. illam enim oderas, & iure fortasse. regno non æquo animo carebas. est autem impudens luctus merore se conscientis, quod imperare non liceat liberis. Dionysius quidem tyrannus, Syracusis expulsus, Corinthi pueros docebat. vsque eò imperio

20 carere non poterat. Tarquinio verò quid impudentius, qui bellum gereret cum ijs, qui eius non tulerant superbiam? is, cum restitui in regnum nec Venientium, nec Latinorum armis potuisset, Cumas se contulisse dicitur, inque ea vrbe senio, & ægritudine esse confectus. Hoc tu igitur censes sapienti ac-

25 cidere posse, vt ægritudine opprimatur, id est, miseria? ¹¹ nam cum omnis perturbatio, ^d miseria est, tum carnificina est, ægritudo, habet ardorem libido, leuitatem lætitia gestiens, humilitatem metus:

30 sed ægritudo maiora quedam, tabem, cruciatum, afflictionem, sæditatem; lacerat, exest an-

a v. c. tota ipse tibi

b v. c. nõ inerant in ijs, & ita L.

c o. v. c. cum tumor animi ref. & ita L.

e al. afflictionem.

mum

44. IV. 30. QV. AES. I.
 mum, planè que conficit. hanc nisi exuimus sic, vt
 abijciamus, miseria carere non possumus. At hoc
 quidem perspicuum est, tum ægritudinem existe-
 re, cum quid ita visum sit, vt magnum quoddam
 malum adesse, & vrgere videatur. Epicuro autem
 placet, opinionem mali, ægritudinem esse natura,
 vt, quicumque intueatur in aliquod maius malum,
 si id sibi accidisse opinetur, sit continuò in ægritu-
 dine. Cyrenaici non omni malo ægritudinem effici
 censent, sed insperato, necopinato malo. est id qui-
 dem non mediocre ad ægritudinem augendam. vi-
 dentur enim omnia repentina grauiora. ex hoc &
 illa iure laudantur:

a L. & necopi
 nato malo.
 & ita d. v. c.

b o. v. c. mori
 turòs
 c o. v. c. ob
 defendendâ
 Gr. & ita L.
 d al. Scieham
 e Eγὼ δὲ τῷ
 το παρὰ σο-
 φῶ τινὸς μα-
 θῶν εἰς ὄρον
 τῆς αἰῶν.
 συμφορὰς τ'
 ἰβαλλόμεν
 ευγὰς τ'
 ἰμαν τῆ προ-
 σθηαῖς πᾶ-
 τας οὐκ
 θανάτου τ'
 πόρος. καὶ
 κακῶν ἄλλας
 ὁδὸς, ὡς ἰ-
 τι πάσχοιμ'
 ἂν ἰδὲ ὄρατον
 ποτὲ ἢ μοι
 νεκρὸν προσ-
 πέσον, μάλ-
 λον δ' αὖτος.
 f fort. recte.

Ego, cum genui, tum^b moriturum sciui, & ei
 rei sustuli.

¹² Præterea ad Troiam cum misi^c ad defenden-
 dam Græciam,

^d Scibam me in mortiferum bellum, non in epu-
 las mittere.

Hæc igitur præmeditatio futurorum malorum, le-
 nit eorum aduentum, quæ venientia longè antè vi-
 deris. itaque apud Euripidem à Theseo dicta lau-
 dantur. licet enim, vt sæpe facimus, in Latinum il-
 la conuertere.

^e Nam, qui hæc audita à docto meminissim viro,
 Futuras mecum commentabar miseras:

Aut mortē acerbam, aut exsiliij mæstam fugā,
 Aut semper aliquam molem meditabar mali:

Vt si qua inuectā diritas casu foret,
 Ne me imparatum cura laceraret^f repens.

Quod autem Theseus à docto viro se audisse dicit.

10
 15
 20
 25
 30
 id

id de seipso loquitur Euripides. fuerat enim auditor Anaxagoræ: quem ferunt, nuntiat a morte filij dixisse, Sciebam me genuisse mortale. quæ vox declarat, ijs esse hæc acerba, à quibus non fuerint cogitata. ergo id quidem non est dubium, quin omnia, quæ mala putantur, sint improuisa grauiora. itaque quamquam non hæc vna res efficit maximum egritudinem: tamen, quoniam multum potest prouisio animi, & præparatio ad minuendum dolorem, sint semper omnia homini humana meditata. & nimirum hæc est illa præstans, & diuina sapientia, perceptas penitus, & pertractatas humanas res habere: nihil admirari, cum acciderit, nihil, antequam eueniret, non euenire posse arbitrari.

a o. v. c. non
dubiū, quin
omn. &c. &
ital.

Quamobrè omneis cum secundæ res sunt maxime, Meditari secum oportet, quo pacto aduersam arumnam ferant:

Pericla, damna, exsilia peregrè rediens semper cogitet,

Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filie:

Communia esse hæc: fieri posse: vt ne- quid animo sit nouum:

Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

Ergo hoc Terentius à philosophia sumtum cum tam commodè dixerit, nos, è quorum fontibus id haustum est, non & dicemus hoc melius, & constantiùs sentiemus? hic est enim ille vultus semper idem, quem dicitur Xanthippe prædicare solita in viro suo fuisse Socrate, eodem vultu semper se

b al. è philof.

c al. hinc est

d vultu ebest
ab o. v. c. nec
agnoscit l.

vidisse exeuntem illum domo, & reuertentem. nec
verò ea frons erat, quæ M. Crassi illius veteris, quæ
semel ait in omni vita risisse Lucilius: sed tranquil
la, & serena. sic enim accepimus. iure autem erat
semper idem vultus, cum mentis, à qua is fingi
tur, nulla fieret mutatio. Quare accipio equidem à
Cyrenaicis hæc arma contra casus, & euentus,
quib. eorum aduenienteis impetum diuturna præ
meditatione frangantur: simulque iudico, malum
illud, opinionis esse, non naturæ. si enim in re^a es
sent, cur fierent prouisa leuiora? sed, isdem de re
bus quod dici possit subtilius, si prius Epicuri sen
tentiam viderimus: qui censet, necesse esse omnibus
in ægritudine esse, qui se in malis esse arbitrentur.
sive illa antè prouisa, & expectata sint, sive in
ueterauerint. nam neque vetustate minui mala,
nec fieri præmeditata, leuiora: Stultamque etiam
esse meditationem futuri mali, aut fortasse ne fu
turi quidem: satis esse odiosum malum omne, cum
venisset: qui autem semper cogitauisset, accidere
posse aliquid aduersi, ei fieri illud sempiternum
malum: si verò ne futurum quidem sit, frustra sus
cipi miseriam voluntariam: ita semper angere, aut
accipiendo, aut cogitando malo. leuationem autem
ægritudinis in duabus rebus ponit, auocatione à
cogitanda molestia, & reuocatione ad contem
plandas voluptates. patere enim censet animum
rationi posse, & quò illa ducat, sequi. vetat igitur
ratio intueri molestias: abstrahit ab acerbis co
gitationibus hebetem aciem ad miseras contem
plandas; à quibus cum cecinit receptui, impellit
rursus.

a al. effect.

iodunra
avablati

tursum, & incitat ad conspiciendas, totaque mente contrectandas varias voluptates. quibus ille & prateritarum memoria, & spe consequentium, sapientis vitam refertam putat. Hac nostro more nos diximus. Epicuræ dicunt suo.¹³ sed, quæ dicant, ^a videamus quo modo negligamus. Principio mali reprehendunt, præmeditationem rerum futurarum. nihil est enim, quod tam obtundat, eleuetque. egritudinem, quam perpetua in omni vita cogitatio. nihil esse, quod accidere non possit: quam meditatio condicionis humanæ: quædm vitæ lex, commentatioque parendi: quæ non hoc affert, ut semper mereamus, sed ut numquam. neque enim qui verum naturam, qui vitæ varietatem, qui imbecillitatem generis humani cogitat, meret cum hæc cogitat, sed tum vel maxime sapientiæ fungitur munere. ut & considerandis rebus humanis proprio philosophiæ^b fruatur officio, & aduersis casibus triplici consolatione sanetur: primum, quod posse accidere diu cogitauerit, quæ cogitatio vna maxime molestias omnes¹⁴ extenuat, & diluit: deinde, ^d quod humana, ferenda intelligit: postremo, quod videt nullum malum esse, nisi culpam, culpam autem nullam esse, cum id, quod ab homine non potuerit præstari, euenerit. ¹⁵ Nam ^c reuocatio illa, quam affert, cum à contuendis nos malis auocat, nulla est. non est enim in nostra potestate, sodicantibus ijs rebus, quas malas esse opinemur, dissimulatio, vel obliuio. lacerant, vexant, stimulos admovent, igneis adhibent, respirare non sinunt. Et tu

a L. videam^{us} quomodo negligamus.

b L. fungatur off.

d c. q. v. c. & de luit: d al quod hanc mane ferenda intell. nū pl. e fort. auocatio illa,

vidisse exeuntem illum domo, & reuertentem. nec
 però ea frons erat, quæ M. Crassi illius veteris, quæ
 semel ait in omni vita risisse Lucilius: sed tranquil-
 la, & serena. sic enim accepimus. iure autem erat
 semper idem vultus, cum mentis, à qua is fingi-
 tur, nulla fieret mutatio. Quare accipio equidem à
 Cyrenaicis hæc arma contra casus, & euentus,
 quib. eorum aduenienteis impetum diuturna præ-
 meditatione frangantur: simulque iudico, malum
 illud, opinionis esse, non naturæ. si enim in re² es-
 sent, cur fierent prouisa leuiora? sed, iisdem de re-
 bus quod dici possit subtilius, si prius Epicuri sen-
 tentiam viderimus: qui censet, necesse esse omnibus
 in aegritudine esse, qui se in malis esse arbitrentur.
 siue illa antè prouisa, & expectata sint, siue in-
 ueterauerint. nam neque vetustate minui mala,
 nec fieri præmeditata, leuiora: Stultamque etiam
 esse meditationem futuri mali, aut fortasse ne fu-
 turi quidem: satis esse odiosum malum omne, cum
 venisset: qui autem semper cogitauisset, accidere
 posse aliquid aduersi, ei fieri illud sempiternum
 malum: si verò ne futurum quidem sit, frustra sus-
 scipi miseriam voluntariam: ita semper angere, aut
 accipiendo, aut cogitando malo. leuationem autem
 aegritudinis in duabus rebus ponit, auocatione à
 cogitanda molestia, & reuocatione ad contem-
 plandas voluptates. patere enim censet animum
 rationi posse, & quò illa ducat, sequi. vetat igitur
 ratio intueri molestias: abstrahit ab acerbis co-
 gitationibus hebetem aciem ad miseras contem-
 plandas; à quibus cum^b cecinit receptui, impellit
 rursum,

a. al. effect.

b. iudicium
 c. uoluntatem
 d. e.

rursum, & incitat ad conspiciendas, totaque mente
 contrectandas varias voluptates. quibus il-
 le & prateritarum memoria, & spe consequen-
 tium, sapientis vitam refertam putat. Hac no-
 stro more nos diximus. Epicurèi dicunt suo.¹³ sed,
 quæ dicant, ^a videamus quo modo negligamus. ^a L. videam^{us}
 Principio mali reprehendunt, præmeditationem ^{quomodo ne}
 rerum futurarum. nihil est enim, quod tam obtun- ^{gligamus.}
 dat, eleuetq. egritudinem, quàm perpetua in omni
 10 vita cogitatio. nihil esse, quod accidere non possit:
 quàm meditatio condicionis humane: quàm vitæ
 lex, commentatioque parendi: quæ non hoc affert,
 vt semper mereamus, sed vt numquam. neque
 enim qui verum naturam, qui vitæ varietatem,
 15 qui imbecillitatem generis humani cogitat, ma-
 ret cum hæc cogitat, sed tum vel maxime sapientiæ
 fungitur munere. vtrumque enim consequitur,
 vt & considerandis rebus humanis proprio phi-
 20 losophiæ ^b fruatur officio, & aduersis casibus tri-
 plici consolatione sanetur: primum, quòd posse acci-
 dere diu cogitauerit, quæ cogitatio vna maxime
 molestias omneis ¹⁴ extenuat, ^c & diluit: deinde, ^d
 quòd humana, ferenda intelligit: postremo, quòd
 videt nullum malum esse, nisi culpam, culpam au-
 25 tem nullam esse, cum id, quod ab homine non po-
 tuerit præstari, euenerit. ¹⁵ Nam ^e reuocatio illa,
 quam affert, cum à contuendis nos malis auocat,
 nulla est. non est enim in nostra potestate, sodican-
 tibus ijs rebus, quas malas esse opinemur, dissimu-
 30 latio, vel obliuio. lacerant, vexant, stimulos admo-
 uent, igneis adhibent, respirare non sinunt. Et tu

^a L. videam^{us}
 quomodo ne
 gligamus.

cum in a
 quomodo ne
 gligamus.

^b L. fungatur
 off.

^c q. v. c. & de
 luit:
^d al quod ha
 mane ferenda
 intell. nū pl.
^e fort. auoca-
 tio illa.

obliuisci iubes, quod contra naturam est? quod à natura datum est auxilium, extorques, inueterati doloris? est enim tarda illa quidem medicina, sed tamen magna, quam affert longinquitas, & dies. iubes me bona cogitare, obliuisci malorum. dices aliquid, et magno quidem philosopho dignum, si ea bona sentire esse, quæ essent homine dignissima. Pythagoras mihi sic diceret, aut Socrates, aut Plato: Quid iaces? aut quid mæres? aut cur succumbis cedisque fortune? ^a quæ peruellere te forsitan potuerit, & pungere: non potuerit certè uicis frangere. magna vis est in virtutibus. eas excita, si fortè dormiunt. iam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tanto esse coget, ut omnia, quæ possint homini euenire, contempnas, & pro nihilo putes. aderit temperantia. quæ est eadem moderatio: à me quidem paullo antè appellata frugalitas: quæ te turpiter, & nequiter facere nihil patiatur. Quid est autem nequius, aut turpius effeminato viro? ne iustitia quidem sinet ista facere: cui minimum esse videtur in hac causa loci. quæ tamen ita dicet, dupliciter esse te iniustum, cum & alienum appetas, qui mortalis natus, condicionem postules immortalium, et grauitè feras, te, quod utendum acceperis, reddidisse. prudentiæ verò quid respondebis, dicenti virtute se esse contentam, quo modo ad bene viuendum, sic & ad beatè? quæ si extrinsecus religata pendeat, & non oriatur ^b ex se, & rursum ad se reuertatur, & omnia sua complexa nihil querat aliunde: non intelligo, cur aut verbis tam vehementer ornanda, aut re tantopere expectenda

a al. quæ vt te peruellere forsitan p.

b v. c. à se.

10
15
20
25
30

tenda

tenda videatur. Ad hæc bona me si reuocas, Epicu-
 re, pareo, sequor, vt or te ipso duce, obliuiscor etiam
 malorū, vt iubes, eoque facilius, quod ea ne in malis
 quidem ponenda cenſeo. sed traducis cogitatio-
 nes meas ad voluptates. quas? corporis, credo, aut
 quæ propter corpus vel recordatione, vel spe cogi-
 tentur. numquid est aliud? rectene interpretor sen-
 tentiam tuam? solent enim isti negare nos intellige-
 re, quid dicat Epicurus, hoc dicit, ¹⁶ & hoc ille ^a
 10 Græculus, me audiente, Athenis senex Zeno, isto-
 rum acutissimus, contendere, & magna voce dice-
 re solebat: eum esse beatum, qui presentibus volu-
 ptatibus fruere, consideretque se fruiturum aut in
 omni, aut in magna parte vitæ, dolore non interue-
 niente: aut, si interueniret, si summus foret, futu-
 rum breuem: si productior, plus habiturum iucun-
 di, quam mali: hæc cogitationem fore beatum: præser-
 tim si & ^b antè præceptis bonis contentus esset,
 nec deos extimesceret. ¹⁷ Habes ^c formam Epicuri
 20 vitæ beatæ, verbis Zenonis expressam, nihil vt pos-
 sit negari. Quid ergo? huiusne vitæ proposito, et co-
 gitatio aut ^d Thyesten leuare poterit, aut AËtam
 de quo paullo antè dixi, aut Telamonem, pulsum
 patria, exsulantem, atque egentem? in quo hæc ad-
 miratio fiebat:

^e Hicine est Telamon ille, modò quem gloria ad-
 calum extulit?

^f Quem spectabant? cuius ob os Graij ora obu-
 rchabant sua.

Quòd si cui, vt ait idem, & simul animus cum re con-
 cidit, à grauibus illis antiquis philosophis petenda

Gg 3 medici-

a fort. acricu-
 lus. fort. acro-
 cholus,

b al. antè per-
 ceptis b.
 c fort. formu-
 lam

d al. Thyestæ

e L. Hicine

f L. Quæ ad-
 spectabant?
 gg. v. c. simul
 animus rem
 cōcidit,
 meudorè,

medicina est, non ab his voluptarijs . quã enim isti bonorum copiam dicunt? fac sanè summum bonum esse, non dolere . quamquam id non vocatur voluptas . sed non necesse est nunc omnia . idne est, quod traducti luctum leuemus? sit sanè summum malum dolere . in eo igitur, qui non est, si malo careat, continuone fruitur summo bono? quid tergiuersamur, Epicure , nec fatemur eam nos dicere voluptatem, quam tu idem, cum os perfricuisi, soles dicere? sunt hæc tua verba, necne? in eo quidem libro, qui continet omnẽ disciplinam tuam (fungar enim iam interpretis munere, ne quis me putet fingere) dicis hæc .

Nec equidem habeo quod intelligam bonum illud , detrahens eas voluptates , quæ sapore percipiuntur, detrahens eas etiam, quæ auditu, & cantibus : detrahens eas etiam, quæ ex formis percipiuntur oculis, suaves motiones, siue quæ aliæ voluptates in toto homine gignuntur quolibet è sensu, ¹⁸ Nec verò ita dici potest, mentis lætitiã, solam esse in bonis . latantem enim mentem ita noui, spe eorum omnium, quæ supra dixi, fore vt natura ijs potiens , dolore careat . Atque hæc quidem his verbis, quiuis vt intelligat, quam voluptatem norit Epicurus . deinde paullo infra .

S A E P E
Q V A E S I V I (inquit) ex ijs, qui appellantur sapientes, quid haberent, quod in bonis relinquerent, si illa detraxissent, nisi vellēt voces inaneis sunders . nihil ab his potui cognoscere : qui si virtutes ebullire volent, & sapientias, nihil aliud dicent, ¹⁹ nisi eam viam, quæ efficiantur eã voluptates, quas si
prã

prà dixi. Quæ sequuntur, ^a in eadem sententia sunt, totusq. liber, qui est de summo bono, refertur et sententia, et verbis talibus est. Ad hancine igitur vitam Telamonem illum reuocabis, vt leues ægritudinem? & si quem tuorum afflictum maxore videris, huic acipenserẽ potiùs, quàm aliquẽ Socraticum libellum dabis. ^b *ὀυκ ἔστιν* hortabere vt audiat voces potiùs, quàm Platonis? expones, quæ spectet florida, & varia? fasciculũ ad nareis admouebis? incendes odorẽ? ^c & fertis redimiri iubebis, et rosa? Si verò ali quid etiã: tum planè luctum omnẽ absterferis? Hac Epicuro confitẽda sunt, aut ea, quæ modò expressa ad verbum dixi, tollenda de libro, vel totus liber potiùs abiiciendus. est enim confertus voluptatibus. querendum igitur, quemadmodum ægritudine priuemus eum, qui ita dicat:

-- pol mihi fortuna magis nunc desit, quàm genus. Namque regnum suppetebat mihi: vt scias quã to è loco,

20 Quantis opibus, quibus de rebus lapsa fortuna ^d occidat.

Quid? huic calix mulsi impingendus est, vt plorare desinat, aut aliquid eiusmodi? Ecce tibi ex altera parte ab eodem poëta:

25 Ex opibus summis opis egens Hector tuę. Huic subuenire debemus. querit enim auxilium.

Quid petam præsidii, aut exsequar? quòve nunt auxilio, aut fuga

Freta sim? arce, & vrbe orba sum. quò accedã? quò applicem,

30 Cui nec arę patriæ domi stant: fracta, & disie-

a fort. in eadem sententiam sunt: & ita L.

b L. hydraulici hor. & ita q. v. c. al. hydraulici h. c. q. v. c. non habet hic copulationẽ, &c.

d al. accidat.

Ita iacent:

Fana flāma deflagrata: tosti alti stant parietes,

Deformati, at que abiete crispa,

Scis, quæ sequantur: & illud in primis,

O pater, ô patria, ô Priami domus,

Sæptum altifono cardine templum:

Vidi ego te, adstante ope barbarica,

Tectis calatis, laqueatis,

Auro, ebore instructam regiscè.

O poëtam egregium: quamquam ab his cantoribus 10

Euphorionis contemnitur. sentit omnia repentina,

& inopinata, esse grauiora. exaggeratis igitur re

gis opibus, quæ videbantur sempiternæ fore, quid

adiungit?

Hæc omnia vidi inflammari,

Priamo vi vitam euitari,

Iouis aram sanguine turpari.

Traclarum carmen. est enim & rebus, & verbis,

& modis lugubre. eripiamus huic ægritudinem.

quo modo? colloquemus^b in culcitra plumea: psal- 20

triam adducamus: ^ccedrum incendamus: demus

scutellam dulciculæ potionis: ²⁰aliquid ^dprouidea

mus & cibi. Hæc tandem bona sunt quibus ægri-

tudines grauissimæ detrahantur? tu enim paullo

antè ^ene intelligere te quidem alia bona dicebas. 25

reuocari igitur oportere à mærore ad cogitatio-

nem bonorum, cõueniret mihi cùm Epicuro, si quid

esset bonum, conueniret. Dicet aliquis: ^fquid? ergo

tu Epicurum existimas ista voluisse, aut libidi-

nosas eius fuisse sententias? Ego verò minimè. vi- 30

deo enim ab eo dici multa seuerè, multa præclare,

Itaque,

a L. & acc. o-
pinata, & ita
v. c.

b L. in culcita
plum. & ita
o. v. c.

c alij, hedi-
chum, men-
dosè.

d L. videam⁹
& cibi.

e fortunè in-
telligere qui
dom te alias,
fal. Quid er-
go? tu Ep.

Itaque, ut sæpe dixi, de acumine eius agitur, non de moribus. quãuis spernat voluptates eas, quas modò laudavit: ego tamen meminero, quod videatur ei summum bonum. non enim verbo solùm posuit voluptatem, sed explanavit quid diceret. Saporem, inquit, & corporum complexum, & ludos, atque cantus, & formas eas, quibus oculi iucundè moueantur. Num fingo? num mentior? cupio refelli: quid enim laboro, nisi ut veritas in omni questione explicetur? At idem ait, non cre-scere voluptatem dolore detractò: summamq. voluptatem, nihil dolere. Paucis verbis tria magna peccata: vnum, qd secum ipse pugnat. modò enim, ne suspicari quidem se quidquam bonum, nisi sensus quasi titillarentur voluptate: nunc autem, summam voluptatē esse, dolore carere. potestne magis secum ipse pugnare? alterum est peccatum, quòd, cùm in natura tria sint: vnum gaudere: alterum, dolere: tertium, nec gaudere, nec dolere: hic putat primum, & tertium idem esse, nec distinguit à non dolendo voluptatem. tertium peccatum commune cum quibusdam, quod, cùm virtus maximè expetatur, eiusque adipiscendę causa philosophia quasit a sit, ille à virtute summum bonum separauit. At laudat, & sæpe, virtutem. Et quidem C. Gracchus, cùm largitiones maximas fecisset, & effudisset ararium, verbis tamē defendebat ararium. Quid verba audiam, cùm facta videam? Piso ille frugi, semper contra legem frumentariam dixerat. is lege lata, consularis ad frumentum accipiendū venerat. animaduertit Gracchus in contione Piso-

a fort. esse voluptatem.

b l. frugi.

HER

474
nem stantem. querit audiente populo R. qui sibi esse
stet, cum ea lege frumentum petat, quam dissua-
ferat. Nolim, inquit, mea bona Gracche, tibi viri-
tim diuidere liceat: sed, si facias, partem petam.
Parumne declarauit vir grauis, & sapiens, lege
Sempronia patrimonium publicum dissipari? Lege
orationes Gracchi: patronum ararij esse dices. Ne-
gat Epicurus iucundè posse viui, nisi cum virtute
viuatur. negat vllam in sapientem vim esse fortu-
na: tenuem victum antefert copioso: negat vllum
esse tempus, quo sapiens non beatus sit. omnia phi-
losopho digna, sed cum voluptate pugnantia. Non
istam dicit voluptatem. Dicat quamlibet. nempe
eam dicit, in qua virtutis nulla pars insit. Age, si
voluptatem non intelligimus, ne dolorem quidem?
nego igitur eius esse, qui dolore summum malum
metiatur, mentionem facere virtutis.^a Et conque-
runtur quidam Epicurèi, viri optimi (nam nullum ge-
nus est minus malitiosum) me studiosè dicere con-
tra Epicurum. Ita credo, de honore, aut de dignita-
te contendimus.^b mihi summum in animo bonum
videtur, illi autem in corpore, mihi in virtute, illi
in voluptate. & illi pugnant: & quidam vicinorū
fidem implorant. multi autem sunt, qui statim con-
uolent. ego sum is, qui dicam me non laborare,^{22 c}
actum habiturum quod egerint. quid enim? de bel-
lo Punico agitur? de quo ipso cum aliud M. Catoni,
aliud L. Lentulo videretur, nulla inter eos concer-
tatio vquam fuit. hi nimis iracundè agunt, præ-
sertim cum ab his non sanè animosè defendatur sen-
sentia, pro qua non in senatu, non in contione, non
apud

a. L. Et querit
tur quidem
b. fori. mihi
summum in
animo bonū
positum vi-
detur.

L. rarū habi-
turum quod
ger.

apud exercitum, neque apud censores dicere au-
 deant. sed cum istis aliâs, & eo quidem animo, nul-
 lum ut certamen instituam: verum dicentibus faci-
 le cedam. tantum admonebo: si maxime verum sit,
 5 ad corpus omnia referre sapientem: siue, ut bone-
 stius dicam, nihil facere, nisi quod expediat: siue
 omnia referre ad utilitatem suam: quoniam hæc
 plausible non sunt, ut in sinu gaudeant, gloriose
 loqui desinant. Cyrenaicorum restat sententia: qui
 10 tum ægritudinem censent exsistere, si nec opinatio
 quid euenerit. est id quidem magnum, ut supra di-
 xi. etiam Chrysippo ita videri scio, quod prouisum
 ante non sit, ^a id fieri vehementius, sed non sunt
 in hoc omnia: quamquam hostium repens aduen-
 15 tus magis aliquanto conturbat, quam expectatus:
 & maris subita tempestas, quam ante prouisa, ter-
 ret nauigantibus vehementius: et eiusmodi sunt ple-
 raque: sed cum diligenter nec opinatorum naturam
 consideres, nihil aliud reperias, nisi omnia subita
 20 videri maiora, & quidem ob duas causas: primum,
 quod, quanta sint quæ accidunt, considerandi spa-
 tium non datur: ^b deinde cum videtur præcaueri
 potuisse, si prouisum esset, quasi culpa contra sum-
 malum ægritudinem acriorem facit. quod ita esse
 25 dies declarat: quæ procedens ita mitigat, ut ipsæ
 malis manentibus non modò leniatur ægritudo,
 sed in plerisque tollatur. Karthaginenses multi Ro-
 mæ seruiuerunt, Macedones rege Perse capto. vidi
 etiam in Poleponenso, cum essem adolescens, quos-
 30 dam Corinthios. hi poterant omnes eadem illa de
 Andromacha deplorare;

a Lid ferit
 vehementius,

b al. deinde
 quod vide-
 tur &c. al. d.
 inde quoni-
 v.

Hęc omnia vidi. ^a Sed & iam decanta-
 uerant fortasse. eo enim erant vultu, ^b oratione,
 omni reliquo motu, et statu, vt eos Argiuos, aut Si-
 cyonios diceret: magisque me mouerant Corinthi
 subito ad aspecta ^c parietum ruina, quàm ipsos Corin-
 thios: quorum animis diuturna cogitatio callum
 vetustatis obduxerat. Legimus librum Clito-
 machi, quem ille euersa Karthagine misit con-
 solandi causa ad captiuos ciueis suos. in eo est di-
 sputatio scripta Carneadis: quam se ait in com-
 mentarium retulisse. cùm ita positum esset, vi-
 deri fore in egritudine sapientem, patria capta:
 quæ Carneades contrà dixerit, scripta sunt. Tanta
 igitur calamitatis presentis adhibetur à philoso-
 pho medicina, quanta inueterata ne desideratur
 quidem. nec si aliquot annis post idem ille liber ca-
 ptiuis missus esset, vulneribus mederetur, sed cic-
 tricibus. sensim enim, & pedetentim progrediens
 extenuatur dolor: nō quo ipsa res immutari soleat,
 aut possit: sed id, quod ratio debuerat, vsus docet,
 20
 minora esse ea, quæ sint visa maiora. Quid ergo
 opus est, dicet aliquis, ratione, aut omnino consola-
 tione ^d vlla, qua solemus vti, cùm leuare dolorem
 merentium volumus? hęc enim ferè tum habemus
 in promptu, nihil oportere inopinatum videri. ^e At
 qui ^f tolerabilius feret incommodum, qui cognoue-
 rit, necesse esse id homini tale aliquid accidere, hęc
 enim oratio de ipsa summa mali nihil detrahit: tã-
 tum modò affert, nihil euenisse, quod nō opinandū
 fuisset. neque tamen genus id orationis in consolā-
 do nō valet: sed id haud sciã an plurimū. ergo ista
 nec-

Sed iam
 antauer.
 rt. orna-

parieti-
 & ita v.c.

v.c. illa, &
 L.

il. aut qui
 l. feret
 e q. cog. ne
 esse id
 m. tale ali
 id accide-

toleran-
 is f.

nec opinata non habent tantam vim, ut egritudo ex his omnis oriatur. feriunt enim fortasse grauius: ¹⁴ non id efficiunt, ut ea, quæ accidunt, ¹⁵ maiora videantur. quia recentia sunt videntur, non quia repentina. duplex est igitur ratio veri reperiendi, non in ijs solum, quæ mala, sed in ijs etiã, quæ bona videntur. nam aut de ipsius rei natura, qualis, & quanta sit, querimus, ut de paupertate nonnumquam, cuius onus disputando leuamus, docentes, quàm parua, & quam pauca sint, quæ natura desideret: aut à disputandi subtilitate orationem ad exempla traducimus. hic Socrates commemoratur, hic Diogenes, hic Cæcilianum illud,

sepe est etiam sub palliolo sordido sapientia.

- ¹⁶ Cum enim paupertatis vna, eademq; sit vis, quidnam dici potest, quamobrem C. Fabricio tolerabilis ea fuerit, alij negent se ferre posse? huic igitur alteri generi similis est ea ratio consolandi, quæ docet humana esse, quæ acciderint. non enim ¹⁷ solum id continet ea disputatio, ut cognitionem afferat generis humani. sed significat, tolerabilia esse, quæ & tulerint, & ferant ceteri. De paupertate agitur: multi patientes pauperes commemorantur. De contemnendo honore: multi inhonorati proferuntur, & quidem propter id ipsum beatiores: eorùmque, qui priuatum otium negotijs publicis antetulerunt, nominatim vita laudatur: nec ¹⁸ siletur illud potèrissimi regis banapæstum, ¹⁹ qui laudat senem, et fortunatum esse dicit, quod in glorius sit, atque ignobilis ad supremum diem peruenturus. similiter commemorandis exemplis, orbitates

quoque

a L. maiora
sint videtur,
quia recentia
sunt, non
quia rep.

b Lanapæstum,
cum,
c Ζηλωτὸν
ἄνδρα πρὸς
ἀπὸ τοῦ
βίου ἔτι
πρὸς ἀγῶν
ἀλλήλων. Τὸ
δ' ἐν τῷ
ἡρώσει Ζηλωτῷ

470
quoque liberorum predicantur, eorumque, qui gra-
uius ferunt, lucus, aliorum exemplis leniuntur.
sic perpeſſio ceterorum facit, vt ea, quæ acciderint
multo minora, quàm quanta ſint exiſtimata, videã-
tur. ita ſit ſenſim cogitantibus, vt quantum ſit emẽ-
tita opinio, appareat. atque hoc idem & Tclamò
ille, declarat,

Ego cū genui, moriturum ſcio: & Theſeus,
Futuras mecum commentabar miſerias.

& Anaxagoras, Sciebam me genuiſſe mortalem.

Hi enim omnes diu cogitantes de rebus humanis,
intelligebant, eas nequaquam pro opinione vulgi
eſſe extimeſcendas. & mihi quidem videtur idem
ferè accidere ijs, qui antè medicantur, quod ijs qui
bus medetur dies: niſi quòd ratio quædam ſanat il-
los, hòs ipſa natura, intellecto eo, quod remedium
illud continet, malum, quod opinatum ſit eſſe ma-
ximum, nequaquam eſſe tantum, vt vitam beatã
poſſit euertere. hoc igitur efficitur, vt ex illo nec-
opinato plâga maior ſit, non vt illi putant, vt, cū
duobus pares caſus euenerint, is modò ægritudine
afficiatur, chi ille nec-opinatus caſus euenerit. ita-
que dicuntur nonnulli in mærore, cū de hac com-
muni omnium condicione auდიſſent, ea lege nos eſ-
ſe natos, vt nemo in perpetuum eſſe poſſet expers
mali, grauius etiam tuliffe. Quocirca Carneades,
vt video noſtrum ſcribere Antiochum, reprehẽ-
dere Chryſippum ſolebat laudantem Euripideum
carmen illud,

Mortalis nemo eſt, quem non attingat dolor,
Morbis que multi ſunt humani liberi,

Rurſum

ἢ ἔθ' οὐ μὲν
ἔδ' ἴς, ὅς τις
ἄπονεῖ βρο-
τῶν, καὶ θά-
πτες τίνα,
χ' ἄτερος αὐ-
πᾶτας γὰρ,
Αὐτὸς τὴν
σχεῖ καὶ τὰ-
δ' ἄχθονται
βροτοὶ εἰς
γῆν ἕρποντες
τὰν δ' ἀταγ-
καίως ἴδεις
βίον θεοῖσιν.
ὅς τις κάρτε-
ρος εἴη.

Rursum creandi: morsque est ^a finis omnibus,
 Quæ generi humano angorem nequidquam af-
 ferunt,

a al. finit.

Reddenda est terra terra: tum vita omnibus
 Metenda, vt frugis. sic iubet necessitas.

5 Negabat genus hoc orationis quidquam omnino
 ad leuandam ægritudinem pertinere. id enim ip-
 sum dolendum esse dicebat, quòd in tam crudelem
 necessitatem incidissemus. nam illam quidem ora-

10 tionem ex commemoratione alienorum malorum
 b ad maleuolos consolandos esse accommodatam. mi-

b o. v. c ad
maleuolos

bi verò longè videtur secus. nam & necessitas se-
 rendæ conditionis humanæ, quasi cum Deo pugna-

c l. prohibet.

15 tio magnopere luctum leuat: & enumeratio exem-
 plorum, non vt animum maleuolorum oblectet, af-
 fertur, sed vt ille, qui mæret, ferendum sibi id cen-
 seat, quod videat multos moderatè, & tranquillè
 tulisse. omnib. enim modis fulciendi sunt, qui ruūt,

20 nec coherere possunt propter magnitudinem ægri-
 tudinis. ex quo ipsam ægritudinem λυπη d Chrysi-
 pus, quasi λυπη, id est, solutionem totius hominis,
 appellatam putat. quæ tota c poterat euelli, expli-
 cata, vt principio dixi, causa ægritudinis. est enim

d L. Plato in
Cratylo ante
Chryppū.
e al. potest

25 nulla alia, nisi opinio, & iudicium magni præsen-
 tis, atque vrgentis mali. itaque et dolor corporis,
 cuius est morsus acerrimus, præfertur spe proposi-
 ta boni: & acta atas honestè, ac splendide, tãtam
 affert consolationem, vt eos, qui ita vixerint, aut

30 non attingat ægritudo, aut perleuiter pungat ani-
 mi dolor. sed ad hanc opinionem mali, cum illa etiã

fal. tangat

opinio

opinio accessit, oportere: rectum esse: ad officium pertinere: ferre illud aegre, quod acciderit: tum denique efficitur illa grauis aegritudinis perturbatio. ex hac opinione sunt illa varia, & detestabilia genera lugiendi, padores, muliebres lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percussiones. Hinc ille Agamemnon Homericus, & idem Accianus.

Stindens dolore identidem intonsam comam. In quo factum illud Bionis, perinde stultissimum regem in luctu capillum sibi euellere, quasi caluitio meror lenaretur. Sed haec omnia faciunt opinantes ita fieri oportere. Itaque & AEschines in Demosthenem inuehitur, quod is septimo die post filiae mortem hostias immolasset. At quam rhetoricè quam copiosè quas sententias colligit? quae verba contorquet? ut licere quiduis rhetori intelligas, quae nemo probaret, nisi insitum illud in animis haberemus, omnibus bonos interitu suorum quam grauisimè mæreere oportere. ex hoc euenit, ut in animi doloribus alij solitudines captent, ut ait Homerus de Bellerophonte,

Qui miser in campis mærens errabat Aleis
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.
& Niobe fingitur lapidea, propter aeternum, credo, in luctu silentium. Hecubam autem putant propter animi acerbicatem quandam, & rabiem, fingi in canem esse conuersam. sunt autem alij, quos in luctu cum ipsa solitudine loqui saepe delectat, ut illa apud Ennium nutrix.

Cupido cepit miseram nunc me, proloqui
Calo atque terra Medæ miseras.

Hæc omnia recta, vera, debita putantes, faciunt in dolore, maximèque declaratur, hoc quasi officij iudicio fieri, quòd si qui forte, cùm in lætu esse vel-
 lent, aliquid fecerunt humaniùs, aut si hilariùs lo-
 cuti sunt, reuocant se rursus ad mœstitiã, peccati
 que se infimulant, quòd dolere intermiserint. pue-
 ros verò matres, & magistri castigare etiam solèt,
 nec verbis solùm, sed etiam verberibus, si quid in
 domestico lætu hilariùs ab ijs factum est, aut di-
 ctum: plorare cogunt. quid? ipsa remissio lætus cū
 est consecuta; intellectioneque est nihil profici mæ-
 rendo, nonne declarat fuisse totum illud volunta-
 rium? quid ille Terentianus. ^a ipse se puniens, ^b id
 est, *ἑαυτὸν τιμωροῦμαι*?

15 Decreui tantisper me minus iniuriæ.

Chremes, meo gnato facere, dum fiam miser.

Hic decernit, vt miser sit. num quis igitur quidquã
 decernit inuitus?

Malo quidem me quouis dignum deputem.

20 malo se dignum deputat, nisi miser sit. vides ergo
 opinionis esse, non naturæ malum. quid, quod
 res ipsa lugere prohibet? vt apud Homerum quoti-
 dianæ neces, interitùsque multorum, sedationem
 mærendi afferunt: apud quem ita dicitur,

25 ^c Namq. nimis multos, atq. omni luce, ^d cadēteis
 Cernimus: vt nemo possit mærore vacare.

Quo magis est æquū tumulis mādare perēptos

Firmo animo, & lætū lacrymis finire diurnis.

Ergo in potestate est ^e abijcere dolorem, cū velis,
 tempore seruientem. An est vllum tempus, quo-
 niam quidem res in nostra potestate est, ^f cui nō po-

a ἑαυτὸν τιμωροῦμαι.
 b L. hoc totum. id est ἑαυτὸν τιμωροῦμαι.
 c ἵνα. ut alienū
 d ἵνα. ἵνα γὰρ πολλοὶ καὶ ἰπῆτρι-
 μοι ἤματα πάντα Πιπτασιν πότα κόντις ἀναπνεύσει πό-
 νειο. Ἀλλὰ χρὴ τὸν μὲν καταθάπτειν ὅσοι θάπτει.
 Νυκτὶα θυμὸν ἔχον-
 τας, ἐπ' ἡμα-
 τι δ' ἀκρῦσαν
 τας.
 d q. v. c. cadē-
 teis, mendo
 e d.
 e o. v. c. abice
 f L. cui nō po-
 nendæ: ἵνα
 eudinis cau-
 sa seruia-
 tius?

nenda curæ ægritudinis causa seruiamus? Consta-
bat, eos, qui concidentem vulneribus Cn. Pompeiū
vidissent, cum in illo ipso acerbissimo, miserrimōq.
spectaculo sibi timerent, quod se classe hostium cir-
cum fusos viderent, nihil tum aliud egisse, nisi vt
remiges hortarentur, & vt salutem adipisceren-
tur fuga: postea quā Tyrum venissent, tum affli-
ctari, lamentariq. cœpisse. timor igitur ab ijs ægri-
tudinem potuit repellere, ^a ratio ac sapientia vera
non poterit? Quid est autem, quod plus valeat ad
ponendum dolorem, quā cum est intellectum, ni-
hil profici, & frustra esse susceptum? si igitur depo-
ni potest, etiam non suscipi potest. voluntate igitur
& iudicio suscipi ægritudinem confitendum est. id-
que iudicatur eorum patientia, qui cum multa sint
sæpe perpeffi, facilius ferunt quidquid accidit: ob-
duruisque sese contra fortunam arbitrantur: vt
ille apud Euripidem,

b Si mihi nunc tristis primū illuxisset dies,
Nec tam ærumnoso nauigauissem salo:
Esset dolendi causa, vt iniecto equulei
Frena repente tactu exagitantur nouo.
Sed iam ^c subiectus miserijs obtorpuī.

Defatigatio igitur miseriarum ægritudines cum
faciat leuiore, ^d intelligi necesse est, non rem ipsā,
causam, atq. fontem esse meroris. Philosophi sum-
mi, nec dum tamen sapientiam consecuti, nonne in-
telligunt, in summo se malo esse? sunt enim insipien-
tes: neque insipientia vllū maius malum est: neq. ta-
men lugent. quid ita? quia huic generi malorū non
affingitur illa opinio. rectum esse, & æquum: & ad
officium

a fort. ratio
vera, ac sapiē-
tia non pote-
rit?

b Εἰ μὲν τὸ-
δ' ἡμᾶρ ἦν
πρῶτον ἦν
κακῆμίνω.

Καὶ μὴ μα-
κρὰν δὴ δ' ἰδ-
πόνον, ἰναυ-
τόλου, Εἰ-
πὸς σπαδά-
ζεν ἦν ἄν ὡς

τιόζυγα Πῶ-
λοι, χαλινοῦ
ἀρτίως δε-
στυμένον.

Νῦν δ' ἀμ-
βλῦς εἶμι,
καὶ κατάρτυ

πὸς κακῶν.
Ἔστ' ὅτι δ' ἰ-
τὰ τοιαῦτα,
καὶ μίζω μα

κρὸς Χρόνος
μαλάξει, νῦν
δ' ἴτ' ἡβασ-
κος κακόν.

c v. c. suba-
ctus miserijs
d L. intelligi
necesse est,

opinionem,
non rem ip-
sam, causā,
&c.

officium pertinere, egrè ferre, quòd sapiens non sis.
 quòd idem affingimus huic aegritudini, in qua lu-
 ctus inest: qua omnium maxima est. Itaque Aristo-
 teles, veteres philosophos accusans, qui existima-
 uissent, philosophiam suis ingenijs esse perfectam,
 ait eos aut stultissimos, aut gloriosissimos fuisse: sed
 se videre, quòd paucis annis magna accessio facta
 esset, breui tempore philosophiam planè absolutã
 fore. Theophrastus autem moriens accusasse natu-
 ram dicitur, quòd cervis, & cornicibus vitam diu-
 turnam, quorum id nihil interesset: hominibus,^a a v. c. quorũ
 id max.
 quorum maximè inter fuisset, tam exiguam vitam
 dedisset: quorũ si etas potuisset esse longinquior,
 futurum fuisse, vt, omnibus perfectis artibus, om-
 ni doctrinã hominum vita erudiretur. querebatur
 igitur se tum, cum illa videre cœpisset, exstingui.
 Quid? ex ceteris philosophis nonne optimus, &
 grauissimus quisque confitetur, multa se ignorare?
 & multa sibi etiam, atque etiam esse discenda? ne-
 que tamen, cum se in media stultitia, qua nihil est
 peius, herere intelligant, aegritudine premuntur.
 nulla enim admiscetur opinio officiosi doloris. quid
 qui non putant lugendum viris? qualis fuit Q. Ma-
 ximus^b efferens filium consularẽ: qualis L. Paul-
 lus, duob. paucis dieb. amissis filijs: qualis M. Cato,
 p̄tore designato, mortuo filio: quales reliqui, quos
 in consolatione collegimus. Quid hos aliud placuit,
 nisi quòd luctum, & mærorẽ esse non putabant
 viri? Ergo id, quod alij rectum opinantes, aegritudi-
 ni se solent dedere, c̄ij turpe putantes aegritudinẽ
 repulerunt, ex quo intelligitur, non in natura, sed
 turpe put.

nione esse aegritudinē. Contrā dicuntur haec. Quis
tam demens, vt sua voluntate mereat? natura
affert dolorem. cui quidem Crantor, inquit, ve-
ster cedendum putat. premit enim, atque instat,
a nec resisti potest. itaque Oileus ille apud Sopho-
clem, qui Telamonem antea de Aiakis morte con-
solatus esset, is cū audisset de suo, fractus est. de
cuius commutata mente sic dicitur

Nec verò tanta præditus sapientia

Quisquam est, qui aliorum ærumnam dictis al-
leuans,

Non idem, cū fortuna mutata impetum

Conuertat, clade^b vt subita frangatur sua,

Vt illa ad alios dicta, & præcepta excidant,

Hæc cū disputant, hoc student efficere, naturæ ob-
fisti nullo modo posse. ij tamen fatentur, grauiores
ægritudines suscipi, quàm natura cogat. quæ igitur
amentia, vt nos quoque idem ab alijs requi-
ramus? sed plures sunt causæ suscipiendi doloris.
primū illa opinio mali, quo viso, atque persuaso,
ægritudo insequitur necessario. deinde etiam gra-
tum se mortuis facere, si grauiter eos lugeant, arbi-
trantur. accedit superstitio muliebris quædam. exi-
stimant enim, dijs immortalibus se facilius satisfac-
turos, si eorum plaga percussi, afflictos se, & stra-
tos esse fateantur. sed hæc inter se quàm repugnēt
plerique non vident. laudant enim eos, qui æquo
animo moriantur: qui alterius mortem æquo animo
ferant, eos putant vituperandos: quasi fieri villo
modo possit, quod in amatorio sermone dici solet,
vt quisquam plus alterum diligat, quàm se. Præ-

clarum

a v. c. nec ei
resisti pot. &
ita L.

b L. nō agno
scit particu-
lam, vt,

clarum illud est, & si quæris, rectum quoq. & verum, ut eos, qui nobis carissimi esse debeant, æquè ac nosmetipsos amemus: ut verò plus, fieri nullo pacto potest. ne optandum quidè est in amicitia, ut me ille plus, quàm se amet: ego illum, plus, quàm me. perturbatio vitæ, si ita sit, atque officiorum omnium, consequatur. sed de hoc alias. nunc illud satis est, non attribuere ad amissionem amicorum, miseriam nostram, ne illos plus, quàm ipsi velint, si sentiant: plus certè, quàm nosmetipsos, diligamus. nã quod aiunt, plerosque consolationibus nihil leuari, adiunguntque, consolatores ipsos confiteri se miseros, cum ad eos impetum suum fortuna conuertit: vtrumque dissoluitur. sunt enim ista non natura vitia,^b sed culpa. Stultitiam autem accusare quamuis copiosè licet. nam & qui non leuantur, ipsi alios ad miseriam inuitant: & qui suos casus aliter ferunt, atque ut alijs auctores ipsi fuerunt, non sunt vitiosiores, quàm ferè plerique, qui auari auaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt.

EST ENIM PROPRIUM stultitiæ aliorum vitia cernere, obliuisci suorum. Sed nimirum hoc maximum est experimentum, cum constet agritudinem vetustate tolli, hanc vim non esse in die positam, sed in cogitatione diuturna. nam si eadem res est, & idem est homo: qui potest quidquam de dolore mutari, si neque de eo, propter quod dolet, quidquam est mutatum, neq. de eo qui dolet? cogitatio igitur diuturna, nihil esse in re mali, dolori medetur, non ipsa diuturnitas. Hic mihi afferunt mediocritates. q̄ si naturales sunt, q̄

a verbum. amet, hic ab est a v.c.

b fort. sed stultitiæ

opus est consolatione? natura enim ipsa termina-
 bit modum. sin opinabiles, opinio tota tollatur. sa-
 tis dictum esse arbitror, aegritudinem, esse opinio-
 nem mali praesentis, in qua opinione illud insit, vt
 aegritudinem suscipere oporteat. additur ad hanc
 definitionem à Zenone rectè, vt illa opinio praesen-
 tis mali sit recens. hoc autem verbum sic interpre-
 tatur, vt non tantum illud recens esse velit, quod
 paullo antè acciderit, sed, quam diu in illo opinato
 malo vis quaedam insit, & vigeat, & habeat quan-
 dam viriditatem, tam diu appelletur recens: vt
 Art hemisia illa, Mausoli, Cariae regis, vxor: quae
 nobile illud Halicarnassi fecit sepulcrum, quam-
 diu vixit, vixit in luctu, eodemque etiam confecta
 contabuit. huic erat illa opinio quotidie recens: quae
 tum denique non appellabatur recens, cum vetusta
 se exaruit. Haec igitur officia sunt consolantium,
 tollere aegritudinem funditus, aut sedare, aut de-
 trahere quamplurimum, aut suppressere, nec pati
 manare longius, aut ad aliam traducere. Sunt, qui
 vnum officium consolantis putent, b malum illud
 omnino non esse, vt Cleanthi placet. sunt, qui non
 magnum malum, vt Peripatetici. sunt, qui abdu-
 cunt à malis ad bona, vt Epicurus. sunt, qui satis
 putant ostendere, nihil inopinati accidisse, c nihil
 mali. Chrysippus autem caput esse censet in conso-
 lando, detrahere illam opinionem merenti, si in of-
 ficio fungi putet iusto, atq. debito. sunt etiam, qui
 haec omnia genera consolandi colligunt. alius enim
 alio modo mouetur, vt ferè nos omnia in Conso-
 lationem vnam coniecimus: erat enim in tumore
 animus,

L. Artemi-
 a illa,

L. docere,
 nalū illud
 mn.

L. nihil no-
 ti.

animus, & omnis ²⁷ in eo ²⁸ tentabatur curatio. sed
sumendum tempus est non minùs in animorum
morbis, quàm in corporum: vt Prometheus ille
Æschyli. cui cùm dictum esset,

⁵ ^b Atquì, Prometheus, te hoc tenere existimo,

¹⁸ ^c Mederi posse rationem iracundiæ.

Ræspundet,

^d Si quidem qui tempestiuam medicinam ad-
mouens,

¹⁰ Non ad grauescens vulnus illidat manus.

Erit igitur in consolationibus prima medicina, do-
cere aut nullum malum esse, aut admodum paruum.
altera & de communi condicione vite, ^e & pro-
pria, quid sit de ipsius, qui mæreat, disputandum:

¹⁵ ^f tertia. summam esse stultitiam frustra confici mæ-
rore, cùm intelligas, nihil posse profici. nam Clean-
thes quidem sapientem consolatur: qui consolatio-
ne non eget. nihil enim esse malum, quod turpe
non sit, si lugenti persuaseris, non tu illi lactum,

²⁰ sed stultitiam detraxeris. alienum autem tempus
docendi. & tamen non satis mihi videtur vidisse
hoc Cleanthes, suscipi aliquando ægritudinem pos-
se ex eo ipso, quod esse summum malum Cleanthes
ipse ^f fatetur. quid enim dicimus? cùm Socrates

²⁵ Alcibiadi persuasisset, vt accepimus, eum nihil ho-
minis esse, nec quidquam inter Alcibiadem, sum-
mo loco natum, & quemuis baiulum interesse. cū
se Alcibiades afflicteret, lacrymansq. Socrati sup-
plex esset, vt sibi virtutem traderet, turpitudinẽ
que depelleret: quid dicemus, Cleanthes? num in il-

³⁰ la re, quæ ægritudine Alcibiadem afflictebat, mali

Hb 4 nihil

a al. teneba-
tur

b Οὐκ ἔν.
Προμηθεύ,
τὸ το γιγνώ-
κεις, ὅτι Ὀρ-
γῆς τοσούτοι
εἰσὶν ἰατροὶ
λόγοι.

c L. Mederi
posse oratio-
nem iracun-
dix.

d Εἰάντις ἰ-
καίρω γο
μαλὴ ἄσση
κίβηρ καὶ μὴ
σφριγῶντα
θυμὸν ἰσχυ-
τασθῆναι βία.

e L. & pro-
prie siquid
fit &c. al. &c.
de propria, &
quid &c.

f L. fateatur
& ita o. v. e.

g q. v. e. tum
in illa re,
&c. non pl.

a. L. quid illa
Lyconis, qua
lia sunt?

nihil fuisse? quid illa Lyconis, qualia sunt? qui
aegritudinem extenuans, paruis ait eam rebus mo
ueri, fortuna, & corporis incommodis, non animi
malis. quid ergo? illud, quod Alcibiades dolebat,
non ex animi malis, vitiusque constabat? Ad Epicu
ri consolationem satis est antè dictum. Ne illa qui
dem consolatio firmissima est, quamquam & vst
tata est, & saepe prodest: Non tibi hoc soli. Prodest
haec quidem, vt dixi, sed nec semper, nec omnibus.
sunt enim, qui respuant: sed refert, quo modo adhi
beatur. at enim tulerit quisque eorum, ^b qui sa
pienter tulerunt, non quo quisque incommodo af
fectus sit, pradicandum est. ^c Chrysippi ratio, ad
veritatem firmissima: est ad tempus aegritudinis,
difficilis. ^d magnum opus est, probare merenti,
illum suo iudicio, & quòd se ita putet oportere
facere, merere. nimirum igitur, vt in causis non
semper vtimur eodem statu: (sic enim appella
mus controuersiarum genera) sed ad tempus ad
controuersiae naturam, ad personam accommo
damus: ^e sic in aegritudine lenienda. nam quam quis
que curationem recipere possit, videndum est. sed
nescio quo pacto ab eo, quod erat à te propositum,
aberrauit oratio. tu enim de sapiente quasieras:
cui aut malū videri nullum potest, quod vacet tur
pitudine: aut ita paruum malum, vt id ^f ob
ruatur sapientia, vixque appareat: qui nihil opi
nione affingat, assumatque ad aegritudinem: nec id
putet esse rectum, se quam maxime excrucitari, lu
ctūque confici: quo prauius nihil esse possit. edocuit ta
men ratio, vt mihi quidem videtur, cum hoc ipsum
proprie

b. al. patien
ter tulerunt.

c. L. Chrylip
pi ad verita
tem firmissi
ma est: & ita
o. v. c. a qui
ous abest
vox, ratio,
q. v. c. ma
gnam onus
est.

e. v. c. sic in
aegritudine
lenienda quā
quisque cura
tionem re
cip. possit, vi
dendum est.

f. q. v. c. obser
uetur sap.
portasse leg.
obscuratur
ap.

proprie non quereretur hoc tempore, ^a ne quidem
 ullum esse malum, nisi quod idem dici turpe posset:
 tamen ut videremus, quidquid esset in ægritudine
 mali, id non naturale esse, sed voluntario iudicio,

a o. v. o. n. n. m.
 quod esset
 malum. nisi
 quod idem
 d. & ita L.

5 & opinionis errore contractum. tractatum est au-
 tem à nobis id genus ægritudinis, quod vnum est
 omnium maximum, ut, eo sublato, reliquorum re-
 media ne magnopere querenda arbitraremur. sunt

10 inhonorata, & ingloria dici soleant. separatim au-
 tem certæ scholæ sunt de exilio, de interitu pa-
 triæ, de seruitute, de debilitate, de cæcitate, & de
 omni casu: in quo nomen poni solet calamitatis.
 hæc Græci in singulas scholas, & in singulos li-

15 bros dispersiunt. opus enim querunt. ²⁹ ^b quamquã
 planè disputationis sunt, delectationis. & tamen,
 ut medici, toto corpore curando, minima etiam
 parti, si condoluit, medentur: sic philosophia,
 cum vniuersam ægritudinem sustulit, tamen, si

b L. quæque
 plene dispu-
 tationes de
 lectationis
 sunt.

20 quis error aliunde exstitit, si paupertas momordit,
 si ignominia pupugit, si quid tenebrarum offundit
^c exsilium, aut eorum, quæ modò dixi, ^d si quid ex-
 stitit: & si singularum rerum sunt propriæ con-
 solationes: de quibus audies tu quidem, cum vo-

c al. exsilis.
 d L. si quid
 exstitit: sin-
 gularum re-
 rum &c. d

25 les: sed ad eundem fontem reuertendum est, ægritu-
 dinem omnem procul abesse à sapiente, quod ina-
 nis sit, quod frustra suscipiatur, quod non natu-
 ra exoritur, sed iudicio, sed opinione, sed quadam
 inuitatione ad dolendum, cum id decreuerimus ita

30 fieri oportere. hoc detractò, quod totum est vo-
 luntarium, ægritudo erit sublata illa mærens: mor-

sus

sus tamen, & contractiuncula quadam animi re-
 linquentur. hanc dicant sanè naturalem, dum ægri-
 tudinis nomē absit, graue, tætrum, funestum: quod
 cum sapientia esse, atque, vt ita dicam, habitare
 nullo modo possit. At qui stirpes sunt ægritudinis,
 quàm multæ, quàm amaræ! quæ, ipso trunco euer-
 so, omnes elidendæ sunt, & si necesse erit, singulis
 disputationibus. superest enim nobis hoc, cuiusmo-
 di est, otium. Sed ratio vna omnium est ægritudi-
 num, plura nomina. nam & inuidere, ægritudinis
 est, & amulari, & obrectare, & misereri, ang-
 lugere, mære, ærumna affici, lamentari, sollicita-
 ri, dolere, in molestia esse, afflictiari, desperare. hæc
 omnia definiunt Stoici: eaque verba, quæ dixi, sin-
 gularum rerum sunt, non, vt videntur, easdem res
 significant, sed aliquid differunt: quod alio loco for-
 tasse tractabimus, hæ sunt illæ fibræ stirpium, quas
 in initio dixi, a^a persequendæ & omnes elidendæ, ne vl-
 la vnumquam possit exsistere. magnum opus, & dif-
 ficile. quis negat? quid autem præclarum, non idem
 arduum? sed tamen id se effecturam philosophia
 proficitur. nos modo curationem eius recipiamus.
 Verùm quidem hæc hæctenus. cetera quotiescumq.
 voletis, & hoc loco, b & alijs, parata vobis erunt.

tort. perfe-
 sandæ,

b al. & alibi,

IN LIB. III. TVSC. QVÆST.

H A V D erat sanè quòd quisquam rationem ac doctr. &c. Sic
 habent omnes fere lib. vulg. quib. consentiunt tres manuscr. Ne-
 que video, quare hæc lect. non sit multis modis potior illa, quæ
 reperitur etiam in quibusdam manuscr. haud erat sanè. q. quis-
 quam ratione, & doctrina. Hoc enim significat M. Tullius, si ta-
 let à natura facti essent, vt eam ducē sequi possemus, futurum
 fuisse,

fuisse, vt doctrina aut institutione non egeremus. Solet autem hic scriptor sæpe hæc coniunctim ponere, rationē ac doctrinam, viâ & rationem, pro ea, quam Græci *μῦθος* appellant.

2 deprauiati, sic) legendū, non, vt vulgò, deprauiatis, quamuis ita scriptum in quibusdam libris manuscr. reperiatur. nam s, postre- mum adcreuit huic participio, deprauiati, ex particulæ sequentis initio.

3 cūm verò parentibus redditi, demum magistris traditi sumus, tum &c.) hæc est vera & sincera scriptura, nunc tandem à nobis hac secunda editione restituta. nam vulgata lectio, cūm verò pa- rentibus redd. id est, mag. &c. vitiosa, & praua est. cūm scriptor librarius, ex dēm, quod erat scriptum pro, demum, fecisset, id est, Prauis pōst versib. libri quidam veteres habent, vbi nos edidi- mus, vt nobis optimam naturam inuidisse vid. &c. optimè natu- ram &c. & vbi nos edidimus, quam vnā natura maximè inq. il- li ijdem, quam vna natura &c. vtrumque mendosè. hæc quoque mendosè: quod sequitur aliquanto longius, vbi nos edidimus, & ægritudinem animi, quam appellarunt insaniam: illi habent, & ægrotum animum, quā appell. quamuis P. Victorius harum trium lectionum duas secutus sit in editione sua.

4 ea virtuti resonat, tanquam imago voci) sic legendum, libris omnibus inuitis: neque me mouet Adr. Turnebi auctoritas ali- ter sentientis, quid enim absurdius dici potest, quā, gloria vir- tuti resonat tanquam imago gloriæ? Quid si neque gloriæ, neque voci, debeat adscribi? sed ita legi simpliciter? tanquam imago. su- pra lib. 1. Virtutem, inquit, gloria, tanquam vmbra sequitur. qui locus me admonet hic quoque legendum esse, sine vlla additio- ne, tanquam imago. nam quemadmodum in libro 1. poterat, & videbatur dicere debere, virtutem gloria sequitur, tanquam vm- bra corpus: quod tamen non fecit: sic hoc loco dedit simpliciter, gloria virtuti resonat, tanquam imago cūm videatur dicere de- buisse, tanquam imago, id est *ἡχώ* voci. Vnde igitur nata est vox gloriæ, Post, nomen, imago, quæret aliquis ex ora libri, seu ex nota ad oram libri adscripta ab homine parum acuto: ab alio au- tem longè minùs acuto in contextum translata:

5 appellarunt insaniam, &c.) sic habent omnes nostri libri vete- res: neque video, quamobrem quisquam hac scriptura offendi- posset. Et tamen Adr. Turnebus vult legi, appellarunt insanā, &c. à quo dissentio. Multis autem alijs argumentis refellere cūm il- lius opinionem possim, his duobus contentus ero. primum est, quòd sanitatis nomē opponit insanix. Sequitur enim deinceps, propterea quòd in pert. an. sunt in corp. sanitas esse non possit. Alterum est, simillima locutio infrà proximè. Nec minùs illud acutè quòd animi aff. lum. mentis car. nominauerunt amentia. en tibi, vt hic mens vacua tranquillitate & constantia, dicta est insaniam: ita in illo loco, mentis affectio lumine mentis carens, amentia est nominata.

6 eos enim sanos intelligi necesse est, &c.) non placet mihi nō-

nullorum librorum veterum scriptura, quam quidam amplectuntur, quamuis eam in vno ex nostris repererim. est autem hæc eos enim sanos quoniam intelligi necesse est. &c. Est enim implacata, & inconcinna. præterea particula, quoniam, hic non satis apta aut accommodato loco posita est, & lectoris cogitationem moratur, ac turbat.

6 stultitiam enim censuerunt, id est, inconst. sanitate vac. &c.) ordo & sententia verborum est, censuerunt stultitiam, id est, inconstantiam sanitate vacantem, posse tamen tueri mediocritia officia, &c. Quod autem quidam codices manuscr sic habent, stultitiam enim censuerunt inconstantiam, id est, sanitate vacantem, &c. ea verò scriptura ferri non potest: & se ipsa refellit, atq; adeo iugulat.

7 vt victū aliquando esse se fateatur.) sic edidi, nostros libros veteres manuscr. securus: quorum quidam sic planè habet, vt victū siquando esse se fateatur. Quis non videt, hoc siquando, esse deprauatum, & ab errante librario scriptore pro aliquando esse scriptum? quandoque porro, nullo in manuscr. reperi. quod cuius certò argumento esse potest, non esse Ciceronis.

8 verè & coniugatè sunt) Nonius legit, & iugate sunt: & ita reponendum censo, libris omnib. inuicis, quamquã non omnib. libris inuicis sic reponatur. nam sic in tribus scriptum reperi.

9 sed tenemus, & iussisse putemur, &c.) omnes ferè nostri libri veteres habent pro. sed tenemus, &c. sed temerius iussisse putemur. Ac iussisse quidem. pro. iussisse, scriptum, non me mouet, est enim vitiatum mendum, i. & contra l. pro i. ab illis scriptum esse. sed, quid sibi velit hoc, temerius, quæro: à quo vulgatum, tenemus, quod videtur incorruptum, tam longè ab sit. Quid si dicamus sic esse à Cicerone scriptum? sed tenemus iussisse putemur. tenerius autem, id est, deliciaus, mollius, iocosiùs, pueriliùs, *αυτοσπρωτοσ*.

10 quod nec quidquam est in tali homine) sic legendum censo. nec quicquam autem, id est, non quicquam, seu non quidquam: nec. pro, non, vt supra diximus vel lege, nequequam, vt nec. pro, non. item intelligatur.

11 nam cum omnis perturbatio, misera est, &c.) miseria est habent omnes libri vulgati; & bona pars manuscrip. & ita malim legi, quàm, misera est. & sic olim edi. iusseram.

12 Præterea ad Troiam cum mis. &c.) non est legendum, Præterea tum, ad Troiam cum mis. &c. vt olim putau. sunt enim trochaici. In proximo versu autem pro. Scibam, libri veteres habent Sciebam: quod non placet ne hoc quidem dissimulabo, in libris veterib. scriptum esse, ob defendendam Græciam, vbi vulgati habent, ad defendendam Græciam.

13 sed quæ dicant, videamus: quò neglig.) vitiosam interpunctione cortexi: hoc tantum, quo factò hic locus planus factus est. dicebat paullo antè, se Epicuri sententiã suo more persecutũ esse, quã Epicuri suo exprimunt: sed quæ dicat, inquit, videamus, quo

modo dicant negligendum dolorem.

14 extendat, & diluit, &c.) o. ferè v. c. habent, extenuat, & veluit: unde quidam facere conantur, extenuat, & delenit.

15 Nam reuocatio illa, &c.) legendum videtur, auocatio: vt pagina superiore, auocatione à cogitanda, molestia, &c.

16 & hoc ille acrocholus, me audiente,) locus hic variè scriptus est in libris manuscriptis. in alijs sic, egriculus, in alijs, acroculus, in alijs agricolus, in alijs ecroculus. quid multa nihil sineerri. vulgata autem lectio. Gratulus. planè mendosa est. Natum autem mendum est ex scriptorum libriorum inscientia, qui Græca nomina quamuis interdum scripta essent litteris Latinis, tamen ea deprauabant. Ego olim acrocholus edendum curavi aut certè ne metiar, ἀκρόχολος, Græcis litteris, P. Victorij coniecturam secutus. neque me mei facti ne nunc quidem pœnitet. Nam quod Adrianus Turnebus, mauult legi, aericulus, nomine Latino, deminuto ab acer, vix audeo probare, quamuis multo minùs ausim improbare. Nani hoc, acrocholus, maximè cõuenit & feni Zenoni, & Epicureorum ingenio: quos M. Tullius sæpe ait esse iracundos. Ex quo illud, infra, non longè admodum, Hi nimis iracundè agunt. Verum tamen nihil affirmo, & hanc totam controuersiam integram relinquo. Rursum, aericulos, mihi placet, quia vox latina est: non est autem verisimile Ciceronem in hac re Græco nomine fuisse vsurum.

17 Habes formam &c.) legendum fortasse est, habes formulam.

18 Nec verò ita dici potest, &c.) hæc non fuerunt separanda à superiori. Sunt n. et verba Epicuri: vsque ad illa, atq; hæc, &c.

19 nisi eam vim, qua afficiantur, &c. sic restitui ex Nonio, qui ita legit in verbo ebullire. nam vulgò legitur, viam. &c.

20 aliquid videamus & tibi) sic olim restitui ex Prisc. lib. 2. quâ restitutionem postea nostri omnes veteres codices cõprobatũt.

21 nisi sensus quasi titillarentur volup) sic est legendum, & hæc est vera, & sincera scriptura. nam quod quidam libri veteres ex nostris habent, nisi sensus qua sicut hilarentur voluptate &c. quis non videt, eam scripturam esse corruptam, & hæc verba, qua sicut hilarentur, si suo ordine, & suo situ syllabæ legantur, & si litteræ ita vt debent iungantur, & disiungantur, efficere hanc nostram lectionem, nisi sensus quasi titillarentur &c. nam adpirationis nota addita, & l. detracta. non, me mouent. omnino, vt semel dicam, sic legendum, vt semper edidi: & qui aliter iudicant, nihil sapiunt, nihil vident.

22 ratum habiturum, quod egerit) sic emendandum censeo, etiã libris omnibus inuitis: ita enim loquuntur Latini, ratum habere: non, actum habere.

23 id ferite vehementius) sic emendauit olim Rinius, cui assentior. confirmat hanc lectionem similis locus aliquot post versibus, ibi, ferunt enim fortasse grauius.

24 non id efficiunt, vt ea, quæ accidunt, maiora sint. videntur

quia

quia recentia sunt, non quia repent.) Sic hunc locum emendandum partim coniectura ductus, partim librorum manuscrip. auctoritate rem secutus: in quibus non sunt hæc, quæ repertiuntur in quibusdam vulgatis, maiora videntur, post illa, recentia sunt. sententia hæc est, ista nec opinata non efficiunt, ut maiora sint. videntur maiora, quia sunt recentia, non quia repentina: Turnebus post nostram priorem Ciceronis editionem, secutus aliquos libros antiquos, in quibus hæc verba iterata sunt, maiora videntur, ita coniecit legendum, eadem sententia, sed non ita concinnè. non id efficiunt, ut ea, quæ accidunt, maiora sint. quia recentia sunt, maiora videntur, non quia repentina. nos breuitus videtur, quia recentia sunt, non quia repent. vox, maiora, concinnitibus subinleligitur, quam adscribitur.

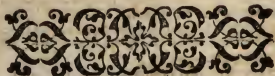
25 Cælo atque terræ Medeæ miserias) legendum, Medeæ, ut emendat Turnebus lib. Aduersariorum 19. non, ut vulgò, Medæ.

26 ut ferre nos omnia in Consol. vnam con.) legendum fortasse est, in Consolationem nostram quamquam in his verbis, omnia vnam, videtur non inconcinna antithesis. Itaque nihil mutare auiam.

27 in eo tenebatur curatio) legendum puto, vertebatur curatio. Quod si minus probabitur: tentabatur, quod reperitur in alijs libris manuscrip. tolerabilius mihi videtur, quam tenebatur.

28 Mederi posse orationem. &c.) sic hunc versum nunc restitui-
mus. in, orationem. sic *οὐκ ἔστι* Nam olim sic edidimus, Ora-
tionem mederi iracundia: fortasse non malè: sed nimis longè ab
antiq. script. Is autem, qui proximè sequitur, sic legendus: Si qui-
dem qui tempest. &c. Nam olim operæ malè hoc, Si quidem, diuul-
sum à reliquo separatim posuerant videtur tamen legendum, ad
mouet, aut, qui, positum erit, pro, quis.

29 Quamquam plenæ disputationes delectationis sunt, &c.) cū
vulgata lectio, planè disputationis sunt, delectationis, me sæpe
offendisset, à qua non admodum discrepat antiqua: & quidam
non indoctus, in libro suo impresso, quem commodatò mihi de-
derat, adseripsisset, non delectationis: putaueram, hunc locum sic
esse emendandum. sed fefellit me opinio. Nam emendandus ut
& coniecit Turnebus, quamquam plenè disputationes delectati-
onis sunt.

495
M. TVLL. CICERONIS,
TVSCVLANARVM
QVÆSTIONVM,

LIBER IIII.

DE RELIQVIS ANIMI
PERTVRBATIONIBVS.

10

UM multis locis nostrorum ho-
minum ingenia, virtutesque,
Erute, soleo mirari, tum maxi-
mè ijs in studijs, quæ serò admo-
dum expetita, in hanc ciuitatē
è Græcia transfulerunt. nam cū

15

à primo vrbs ortu, ^a regijs institutis, partim etiã
legibus, auspiciis, cæremoniæ, comitia, prouocatio-
nes, patrum consilium, equitum, peditumque de-
scripto, tota res militaris, diuinitus esset constitu-
ta, tum progressio admirabilis, incredibilisque cur-
sus ad omnem excellentiam factus est, dominatu
regio rep. liberata. nec verò hic locus est, vt de mo-
ribus, institutis que maiorum, & disciplina, ac tem-

20

25

peratione ciuitatis loquamur. alijs hæc locis satis
accuratè à nobis dicta sunt, maximè que in ijs sex
libris, quos de rep. ^b conscripsimus. hoc autem loco
consideranti mihi studia doctrinæ, multa sanè oc-
currunt, cur ea quoque ^c accersita aliunde, neque
solùm expetita, sed etiam conseruata, & culta vi-
deantur. erat enim illis pane in conspectu præstan-

30

a for. partim
regijs instit.

b v. c. scripsi-
mus, Scita L.

c L. accersita-
aliunde, &c.
& ita o. v. c.

ti sapientia, & nobilitate Pythagoras, qui fuit in
 Italia temporibus iisdem, quibus L. Brutus pa-
 triam liberavit. præclarus auctor nobilitatis tuæ.
 Pythagoræ autem doctrina cum longè, latèque
 flueret, permanuisse mihi videtur in hanc ciui- 5
 tatem: idque cum coniectura probabile est, tum
 quibusdam etiam vestigijs indicatur. quis est enim
 qui putet, cum floreret in Italia Græcia potentissi-
 mis, & maximis urbibus, ea, quæ magna dicta est,
 in hisq; primùm ipsius Pythagoræ, deinde postea 10
 Pythagoreorum tantum nomen esset, nostrorū ho-
 minum ad eorum doctissimas voces, aureis clausas
 fuisse? quin etiam arbitror, propter Pythagoreorū
 admirationem, Numam quoque regem, Pythago- 15
 reum à posterioribus existimatum. nam cum Py-
 thagoræ disciplinam, & instituta cognoscerent, re-
 gisq; eius æquitatem, & sapientiam à maioribus
 suis accepissent, ætates autem & tempora ignora-
 rent, propter vetustatem, eum, qui sapientia excel-
 leret, Pythagoræ auditorem fuisse crediderunt. Et 20
 de coniectura quidem hætenus. vestigia autem
 Pythagoreorum, quamquam multa colligi possunt,
 paucis tamen utemur, quoniam non id agitur
 hoc tempore. nam cum carminibus soliti illi es-
 se dicantur, & præcepta quædam occultius trade- 25
 re, & mentis suas à cogitationum intentione, can-
 tu, fidibusque ad tranquillitatem traducere, gra-
 uissimus auctor in originibus dixit Cato, morem
 apud maiores hunc epularum fuisse, ut deinceps,
 qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum vi- 30
 rorum laudes, atque virtutes. ex quo perspicuum
 est,

a sic v.c.
 ἀναγνώριμα-
 μένους
 al. descripto

est, & cantus tum fuisse^a rescriptos vocum sonis,
 et carmina. quamquam id quidem etiam XII. tabu-
 lae declarant, condi iam tum solitum esse carmen:
 quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges san-
 xerunt. nec verò illud non eruditorum temporum
 argumentum est, quòd & deorum pulvinaribus,
 et epulis magistratum, fides præcinunt: quod pro-
 prium eius fuit, de qua loquor, disciplina. mihi qui-
 dem etiam Appij Caci carmen, quod valde Panae-
 tius laudat epistola quadam, quæ est ad Qu. Tu-
 beronem, Pythagoreorum videtur. multa sunt
 etiam in nostris institutis ducta ab illis: quæ præte-
 reo, ne ea, quæ peperisse ipsi putamur, aliunde didi-
 cisse videamur, Sed, vt ad propositum redeat oratio:
 quàm breui tempore, quot, & quanti poëtae, qui
 autem oratores exstiterunt? facile vt appareat,
 nostros omnia consequi potuisse, simul vt velle cõ-
 pissent. sed de ceteris studijs alio loco & dicemus,
 si vsus fuerit, & sæpe diximus. sapientiæ studium
 vetus id quidem in nostris: sed tamen, ante Lælij
 ætatem, & Scipionis, non reperio, quos appellare
 possim nominatim. quibus adolescētibus Stoicum
 Diogenem, & Academicum Carneadem video
 ad senatum ab Atheniensibus missos esse legatos,
 qui cum reipub. nullam vñquam partem attigis-
 sent,^b essentque eorum alter Cyrenæus, alter Baby-
 lonius, numquam profectò scholis essent excitati,
 neque ad illud munus electi, nisi in quibusdam prin-
 cipibus, temporibus illis, fuissent studia doctrina.
 qui cum cetera litteris mandarent, alij ius ciui-
 le, alij orationes suas, alij monumenta maiorum.

b o. v. c. effect
 q̄ eorum alt.
 & ita L.

hanc amplissimam omnium artium bene viuendi
 disciplinam vita magis, quàm litteris persecuti
 sunt. Itaque illius vera, elegantisque philosophiæ,
 qua ducta à Socrate in Peripateticis adhuc permã
 sit, & idem alio modo dicentibus Stoicis, cum A-
 cademici eorum controuersias disceptarent, nulla
 ferè sunt, aut pauca admodum Latina monu-
 menta, siue propter magnitudinem rerum, occupa-
 tionemque^a omnium, siue etiam, quòd imperitis ea
 probari posse non arbitrabantur: cum interim,
 illis silentibus^b C. Amasanius exstitit^c dicens:
 cuius libris editis, commota multitudo contulit
 se ad eandem potissimùm disciplinam, siue quòd
 erat cognitu perfacilis, siue quòd inuitabatur il-
 lecebris blandis voluptatis, siue etiam, quia ni-
 hil prolatum erat melius, illud, quod erat, tenebãt.
 post^d Amasanium autem^e multi eiusdem æmuli
 rationis multa cum scripsissent, Italiam totam oc-
 cupauerunt; quòdque maximum argumentum est,
 non dici illa subtiliter, quòd & facillè ediscantur:
 & ab indoctis probentur, id illi firmamentum esse
 disciplinae putant, ^f Sed defendat quidem quod
 quisque sentit: sunt enim iudicia libera: nos institu-
 tum tenebimus, nullisque vnus disciplinae legi-
 bus adstricti, quibus in philosophia necessariò pa-
 reamus, quid sit, in quaque re maximè probabile,
 semper requiremus. quod cum sepe aliàs, tum nu-
 per in Tusculano studiosè egimus. Itaque expositis
 tridui disputationibus, quartus dies hoc libro con-
 cluditur. ut enim in inferiorem & ambulationem
 descendimus, quod idem feceramus superioribus
 diebus,

a q. v. c. homi-
 nū, & ita L.
 b q. v. c. C. A-
 masanius
 e vox, dicēs,
 sortassis alie
 na est, & for-
 ris profecta.
 d al. Amasi-
 nium
 e v. c. cum
 multi eiusdē
 æmuli ratio-
 nis multa cō-
 scripserunt

f q. v. c. Sed
 defendat
 quod quisq.
 sentit

g v. c. descen-
 dimus ambu-
 lationem

diebus, sic acta res est. *M.* Dicat, si quis vult, a de qua re disputare velit. *A.* Non mihi videtur omni animi perturbatione posse sapiens vacare.

M. Aegritudine quidem hesternae disputatione videbatur: nisi forte temporis causa b assentiebare.

A. Minime verò. nam mihi egregie probata est oratio tua. *M.* Non igitur existimas cadere in sapientem aegritudinem? *A.* Prorsus non arbitror. *M.* At

qui, si ista perturbare animum sapientis non potest, nulla poterit. Quid enim? metusne conturbet? At

earum rerum est absentium metus, quarum praesentium est aegritudo. sublata igitur aegritudine, sublatus est metus. restant duae perturbationes, Latitia gestiens, & libido: quae si non cadant in sapientem,

semper mens erit tranquilla sapientis. *A.* Sic prorsus intelligo. *M.* Vtrum igitur mauis? statimne nos vela facere, an quasi è portu egredientis paullulum remigare?

A. Quidnam est istuc? non enim intelligo. *M.* Quia Chrysippus, & Stoici, cum de animi perturbationibus disputant, magnam

partem in his partiendis, & definiendis occupati sunt: illa eorum perexigua oratio est, qua medeantur animis, nec eos, turbulentos esse patientur.

Peripatetici autem ad placandos animos multa afferunt: spinas partiendi, & definiendi praetermittunt. querebam igitur, vtrum panderem

vela orationis statim, an eam antè paullulum dialecticorum remis propellerem. *A.* Isto modo verò erit enim hoc totum, quod quaero, ex utroque perfectius. *M.* Est id quidem rectius: sed post requires, si

quid fuerit obscurius. *A.* Faciam equidem. tu tamen

a v. c. qua de re disputari velit. & ita L.

b o. v. c. nobis assentiebare. & ita h.

a v. c. equidē
& ita L.

bo. v. c. pathe

e q. v. c. impe
tum veh.
d verbum, di
cunt: non a-
gnoscat L. ne
q, reperit in
suis libris
manufr.

men, vt soles, diēs ista ipsa obscura planius, quam
dicuntur à Græcis. M. Enitar^a quidem: sed inten-
to opus est animo, ne omnia dilabantur, si vnum
aliquod effugerit. Quoniam, quæ Græci^b πᾶσι vo-
cant, nobis perturbationes appellari magis pla-
cet, quam morbos: in his explicandis veterem
illam equidem Pythagoræ primū, deinde Plato-
nis descriptionem sequar: qui animum in duas par-
teis diuidunt: alteram rationis participem faciūt,
alteram expertem. in participe rationis ponunt
tranquillitatem, id est, placidam, quietamque con-
stantiam: in illa altera motus turbidos. tum iræ,
tum cupiditatis, contrarios, inimicosq. rationi. Sit
igitur hic fons. Vt amur tamen, in his perturbatio-
nibus describendis, Stoicorum definitionibus, &
partitionibus: qui mihi videntur in hac questione
versari acutissimē. Est igitur Zeyonis hæc definitio,
vt perturbatio sit, quod πᾶσι ille dicit, auersa à
recta ratione, contra naturam, animi commotio.
quidam breuius. PERTURBATIONEM,
esse^c appetitum vehementiorem^d dicunt: sed ve-
hementiorem cum volunt esse, qui longius disces-
serit à natura constantia. parteis autem perturba-
tionum volunt ex duabus opinatis bonis nasci, &
ex duabus opinatis malis: ita esse quattuor: ex bonis
LIBIDINEM, & LAETITIAM: vt sit
laetitia, presentium bonorum: libido, futurorum:
ex malis METUM, & AGRITVDINEM
nasci censent: metum, futuris: agritudinē, presenti-
bus, quæ enim venientia metuuntur, eadē efficiunt
agritudinem instantia. LAETITIA autem, & LIBI

10 **10** in bonorum opinione versantur, cum LIBIDO ad id, quod videtur bonum, illecta, & inflammata rapiatur: LAETITIA, vt adepta iam aliquid concupitum, efferatur, & gestiât. natura enim omnes ea, que bona videtur, sequuntur, fugiunt q. contraria. Quamobrem simul obiecta species cuiuspiam est, quod bonum videatur, ad id adipiscendū impellit ipsa natura. id cum cōstanter, prudentér q. fit, eiusmodi appetitionem Stoici εὐλαστικὴν appellât, nos appellamus VOLUNTATEM eam illi putant, in solo esse sapiente: quam sic definiunt. VOLUNTAS est, quæ quid cū ratione desiderat. quæ autem^a aduersaratione, incitata est vehementiùs, ea libido est, vel cupiditas effrenata: quæ in omnibus stultis inuenitur. itémque, cum ita mouemur, vt in bono simus aliquo, dupliciter id contingit. nam cum ratione animus mouetur placidè, atque constanter, tum illud GAVDIVM dicitur. cum autem & inaniter, & effusè animus exsultat, tum illa LAETITIA gestiens, vel nimia dici potest; quam ita definiunt sine ratione, animi elationem. quomodoque bona natura appetimus, sic à malis natura declinamus. quæ declinatio si cum ratione fiet, CAVTIO appelletur, cæque intelligatur in solo esse sapiente: quæ autem sine ratione, & eum exanimatione humili, atque fracta, nominetur metus. est igitur METVS^b rationi aduersa cautio.¹ præsentis autem mali, sapientis affectio, nulla est. stulti autem agritudo est ea, qua afficiuntur in malis opinatis, animosque demittunt, & contrahunt. rationi non obtemperantes. itaque hæc prima definitio est, vt

a L. auersa à ratione, & cal. aduersa rationi

b L. à ratione auersa cautio

aegritudo sit animi, aduersante ratione, contractio. .
 sic quattuor perturbationes sunt, tres constantiæ: .
 quoniam aegritudini nulla constantia opponitur.
 Sed omneis perturbationes iudicio censent fieri,
 & opinione. Itaque eas definiunt pressius, ut
 intelligatur non modò quàm vitiosæ, sed etiam quàm
 in nostra sint potestate. **ESTIGITVR AEGRI-
 TVDO**, opinio recens mali præsentis: in quo demit-
 ti, contrahique animo rectum esse videatur. **LAE-
 TITIA**, opinio recens boni præsentis, in quo effere-
 ri rectum esse videatur. **METVS**, opinio impendentis
 mali, quod intolerabile esse videatur. **LIBIDO**, opi-
 nio venturi boni, quod sit ex vsu iam præsens esse,
 atque adesse. sed quæ iudicia, quæque opiniones
 perturbationum esse dixi, non in eis perturbatio-
 nes solùm positas esse dicunt, verùm illa etiam
 quæ efficiuntur perturbationibus, ut aegritudo qua
 si morsum aliquem doloris efficiat, metus recessum
 quendam animi, & fugam. letitia profusam hilari-
 tatem, libido effrenatam appetentiam. ² opinionem
 autem, quàm in omneis definitiones superiores in-
 clusimus, volunt esse imbecillam assensionem. .
 Sed in singulis perturbationibus parteis eiusdem
 generis plures ^b subiiciuntur: ut aegritudini, inuiden-
 tia) vtendum est enim, docedi causa, verbo minùs
 vsitato, quoniam inuidia non in eo, qui inuidet, so-
 lùm dicitur, sed etiam in eo, cui inuidetur) emula-
 tio, obtrectatio, misericordia, angor, luctus, meror,
 ærumna, dolor, lamentatio, sollicitudo, molestia, af-
 flicatio, desperatio, & si qua sunt de genere eo-
 dem ^c sub metum autem subiecta sunt pigritia, pu-
 dor,

a q. v. c. opi-
 nationem

b. v. c. subi-
 ciuntur.

c fort. metui
 autem

dor, terror, timer, pauor, examinatio, conturbatio, formido. ² Voluptati ² maleuolentia letans malo alieno, delectatio, iactatio, & similia. Libidini ira, excandescencia, odium, inimicitia, discordia, indigentia, desiderium, & cetera eiusmodi. hac autem

a v. e. malit
lentia

definiunt hoc modo. INVIDENTIAM esse dicunt aegritudinem susceptam propter alterius res secundas, quæ nihil noceant inuidenti. nam si quis doleat eius rebus secundis, à quo ipse lædatur, non

rectè dicitur inuidere: vt, si Hæctori Agamemnon. qui autem, cui alterius commoda nihil noceant, tamen eum doleat his frui is inuidet profectò. AEMVLATIO autem dupliciter illa quidem dicitur, vt & in laude, & in vitio nomen hoc sit. nam & imitatio virtutis, æmulatio dicitur: sed ea nihil hoc loco

vtimur: est enim laudis: & est æmulatio, aegritudo si eo, ^b quod concupierit, alius potiatur, ipse careat.

OBTRECTATIO autem est ea, quam intelligi zelo typiam volo, aegritudo ex eo, quod alter quoque potiatur eo, quod ille ipse concupiuerit

MISERICORDIA, est aegritudo ex miseria alterius, iniuria laborantis. nemo enim ^c parricidæ, aut proditoris supplicio misericordia commouetur. ANGOR, est aegritudo premēs. LVCTVS, aegritudo ex eius,

qui carus fueris, interitu acerbo. Mæror: aegritudo flebilis. AERUMNA, aegritudo laboriosa. Dolor, aegritudo crucians. LAMENTATIO, aegritudo cum eialatu, SOLLICITUDO, aegritudo cum cogitatione MOLESTIA, aegritudo permanēs. AFFLICTATIO, aegritudo cum vexatione corporis. DESPERATIO, aegritudo sine vlla rerum expectatione meliorum. Quæ

b fort. quod
quis cone.

c L. patri
dz.

autem

a v. e. sub me
tam,

autem subiecta sunt² sub metu, ea sic definiunt: PI-
GRITIAM, metum consequentis laboris: TERRO-
REM, metum concutientem, ex quo fit, vt pudor-
em rubor, terrorem pallor, & tremor, & dentium
crepitus consequatur: TIMOREM, metum mali
appropinquantis: PAVOREM, metum mentem
loco mouentem, ex quo illud Eunij,

Tum pauor sapientiam mihi omnem ex animo
expectorat: EXANIMATIONEM, metum subsequen-
tem, & quasi comitem pauoris: CONTRABA- 10
TIONEM, metum excutientem cogitata: Formi-
dinem, metum permanentem. Voluptatis au-
tem partes hoc modo describunt, vt^b maleuo-
lencia, sit voluptas ex malo alterius sine emolu-
mento suo: DELECTATIO, voluptas suauitate 15
auditus animum^c deliniens. & qualis est hec au-
rium, tales sunt oculorum, & tactionum, & odo-
rationum, & saporum: quae sunt omnes vnus ge-
neris, ad perfundendum animum tanquam illique-
factae voluptates. LACTATIO, est voluptas gestiēs, 20
& se efferens insolentiūs. Quae autem libidini sub-
iecta sunt, ea sic definiunt, vt IRA, sit libido puniē-
di eius, qui videatur laesisse iniuria. EXCANDE-
SCENTIA autem, si ira nascens, & modò existens,
quae Dupontis Graecè dicitur: ODIVM, ita INIMICI- 25

d fort. inti-
mo animo,
& corde
e fort. vt de-
sideriū, si ea-
rum rerum,
quae dicuntur
&c. fort. vt
sit earū rerū
quae dic.

TIA, ira vlciscendi tempus obseruauit: DISCOR-
DIA, ira acerbior,^d intimo odio, & corde conce-
pta; INDICENTIA, libido inexplēbilis: DESIDE-
RIUM, libido eius, qui nondum adsit, videndi.² Di-
stingunt illud etiam,^c vt, sit libido earum rerum, 30
quae dicuntur de quodam, aut quibusdam: quae

εατηγορήματα dialeſtici appellāt: vt habere diuitias,
 capere honores. Indigentia, rerum ipſarum eſt, vt
 honorum, vt pecunia. Omnium autem perturbatio
 num fontem eſſe dicunt, INTEMPERANTIAM:
 5 que eſt à tota mente, & à recta ratione defectio,
 ſic auerſa à præſcriptione rationis, vt nullo modo
 appetitiones animi nec regi, nec contineri queant.
 quemadmodum igitur temperantia ſedat appeti-
 tiones, & efficit, vt hæ rectæ rationi pareāt: conſer-
 10 uatque conſiderata iudicia mentis: ſic huic inimica
 intemperantia, omnem animi ſtatum inflāmat, con-
 turbat, incitat. itaque & ægri tudines, & metus,
 & reliquæ perturbationes omnes gignūtur ex ea.
 Quemadmodum cūm ſanguis corruptus eſt, aut pi-
 15 tuita redundat, aut bilis in corpore, morbi, ægrotā-
 tionē que naſcuntur: ſic prauarum opinionum con-
 turbatio, & ipſarum inter ſe repugnantia, ſanitate
 animum ſpoliat, morbisq. ^a perturbat. ex pertur-
 bationibus autem primūm morbi cōficiuntur, que
 20 vocant illi ^b νορήματα, eaque, que ſunt eis morbis
 contraria. que habent ad res certas vitioſam of-
 ſenſionem, atque faſtidium: deinde ægrotationes,
 que appellantur à Stoicis ^c ἀρετήματα, hiſque item
 oppoſitæ contrariæ offenſiones. hoc loco nimium ope-
 25 ra conſumitur à Stoicis, maxime à Chryſippo, dum
 morbis corporum comparatur morborum animi ſi-
 militudo. qua oratione minima neceſſaria p̄termiſ-
 ſa, ea, que rē continēt, pertractemus. Intelligatur
 igitur, perturbationē, iactantibus ſe opinionib. in-
 conſtanter, & turbidē, in motu eſſe ſemper. cūm au-
 30 tem hic feruor, concitatioque animi ^d inueterauit,

a v. c. conturbat.

b v. c. noſemata.

c v. o. arthemata

d L. inueterauit.

& tanquam in venis, medullisque infederit, tum
 existit & morbus, & egrotatio, & offensiones
 eę, quę sunt eis morbis aegrotationibusq; cõtrarię.
 Hac, quę dico cogitatione quidem inter se differunt
 re verò copulata sunt eaque oriuntur ex libidine,
 & letitia. nam cum est concupita pecunia, nec ad-
 hibita continud ratio, quasi quaedam Socratica me-
 dicina, quę sanaret eam cupiditatem: permanat in
 venas, & inhaeret in visceribus illud malum, exsi-
 stitque morbus, & egrotatio: quę auelli in-
 ueterata non possunt: eique morbo nomen est
 auaritia, similiterque ceteri morbi: vt gloria
 cupiditas, vt mulierositas, vt ita appellem
 eam, quę Gracę φιλοσυρία dicitur, ceterique simi-
 liter morbi, egrotationesque nascuntur. quę autē
 his sunt contraria, ea nasci putantur à metu, vt
 odium mulierum,^a quale in μισοσυρία est,³ b in ho-
 minum vniuersum genus, quod accepimus de Ti-
 mone, qui μισάνθρωπος appellatur: vt inospitalitas
 est. quę omnes egrotationes animi ex quodam me-
 tu nascuntur earum rerum, quas fugiunt, & ode-
 runt. definiunt autem animi egrotationem, opina-
 tionem vehementem de re non expetenda, tanquã
 valde expetenda sit, inhaerentem, & penitus insi-
 tam. quod autem nascitur ex offensione, ita defi-
 niunt,^c Opinionem vehementem de re non fugien-
 da, inhaerentem, & penitus insitam, tanquam fu-
 gienda.^d hac autē opinatio est, iudicare se scire,
 quod nesciat, Aegrotationi autem talia quaedam
 subiecta sunt, auaritia, ambitio, mulierositas, per-
 uicacia,^e ligurtio, vinolentia,^f cupedia, & si qua
 sunt

a v. c. quale
 in
 Aulij est, vt
 b L. vt homi-
 num vniuer-
 si generis

e al. Opina-
 tionem
 d q. v. c. hac
 autem opina-
 tio, est iudi-
 catio,
 e L. ligurri-
 tio, & ita o.
 v. c.
 f al cuppe-
 dia

sunt similia. est autem auaritia, opinato uehemens
 de pecunia, quasi valde expetenda sit, inhærens, et
 penitus insita. similis que est eiusdem generis defi-
 nitio reliquarum. Offensionum autem definitiones
 sunt eiusmodi, vt inhospitalitas, sit opinio uehe-
 mens valde fugiendum esse hospitem, eaque inhæ-
 rens, & penitus insita. similiter definitur & mulie-
 rum odium, vt Hippolyti, & vt Timonis, generis
 humani. Atque, vt ad^a valetudinis similitudinē^b
 20 veniam, eaque collatione vtamur aliquando, sed
 parcius, quam solent Stoici: vt sunt alij ad alios
 morbos procliuios: Jitaq. dicimus grauedinosos
 quosdam, quosdam torminosos, non quia semper
 sint, sed quia sæpe sint: alij ad metum, alij ad aliā
 45 perturbationem, ex quo in alijs anxietas, vnde anxij,
 in alijs iracundia dicitur: que ab ira differt:
 estque aliud iracundum esse, aliud iratum: vt dif-
 fert anxietas ab angore. neque enim omnes anxij,
 qui anguntur aliquando, neque anxij, semper an-
 20 guntur: vt inter ebrietatem, & ebriositatem inter
 est: aliudque est esse amatorem, aliud amantem.
 atque hæc aliorum ad alios morbos procliuitas la-
 tē patet. nam pertinent ad omnes perturbatio-
 nes. in multis etiam vitijs apparet. sed nomen res
 non habet. ergo inuidi, & maleuoli, liuidi, & ti-
 45 mido, & misericordes, quia procliuēs ad eas per-
 turbationes^c sunt, non quia semper feruntur. hæc
 igitur procliuitas ad suum quodque genus, à simi-
 litudine corporis, egrotatio dicitur, dum ea intelli-
 60 gatur ad egrotandum procliuitas. sed hæc in bo-
 nis rebus, quod alij ad alia bona sunt aptiores, faci-

a v. c. valitu-
 dinis
 b v. c. ventia-
 mus,

c l. sic alij
 ad metū, &c.

d v. c. mast-
 uoli, & liuidi,
 & ita l.
 e sunt, non
 reperitur in
 v. c.

a v.c. in corpore est morbus, est agrotatio, est vitium: & ita l.

b v.c. valetudinis
c v.c. valetudine

d l. ut corpus est temperatio, cum

litas nominetur, in malis procliuitas, vt significet lapsionem: in neutris habeat superius nomen. quo modo autem^a in corpore morbus, agrotatio, & vitium: sic in animo, Morbum appellant totius corporis corruptionem: Agrotationem morbum cum imbecillitate: Vitium, cum partes corporis inter se dissident. ex quo prauitas membrorum, distortio, deformitas. itaque illa duo morbus, & agrotatio, ex totius^b valetudinis corporis conuassatione, & perturbatione gignuntur, vitium autem, in tegra^c valetudine, ipsum ex se cernitur. sed in animo tantummodo cogitatione possumus morbum ab agrotatione seiungere. vitiositas autem, est habitus, aut affectio in tota vita inconstans, & a se ipsa dissentiens. ita fit, vt in altera, corruptione opinionum morbus efficiatur, & agrotatio: in altera inconstantia, & repugnantia. non enim omne vitium parteis habet dissentienteis, vt eorum, qui non longe a sapientia absunt, affectio est illa quidem discrepans a se ipsa, dum est insipiens, sed non distorta, nec praua. morbi autem, & agrotationes, partes sunt vitiositatis: sed perturbationes, sint ne eiusdem partes, questio est. vitia enim, affectiones sunt manentes: perturbationes autem, mouentes, vt non possint affectionum manentium partes esse. atque vt in malis attingit animi naturam corporis similitudo, sic & in bonis. sunt enim in corpore precipua, pulcritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas: sunt item in animo. s^d Corporis temperatio, cum ea congruunt inter se, e quibus constat: sanitas sic animi dicitur, cum eius iudicia, opinionésq. concordant.

cordant. eaque est animi virtus: quam alij ipsam temperantiam dicunt esse, alij obtemperantem temperantie præceptis, & eam subsequentem, nec habentem ullam speciem suam: sed siue hoc, siue illud sit, in solo esse sapientiæ. Est autem quædam animi sanitas, quæ in insipientem etiam cadat, cû curatione medicorum^a perturbatio mentis aufer-
 5 tur. Et, vt corporis est quædam apta figura membrorum, cum coloris quadam suauitate: eaque dicitur pulchritudo: sic in animo, opinionum, iudiciorumque æquabilitas, & constantia, cum firmitate quadam, & stabilitate virtutem subsequens, aut virtutis vim ipsam continens, pulchritudo vocatur. Itémque. viribus corporis, & neruis, & effica-
 10 citati similes similib. quoq. verbis, animi vires nominantur. Velocitas autem corporis, celeritas appellatur: quæ eadẽ ingenij est laus habetur, propter animi multarum rerû breui tempore percursionẽ. Illud, animorum, corporumq. dissimile, quod animi
 20 valentes morbo tentari non possunt, corpora possunt. sed corporum offensiones sine culpa accidere possunt, animorum non item. Quorum omnes morbi, & perturbationes ex aspernatione rationis eueniunt. itaque in hominibus solum existunt. nam bestia simile quiddam faciunt, sed in perturbationes non incidunt. Inter acutos autem, & hebetes interest. quod ingeniosi, vt æs Corinthium in æruginem, sic illi in morbum & incidunt tardiùs, & recreantur ociùs: hebetes non item. Nec verò in
 30 omnem morbum, ac perturbationem animus ingeniosi cadit, non enim multa efferata, & im-

a q. v. c. con-
 turbatio mē-
 tis. & ita L.

mania: quaedam autem humanitatis quoque habet
 primam speciem, ut misericordia: egritudo, metus.
 Aegrotationes autem, & morbi animorum, diffi-
 cilius euelli posse putantur, quam summa illa vitia
 quae virtutibus sunt contraria: ^a morbis enim ma-
 nentibus, vitia sublata esse non possunt, quia non
 tam celeriter sanantur, quam illa tolluntur. Habes
 ea, quae de perturbationibus enucleate disputant
 Stoici, quae logica appellant, quia disseruntur sub-
 tilius. è quibus quoniam tanquam ^b è scrupulo-
 sis cotibus enauigauit oratio, reliquae disputatio-
 nis cursum teneamus: modò satis illa dilucide dixe-
 rimus pro rerum obscuritate. A. Prorsus satis: sed
 si qua diligentius erunt cognoscenda, quaeremus
 aliàs: nunc vela, quae modò dicebas, expectamus,
 & cursum. M. Quando & alijs locis de virtute di-
 ximus, & saepe dicendum erit: pleraque enim quae
 stiones, quae ad vitam, morèsque pertinent, à vir-
 tutis fonte ducuntur) quando igitur virtus, est affe-
 ctio animi constans, conueniensq̄, laudabilis effi-
 ciens eos, in quibus est, & ipsa per se, sua sponte, se-
 parata etiam vtilitate, laudabilis: ex ea profici scū-
 tur honestae voluntates, sententiæ: actiones, omni sq̄,
 recta ratio: quamquam ipsa virtus breuissimè re-
 cta ratio dici potest. huius igitur virtutis contra-
 ria est vitiositas. sic enim malo, quam malitiam ap-
 pellare eam, quam Graeci κακία appellant. nam ma-
 litia, certi cuiusdam vitij nomen est: vitiositas, om-
 nium. ex qua cogitatur perturbationes, quae sunt
 ut paullo antè diximus, turbidi animorum, conciti-
 tique motus, auersi à ratione, & inimicissimi
 mentis

a fort. mor-
 bis enim ma-
 nentibus, vitia
 sublata esse
 possunt, quae
 & c. vel sic: vi-
 tios enim non
 manentibus:
 morbi subla-
 ti esse non
 possunt, quae
 non tam & c.
 b fort. è scrup-
 ulosis cotibus

c fort. conel-
 rantur fort.
 agitentur

mentis, vitæq; tranquilla. important enim egri-
 tudines anxias, atque acerbas, animosque affli-
 gunt, & debilitant metu. ijdem inflammant ap-
 petitione nimia: quã tũ cupiditatẽ tũ libidinẽ dici-
 mus, impotentiã quandã animi à temperantia, &
 moderatione plurimũ dissidentem. quæ si quan-
 do^a adepta est id, quod ei fuerit concupitum,
^b tum fert alacritatem, vt nihil esse constet, quod
 agat: vt ille, qui VOLVPTATEM animi nimia,
 10 summũ esse errorem arbitratur. eorum igitur ma-
 lorum in vna virtute posita sanatio est. Quid autẽ
 est non miserius solũ, sed fœdius etiam, & defor-
 mius, quàm egritudine quis afflictus, c debilitatus-
 que iacens? cui miserie proximus est is, qui appro-
 pinquans aliquod malum metuit, exanimatusque
 15 pendet animi. quam vni significantes mali, poete
 impendẽre apud inferos saxum Tantalo faciunt,
 ob scelera, animique impotentiam, & superbilo-
 quentiam. ea communis pœna stultitię est. omnib.
 20 enim, quorum mens abhorret à ratione, d semper
 aliquis alijs dolor alijs terror impēdet. atq. vt he-
 tabificæ mētis pturbationes sunt, egritudinẽ dico,
 et metũ: sic hilariores illę, cupiditas auidẽ semper
 aliquid^e expetens, & inanis alacritas, id est, leti-
 25 tia gestiens, non multũ differunt ab amentia. ex
 quo intelligitur, qualis ille sit, quem tum modera-
 tum, aliàs modestum, & temperatẽ, aliàs constã-
 tem, continentẽque dicimus. nonnumquam hæc
 eadem vocabula ad frugalitatis nomen, tanquam
 30 ad caput, referre volumus. quod nisi eo nomine
 virtutes continerentur, numquam illud ita peruul-
 gatum

a v. c. adepta
 retur id. q.
 fort. adeptu
 erit id q.
 b L. tum ea
 fert alacrita
 te.

c L. debilita-
 tus. iacens? es
 ita o. v. e.

d L. semp ali
 quis talis ter
 tor impēdet.
 & ita fere o.
 v. c. in quib.
 sic scriptum
 est semper
 aliquid alis
 terror imp-
 e fort. appet-
 toris.

gatum esset, vt iam prouerbij locū obtineret, HO-
 MINEM FRVGI OMNIA RECTE FA-
 CERE. quod idem cum Stoici de sapiente dicūt,
 nimis admirabiliter, nimisque magnificè dicere vi-
 dentur. Ergo is, quisquis est, qui moderatione, &
 constantia quietus animo est, sibiq. ipse placatus,
 vt neque tabescat molestijs, neque frangatur timo-
 re, nec sitiēter quid appetens ardeat desiderio,
 nec alacritate futili gestiens deliquescat, is est sa-
 piens, quem quærimus, is est beatus: cui nihil hu-
 manarum rerum aut intolerabile ad demittēdum
 animum: aut nimis latabile ad efferendum videri
 potest. quid enim videatur ei magnum in rebus hu-
 manis, cui eternitas omnis, totiūque mundi nota
 sit magnitudo? nam quid aut in studijs humanis,
 aut in tam exigua vita breuitate magnum sapien-
 ti videri potest, qui semper animo sic excubat, vt
 ei nihil improuisum accidere possit, nihil inopin-
 tum, nihil omnino nouum? atque idem ita acrem
 in omneis partes aciem intendit, vt semper uideat
 sedem sibi, ac locum sine molestia, atque angore vi-
 uendi, vt, quemcumque casum fortuna inuexerit,
 hunc aptè & quietè ferat. quod qui faciet, non
 ægritudine solūm vacabit, sed etiam perturbatio-
 nibus reliquis omnibus. his autem vacuus animus
 perfectè atque absolutè beatus efficit: idēque con-
 citatus, & abstractus ab integra, certaque ratio-
 ne, non constantiam solūm amittit, verum etiam
 sanitatem. quocirca mollis, & eneruata putanda
 est peripateticorum ratio, & oratio, qui perturba-
 ri animos necesse esse dicunt. sed adhibent modum
 quem-

q. v. c. exspe-
 ctant ard. al.
 expetens

quemdam, quem ultra progredi nō oporteat: Modum tu adhibes vitio? an vitium nullum est, non parere rationi? an ratio parum præcipit, nec bonum illud esse, quod aut cupias ardēter, aut adeptus te efferas insolenter? nec porro malum, quo aut oppressus iaceas, aut, ne opprimare, mente vix constes? eaque omnia aut nimis tristia, aut nimis læta errore fieri? qui si error stultis extenuetur die, ut, cum res eadē maneat, aliter^a ferat inueterata, aliter recentia: ^b sapiētem ne attingat quidem omnino. etenim quis erit tandem modus iste? quæramus enim modum ægritudinis, in qua operæ plurimum ponitur. agrè tulisse P. Rutiliū fratris repulsam consulatus, scriptum apud Fannium est. sed tamen transisse modum videtur, quippe qui ob eam causam^c à vita recesserit. moderatiùs igitur ferre debuit. quid si, cum id ferret modicè, mors liberorū accessisset? ^d nata esset ægritudo noua, sed ea modica: magna tamē facta esset^e accessio. Quid, si deinde dolores graues corporis, si bonorum amissio, si cæcitas, si exsilium, si pro singulis malis ægritudines accederent? summa ea fieret, quæ non sustineretur. qui modū igitur vitio quærit similiter facit, ut si posse putet eum; qui se^f è Leucade præcipitauerit, sustinere se, cum velit. ut enim id nō potest: sic animus perturbatus; & incitatus nec cohibere se potest, nec, quo loco vult insistere omnino: quæq; crescentia perniciofa sunt, eadem sunt virosa nascentia. ægritudo autem; ceteræq; perturbationes amplificatæ, certè pestifera sunt. igitur est suscepta, cōtinuè in magna pestis parte versantur.

a L. ferant
 b v. c. sapiēte
 teis

c sic o. v. e.
 for. è vita de
 cesserit.

d fort. nec ea
 modica: aut
 etiam si mo
 dica, magna
 tamen & c.

e q. v. c. accessio.

f v. c. è Leuca
 ta

etenim ipsa se impellunt, ubi semel à ratione disces-
sum est: ipsa q. sibi imbecillitas indulget, in altum
que prouehitur imprudens, nec reperit locum con-
sistendi. quamobrem nihil interest, utrùm modera-
tas perturbationes approbent, an moderatam in-
iustitiam, moderatam ignauiam, moderatam
intemperantiam. qui enim vitij modum appo-
nit, is partem suscipit vitiorum: quod cum ipsum
per se odiosum est, tum eo molestius, quia sunt
in lubrico, ^a incitataque semel ¹⁰ in procliue labun-
tur, sustinerique nullo modo possunt. Quid? quòd
ijdem Peripatetici perturbationes istas, quas nos
extirpandas putamus, non modò naturaleis esse
dicunt. sed etiam vttiliter à natura datas? quorum
est talis oratio. Primùm multis verbis iracundiam
laudant: **COTEM** fortitudinis esse dicunt, mul-
tòque & in hostem, & in probum ciuem vehemē-
tiores iratorum impetus esse: leueis autem ratiun-
culas eorum, qui ita cogitarent: praelium rectū est
hoc fieri: conuenit dimicare pro legibus, pro liber-
tate, pro patria. hac nullam habet vim, nisi ira ex-
canduit fortitudo, nec verò de bellatorib. solùm di-
sputant. imperia seueriora nulla esse putant sine
aliqua acerbitate iracundiae: oratorem denique nò
modò accusantem, sed ne defendentem quidem
probant ^b sine aculeis iracundiae: quæ etiam si nò
adsit, tamen verbis, atque motu simulandam
arbitrantur, vt auditoris iram oratoris incen-
dat actio. virum denique videri negant, qui
irasci nesciat: eamque, quam lenitatem nos
dicimus, vitioso ^c lenitudinis nomine appellant, ³⁰

nec

^a fort. incita-
taque semel,
procliue la-
buntur,

^b al. sine sti-
mulis

^c al. lenitudi-
nis mendo-

nec verò solùm hanc libidinem laudant (est enim ira, vt modò definiui, vlciscendi libido) sed illud ipsum genus vel libidinis, vel cupiditatis ad summam vtilitatem esse dicunt à natura datum: nihil enim quemquam, nisi quod libeat, præclare facere posse. noctu ambulabat in publico Themistocles, quoddam somnum capere non posset: quærentibusque respondebat, Miltiadis a trophæis se è somno suscitari. cui non sunt au-
 10 dita Demosthenis vigilia? qui dolore se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. philosophia denique ipsius principes numquam in suis studijs tantos progressus sine flagranti cupiditate facere potuissent. vltimas
 15 terras lustrasse Pythagoram, Democritum, Platonem accepimus. vbi enim quid esset, quod disci posset, eò veniendum iudicauerunt. num putamus hæc fieri sine summo cupiditatis ardore potuisse? ipsam aegritudinem, quam nos vt
 20 tetræ, & immanem beluam, fugiendam esse diximus. non sine magna vtilitate à natura dicunt constitutam, vt homines castigationibus, reprehensionibus, ignominijs affici se in delicto dolerent. impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam, & infamiam ferunt
 25 sine dolore. morderi est melius conscientia. b ex quo est illud è vita ductum ab Afranio. nam cum dissolutus filius, heu me miserum, c dixisset: tum seuerus pater,

a L. trophæis

b L. ex quo est illud scitè dictum ab Afr.
 c verbum, dixisset, nõ est in v. s.

30 Dummodò doleat aliquid, doleat quod lubet. Reliquas quoq. parteis aegritudinis, vtileis esse dicunt,

310
cunt, misericordiam ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum subleuandas: ipsum illud emulari, obrectare, non esse inutile, cum aut se non idem videat consecutum, quod alium, aut alium idem, quod se. meum verò si quis sustulisset, omnem vitæ diligentiam sublatam fore, quæ summa esset in eis, qui leges, qui magistratus, qui paupertatem, qui ignominiam, qui mortem, qui dolorem timerent. hæc tamen ita disputant, vt rescanda esse fateantur, euelli penitus dicant nec posse, nec opus esse: vt in omnibus ferè rebus mediocritatem esse optimam existiment. quæ cum exponunt, nihilne tibi videntur, an aliquid dicere? A. Mihi verò dicere aliquid: itaque expecto, quid ad ista. M. Reperiam fortasse: sed illud antè. vidésne, quanta fuerit apud Academicos verecundia? planè enim dicunt quod ad rem pertineat. Peripateticis respondetur à Stoicis. digladiantur illi, per me licet: cui nihil est necesse, nisi vbi sit illud, quod verissimillimū videatur, a inquirere. quid est igitur, quod occurrat in hac questione, è qua possit attingi aliquid verisimile, quo longius mens humana progredi non potest? definitio perturbatio- nis: qua rectè Zenonem vsum puto. ita enim definit, vt perturbatio sit aduersa ratione, contra naturam, animi commotio: vel breuius, vt perturbatio sit appetitus vehementior: vehementior autem intelligatur is, qui procul absit à naturæ constantia. Quid ad has definitiones possim dicere? at qui hæc pleraque, sunt prudenter, acutèque disserētium. illa quidem ex rhetorum pompa, ardores animorum,

a v. c. anqui-
rere. & ita L.

b L. auersa à
ratione, al.
aduersa ra-
tioni,

morum,

morum, cotésque virtutum. an verò vir fortis, nisi stomachari cœperit, nō potest fortis esse? ^agladiatorum id quidem. quamquam in eis ipsis videmus sępe constantiam. colloquuntur, ^bcongregiuntur, aliquid postulant, vt magis placati, quàm irati esse videantur. sed in illo genere sit sanē Placideianus aliquis hoc animo, vt narrat Lucilius.

a v. c. gladiatorū id quidem. & ita L.
b v. c. congregiuntur, quęruntur, aliquid post.
c v. c. & L.
Placideianus.

Occidam illum equidem, & vincam, si id queritis, inquit,

20 Verum illud credo fore, in os prius accipiã ipse,
12 Quam gladium in stomacho, ^dsura, ac pulmonibus sisto,

d L. Lura, ac pulm.

Odi hominē: iratus pugno: nec longius quidquam Nobis, quàm dextrę gladium dum a commoedet alter:

25 Vsq̄ue ad eò studio, atq̄. odio illius, efferor ira. At sine hac gladiatoria iracūdia videmus progredientem apud Homerum Aiacem multa cum hilaritate, cū depugnaturus esset cum Hectore: cuius, vt arma sumsit, ingressio latitiam attulit socijs, terrorem autem hostibus: vt ipsum Hectore, quemadmodum est apud Homerum, toto pectore trementem prouocasse ad pugnam pœniteret. Atque hi collocuti inter se priusquàm manum conferrent, leniter & quiete, nihil ne in ipsa quidem pugna iracundę, rabiosęue fecerūt. ego ne Torquatum quidem illum, qui hoc cognomen inuenit, iratum existimo Gallo torquem detraxisse: nec Marcellum apud Clastidium id eò sortem fuisse, quia fuerit iratus. De Africano quidem, quia notior est nobis propter recētē memoriã, vel iurare possum,

non illum iracundia tum inflammatum fuisse, cum
in acie M. Halienum Pelignum scuto protexit, gla
diūque hosti in pectus infixit. de L. Bruto fortas
se dubitarim, an propter infinitum odium tyran
ni effrenatius in Aruntem inuaserit. video enim
vtrumq. cōminus ictu cecidisse contrario. Quid igi
tur huc adhibetis iram? an fortitudo, nisi insanire
inceperit, impetus suos nō habet? quid? Herculem,
quem in calum ista ipsa, quam vos iracundiam ef
se vultis, sustulit fortitudo, iratumne censes consli
xisse^a cum Erymanthio apro, aut leone Nemeao?
an etiam Theseus Marathonij tauri cornua com
prehendit iratus? vide, ne fortitudo minimē sit ra
biosa, sitque iracundia tota leuitatis. neque enim
est illa fortitudo, quæ rationis expers est. Contēnen
dē sunt humana res: negligēda mors est: patibiles
& dolores, & labores putandi. Hæc cum constitu
ta sint iudicio, atque sententia, tum est robusta il
la, & stabilis fortitudo: nisi fortē quæ vehementer,
acriter, animosē fiunt, iracundē fieri suspicamur. Mi
hi verò ne Scipio quidem ille, pontifex maximus,
qui hoc Stoicorum verum esse declarauit, b num
quam iratum esse sapientem: iratus videtur fuisse
Ti. Graccho, tum, cum consulem languentem reli
quit, atque ipse priuatus, vt si consul esset, qui
remp. saluam esse vellet, se sequi iussit. Nescio, ec
quid ipsi nos fortiter in rep. fecerimus. si quid feci
mus, certē irati non fecimus. An est quidquam si
milis insanie, quàm ira? q̄ bene Ennius initium di
xit insanie. Color, vox, oculi, spiritus, impotentia
dictorum, atque factorum, quam partem habent
sanita-

a al. est apro
& Erymanthio.

b o. v. e. num
quam priua
tum esse sa
pientem: &
ita l.

sanitatis? quid Achille Homericæ sædius? quid Agamemnone, in iurgio? nam Aiace quidem ira ad furorem, mortemque perduxit. Non igitur desiderat fortitudo aduocatam iracundiã. Satis est instructa, armata, parata per sese. Nam isto modo quidem licet dicere, vtilem vinolentiam ad fortitudinem, vtilem etiam dementiam, quod & insani, & ebrij multa faciunt sæpe vehementiùs. Semper Ajax fortis: fortissimus tamen in furore:

10 Nã facinus fecit maximũ, cũ, Danais in linatib.

2 Summam rem perfecit manus, prælium cùm restituit insaniens. Dicamus igitur vtilem insaniam. tracta definitionem fortitudinis. intel-

4 igitur, b animi affectio legi summæ 13 in perpetendis rebus obtemperans, vel conseruatio stabilis iudicij in eis rebus, quæ formidolosa videntur, subeundis, & repellendis, vel scientia rerum formidolosarum, d contrariarumque, aut omnino negligendarum, conseruans earum rerum stabile iudiciũ: vel

20 breuius, vt Chrisippus. nam superiores definitiones erant Sphæri, hominis in primis benè definiētis, vt putant Stoici: sunt enim omnino omnes ferè similes: sed declarant cõmuneis notiones, alia magis alia. Quo modo igitur Chrysippus? fortitudo

25 est, inquit, scientia d perferendarum rerum, vel affectio animi in patiēdo, ac perferēdo, summæ legi parens sine timore. 14 Licet enim insectemur istos, vt Carneades solebat. metuo, ne soli philosophi

30 sint. Quæ enim istarum definitionum nõ aperit notionem nostram, quã habemus omnes de fortitudi-

a L. Summam rem erexit, prælium cùm rest. inf.

b v. c. affectio animi, legi

c L. dolorib.

d L. contrariarumque aut perferendarum, aut omnino neglig. & ita duo v. c.

e for. perferēdorum laborum,

f v. c. Quamuis licet insectemur istos

ne, testam, atque inuolutam? qua aperta, quis est,
qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori qua-
rat aliquid, neque eos existimet sine rabie quid-
quam fortiter facere posse? ² Quid Stoici, qui
omneis insipienteis insanos esse dicunt, nonne ista
colligunt? remoue perturbationes, maximéque ira
cundiam: iam videbuntur monstra dicere. Nunc
autem ita differunt, sic se dicere, omneis stultos in-
sanire, vt male olere omne cænum. At non sem-
per. Commune: senties. Sic iracundus non semper
iratus est. Lacesse: iam videbis furentem. Quid?
ista bellatrix iracundia, cum domum redijt, qualis
est cum vxore? cum liberis? cum familia? an tum
quoque est utilis? est igitur aliquid, quod conturba-
ta mens melius possit facere, quam constans? an
quisquam potest si ne perturbatione mentis irasci
bene igitur nostri, cum omnia essent in morbis vi-
tia, quod nullum erat iracundia scædus, iracun-
dos solos, morbosos nominauerunt. Oratorem verò
irasci minimè decet: simulare non dedecet. An
tibi irasci tum videmur, cum quid in causis acrius,
& vehementius dicimus? quid? cum iam rebus
transactis, & præteritis orationes scripsimus, nã
irati scribimus?

Ecquis hoc animaduertit? Vincite,
Num aut egisse vñquam iratum *Æsopum*, aut
scripsisse existimamus iratum ^b *Accium*? agun-
tur ista præclare, & ab oratore quidem melius, si
modò est orator, quam ab vñlo histrione: sed agun-
tur leniter, & mente tranquilla. Libidinem verò
landare, cuius est libidinis? *Themistocle*, & *Demo*
sthenes

a. L. Quid?
Stoici, qui
omneis &c.

L. Accium?

Benem mihi profertis: additis Pythagoram, Democritum, Platonem. Quid? vos studia libidinem vocatis? quæ vel optimarum rerum, ut ea sunt, quæ profertis, sedata tamen, & tranquilla esse debent. Iam ægritudinem laudare, vnam rem maximè detestabilem, quorum est tandem philosophorum? At commodè dixit Afranius.

Dummodò doleat aliquid, doleat quod lubet.

Dixit enim de adolescente perditio, ac dissoluto: nos autem de constanti viro, ac sapienti querimus. Et quidem illam ipsam iram centurio habeat, aut signifer, vel ceteri, de quibus dici non necesse est, ne rhetorum aperiamus mysteria. vtile est enim vti motu animi, qui vti ratione non potest: nos autem, ut testificor sæpe, de sapiente querimus. At etiam emulari vtile est, obrectare, misereri. Cur misereare potiùs: quàm feras opem, si id facere possis? an sine misericordia liberales esse non possumus? non enim suscipere ipsi ægritudines propter alios debemus: sed alios, si possumus, leuare ægritudine. Obrectare verò alteri, aut illa vitiosa emulatione, quæ rivalitati similis est, emulari, quid habet vtilitatis, cum sit amulãtis, angere alieno bono, quod ipse nõ habeat; obrectantis autẽ alieno bono, quod id etiam alius habeat? quis id approbare possit, ægritudinem suscipere pro experientia, si quid habere velis? nam solum habere velle, summa dementia est. Mediocritates autem malorum quis laudare rectè possit? quis enim potest, in quo libido, cupiditas ve sit, non libidinosus et cupidus esse? in quo ira, non iracundus? in quo angor, non

a v. c. Quibus comm.

b fort. eum vti motu

c L. obrectantis autẽ, angere alieno bono, quod &c. &c. ita v. c. d. vti rãtis vti rãtis, e al. summa dementia.

anxius

anxius? in quo timor, non timidus? libidinosum igitur, & cupidum, & iracundum. & anxium, & timidum censemus esse sapientem? de cuius excellentia multa quidem dici quamuis fusé, latéque^a possint: sed breuissimè illo modo, SAPIENTIAM esse rerum diuinarum, & humanarum scientiam, cognitionemque, quæ causa cuiusque rei sit. ex quo efficitur, vt diuina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. ^b In hunc tu igitur, tanquam in mare, quod est ventis subiectum, perturbationem cadere tibi dixisti videri? quid est, quod tantam grauitatem, constantiamque perturbet? an improvisum aliquid, atque repentinum? quid potest accidere tale ei, cui nihil subitum est, quod homini euenire possit? Nam quod aiunt nimia ressecari oportere, naturalia relinqui: quod tandem potest esse naturale, quod idem nimium esse possit? sunt enim omnia ista ex errorum orta radicibus. Quæ euellenda, et extrahenda penitus, non circumcidenda, nec amputanda sunt. Sed quoniam suspicor te non tam de sapiente, quàm de te ipso querere (illū enim putas omni perturbatione esse liberum, te vis) videamus, quanta sint, quæ à philosophia remedia morbis animorum adhibeantur. est enim quedam medicina certè: nec tam fuit hominum generi infensa, atque inimica natura, vt corporibus tot res salutareis, animis nullam inuenerit. De quibus est hoc etiam merita meliùs, quòd corporum adiumenta adhibentur extrinsecus, animorum salus inclusa in his ipsis est. Sed quo maior est in eis præstantia, & diuiniior, ex maiore indigent diligentia.

Itaque

^a al. possunt:

^b al. In hanc

Itaque ^a bene adhibita ratio cernit, quid optimum sit: neglecta: multis implicatur erroribus. Ad te igitur mihi iam conuertenda omnis oratio est. si- mulas enim querere te de sapiente: quæris autem fortasse de te. Earum igitur perturbationum, quas exposui, variæ sunt curationes. nam neque omnis ægritudo vna ratione sedatur. alia est enim lugenti, alia ^b miseranti, alia inuidenti adhibenda medicina, ^c est enim in omnibus quattuor perturbationibus illa distinctio, vtrum ad vniuersam perturbationem, quæ est aspernatio rationis, aut appetitus vehementior: an ad singulas, vt ad metum, libidinem, reliquasque melius adhibeatur oratio, & vtrum illud ne nõ videatur agrè ferendum, ex quo suscepta sit ægritudo, ¹⁷ an omnium rerum tollenda omnino ægritudo: vt si quis agrè ferat, se pauperem esse, idne disputes, paupertatem malum non esse: an hominem agrè ferre nihil oportere. nimirum hoc melius: ne, si fortè de paupertate non persuaseris, sit ægritudini concedendum: ægritudine autem sublata, proprijs rationib. quibus heri vsi sumus, quodam modo etiam paupertatis malum tollitur. Sed omnis eiusmodi perturbatio, animi placatione abluatur illa quidem, cum doceas, nec bonum illud esse, ex quo lætitia, aut libido oriatur: nec malum, ex quo aut metus, aut ægritudo: verum tamen hæc est certa, & propria sanatio, si doceas, ipsas perturbationes per se esse vitiosas, nec habere quidquam aut naturale, aut necessarium: vt ipsam ægritudinem leniri videmus, cum ^d obijci- mus inuentibus imbecillitatem animi effeminati,

a al. bene ha-
bita ratio

b fort. misere-
renti,
c o. v. c est e-
tia in om-
nib. & ita l.

d v. c. obijci-
mus

cumque

cimque eorum grauitatem, constantiamque laudamus, qui non turbulentè humana patientur. quod quidem solet eis etiam accidere, qui illa mala esse censent, ferenda tamen æquo animo arbitrantur. putat aliquis voluptatem esse bonum: alius autem pecuniam: tamen & ille ab intemperantia, & hic ab auaritia auocari potest. illa autem altera ratio, & oratio, quæ simul & opinionem falsam tollit, & ægritudinem detrahit, est ea quidem vtilior, sed raro proficit, neq. ad vulgus adhibenda. Quædam autem sunt ægritudines, quas leuare illa medicina nullo modo possit: vt si quis egrè ferat, nihil in se esse virtutis, nihil animi, nihil officij, nihil honestatis: propter mala is quidem angatur, sed alia quædam ad eum sit ad mouenda curatio, & talis quidem, quæ possit esse omnium, etiam de ceteris rebus discrepantium philosophorum. inter omneis enim conuenire oportet, commotiones animorum, à recta ratione auersas, esse vitiosas, vt, etiam si nec mala sint illa, quæ metum, ægritudinemve, nec bona, quæ cupiditatem, latitiamne moueant, tamen sit vitiosa ipsa commotio. constantem enim volumus quendam, sedatum, grauem, humana omnia premētē illum esse, quem magna nimum, & fortem virum dicimus. talis autem nec merens, nec timens, nec cupiens, nec gestiens esse quisquam potest. eorum enim, hæc sunt, qui euentus humanos superiores, quàm suos animos esse ducunt. quare omnium philosophorum, vt antè dixi, vna ratio est medendi, vt nihil, quale sit illud, quod perturbet animum, sed de ipsa sit perturbatio-

a o. v. c. neq. est ad vulgus adhib. & ita L

b L. etiã si & mala sint illa, quæ meri ægrit. ve, & bona, quæ c.

turbatione dicendum. itaque primum in ipsa cupiditate, cum id solum agitur, ut ea tollatur, non est querendum, bonum illud, necne sit, quod libidinem moueat: sed libido ipsa tollenda est: ut siue, 5 quod honestum est, id sit summum bonum, siue voluptas, siue horum utrumque coniunctum, siue illa tria genera bonorum, tamen, etiam si virtutis ipsius vehementior appetitus sit, eadem sit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio. continet 10 autem sedationem animi, humana in conspectu posita natura: quæ quo facilius expressa cernatur, explicanda est oratione communis condicio, lexque vitæ. Itaque non sine causa cum Orestem fabulam doceret Euripides: primos^a tres versus reuocasse dicitur Socrates:

^b Neque tam terribilis vlla fando oratio est,

^{10 c} Neq. fors, neq. ira calitum inuectum malū,
Quod non natura humana patiend^d ferat.

Est autem utilis ad persuadendum, ea, quæ acciderunt, ferri & posse, et oportere, enumeratio eorum 20 qui tulerunt. etsi ægritudinis sedatio & hesternæ disputatione explicata est, & in Consolationis libro, quem in medio (non enim sapientes eramus) merore, & dolore conscripsimus: quodque vetat

30 Chrysippus, ad recenteis quasi tumores animi, remedium adhibere, id nos fecimus, naturæ que vim attulimus, ut magnitudini medicina doloris magnitudo concederet. Sed ægritudini, de qua satis est disputatum, finitimus est metus. De quo pauca dicenda sunt. Est enim metus, ut ægritudo præsentis: sic ille, futuri mali. Itaque nonnulli ægritudinis

a v. c. tris
b Οὐκ ἴσται
ἰδὲν δεινὸν
ἄδ' ἰσπεὶν
ἴπος, Οὐδ' ἄ
πάθος, ἰδὲ
ἔμφορὰ θεῶ
λατος, τις ἔμ
αὐ ἀραστ
ἄχθας ἀν
θρώπου φέ
ρετ.

c q. v. c. Neq.
fors, mende
se.

d L. e. ferat,
ex v. c.

516
I V S C. Q V A E S I T.
rudinis partem quandam, metum esse dicebant, alij
autem metum, praemolestiam appellabant, quod est
quasi dux consequentis molestiae. Quibus igitur ra-
tionibus instantia feruntur, eisdem contemnuntur
sequentia. nam videndum est in utrisque, ne quid
humile, summissum, molle, effeminatum, fractum,
abiectumque faciamus. Sed quamquam de ipsius
metus inconstantia, imbecillitate, leuitate dicen-
dum est: tamen multum prodest, ea, quae metuuntur,
ipsa^a contemnere. Itaque, siue casu accidit, siue
consilio, per commodè factum est, quod eis de rebus
quae maximè metuuntur, de morte, & de dolore,
primo, & proximo die disputatum est. Quae si pro-
bata sunt, metu magna ex parte liberati sumus.
Ac de malorum opinione, haftenus. Videamus nunc
de bonorum, id est, de laetitia, & de cupiditate. Mi-
hi quidem in tota ratione ea, quae pertinet ad ani-
mi perturbationem, vna res videtur causam^b con-
tinere, omneis eas esse in nostra potestate, omneis
iudicio susceptas, omneis voluntarias. Hic igitur
error est eripiendus, ²¹ haec detrahenda opinio: at-
que vt in malis opinatis, tolerabiliora: sic in bonis
sedatiora sunt efficienda ea, quae magna, & latabi-
lia dicuntur. Atque hoc quidem commune malo-
rum, & bonorum: vt, si iam difficile sit persuadere,
nihil earum rerum, quae perturbent animum, aut in
malis, aut in bonis esse habendum, tamè alia ad ali-
um motum curatio sit adhibenda, aliaque ratione^c ma-
leuolus, alia amator, alia rursus anxius, alia timi-
dus, corrigendus. atque erat facile, sequentem cam-
rationem, quae maximè probatur de bonis, & ma-
lis,

a v. e. contemp-
nere. men-
tose.

b ἡ ἀπὸ τῆς
ἀκρίβειας

c v. e. maluo-
lus.

lis, negare vñquam latitia affici posse insipientem, quòd nihil vñquam haberet boni. Sed loquimur nunc more communi. Sint sanè ista bona, quæ putantur, honores, diuitiæ, voluptates, ceteraque, tamen in eis ipsis potiundis exsultans, gestiensq. latitia, turpis est, vt, si ridere concessum sit, vituperetur tamen cachinnatio. eodem enim vitio est effusio animi in latitia, quo, in dolore, contractio, eadèmq. leuitate cupiditas est in appetendo, qua latitia, in fruendo, & vt nimis afflictì molestia, ^a sic animi elati latitia, iure iudicantur leues. & cùm inuidere, ægritudinis sit, ^b malis autem alienis voluptatem capere, latitiæ, vtrumque immanitate, & feritate quadam proponenda, castigari solet.

^a v. c. sic nimis elati

^b euitæ.

Atque vt ^c confidere decet, timere nõ decet, sic gaudere decet, letari non decet, quoniam docendi causa à gaudio latitiam distinguimus. Illud iam supra diximus, fieri cõtractionem animi rectè numquam posse, elationem posse, aliter enim Næuianus ille gaudet Hector,

^c fort. diffidere

Letus sum

Laudari me abs te, pater, laudato viro. aliter ille apud Trebeam Chærea,

Lena ^d delinita argento nutū obseruabit meū,

^d al. dolentis

Quid velim, quid studeam adueniens digito impellam ianuam;

Forès patebunt de improviso Chrysis me vbi adspexerit,

Alacris obuiam mihi veniet, complexum ex-

optans meum,

Mihi se dedet:

Quàm hæc pulchra putet ipse

ipse iam dicet.

Fortunam ipsam anteibo fortunis meis.

Hæc lætitia quàm turpis sit, satis est diligenter attendentem penitus videre. Et ut turpes sunt, qui efferunt se lætitia tum, cum fruuntur Venereis voluptatibus: sic flagitiosi, qui eas inflammato animo concupiscunt. Totus verò iste, qui vulgò appellatur amor, (nec, hercule, inuenio, quo nomine alio possit appellari) tanta leuitatis est, ut nihil videam, quod putem conferendum. Quem Cæcilius,

a. deum qui non summum putet,

Aut stultum, aut rerum esse imperitum existimet:

Cui in manu sit, quem esse dementem velit,

Quem sapere, quem sanari, quem in morbum injici,

Quem contrà amari, b quem accersiri, quem expeti.

O præclaram emendatricem vitæ, poëticam: quæ amorem, flagitij, & leuitatis auctorem, in concilio deorum collocandum putet. De comœdia loquor: quæ, si hæc flagitia non probarem, nulla esset omnino. Quid autem ex tragœdia princeps ille Argonautarum?

c Tu m' amorî magis, quàm honoris seruauisti gratia.

Quid ergo? hic amor Medæe quanta miseriarum incendia excitauit! atq. ea tamen apud alium potam patri dicere audet se coniugem habuisse

illum, amor quem dederat, qui plus pollet, potiorque est patre.

Sed poëtas ludere sinamus, quorum fabulis in hoc flagitio versari ipsum videmus Iouem. Ad magistros virtutis, philosophos veniamus: qui amorem negant Stupri esse, & in eo litigant cum Epicuro, non multum, vt opinio mea fert, mentiente. quis est enim amor iste amicitia? cur neque deformem adolescentem quisquam amat, neque formosum senem? mihi quidem hæc in Græcorum gymnasiis nata consuetudo videtur: in quibus isti, liberi, & concessi sunt amores. Bene igitur Ennius,

Flagitiū principiū ē nudare inter^a ciuicis corpora, Qui vt sint, sicut fieri posse video, pudici, solliciti tamen, & anxij sunt: eoque magis, quod seipsi continent, & coërcent. Atque, vt muliebreis amores omittam, quibus maiorem licentiam natura cōcessit: quis aut de Ganymedis raptu dubitat, quid poëta velint: aut non intelligit, quid apud Euripidem, & loquatur, & cupiat Laius? quid deniq. homines doctissimi, & summi poëta de seipsis, & carminibus edant, & cantibus? fortis vir in sua rep. cognitus, quæ de iuuenum amore scripsit Alcaeus? nam Anacreontis quidem tota poësis, est amatoria. Maximè verò omnium flagrasse amore Reginum Ibicum, appâret ex scriptis. Atque horum omnium libidinosos esse amores videmus. Philosophi sumus exorti, & auctore quidem^b nostro Platone, quem non iniuria Dicaearchus accusat, qui amori auctoritatem tribueremus. Stoici verò & sapientē amatorem esse dicunt: & amorem ipsum, conatum amicitia faciunde ex pulcritudinis specie definiunt, qui si quis est in rerum natura sine sollicitudine,

^a v. c. ciuis

^b Prouocabulum, nostro. nō habet v. c. nec agnoscit L.

sine desiderio, sine cura, sine suspirio: sit sanè. vacat enim omni libidine. hæc autè de libidine oratio est. sin autem est aliquis amor, vt est certè, qui nihil ab sit, aut nò multū ab insania, qualis in Leucadia est:

Si quidem sit quisquam deus, cui ego sim curæ. At id erat deis omnibus curandum, quemadmodū hic frueretur voluptate amatoria.

Heu me infelicem.

Nihil verius. Probè & ille,

Sanusne es, qui temere lamentare?

Sic insanus suis etiā videtur. At quas tragædias effecit?

Te Apollo sancte, fer opem, teque omnipotens, Neptune, inuoco. Vosque adeò venti.

Mundū totū se ad amorem suū subleuandū conuersū putat: Venerem vnā²² excludit, ² vt iniquā.

Nam quid ego te appellem Venus?

Eam præ libidine negat curare quidquam. quasi vero ipse non propter libidinem tanta flagitia & faciat, & dicat. Sic igitur affecto hæc adhibenda curatio est, vt & illud, quod cupiat, ostendat quàm leue, quàm contemnendum, quàm nihil sit omnino, quàm facile vel aliundè, vel alio modo, perfici, vel omnino negligi possit. Adducendus est etiam nonnumquam ad alia studia, sollicitudines, curas, negotia. Loci denique mutatione, tanquam ægroti non conualescentes, sæpe curandus est. Etiā nouo quodam amore veterem amorem tanquā clauo clauum^b ciciendum putant. maximè autem admonendus, quantus sit furor amoris. omnibus enim ex animi perturbationibus est profectò nulla vehementer

al. vt nequā

a v. c. ciciendum p.

vehementior: vt, si iam ipsa illa accusare nobis, stu
pra dico, & corruptelas, & adulteria, incesta de-
nique, quorum omnium accusabilis est turpitudi-
sed vt hæc omittamus, perturbatio ipsa mentis in
amore, scda per se est. nam vt illa præteream, quæ
sunt furoris: hæc ipsa per sese quam habent leuita-
tem, quæ videntur esse mediocria?

--iniuria

Suspiciones, inimicitia, indutia.

10 Bellum, pax rursus. Incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quam si des operam, vt cum ratione insanias.

Hæc inconstantia, mutabilitasq. mentis, quem non
ipsa prauitate deterreat? est enim illud, quod in om-

15 ni perturbatione dicitur, demonstrandum, nullam
esse nisi opinabilem, nisi iudicio susceptam, nisi vo-
luntariam. etenim si naturalis amor esset: & ama-

rent omnes, ^a & amarentur, & semper amarent,
& idem amarent, neque alium pudor, alium cogi-

20 tatio, alium satietas deterreret. Ita vero ^b quam-
quam diu perturbat animum, dubitationem insa-
niæ non habet: cuius impulsu existit etiam inter
fratres tale iurgium:

Quis homo te exsuperauit vniquam gentium
impudentia?

25 Quis autem malitia te? Nostri quæ sequuntur.
alternæ enim versibus intorquentur inter fratres
grauissimæ cõtumeliæ: vt facile appareat, Atræi fi-
lios esse, eius, qui meditatur penam in fratrem nouã.

Maior mihi moles, maius miscendum malum.

30 Quæ illius acerbum cor contundam, & com-

Ll 2 primam.

a hoc tota &c
amarètur nõ
habent librã
manus. neq.
agnoscit L.
b L. quãdiu
perturb. v. c.
ira verò, quæ
quamdiu
perturb.

primam,

a L. Quæ igitur hæc erit moles?
b al. Thyestæ
c L. mandem
d L. quò non progrediatur ira? eodem quò furor?
Itaque

^a Quæ igitur hæc erunt moles? audi ^b Thyestæ ipsum: Impius hortatur me frater, ²³ vt meos malis miser ^c Manderem natos.

Eorum viscera apponit: ²⁴ quid est enim, ^d quò non progrediatur eodem ira, quò furor? Itaque iratos propriè dicimus exisse de potestate, id est, de consilio, de ratione, de mente. horum enim potestas in totum animum esse debet: his autem sunt subtrahendi, in quos impetum conantur facere, dum se ipsi colligant (quid est autem se ipsum colligere, nisi dissipatas animi partes rursus in suum locum cogere?) ^e aut rogandi sunt, orandiq. vt, si quam habent vlciscendi vim, differant in tempus aliud, ^f dum deferuescat ira. Deferuescere autem certè significat ardorem animi inuita ratione excitatum. Ex quo illud laudatur Archite: qui cum villico factus esset iratior, Quo te modo, inquit, accepissem, nisi iratus essem? Ubi sunt ergo isti, qui iracundiam vitilem dicunt? ^g Potest vitilis esse insania? At naturalis est. An quidquam esse potest secundum naturam, ^h quod sit repugnante ratione? quo modo autem, si naturalis esset ira; aut alius alio magis iracundus esset: aut finem haberet ²⁵ prius, quam esset vltima, vlciscendi libido: aut quemquam pæniteret, quod fecisset per iram? vt. Alexandrum regem videmus: qui cum interemisset Clytium, familiarem suum, vix à se manus abstinuit: tanta vis fuit pænitendi. quibus cognitis, quis est, qui ⁱ dubitet, quin hic quoque motus animi, sit totus opinabilis, ac voluntarius? quis enim dubitarit, quin ³⁰ egrotatio.

e o. v. c. aut rogandi, orandiq. sunt, vt, si q.
f q. v. c. dum deferuiscat ira. Deferuiscere &c.

g v. c. Potest vitilis esse insania? aut naturalis quidquam est, & secundum naturam, quod sit repugnans.
h al. quod fit

i q. v. c. dubitet q. nò pl.

agrótationes animi, qualis est auaritia, gloria cupiditas, ex eo, quòd magni aestimetur ea res, ex qua animus agrótat, oriantur? vnde intelligi debet, perturbationem quoque omnem, esse in opinione. Et, si fidentia, id est, firma animi confusio, scientia quædam est, & opinio grauis, non temere assentiens: metus quoque, est diffidentia expectati, et impendentis mali. Et, si spes, est expectatio boni: mali expectationem esse necesse est, metum. Vt igitur
 10 metus, sic reliquæ perturbationes sunt in malo. Ergo vt constantia, scientiæ: sic perturbatio, erroris est. Qui autem natura dicuntur iracundi, aut misericordes, aut inuidi, aut tale quid, * ij sunt eiusmodi constituti, quasi mala valetudine animi: sanabiles tamen. vt Socrates dicitur, cū multa in conuen-
 15 tu vitia collegisset in eum Zopyrus, qui se naturam cuiusque ex forma perspicere profitebatur, derisus est à ceteris, qui illa in Socrate vitia non agnoscerent: ab ipso autem Socrate subleuatus^b est, ²⁵ cū illa sibi vitia inesse, sed ratione à se deiecta diceret.
 20 Ergo vt optima quisque valetudine affectus, ²⁷ ^d potest videri alius, vt natura, ad aliquem morbum procliuor: sic animus alius ad alia vitia propensior. qui autem non natura, sed culpa vitiosi esse dicuntur, eorum vitia constant ex falsis opinionibus rerum bonarum, ac malarum, ^c vt sit alius ad alios motus, perturbationesq. procliuor. inueteratio autē vt in corporib. ægrius depellitur, sic in animis quoq. perturbatio: citiusq. repentinus oculorū tumor sanatur, quàm diuturna lippitudo depellitur. Sed cognita iam causa perturbationum, quæ
 30

a L. ij sunt ita constituti, quasi m. & ita v. c.

b verbd, est, non est in v. c. nec agnoscit L. e v. c. cū illa sibi signafed r. d L. potest videri alius alio natura ad aliq. e q. v. c. vt sit alius ad alia vitia, & mot⁹, perturb.

1 PRAESENTIS autem mali &c.) atqui nonne patientia, seu tolerantia est? paullo ante libri vet. habent, à ratione auersa cautio. quomodo nunc edidi. nam olim vul. secutus, edideram, ratio ni aduersa cautio. quam lectionem nunc minus probo.

2 voluptati malevolentia lætans, &c.) Nonius legit, malevolentia lætans: sed errat Nonius. describitur enim ea, quam Græci *ἡπιχάρικαξίαν* appellant. suprâ autem nõ longe pro. sub metu, autem subiecta sunt, videtur legendum, & metui autem subiecta sunt &c. vt, quæ sequuntur, eis respondeant, voluptati malevolentia, &c. libidini ira, &c. alioqui, videtur subiungere debuiss. sub voluptatem malevol. sub libidinem ira, &c. nisi dicamus Cæronem, consuluisse aurium voluptati, & perspicuitati. nam hoc, metui, præterquàm quòd ambiguum est, potest enim *ἡπιχάρικαξίαν* modi esse passiu. à verbo metuor) præterea facit orationem *κακὸφρονος*, propter i. litteram in yltima syllaba. Ita suprâ dixit, sub metum subiecta &c. infrâ voluptati subiecta &c. quamuis, subiecta, subintelligatur, non exprimat.

3 Distinguunt etiam illud, nonnulli libri veteres habet, Distinguitur etiam illud, &c ego nihil mutò.

4 vt in hominum vniuersum genus videtur legendam, vt hominum vniuersi generis, quo modo codex vetus vnus habet, & vt ita legatur postulat ratio. subintelligitur enim & reperitur *ἀπὸ τοῦ οὐδὸς* odium. quemadmodum autem suprâ dixit, odium mulierum, sic delect hic dici, odium vniuersi generis hominum.

4 quia procliuius ad eas perturbationes, &c.) verbum, sunt, quod est in libris vulgatis, nullis in veteribus reperitur.

5 & vt corporis & temperatio) etiam hic conspirat & congruit ratio cum auctoritate veterum librorum, in quibus ita legitur, vt edendum curavi: nisi quòd deest aduerbium similitudinis, vt. quod à librario omissum puto, propter copulæ, & similitudinem.

6 Est autem quædam animi sanitas.) non celabo lectorem, me in plerisque libris veteribus scriptum reperisse. Est autem quædam animi sanitas, quæ in insipientem etiam cadat, cum curatione, & perturbatione medicorum conturbatio mentis auf. &c. quam scripturam quis non videt esse mendosam? & hoc perturbatione, è scriptore librario errante scriptum esse. propter vocem conturbatio, quæ proximè sequitur. Quid si quis dicat, ex hæc vitiosa scriptura, sic esse reponendum? Est autem quædam animi sanitas, quæ in insip. etiam cadat, cum curatione medicorum, & purgatione, conturbatio mentis aufertur. Sed Adrianus Turnebus nouam hic lectionem, & valde à vulgata, & ab antiqua discrepantem excogitat, quæ talis est. Est autem quædam animi insanitas, quæ in sapientem etiam cadat, cum curatione &c. vt vulgò.

7 morbis enim manentibus vitia sublata esse possunt, sic legendum, non, ut est in libris vulgatis, vitia sublata esse non possunt. Quod si codices veteres hanc emendationem non confirmarent, sola ratio tamen satis confirmare debet, vel sic reponendum, ut adscriptum est ad oram contextus verborum Ciceronis, è regione huius loci.

8 è scrupulosis cotibus) legendum fortasse est, è scruposis. Lucret. libro quarto, haud quamquam ratio scruposa relicta est

9 nata esset ægritudo noua: sed ea modica, &c.) locus hic non videtur emendatus. quid si sic legamus? nata esset ægritudo noua: nec ea modica: aut si etiam modica, magna tamen, &c. quid si sic? nata esset egritudo noua: quod si esset illa modica, magna tamen, &c. quid si sic? nata esset ægritudo noua: quæ ut esset modica, magna tamen, &c.

10 in procliue labuntur) malim legi, procliue labuntur, detracta præpositione, in, quemadmodum apud Lucretium libro secundo. Et procurfus item procliue volubilis exstat. sic enim scriptum est in codicibus manuscr. notæ melioris, ut admonui in commentar. Lucretianis. nonnulli libri habent in procliui, mendosè,

11 vitioso lenitudinis nomine appell.) sic legendum, & ita habent omnes nostri libri veteres, & plerique vulgati. Nonium igitur non sequemur, qui legit, lenitudinis.

12 Quam gladium in stomacho, lura &c.) Turnebo assentior; qui, lura, legendum putat: ut lura, hinc os ventriculi, aut ventris pellem significet. nam libri omnes habent, fura, mendosè.

13 in perpetiendis rebus, &c.) legendum fortasse, in perpetiendis laboribus: & ita in frâ, perferendorum laborum, ubi est perferendarum rerum.

14 Quamuis licet insectemur istos) sic habent omnes libri manuscr. sic plerique vulgati, & optima sententia est. & tamen nonnulli ausi sunt huc manus admouere, & ita mutare. Licet enim insectemur &c. Offendit eos scilicet hoc, Quamuis licet, & putarunt mendosum, cum mendo careat. nam, Quamuis licet, valet, quantumuis licet.

15 quæ vel optimarum rerum) quidam addi volunt verbum, sunt, hoc modo, quæ vel optimarum rerum sunt, ut ea sunt, &c.

16 Itaque bene adhibita ratio) Turnebus legendum censet, bene habita.

17 an omnium rerum tollenda omnino egrit.) sic prorsus est legendum, quamuis reclamant plerique codices manuscripti, qui habent, toleranda. nam hoc, toleranda, ferri non potest, quamuis docti quidam in sua editione secuti sunt. Omnino piget me hanc lectionem refellere, & alteram, quam secutus sum, habentque multæ aliæ editiones, confirmare. locis enim innumerabilibus clamat Cicero, ex Stoicorum sententia, tollendam esse ægritudinem, non amputandas, aut circumcidendas esse animorum perturbations, sed radicibus euellendas, & extrahendas. Po

Itemò nemo latinorum vmquam ita locutus est, tolera re xgritudinem:& qui hoc genus loquendi Latinum esse putant, se linguæ Latinæ esse imperitos satis declarant, vt Florentinus ille, qui perpetuò dicit, ipsum, pro, eum: quodam loco, disputare longius, pro, disputare diutius: alibi, vi extrinseca, pro, vi externa: alibi, causam fuisse, vt, pro, causam fuisse, cur: alio loco, virtutes cunctas esse scientias, pro virtutes omnes esse scientias: & alia innumerabilia, planè aut barbara, aut solæca: quæ colligere magnum opus esset. quæ pauca protuli, vt supercilium ponat, & se norit, neque alios ita, vt solet, præ se despiciat, sed se quoque hominem esse meminerit.

18 vt, etiam si nec mala sint illa, &c.) legendum, vt, etiam si & mala sint illa, quæ &c. & bona, quæ &c. hæc enim M. Tullij sententia est, non solù, si non sint mala ea, quæ metù, xgritudinèmq. afferant: nec, si, non sint bona, quæ cupiditatè, lætitiàmq. excitent, sed etiam si & illa verè mala sint, quæ aut metum futura, aut xgrè feram præsentia, & quamuis illa verè bona sint, quæ aut concupiscamus absentia, aut insolenter ostentemus præsentia, vitiosam vtrobique esse animi commotionem.

19 humana omnia præmentem) quidam legendum putant, omnia spernentem. ego nihil mutandum censeo significat enim virum fortem & magnanimum, omnia seipso inferiora atque humilia ducere oportere.

20 Neque fors, &c.) quidam libri veteres habent. Neque fors, quos non sequor. Nam Fors, Fortuna ipsa est, casuum & euentorum causa efficiens, nobis ignota. fors verò, & vel casus, & euentus ipse, vel quod à fortuna ipsa profectum est. Iam quod Euripides πᾶθος dixit, sortem apud Cicero interpretatus est. Fors autem, hic ferri non poterat: & qui hoc amplectuntur, ostendunt, se in lingua Latina esse hospites, versus sequenti, nostri libri manuscripti habent, patiendo hecferat. vnde facio, patiendo ecferat.

21 hæc detrahenda opinio: atque vt in) in omnibus ferè libris veteribus ita scriptum reperi, hæc detrahenda opinione conferent: atque vt in malis &c. quod lectorem ælatum hæc editione nolui, siquid fortè ex hac scriptura boni elici posse existimarit.

22 excludit vt iniquam) Adr. Turnebus ex cod. aliquo antiquo legit, vt nequam.

23 vt meos malis miser Mandè natos. Ita iam pridem emendauimus, sic dixit autem hic poeta, malis mandare, pro, malis, seu maxillis committere, & permittere: quod valet, deuoratum ire, seu maxillis comminutum ire: vt Lucretius libro secundo. Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus.

24 quid est enim, quò non progr. ita? eòdem quò furor.) hunc locum sic emendauimus, duabùs vocibus in suum locum restitutis, & interpunctione mutata. ita enim legitur in libris vulgaris: quid est enim, quò non progr. eòdem ira, quò furor.

25 prius quàm esset vita, vlciscendi libido) sic habet multæ edi-

330
riones, in his Veneta Manutiana. & sic omnino legendum, re-
stantibus libris manuscr. in quibus scriptum est, vlla, pro, vlti-
planè mendosè. Nam huius antiquæ scripturæ inepta, & absur-
da sententia est. hoc enim significat, quo modo vlciscendi libido
priùs finem haberet, quàm vlla esset libido nata? vult interdum
vlciscendi libidinem priùs finem habere, quàm vlla omnino ex-
stiterit. quod est. ἀδύνατον. nam quod non est, aut non fuit, esse
desinere dici non potest. Hæc qui non videt, se nihil videre fatea-
tur necesse est.

26 cùm illa sibi vitia inesse, sed r.) omnes ferè nostri libri vete-
res habent, cùm illa sibi signa, sed r. sine verbo, inesse, & ita mul-
tæ editiones, nisi quòd nonnullæ ex ijs habent verbum, inesse.
de qua scriptura iudicet lector eruditus. Omnino, ne diutiùs dis-
simulem, puto esse suppositam, & ex glossà natam. quamquam
etiam hæc vulgata suspecta est. quomodo enim possunt vitia in-
esse in Socrate, si iam ratione detecta sunt?

27 potest videri alius alio natura &c.) hinc pro, vt, quod erat de-
prauatum, feci, alio.

28 qui se ægritudine dediderunt) nonnulli libri veteres habent,
dederunt. alij, dediderunt, vt edidimus. & item alij ante nos.

M. TVLL.

M. TVLL. CICERONIS,
TVSCVLANARVM
QVÆSTIONVM,

LIBER V.

VIRTVTEM AD BEATE VI-
uendum se ipsa esse contentam.

QUINCTVS hic dies, Brute, si-
nem faciet^b Tusculanarum dispu-
tationum: quo die est à nobis ea
de re, quam tu ex omnibus maxi-
mè probas, disputatum. placere
enim tibi admodum sensi ex eo li-
bro, quem ad me accuratissimè scripsisti, & ex mul-
tis sermonibus tuis, virtutem ad beatè viuendum
se ipsa esse contentam. Quod etsi difficile est proba-
tu, propter tam varia, & tam multa tormenta for-
tuna: tale tamen est, vt elaborandum sit, quo faci-
lius probetur. nihil est enim omnium, quæ in philo-
sophia tractantur, c quod grauius, magnificentius-
que dicatur. Nam, cū ea causa impulerit eos, qui
primi se ad philosophiæ studium contulerunt, vt,
omnibus rebus posthabitis, totos se^d in optimo vi-
tae statu exquirendo collocarent: profectò spe beate
viuendi tantam in eo studio curam, operamque
posuerunt. Quòd si ab ijs inuenta, & perfecta vir-
tus est, & si præsidij ad beatè viuendum in virtu-
te satis est: quis est, qui non præclare & ab illis po-
sitam,

a v. c. Hic
dies, Brute,
b q. v. c. Tu-
sculanarum
quæstionū,
seu disputa-
tionum:

c v. c. quo gra-
uius, magni-
ficientius que
dicatur.
d q. v. c. in
opportuno
vitæ statu

sitam, & à nobis susceptam operam philosophandi arbitretur? siu autem virtus subiecta sub varios, incertosque casus, famula fortunæ est, nec tantarum virium est, vt se ipsa tueatur: vereor, ne nõ tam virtutis fiducia^a nitendum nobis ad spem beatæ viuendi, quàm vota facienda videantur. Equidem^b eos casus, in quibus me fortuna vehementer exercuit, mecum ipse considerans, huic incipientiæ diffidere: interdum etiam humani generis imbecillitatem, fragilitatemq; extimescere. vereor enim, ne natura, cū corpora nobis infirma dedisset, iisque, & morbos insanabileis, et dolores intolerabileis adiunxisset, animos quoque dederit & corporum doloribus^d congruenteis, & separatim suis angoribus & molestijs implicatos. Sed in hoc me ipse castigo, quòd ex aliorum, & ex nostra fortasse^c mollitie, non ex ipsa virtute de virtutis robore existimo. illa enim, si modò est vlla virtus, quam dubitationem auunculus tuus, Brute, sustulit: omnia, quæ cadere in hominem possunt, subter se habet: eaque despiciens, casus contemnit humanos: culpæque omni carens, præter se ipsam, nihil censet ad se pertinere. Nos autem omnia aduersa tum venientia metu augentes, tum mærore presentia, rerum naturam, quàm errorem nostrum, dånare malimus. Sed & huius culpæ, & ceterorum vitiorū, peccatorūmq; nostrorum ois à philosophia petēda correctio est. cuius in sinū cū à primis tēporib. ætatis nostra voluntas, studiūmq; nos¹ cōtulissent, his grauissimis casib. in eundē portū, ex quo eramus egressi, magna iactati tempestate confugimus.

a for. nitendum nobis
 fit ad sp.
 b fort. eos casus, quibus me fort.
 c sic v. c. & ita L.

d fort. eorumque

a L. mollitia,

f L. compulissent,

3
 10
 13
 20
 23
 30

mus.

- mus. O vitæ philosophia dux, ô virtutis indagatrix, expultrix q. vitiorû. quid non modò nos, sed oïno vita hominû sine te esse potuisset? tu vrbeis peperisti: tu dissipatos homines in societate vitæ cõuocasti: tu eos inter se primò domicilijs, deinde cõiugijs, tum litterarû, et vocû cõmunionem iunxisti: tu inuentrix legû, tu magistra morum, & disciplinæ fuisti. ad te cõfugimus: à te opẽ petimus: tibi nos vt antea magna ex parte, sic nũc penitus, totòsq. tradimus. ^a Est aut̃ vnus dies bene, et ex p̃ceptis tuis actus, ^a peccãti immortalitati anteponẽdus. Cuius igitur potius opibus vt amur, quàm tuis? quæ & vitæ tranquillitatẽ largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti. ^b At philosophia quidẽ tantũ abest, vt perinde, ac de hominũ est vita merita, laudetur, vt à multis etiã vituperetur. Vituperare quis quã vitæ parentẽ, ^c & hoc parricidio se inquinare audeat? & tã impiẽ ingratus esse, vt eã accuset, quã vereri deberet, etiam si minùs percipere potuisset?
- 20 Sed, vt opinor, hic error, & hæc in doctorum animis offusa caligo est, quòd tam longè retrò respicere non possunt: nec eos, à quibus vita hominum instructa primò sit, fuisse philosophos arbitrantur. Quam rem antiquissimam cum videamus, nomen tamen esse confitemur recens. Nam sapientiam quidem ipsam quis negare potest non modò esse antiquam, verùm etiam nomine? ^d quæ diuinarum, humanarumque rerum, tum initiorum, causarumque, tum cuiusque rei cognitione hoc pulcherrimũ nomẽ apud antiquos assequabatur. Itaque & illos septẽ, qui a Græcis τῶφιδι, sapientes à nostris

a q. v. c. perpetuitati, & immortalitati

b q. v. c. Ac philosophia quidem tantum abest, vt proinde, ac de hom. & c. c L & hoc parricidio se inquin.

d L. quæ cum diuinarum, humanarumque rerum, tum initiorum, causarumque cuiusque

Stris

stris & habebantur, & nominabantur, & multis
 antè sæculis Lycurgum, cuius temporib. Homerus
 etiam fuisse ante hanc urbem conditam traditur,
 etiam heroicis ætatibus Vlysses, & Nestorem ac
 cepimus & fuisse, & habitos esse sapientis. Nec
 verò Atlas sustinere cælum, nec Prometheus affi-
 xus Caucaſo, nec Stellatus Cepheus cum vxore, ge-
 nero, filia traderetur, nisi cælestium diuina cog-
 nitiono nomen eorum ad errorem fabulæ traduxisset.
 A quibus ducti deinceps omnes, qui in rerum con-
 templatione studia ponebant, sapientes, & ha-
 bebantur, & nominabantur: idque eorum nomen
 vsque ad Pythagoræ manauit ætatem: quem, vt
 scribit auditor Platonis Ponticus Heraclides, vir
 doctus in primis, Phliuntem serunt venisse, eim-
 que cum Leonte, principe Phliasiarum, doctè, et co-
 piosè differuisse quædam. cuius ingenium, & elo-
 quentiam cum admiratus esset Leon, quæsiuisset ex
 eo, qua maxime arte cõsideret. at illum artem qui-
 dem se scire nullam, sed esse philosophum. admira-
 tum Leontem nouitatem nominis, quæsiuisset, quinã
 essent philosophi, & quid inter eos, & reliquos in-
 teresset: Pythagoram autem respondisse, a similem
 sibi videri vitam hominum, & mercatum eum, qui
 haberetur maximo ludorum apparatu totius Græ-
 ciæ celebritate. nam vt illic alij corporibus exerci-
 tatis gloriam, & nobilitatem coronæ peteret: alij
 emendi, aut vendendi quæstu, & lucro duceretur:
 esset autem quoddam genus eorum, idque vel ma-
 xime ingenuum, qui nec plausum, nec lucrum
 quærerent: sed visendi causa venirent, studio-
 se.

α τὸν βίον
 ἰσοῦντας πᾶ-
 ντα ἕξει.

seq̄, perspicere, quid ageretur, & quo modo;
 2 item nos^a quasi in mercatus quadam celebra-
 te ex vrbe aliqua, sic in hanc vitam ex alia vita,
 & natura profectos: alios gloriae seruire, alios pe-
 5 cunia: raros esse quosdam, qui, ceteris omnibus
 pro nihilo habitis, rerum naturam studiosè in-
 tuerentur: hos se appellare sapientiae studio-
 sos, id est enim philosophos: & vt illic liberalis-
 simum esset spectare, nihil sibi acquirentem, sic in
 10 vita longè omnibus studijs contemplationem re-
 rum, cognitionemq. prestare. Nec verò Pythago-
 ras nominis solùm inuentor, sed rerum etiam ipsa-
 rum amplificator fuit. Qui cum post huc Phliasium
 sermonem in Italiam venisset, exornauit eam Græ-
 15 ciam, quæ magna dicta est, & priuatim, & publi-
 cè, præstantissimis & institutis, & artibus. Cuius
 de disciplina aliud tempus fuerit fortasse dicendi.
 Sed ab antiqua philosophia vsque ad Socratem,
 qui Archelaum, Anaxagoræ discipulum, audierat,
 20 numeri, motusque tractabantur, & vnde omnia
 orirentur, quò ve recederent: studioseq̄, ab his si-
 derum magnitudines, interualla, cursus inquirebã-
 tur, & cuncta caelestia. Socrates autè primus phi-
 losophiam deuocauit è caelo, & in vrbibus colloca-
 25 uit, & in domos etiam introduxit, & coëgit de vi-
 ta, & moribus, rebusque bonis, & malis querere.
 Cuius multiplex ratio disputandi, rerumque va-
 rietas, & ingenij magnitudo, Platonis me-
 moria, & litteris consecrata, plura genera effe-
 30 cit dissentientium philosophorum. E quibus nos id
 potissimum^b consecrati sumus, quo Socratem vsur-

a L. quasi in
 mercat^o quã-
 dam celebra-
 tatem ex &c.

b q. v. c con-
 secuti su-
 mus.

arbitra-

arbitramur, vt nostram ipsi sentētiam tegeremus,
errore alios lauaremus, & in omni disputatione,
quid esse simillimum veri quæreremus. Quem mo-
rem cū Carneades acutissimē, copiosissimēque te-
nuisset, fecimus & aliās sēpe, & nuper in Tuscu-
lano, vt ad eam consuetudinem disputaremus. Et
quatridui quidem sermonem superiorib. ad te per-
scriptum libris misimus: quinto autem die, cū
eodē in loco consedissemus, sic est propositum, de
quo disputaremus. *A.* Non mihi videtur ad beatē
viuendum satis posse^a virtutem. *M.* At hercule
Bruto meo videtur: cuius ego iudicium, pace tua di-
xerim, longē antepono tuo. *A.* Non dubito. Nec id
nūc agitur, tuū illū quātum ames: sed hoc, quod mi-
hi dixi videri, quale sit: de quo à te disputari volo.
M. Nempe negas ad beatē viuendum satis posse
virtutem? *A.* Prorsus nego. *M.* Quid? ad rectē, ho-
nestē, laudabiliter, postremò ad bene viuendum sa-
tisne est præsidiū in virtute? *A.* Certē satis. *M.* Po-
tes igitur, aut qui malē viuat, non eum miserum
dicere, aut, quem bene fateare, eum negare beatē
viuere? *A.* Quidni possim? nam etiam in tormentis
rectē, honestē, laudabiliter, & ob eam rem benē vi-
ui potest, dummodò intelligas, quid nūc dicam be-
ne. dico enim, constanter, grauitas, sapienter, forti-
ter. Hac etiam in equuleum conijciuntur, quò vita
non adspirat beata. *M.* Quid igitur? solāne beata
vita, quæ so, relinquitur extra ostium, limēnq. car-
ceris, cū constantia, grauitas, fortitudo, sapien-
tia, reliquaq. virtutes rapiantur ad tortorem, nul-
lūmque recusent nec supplicium, nec dolorem? *A.*

a for. virtus.

Tu, si quid es facturus, noua aliqua conquiras oportet.^a Ista me minimè mouent, non solùm quia peruulgata sunt, sed multo magis, quia tanquàm leuia quaedam uina nihil valent in aqua, sic Stoicorum ista magis gustata, quàm^b potata delectant. Velut iste chorus virtutum,^c in equuleum impositus, imagines constituit ante oculos cum amplissima dignitate, ut ad eas cursim perrextura, nec eas beata vita à se desertas passura videatur. cū autē

10 animum ab ista pictura, imaginibusque virtutum, ad rem, veritatēque traduxeris, hoc nudum relinquitur, possitne quis beatus esse quādiu torquetur. Quamobrem hoc nunc queramus. virtutes autem noli vèreri nē exoptulent, & querantur se à

15 beata vita^d esse relictas. Si enim nulla virtus prudentia vacat, prudentia ipsa hoc videt, non omnibus bonos esse etiam beatos: multaque de^e M. Attilio, Qu. Capione, & M. Aquillio recordatur: beatamque vitam,¹⁰ & si imaginibus potius uti, quàm

20 rebus ipsis placet, conantem ire in equuleum retinet ipsa prudentia, negatque ei cum dolore, & cruciatu quidquam esse commune. M. Facile patior, te isto modo agere: etsi iniquum est præscribere mihi te, quemadmodum à me disputari velis. Sed quero,

25 utrum aliquid actum superioribus diebus, an nihil arbitremur? A. Actum verò, & aliquantum quidem. M. Atqui, si ita est, profligata iam hæc, & pane ad exitū^h adducta questio est. A. Quo tandem modo? M. Quia motus turbulenti, iactationesque animorum incitæ, & impetu inconsiderato elatæ, rationem omnem repellentes, vita beatæ nullam

a q. v. c. Ista minimum me mouent,

b al. pota
c q. v. c. in equuleum

d fort. relictas esse.

e L. M' Attilio,
f L. M' Aquillio
g L. nisi imaginibus, &c.

h al. deducta

partem relinquūt . quis enim potest, mortē aut do-
lorem metuens, quorum alterum saepe adest, alte-
rum semper impendet, esse non miser? quid, si idem
(quod plerumque fit) paupertatem, ignominiam,
infamiam timet: si debilitatem, cæcitatem: si deni- 5
que, quod non singulis hominibus, sed potentibus
populis saepe contingit, seruitutem: potest ea ti-
mens esse quisquam beatus? Quid, qui non modò
ea futura timet, verùm etiam fert, sustinet que præ-
sentia? adde eodem^a exsilia, luctus, orbitates. Qui 10
rebus his fractus ægritudine^b eliditur, potest tan-
dem esse non miserrimus? quid verò illum, quem li-
bidinibus inflammatum, & furētem videmus, om-
nia rabidè appetentem cum inexplebili cupidita-
te, quoq; affluentiùs voluptates vndique hauriat, 15
eo grauiùs, ardentiusque sitientem, nonne rectè
miserrimum dixeris? quid elatus ille leuitate, ina-
nique lætitia et exsultans, & temere gestiēs, non-
ne tanto miserior, quanto sibi videtur beator? er-
go, vt hi miseri, sic contrà illi beati, quos nulli me- 20
tus terrent, nulla ægritudines exedunt, nulla libi-
dines incitant, nulla fútiles lætitiæ, exultanteis læ-
guidis liquefaciunt voluptatibus. Vt maris igitur
tranquillitas intelligitur, nulla ne minima quidem
aura fluctus cōmouente: sic animi quietus, & pla- 25
catus status cernitur, cùm perturbatio nulla est,
qua moueri queat. Quòd si est, qui vim fortunæ, q
omnia humana, quæcumq; accidere possunt, tolera-
bilia ducat, ex quo nec timor eum, nec angor attingat: idēque, si nihil concupiscat, nulla afferatur
animi inani voluptate, quid est, cur is non beatus 30
sit?

a L. exsulis,
b al. debilita-
tur,

fit? & si hac virtute efficiuntur, quid est, cur vir-
 tus ipsa per se non efficiat beatos? *A.* Atqui
 alterum^a dici non potest, quin ij, qui nihil metuât,
 nihil angantur, nihil concupiscant, nulla impoten-
 5 ti latitia efferantur, beati sint: itaque id tibi con-
 cedo: alterum autem iam integrum non est. supe-
 rioribus enim disputationibus effectum est, vacare
 omni animi perturbatione sapiëtem. *M.* Nimirum
 10 igitur confectares est. videtur enim ad exitum ve-
 nisse quæstio. *A.* Propemodum id quidem. *M.* Ve-
 rum tamen mathematicorum iste mos est, non phi-
 losophorum. Nam geometra cum aliquid docere
 volunt, siquid ad eam rem pertinet eorum, quæ an-
 15 tē docuerunt, id sumunt pro concesso, & probato: il-
 lud modò explicant, de qua antè nihil scriptum
 est. Philosophi, quamcumque rem habent in mani-
 bus, in eam, quæ conueniunt, congerunt omnia: et
 si alio loco disputata sunt. Quòd ni ita esset, cur
 Stoicus, si esset quæsitum, satisne ad beatè vi-
 20 uendum virtus posset, multa diceret? cui si itis es-
 set, respondere, se antè docuisse, nihil bonum esse,
 nisi quod honestum esset: hoc probato, consequens
 esse, beatam vitam virtute esse contentam: & quo
 modo hoc sit cõsequēs illi, sic illud huic: vt, si beata
 25 vita virtute^b contenta sit: nisi honestum quod sit,
 nihil aliud sit bonum. Sed tamen non agunt
 sic. Nam & de honesto, & de summo bono sepa-
 ratim libri sunt: & cum ex eo efficiatur, satis mag-
 nam in virtute ad beatè viuendū esse vim, nihilo
 30 minùs hoc agunt separatim. proprijs enim, & suis
 argumētis, & admonitionib. tractanda quæque res.

a for. non di-
ci nõ potest.

b v. c. contē-
pta sit: men-
dosè.

est tanta praesertim. caue enim putes, vllam in philosophia vocem emissam clariorem, vllum esse philosophiae promissum vberius, aut maius. Nam quid profitetur? ô dii boni! a perfecturam se, qui legibus suis paruisset, vt esset contra fortunam semper armatus: vt omnia praesidia haberet in se, bene, beatèque viuendi: b vt esset semper denique beatus. Sed videro, quid efficiat. Tantisper hoc ipsum magni aestimo, quod pollicetur. Nam Xerxes quidem refertus c omnibus praemijs, donisque fortuna: non equitatu, non pedestribus copijs, non nauium multitudine, non infinito pondere auri contentus, praemium proposuit, qui inuenisset nouam voluptatem. Qua ipse inuenta, non fuit contentus: neque enim vnumquam finem inueniet libido. Nos vellem praemio elicere possemus, qui nobis aliquid attulisset, quo hoc firmitus crederemus. A. Vellem id quidem: sed habeo d paullulum, quod requiram. ego enim assentior, eorum, quae posuisti, alteri consequens esse, vt, quemadmodum, si quod honestum sit, id solum sit bonum, sequatur beatam vitam virtute confici: sic, si vita beata in virtute sit, nihil esse nisi virtutem bonum. Sed Brutus tuus e auctore Aristone, & Antiocho non sentit hoc: putat enim, etiam si sit bonum aliquod praeter virtutem. M. Quid igitur? contra Brutumne me dicturum putas? A. Tu vcrò, vt videtur: nam praefinire non est meum. M. Quid cuique igitur consentaneum sit, alio loco. Nam ista mihi & cum Antiocho saepe, 12 f & cum Aristone nuper, cum Athenis imperator apud eum & diuersarer, dissensio fuit.

a q. v. c. effecturam se ei, qui legib.

b fort. vt esset denique semper beatus.

c l. omnibus muneribus, donisque fort.

d q. v. c. paululum,

e al. auctore Aristote, & Ant.

f l. & cum Aristote nuper, & l. deuersar.

fuit. mihi enim non videbatur quisquam esse beatus posse, cum in malis esset: in malis autem sapiēte esse posse, si essent vlla corporis, aut fortuna mala. Dicebantur hæc, quæ scripsit etiam Antiochus locis pluribus: virtutem ipsam per se beatam vitam efficere posse, neque tamen beatissimam: deinde ex maiore parte plerasque res nominari, etiam si qua pars abesset, vt viris, vt^a valetudinem, vt diuitias, vt honorem, vt gloriam: qua genere, non numero cernerentur: item beatam vitam, etiam si ex aliqua parte claudicaret, tamen ex multo maiore parte obtinere nomen suum. Hæc nūc^b enucleate non ita necesse est: quamquam non constantissime dici mihi videntur. Nam & qui beatus est, non intelligo, quid requirat, vt sit beator: (si est enim quod desit, ne beatus quidem est) &, quod^c ex maiori parte vnamquamque rem appellari, spectarique dicunt, est vbi id isto modo valeat. cum verò tria genera malorum esse dicant: qui duorum generum malis omnibus vrgeatur, vt omnia aduersa sint in fortuna, omnibus oppressum corpus, & confectum doloribus, huic paullulumne ad beatam vitam deesse dicemus, non modò ad beatissimam? hoc illud est, quod Theophrastus sustinere nō potuit. Nam cum statuisset, verbera, tormēta, cruciatus, patriæ euerfiones,^d exsilia, orbitates magnam vim habere ad malè, miserèque viuendū, nō est ausus elatè, & amplè loqui, cum humiliter, demissèque sentiret. Quàm bene, non quæritur: constanter quidem certè. Itaque mihi placere non solet, consequentia reprehendere, cū prima concessè-

a v. c. valetudinem,

b ἕκαστον

c l. ex maiore parte

d l. exsilia

ris. Hic autem, elegantissimus omnium philosopho-
 rum, & eruditissimus, non inagnopere reprehendi-
 tur, cum tria genera dicit bonorum: vexatur au-
 tem ab omnibus, primum in eo libro, quem scripsit
 de vita beata, in quo multa disputat, quamobrem
 is, qui torqueatur, qui crucietur, beatus esse non
 possit. in eo etiam putatur dicere, in rotam, beatam
 vitam non ascendere. Nusquam id quidem di-
 cit, omnino, sed, quæ dicit, idem valent. Possum igitur
 cui concesserim, in malis esse dolores corporis: 10
 in malis, fortunæ naufragia, huic succensere di-
 centi, non omneis bonos esse beatos, cum in omneis
 bonos ea, quæ ille in malis numerat, cadere, pos-
 sint? vexatur idem Theophrastus & libris, & scho-
 lis omnium philosophorū, quod in Callisthene suo
 laudarit illam sententiam, 15

c. Vitam regit fortuna, non sapientia.
 Negant, ab vlllo philosopho quidquam dictum esse
 languidius, rectè id quidem: sed nihil intelligo dici
 potuisse constantius. Si enim tot sunt in corpore 20
 bona, tot extra corpus, in casu, atque fortuna:
 nonne consentaneum est, plus fortunam, quæ
 domina rerum sit & externarum, & ad corpus
 pertinentium, quàm consiliū, valere? an malumus
 Epicurum imitari? qui multa præclare sape di- 25
 cit: quàm enim sibi constanter, convenienter-
 que dicat, non laborat. Laudat tenuem victum.
 Philosophi id quidem: sed si Socrates, aut An-
 tisthenes diceret, non is, qui finem bonorum volu-
 ptatem esse dixerit. Negat, quemquam iucundè 30
 posse viuere, nisi idem honestè sapiēter, iusteq.
 viuat.

a q. v. c. non scandere.

b q. v. c. susce- fere

e Τύχη τὰ θνητῶν πράγματ', ἢ καὶ τὴν βυλίαν,

viuat. Nihil grauius, nihil philosophia dignius: nisi idem hoc ipsum, honestè, sapienter, iuste, ad voluptatem referret. Quid melius, quàm fortunam exiguam interuenire sapienti? sed hoc isne dicit, qui, cùm dolorem non modò maximum malum, sed solum malum etiam dixerit, toto corpore opprimi possit doloribus acerrimis, tum cùm maximè contra fortunam gloriatur? quod idem melioribus etiam verbis Metrodorus.

- 10ª Occupaui, inquit, te fortuna, atque cepi: omneis que aditus tuos interclusi, vt ad me adspirare non posses. Praclare, si Aristò Chius, aut si Stoicus Zeno diceret, qui, nisi quod turpe esset, nihil malum duceret. Tu verò, Metrodore, qui omne bonum in visceribus, medullisque condideris: & defnieris, summum bonum firma corporis affectione, exploratàque spe contineri, fortunæ aditus interclusisti? quo modo? isto enim bono iam expoliari potes. At qui his capiuntur imperiti: & propter huiusmodi sententias, istorum hominum est multitudo. Acute disputantis illud est, non quid quisque dicat, sed quid cuique dicendum sit, videre. Velut in ea ipsa sententia, quam in hac disputatio ne suscepimus, omneis bonos semper beatos volumus esse. Quos dicam bonos, perspicuum est. omnibus enim virtutibus instructos, & ornatos, tum sapiētēis, tum viros bonos dicimus. Videamus, qui dicendi sint beati. equidem hoc existimo, qui sint in bonis, nullo adiūcto malo. Nec vlla alia huic uerbo, cùm beatum dicimus, subiecta notio est, nisi, secretis malis omnib. cumulata bonorum cōplexio.

α προκαταλέληθα σε, ὡς τύχη καὶ πᾶσαν τὴν εἶν ἀφῆρμαι παρὶσδυσίη

b fort. eius spe cont.

c v. c. Acute autem disputantis illud est,

d q. v. c. Quid dicam bonos viros. &c. non pl.

Hanc assequi virtus, si quidquam præter ipsam boni est, non potest. aderit enim malorum, si mala illa^a dicimus, turba quædam, paupertas, ignobilitas, humilitas, solitudo,^b amissio suorum, graues dolores corporis, perdita^c valetudo, debilitas, cæcitas, interitus patriæ, exsilium, seruitus denique. In his tot, & tantis,¹⁴ ^d atque etiã quæ plura possunt accidere, potest esse sapiens. nam hæc casus importat, qui in sapientem potest incurrere. at si ea mala sunt, quis potest præstare, sapientem semper beatum fore, cum vel in omnibus his vno tempore esse possit? non igitur facile concedo neq. Bruto meo, neque communibus magistris, neque veteribus illis, Aristoteli, Speusippo, Xenocrati, Polemoni, ut cum ea, quæ supra enumeravi, in malis numerent, ¹⁵ iidem dicant semper beatum esse sapientem. quos si titulus hic delectat insignis, & pulcher, Pythagora, Socrate, & Platone dignissimus, inducant animum, illa, quorum splendore capiuntur, vireis,^e valitudinem, pulchritudinẽ, diuitias, ²⁰ honores, opes contemnere, eaque, quæ his contraria sint, pro nihilo ducere. Tum poterunt clarissima voce profiteri, se neque fortunæ impetu, nec^f multitudinis opinione, & nec dolere, neque paupertate terreri, omniãque sibi in sese esse posita, neque esse quidquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis. Neq. hunc & hæc loqui, quæ sunt magni cuiusdam, & alti viri, & eadem, quæ vulgus, in malis, et bonis numerare, concedi vlllo modo potest: qua gloria commotus Epicurus exoritur. ²⁵ Cui etiam, si dijs placet, videtur semper sapiens, ³⁰ beatus.

a o. v. c. duci
mus, & ita
L.
b q. v. c. amif
sio carorum,
c v. c. valitu-
do,
d L. ad quæ
etiam plura
possunt acce-
dere,

e v. c. valitu-
dinem,

f al. neque
mult.
g al. neque
lol.

beatus. Hic dignitate huius sententiae capitur. sed
 numquã id diceret, si ipse se audiret. quid est enim,
 quod minus conueniat, quã ut is, qui vel sum-
 mum, vel solum malum dolorem esse dicat, idem
 5 censeat, Quã hoc suaue est, tum, cum dolore cru-
 cietur, dicturum esse sapientem? Non igitur ex sin-
 gulis vocibus, philosophi spectandi sunt, sed ex per-
 petuitate, atque constantia. A. Adducis me, ut
 tibi assentiar. Sed tua quoque vide ne desideretur
 10 constantia. M. Quoniam modo? A. Quia legi tuũ
 nuper quartum de finibus. In eo mihi videbare,
 contra Catonem differens, hoc velle ostendere,
 quod mihi quidem probatur, inter Zenonem, &
 Peripateticos nihil præter verborum nouitatem
 15 interesse. Quod si ita est, quid est causa, quin, si
 Zenonis rationi consentaneum sit, satis magnam
 vim in virtute esse ad beatè viuẽdum, liceat idem
 Peripateticis dicere? rem enim opinor spectari,
 oportere, non verba. M. Tu quidem tabellis obsi-
 20 gnatis agis mecum: & testificaris, quid dixerim
 aliquando, aut scripserim. Cum alijs isto modo, qui
 legibus impositis disputant. Nos in diem viuimus:
 quodcumque nostros animos probabilitate per-
 25 cussit, id dicimus. itaque soli sumus liberi. verum-
 tamen quoniam de constantia, paullo antè dixi-
 mus, non ego hoc loco id querendum puto, verum-
 ne sit quod Zenoni placuerit, quòdque eius audito-
 ri, Aristoni, bonum esse solum, quod honestum es-
 set: sed, si ita esset, ^b tum ut hoc totum, beatè viue-
 30 re, in vna virtute poneret. Quare demus hoc sanè
 Bruto, ut sit beatus semper sapiens. quam sibi con-
 ueniat,

a sic. o. v. e. a-
 liàs tamen,
 quòdque nos
 stros

b fort. tum
 utrũm hos
 totum, b.

ueniat, ipse viderit. Gloria quidem huius sententię
 quis est illo viro dignior? nos tamen teneamus, vt
 sit idem beatissimus: ^a etsi Zeno Citticus, ¹⁵ ^b adue-
 na quidem, & ignobilis, verborū opifex, insinuasse
 se in antiquam philosophiam videtur. Huius sentē-
 tię grauitas à Platonis auctoritate repetatur: ⁵
 apud quem saepe hac oratio vsurpata est, vt nihil
 præter virtutem diceretur bonum: velut in Gorgia
 Socrates, cū esset ex eo quæsitum, Archelaum
 Perdicca filium, qui tum fortunatissimus habere-
 tur, nonne beatum putarei? Haud scio, inquit. num
 quam enim cum eo locutus sum. Aintu? an tu ali-
 ter id scire non potes? nullo modo. Tu igitur ne de
 Persarum quidem rege magno potes dicere, bea-
 tūsne sit? an ego possum, cū ignorem, quā sit bo-
 nus? Quid? tu in eo sitam vitam beatam putas? ¹⁰
 Ita prorsus existimo, bonos, beatos: improbos, mise-
 ros. miser ergo Archelaus? certē, si iniustus. Vidē-
 turne omnem hic beatam vitam in vna virtute
 ponere? Quid verò in epitaphio? quo modo idem? ¹⁵
^d Nam cui viro, inquit, ex se ipso apta sunt
 omnia, quæ ad beatè viuendum ^e ferunt, nec su-
 spensa aliorum aut bono casu, aut contrario pē-
 dēre ex alterius euentis, & errare cogūtur: huic
 optimè viuendi ratio comparata est. Hic est ille
 moderatus, hic fortis, hic sapiens, hic, & nascen-
 tibus, & cadentibus cū reliquis commodis, tū
 maximè liberis, parebit, & obediēt præcepto il-
 li veteri. ^f Neque enim lætabitur vñquam, ne-
 que mærebit nimis, quod semper in seipso om-
 nem spem reponet sui. Ex hoc igitur Plato-
 nic

^a fort. &, si
 Zeno Cit-
 ticus aduena
 quidam, &
 ign. verb. op-
 inf. se in an-
 iq. phil. vide-
 tur: huius
 sentētię & c.
 b L. aduena
 quidam

c ὅτι γὰρ πῶ-
 ποτε συγγί-
 γονα τῷ ἀν-
 δρῳ.

d ὅτι γὰρ,
 ἀπὸ τοῦ ἐαυ-
 τῶν ἀτήρη-
 ται πάντα
 τὰ πρὸς ἐν-
 δαιμονίαν
 φέροντα, & c.
 e u. v. c. con-
 terunt,
 f οὗτο γὰρ
 χαίρον, οὗτε
 λυπόμενος
 ἄγαν φανέ-
 σται. διὰ
 τὸ αὐτῆς ἀπὸ
 ποιοθῆναι.

10
 15
 20
 25
 30

- nis quasi quodam sancto, augustoque fonte nostra
 omnis manabit oratio. unde igitur rectius ordiri
 possumus, quam à communi parente natura? quæ,
 quidquid genuit, non modò animal, sed etiam quod
 5 ita esset ortum è terra, vt stirpibus suis niteretur,
 in suo quodque genere perfectum esse voluit. Ita-
 que & arbores, & vites, & ea, quæ sunt humilio-
 ra, neque se tollere à terra altiùs possunt; alia sem-
 per virent: alia hieme nudata, verno tempore te-
 10 pefacta frondescent; neque est vllum, quod non ita
 vigeat interiore quodam motu, ^a & suis quoque
 seminibus inclusis, vt aut flores, aut fruges fun-
 dat, aut bacas, omniàque in omnibus, quantum in
 15 ipsis sit, nulla vi impediante, perfecta sint. Faciliùs
 vero etiam in bestijs, quòd his sensus à natura est
 datus, vis ipsius naturæ perspicui potest. Namque
 alias bestijs nanteis, aquarum incolas esse vo-
 luit: alias, volucreis, cælo frui libero: serpenteis
 quasdam: quasdam esse gradienteis. earum ipsarum
 20 partim soliuagas, partim congregatas: immaneis
 alias, quasdam autem cicures: nonnullas abditas,
 terraque tectas. atque earum quæque suum tenens
 munus, cum in disparis animantis vitam transire
 non possit, manet in lege naturæ. & vt bestijs aliud
 alijs præcipui à natura datum est, quod suum quæq.
 25 retinet, nec discedit ab eo: sic homini multo quiddam
 præstantius: etsi præstantia debent ea dici, quæ ha-
 bent aliquam comparationem. Humanus autem ani-
 mus, decerptus ex mente diuina, cum alio nullo, ni-
 si cum ipso deo, si hoc fas est dictu, comparari po-
 30 test. Hic igitur, si est excultus, & si eius acies ita

a L. & suis in
 quoq. semi-
 nib. inclusis
 & ita o. v. c.

curata est, ut ne cacetur erroribus: fit perfecta mens, id est, absoluta ratio: quæ est idem, quod virtus. Et, si omne beatum est, cui nihil deest, & quod in suo genere expletum, atque cumulatum est, idque virtutis est proprium: certè omnes virtutis compotes, beati sunt. Et hoc quidem mihi cū Bruto cōuenit, item cum Aristotele, Xenocrate, Speusippo, Polemone. Sed mihi videntur etiam beatissimi. quid enim deest ad beatè viuendum ei, qui confidit suis bonis? aut, qui diffidit, beatus esse quipotes? At diffidat necesse est, qui bona diuidit a tripartitò. Quì enim poterit aut corporis b firmitate, aut fortunæ stabilitate cōsidere? at qui, nisi stabilis & fixo permanente bono, beatus esse nemo potest. 10

16 c Quid igitur eiusmodi istorū est? d ut mihi illud Laconis dictum in hos cadere videatur: qui gloriati cuidam mercatori, quòd multas nauis in omnem oram maritimam dimisisset, Non sanè optabilis e ista quidem est, inquit, rudentibus apta fortuna. An dubium est, quin nihil sit habendum in eo genere, 17 f quod vita beata complectitur, si id possit amitti? nihil enim inueterascere, nihil exstingui, nihil cadere debet eorum, in quibus vita beata consistit. nam qui timebit, ne quid ex his deperdat, beatus esse non poterit. volumus enim, eum, qui beatus sit, tutum esse, inexpugnabilem, septum, atq. munitum, non ut paruo metu præditus sit, sed ut nullo. Ut enim innocens is dicitur, non qui leuiter nocet, sed qui nihil nocet: sic sine metu his habendus est, non qui parum metuit, h sed qui omnino metu vacat. quæ est enim alia fortitudo, nisi

a q. v. e. tripartitò.
 b fort. firmitati, aut fortunæ stabilitati conf.
 c q. v. c. Quid ergo eiusmodi &c.
 d πρὸς τὸν μακαρίζοντα λάμπει τὸν ἀτυχήτην διότι ἰδόμενος πλεονέστερος εἶναι, ναυκλήσια πολλὰ ἔχων λακων ἴσθ. ἢ προσέχων εὐδαιμονία ἐκ χειρῶν ἀνηρημένη.
 e v. c. quidē ista, inquit.
 f o. v. c. quo vita beata cū plectitur.
 g ἀφοβος
 h for sed qui omni metu vacat.

nisi animi affectio cum in adeundo periculo, & in labore, ac dolore patiens, tum procul ab omni metu? Atque hæc certè non ita se haberent, nisi omne bonum in vna honestate consisteret. Qui autem illum maximè optatam, & expetitam securitatem (securitatem autem nunc appello, ^a vacuitatem a *ἀλυσίαν* aegritudinis, in qua vita beata posita est) habere quisquã potest, cui aut adsit, aut adesse possit multitudo malorum? quã autem poterit esse celsus, & erectus, & ea, quæ homini accidere possunt, omnia parua ducens, qualem sapientem esse volumus, ^b nisi omnia sibi in se posita esse censebit? An Lacedæmonij Philippo minitanti per litteras, se omnia, quæ conarentur, prohibitorum, quasi fuerunt, num se esset etiam mori prohibitorum: vir is, quem querimus nõ multo faciliùs tali animo reperietur, quã ciuitas vniuersa? quid ad hanc fortitudinem, de qua loquimur, temperantia adiuncta, quæ sit moderatrix omnium cõmotionum? quid potest ad beatè viuendum deesse ei, quem fortitudo ab aegritudine, & à metu vindicet: temperantia tum à libidine auocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat? Hæc efficere virtutem ostenderem, nisi superioribus diebus essent explicata. At quã cum perturbationes animi, miseram: sedationes autem, vitam efficiant beatam: ^cduplexque ratio perturbationis sit, quòd aegritudo, et metus, in malis opinatis: in bonorum autem errore, lætitia gestiens, libidòque versentur: cum hæc omnia cum consilio, & ratione pugnent, his tu tam grauibus concitationibus, tamque ipsis inter se dissentientibus, atque

que distraētis, quem vacuum, solutum, liberum videris, hunc dubitabis beatum dicere? at qui sapiēs semper ita affiētus est. semper igitur sapiens beatus est. at que etiam omne bonum, laetabile est: quod autem laetabile, id prædicandum, & præ se ferendum: quod tale autem, id etiam gloriosum: si verò gloriosum, certè laudabile: quod autem laudabile, profectò etiam honestum? quod bonum igitur, id honestum. At quæ isti bona numerant, ne ipsi quidem honesta^a dicunt. solum igitur bonum, quod honestum. ex quo efficitur, honestate vna vitam contineri beatam. Non sunt igitur ea bona dicenda, nec habenda, quibus abundantem licet esse miserimum. ¹⁸ An dubitas, quin præstans^c valetudine, viribus, forma, accerrimis, integerrimisque sensibus, adde etiam, si libet, pernicitatem, & velocitatem, da diuitias, honores, imperia, opes, gloriam si fuerit is, qui hæc habet, iniustus, intemperans, timidus, hebeti ingenio, at que nullo: dubitabisne eum miserum dicere? qualia igitur ista bona sunt, quæ qui habeat, miserrimus esse possit? videamus, ne, vt aceruus ex sui generis granis, sic beata vita ex sui similibus partibus effici debeat. Quod si ita est: ex bonis, quæ sola honesta sunt, efficiendum est beatum. ea mixta ex dissimilibus si erunt: honestum ex his effici nihil poterit. quo detractò, quid poterit beatum intelligi? etenim quid quid est, quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certè approbandum: quod verò approbaris; id gratum, acceptumque habendum. ergo etiam dignitas ei tribuenda est. quod si ita est: laudabile

q v. e. dicant.
 q. v. c. honestatem vnâ vitam continere beatam. non placet. v. c. valitudine,

dabile sit necesse est. bonum igitur omne laudabile. ex quo efficitur, ut, quod sit honestum, id sit solum bonum. Quod ni ita tenebimus: multa erunt, quæ nobis bona dicenda sint. Omitto divitias: quas, cum quivis, quamvis indignus, habere possit, in bonis non numero. quod enim est bonum, id non quivis habere potest. Omitto nobilitatē, famamq. popularē, stultorū, improborūq. consensu excitatā. Hæc, quæ sunt minima, tamen bona dicantur necesse est: candiduli dentes, venusti oculi, color suavis, & ea, quæ Euryclyia laudat Vlyssi pedes abluēs lenitudo orationis, mollitudo corporis, ea si bona dicemus, quid erit in philosophi gravitate, quam in vulgi opinione, stultorūque turba, quod dicatur aut gravius, aut grādius? At enim eadem Stoici præcipua, vel producta dicunt, quæ bona isti. Dicunt illi quidem: sed his vitam beatam compleri negant: hi autem sine ijs esse nullam putant: aut, si sit beata, beatissimam certē negant. Nos autem volumus beatissimam: idque nobis Socratica illa conclusione confirmatur. Sic enim princeps ille philosophiæ differebat. Qualis cuiusque animi affectus esset, talem esse hominem: qualis autem ipse homo esset, talem eius esse orationem: orationi autem facta similia, factis vitam. Affectus autem animi in bono viro laudabilis. & vita igitur laudabilis, boni viri. honesta ergo, quoniam laudabilis. ex quibus, bonorum beatam vitam esse, concluditur. Et enim, probæ decorum, atque hominum fidelem, parūmine cognitum est superioribus nostris disputationibus, an delectationis, & otij consumendi causa lo-

a v c. duce-
mus: & ita L.

cuti sumus, sapientem ab omni concitatione animi
quàm perturbationem voco, semper vacare? sem-
per in animo eius esse placidissimam pacem? vir igitur
temperatus, constans, sine metu, sine aegritudine,
sine alacritate vlla, sine libidine, nonne beatus?
at semper sapiens talis, semper igitur beatus. Iam
verò quí potest vir bonus non ad id, quod laudabile
sit, omnia referre, quæ agit, quæq; sentit? refert
autem omnia ad beatè viuendum. beata igitur vita
laudabilis. nec quidquam sine virtute laudabile.
beata igitur vita virtute conficitur. Atque hoc
sic etiam concluditur. Nec in misera vita quidquã
est prædicabile, aut gloriandum: nec in ea, quæ nec
misera sit, nec beata. Et est in aliqua vita prædica-
bile aliquid, et gloriandum ac præse ferendum: vt
Epaminondas,

^a Consilijs nostris laus est attonsa Laconum,
vt Africanus.

A sole exoriente, supra Meoti paludes,

Nemo est, qui factis me^b æquiparare queat.

^c Quòd si beata vita glorianda, & prædicanda, &
præse ferenda est. nihil est enim aliud, quod prædi-
candum, & præse ferendum sit. Quibus positis, in-
telligis quid sequatur: & quidẽ, nisi ea vita beata
est, quæ est eadem honesta: sit aliud necesse est me-
lius vita beata. quod enim erit honestum, certè fa-
tebuntur esse melius. ita erit beata vita melius ali-
quid, quo quid potest dici peruersius? quid? cùm fa-
tentur satis magnam vim esse in vitijs ad miseram
vitam, ^d nonne fatendum est, eandem vim in vir-
tute esse ad beatam vitam? contrariorum enim

contra-

Ἡμετέρας
βουλὰς
Σπάρτης μὲν
ἔκτιστο δὲ-
ξαι. Μισση-
νι δ' ἰσθρὰ
πέτρα χρόνῳ
δύσταται.
Θήβη δ' ὀ-
κλοῦσι με-
γάλη πόλις
εὐσιάνπται
Ἀύτονομος.
δ' ἰλλὰς πᾶ-
σ' ἐν ἰλευθε-
ρίῳ.
b al. equipe-
rate
c L. Quod si
est: sola bea-
ta vita glo-
rianda, &
præse ferenda
d for. nonne
fatendum est

contraria sunt consequentia. Quo loco quæro, quã vim habeat libra illa Critolai: qui cum in alteram lancem animi bona imponat, in alteram corporis, & externa: tantum propendere illam boni lancem putet, vt terram, & maria deprimat. Quid igitur aut hunc prohibet, aut etiam Xenocratem illum, grauissimum philosophorum, exaggerantem tantopere virtutem, & extenuantem cetera, ^a abijcientem, in virtute non beatam modò vitam, sed etiam beatissimam ponere? quod quidem ^b nisi sit, virtutum interitus consequetur. nam in quem cadit ægritudo, in eundem metum cadere necesse est. est enim metus futuræ ægritudinis sollicita expectatio. In quem autem metus, in eundem formido, timiditas, pauor, ignauia. Ergo vt idem vincatur interdum necesse est, nec putet ad se præceptum illud Atrei pertinere,

Proinde ita parent se in vita, vt vinci nesciãt. Hic autem vincetur, vt dixi: nec modò vincetur, sed etiam seruiet. At nos virtutem semper liberã volumus, semper inuictam. Quæ nisi sunt, sublata virtus est. Atqui si in virtute satis est præsidij ad bene viuendum, satis est etiam ad beatè. satis est enim certè in virtute, vt fortiter viuamus: si fortiter, etiã vt magno animo, & quidem vt nulla re vmqũ terreamur sempèrque simus inuicti. Sequitur vt nihil pœniteat, nihil desit, nihil obstet. Ergo omnia profluentè, absolutè, prosperè. igitur beatè. Satis autè ad fortiter viuendum virtus potest, satis ergo etiam ad beatè. Etenim stultitia, etsi adeptæ est quod concupiuit, numquam se tamen satis,

Nⁿ conse-

a v. c. & abijcientem.

b q. v. c. nisi sit.

c l. si vt fortiter.

consecutam putat: sic sapientia semper eo contenta est, quod adest, neque eam umquam sui poenitet.

19 Similémne putas C. Lelij vnum consulatum fuisse, & eum quidem cum repulsa? (^a sed cum sapiens, & bonus vir, qualis ille fuit, suffragijs preteritur, non populus à bono consule potius, quam ille à vano populo, repulsam fert) sed tamen vtrum malles, te, si potestas esset, semel vt Lelium consulem, an, vt Cinna, quater? non dubito, tu quid responsurus sis. Itaque video, cui committam. Non quenuis hoc idem interrogarem. respondere enim alius fortasse, se non modò quattuor consulatus vni anteponere: sed vnum diem Cinne, multorum, & clarorum virorum totis aetatibus. Lelius, si digito què attigisset, poenas dedisset. at Cinna, collega sui^b consulis, Cn. Octavii, præcidi caput iussit. P. Crassi, L. Caesaris, nobilissimorum hominum: quorum virtus fuerat domi, militiæ que cognita, M. Antonij, omnium eloquentissimi, quos ego audierim, C. Caesaris, in quo mihi videtur fuisse^c specimen humanitatis, salis, suauitatis, lepôris. Beatúsne igitur qui hos interfecit? mihi contra non solùm eò videtur miser, quòd ea fecit, sed etiam quòd ita se gessit, vt ea facere ei liceret. Etsi peccare nemini licet. sed sermonis errore labimur, id enim licere dicimus, quod cuique conceditur. Vtrum tandem beatior C. Marius, tum, cū Cimbrica victoriæ gloriam, cum collega Catulo communicauit, penè altero Lelio, (nam hunc illi duco simillimum) an cum ciuili bello victor, iratus, necessarijs Catuli deprecantibus non semel respondit,

a L. Etsi cum sapiens, & b.

b vox, confu-
lis, fortasse
delenda, vt
foris perfe-
cta.

c dicitur

spondit, sed saepe, Moriatur? in quo beator ille, qui
 huic nefariae voci paruit, quam is, qui tam scelera-
 te imperavit. nam cum accipere, quam facere praest-
 at iniuriam: tum morti iam a ipsi aduentanti
 5 paullulum procedere obuiam, quod fecit Catulus,
 quam quod Marius, talis viri interitu sex suos ob-
 ruere consulatus, & contaminare extremum tem-
 pus aetatis. Duodequadraginta annos tyrannus
 Syracusanorum fuit Dionysius, cum V. & XX. na-
 10 tus annos dominatum occupasset. Quae pulcri-
 tudine urbem, quibus autem opibus praeditam,
 seruitute oppressam tenuit civitatem? Atqui
 de hoc homine a bonis auctoribus sic scriptum
 accepimus, summam fuisse eius in victu tempe-
 15 rantiam, b in rebusque gerendis virum acrem, &
 industrium, eundem tamen c maleficum natura, &
 iniustum. Ex quo omnibus, bene veritatem intuen-
 tibus, videri necesse est miserrimum. ea enim ip-
 sa, quae concupierat, ne tum quidem, cum omnia se
 20 posse censebat, consequebatur. Qui cum esset bonis
 parentibus, atque honesto loco natus (etsi id qui-
 dem alius alio modo d tradit) abundaretque, e &
 aequalium familiaritatibus, & consuetudine pro-
 pinquorum: habere etiam more Graeciae quosdam ado-
 25 lescentibus amore coniunctos: credebatur eorum nemi-
 ni: sed ijs, quos ex familijs f locupletum servos dele-
 gerat, quibus nomen seruitutis ipse detraxerat, et
 quibusdam conuenis, g & feris barbaris, corporis
 custodiam committebat. Ita propter iniustam d-
 30 minatus cupiditatem in carcerem quodammodo ip-
 se se incluserat. Quinetiam, ne tonsori collum com-

a prouocabu-
 lu, ipsi, non
 comparat in
 v. c. neq. a-
 gnoscit L.

b for. eumq.
 in reb geren-
 dis viru ac-
 c κακῶν
 φύσει καὶ
 ἀδίκῳ.

d q. v. c. tra-
 didit.)
 e & c. copula-
 tionem, non
 habent plerū-
 que veteres
 cod.
 f v. c. locu-
 pletum fer-
 g fort. & ferē
 barbaris,

mitteret, tondere filias suas docuit. Ita sordido, ancillariq. artificio regiae virgines, vt tonstriculae, tondebant barbam, et capillum patris. Et tamen ab ijs ipsis, cum iam essent adultae, ferrum remouit, instituitque, vt candentibus iuglandium putaminibus barbam sibi, & capillum adurerent. Cumque duas uxores haberet, ^a Aristomachen, ciuem suam, Doridem autem Locrensem, sic noctu ad eas ventitabat, vt omnia specularetur, & perscutaretur ante. Et, cum fossam latam cubiculari lecto circumdedisset, eiusque fossae transitum ponticulo ligneo coniunxisset: eum ipsum, cum fores cubiculi clauserat, detorquebat. Idemq. cum in communibus suggestis consistere non auderet, contionari ex turri alta solebat. Atque is cum pila ludere vellet (studiosè enim id facitabat) tunicamq. poneret, adolescentulo quem amabat, tradidisse gladium dicitur. Hic cum quidam familiaris iocans dixisset, Huic quidem certè vitam tuam committis: arrisissetque adolescens: vtrumque iussit interfici; alterum, quia viam demonstrauisset interimendi sui: alterum, quia id dictum risu approbauisset. Atque eo factò sic doluit, vt nihil grauius tulerit in vita. què enim vehementer ^b amaret, occiderat. Sic distrahuntur in contrarias partes impotentium cupiditates. Cum huic obsecutus sis, illi est repugnandum. ²⁰ Quamquam hic quidem tyrannus ipse ^c indicauit, quàm esset beatus. Nam cum quidam ex eius assentatoribus Damocles, commemoraret in sermone copias eius, opes, maiestatem dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam adium regiarum: ne-

a q. v. c. Aristomacham,

b v. e. amarat & ita l.

c al. iudicauit,

garètque

garèt que v̄mquam beatiorem quemquam fuisse: Visne igitur, inquit, ò Democle, quoniam hac te vi-
 ta delectat, ipse eandem degustare, & fortunam
 experiri meam? cùm se ille cupere dixisset, colloca-
 3 vi iussit hominem in aureo lecto, a strato pulcherri-
 mo, textili stragulo, magnificis operibus picto: aba-
 còs q. complureis ornavit argento, auròque calato.
 Tum ad mensam eximia forma pueros delectos ius-
 sit consistere, eòsque ad nutum illius intuentes di-
 10 ligenter ministrare. Aderant v̄guenta, coronæ:
 incendebantur odores: mensæ conquistissimis epu-
 lis^b exstruebantur. Fortunatus sibi Damocles vi-
 debatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladiū
 è lacunari seta equina^c appensum, demitti iussit,
 15 vt impendèret illius beati ceruicibus. Itaque nec
 pulcros illos^d administratores adspiciebat, nec ple-
 num artis argentum: nec manum porrigebat in
 mensam: iam ipsæ defluebant coronæ: denique exo-
 ravit tyrannum, vt abire liceret, quod iam beatus
 nollet esse. Satisne videtur declarasse Dionysius,
 20 nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror im-
 pendeat? Atque ei ne integrum quidem erat, vt ad
 iustitiam remigraret, cuiusque libertatem & iu-
 ra redderet. ijs enim se adolescens improvida ætate
 irretierat erratis, eaq. commiserat, vt saluus esse
 25 non posset, si sanus esse cœpisset. Quanto opere verò
 amicitias desideraret, quarum infidelitatem ex-
 timescebat, declaravit in Pythagoræis duob. illis,
 quorum cùm alterum vadem mortis accepisset:
 alter, vt vadem suum liberaret, præstò fuisset^e ad
 30 horam mortis destinatam: Vtinam ego, inquit,

a L. strata pul-
 cherrimo tex-
 tili strag.

b q. v. c. con-
 struebantur.
 non pl.
 c q. v. c. aptū,
 & ita l.

d v. c. mini-
 stratores.

e l. ad horā
 mortis desti-
 natam.

tertius vobis amicus adscriberer. Quàm huic erat
 miserum, carere consuetudine amicorum, societa-
 te victus, sermone omnino familiari! homini præ-
 fertim docto à puero, & artibus ingenuis erudi-
 to. Musicorum verò perstudiosum accepimus, poë-
 tam etiam tragicum: quàm bonum, nihil ad rem.
 in hoc enim genere nescio quo pacto magis, quàm
 in alyis, suum cuique pulchrum est. adhuc neminem
 cognoui poëtam (& mihi fuit cum Aquinio amici-
 tia) qui sibi non optimus videretur. Sic seres ha-
 bet. Tetua, me delectant mea. Sed, vt ad Dio-
 nysium redeamus: omni cultu, & victu huma-
 no carebat: viuebat cum fugitiuis, cum facino-
 rosis, cum barbaris: neminem, qui aut libertate di-
 gnus esset, aut vellet omnino liber esse, sibi ami-
 cum arbitrabatur. ^a Non ergo iam cum huius vita
 qua tætrius, miserius, detestabilius excogitare ni-
 bil possum, Platonis, aut Archite vitam compara-
 bo, doctorum hominum, & planè sapientium. Ex ead-
 em vrbe humilem homunculum, à puluere, & ra-
 dio excitabo, qui multis annis post fuit, Archime-
 dem. Cuius ego quaestor ignoratum ab Syracusanis
 cum esse omnino negarent, septum vndique, & ve-
 stitum vepribus, & dumetis indagavi sepulcrum. te-
 nebam enim quosdam senariolos, quos in eius mo-
 numento esse inscriptos acceperam: qui declarabāt
 in summo sepulcro spheram esse positam cum Cy-
 lindro. Ego autem cum omnia collustrarem oculis
 (est enim ad portas ^b Agragianas magna frequen-
 tia sepulcrorum) animaduerti columellam nõ mul-
 tum è dumis eminentem: in qua inerat sphaera si-
 gura,

a q. v. c. Non
 ego iam cum

b L. Acraga-
 nas al. Agri-
 gentinas.

gura, & cylindri. Atque ego statim Syracusanis
(erant autem principes mecum) dixi, me illud ip-
sum arbitrari esse, quod quærerem. Immissi cum
falcibus multi purgarunt, & aperuerunt locum. Quod
cum patefactus esset aditus, ad aduersam basim ac-
cessimus. apparebat epigramma exesis posteriori-
bus partibus versiculorum, dimidiatis ferè. Ita no-
bilissima Græciæ ciuitas, quondam verò etiam do-
ctissima, sui ciuis vnus acutissimi monumentum
ignorasset, nisi ab homine Arpinate didicisset. Sed
redeat vnde aberrauit oratio. Quis est enim om-
niū, qui modò cum musis, id est, cum humanitate,
& cum doctrina habeat aliquod commercium, qui
se non hunc mathematicum malit, quàm illum ty-
rannū? Si vitæ modum, actionemque quærimus: al-
terius mēs rationibus agitandis, exquirendisq. ela-
batur, cum oblectatione solertię: qui est vnus sua-
uissimus pastus animorum: alterius, cæde, & iniu-
rijs, cum & diurno & nocturno metu. Age confer
Democritum, Pythagorā, Anaxagorā, quæ regna,
quas opes studijs eorum, & delectationib. antepo-
nes? Etenim quæ pars optima est in homine, in ea se-
tum esse necesse est illud, quod quæris omnium op-
timum. Quid est autem in homine, sagaci, ac bona
mente melius? eius bono fruendum est igitur, si bea-
ti esse volumus. bonum autem mentis, est virtus.
ergo hac beatam vitam contineri necesse est. Hinc
omnia, quæ pulcra, honesta, præclara sunt, vt su-
prà dixi: sed dicendum illud idem paullo vberius vi-
detur: plena gaudiorum sunt. Ex perpetuis autem,
plenisque gaudijs cum perspicuum sit vitam bea-

qui se non
hunc esse m.

tam existere, sequitur ut ea existat ex honestate. Sed, ne verbis solum attingamus ea, quae volumus ostendere, proponenda, quaedam quasi mouentia sunt, quae nos magis ad cognitionem, intelligentiamque conuertant. Sumatur enim nobis quidam 9
 praestans vir optimis artibus, isque animo parumper
 & cogitatione fingatur. Primum ingenio eximio
 sit, necesse est. tardis enim mentibus virtus non facile
 a committitur. deinde ^b ad inuestigandum veritatem studio incitato. Ex quo triplex ille animi fatus 10
 existit: vnus in cognitione rerum positus, & in
 explicatione naturae: alter in descriptione expecten-
 darum, fugiendarumve rerum: tertius in iudicando
 quid cuique rei sit consequens, quid repugnans:
 in quo inest omnis tum subtilitas differendi, tum ve- 15
 ritas iudicandi. Quo tandem igitur gaudio affici
 necesse est sapientis animum cum his habitantem,
 pernoctantemque curis? ^c & cum totius mundi
 motus, conuersionesque perspexerit, sideraque vide-
 rit innumerabilia caloinherentia cum eius ipsius 20
 motu congruere certis infixis sedibus? septem alia
 suos quaeque tenere cursus, multum inter se aut al-
 titudine, aut humilitate distantia, quorum vagi mo-
 tus rata tamen, & certa sui cursus spatia definiat?
 Horum nimirum ad spectus impulit illos veteres, 25
 & admonuit, ut plura quaerent. Inde est indaga-
 tio nata initiorum, & tanquam seminum, vnde es-
 sent omnia orta, generata, concreta: quaeque cuiusque
 generis vel inanimi, ^d vel animati, vel muti, vel
 loquentis origo, quae vita, quis interitus, quaeque 30
 ex alio in aliud vicissitudo, atque mutatio: vnde
 terra,

a v. c. comita-
tur. & ita L.

b L. ad inue-
stigandum ve-
ritatem. & c.
& ita v. c.

c v. c. ut cum
totius mundi
motus

d q. v. c. vel
animantis,

terra, & quibus librata ponderibus, quibus cauer
 nis^a maria sustineantur.^b in qua omnia delata gra
 uitate medium mundi locum semper expetant, qui
 est idem infimus in rotundo. Hac tractandi ani
 mo, & nocteis & dies cogitanti, existit illa à deo
 Delphis præcepta cognitio, ut ipsa se mens^c vi
 tijs exutam, cognoscat, coniunctamq. cum diuina
 mente se sentiat, ex quo insatiabili gaudio cõplea
 tur. ipsa enim cogitatio de vi, & natura deorum,
 10 studium incendit illius aternitatis imitandæ: neq.
 se in breuitate vitæ collocatam putat, cum rerum
 causas alias ex alijs aptas, & necessitate nexas
 videt. Quibus ab aeterno tempore fluentib. in aeter
 num, ratio tamen, mensq. moderatur. Hac ille in
 15 tuens, atque suspiciens, vel potius omneis partes,
 orasque circumspiciens, quanta rursus animi tran
 quillitate humana, & ceteriora considerat? hinc il
 la cognitio virtutis existit: efflorescunt genera, par
 tesque virtutum: inuenitur, quid sit, quod natura^d
 20 spectet extremum in bonis, quod in malis vltimum
 quod referenda sint officia, quæ degendæ atatis ra
 tio deligenda. Quibus & talibus rebus exquisi
 tis, hoc vel maximè efficitur, quod hac dispu
 tatione agitamus, virtus ad beatè viuendum
 25 sit se ipsa contenta. Sequitur tertia, quæ per om
 neis parteis sapientiæ manat, & funditur, quæ re
 definit, genera^e dispartit, sequentia adiungit, per
 fecta concludit, vera & falsa djudicat, differen
 diratio, & scientia. Ex qua cum summa vtilitas
 30 existit ad res ponderandas, tum maximè inge
 nuua delectatio, & digna sapietia. Sed hæc otij. Trã
 sear

a v. e. susti
 neat: & ita
 L.
 b L. in quam

c hæc duz vo
 ces, vitijs
 exutam, in
 v. e. non cõ
 parèt: nec eas
 agnoscit L.

d q. v. e. exspe
 ctet non pl.

e v. e. dispa
 rit, & ita L.

a L. cum pru-
dentia vultu-
tatem &c &c
ita q. v. c.

seat idem iste sapiens ad remp. tuendam. quid eo
 possit esse praestantius, ²² ² cum contineri prudentia
 utilitatem civium cernat, iustitia nihil in suam do-
 mum inde deriuet, reliquis vtatur tot tanque va-
 rijs virtutibus? adiunge fructum amicitiarum: in
 quo a doctis positum est cum consilium omnis vite,
 consentiens, & pane conspirans, tum summa iucun-
 ditas e quotidiano cultu, atque victu. Quid hac
 tandem vita desiderat, quo sit beator? ^b cur rei re
 fertur tot, tantisq. gaudijs, fortuna ipsa cedat ne-
 cesse est. Quod si gaudere talibus bonis animi, id
 est, virtutibus, beatum est, omnes que sapientes iis
 gaudijs perfruuntur: omnes eos confiteri beatos
 esse necesse est. A. Etiamne in cruciatu, atque tor-
 mentis? M. An tu me in viola ^c putas, aut in rosa
 dicere? an Epicuro, qui tantummodo induit perso-
 nam philosophi, & sibi ipse hoc nomen inscripsit,
 dicere licebit: quod quidem, vt habet se res, me ta-
 men plaudente dicit, nullum sapienti esse tempus,
 etsi vratur, torqueatur, secetur, quin possit excla-
 mare, Quam pro nihilo puto! cum praesertim om-
 ne malum dolore definiat, bonum voluptate: hac
 nostra honesta, turpia irrideat, dicatque, nos in vo-
 cibus occupatos, inaneis sonos fundere, neq; quid-
 quam ad nos pertinere, nisi quod aut laene, aut a-
 sperum in corpore sentiatur. Huic ergo, vt dixi,
 non multum differenti a iudicio ferarum, obliui-
 sci licebit sui? & tum fortunam contemnere, cum
 sit omne & bonum eius, & malum in potestate for-
 tuna: tum dicere, se beatum in summo cruciatu, at
 que tormentis, cum constituerit non modò summū

b U. cui rei re-
fertur tot, &c.

c sic aliquot
& nostris v. c.
alij, puta-
bas, & ita l.

5
10
15
20
25
30

malum

malum esse dolorem, sed etiam solum? Hæc verò il
 la sibi remedia comparauit ad tolerandum dolo-
 rem, firmitatem animi, turpitudinis verecūdiam,
 exercitationem, consuetudinēque patiendi, præ-
 5 cepta fortitudinis, ^a duritiam virilem: sed vna se
 dicit recordatione acquiescere præteritarum volu-
 ptatum: vt si quis estuans, cū vim caloris non fa-
 cilè patiatur, recordari velit, se aliquando in Ar-
 pinati nostro gelidis fluminibus circumfusum fuis-
 10 se. non enim video, quo modo sedare possint mala
 præsentia præteritę voluptates. Sed cū is dicat
 semper beatum esse sapientem, cui dicere hoc, si
 sibi constare vellet, non liceret: quidnam faciendū
 est iis, qui nihil expetendum, nihil in bonis ducen-
 15 dum, quod honestate careat, existimant? me qui-
 dem auctore etiam Peripatetici, veterēsque Aca-
 demici balbutire desinant aliquando, apertęque, et
 clara voce audeant dicere, beatam vitam in Pha-
 laridis taurum descensuram. Sint enim tria gene-
 20 ra bonorum, vt iam ^b à laqueis Stoicorum, quibus
 vsum me pluribus, quàm soleo, intelligo, receda-
 mus: sint sanè illa genera bonorum, dum corporis,
 & externa iaceant humi, & tantummodò, quia
 sumenda sunt, appellentur bona: alia autem diui-
 25 na illa, longè, latèque se pandant, cælumque ^c con-
 tingant, vt, ^d ea qui adeptus sit, cur eum beatum
 modò, & non beatissimum etiam dixerim? dolorē
 verò sapiens extimescet? is enim huic maximæ sen-
 tentiæ repugnat. Nam contra mortem nostram,
 30 atque nostrorum, contraque aegritudinem, & reli-
 quas animi perturbationes satis esse videmur su-
 periorum

a al. duritiā
non pl.

b d. d. d.
d. d. d.

b d. d. d.
x. d.

c L. contin-
gant: ea qui
adeptus sit.

periorum dierum disputationibus armati, & para
 ti. dolor esse videtur acerrimus virtuti aduersa-
 rius. is ardenteis facieis intentat: is fortitudinem,
 magnitudinem animi, patientiam se² debilitatu-
 rum minatur. Huic igitur succumbet virtus? huic
 beata sapientis, & constantis viri vita cederet? quam
 turpe! ô dÿ boni. Pueri Spartiatæ non ingemiscūt
 verberum dolore laniati. Adolescentium greges
 Lacedæmone vidimus ipsi incredibili contentio-
 ne certanteis pugnis, calcibus, vnguibus, morsu,
 denique vt exanimarentur, priusquàm se victor fa-
 teretur. Quæ barbaria India vastior, aut agrestior?
 in ea tamen gente primùm ij, qui sapientes habentur,
 nudi etatem agunt, & Caucaſi niueis, hiemalē
 vim perferunt sine dolore: cumq. ad flam-
 mam se^b applicuerint, sine gemitu aduruntur.
 Mulieres verò in India, cum est cuiusque earū vir
 mortuus, in certamen, iudiciūmq. veniunt, quā plu-
 rimùm ille dilexerit. plures enim singulis solent es-
 se nuptæ. Quæ est victrix, ea læta, proſequentibus
 suis, vñd cum viro in rogam imponitur: illa victa,
 mæſta diſcedit. Numquam naturam mos vinceret.
 eſt enim ea ſemper inuicta. Sed nos vmbriſ, deli-
 cijs, otio, languore, deſidia animum infeccimus: opi-
 nionibus, malòq. more^c delinitum molliuimus. AE-
 gyptiorum morem quis ignorat? quorum imbutæ
 mentes^d priuatis erroribus, quamuis carnificinā
 priùs ſubierint, 24q̄ ibim, aut aſpidē aut ſelem, aut
 canē, aut crocodilū violent: quorum eſt ſi impru-
 dentes quippiam fecerint, pœnam nullam recu-
 ſent. De hominibus loquor. c quid beſtiæ? nõne fri-

al. debella-
 surū non pl.

b d. v. e. ap-
 plicauerunt,

al. delinitū

d fort. prauis
 erroribus,

e L. quid? be-
 ſtiæ nõne
 rigus, &c.

gus, non famem, non montiuagos, atque siluestreis
 cursus, lustrationésq. patiūtur? nõne pro suo par-
 tu ita propugnant, vt vulnera excipiāt? nullos im-
 petus, nullos ictus reformident? omitto, quæ perse-
 rant, quæq. patiantur ambitiosi, honoris causa: lau-
 dis studiosi, gloriæ^a causa: amore incensi, cupidita-
 tis: plena vita exemplorum est. Sed adhibeat ora-
 tio modum, & redeat illud, vnde deflexit. Dabit,
 dabit, inquam, se in tormenta vita beata: nec iusti-
 tiam, temperantiam, in primis que fortitudinem,
 magnitudinem animi, patientiam profecuta, cūm
 tortoris os viderit, consistet: virtutibusque omni-
 bus sine vlllo animi terrore ad cruciatum profectis
 resistet extra foreis, (vt antè dixi) liménque carce-
 ris. quid enim ea fædius, quid deformius sola
 relicta, ^b comitatu pulcherrimo segregata? quod
 tamen fieri nullo pacto potest. nec enim virtutes si-
 ne beata vita coherere possunt, nec illa sine virtu-
 tibus. Itaque eam tergiuersari non sinent, se-
 cūmque rapiant ad quemcumque ipsæ dolorem,
 cruciatumque ducentur. sapientis est enim pro-
 prium, nihil, ^c quod pænitere possit, facere, nihil in-
 uitum: splendide, constanter, grauitè, hone-
 stè omnia: nihil ita expectare, quasi certo futurum:
 nihil cūm acciderit, admirari, vt inopinatum, ac no-
 uum accidisse videatur: omnia ad suum arbitrium
 referre: suis stare iudicijs. Quo quid sit beatius, mi-
 hi certè in mentem venire non potest. Stoicorum
 quidem facilis conclusio est. Qui cūm finem bo-
 norum esse senserint, congruere naturæ, cūmque ea
 conuenienter viuere: cūm id sit ^d in sapiente sit ñ nõ
 officio

a v. e. gratiss
& ita L.

b for. à comi-
tatu pulc.

c fort. cuius
pænitere p.

d L. in sapiē-
tis situm nõ

officio solū, verūm ēt potestate, sequatur necesse est
 vt, cuius in potestate summū bonū, in eiusdem vi-
 ta beata sit. Ita fit semper vita beata sapientis. Ha-
 bes, quę fortissimē de beata vita dici putē, & quo
 modo nunc est, nisi quid tu melius attuleris, ēt ve-
 rissimē. A. melius quidē afferre nihil possum: sed à
 te ^a impetrare libēter velim, nisi molestū sit, quo-
 niam te nulla vincula impediunt vllius certę disci-
 plinę, libās q. ex omnib. quodcumq. te maximē spe-
 cie veritatis mouet: qđ paullo antē Peripateticos,
 veterēmq. Academiā hortari videbare, vt sine ^b
 retractatione libere dicere auderent, sapientis es-
 se semper beatissimos, id velim audire, quemadmo-
 dū his putes consentaneū esse id dicere. multa enim
 à te contra istā sententiā dicta sunt, & Stoicorū ra-
 tione cōclusa. M. Vt amur igitur libertate: qua no-
 bis solis in philosophia licet vti: quorū oratio nihil
 ipsa iudicat, sed habetur in omnes partes, vt ab
 alijs possit ipsa per sese, nullius auctoritate adiun-
 cta, iudicari. Et quoniam vidēris hoc velle, vt, qua
 cumque disētiētium philosophorum ^c sententia de
 finibus sit, tamē virtus satis habeat ad vitam bea-
 tam praesidiū: quod quidem Carneadem disputare
 solitum accepimus: sed is, vt contra Stoicos, quod
 studiosissimē semper refellebat, & contra quorum
 disciplinam ingenium eius exarserat: ^d nos illud
 quidem cum pace agemus. si enim Stoici sineis bo-
 norum rectē posuerunt: confecta res est: necesse est
 semper beatum esse sapiētē. Sed quęramus vnā
 quamque reliquorum sententiam, si fieri potest,
 vt hoc pręclarum quasi decretum beata vita pos-
 sit

a q. v. e. im-
 petrarim li-
 benter, nisi
 mol.

b al. retracta
 tione

c v. e. senten-
 tia fit de fin.

d for. nos au-
 tem illud cū
 pace ag.

sit omnium sententijs, & disciplinis conuenire. Sunc
 aut hæc de finibus, vt opinor, retenta, defensæq; sen-
 tentia: primū simplices quattuor: Nihil bonum, nisi
 honestū, vt Stoici: Nihil bonū, nisi voluptatē, vt
 5 Epicurus: Nihil bonum, nisi vacuitatē doloris, vt
 Hieronymus: Nihil bonū, nisi naturæ primis bonis
 aut omnib. aut maximis frui, vt Carneades contra
 Stoicos diserebat. Hæc igitur simplicia: Illa mi-
 xta. Tria genera honorū, maxima animi, secunda
 10 corporis, externa tertia, vt peripatetici, nec mul-
 to veteres Academici secus. Voluptatē cū honesta-
 te^a Clitomachus, & Callipho copulauit. Indolentiā
 aut honestati Peripateticus Diodorus adiūxit. Hæc
 sunt sententiæ, quæ stabilitatis aliquid habeāt. Nā
 15 Aristonis, Pyrrhonis, Herilli, nonnullorumq; alio-
 rum euauerūt. Hi quid possint obtinere, videamus,
 omissis Stoicis: quorum satis videor defendisse sentē-
 tiā. Et Peripateticorum quidē explicata causa est:
 præter Theophrastū, & si qui illum secuti, imbecil-
 20 lius horrent dolorem, & reformidāt. Reliquis qui-
 dē licet facere, quod ferè faciunt, vt grauitatē, di-
 gnitatēq; virtutis exaggerent. Quam cū ad cæ-
 lū extulerint, quod facere eloquentes homines co-
 piosè solent: reliqua ex collatione facilè est contere-
 25 re, atq; contemnere. nec enim licet ijs, qui laudē cū
 dolore petendā esse dicunt, negare, eos esse beatos,
 qui illā adepti sunt. Quāquā enim^b sint in quibus-
 dā malis: tamen hoc nomē beati longè, & latè pa-
 tet. Nā vt quæstiuosa mercatura, fructuosa oratio
 30 dicitur, nō si altera semper omni dāno, altera om-
 nis tēpestatis calamitate semper vacet: sed si mul-

a v. c. Dino-
 machus,
 ita L.

b v. c. sunt

a v. c. maior
re & 12 L.

to^a maiori ex parte extet in vtraque fellicitas: sic
vita, non solū si vndiq. referta bonis est, sed si mul-
to maiore, & grauiore ex parte bona propendēt,
beata rectē dici potest. Sequetur igitur horū ratio
ne vel ad suppliciū beata vita virtutem, cumq. ea
descendent in taurū, Aristotele, Xenocrate, Speu-
sippo, Polemone auctorib. nec eā minimis blandi-
mentis corrupta deseret. eadē^b Calliphontis erit,
Diodorūq. sentiētia: quorū vterq. honestatē sic com-
plectitur, vt omnia, quæ sine ea sint, lōgē, & retrō
ponenda censeat. Reliqui habere se videntur angu-
stius: enatant tamē: Epicurus, Hieronymus, & si q
sunt, qui desertū illum Carneadē curēt defendere.
nemo est enim, ^c qui eorū bonorū animū putet esse
iudicem, eūmq. condoce faciat, vt ea, quæ bona, ma-
lāve videantur, possit cōtemnere. Nā quæ tibi Epi-
curi videtur, eadē erit Hieronymi, & Carneadis
causa, & hercle omniū reliquorū. quis enim parū
est contra mortē, aut dolorē paratus? ordiamur ab
eo, si placet, quē mollē, quem voluptariū dicimus. 20
Quid? is tibi mortē mne videtur, an dolorem time-
re? qui eū diem, quo moritur, beatū appellat, maxi-
misq. dolorib. affectus, eos ipsos inuentorū suorum
memoria, & recordatione cōsutat: nec hoc sic agit,
vt ex tempore quasi effutire videatur. de morte 25
enim ita sentit, vt, dissoluto animāte, sensum exstin-
ctū putet: quod aut sensu careat, nihil ad nos adiu-
dicet pertinere. Itē de dolore certa habet, quæ se-
quatur: quorū magnitudinem breuitate cōsolatur,
longinquitatem leuitate. quid tandem? isti grandi
loqui cōtra hac duo, quæ maximē agunt, meliūs se
habent,

b al. Calli-
phonis

c L. quia

- habent, quàm Epicurus? an ad cetera, quæ mala putantur, nõ & Epicurus, & reliqui philosophi satis parati vidètur? quos nõ paupertatẽ extimescit? neque tamen quisquã philosophorum. Hic verò ipse quæ paruo est cõtentus? nemo de tenui victu plura dixit. etenim quæ res pecuniæ cupiditatem afferunt, ut amori, ut ambitioni, ut quotidianis sumtib. copiæ suppetat: cùm pcul ab ijs oib. reb. absit, cur pecuniã magnopere desideret, vel potiùs curet oïno? an Scythæ Anacharsis potuit p nihilo pecuniã ducere: nostrates philosophi facere nõ potuerunt? Illius epistola fertur his verbis. Anacharsis Hannoni salutẽ. Mihi amictus est, Scythicũ tegmẽ: calciamentũ, solorũ callũ. cubile, terra: pulpa mentũ, fames, lacte, caseo, carne vescor. Quare ut ad quietũ me licet venias. Munera aut̃ ista, quibus es delectatus, vel ciuib. tuis, vel dijs immortalibus dona. Oēs ferè philosophi oïum disciplinarũ, nisi quos à recta ratione natura vitiosa detorsisset, hoc codẽ. aũ esse potuerunt. Socrates, in p̃p̃a cũ magna vis auri, argentiq. ferretur, Quàm multa nõ desidero, inquit. Xenocrates, cũ legati ab Alexãdro quinquaginta ei talẽta attulissent, quæ erat pecunia temporib. illis, Athenis p̃sertim, maxima: adduxit legatos ad cenã in Academiã: ijs apposuit tantũ, quod satis esset, nullo apparatu. Cũ postridie rogarent eũ cui numerari iubere: Quid? vos hesternã, inquit, cenula nõ intelligistis, me pecunia nõ egere? quos cũ tristiores vidisset, XXX. minas accepit, ne aspernari regis liberalitatem videretur. At verò Diogenes liberius, ut Cynicus, Alexãdro rogãti, ut dice

a L. neque tamen nõ quif quã philof.

b L. poterũt

c fort. pulmẽtum,

d v. c. quibus delicatus es,

e q. v. c. abduxit leg non plac.

a verbum, ab
fis, abest ab
o. v. c. neq. id
agnoscit L.

ret, si qd sibi opus esset. Nunc q lem paullulum, in-
quit, à sole² absis. effecerat videlicet apricanti. Et
hic quidem disputare solebat, quanto regem Persa-
rum vita, fortunâq. superaret. sibi nihil deesse: illi
nihil satis vmq̄ fore: se eius voluptates nō desi-
rere, quib. numquam satiari ille posset: suas eum cō-
sequi nullo modo posse. Vides, credo, vt Epicurus cu-
piditatum genera diuiserit, non nimis fortasse sub-
tiliter, vtiliter tamen: partim esse naturaleis, &
necessarias: partim naturaleis, & nō necessarias: 10
partim neutrum: necessarias satiari posse pene
nihilò: diuitias enim naturæ, parabileis esse. Secun-
dum autem genus cupiditatum, nec ad potiendum
difficile censet, nec verò ad carendum. Tertias, q̄
essent planè inanes, 2⁸ neq. necessitatem modò, sed 15
ne naturam quidem attingerent, funditus eijcien-
das putauit. Hoc loco multa ab epicureis disputan-
tur, hæcque voluptates ^b sigillatim extenuantur:
quarum genera non contemnunt: querunt tamen
copiam. nam & obscenas voluptates, de quib. mul- 20
ta ab illis habetur oratio, facileis, communeis, in
medio sitas esse dicunt: eâsque si natura requirat,
non genere, aut loco, aut ordine, sed forma, ætate,
figura metiendas putant: ab iisque abstinere mini-
mè esse difficile, si aut ^c valetudo, aut officium, 25
aut fama postulet: omninòque genus hoc volupta-
tum optabile esse, si non absit: prodesse nunquam.
Totumq. hoc de voluptate sic ille præcepit, vt volu-
ptatem ipsam p se, quia voluptas sit, semper optan-
dam, expetendamq. putet: eadèmq. rōne dolorem 30
ob id ipsum, quia dolor sit, semper esse fugiendum.
itaque

b L. singilla-
tim ext q. v.
c. singulatim
&c.

c v. c. valitu-
dor

itaq. hac vsurum compensatione sapientem, vt voluptatem fugiat, si ea maiorem dolorem effectura sit: & dolorem suscipiat maiorem efficientem voluptatem: omniaq. iucunda, quamquam sensu corporis iudicentur, ad animum referri tamen. Quocirca corpus gaudere tam diu, dum presentem sentit et voluptatem: animum & presentem percipere pariter cum corpore, & prospicere venientem, nec preteritam praeterfluere sinere. ita perpetuas,

10 & contextas voluptates in sapiente fore semper, cum expectationi speratarum, pceptarum memoria iungeretur. Atq. ijs similia, ad victum etiam transferuntur, extenuaturq. magnificentia, et sumtus epularum, q̄ paruo cultu natura contenta sit.

15 Etenim quis hoc non videt, desiderijs ista condiri omnia? Darius in fuga, cum aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibisset, negauit v̄mquam se bibisse iucundius. Numquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat: a cui cum

20 peragranti Aegyptum, comitibus non consecutis cibarius in casa panis datus esset: nihil visum est illo pane iucundius. Socratem ferunt, cum vsq. b ad vesperum contentius ambularet, quæsitumq. esset ex eo, quare id faceret: respondisse. se, quo melius cenaret, opsonare ambulando famem. Quid? victum Lacedæmoniorum c in phiditijs nonne videmus? vbi cum tyrannus cenauisset Dionysius, negauit se iure illo nigro, quod cenæ caput erat, delectatum. Tum is, qui illa coxerat, minime mirum, inquit: cōdimenta enim defuerunt. Quæ tandem, inquit ille?

30 Labor in venatu, sudor, cursus ab Eurota fames, si-

a L. cui cum peregrināti, comitib. nō conf. & ita Nonius b v c. ad vesperam

c al. in philijs

300
tis . his enim reb. Lacedæmoniorum epulæ conditū
tur. Atque hoc non ex hominum more solum , sed
etiam ex bestijs intelligi potest, quæ,³⁰ vt quid obie
ctum est, quod modò à natura non sit alienum , eo
contentæ non quærunt amplius. Ciuitates quædam 5
vniuersæ , more doctæ , parsimonia delectantur,
vt de Lacedæmonijs paullo antè diximus . Persa
rum à Xenophonte victus exponitur , quos negat
ad panem adhibere quidquã , præter^a nasturtium.
Quamq̃ , si quædã etiam suauiora natura desideret, 10
quàm multa ex terra, arboribûsq. gignuntur cum
copia facili,³¹ tum suauitate præstantia? adde sicc
tatem , quæ consequitur hanc continentiam in vi
ctu. adde integritatem valetudinis. Confer sudan
teis, ructanteis, refertos epulis , tanquam opimos 15
boues. tum intelliges, qui voluptatem maximè se
quantur, eos minimè consequi, iucunditatẽmq. vi
ctus esse in desiderio, non in satietate, Timotheum
clarum hominem Athenis, & principem ciuitatis
ferunt, cum cenauisset apud Platonem, eoque con
uiuio admodum delectatus esset , vidiſſet que cum 20
postridie , dixisse. Vestræ quidem cenæ non solum
in præsentia , sed etiam postero die iucundæ sunt.
Quid, quòd ne mente quidem rectè vti possumus,
multo cibo, & potione cõpleti? est præclara episto 25
la Platonis ad Dionis propinquos: in qua scriptum
est his ferè verbis. Quòd cum venissem, vita il
la beata, quæ ferebatur, plena Italicarũ, Syracu
sanarũmq. mensarũ, nullo modo mihi placuit
bis in die saturũ fieri nec vmquã pernoctare so
lum: ceterãq. quæ comitantur huic vitæ, in qua 30
sapiens

sapiens nemo efficitur unquam, moderatus vero multo minus. Quæ enim natura tam mirabiliter temperari potest? quo modo igitur iucunda vita potest esse, à qua absit prudentia? absit moderatio? ex quo Sardanapali opulentissimi Syriæ regis error agnoscitur, qui incidi iussit in busto,

^b Hæc habeo, quæ edî, quæq; exsaturata libido

Hausit: at illa iacent multa, et præclara relicta.

Quid aliud, inquit Aristoteles, in bonis, non in regis sepulcro inscriberes? hæc habere se mortuum dicit, quæ ne viuis quidem diutius habebat, quam fruebatur. Cur igitur diuitiæ desiderantur? aut ubi paupertas beatos esse non sinit? ^c Signis credo, ³² tabulis, ludis. Si quis est, qui his delectetur, nonne

¹⁵ melius tenues homines fruuntur, quam illi, qui his abundant? est enim earum omnium rerum nostra in vrbe summa in publico copia. Quæ qui privati habent, nec tam multa, & rarò vident, cum in sua rura venerint. Quos tamen pungit aliquid, cum illa vnde habeant, recordantur ^d Dies deficiet, si ve-

²⁰ lim paupertatis causam defendere. aperta enim res est, & quotidie nos ipsa natura admonet, quam paucis, quam paruis rebus egeat, quam vilibus. Num igitur ignobilitas, aut humilitas,

²⁵ aut etiam popularis offensio, sapientem beatum esse prohibebit? vide, ne plus commendatio in vulgus, et hæc, quæ expetitur, gloria, molestiæ habeat, quam voluptatis. Leuculus sanè noster Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam

³⁰ ferentis mulierculæ, vt mos in Græcia est, insusurrantisque alteri, Hic est ille Demosthenes. Quid

a v. c. nemo efficitur unquam. & ita L.

b κτίνι ἔχου, ὄσσιραγον, καὶ ἐνούβρισα, καὶ σὺν ἱρωτατέρπνῳ ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ, καὶ ὀλίβια πάντα λήλειπται.

c L. in signis,

d for. Dies me deficiet.

a fort ipsam
per se esse
exp.
b ibi, abest
ab o. v. nec
agnoscit L.
c L. a fuisse. &
ita duov. c.

d v. c. cōtem
pnas, men-
dosè.
e v. c. cōtem-
pnet, mendo
sè.
f v. c. contem-
pnere. men-
dosè.

g Ημέται μν-
δε τίς ὑπί-
σος ἴσω ἢ
δέ τις τοῖς
τος. ἀλλοθι,
καὶ μὴτ' ἄλ-
λων.

hoc leuius? At quantus orator? sed apud alios lo-
qui videlicet didicerat, non multū ipse secū. Intelli-
gendū est igitur, nec gloriam popularē ipsam^a per
se expetendā, nec ignobilitatem extimescendā. Ve-
ni. Athenas, inquit Democritus: neq. me quisquam
ibi agnouit. Constantem hominem, & grauē, qui
glorietur, à gloria se^b abfuisse. An tibicines, itaque,
qui fidib. vtuntur, suo, non multitudinis arbitrio,
cātus, numeròs q. moderantur: vir sapiēs, multo ar-
te maiore præditus, non quid verissimū sit, sed quid
uelit vulgus, exquiret? an quid quā stultius, quā,
quos singulos, sicut operarios, barbaròs q.^d contem-
nas, eos aliquid putare esse vniuersos? ille verò no-
stras ambitiones, leuitatés q.^e cōtemnet, honorés q.
populi, etiam vltro delatos, repudiabit: nos autem
eos nescimus, ante quā pænitere cœpit,^f contem-
nere. Est apud Heraclitum physicum de principe
Ephesiorum Hermodoro. vniuersos ait Ephesios es-
se morte multandos, quòd, cū ciuitate expellerēt
Hermodorū, ita locuti sunt, & Nemo de nobis vnus
excellat: sed, si quis exstiterit, alio in loco, & apud
alios sit. An hoc non ita fit omni in populo? non-
ne omnem exsuperantiam virtutis oderunt? quid?
Aristides (mālo enim Græcorum, quā nostra pro-
ferre (nonne ob eam causam expulsus est patria,
quòd præter modum iustus esset? Quantus igitur
molestus vacant, qui nihil omnino cum populo cō-
trahunt? qd est enim dulcius otio litterato: ijs dico
litteris, quibus infinitatem rerū, atq. naturæ, & in
hoc ipso mūdo calū, terras, maria cognoscimus. Cō-
tēto igitur honore, contēta etiā pecuniā, quid relin-
quitur

quitur, quod extimescendum sit? ^a exsilium, credo: ^{a al. exsuliū,}
 quod in maximis malis ducitur. Id si propter alie-
 nam, & offensam populi voluntatē malū est: quā-
 sit ea contemnenda, paullo antē dictū est. Sin abes-
 se à patria miserum est: plenæ miserorum provin-
 ciæ sunt: ex quib. admodum pauci in patriam reuer-
 tūtur. At multātur bonis exsules. Quid tū? parūm
 ne multa de toleranda paupertate dicūtur? iam ve-
 rō ^b exsilium, si rerum naturam, non ignominiam ^{b al. exsuliū,}

10 nominis quærimus, quantum demum à perpetua
 peregrinatione differi? in qua states suas philoso-
 phi nobilissimi consumserunt, Xenocrates, Crātor,
 Arcesilas, Lacydes, Aristoteles, Theophrastus, Ze-
 no, Cleanthes, Chrysippus, Antipater, Carneades,
 15 Panætius, Clitomachus, Philo, Antiochus, Posido-
 nius, innumerabiles alij: qui semel egressi, numquā
 demum reuertere. ^{33c} At enim ^{*} non sine ³⁴
 ignominia afficere poterit sapientem. de sapiente. n.
 est hæc omnis oratio, cui iure id accidere non possit.

c/l. At enim
 non erit sine
 ignominia.
 Ignominia
 afficere pote-
 rit sapientē
 de sapiente
 enim &c.

20 nam iure exsulantem consolari non oportet. Po-
 stremodò ad omneis casus facillima ratio est eorum,
 qui ad voluptatem ea referunt, quæ sequuntur in
 vita, vt, quocumque hæc loco suppeditent, ibi bea-
 tē queant viuere. Itaque ad omnem rationem Teu-
 25 cri vox accommodari potest, Patria est, vbi
 cumq. est bene. Socrates quidē cū rogaretur, cui-
 tem se esse diceret, Mūdanum, inquit. notius enim
 mundi se incolam, & ciuem arbitrabatur. Quid T.
^d Albutius? nonne animo aq̄uissimo Athenis exsul
 30 philosophabatur? cui tamen illud ipsum non ac-
 cedisset, si in rep. quiescens, Epicuri legibus par-

d al. Albu-
 tius?

a v. c. quàm
quòd Athe-
nis, Metrodo-
rus?

b for. An Pla-
to Xenocra-
tè vincebat,
aut Pol.

uisset. Qui enim beator Epicurus, quòd in patria
viuebat, ^a quàm Metrodorus, quòd Athenis? ^b aut
Plato Xenocratem vincebat, aut Polemo Arcesi-
lam, quo esset beator. Quanti verò ista ciuitas æ-
stimanda est, ex qua boni, sapientés que pelluntur? 5
Demaratus quidem Tarquini, regis nostri, pater,
tyrannum Cypsellum quòd ferre non poterat, fugit
Tarquinos Corintho, & ibi suas fortunas consti-
tuit, ac liberos procreauit. Num stultè anteposuit
exsili, libertatem domestica seruituti? Iam verò 10
motus animi, sollicitudines, egritudinésque obliuio
ne leniuntur, traductis animis ad voluptatem.
Non sine causa igitur Epicurus ausus est dicere, sem-
per in pluribus bonis esse sapientem, quia semper
sit in voluptatibus. Ex quo effici putat ille, quod 15
quærimus, vt sapiens semper beatus sit. etiãne,
si sensibus carebit oculorum, si aurium? Etiam. nam
ista ipsa contemnit. Primũ enim, horribilis ista cæ-
citas quib. tandem caret voluptatibus? cũ quidam
æt disputent, ceteras voluptates in ipsis habitare 20
sensibus: quæ autem ad spectu percipiuntur, ea non
versari in oculorum vlla incũditate: vt ea, quæ gu-
stemus, ^c olfaciamus, tractemus, audiamus, in ea
ipsa, vbi sentimus, parte versentur, in oculis tale
nihil sit. animus accipit quæ videmus. Animo aut 25
multis modis, variis que delectari licet, etiam si nõ
adhibeatur ad spectus. Loquor aut de docto homine
et erudito, cui viuere est, ^d cogitare. sapientis enim
^e cogitatio non ferme ad inuestigandum adhibet
oculos aduocatos. etenim si nox non adimit vi-
tam beatam, cur dies nocti similis adimat? nam il- 30

lud

e q. v. c. olefa-
ciamus,

d v. c. v. c. cogni-
tio

lud Antipatri Cyrenaiici est quod paullo obscurius,
 sed non absurda sententia est: cuius cecitatem cum
 mulierculæ lamētarentur, Quid agitis? inquit: an
 vobis nulla videtur voluptas esse nocturna? Ap-
 5 pium quidem veterem illum, qui cæcus annos mul-
 tos fuit, & ex magistratibus, & ex reb. gestis in-
 telligimus, in illo suo casu, nec privato, nec publi-
 co muneri defuisse. C. aut Drusi domū cōpleri con-
 sultorib. solitam accepimus: cum, quorum res esset,
 10 sua ipsi nō videbant, cæcum adhibebant ducē. Pue-
 ris nobis Cn. Aufidius prætorius & in senatu sen-
 tentiā dicebat, nec amicis deliberantib. dicerat, &
 Græcam scribebat historiam, & videbat in litte-
 ris.^a Diodorus Stoicus, cæcus, multos annos^b no-
 15 stræ domi vixit. Is verò, quod credibile vix esset,
 cum in philosophia multo etiam magis assidue, q̄
 antea: versaretur et cum fidibus. Pythagoreorū
 more vteretur, cumq; ei libri nocteis, & dies lege-
 rentur, quibus in studijs oculis non egebat: tamen,
 20 quod sine oculis fieri posse vix videtur, geometriæ
 munus tuebatur, verbis præcipiens discipulis. vnde,
 quò, quàmq; lineam scriberent. Asclepiadem
 ferunt, non ignobilem,^d Eretricum philosophum,^e
 cum quidā quaereret, quid ei cecitas attulisset, re-
 25 spondisse. Vt puero vno esset comitator. Vt. n. vel
 sūma paupertas tolerabilis sit,³⁵ si liceat, qd̄ quib.
 dā Græcis quotidiana: sic cecitas ferri facile possit, si
 nō desint subsidia & valetudinū. Democritus lumi-
 nib. amissis alba. s. et atra discernere nō poterat: at
 30 verò bona, mala: æqua, iniqua: honesta, turpia: uti-
 lia, inutilia magna, parua poterat: et sine varietate

a L. Diodorus
 b v. c. domi
 nostræ vixit
 & ita L.

c v. c. quam
 lineam scri-
 & ita L.
 d L. Eretrici
 fort. Eretrici
 e fort. cum
 quidam ex
 eo quaeri
 ερητριον
 g v. c. ad va-
 letudinem.

te colorū licebat viuere beatè: sine notione rerū nō
 licebat. Atq. hic uir impediri animi etiā aciē adspe
 ctu oculorū arbitratur: et, cum alij saepe, qđ esset
 ante pedes, nō viderent, ² ille infinitatē omnē pere
 grinabatur, vt nulla in extremitate cōsisteret. Tra
 ditū est etiā, Homerū cecū fuisse. At eius picturā,
 nō poësim, videmus. Quæ regio, quæ ora, qui locus
 Græciæ, ^b quæ species formæ, qđ pugna, quæ acies, qđ
 remigiū, qui motus hominū, qui ferarū, nō ita expi
 ctus est, vt, quæ ipse nō viderit, nos vt videremus,
 effecerit? qđ ergo aut Homero ad delectationē ani
 mi, ac voluptatē, aut cuiquā docto defuisse vmq̄
 arbitramur? aut ni ita se res hēret, Anaxagoras,
 aut hic ipse Democritus, agros, & patrimonia sua
 reliquissent: huic discēdi, quærēdiq. diuinæ delecta
 tionī ³⁶ toto se animo^c dedidissent? Itaq. augurē Ti
 rēsiā, quē sapientē fingūt poëtæ, mūquā inducūt de
 ploratē cecitatem suā: at verò Polyphemū Home
 rus cū immanē, ferūmq. finxisset, cū ariete etiā col
 loquentem facit, eiusq. laudare fortunas, qđ, quā
 vellet, ingredi posset. ³⁷ &, quæ vellet, attingere. ^d
 Rectè hic qdem. nihilo. n. erat ipse Cyclops, qđ aries
 ille, prudentior. In surditate vero quidnā est malū?
 erat surdaster M. Crassus: ^e sed aliud molestius, qđ
 malè audiebat, etiā si, vt mihi videbatur, iniuria.
 Epicurī nostri Græcè fari nesciūt, nec Græci Latī
 nē. ergo hi in illorum, & illi in horum sermone sur
 di: ^f omnesq. id nos in ijs linguis, quas nō intelli
 gimus, qđ sunt innumerabiles, surdi pfectō sumus. At
 vocē citharædi nō audiunt: ne stridorem quidē ser
 ræ tum, cū acuitur: aut grunnitum, cū iugula
 tur,

Lille in in
nitatem

q. v. c. quæ
species, for
māq. pugna,
quæ acies.

L. dedidisset?

d q. v. c. Et re
ctè quidem.
& ita L.

e al. fed illud
mol.

f L. omnesq.
atidem nos

5

10

15

20

25

30

tur sus: nec, cum quiescere volunt, fremitum murmuratis maris. Et, si catus eos forte delectant, primum cogitare debent, antequam hi sint inuenti, multos beatè uixisse sapientibus. deinde multo maiorem percipi posse legendis his, quam audiendis, voluptatem. Tum, ut paullo ante cecos ad aurium traducebamus voluptatem, sic licet surdos ad oculorum. etenim qui secum loqui poterit, sermonem non requirit. Cogeratur in unum oculus, ut idem oculis, et auribus captus sit: praematur etiã doloribus acerrimis corporis: qui primũ per se ipsi plerumque cõficiunt hominẽ: ^a sin forte lõginquitate pducti, uehementius tamen torquent: quã ut causa sit, cur feratur: quid est tandem dii boni, quod laboremus? portus. n. praestò est, quoniã mors ibidem est, æternum nihil sentienti receptaculum. Theodorus Lysimacho mortem minitãti, Magnum verò, inquit, effecisti, si cantharidis vim consecutus es. Paulus Perse deprecãti, ne in triumpho duceretur, In tua id inquit, potestate est.

20 Multa primo die: cum de ipsa morte quaereremus: non pauca etiã postero cum ageretur de dolore, sunt dicta de morte: quã qui recordetur, haud sanè periculum est, ne non mortem aut optadã, aut certè non timendã putet. Mihi quidem in vita, seruanda uidentur illa lex, quã in Gracorum conuiujs obtinetur.

25 ^b Aut bibat, inquit, aut abeat. Et rectè. Aut. n. fruatur aliquis pariter cum alijs voluptate potãdi: aut ne sobrius: in uolentiã uinolentorum incidat, antè discedat: sic iurias fortunæ, quas ferre nequeas de fugiendo relinquant. Hæc eadem, quæ Epicurus, totidem uerbis ^d dicit & Hieronymus. ^c Quod si ijs

a fort. deis
sin fortè 16

eq. v. c. in uolentiorum multorum in cid. non pl. d. al. dicit Hieronymus e. l. Quod ij philosophi

philoso

q. phu.

bund bund

philosophis, quorum ea sententia est, ut virtus per se ipsa nihil valeat: omne, quod honestum nos, et laudabile esse dicimus, id illi cassum quiddam & inanis vocis sono decoratum esse dicat: ^b & tamen semper beatum esse censent sapientem quid tandem a Socrate, & Platone, perfectisque philosophis faciendum ^c putes? quorum alij tantam praestantiam in bonis animi esse dicunt, ut ab his corporis, et externa obscurentur. Alij autem haec ne bona quidem ducunt, in animo reponunt omnia. Quorum controversiam solebat, ¹⁰ tanquam honorarius arbiter, ^d indicare Carneades. nam cum, quaecumque bona Peripateticis, eadem Stoicis commoda viderentur: neque tamen Peripateticus plus tribuerent diuitijs, bonae valetudini ceterisque reb. generis eiusdem, quam Stoici: cum ea, re, non verbis ¹⁵ poterantur: causam esse dissidendi negabat. Quare hunc locum ceterarum disciplinarum philosophi quemadmodum obtinere possint ipsi viderint. Mihi tamen gratum est, quod de sapientium perpetua bene viuendi facultate dignum quiddam philosophorum voce profitentur. Sed quoniam manens est ²⁰ cundum, has quinque dierum disputationes memoria comprehendamus. Equidem me etiam conscriptorum arbitror. ubi enim melius vti possumus hoc, cuiusmodi est, otio? ad Brutumque nostrum hos libros alteros quinque mitteremus: a quo non modo impulsus sumus ²⁵ ad philosophicas scriptiones, verum etiam laceffiti. In quo quantum ceteris profuturi simus, non facile dixerimus: nostris quidem acerbissimis doloribus, variisque, & vndique circumfusis molestijs alia ³⁰ nulla potuit inueniri leuatio.

ANN. IN LIB. V. TVS. QVÆS.

1 QVINCTVS hic dies, Brute,) nostri libri veteres non habent vo-
cem, Quinctus.

2 & corporum doloribus congruenteis) in verbo, congruenteis, ,
mendum subesse suspicor. significat enim Cicero naturam nobis
dedisse animos & ex corporum doloribus dolorē contrahenteis,
ac perferenteis, & ex suis, &c. quasi dixisset, συναλγοῦντας, &
συμπάσχοντας, & vnà cum corporibus dolenteis, sensumque
corporis partieipanteis, &c. At vox, congruenteis, nō videtur hāc
sententiam, notiuemq̄ exprimere. fortasse meliùs expressisset, si
scriptum esset, corporum doloribus cōgrenteis, seu cōgrefcen-
teis, vel congrauescenteis, vel confungenteis. omnino aliud ver-
bum hic desidero. Cum his autem Ciceronianis congruunt illa
Lucretiana lib. 3. Præter enim quā quod morbis cum corporis
egrit: Aduenit id, quod eam de rebus sæpe futuris Macerat, inq̄.
metu mali habet, curisque fatigat.

3 Sed in hoc me ipse castigo) nonnulli libri veteres habent, Sed
hoc me ipse castigo, & Nonius in verbo, castigo legit, Sed hoc in
me ipse castigo: in quo nō sum eū secutus. Quod autē idem paul-
lo post, mollitia, legit, non, vt habent omnes libri, mollitie, in eo
sum eum secutus.

4 studiūque nos compulisset) sic habent libri manuscripti, &
sic legendum, non, vt est in vulgatis, contulisset.

5 Est autem vnus dies bene &c.) concinna & venusta antithesis.
vnus dies, inquit, actus ex philosophiæ præceptis, pluris est, quā
immortalitas peccans, immortalitatem vni diei: ex præceptis phi-
losophiæ actum, peccanti opposuit. Quod autem olim editum est
pæne toti immortalitati, pro, peccanti immortalitati, nobis im-
prudentibus, & innotis factum est: cum is, qui editioni illi præ-
erat, coniecturam illam cuiusdam amici mei, tanquam mihi pro-
batam, (quam delere oblitus eram) pro vera lectione, me incon-
sulto, secutus esset.

6 quæ cum diuinarum, humanarumq̄ rerum, &c.) sic is olim
edi iusseram: in quo mihi obtempera tum est, nisi quod particu-
larum, ante, cuiusque rei &c. non fuit deleta. nā ex antiqua scri-
ptura, quæ non habet, illud, tum, ante verba illa, quæ dixi, cuius-
que rei facile animaduertentem, vel imprudentem, atq̄. errantem
scriptorem, vel prudentem, & plus nimio sibi fidentem, harum
particularum, cum, tum, ordinem perturbasse, easque non suis
locis collocasse: sed cum deberet ita scribere, quæ cum diuinatū,
humanarumq̄ rerum, &c. scripsisse, quæ diuinarum, &c. de-
inde, cum scribere deberet, tum ineriorum, causarūq̄. cuiusque
rei cognitione &c. scripsisse, tum ineriorum, causarūq̄. tum
cuiusque rei cognitione &c.

8 itē nos quasi in mercatus quādā celebritatē!) sic legit Nonius.
suius auctoritatē secutus, sic edendū curauit, Nam libri manuscr.

& vulgati

& vulgati habent, in mercatus quadam celebritate, mendosè.

9 quòve recederent) quidam legendum putant, reciderant.

10 nisi imaginib. potiùs vt) sic legendum, non, vt in libris vulgatis, si imaginibus.

11 alterum dici non potest, quin ij, qui &c.) videtur hìc mendù subesse. Namque hoc sentit Cicero, alterum negari non potest, quin ij, qui nihil n̄ etuant, &c. beati sint, &c. Quare vel sic legendum videtur, alterum negari non potest, quin &c. vel sic, aiterù non dici non potest, quin ij, &c. quomodo olim edidimus.

12 & cum Aristo nuper &c.) sic legendum censet Leon. Malaspina in emendationib. in li. 6. epist. ad Att. cui assentior. fuit enim Aristus Antiochi frater. Itaq. paullo antè eadem ratione legendù attribuitur, Sed Brutus tuus auctore Aristo & Antiocho, &c.

13 exploratàque spe contineri) legendum tortasse, exploratàque eius spe &c.

14 ad quæ etiam plura possunt accedere) sic emendauit, certissima coniectura ductus. Nam vulgata lectio, à qua nò disciepat aliqua, atque etiam quæ plura possunt accedere, vitiosa est.

15 aduena quidam, & ignobilis &c.) profert hùc locum Nonius in voce, opifex.

16 Quid igitur eiusmodi istorum est?) id est, quid igitur honorù istorum, nempe corporis, & fortunæ stabile est? Hæc adscripsit, ut pterea quòd quidam nuper hunc locum non intelligens, putabat esse mendosum. & emendationis indigere. In manu scriptis autem codicib. hoc tantum dissimilitudinis repeti, quod illi fecerunt omnes habent pro, Quid igitur &c. Quid ergo &c.

17 quo vita beata complectitur, nostri omnes libri manuse. habent, quo beata vita complectitur, &c. quod reiicere nò potui, quànvis vulgata, quòd vita beata complectatur, ut probabilis. Nà omnino hæc an iqua est ratio. adde quòd non solum hoc verbù deponens, sed alia multa eiusdem generis vsurpabant veteres παθητικῶς quod alibi ostendimus non semel. Sic autem participiù huius verbi παθητικῶς vsurpauit i oratione pro Roscio Amerino, ibi, quo vno malicio scelera omnia complexa esse videantur.

18 An dubitas, quin &c.) hic est ἀνακόλυθον. Nà hæc particula, quin, nò habet eù quo cohzreat, aut cui adiungatur. Postea quàm enim multa interposuit, mutat loquendi formà, & subiungit, dubitabisne eù miserù dicere? cū, nisi voluisset memorie lectori subuenire, liceret ei, seruato eodem orationis tenore, subiungere is miser dicendus sit? hic erat. n. orationis cursus, & tenor, An dubitas, quin is, qui bonis corporis ornatus sit, si is vitiosus sit, miser dicendus sit? sed, vt dixi, propter longam interpolationè, vt lectoris memorie consuleret: quem credibile erat, oblitum esse verbi illius, atq. adeò totius orationis superioris, An dubitas, quin prestantis valetudine, &c. subiunxit, dubitabisne eum miserum dicere? quasi totum illud non fuerit in oratione positum. Quod genus & Ciceroni, & alijs scriptoribus est vsitatum.

19 Similè mne putas C. Lepij &c.) hic iterum est ἀνακόλυθον. cū

enim

enim institueret ita loqui, Similè mne putas C. Lelij vnum consularum fuisse, atque Cinnæ quattuor? cùm ita, inquam, locutus videtur, multis de sapientis repulsa interpositis, mutauit locutionis formam, & de integro, quasi nihil de vno C. Lelij consularum locutus est, ita orsus est, Sed tamen utrum malles te, si potestas esset &c.

20 (quamquam his quidem tyrannus ipse indicauit &c.) sic legendum, vt & antea edidi, & vt habent pleræque editiones, ipse indicauit, non, ipse iudicauit, quamuis nonnulli codices manus. ita habeant. Nam sententia, & ratio hanc scripturam refellunt. Hoc enim significat Cicero, Dionysium, Damocle collocato in aureo lecto, & iussis illis formosis pueris ad mensam conquisitissimis pulis exstructam stare. eique ministrare, &c. hoc pacto indicasse, quàm miser esset. plus est autem indicare, quàm iudicare. nam omnes fere tyranni, iudicant, & intelligunt, se esse miseros, suorumque malorum, ac suarum miseriarum ipsi sibi testes, & conscij sunt sed hæc non indicant vulgo. quin, quantum possunt, sua mala alios celant, vultuque & fronte, & specie, fortunatos se ac beatos esse præ se ferunt hic igitur tyrannus non solum se miserum esse iudicauit, sed id factò illo ceteris declarauit, atque indicauit. Præterea, iudicauit quàm esset beatus, non conuenit ita loqui. dixisset enim potius, iudicauit se non esse beatum. indicauit quàm esse beatus autem, & Latinis vilitatum est loquendi genus, & bellam habet ironiam. Postremo verba illa, quæ infra posita sunt, ibi, satis ne videtur declarasse Dionysius, nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendat: satis magno argumento sunt, hæc legendum esse, indicauit.

21 morti destinatum) sic habent nonnulli libri veteres. alij, mortis, vt vulgati.

22 cùm prudentia vtilitatem ciuium cernat) verbum, contineri quod fortis huc irruerat, delendum curauim. nam primum non reperitur in vno codice manuscr. deinde sententia ipsa respuit. Hoc enim sentit Cicero, sapientem etiam in reip. administratione, vtilitatem virtutis declaraturum. prudentia enim fretus, cernit vtilitatem ciuium: iustitia instructus, nihil in suam domum ex publica vtilitate deriuabit, &c. Sic igitur hic locus emendandus, verbi, contineri, adiectione corruptus. quod vnde manarit, excogitare non possum: nisi forte ex eo, quod cùm semidoctus aliquis putans quippiam deesse, hoc verbu è regione huius loci adscriptississet, aut etiã in contextu inuexisset: hoc secuti sunt postea scriptores omnes. Sed nihil deest. hæc enim sententia est, vt dixi. Quid viro tali, qualem paullo antè descripsimus, si ad remp. administrandam se contulerit, præstantius esse queat? qui prudentia fretus, cernat ciuium vtilitatem: iustitia, nihil alienum in suam vtilitatem conuertat, nihilq. in se transferat: te uerantia, nullius pudicitiam violat: & item decet. Quis non videt, hunc infinitiuu, contineri, hic esse superuacaneum, atque inane, neq. esse Ciceronis?

23 ea qui adeptus sit, cur eum &c.) particulam, vt, positam ante,

ea qui adeptus sit, deleui, vt inanem, & sententiae obstantem, nam scilicet ex vltima syllaba verbi proximè antecedentis, contingant, cum scriptor librarius ita scripisset, contingant nt, vnde factum postea, vt.

24 quam ibim, aut aspidem) legendum foras se est, quam ibim, aut apim. Erat autem apis, bos, Aegyptiorum deus, quamquam nihil mutandum censo. Nam etiam aspidem colebant Aegyptij.

25 quod quidem Carneadem) videtur legendum, hoc quidè Carneadem, & paullo post, nos autem illud cum pace agemus.

26 nostrates philosophi facere non poterunt?) sic legendum est: facere non poterunt inquam, & ita habent omnes fere libri veteres, quos vidi: itaque edi iusseram. non nego tamen deleto verbo facite, lectionem eam, quam mauius Manutius, ferri posse. Hoc dico, alteram esse & antiquiorem, & meliorem.

27 munera autem ista, quib. deliciaris) vel sic legendum, quibus deliciarus es: vel, quib. deliciatus es. sic enim Gracè scriptum est, *ἡ ἀπορία δὲ, οἷς ἰντροπῆς* id è, munera autè, quib. deliciamini, seu deliciati estis & paullo antè legendum, pulmentum fames, non, pulmentum. Horat. sat. 2. lib. 2. tu pulmentaria quere Sudædo. & epist. 1. ad Toll. lib. 1. Cenes vt patitur pulmèta laboris. emta.

28 neque necessitatem modò) videtur legendum, neque nõ necessitate in modò, & c. seu, neque modo non necessitatem, & c.

29 cum expectationi speratarum, perceptarum memoria & c.) nihil vitij videtur in hac scriptura inesse. sed antiqua suspitione vitij mihi commouet: quæ talis est, cum expectatio sper. perceptarum memoria iung & c. ex hac enim suspicatio sum aliquando, scriptum esse à Cicerone, cum expectatio speratarum, perceptarum memoria iungeretur & c. seu, cum perceptarum memoria iungitur.

30 vt quidquid obiectum est) vt quicquid, id est, vt quidque, què admodum alibi docuimus.

31 in suauitate praestantia?) videtur legendum, suauitate praestanti?

32 tabulis, ludis) quidam legi volunt, tabulis pictis, deleta voce, ludis à quib. dissenio.

33 At enim non erit sine ignominia. Ignom.) nihil, meo quidè iudicio, melius hic excogitari potest, quam quod Manutio venit in mentem: qui, cum in omnib. libris & vulgatis, & manifeste ita legatur, At enim non sine ignominia afficere pot. sap. sic conieci esse reponendum, At enim non erit sine ignominia Ignominia afficere poterit sapientem?

34 Ignominia afficere poterit sapientem?) docti quidam legi volunt, attingere poterit sapientem?

35 si liceat quod quibusdam Gracis quotidie (si liceat mendicare, quod Graci dicunt, *ἡ πόσις*.)

36 toto se animo dediderunt: libri quinque veteres, in his Hualrinus, & Danielis, habent, dedissent: quod magis probo.

37 & quæ vellent, attingere) quidam legi volunt, & quæ vellent, ad spicere. ego nihil muco.

